

การศึกษาเปรียบเทียบท่วงทำนองการแต่งนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. กับฉบับของ
ศักดิ์ศรี แย้มนัตดา

ปริญญานิพนธ์
ของ
รักชนก อยู่ใจเย็น

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
กันยายน 2547
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การศึกษาเปรียบเทียบท่วงทำนองการแต่งนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. กับฉบับของ
ศักดิ์ศรี แยมันดดา

บทคัดย่อ
ของ
รักษนก อยู่ใจเย็น

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
กันยายน 2547

รักชนก อยู่ใจเย็น. (2547). การศึกษาเปรียบเทียบท่วงทำนองการแต่งนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.กับ ฉบับศักดิ์ศรี แยมันดดา. ปรินญาณิพนธ์ ศศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม : ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิพุธ โสภวงศ์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุดี ภูประดิษฐ์.

การศึกษานี้มุ่งเปรียบเทียบท่วงทำนองการแต่งนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. กับฉบับศักดิ์ศรี แยมันดดา โดยวิเคราะห์วิธีการดำเนินเรื่องและการใช้ภาษาของแต่ละฉบับ แล้วนำนิทานเวตาลทั้งสองฉบับ มาเปรียบเทียบกัน

จากการศึกษาพบว่า นิทานเวตาลทั้งสองฉบับมีวิธีการดำเนินเรื่องและการใช้ภาษาทั้งที่เหมือนกัน และต่างกันดังนี้

1. วิธีการดำเนินเรื่อง เนื่องจากนิทานเวตาลทั้งสองฉบับเป็นนิทานซ้อนนิทาน จึงมีลักษณะร่วมกันในโครงเรื่องหลัก การลำดับความในโครงเรื่องซ้อน และวิธีการปิดเรื่องซ้อน แต่วิธีการเปิดเรื่องซ้อน ต่างกัน

2. การใช้ภาษา ด้านการสรรคำใช้ นิทานเวตาลทั้งสองฉบับมีวิธีสรรคำใช้เหมือนกัน คือ มีการใช้คำเฉพาะ ใช้คำเหมาะสมกับเหตุการณ์ ใช้คำเรียก อธิบายศัพท์ และใช้การหลากคำ ส่วนที่ต่างกัน คือ การใช้คำหรือสำนวนเก่าปรากฏเฉพาะในฉบับของ น.ม.ส.

การใช้ประโยคของนิทานเวตาลทั้งสองฉบับ พบมากที่สุดว่าต่างกันบางส่วน ได้แก่ ประโยคซ้ำคำ หรือซ้ำความ ประโยคสรุปความ ประโยคขนานความ ประโยคเน้นความ ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กัน ทางเวลา และสัมพันธ์กันทางการขยายความ ส่วนที่พบรองลงมาเป็นประโยคที่เหมือนกันทั้งหมด ได้แก่ ประโยคคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางเหตุผล สัมพันธ์กันทางเงื่อนไข และสัมพันธ์กันทางขัดแย้ง และประโยคที่ทั้งสองฉบับต่างกันทั้งหมด ได้แก่ ประโยคขัดความ ประโยค ละความ

การใช้โวหาร นิทานเวตาลทั้งสองฉบับใช้โวหารบรรยาย โวหารพรรณนา และโวหารอธิบาย การใช้โวหารทั้งสามประเภทนี้ใช้เหมือนกันเป็นส่วนใหญ่ คือ โวหารบรรยาย มีบรรยายตามลำดับ บรรยาย โดยใช้โวหารอื่นแทรก โวหารพรรณนา พรรณนาโดยเน้นภาพที่ปรากฏ พรรณนาโดยใช้ภาพพจน์ พรรณนา แบบผสมผสาน โวหารอธิบาย อธิบายตามลำดับขั้นตอน อธิบายโดยการจำแนก อธิบายโดยใช้ตัวอย่าง และอธิบายด้วยการชี้เหตุและผลที่สัมพันธ์กัน ในส่วนที่ต่างกันมีเพียงการอธิบายโดยการอ้างอิง

การนำเสนอเสียง ทั้งสองฉบับต่างกัน คือ ฉบับของ น.ม.ส. แสดงน้ำเสียงยั่วล้อตัวละคร เสียดสี ขนบในการประพันธ์ ส่วนฉบับของศักดิ์ศรี แยมันดดาแสดงน้ำเสียงยั่วล้อลักษณะของนิทาน และมีน้ำเสียง เห็นใจตัวละคร

A COMPARATIVE STUDY OF THE VETAL TALES BY NOR MOR SOR AND BY
SAKSRI YAEMNADDA

AN ABSTRACT
BY
RAKCHANOK YOOCHAIYEN

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Arts degree in Thai
at Srinakharinwirot University
September 2004

Rakchanok Yoochaiyen. (2004). *A Comparative Study of the Vetat Tales by Nor Mor Sor and by Saksri Yaemnadda*. Master thesis, M.A. (Thai). Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee : Asst. Prof. Wipudh Sobhavong, Asst. Prof. Suwadee Bhupradit.

The purpose of this study is to compare two versions of the Vetat tales, one by Nor Mor Sor and the other by Saksri Yaemnadda, through an analysis of plot development and the use of language.

The analysis revealed the following similarities and differences:

1. Because both versions of the Vetat tales take the form of stories within stories, the basic structure, the order in which the interlocking stories are told, and the way in which they conclude are the same. However, the way in which the stories within stories open differs in the two versions.

2. The words choice in both versions of the tales is largely the same. That is, both versions use specific vocabulary suited to the context; both include nouns of direct address, explanations and a varied choice of words, The two version differ in that archaic words and expressions are found only in the Nor Mor Sor version.

In terms of the types of sentences used in the two versions, most sentences differ in part, the most common types being: repetitions, conclusions, parallels, emphatic sentences, and sentences expressing temporal and additive relations. These are followed by completely identical sentences, consisting of rhetorical questions, sentences expressing causal relations, conditions and contrasts, and lastly, by completely different sentences: i.e. concessions and ellipsis.

As for the language types that appear in the tales, both versions employ narrative, descriptive and expository language, and the way in which these three language types are used in the two versions is essentially the same. In other words, the stories are told in chronological order, with descriptive and expository passages inserted into the narrative. The descriptive passages focus on actual scenes and make use of both concrete images and figurative language. The expository patterns include process, classification, exemplification, and cause-and-effect. The only difference is in the use of reference.

The tone in the two versions of the tales is different. In the version by Nor Mor Sor, the tone is mocking. The characters and customs are subjects for satire. In the version by Saksri Yaemnadda, however, the conventions of the story form are mocked, and the characters are presented as sympathetic.

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง

การศึกษาเปรียบเทียบท่วงทำนองการแต่งนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. กับฉบับของ
ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา

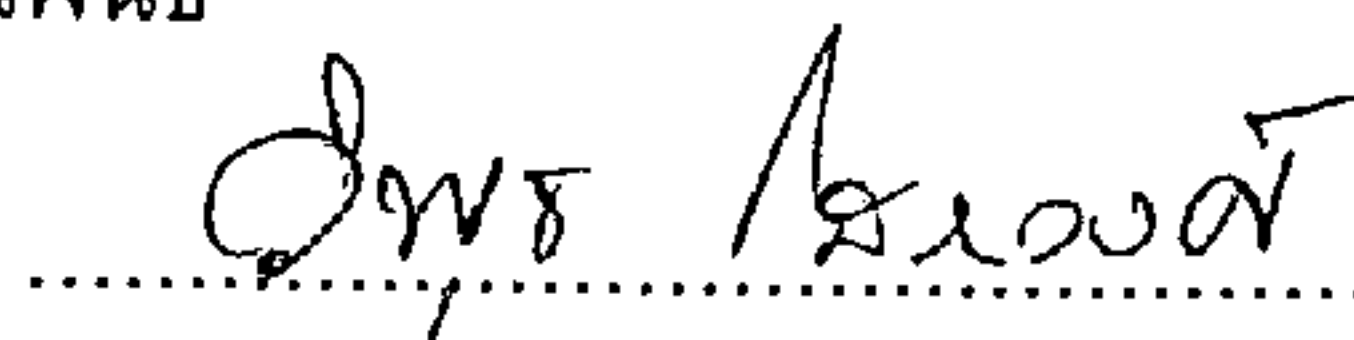
ของ
นางสาวรักชนก อยู่ใจเย็น

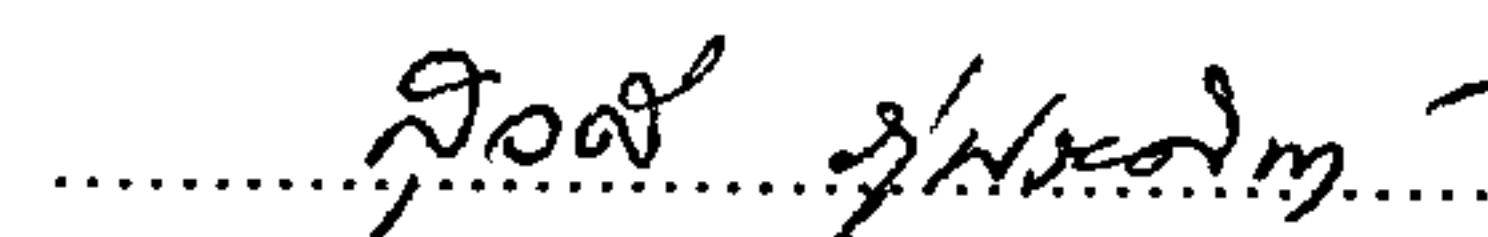
ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)
วันที่ ๒๔ เดือน กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๗

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

 ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิพุธ ไสภวงศ์)

 กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุวดี ภูประดิษฐ์)

 กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(รองศาสตราจารย์ สุภา ปานเจริญ)

 กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(อาจารย์ พรรณา สุวัธนวนิช)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาของผู้ช่วยศาสตราจารย์วิพุธ โสภวงศ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุวดี ภูประติษฐ์ ประธานและกรรมการผู้ควบคุมการวิจัยที่กรุณาให้ความรู้ แนวคิด คำแนะนำ ในการแก้ไขปรับปรุงข้อบกพร่อง ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์สุภา ปานเจริญ และอาจารย์พรธาดา สุวัธนวิช กรรมการเพิ่มเติมที่กรุณาให้คำแนะนำในการสอบปริญญานิพนธ์

กราบขอบพระคุณบิดามารดา บุคคลในครอบครัวซึ่งเป็นกำลังใจอันสำคัญยิ่ง

ขอบคุณรุ่นพี่ที่ให้คำปรึกษา และขอบคุณเพื่อนปริญญาโทที่คอยให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดี

นอกจากนี้ขอขอบพระคุณผู้อำนวยการศุภชัย ธาราตานิต ผู้อำนวยการโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ เพชรบุรีที่ให้โอกาสในการลาศึกษาต่อ และขอบคุณเพื่อนร่วมงานที่ปฏิบัติงานในหน้าที่แทน ทำให้ผู้วิจัยมีเวลาในการทำปริญญานิพนธ์

ความสำเร็จในครั้งนี้ผู้วิจัยขอโน้มรำลึกและบูชาพระคุณครู อาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่านที่ให้ คำแนะนำ ให้การสนับสนุนด้วยดีเสมอมา

รักษนก อยู่ใจเย็น

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย	2
ความสำคัญของการวิจัย	2
ขอบเขตของการวิจัย	2
วิธีดำเนินการวิจัย.....	3
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	3
2 วิเคราะห์ท่วงทำนองการแต่งนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	13
วิธีการดำเนินเรื่อง	19
การใช้ภาษา	24
การสรรคำ.....	24
คำเฉพาะ	24
คำเหมาะสมกับเหตุการณ์.....	28
คำเรียก.....	29
คำศัพท์.....	30
คำหรือสำนวนเก่า	31
การหลีกคำ	33
การใช้ประโยค.....	46
ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความ.....	46
ประโยคสรุปความ	52
ประโยคขนานความ.....	58
ประโยคเน้นความ	66
ประโยคขัดความ	71
ประโยครวมเนื้อความ.....	75
ประโยคละความ.....	79
ประโยคคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ	80
การใช้โวหาร	83
การบรรยาย	83
การพรรณนา.....	93
การอธิบาย.....	98
การแสดงน้ำเสียง	106
น้ำเสียงยั่วล้อ	106
น้ำเสียงเสียดสีประชดประชัน.....	113

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
3	วิเคราะห์ท่วงทำนองการแต่งนิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา. 121
	วิธีการดำเนินเรื่อง 127
	การใช้ภาษา..... 130
	การสรรคำ..... 130
	คำเฉพาะ 130
	คำเหมาะสมกับเหตุการณ์..... 130
	คำเรียก..... 133
	คำศัพท์..... 134
	การหลากคำ 137
	การใช้ประโยค..... 157
	ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความ 157
	ประโยคสรุปความ 159
	ประโยคขนานความ..... 164
	ประโยคเน้นความ 167
	ประโยคขัดความ 169
	ประโยครวมเนื้อความ..... 169
	ประโยคละความ..... 177
	ประโยคคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ 178
	การใช้โวหาร 179
	การบรรยาย 179
	การพรรณนา..... 189
	การอธิบาย..... 194
	การแสดงน้ำเสียง 197
4	เปรียบเทียบท่วงทำนองการแต่งนิทานเวตาลของ น.ม.ส. และนิทานเวตาล
	ปัจจัยวิงสติของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา 198
	เนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่อง 198
	เนื้อเรื่อง..... 198
	การดำเนินเรื่อง 213
	การใช้ภาษา..... 220
	การสรรคำใช้..... 220
	การใช้ประโยค..... 230
	การใช้โวหาร 252
	การแสดงน้ำเสียง 272

บัญชีตาราง(ต่อ)

ตาราง		หน้า
18	การเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์เน้นความด้วยวิธีชี้เหตุและผลในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา.....	243
19	การเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์ข้อความในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของ ศักดิ์ศรี แย้มนัตดา.....	245
20	การเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์รวมเนื้อความในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา	246
21	การเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์ละความในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของ ศักดิ์ศรี แย้มนัตดา.....	250
22	การเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์คำถามที่ไม่ต้องการคำตอบในนิทานเวตาลฉบับของน.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา.....	251
23	การเปรียบเทียบโวหารบรรยายในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา.....	252
24	การเปรียบเทียบโวหารพรรณนาในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา.....	259
25	การเปรียบเทียบโวหารอธิบายตามลำดับชั้นในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของ ศักดิ์ศรี แย้มนัตดา.....	262
26	การเปรียบเทียบโวหารอธิบายโดยการจำแนกในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา	264
27	การเปรียบเทียบโวหารอธิบายโดยใช้ตัวอย่างในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา	267
28	การเปรียบเทียบโวหารอธิบายโดยชี้เหตุและผลที่สัมพันธ์กันในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา.....	269

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
5 สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	273
ความมุ่งหมายของการวิจัย	273
วิธีการดำเนินการวิจัย.....	273
สรุปผลการศึกษาค้นคว้า.....	273
อภิปรายผล.....	279
ข้อเสนอแนะ.....	280
 บรรณานุกรม.....	 281
 ประวัติย่อผู้วิจัย	 285

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 การเปรียบเทียบความแตกต่างกันด้านเนื้อเรื่องของนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา	199
2 การเปรียบเทียบการเปิดเรื่องนิทานเวตาลฉบับของน.ม.ส.และฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา	213
3 การเปรียบเทียบการลำดับความนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรีแย้มนัตดา	216
4 การเปรียบเทียบการปิดเรื่องของนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรีแย้มนัตดา	217
5 การเปรียบเทียบการใช้คำเฉพาะในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรีแย้มนัตดา	220
6 การเปรียบเทียบการใช้คำเหมาะกับเหตุการณ์ในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา	223
7 การเปรียบเทียบการใช้คำเรียกในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรีแย้มนัตดา	224
8 การเปรียบเทียบการอธิบายศัพท์ในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรีแย้มนัตดา	225
9 การเปรียบเทียบการหลีกคำทั่วไปในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรีแย้มนัตดา	226
10 การเปรียบเทียบการหลีกคำตามเนื้อเรื่องในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา.....	228
11 การเปรียบเทียบการใช้ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความลักษณะกล่าวซ้ำให้ต่างจากเดิมในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา.....	231
12 การเปรียบเทียบการใช้ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความลักษณะเน้นย้ำในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา.....	232
13 การเปรียบเทียบการใช้ประโยคสรุปความแบบมีคำสรุปในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา.....	234
14 การเปรียบเทียบการใช้ประโยคสรุปความแบบไม่มีคำสรุปในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา.....	239
15 การเปรียบเทียบการใช้ประโยคขนานความลักษณะเป็นคู่ขนานในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา.....	240
16 การเปรียบเทียบการใช้ประโยคขนานความลักษณะเหตุผลในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา.....	241
17 การเปรียบเทียบการใช้ประโยคเน้นความด้วยวิธีเปรียบเทียบให้เห็นความสำคัญในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา	242

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

นิทานเวตาล เป็นเรื่องที่น่าอ่านให้ความสนุกเพลิดเพลิน มีเนื้อหาให้ขบคิดคติเตือนใจ รวมทั้งเสริมสร้างสติปัญญา ฉบับที่รู้จักกันแพร่หลายมานานแล้วก็คือ ฉบับของน.ม.ส.ซึ่งแปลและเรียบเรียงมาจากฉบับภาษาอังกฤษมีชื่อเรียกว่า *Vikram and the Vampire or Tales of Hindu Devilry* ของ Sir Richard F. Burton และมีการตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2461 หลังจากนั้นก็มีการตีพิมพ์ขึ้นอีกหลายครั้ง นิทานเวตาลบางเรื่องยังใช้เป็นบทเรียนในวิชาภาษาไทยตามหลักสูตรของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการด้วย นิทานเวตาลจึงเป็นที่แพร่หลายมากขึ้น

ในการแปลนิทานเวตาลของน.ม.ส. (กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์. 2514 : คำนำ) นั้นผู้แปลมิได้ทรงแปลโดยวิธีถ่ายถอดคำต่อคำจากต้นฉบับของเบอร์ตัน หากทรงใช้วิธีการเรียบเรียงใหม่ดังที่ทรงอธิบายว่า เกี่ยวกับการเรียบเรียงว่า “ฉบับภาษาไทยนี้ได้ใช้เบอร์ตันเป็นหลักในการเรียบเรียง ถ้าจะเอาเทียบกัน ฉบับที่แปลตรงจากสัสมฤตหรือหินที จะเห็นผิดกันมาก เพราะในฉบับอังกฤษมีสำนวนความคิดแลโวหารของเบอร์ตันปะปนอยู่มากขึ้นหนึ่งแล้วซ้ำในภาษาไทยมีน.ม.ส.ไปลงไปอีกชั้นหนึ่งเล่า อนึ่งเรื่องในฉบับไทยนี้บางเรื่องไม่มีในฉบับเบอร์ตัน บางเรื่องในฉบับของเบอร์ตันไม่ได้เอามาลงในหนังสือนี้”

นิทานเวตาลเป็นวรรณคดีเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งที่ดีเด่นในด้านท่วงทำนองการแต่ง มีความแจ่มแจ้งในการบรรยาย สำนวนโวหารไพเราะคมคาย แทรกอารมณ์ขันไว้ตลอด ดังที่ ยุพร แสงทักษิณ. (2519 : 149-150) ได้สรุปความดีเด่นของบทนิพนธ์ของน.ม.ส.ว่าดีเด่นในด้านการสรรคำ สำนวนโวหาร และทรงแทรกอารมณ์ขัน แสดงข้อคิดเห็นส่วนพระองค์ ทำให้เกิดความเพลิดเพลินและเสริมสติปัญญาแก่ผู้อ่าน จะสังเกตว่าอารมณ์ขันที่ผู้อ่านได้รับเกิดจากการขบคิดก่อนจะได้อารมณ์ขัน นอกจากนี้ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา. (2519 : 138) ยังได้กล่าวยกย่องนิทานเวตาลว่า “เป็นงานประพันธ์ชิ้นสำคัญที่แสดงลีลาการเขียนร้อยแก้วของน.ม.ส.ได้อย่างดีเยี่ยม”

นอกจากศักดิ์ศรี แย้มนัตตาแล้ว ปัญญา บริสุทธิ์. (2534 : 46) ก็กล่าวถึงคุณค่านิทานเวตาลฉบับของน.ม.ส.ว่า “นิทานเวตาลมีคุณค่าถึง 2 อย่าง คือ เนื้อเรื่องดีอย่างหนึ่ง และการใช้ภาษามือลงการที่เด่นชัดอีกอย่างหนึ่ง” ดังนั้นปัจจัยสำคัญทำให้นิทานเวตาลเป็นที่รู้จัก คือ เนื้อหาสนุกสนานและท่วงทำนองการแต่งโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์

ด้วยสาระและสำนวนโวหารที่ไพเราะคมคาย จึงมีผู้ทรงคุณวุฒินิยมนำนิทานเวตาลมายกตัวอย่างในตำราเกี่ยวกับการเขียน ดังจะเห็นได้จาก เปลื้อง ณ นคร. (2514 : 25,30) ก็ได้ยกนิทานเวตาลมาอธิบายหลักการพรรณนา ในตำราการเขียนว่าด้วยวิชาการประพันธ์ และหนังสือพิมพ์ และสุธีวงศ์ พงษ์ไพบูลย์. (2531 : 65-67) ก็ยกนิทานเวตาลมาเป็นตัวอย่างอธิบายเรื่องการเขียนประโยคในหนังสือตำราเรื่องการเขียน

ใน ปี พ.ศ. 2543 ได้มีนิทานเวตาลสำนวนแปลอีกสำนวนหนึ่ง คือ สำนวนของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา นิทานเวตาลฉบับนี้มีชื่อตามฉบับเดิมว่า เวตาลปัญจวิงสติ ผู้แปล คือ ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา. (2543 : 5) ได้ชี้แจงไว้ในคำนำว่าเป็น “นิทานเวตาลฉบับสมบูรณ์ครบทั้ง 25 เรื่อง ซึ่งมีชื่อในฉบับภาษาสันสกฤตว่า เวตาลปัญจวิงสติยังไม่เคยมีใครแปลมาก่อน เท่าที่พบก็มีแต่ฉบับแปลของ น.ม.ส. ซึ่งแปลไว้เพียง 10 เรื่อง ส่วนฉบับ

ภาษาอังกฤษที่ Sir Richard F. Burton แปล และสำนักพิมพ์ Dover พิมพ์จำหน่ายก็มีเพียง 11 เรื่อง ซึ่งยังไม่ครบบริบูรณ์ เพราะยังขาดอีกถึง 14 เรื่อง ข้าพเจ้าจึงตั้งใจจะแปลให้ครบทั้ง 25 เรื่อง ซึ่งทั้งหมดนี้อยู่ในกถาสริตสาครของโสมทเวะทั้งชุด การแปลครั้งนี้ได้สอบทานกับต้นฉบับเดิมซึ่งพิมพ์ด้วยอักษรเทวนาครีโดยเรียบร้อย”

นิทานเวตาลทั้ง 2 ส่วนนี้มีเนื้อหาสาระที่ชวนอ่าน มีโวหารที่ไพเราะคมคาย ด้วยทำนองการแต่งที่ต่างกันตามเอกลักษณ์ของผู้ประพันธ์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเปรียบเทียบด้านท่วงทำนองการแต่งของนิทานเวตาลทั้งสองฉบับ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

เพื่อศึกษาเปรียบเทียบท่วงทำนองการแต่งของนิทานเวตาลฉบับของน.ม.ส.และนิทานเวตาลปัญจวิงสติฉบับของศกดิ์ศรี แยมันดดา

ความสำคัญของการวิจัย

ทำให้เห็นท่วงทำนองการแต่งนิทานเวตาลของน.ม.ส.และนิทานเวตาลปัญจวิงสติของศกดิ์ศรี แยมันดดา ทั้งลักษณะร่วมและลักษณะที่แตกต่างกัน เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาด้านเปรียบเทียบสำนวนการใช้ภาษา

ขอบเขตของการวิจัย

นิทานเวตาลที่นำมาศึกษาเป็นฉบับแปลของน.ม.ส. หรือพระราชวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ จัดพิมพ์โดยโครงการบันทึกสยาม พ.ศ. 2543 และฉบับแปลของศกดิ์ศรี แยมันดดา จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์แม่คำผาง พ.ศ. 2543 ในการกำหนดขอบเขตการวิจัยครั้งนี้ใช้นิทานเวตาลฉบับของน.ม.ส.เป็นหลัก โดยเปรียบเทียบเฉพาะเรื่องที่ตรงกันซึ่งมีเพียง 10 เรื่องเท่านั้น ได้แก่

เรื่องที่ 1 ของน.ม.ส. (เรื่องวัชรมุกฏ)	ตรงกับเรื่องที่ 1 ของศกดิ์ศรี แยมันดดา (เรื่องวัชรมุกฏ)
เรื่องที่ 2 ของน.ม.ส. (เรื่องพระรามเสน)	ตรงกับเรื่องที่ 3 ของศกดิ์ศรี แยมันดดา (เรื่องพระวิกรมเกศริน)
เรื่องที่ 3 ของน.ม.ส. (เรื่องวีรพล)	ตรงกับเรื่องที่ 4 ของศกดิ์ศรี แยมันดดา (เรื่องวีรวร)
เรื่องที่ 4 ของน.ม.ส. (เรื่องมัทนเสนา)	ตรงกับเรื่องที่10 ของศกดิ์ศรี แยมันดดา (เรื่องมัทนเสนา)
เรื่องที่ 5 ของน.ม.ส. (เรื่องพระเจ้ารันธิระ)	ตรงกับเรื่องที่14 ของศกดิ์ศรี แยมันดดา (เรื่องพระเจ้าวีรเกตุ)
เรื่องที่ 6 ของน.ม.ส. (เรื่องมธุมาลดี)	ตรงกับเรื่องที่ 2 ของศกดิ์ศรี แยมันดดา (เรื่องมัทนทาวดี)
เรื่องที่ 7 ของน.ม.ส. (เรื่องมนัสวี)	ตรงกับเรื่องที่15 ของศกดิ์ศรี แยมันดดา (เรื่องมนสวามิน)
เรื่องที่ 8 ของน.ม.ส. (เรื่องทิมะทรรคิน)	ตรงกับเรื่องที่12 ของศกดิ์ศรี แยมันดดา (เรื่องทิมทรรคิน)
เรื่องที่ 9 ของน.ม.ส. (เรื่องมุกดาวลี)	ตรงกับเรื่องที่ 6 ของศกดิ์ศรี แยมันดดา (เรื่องมัทนสุนทรี)
เรื่องที่10 ของน.ม.ส. (เรื่องจันทรเสน)	ตรงกับเรื่องที่24 ของศกดิ์ศรี แยมันดดา (เรื่องจันทสิงห์)

นิยามศัพท์เฉพาะ

ท่วงทำนองการแต่ง หมายถึง การใช้ภาษาเฉพาะตัวของนักเขียน

นิทานเวตาลฉบับของน.ม.ส. หมายถึง นิทานเวตาลจำนวน 10 เรื่องที่พระราชวรวงศ์เชอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ทรงนิพนธ์มาจากหนังสือภาษาอังกฤษ Vikram and the Vampire or Tales of Hindu Devilry ของ Sir Richard F. Burton

นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา หมายถึง นิทานเวตาล 25 เรื่องที่ศักดิ์ศรี แย้มนัตดาแปลมาจากต้นฉบับวรรณคดีสันสกฤตเรื่องเวตาลปัญจวิงสติของโสมทวะ ซึ่งเป็นเรื่องแทรกอยู่ในภาสริตสาคร

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาเอกสารและทฤษฎี หลักการ เพื่อใช้เป็นหลักในการศึกษาเปรียบเทียบ
2. วิเคราะห์และเปรียบเทียบข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัย ดังนี้
 - 2.1 วิเคราะห์ท่วงทำนองการแต่งนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.
 - 2.1.1 วิธีการดำเนินเรื่อง
 - 2.1.2 การใช้ภาษา
 - 2.1.2.1 การสรรคำใช้
 - 2.1.2.2 การใช้ประโยค
 - 2.1.2.3 การใช้โวหาร
 - 2.1.2.4 การแสดงน้ำเสียง
 - 2.2 วิเคราะห์ท่วงทำนองการแต่งนิทานเวตาลปัญจวิงสติฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา
 - 2.2.1 วิธีการดำเนินเรื่อง
 - 2.2.2 การใช้ภาษา
 - 2.2.2.1 การสรรคำใช้
 - 2.2.2.2 การใช้ประโยค
 - 2.2.2.3 การใช้โวหาร
 - 2.2.2.4 การแสดงน้ำเสียง
 - 2.3 เปรียบเทียบท่วงทำนองการแต่งนิทานเวตาลฉบับของน.ม.ส. และนิทานเวตาลปัญจวิงสติฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา
3. นำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนิทานเวตาล
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปรียบเทียบวรรณคดี
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับท่วงทำนองการแต่ง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนิทานเวตาล

กุสุมา รัชชมณี. (2521 : 5-6) ชลธิรา สัตยวิวัฒนา. (2542 : 22) และศักดิ์ศรี แยมั่นดดา. (2543 : 9) ได้กล่าวถึงที่มาของนิทานเวตาลสรุปได้ว่า นิทานเวตาลมีต้นเค้ามาจากวรรณคดีอินเดียโบราณ โดยมีเรื่องเล่าอยู่ในหนังสือพดพิศนของคุณภยซึ่งเป็นกวีโบราณ ต่อมาภายหลังกวีชาวแคว้นกษมีระชื่อ โสมทวะได้นำมาเรียบเรียงขึ้นใหม่ และขยายความเพิ่มขึ้นอีกมาก จนสำเร็จบริบูรณ์เมื่อ ค.ศ. 1070 ให้ชื่อว่า กถาสริตสาคร ซึ่งเป็นที่รวมของนิทานโบราณต่าง ๆ และในหนังสือนี้มีเรื่องราวของเวตาลรวมอยู่เป็นชุด รวม 25 เรื่องเรียกว่า เวตาลปญวิสติ หลังจากนั้นก็เป็นที่ยุ้จักกันอย่างแพร่หลายทั่วอินเดีย และตกทอดมาทั้งสำนวนฉบับภาษาสันสกฤตและฉบับภาษาฮินดี ครั้นอินเดียตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษได้มีผู้รู้ชาว อังกฤษแปลเป็นฉบับอังกฤษอีกหลายสำนวน ส่วนนิทานเวตาลฉบับภาษาไทยที่เก่าที่สุดเท่าที่พบ เรียกว่า เวตาลปกรณ์ หลวงสรวิชาติ (หน). (กุสุมา รัชชมณี. 2521 : 5 ; อ้างอิงจาก หลวงสรวิชาติในลิลิตเพชรมงกุฎ. 2510 : 1) ได้นำนิทานเรื่องที่ 1 คือ พระวัชรมงกุฎกับนางปัทมาวดี มาแต่งเป็นลิลิตชื่อลิลิตเพชรมงกุฎ ดังปรากฏในส่วนคำนำเรื่อง ดังนี้

ข้อยข่าจะนิพนธ์ลิลิต	โดยตำนานนิตยบุรา	ในปกระณเฑาะเวตาล
แนะนำนิทานเป็นประณม	องค์ศรีวิกรมเสลราช	ปางภูวนาถเสด็จไกล
ลุติวลัยล่องโอฬ...	อสุรกล่าวโศลกคาถา	เป็นปจฉาวาที่
แห่งพฤษศรีตรีผ่านเฝ้า	เรื่องเพ็ชรมงกุฎเจ้า	เลิศล้ำตำนาน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพิจารณาคุณค่าในลิลิตเพชรมงกุฎแล้วทรงเชื่อว่า นิทานเวตาลได้เข้ามาสู่เมืองไทยนานแล้ว จึงทรงให้ค้นดูในหอพระสมุดฯ ก็ได้ค้นฉบับเวตาลปกรณ์แต่งเป็น กลอนแปด ปัจจุบันรวมพิมพ์อยู่ในประชุมปกรณ์ เล่มที่ 4

นิทานเวตาลสำนวนที่แพร่หลายนี้เป็นฉบับที่น.ม.ส.ได้ทรงเรียบเรียงขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีลักษณะการแต่งเป็นร้อยแก้ว มีคำประพันธ์ร้อยกรองแทรก ซึ่งศักดิ์ศรี แยมั่นดดา. (2519 : 136-137) กล่าวว่า

น.ม.ส. ได้แปลเรียบเรียง และต่อเติมจากวรรณคดีสันสกฤตเรื่อง เวตาลปญวิสติ (นิทานเวตาล 25 เรื่อง) ซึ่งเป็นเรื่อง แทรกอยู่ในกถาสริตสาคร (ตอนที่ 75-99) แต่แปลและเรียบเรียงไม่ครบ 25 เรื่อง คงตัดเอามาเพียง 10 เรื่องเท่านั้น น.ม.ส.ยึดถือฉบับภาษาอังกฤษของ Sir Richard F. Burton เป็นหลักเพราะฉบับของ Burton เรียบเรียงใหม่ให้อ่านกว่า ฉบับเดิมในพากย์สันสกฤตที่มีอยู่ในกถาสริตสาครมาก Burton เองก็เรียบเรียงขึ้นไว้เพียง 11 เรื่องเท่านั้น ให้ชื่อหนังสือ ว่า Vikram and The Vampire or Tales of Hindu Devilry พิมพ์จำหน่ายครั้งแรก ค.ศ. 1870

นอกจากนี้ศักดิ์ศรี แยมั่นดดา. (2519 : 137) ยังได้เทียบนิทานเวตาลฉบับของน.ม.ส.กับฉบับ ของ Burton สรุปได้ว่า เรื่องที่ 1 ถึงเรื่องที่ 6 ตรงกับของ Burton เรื่องที่ 7 ตรงกับเรื่องที่ 8 ของ Burton เรื่องที่ 9 ตรงกับเรื่องที่ 10 ของ Burton และเรื่องที่ 10 ตรงกับเรื่องที่ 11 ของ Burton เรื่องที่ 7 ของ Burton ไม่มีในฉบับของน.ม.ส. และเรื่องที่ 8 ของน.ม.ส.ไม่มีในฉบับของ Burton เพราะฉะนั้นสรุปได้ว่า น.ม.ส. เรียบเรียงนิทานเวตาลขึ้นจากฉบับภาษาอังกฤษ ของ Burton เพียง 9 เรื่อง แต่แปลและเรียบเรียง เรื่องที่ 8 จากกถาสริตสาครเพียงเรื่องเดียว ซึ่งการแปลมิได้แปลจากต้นฉบับภาษาสันสกฤต หากแปลจากฉบับ ภาษาอังกฤษของ C. H. Tawney

เนื้อเรื่องนิทานเวตาลเริ่มต้นจากพระเจ้าวิกรมมหาราชโยคีตนหนึ่งปองร้าย พระองค์ทรงหลงกล

อุบายของโยคี จะทรงช่วยโยคีตนนั้น โดยให้คำสัญญากับโยคีว่าจะช่วยให้โยคีกระทำพิธีอย่างหนึ่งได้สำเร็จ โยคีหลอกให้พระองค์เสด็จไปในป่าช้าเพื่อนำเวตาลมาให้ตน เมื่อทรงพบเวตาลที่ต้นโอศก พระองค์ทรงพยายามนำตัวเวตาลมาจากต้นไม้ในป่าช้า เวตาลตั้งข้อแม้ว่าตนจะกลับไปยังป่าช้าตามเดิม หากพระองค์ตรัสออกมาระหว่างทางที่จะกลับไปหาโยคี เวตาลต้องการทดสอบความอดกลั้นของพระเจ้าวิกรมมัททีย์ จึงตั้งปัญหาทูลถามในตอนท้ายเรื่อง พระเจ้าวิกรมมัททีย์ทรงตอบทุกครั้ง จนถึงนิทานปริศนาเรื่องสุดท้ายที่ทรงไม่ตอบเวตาลจึงยอมไปด้วย ตอนจบของเรื่องเวตาลได้บอกเกี่ยวกับเล่ห์กลโยคีถวายแก่พระเจ้าวิกรมมัททีย์ แล้วออกอุบายให้พระองค์ทรงฆ่าโยคีเสีย

ยุพร แสงทักษิณ. (2519 : 149-225) ได้ศึกษาบทนิพนธ์ของน.ม.ส. โดยเฉพาะเรื่องนิทานเวตาล ได้ยกตัวอย่างแสดงพระปรีชาสามารถของ น.ม.ส. ซึ่งทำให้เห็นว่าพระองค์ทรงมีความดีเด่นด้านการสรรคำใช้ การใช้สำนวนโวหารได้อย่างเหมาะสม ดังเช่นตอนพรรณนาถึงความงามของชายาองค์ใหม่ของพระภรรตฤ-ราชว่า “นางนั้นมีหน้าเหมือนพระจันทร์วันเพ็ญ มีผมหงอกเหมือนเส้นโลหิต ซึ่งอุ้มฝนห้อยอยู่ในฟ้า มีผิวซึ่งเย้ายอกมะลิให้ได้อาย มีตาเหมือนเนื้อทรายซึ่งระแวงภัย ริมฝีปากเหมือนดอกทับทิม คอเหมือนคอนกเขา มือเหมือนสีแห่งท้องสังข์ เอวเหมือนเอวเสือดาว บาทเหมือนดอกบัว พร้อมด้วยลักษณะนางงามอย่างแขก” ตัวอย่างนี้ น.ม.ส. ทรงพรรณนาด้วยการยกเอาอวัยวะแต่ละส่วนขึ้นมากล่าวก่อน แล้วยกสิ่งที่มีความคล้ายคลึงกับอวัยวะนั้น ๆ ขึ้นเป็นตัวอย่างมา เช่น เมื่อทรงพรรณนาว่าดวงหน้าของนางงดงามก็ว่า เหมือนพระจันทร์วันเพ็ญ คือ ผ่องใสवलหน้าชมเหมือนกับแสงของดวงจันทร์ในคืนวันเพ็ญ เป็นต้น น.ม.ส. ยังทรงแสดงอารมณ์ขันลงในนิทานเวตาลด้วยสำนวนโวหารเชิงประชด ซึ่งผู้อ่านต้องขบคิดก่อน จึงจะได้อารมณ์ขันด้วย ดังเช่น นิทานเวตาลเรื่องที่ 1 ตอนพระวัชรมกุฎจะเขียนหนังสือกล่าวว่า “จะเขียนหนังสืออย่างไรจึงจะดี จะผูกประโยคแลใช้ศัพท์ชั้นไหน จึงจะถูกพระหฤทัยนาง จะใช้ศัพท์เรียกนางว่า “แก้วตาแห่งตู” จะเบาไป แลศัพท์ “โลหิตในตับแห่งข้า จะหนักไปดอกกระมัง” ความขบขันในตอนนี้อยู่ที่ว่า ทรงล้อเลียนชายหนุ่มที่ตกอยู่ในอารมณ์รัก แม้แต่จะใช้คำแทนนางก็ยังต้องคิดหนักว่า จะใช้อย่างไรดีจึงจะถูกใจนาง คำเปรียบที่ใช้ทำให้น่ากลัวและน่าขันมากกว่าจะน่าซาบซึ้งใจ

นอกจากนี้ยังมีผู้สนใจศึกษานิทานเวตาลอีกหลายคน ซึ่งมีแนวทางการวิเคราะห์ที่แตกต่างกันไป ได้แก่ สมเกียรติ รัชมณี. (2542 : 43-63) ได้ศึกษาสุนทรียรสในนิทานเวตาลของน.ม.ส. ด้านความหมายของคำ เสียงของคำ และความสัมพันธ์ระหว่างเสียงกับความหมายของคำ ผลการศึกษาสรุปว่า นิทานเวตาลใช้คำตามความหมายโดยอรรถ และความหมายแฝงในเชิงอุปมาอุปไมย และเชิงนามธรรม มีเสียงสัมผัสสระพยัญชนะ เว้นจังหวะข้อความตามจังหวะประโยคที่บรรยาย มีการซ้ำคำและซ้ำวลี ใช้คำสูง มีคำแสดงอาการเคลื่อนไหว คำสะท้อนอารมณ์ มีรสความตามรสวรรณคดีสันสกฤต 9 รส รวมทั้งมีโวหารภาพพจน์ต่าง ๆ มากมาย เป็นร้อยแก้วที่มีความเรียบง่าย แต่แฝงไว้ด้วยความไพเราะสละสลวย เข้าใจง่ายทำให้เกิดสุนทรียรส

ปรมินท์ จารูร. (2543 : 38-62) ได้ศึกษาองค์ประกอบของนิทานซ้อนนิทานในนิทานเวตาล ซึ่งศึกษาด้านโครงเรื่อง การดำเนินเรื่อง ตัวละคร แนวคิดของเรื่อง สรุปว่า การที่นิทานเวตาลมีรูปแบบเป็นนิทานซ้อนนิทาน ทำให้เนื้อเรื่องจำแนกเป็น 2 ส่วนใหญ่ คือ นิทานเรื่องหลัก และนิทานซ้อนเรื่องหลัก ในการดำเนินเรื่องนิทานเรื่องหลักแบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ต้นเรื่อง เนื้อเรื่องของนิทานทั้ง 10 เรื่อง และปลายเรื่อง การดำเนินเรื่องในเรื่องหลักเป็นไปตามเงื่อนไขที่ตัวละครหลักเป็นผู้ตั้งไว้ และจะจบลงเมื่อตัวละครเอกสามารถทำตามเงื่อนไขได้ นิทานแต่ละเรื่องที่น่าสนใจมีการเปิดเรื่องโดยให้ตัวละครหลักเป็นผู้เล่าเรื่องพฤติกรรมที่มีความซับซ้อนของตัวละครเอก และความขัดแย้งของตัวละครเอกเป็นปมปัญหา ทำให้เรื่องน่าสนใจติดตาม ส่วนการปิดเรื่องใช้วิธีให้ตัวละครหลักเล่านิทานจนจบเรื่องแล้วตั้งคำถาม หรือตัวละครหลักหยุด

เล่านิทานตรงจุดที่เป็นปมปัญหาที่ซับซ้อนแล้วตั้งคำถาม หรือใช้วิธีให้ตัวละครผัดเจื่อนไขของตัวละครหลัก ถึงแม้ว่านิทานเวตาลจะประกอบด้วยนิทานซ้อนหลายเรื่อง นิทานเหล่านั้นก็ได้สะท้อนแนวคิดสำคัญด้วย

นิยะดา เหล่าสุนทร. (2545 : 143-157) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของนิทานเวตาล 4 ส่วน ได้แก่ เวตาลปรกณัม ซึ่งไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง ลิลิตเพชรมงกุฎของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) นิทานเวตาลของน.ม.ส. และเวตาลปัญจวิงสติของศักดิ์ศรี แยมันดดา โดยศึกษาจากประวัติและเปรียบเทียบโครงเรื่องหลัก และนิทานซ้อนเรื่อง สรุปว่า นิทานแต่ละส่วนมีที่มาที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของนิทานเวตาลทั้ง 4 ส่วน และเมื่อเปรียบเทียบโครงเรื่องหลักมีความเหมือนและแตกต่างกัน ทั้งต้นเรื่อง ลักษณะของเวตาล ผู้ที่เกี่ยวข้องในเหตุการณ์ ส่วนนิทานซ้อนมีความแตกต่างและคล้ายคลึงกัน ทั้งด้านตัวละครและเหตุการณ์ต่าง ๆ เรื่องบางเรื่องในแต่ละส่วนมีการลำดับเรื่องไม่ตรงกัน ในการเปรียบเทียบประเด็นที่มาส่วนานของน.ม.ส. และส่วนานของศักดิ์ศรี แยมันดดา มีที่มาจากต้นเค้าเดิม ส่วนเวตาลปรกณัมนี้มีที่มาจากต้นเค้าเดิมกับเรื่องที่เล่าสู่กันฟังในหมู่บ้าน ส่วนนี้มีได้มาจากต้นฉบับโดยตรง แต่รับอิทธิพลจากมุขปาฐะที่เกิดขึ้นหลายครั้ง

การศึกษานิทานเวตาล นอกจากการศึกษาด้านสุนทรียรส องค์ประกอบนิทาน และความสัมพันธ์ของนิทานแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่า ในการศึกษา นิทานเวตาลยังสามารถศึกษา โดยการเปรียบเทียบท่วงทำนอง การแต่งได้อีก การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์คำ วิเคราะห์การดำเนินเรื่อง และวิธีการเปรียบเทียบโครงเรื่องจากเอกสารข้างต้นดังกล่าว มาใช้เป็นแนวทางการศึกษาเปรียบเทียบท่วงทำนองการแต่งส่วนานของน.ม.ส. และส่วนานของศักดิ์ศรี แยมันดดา

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปรียบเทียบวรรณคดี

เนื่องจากการวิจัยนี้เป็นการศึกษาเปรียบเทียบท่วงทำนองการแต่งนิทานเวตาล ซึ่งเป็นวรรณคดีประเภทร้อยแก้ว ดังนั้นความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการเปรียบเทียบวรรณคดี จึงเป็นความรู้พื้นฐานที่สำคัญต่อการวิจัย

ผู้วิจัยได้แบ่งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปรียบเทียบวรรณคดีเป็น 2 ประเด็น คือ

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเปรียบเทียบวรรณคดี
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปรียบเทียบวรรณคดี

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเปรียบเทียบวรรณคดี

รินฤทัย สัจจพันธุ์. (2526 : 489) ให้ความหมายวรรณคดีเปรียบเทียบไว้ลักษณะหนึ่ง สรุปได้ว่า “เป็นการแสดงความสัมพันธ์ของวรรณคดีในชาติตน ซึ่งในแง่นี้หมายถึงการศึกษาเปรียบเทียบวรรณคดีเฉพาะในชาติของตนเองเท่านั้น” การเปรียบเทียบวรรณคดีมีจุดมุ่งหมาย 2 ประการ ตามที่กระแสร มัลยาภรณ์. (2522 : 109) สรุปไว้ว่า มีจุดมุ่งหมายทั่วไปเพื่อเสริมสร้างและสนองความสนใจใคร่รู้ทางวรรณคดี เพื่อให้รู้จักคิดค้น และสังเกตหาเหตุผลอย่างละเอียด กับจุดมุ่งหมายเฉพาะ เพื่อให้รู้ถึงการแปลและการถ่ายทอดอารมณ์ ให้รู้ถึงวิธีการเปรียบเทียบวรรณคดีแนวอื่น ๆ มาประกอบ ให้รู้ว่าการเรียนอะไรให้รู้ซึ่งกันต้องมีอย่างอื่น ๆ มาประกอบ และให้รู้วิธีการเข้าถึงภายใน อันเป็นอิทธิพลโดยส่วนตัว เช่น ส่วนาน ฯลฯ นอกจากนี้ รินฤทัย สัจจพันธุ์. (2526 : 493-499) ยังกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของวรรณคดีเปรียบเทียบไว้ข้อหนึ่งว่า เพื่อหา ลักษณะร่วมของวรรณคดี

บุญยงค์ เกศเทศ. (2520 : 7-8) ได้ให้วิธีการศึกษาเปรียบเทียบวรรณคดีไว้หลายวิธี เป็นต้นว่า ค้นหาความสัมพันธ์ ศึกษาอิทธิพลที่มีต่อกัน การถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด พิจารณาถึงแง่วรรณศิลป์ ในด้านความไพเราะงดงามในเชิงกระบวนการศิลปะ โดยอาจศึกษาได้จากหลายลักษณะ ซึ่งครั้งนี้เป็นการ ศึกษาวรรณคดีในชาติเดียวกันร่วมสมัยกัน ได้แก่ วรรณคดีประเภทเดียวกัน โดยผู้แต่งเป็นคนละคน วรรณคดี ในชาติเดียวกันแต่ต่างสมัยกัน

วิธีการเปรียบเทียบโดยการเข้าถึงภายใน การหาลักษณะร่วมของวรรณคดี การหาความสัมพันธ์ และการถ่ายทอดอารมณ์ทางวรรณศิลป์ เป็นกระบวนการดำเนินการวิจัยของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้

การวิจัยในเชิงเปรียบเทียบวรรณคดีนี้ กระแสร์ มาลาภรณ์. (อ้างถึง สมพร สิงโต. 2522 : 228-256) ได้วิจารณ์เปรียบเทียบศกุนตโลปาขยานมจากมหาภารตยุทธ ฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษของ Pratap Chandra Roy อภิขยานศกุนตลมนานุกรมจากฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษของ Arthur W. Ryder และศกุนตลา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6 ซึ่งทรงแปลมาจากฉบับแปลของ Jones and Monier Williams โดยเปรียบเทียบกับอภิขยานศกุนตลมนานุกรมกับศกุนตโลปาขยานมก่อน หลังจากนั้นก็เปรียบเทียบ ศกุนตลาฉบับรัชกาลที่ 6 กับอภิขยานศกุนตลมนานุกรม การเปรียบเทียบเปรียบเทียบทั้งด้านภาษาและ เนื้อหา สรุปว่า ด้านภาษา ศกุนตโลปาขยานม มีลีลาภาษาที่ตรงไปตรงมา มีลักษณะห้วน ๆ ส่วน อภิขยานศกุนตลมนานุกรม มีลีลาภาษาบรรเจิดบรรจง ถ้อยคำที่เจาะจกกันมีลักษณะอุปมาและอุปลักษณ์ แผ่ซอติดที่คมคาย ในส่วนการพรรณนาความมิได้พรรณนามากอย่างแบบไทย ศกุนตลาฉบับรัชกาลที่ 6 มีลีลาภาษาแบบละคร น่าเสียงซำๆ ส่วนภาษาของอภิขยานศกุนตลมนานุกรม มีความไพเราะกว่า ส่วนอื่นที่ได้ศึกษา ด้านเนื้อหาอภิขยานศกุนตลมนานุกรมเพิ่มเติมเนื้อหาและมีการเปลี่ยนแปลงตัวละคร ซึ่งเป็นผลให้ลักษณะตัวละครสำคัญหรือมีบุคลิกภาพเปลี่ยนแปลงไปในทางนิ่มนวล ตัวละครแสดงบทบาท เหมาะสม เนื่องจากมีเหตุการณ์ชักนำให้ทำเช่นนั้น การดำเนินเรื่องมีลักษณะเยื้องกราย ศกุนตลาฉบับ รัชกาลที่ 6 ได้ตัดเรื่องปลีกย่อยออก เพื่อให้เหมาะสมกับละครเวทีที่มีแต่บทเจรจาซึ่งก็ไม่เสียโครงเรื่อง จึงมี ลักษณะเนื้อหาย่นย่อกว่าศกุนตโลปาขยานมและอภิขยานศกุนตลมนานุกรม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปรียบเทียบวรรณคดี

งานวิจัยเปรียบเทียบด้านท่วงทำนองการแต่งได้มีผู้ศึกษา ได้แก่ จันทัส ทองช่วย. (2520) ศึกษา เปรียบเทียบนิทานชาดกเรื่องสมุทรโฆษ 4 ส่วน คือ สมุทรโฆษฉบับปัญญาสชาดก สมุทรโฆษฉบับลานนาไทย สมุทรโฆษฉบับพระยาอุปกิตศิลปสาร และสมุทรโฆษคำฉันท์ โดยศึกษาเพื่อหาความเป็นมา ข้อเหมือนและ ข้อแตกต่างของสำนวนต่าง ๆ ผลการศึกษาพบว่าสมุทรโฆษสำนวนต่าง ๆ ในภาษาไทยได้รับโครงเรื่องมาจาก “สมุทรโฆษชาดก” ฉบับปัญญาสชาดกอันเป็นนิทานเก่าแก่ที่เล่ามาในเมืองไทยแต่โบราณ ซึ่งแต่ละฉบับมี สำนวนแตกต่างกันเนื่องมาจากอิทธิพลทางวัฒนธรรม สำนวนภาษาที่ใช้ พบว่าฉบับปัญญาสชาดกแปลเป็น ภาษาไทย มีคาถาบาลีแทรก ใช้ภาษากะทัดรัด ไพเราะสละสลวย บางตอนใช้ศัพท์สูง ๆ ฉบับลานนาไทย แปลจากต้นฉบับเดิมโดยใช้วิธีแปลยกศัพท์ มีคำภาษาถิ่นภาคเหนือปะปนอยู่ สมุทรโฆษคำฉันท์มีศัพท์บาลี และสันสกฤตปะปนอยู่มาก ใช้ศัพท์สูงเข้าใจยาก ส่วนฉบับพระยาอุปกิตศิลปสารมีลักษณะเด่นเป็นพิเศษใน เรื่องสำนวนภาษาดี ใช้ภาษาง่ายเป็นพิเศษ เพื่อให้เหมาะแก่การใช้เป็นแบบเรียน

สำรวย บุญรักษา. (2542) ได้ศึกษาเปรียบเทียบหิโตปเทศกับนิทานนางดันไตในด้านศิลปะการใช้ ภาษาของตัวละครเพื่อหาลักษณะร่วมและลักษณะแตกต่างของเสฐียรโกเศศ นาคะประทีปกับมหาสิลา

วีรวงศ์ โดยศึกษาจากการใช้ภาษาในการสื่อความหมาย โดยอาศัยนิทานเป็นสื่อกลาง ผลการศึกษาปรากฏว่า ลักษณะร่วมด้านภาษา นิทานทั้งสองเรื่องใช้การสื่อความหมายโดยตรงและโดยนัย ความแตกต่างทางศิลปะ การใช้ภาษาที่ไทยเทศใช้ภาษาเป็นแบบแผน ส่วนนิทานนางตันไดใช้ภาษาสุภาพและแทรกด้วยภาษาพูด สาเหตุที่ทั้งสองมีลักษณะร่วมและลักษณะแตกต่าง เพราะการแพร่กระจายของนิทานและทัศนคติของผู้ฟัง นิทานที่มีต่อบุคคลและต่อสังคม

รัชฎา พุฒิประภาส. (2543) ได้เปรียบเทียบท่วงทำนองการแต่งของวรรณกรรมเรื่องกฤษณา สอนน้อง 7 ฉบับ ได้แก่ ฉบับแปล ฉบับกรุงธน ฉบับพระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส ฉบับคำกลอน ฉบับนายวิน ฉบับอีสาน และฉบับเมืองเพชร โดยพิจารณาจากศิลปะในการเลือกสรร ถ้อยคำ และศิลปะในการเรียบเรียงถ้อยคำ ผลการศึกษาพบว่า มีการเลือกสรรถ้อยคำที่แตกต่างกัน เนื่องจากผู้แต่งเลือกสรรคำให้เหมาะสมกับลักษณะบังคับของคำประพันธ์ และความแตกต่างด้านค่านิยมการเรียกชื่อของสังคมอินเดียและไทย และเรียบเรียงถ้อยคำต่างกัน เนื่องมาจากผู้แต่งเป็นคนละคนกัน จึงสร้างวรรณกรรมให้เหมาะสมกับสังคมของตน เรียบเรียงคำให้เหมาะสมกับบริบทในเรื่อง ทำให้วรรณกรรมฉบับหลวงใช้ราชาศัพท์ชั้นสูง และฉบับราษฎรใช้ภาษาถิ่นปนกับคำสามัญ

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับท่วงทำนองการแต่ง

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับท่วงทำนองการแต่ง

ท่วงทำนองการแต่งมาจากคำว่า style ในภาษาอังกฤษ มีการแปลศัพท์แตกต่างกัน ชื่อเรียกจึงแตกต่างกันไปด้วย เช่น เปลื้อง ณ นคร. (2514 : 38) เรียกว่า สำนวน เสฐียรโกเศศ. (2515 : 140) เรียกว่า ท่วงท่าที่แสดงออก ชลธิรา กลัดอยู่ และคณะ. (2517 : 213) เรียกว่า สำนวนโวหาร เจือ สตะเวทิน. (2518 : 141) เรียกว่า ท่วงทำนองการเขียน พรพรรณ ธารานุมาศ. (2519 : 2) เรียกว่า สำนวนการเขียน กุหลาบ มลลิกะมาส. (2520 : 95) เรียกว่า ท่วงทำนองการแต่ง นภลัย สุวรรณธาดา. (2528 : 299) เรียกว่า ลีลาภาษา อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2536 : 142) เรียกว่า วาจณลีลา แต่บางคนก็เรียกง่าย ๆ ด้วยการทับศัพท์ว่า สไตล์ ดังนั้นไม่ว่าจะเรียกชื่ออย่างไร ผู้เรียกก็มุ่งกล่าวถึงแนวการเขียนของบุคคลแต่ละคน เช่นเดียวกัน ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ใช้คำเรียกแทน style ว่า “ท่วงทำนองการแต่ง” เพราะเห็นว่าเป็นคำที่เหมาะสมกับผลงานที่ศึกษา และจะใช้เรียกแทนชื่ออื่นในการอธิบายด้วย เพื่อความเข้าใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ความหมายของท่วงทำนองการแต่งมีผู้ให้ความหมายไว้มากมาย ดังนี้ เปลื้อง ณ นคร. (2514 : 39) ให้คำจำกัดความว่า “วิธีแสดงความคิดของเราออกเป็นภาษา สำนวนคนไหนก็เท่ากับกระจกเงาส่องให้เห็นลักษณะจิตใจและอุปนิสัยของคนนั้น” เสฐียรโกเศศ. (2515 : 141) ให้ความหมายสรุปว่า “ท่วงท่าที่แสดงส่วนตัวหรือเฉพาะตัวของบุคคล” ซึ่งกุหลาบ มลลิกะมาส. (2518 : 21) ให้ความหมายที่สอดคล้องกับเสฐียรโกเศศไว้ว่าเป็น “ท่วงท่าที่แสดงออกเป็นลักษณะเฉพาะตัวของกวีแต่ละคน กวีต่างก็มีแบบเป็นของตนเองปรากฏอยู่ชัด ๆ จนสรุปได้ว่าการเขียนแบบนี้ สำนวนนี้เป็นของใคร” สำหรับเจือ สตะเวทิน. (2518 : 141) นั้น ได้ให้ความหมายของท่วงทำนองการแต่งไว้ว่า “เป็นการจัดคำที่แสดงเอกัตภาพของผู้เขียน” ส่วนพรพรรณ ธารานุมาศ. (2519 : 5) นิยามความหมายของท่วงทำนองการแต่งว่า “เป็นการนำความรู้สึกนึกคิดที่มีอยู่มาเรียบเรียงเป็นถ้อยคำดีหรือเลว ตามความรู้ ภูมิปัญญา หรือจุดประสงค์ของผู้แต่งสำนวนนั้น โดยแสดงออกเป็นภาษาเขียน” และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2536 : 142) กล่าวถึงท่วงทำนองการแต่งในลักษณะโดยรวมว่า “หมายถึงรูปแบบการใช้ภาษาแบบใดแบบหนึ่งซึ่งแตกต่างจากการใช้ภาษาแบบอื่นโดย

บริบทหรือสถานการณ์การใช้ภาษา" อย่างไรก็ตามความหมายดังกล่าวทำให้ทราบว่า ท่วงทำนองการแต่ง หมายถึง การใช้ภาษาเฉพาะตัวของนักเขียน

ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ. (2517 : 189) ชลธิรา กลัดอยู่. (2517 : 212) และล้อม เพ็งแก้ว. (2540 : 15, 37) ได้กล่าวถึงท่วงทำนองการแต่งสรุปไว้ว่า บางครั้งผู้ใช้จะหมายถึงสำนวนร้อยแก้ว อีกนัยหนึ่งก็คือศิลปะในการสร้างรูปประโยค เลือกเฟ้นถ้อยคำ ความสั้นยาวของประโยค ท่วงทำนองการแต่งเป็นแนวคิดของนักเขียนคนหนึ่งๆ ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นโดยจงใจหรืออาจไม่จงใจก็ได้ กวีมีอิสระที่จะใช้ศิลปะการประพันธ์ โดยเฉพาะศิลปะการเลือกเฟ้นถ้อยคำและศิลปะการเรียบเรียงถ้อยคำได้

ชลธิรา กลัดอยู่. (2517 : 213, 224) กุหลาบ มลลิกะมาส. (2520 : 104) และนภลัย สุวรรณธาดา. (2528 : 299) กล่าวเกี่ยวกับท่วงทำนองการแต่งสรุปว่า ท่วงทำนองการแต่งแต่ละคนจะไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนความสามารถเฉพาะตัว การใช้ท่วงทำนองการแต่งสามารถเปลี่ยนไปตามวัย ตามความรู้ ประสบการณ์ สิ่งแวดล้อม และตามสังคมซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา นักเขียนที่ได้รับความนิยมจากประชาชน จะเป็นผู้มีลีลาภาษาเฉพาะตัวดีเด่น โดยท่วงทำนองการแต่งของนักเขียนแต่ละคนที่แตกต่างกัน มีส่วนในการเพิ่มรสชาติในการอ่านเป็นอย่างยิ่ง เกิดความสนุกเพลิดเพลินในการอ่าน ผลพลอยได้ที่ตามมาและมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง คือ ทำให้ผู้ศึกษาสามารถรู้จักตัวผู้แต่งและแนวทางการแต่งของผู้แต่งนั้นได้ดีขึ้น ท่วงทำนองการแต่งที่ปรากฏขึ้นซ้ำ ๆ กันในวรรณกรรมเป็นข้อชี้แนะให้เราได้ทราบหลายประการ เป็นต้นว่า อาจทราบบุคลิกภาพของผู้แต่งว่าเป็นคนอย่างไร ทราบความสนใจของผู้แต่ง ทราบว่าผู้แต่งมีศิลปะ มีพื้นความรู้ เป็นผู้ริเริ่มสร้างสรรค์ ท่วงทำนองการแต่งของแต่ละคนจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษา

ในเรื่องท่วงทำนองการแต่งนี้มีผู้ให้แนวทางการศึกษาไว้หลายแนวทาง ได้แก่ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. (2526 : 33, คำนำ) ให้ไว้เป็น 2 แนวทางคือศึกษาทางภาษา เช่น การเลือกใช้คำ การใช้รูปประโยคแบบต่างๆ การใช้สำนวนโวหาร อุปมาอุปไมย กับศึกษาองค์ประกอบทางวรรณคดี เช่น การวางโครงเรื่อง การสร้างตัวละคร เป็นต้น ส่วนกุหลาบ มลลิกะมาส. (2520 : 96-104) ให้แนวทางศึกษาเฉพาะตามแนวทางแรก คือ การศึกษาการสรรคำใช้ ท่วงทำนองการแต่งเกี่ยวกับโวหาร ท่วงทำนองการแต่งเกี่ยวกับการสร้างประโยค ท่วงทำนองในการบรรยายและพรรณนาความ หางเสียงของผู้แต่งซึ่งเป็นทัศนคติหรือท่าทีของผู้แต่งที่มีอยู่ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เมื่อผู้แต่งมีพื้นอารมณ์อย่างไร ก็ทำให้บรรยากาศของเรื่องที่แต่งเป็นไปตามนั้นด้วย เช่น ขบขัน เยาะหยัน ทำให้ผู้อ่านทราบทัศนคติหรือท่าทีของผู้แต่ง ด้วยเหตุนี้คำหางเสียงจึงใช้แทนบรรยากาศและพื้นอารมณ์ได้ และชลธิรา กลัดอยู่. (2517 : 212-224) ก็ให้ข้อแนะนำเพื่อการสังเกตไว้คล้ายกันๆ เป็นต้นว่า การสร้างรูปประโยค การใช้สำนวนโวหาร การแสดงน้ำเสียงและท่าที เช่น ท่าทีจริงจังจะเป็นการเป็นงาน ท่าทีเรียบ ๆ ง่าย ๆ ซื่อ ๆ ตรงไปตรงมา ท่าทีเสียดสีประชดประชันแดกดัน เป็นต้น

ในด้านการพิจารณาวิธีการดำเนินเรื่อง สามารถวิเคราะห์จากวิธีการที่ สิทธา พินิจภูวดล และคณะ. (2516 : 53-56) ได้รวบรวมวิธีลำดับความและการจบเรื่องในการเขียนดังนี้ ลำดับตามเวลาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนหลัง ลำดับตามภูมิศาสตร์ ลำดับตามความสำคัญของเนื้อเรื่อง ในการจบเรื่องสามารถทำได้ เช่น ตอนจบของเรื่องมีความสัมพันธ์กับเนื้อความ สรุปเนื้อความสำคัญให้เด่นชัด ตอนจบเรื่องที่ย้ำความคิด เป็นต้น เจือ สตะเวทิน. (2517 : 127-135) ได้กล่าวถึงกลวิธีขึ้นต้นและลงท้ายว่าสามารถทำได้หลายวิธี คือการขึ้นต้น เช่น ขึ้นต้นโดยสรุปความสำคัญ โดยบอกเจตนา โดยตั้งคำถาม โดยการพรรณนาลักษณะ โดยเล่าเรื่อง เป็นต้น และใช้วิธีการลงท้าย เช่น ใช้ประโยคกระทบใจให้เห็นจุดที่ต้องการ วิธีสรุปความทบทวนโดยใช้คำใหม่ เป็นต้น ส่วนกุหลาบ มลลิกะมาส. (2520 : 99-139) ได้กล่าวถึงการดำเนินเรื่อง รวมถึงฉากไว้ว่าใช้

วิธีการ เช่น เล่าเรื่องตามปฏิทิน เล่าเรื่องย้อนต้น เล่าเหตุการณ์ที่เกิดต่างสถานที่สลับไปมา สร้างความสัมพันธ์ระหว่างโครงเรื่องใหญ่กับโครงเรื่องย่อย เป็นต้น

การพิจารณาการสรรคำใช้ สามารถพิจารณาได้จากการหลากคำ ตามที่ฐะปะนีย์ นาครทรรพ. (2529: 57, 71) ได้แบ่งไว้เป็น 2 ลักษณะ คือ เลี่ยงการใช้คำซ้ำ ๆ โดยหาคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันมา สับเปลี่ยนใช้แทน และเป็นการนำคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันมาใช้ด้วยกัน เพื่อเสริมเนื้อความให้เด่นชัดขึ้น รวมทั้งพิจารณาจากการหลากคำในภาษาร้อยแก้ววิธีอื่น เช่น การใช้สรรพนาม คำไวพจน์ คำประสม เป็นต้น นภาลย์ สุวรรณธาดา. (2529 : 325) กล่าวเกี่ยวกับลีลาและจังหวะของถ้อยคำไว้ว่า จังหวะในการเขียน เกี่ยวข้องกับจำนวนพยางค์ การเน้นคำให้มีน้ำหนักต่างกัน และการใช้วรรคตอนในประโยค ตลอดจน ดุลของเสียง การเขียนให้มีจังหวะในการเขียน เพื่อผู้อ่านได้ผ่อนคลายสายตา

ในการพิจารณาประโยค เปลื้อง ณ นคร. (2514 : 14-18 ; 2542 : 33-34) ได้ให้หลักเกณฑ์การพิจารณาไว้หลายประการ เป็นต้นว่า ประโยคกระชับความ คือ ประโยคที่มีเนื้อความจบและสมบูรณ์ในตอนที่สุดของประโยค ประโยคหลวม คือ ประโยคที่มีเนื้อความสำคัญก่อน ทำให้ความส่วนประกอบหย่อนน้ำหนัก ประโยคขัดความ คือ รูปอเนกกรรพประโยคมีความขัดแย้งกันเอาความสองอย่างนี้ขึ้นเปรียบเทียบกัน ประโยคขนานความ คือ ประโยคที่มีเนื้อความเกี่ยวพันต่อเนื่องกันและเสริมความแก่กัน และธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์. (2529 : 179-183) ก็มีหลักเกณฑ์การพิจารณาที่นอกเหนือออกไป คือ ประโยคสมดุล เป็นประโยคที่มีเนื้อความรับกันเป็นอย่างดี ทำให้ความที่กล่าวมีน้ำหนักใกล้เคียงและเท่าเทียมกัน และในบางประโยคมีลักษณะของการลำดับเหตุและผลที่สัมพันธ์กันด้วย ประโยคที่ซ้ำคำหรือความ เป็นประโยคที่มีการนำคำหรือข้อความที่เคยกล่าวถึงแล้วมากล่าวซ้ำอีก ประโยคเน้นความ เป็นประโยคที่เรียบเรียงเพื่อวัตถุประสงค์เน้นความที่ต้องการกล่าวถึง โดยอาจใช้วิธีเปรียบเทียบด้วยการกล่าวให้เห็นสำคัญ ซึ่งบอกระดับเหนือขึ้นไปหรือลำดับสิ่งต่าง ๆ ที่มีระดับน้ำหนักแตกต่างกัน ประโยคสรุปความ เป็นประโยคที่มีประเด็นความย่อ ๆ หลายประเด็น โดยใช้คำที่เป็นคำรวมช่วยสรุปความกระชับ

การพิจารณาโวหารสามารถพิจารณาจากการจำแนกของปรีชา ช่างขวัญยืน. (2525 : 6-36) ซึ่งแบ่งเป็นพรรณนาโวหาร บรรยายโวหาร อธิบายโวหาร วิพากย์โวหาร ส่วนอุปมาโวหารกับเทศนาโวหารไม่จัดไว้ เพราะอุปมาโวหารเป็นกลวิธีที่ใช้ในโวหารทุกชนิด เทศนาโวหารมีลักษณะชักจูงให้ยอมรับข้อสรุปถือเป็นวิพากย์โวหารชนิดหนึ่ง การใช้โวหารเหล่านี้สามารถเกิดร่วมกันได้ การแยกโวหารทั้ง 4 มุ่งเพื่อให้เกิดความเข้าใจในโวหารแต่ละชนิดดังนี้ พรรณนาโวหาร เป็นการถ่ายทอดสิ่งที่ผู้เขียนสังเกตและความรู้สึกประทับใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งไปสู่ผู้อ่าน มุ่งให้เกิดความรู้สึกหรือมโนภาพ การพรรณนาโวหารได้จำแนกไว้ 3 ประเภท คือ สิ่งภายนอกซึ่งไม่ใช่มนุษย์ ได้แก่ สถานที่ประกอบด้วยรายละเอียด เช่น วัตถุ พืช สัตว์ เป็นต้น ตัวมนุษย์ เช่น รูปร่างหน้าตา ท่าทาง ความคิดเห็นที่แสดงออกมา เป็นต้น สิ่งที่อยู่ทางประสาทสัมผัส เช่น รูป เสียง และความรู้สึกที่ผู้เขียนมีต่อสิ่งเหล่านั้น เป็นต้น การบรรยายโวหาร เป็นการเล่าเหตุการณ์ ซึ่งอาจใช้วิธีการบรรยาย ได้แก่ บรรยายแบบละคร คือ บรรยายเหตุการณ์ย่อไปหาจุดยอดสุดของเหตุการณ์ บรรยายแบบสรุปลักษณะทั่วไป และบรรยายแบบสรุป การบรรยายโวหารได้จำแนกไว้ 3 ประเภท คือ อัดชีวประวัติ ข้อเท็จจริง และเรื่องซึ่งแต่งขึ้น อธิบายโวหาร เป็นการทำให้เกิดความคิดเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างเข้าใจ มุ่งนำประเด็นที่สงสัยมาพิจารณาให้แจ่มแจ้ง การอธิบายโวหารจำแนกไว้ 3 ประเภท คือ การอธิบายกระบวนการ การวิเคราะห์หรือจำแนกเนื้อหาออกเป็นประเภทหรือเป็นพวก และการอธิบายความหมายของคำหรือการนิยาม วิพากย์โวหาร เป็นการโต้แย้งเพื่อสรุปความคิดและมีการอ้างหลักฐานเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจ วิพากย์โวหารมี 2 แบบ คือ เชิงเหตุผลกับเชิงอารมณ์ มุ่งพิสูจน์หรือยืนยันแสวงหาข้อยุติหรือข้อสรุปความคิด

นอกจากนี้ยังมีหลักการพรรณนาความ ตามแนวทางของเปลื้อง ณ นคร. (2514 : 24-32) ซึ่งกล่าวว่า การพรรณนา หมายถึง การเล่าให้นึกเห็นภาพอันใดอันหนึ่ง คำว่า “ภาพ” นี้ คลุมถึง รูปร่างลักษณะของ สิ่งต่าง ๆ สัมผัสทางหู สัมผัสทางจมูก สัมผัสทางลิ้น และสัมผัสทางกาย

การพิจารณาน้ำเสียง วิภา กงกะนันท์. (2533 : 110-112) ได้ให้หลักไว้ว่า น้ำเสียงหรือ หางเสียงเป็นภาษาที่ไม่ได้เขียนและพูดเป็นถ้อยคำหรือท่าทาง เกิดจากลักษณะการเปล่งเสียงของผู้พูด เช่น ประชด ถากถาง รื่นเรึง แสดงความมีอารมณ์ดี เครื่องเคียด เอาจริงเอาจัง ยั่วล้อ หยิกแกมหยอก ยกตน ข่มท่าน ที่เล่นที่จริง การจับน้ำเสียงของผู้พูดหรือผู้เขียนได้บางครั้ง ทำให้เรารู้ธรรมชาติของผู้คนได้โดยที่เขา มิได้กล่าวตรง ๆ

การวิจัยครั้งนี้วิเคราะห์ท่วงทำนองการแต่งเป็น 2 ด้าน คือ ด้านวิธีการดำเนินเรื่อง การลำดับความ และการลงท้าย และด้านภาษา พิจารณาจากการสรรคำใช้ อาทิ การหลากคำ การใช้คำสูง ลีลาจังหวะ สัมผัส เป็นต้น การใช้ประโยค อาทิ ประโยคขนานความ ประโยคขัดความ ประโยคสรุปความ เป็นต้น การใช้โวหาร ศึกษาการบรรยายความ และการพรรณนาความ การแสดงน้ำเสียง อาทิ ประชดประชัน หยิกแกมหยอก แสดงอารมณ์ขัน เป็นต้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับท่วงทำนองการแต่ง

มัทนา นาคะบุตร. (2523) ได้ศึกษาศิลปะการแต่งผู้ชนะสิบทิศของยาขอบ ในด้านท่วงทำนอง การแต่งทางภาษาเกี่ยวกับการใช้คำ ประโยค โวหาร การบรรยายความ และกลวิธีการเสนอเรื่อง ผลการวิจัย สรุปว่า ยาขอบเลือกเสียงและความหมายของคำให้มีความไพเราะสละสลวยลึกซึ้ง คมคาย ใช้คำได้เหมาะสม กับเนื้อเรื่องและตัวละคร และใช้คำทำให้เกิดความรู้สึก จินตภาพ เกิดความประทับใจ ยาขอบนิยมใช้ประโยค ยาวเป็นส่วนใหญ่ โดยประโยคยาวที่ใช้มี 2 แบบ คือ ประโยคยาวแบบโวหารจะใช้ลักษณะรวมเนื้อความ ทวีความ ให้ดีความ สรุปความ ส่วนประโยคยาวขึ้น ใช้การขนานความ ขัดความ สร้างความสมดุลการใช้ โวหารสร้างภาพพจน์หลายแบบ การบรรยายความ ใช้การบรรยายฉาก เหตุการณ์ ลักษณะนิสัยตัวละคร ตลอดจนความในใจ ยาขอบใช้กลวิธีการเสนอเรื่องต่างๆ ทำให้ผู้ชนะสิบทิศมีความสมจริงตามลักษณะนวนิยาย อิงประวัติศาสตร์ และให้ความบันเทิงใจแก่ผู้อ่าน โดยอาศัยศิลปะการแต่งเป็นสำคัญ

สุชาติ ลาวัลย์กุล. (2532) ได้ศึกษาลีลาแห่งกระบวนความร้อยแก้วในหนังสือกามนิต โดย พิจารณาจากการสรรคำ การสร้างประโยค การใช้โวหารการเขียน และกลวิธีการเสนอเรื่อง ผลการศึกษา พบว่า หนังสือกามนิตมีการสรรคำเพื่อแสดงระดับคำ ผู้ประพันธ์เลือกใช้คำได้เหมาะสมกับบุคคล โอกาส สถานการณ์ มีการหลากคำทำให้เกิดจินตภาพ เกิดความไพเราะ เกิดความหมายชัดเจน ได้ทั้งรสคำและ รสความ มีการผูกประโยคเป็นหลายแบบ ทั้งขนาดสั้น ขนาดยาว และยาวแบบโวหาร โดยนำประโยคมา เรียบเรียงให้สัมพันธ์กับเรื่องราวที่ต้องการเสนอ ทั้งนี้เพราะลักษณะของประโยคนี้ ทำให้ทราบรายละเอียด มาก ถ้อยคำมีเสียงสัมผัสและความเปรียบ เหมาะใช้ในการเชิงพรรณนา มีการใช้โวหารการเขียน ได้แก่ การ บรรยาย การพรรณนา การอธิบาย การอภิปราย การเสนอเรื่อง ผู้ประพันธ์เล่าเรื่องปูพื้นก่อนเข้าสู่ เนื้อเรื่องตอนที่ตัวละครเล่าเรื่องราว ตอนจบผู้ประพันธ์เล่าเหตุการณ์อีกครั้ง เพื่อให้เรื่องราวได้เชื่อมโยงกัน ผู้ประพันธ์พิถีพิถันในการใช้ภาษา เลือกสรรถ้อยคำ และข้อความไพเราะ ความหมายลึกซึ้ง เรียบเรียง ประโยคและข้อความได้สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง ช่วยให้อ่านเกิดจินตภาพได้อย่างแจ่มชัด องค์ประกอบต่าง ๆ ของกระบวนความ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้วรรณคดีเรื่องกามนิตเป็นที่ซาบซึ้งใจผู้อ่านเสมอมา

กอบกาญจน์ วงศ์วิสิทธิ์. (2541) ศึกษาท่วงทำนองการแต่งทางภาษาในเรื่องราชาธิราชฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ซึ่งพิจารณาจากการสรรคำ การใช้ประโยค การใช้โวหาร ผลการศึกษาปรากฏว่า เจ้าพระยาพระคลัง (หน) มีการสรรคำใช้ 9 ลักษณะ คือ การหลากคำที่มีความหมายเกี่ยวกับทหาร และการหลากคำเพื่อเชื่อมความประเภทย่อยมาก การสรรคำใช้เพื่อความเหมาะสม ส่วนใหญ่คำนึงถึงให้เหมาะสมกับเหตุการณ์และบุคคล การใช้คำซ้อนเพื่ออธิบายคำที่อยู่ข้างหน้า การใช้คำที่มีความหมายสอดคล้องกัน การใช้คำเพื่อคุณค่าด้านวรรณศิลป์ โดยใช้คำที่มีเสียงสัมผัส ให้เกิดจินตภาพ และเห็นภาพพจน์ การใช้คำที่ปัจจุบันเลิกใช้หรือมีการเปลี่ยนแปลงความหมายไปจากเดิม ไม่มีกฎเกณฑ์การใช้คำราชาศัพท์และลักษณนาม การใช้หน่วยบอกจำนวนหลักล้าน ด้วยการเพิ่มจำนวนนับที่หลักแสนไม่ใช่คำว่า ล้าน มีการใช้ประโยค 3 ประเภท คือ ประโยคสรุปรวม ขัดความ และขานความ โดยใช้สรุปรวมมากที่สุด โวหารการเขียนใช้บรรยายโวหารเป็นหลักในการดำเนินเรื่อง ส่วนพรรณนาโวหาร มุ่งเน้นเรื่องอารมณ์ความรู้สึกในคำพูดของตัวละคร ทำให้ผู้อ่านคล้อยตาม อธิบายโวหารใช้อธิบายขั้นตอนที่ตัวละครลงมือปฏิบัติ โดยแสดงทัศนะ และยกตัวอย่างโดยใช้อภิปรายโวหาร นอกจากนี้มีการใช้โวหารหลายอย่างรวมกัน และโวหารแต่ละชนิดจะมีอุปมาโวหารแทรกอยู่

พิสิทธิ์ กอบบุญ. (2542) ได้ศึกษาลีลาภาษาและวรรณศิลป์ในพระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยพิจารณาจากการใช้คำ สำนวน ภาพพจน์ การใช้ประโยค และการเรียบเรียงข้อความ ผลการศึกษาปรากฏว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้คำแสดงความคิดเห็นในเชิงบอกเล่า คาดคะเน แนะนำ สื่อถึงความรู้สึกของพระองค์อย่างชัดเจน ทั้งความรู้สึกในทางดีและไม่ดี ใช้คำแสดงเจตนาสื่อถึงความปรารถนา ความมุ่งหมาย และความตั้งใจของพระองค์ พระองค์ทรงใช้สำนวนในลักษณะต่าง ๆ ในการสื่อความหมายได้อย่างเหมาะสมกับบริบท และจุดมุ่งหมายที่ต้องการ พระองค์ทรงใช้ภาพพจน์ประเภทอุปมา อุปลักษณ์ และอุปมาพจน์ แม้ว่าพระราชหัตถเลขาจะมีใช้เรื่องแต่งที่มุ่งสร้างสุนทรียรสทางวรรณกรรม แต่ลีลาภาษา สำนวน และภาพพจน์ที่พระองค์ใช้เป็นกลวิธีการสื่อสารที่แสดงความคิดเห็นและความรู้สึกของพระองค์ต่อผู้อ่าน มีลีลาการสร้างคำ สร้างความโดยซ้อนและการซ้ำ เพื่อการเน้นย้ำความในสารให้กระจ่างชัดมากขึ้น พระองค์ทรงใช้ประโยคตามจุดมุ่งหมายของการสื่อสาร ทั้งประโยคบอกเล่า คำถาม คำสั่ง และขอร้อง นอกจากนี้พระองค์ทรงสร้างความสละสลวย และจังหวะของความ ด้วยประโยคซ้ำความ และประโยคขานความ การเรียบเรียงข้อความโดยการแสดงเหตุผล สรุปรวม ขยายความ เปรียบเทียบ อ้างอิงคำสนทนา พระองค์มีลีลาภาษาที่สื่อถึงทัศนคติ อารมณ์ ความรู้สึกของพระองค์ต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเปิดเผยชัดเจน ซึ่งสะท้อนความเป็น “สามัญ” ของพระองค์

การศึกษาเปรียบเทียบท่วงทำนองการแต่งนิทานเวตาลฉบับของน.ม.ส กับฉบับของคักดีศรีแย้มนัตตานี เป็นการศึกษาการใช้ภาษา ด้วยวิธีเปรียบเทียบท่วงทำนองการแต่ง ด้านการสรรคำใช้ การใช้ประโยค การใช้โวหาร ซึ่งใช้หลักการศึกษาที่เน้นตัววรรณกรรมเป็นสำคัญ ดังทฤษฎีและเอกสารที่กล่าวไว้ข้างต้น

บทที่ 2

วิเคราะห์ท่วงทำนองการแต่งนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.

น.ม.ส.หรือกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ได้ทรงแปลและเรียบเรียงนิทานเวตาลจากฉบับภาษาอังกฤษจำนวน 10 เรื่อง ออกมาตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2461 นิทานเวตาลของ น.ม.ส. ได้รับความนิยมในหมู่คนไทยตลอดมา ทั้งนี้เนื่องจากเนื้อเรื่องน่าติดตามแล้ว ท่วงทำนองการแต่งยังมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวด้วยสำนวนภาษาที่คมคายลึกซึ้ง เพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์นิทานเวตาล จึงขอสรุปลักษณะและเนื้อเรื่องย่อของนิทานเวตาลดังนี้

นิทานเวตาลมีลักษณะของนิทานซ้อนนิทาน คือ ประกอบด้วยเรื่องหลักและเรื่องซ้อน โดยเรื่องหลักเป็นเรื่องเกี่ยวกับพระวิกรมมหาราช พระธรรมราชา โยคีสถานติสส และเวตาล มีเนื้อความว่า พระวิกรมมหาราชทรงปลอมเป็นโยคี เสด็จไปสืบราชการบ้านเมืองอื่น โดยมีพระธรรมราชาพระราชบุตรตามเสด็จไปด้วย พระองค์ทรงมอบบ้านเมืองให้พระภรรตฤราช ผู้ซึ่งเป็นพระอนุชาปกครองแทน พระอนุชาปกครองเมืองได้ระยะหนึ่งก็สละราชสมบัติเสด็จเข้าป่าผนวชเป็นโยคี พระอินทร์จึงใช้ให้อสูรชื่อว่าปัทมพิบาลดูแลเมือง ขณะที่ว่างเว้นพระราชา เมื่อพระวิกรมมหาราชและพระราชบุตรจะเสด็จกลับเข้าเมือง อสูรปัทมพิบาลเข้ามาขวางเกิดการต่อสู้กัน พระวิกรมมหาราชได้รับชัยชนะ ปัทมพิบาลจึงทูลเล่าเรื่องโยคีสถานติสสที่ผูกอาฆาตต่อพระบิดาของพระองค์ แต่พระบิดาสั้นพระชนม์แล้ว จึงจะปลงชีวิตของพระองค์และพระราชบุตรแทน ขอให้พระองค์ระวังตัว และเมื่อพบโยคีผู้ปองร้ายให้พระวิกรมมหาราชตัดศีรษะโยคีก่อน

ต่อมามีพ่อค้าคนหนึ่งนำผลไม้มาถวายพระวิกรมมหาราช พระวิกรมมหาราชทรงระวังพระองค์ ไม่เสวยผลไม้ โปรดให้เก็บไว้ พ่อค้าก็นำผลไม้มาถวายทุกวัน วันหนึ่งพ่อค้ามาถวายผลไม้อีก ปรากฏในผลไม้มีพลอยทับทิมเม็ดงาม พ่อค้าทูลว่าผลไม้ทุกผลมีทับทิม ซึ่งมีราคาแพงซ่อนอยู่ พระองค์ถามพ่อค้าว่าประสงค์อะไรจึงถวายของมีค่าเช่นนี้ พ่อค้าทูลว่าตนคือโยคีสถานติสสจะทำพิธีในป่าช้า ขอให้พระองค์และพระราชบุตรช่วยเหลือ พระวิกรมมหาราชทรงระลึกถึงคำเตือนของอสูรปัทมพิบาลได้ แต่พระองค์ทรงรักษาคำพูด ยอมที่จะไปตามที่โยคีต้องการ ในคืนนัดหมายโยคีให้พระวิกรมมหาราชและพระราชบุตรไปเฝ้าศพที่แขวนอยู่บนต้นไม้โศกมาครั้นพระวิกรมมหาราชไปพบศพนั้นมีเวตาลสิงอยู่ พระองค์พยายามจับเวตาล จนกระทั่งครั้งที่ 7 เวตาลยอมให้จับ แล้วตั้งเงื่อนไขว่า ถ้าพระวิกรมมหาราชตรัสออกมาระหว่างทางที่ไปหาโยคี เวตาลจะกลับไปที่ดินโศกตามเดิม ดังนั้นตลอดระยะทาง เวตาลพยายามที่จะทำให้พระวิกรมมหาราชตรัสออกมา จึงใช้วิธีการเล่านิทานเรื่องต่างๆ ที่มีปัญหาท้ายเรื่อง พระวิกรมมหาราชหลงกลตรัสตอบรวม 9 เรื่อง จึงต้องย้อนกลับมาจับเวตาล 9 ครั้ง ในเรื่องที่ 10 ซึ่งเป็นเรื่องสุดท้าย พระวิกรมมหาราชระวังพระองค์ ไม่ตรัสออกมา เวตาลจึงบอกว่าโยคีจะทำร้ายพระองค์ และแนะนำแผนการซ่อนกลโยคี แล้วออกจากศพไป

หลังจากนั้นพระวิกรมมหาราชนำศพกลับมาให้โยคี โยคีนำศพถวายเจ้าแม่กาลีและเชิญให้พระวิกรมมหาราชก้มลงถวายความเคารพเจ้าแม่กาลี พระวิกรมมหาราชทรงจำคำแนะนำของเวตาลได้ จึงให้โยคีทำเป็นแบบอย่าง เมื่อโยคีหลงกล พระวิกรมมหาราชก็ทรงใช้พระแสงดาบฟันศีรษะโยคีขาด หลังจากนั้นพระอินทร์ได้มาประทานพรให้พระวิกรมมหาราช พระวิกรมมหาราชกับพระราชบุตรเสด็จกลับพระราชวัง พระองค์ทรงปกครองบ้านเมืองอย่างมีความสุข

นิทานที่เวตาลเล่าเป็นลักษณะนิทานซ้อนเรื่องหลักนั่นเอง ในแต่ละเรื่องบางเรื่องก็มีเรื่องซ้อนในนิทานนั้นอีกครั้ง นิทานที่เวตาลเล่าทั้งหมดมี 25 เรื่อง แต่ น.ม.ส.ทรงนำมาประพันธ์เพียง 10 เรื่องดังเรื่องย่อต่อไปนี้

เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกุฏ

พระวัชรมุกุฏเป็นพระราชบุตรของพระราชแห่งกรุงพาราณสี มีพระสหายชื่อว่าพุทธิศริระ ทั้งสองไปล่าสัตว์ในป่า เมื่อมาถึงสระใหญ่แห่งหนึ่ง พระวัชรมุกุฏได้พบกับนางปัทมาวดีที่ได้รั้มไม้ นางทำท่าทางต่าง ๆ พระวัชรมุกุฏเล่าเรื่องที่ได้พบและการที่นางทำท่าทางต่าง ๆ ให้พุทธิศริระฟัง พุทธิศริระตีความว่านางชื่อปัทมาวดีเป็นธิดาท้าวทนต์วัด แล้วทั้งสองก็เดินทางตามหานาง พุทธิศริระได้พาพระวัชรมุกุฏเที่ยวถามหาหมอดู เพื่อให้ช่วยในการหานาง และได้พบกับนางหมอดูตามต้องการ นางหมอดูนี้เป็นนางนมของนางปัทมาวดีด้วย พระวัชรมุกุฏและพุทธิศริระได้พักอยู่ในบ้านของนางนม และได้ขอให้นางนมนำจดหมายของพระองค์ไปให้นางปัทมาวดี เมื่อนางนมไปหานางปัทมาวดีได้ปฏิบัติต่อนางนมด้วยการทำท่าทางต่าง ๆ พุทธิศริระสามารถแปลความหมายจากท่าทางนั้น และแนะนำพระวัชรมุกุฏ จนได้นางปัทมาวดีเป็นชายาสมความประสงค์ ภายหลังนางได้ทราบที่พุทธิศริระเป็นผู้ช่วยในการแก้ปริศนา นางจึงคิดกำจัดพุทธิศริระ พุทธิศริระรู้ทัน จึงวางแผนซ่อนกลของนาง พระวัชรมุกุฏปฏิบัติตามคำแนะนำของพุทธิศริระ โดยหาโอกาสขณะที่นางหลับถอดเครื่องประดับ และเอาตรีศูลแทงที่ขานาง แล้วก็หนีออกมา หลังจากนั้นพุทธิศริระก็ปลอมตัวเป็นโยคี ให้พระวัชรมุกุฏเป็นลูกศิษย์เอาเครื่องประดับไปขาย เมื่อตำรวจจับได้และนำทั้งสองไปเข้าเฝ้าท้าวทนต์วัด พุทธิศริระอ้างว่าได้ทรัพย์สินจากนางแม่มดและแทงนางด้วยตรีศูล ท้าวทนต์วัดให้พระราชมารดาไปพิสูจน์นางปัทมาวดีตามที่พุทธิศริระกล่าวอ้าง เมื่อพระองค์ประจักษ์ตามถ้อยคำของพุทธิศริระ ท้าวทนต์วัดจึงเนรเทศนางไปจากเมือง พระวัชรมุกุฏและพุทธิศริระจึงรับนางไปกรุงพาราณสี ในท้ายเรื่องเวตาลได้ตั้งปัญหาถามพระวิกรมมหาราชว่า ใครเป็นคนผิด พระวิกรมมหาราชตอบว่าท้าวทนต์วัด เพราะเป็นกษัตริย์ไม่ควรเชื่อง่าย ๆ

เรื่องที่ 2 พระรามเสน

พระรามเสนมึนงงแล้วชื่อว่าจรัมมซึ่งพูดภาษาสันสกฤตคล่อง และเป็นทีที่ปรึกษาราชกิจต่าง ๆ พระรามเสนได้ปรึกษานกแก้วเกี่ยวกับผู้ที่สมควรเป็นชายาพระองค์ นกแก้วก็แนะนำนางจันทราวดี พระราชธิดาของท้าวผดเชศวร ฝ่ายพระราชธิดาท้าวผดเชศวรมีนางนกขุนทองชื่อว่า โสมิกา ซึ่งเก่งไม่แพ้ นกแก้วของพระรามเสน เมื่อพระรามเสนและนางจันทราวดีอภิเษกสมรสกันแล้ว ทั้งสองพระองค์จัดให้นกแก้วและนกขุนทองอยู่กรงเดียวกัน เพื่อนกทั้งสองจะได้เป็นคู่กัน แต่นกทั้งสองทะเลาะกัน ด้วยเหตุผลที่เห็นความชั่วร้ายของเพศตรงข้าม พระรามเสนและนางจันทราวดีให้นกทั้งสองตัวแสดงหลักฐาน นกทั้งสองจึงเล่าเรื่องของตนเอง โดยนางนกขุนทองเล่าเรื่องก่อนว่า พ่อค้ามีบุตรชายซึ่งประพัตติตัวไม่ดี ทำให้พ่อค้าตรอมใจตาย เมื่อบุตรชายได้รับมรดก ก็ใช้ทรัพย์สินจนหมด จากนั้นเขาประพัตติตัวเป็นขโมย แล้วหนีออกจากเมืองไป บุตรชายพ่อค้าเดินทางไปถึงเมืองที่เศรษฐีเหม่คุปต์อยู่ เขาเล่าเรื่องโกหก จนเศรษฐีสงสาร จึงให้พักอยู่ด้วย ต่อมาเศรษฐียกนางรัตนาวดีซึ่งเป็นบุตรสาวให้แต่งงานกับบุตรชายพ่อค้า บุตรชายพ่อค้าแล้งประพัตติเป็นคนดีได้ไม่นานก็คิดดีจากครอบครัว อ้างว่าจะกลับไปเยี่ยมญาติพี่น้องที่เมืองตน แล้วเดินทางไปพร้อมกับนางรัตนาวดี โดยได้รับทรัพย์สินจากเศรษฐี และได้ทำสัตย์ติดตามมาด้วย ระหว่างทาง

บุตรชายพ่อค้ากำจัดนางรัตนาวดีและทาสี บังเอิญนางรัตนาวดีรอดชีวิต นางจึงกลับบ้าน เมื่อนางพบบิดามารดา นางโกหกว่าถูกโจรทำร้าย ฝ่ายบุตรชายพ่อค้าใช้ทรัพย์สินที่ได้ทั้งหมด ก็กระทำโจรกรรม แล้วหนีไปยังบ้านเศรษฐี ครั้นมาถึงเห็นนางรัตนาวดี ก็ตกใจกลัว แต่นางเล่าเรื่องที่โกหกบิดามารดาให้ฟัง เขาจึงได้พักอยู่บ้านเศรษฐี ต่อมาบุตรชายพ่อค้าสมคบโจรปล้นบ้านเศรษฐี ข่านางรัตนาวดี ข่าเศรษฐีและภรรยา แล้วชนทรัพย์สมบัติหนีไป นางนกขุนทองเล่ามาถึงตอนนี้ก็ร้องไห้ และกล่าวว่า ชายคนนี้จะฆ่าตน แต่หมาเห่า ชายคนนี้ได้ใจหนีไป นางนกจึงรอดชีวิตมาได้ ถัดจากนั้นก็เป็นเรื่องเล่าของนกแก้วว่า ตอนเป็นลูกนกอยู่กับพ่อค้าเศรษฐีชื่อสาครทัต ซึ่งเป็นพ่อม่าย มีบุตรสาวชื่อนางชัยศิริ ศรีทัตหลงรักนาง แต่นางไม่รัก ต่อมานางเปลี่ยนใจยอมแต่งงานด้วย ไม่ช้านางชัยศิริก็เบื่อสามี หนีไปสนใจชายหนุ่มอื่น แม้เขาปฏิเสธก็ยังไปมาหาสู่ คิณหนึ่งนางแอบไปบ้านชายหนุ่มที่นางชอบ ขณะนั้นโจรเห็นนางชัยศิริ คิดแย่งเครื่องประดับ จึงตามนางไป เมื่อนางมาถึงบ้านชายหนุ่ม นางเข้าไปกอดเพราะคิดว่าชายหนุ่มเมาหลับ แต่ความจริงเขาถูกโจรแทงตาย ปีศาจเข้าสิงศพชายผู้นั้น และกัดจุมูกนางจนแหว่ง แล้วออกจากศพไป นางชัยศิริตกใจวิ่งกลับบ้านและกล่าวโทษศรีทัตว่าเป็นคนทำ บิดาของนางจึงไปฟ้องตำรวจ สุดท้ายตุลาการนำนางชัยศิริและศรีทัตเข้าเฝ้าพระราชา พระราชาลงโทษประหารชีวิตศรีทัต โจรได้ไปฟังการตัดสินคดีศรีทัตด้วย จึงทูลพระราชาถึงความจริง พระราชาดรสั่งคนไปตรวจศพ พบจุมูกในปากศพดังที่โจรบอก ศรีทัตจึงพ้นโทษพระราชารับสั่งให้เนรเทศนางชัยศิริเข้าป่าไป แล้วประทานสิ่งต่าง ๆ รวมทั้งพระบรมราโชวาทแก่ศรีทัตและโจรนั้น เมื่อนกแก้วเล่าจบพระรามเสน นางจันทราวดี นกจุรามัน นกโสมมิกา ต่างทุมเถียงว่าหญิงหรือชายใครชั่วร้ายกว่ากัน มาถึงตอนนี้เวตาลให้พระวิกรมมทิตยัตต์ตัดสินปัญหาที่เกิดในเรื่อง พระองค์จึงตัดสินว่าหญิงชั่วกว่าชาย เพราะหญิงไม่รู้ผิดถูก

เรื่องที่ 3 วีรพล

ท้าวรูปเสนพระราชามือเมืองโคกาวดี มีแม่ทัพคนสนิทชื่อสุรเสน วันหนึ่งขณะที่สุรเสนได้นั่งว่าราชการอยู่หน้าจวน วีรพลได้มาแสดงความประสงค์จะขอรับราชการ โดยแสดงฝีมือ ความรู้ความสามารถ จนเป็นที่ประจักษ์แก่สุรเสน สุรเสนจึงพาวีรพลเข้าเฝ้าท้าวรูปเสน และท้าวรูปเสนได้รับวีรพลเข้ารับราชการ ด้วยการทำหน้าที่เฝ้าพระองค์ใกล้แท่นที่บรรทมทุกคืน คิณหนึ่งพระองค์ได้ยินเสียงผู้หญิงร้องไห้ พระองค์จึงสั่งให้วีรพลไปตามเสียงนั้น และพระองค์ก็ทรงลอบตามวีรพลไป วีรพลมาถึงป่าช้าก็เห็นหญิงคนหนึ่งร้องไห้อยู่ นางบอกว่าชื่อราชลักษณ์ เป็นนางฟ้าผู้เกิดจากเกษียรสมุทร และบอกว่าอีกประมาณ 1 เดือน พระราชาจะสิ้นพระชนม์ นางจึงเสียใจ วีรพลถามวิธีป้องกัน นางก็แนะนำให้วีรพลตัดศีรษะบุตรชายของตน เพื่อถวายเป็นเครื่องบูชาเจ้าแม่กาลี เมื่อวีรพลทราบเรื่องก็กลับบ้าน และเล่าเรื่องให้ภรรยาฟัง แล้วพาภรรยา พร้อมด้วยบุตรชายและบุตรหญิงไปศาลเจ้าแม่กาลี ระหว่างทางบุตรชายได้ทราบเรื่องและยอมสละชีวิต เมื่อถึงศาลวีรพลก็ตัดศีรษะบุตรชาย หลังจากนั้นบุตรหญิง ภรรยา และเขาก็ฆ่าตัวตายตามบุตรชายไป ท้าวรูปเสนเห็นเหตุการณ์ตลอด หยิบดาบจะฆ่าตัวตายตามไปด้วย แต่เทวรูปของเจ้าแม่กาลียึดพระหัตถ์ไว้ และประทานพร ท้าวรูปเสนจึงขอให้ทุกคนฟื้นคืนชีวิต ทุกคนก็ฟื้นขึ้นมา ท้าวรูปเสนให้ทุกคนตามกลับพระราชวังและแบ่งสมบัติให้ เมื่อเวตาลเล่ามาถึงเพียงนี้ก็ตั้งปัญหาถามพระวิกรมมทิตยัตต์ว่า บรรดาคนทั้ง 5 คน คนไหนโง่ที่สุด พระวิกรมมทิตยัตต์กล่าวว่า ควรจะถามว่าใครมีน้ำใจที่น่านับถือที่สุด ถ้าเช่นนั้นจะตอบว่า ท้าวรูปเสน เพราะพระองค์ทรงสละชีวิตให้แก่ข้ารับใช้ และไม่ตีค่าตนสูงกว่าคนอื่น

เรื่องที่ 4 มัทนเสนา

พ่อค้าหิรัญยัตต์เห็นว่านางมัทนเสนาผู้เป็นบุตรสาวควรออกเรือนได้แล้ว จึงปรึกษากับภรรยาถึงการแต่งงานของบุตรสาว ชายหนุ่มทั้งหลายที่ทราบถึงความงามของนาง ต่างส่งรูปวาดของตนมาให้นางดู แต่นางไม่พอใจใครเลย เวลาผ่านไปมีชายสี่คนมาขอนางมัทนเสนา และแสดงความสามารถของตนให้ประจักษ์ หิรัญยัตต์จึงตัดสินใจยกนางมัทนเสนาให้ชายคนที่ 3 เพราะอยู่วรรณะเดียวกัน และเตรียมจัดงานแต่งงานวันหนึ่งขณะที่นางมัทนเสนาออกไปเดินชมดอกไม้ในสวน โสมทนต์บุตรชายของพ่อค้าชื่อธรรมทนต์ได้เห็นนางก็หลงใหล โสมทนต์เข้าไปจับมือ และกล่าวรำพันความรักที่มีต่อนาง นางมัทนเสนากลับโสมทนต์จะฆ่าตัวตาย จึงให้สัญญาว่า จะมาหาโสมทนต์หลังจากที่นางแต่งงานแล้ว เมื่อถึงวันแต่งงานนางได้เล่าเรื่องโสมทนต์ให้สามีฟัง สามีของนางยินยอมให้นางมาพบกับโสมทนต์ตามสัญญา ระหว่างทางที่ไปหาโสมทนต์นางก็พบกับโจร จึงเล่าเรื่องให้โจรฟัง และขอไปหาโสมทนต์ก่อน แล้วนางสัญญว่าจะกลับมาพบโจรอีก โจรจึงให้นางไป เมื่อนางได้พบโสมทนต์ โสมทนต์ก็ให้นางกลับไปหาสามีของนาง นางมาพบโจรตามสัญญา โจรก็ให้นางกลับไปหาสามี พอมาถึงบ้านสามีไม่ยอมรับนาง เพราะหมั้นรักนางแล้ว เวตาลเล่ามาถึงเพียงนี้ ก็ถามพระวิกรมมัททิตย์ว่า ชายทั้งสามคนใครมีคุณธรรมที่สุด พระวิกรมมัททิตย์ก็ตอบว่า โจรเพราะการที่ประกอบอาชีพแบบนี้ ย่อมไม่กลัวกฎหมายอยู่แล้ว จึงทำด้วยความเต็มใจ มิได้เกิดจากความกลัวประการใด เวตาลได้ฟังก็หัวเราะ แล้วออกจากยามไป ในครั้งนี้ พระวิกรมมัททิตย์ขอให้พระราชบุตรเตือนด้วยวิธีบีบแขน เพื่อป้องกันไม่ให้ตอบเวตาล

เรื่องที่ 5 พระเจ้าธนธีระ

พระเจ้าธนธีระพระราชามือเมืองจันทบุรี มีคุณศรัทธาเป็นกษัตริย์ เมื่อมีโจรชุกชุมในเมือง พ่อค้าจึงไปร้องทุกข์กับคุณศรัทธาผู้มีตำแหน่งเป็นกรมการ แม้คุณศรัทธาจะเพิ่มเวรยามแล้ว โจรก็ยังชุกชุมอยู่ คุณศรัทธาจึงพาพวกพ่อค้าเข้าเฝ้ากราบทูลเรื่องราวให้พระเจ้าธนธีระทรงทราบ พระองค์จึงจัดการแก้ปัญหาด้วยการปลอมเป็นโจร จนได้ทราบแหล่งโจร พวกพ่อค้าเข้าเฝ้าร้องทุกข์อีกครั้ง พระราชาจึงไปจับพวกโจรกลับเมือง และทรงตัดสินประหารชีวิตนายโจร หลังจากนั้นนายโจรถูกนำตัวไปแดนประหาร ขณะที่ขบวนประหารผ่านไปทางบ้านเศรษฐี บังเอิญบ้านของเศรษฐีเกิดไฟไหม้ นางโสภณีนีบุตรสาวของเศรษฐีจึงออกมายืนหน้าบ้านเห็นนายโจรผ่านไป นางก็เกิดหลงรัก จึงขอร้องให้บิดาขอภัยโทษให้นายโจร แต่บิดาก็ขอภัยโทษให้นายโจรไม่สำเร็จ ก่อนนายโจรถูกประหารมีผู้เล่าเรื่องนางโสภณีให้นายโจรฟัง นายโจรก็ร้องไห้และหัวเราะสลับกันไป หลังจากที่นายโจรถูกประหารชีวิตแล้ว นางโสภณีก็นั่งเฝ้าศพตามนายโจรไป บิดาของนางเห็นดังนั้น จึงฆ่าตัวตายตามนางไปด้วย เวตาลเล่ามาถึงเพียงนี้ พระธรรมวชิระพระโอรสของพระวิกรมมัททิตย์ที่ตามเสด็จมาด้วย ทูลถามพระบิดาว่า นายโจรหัวเราะเพราะเหตุใด เมื่อพระวิกรมมัททิตย์ตอบว่านางโสภณี เวตาลได้ทีก็กล่าวขอบคุณพระวิกรมมัททิตย์ที่ตรัส แล้วอธิบายข้อสงสัยแก่พระธรรมวชิระว่าโจรร้องไห้เพราะไม่รู้จะตอบแทนบุญคุณนางโสภณีอย่างไร โจรหัวเราะเพราะว่านางมารักเขาในยามที่จะสิ้นชีวิต

เรื่องที่ 6 มธุมาลดี

เมืองธรรมสถลมีพราหมณ์ชื่อ เกศวะเคยประพฤติตนไม่ดี แต่กลับตัวได้ เพราะเกรงกลัวบาป เขามีบุตรสาวชื่อมธุมาลดี บิดา มารดา และพี่ชายของนางมธุมาลดี ต่างหาคู่ครองให้นาง โดยยกนางให้กับคนที่ตนชอบ ซึ่งชายที่ยกให้ทั้งสามคนนั้นมีความดีเสมอกัน พราหมณ์เกศวะตัดสินใจไม่ได้ จึงให้ชายทั้งสาม

แต่งโคลงกลอนประกวดกัน ปรากฏว่าทุกคนทำได้ถูกใจพราหมณ์เกศวะ ขณะนั้นมีงูเลื้อยเข้ามากัดนาง มรุมมาลิตาย เมื่อเผาศพนางแล้ว ชายทั้งสามต่างแยกย้ายกันไป โดยคนหนึ่งเก็บเอากระดูกของนางติดตัว แล้วประพาดดินเป็นไวยศธิก คนที่ 2 เก็บเก้าถ่านนางไป แล้วประพาดดินเป็นวานปรสธ คนที่ 3 บวชเป็น โยคี วันหนึ่งคนที่บวชเป็นโยคีเข้าไปขออาหารในบ้านหนึ่ง เจ้าของบ้านหาอาหารให้ บุตรของเจ้าของบ้าน ร้องไห้ไม่หยุด ภรรยาของเจ้าของบ้านโมโหจับบุตรโยนเข้ากองไฟ โยคีเห็นดังนั้นไม่พอใจ เจ้าของบ้านจึง หยิบตำราการทำพิธีชุบชีวิตบุตร พอถึงเวลากลางคืนโยคีก็ขโมยตำราชุบชีวิต แล้วหนีไปป่าช้าที่เผาศพของ นางมรุมมาลิตี ได้พบชายสองคนที่รักนาง จึงเอากระดูกและเก้าถ่านจากชายทั้งสองมาวาง ทำพิธีชุบชีวิตนาง เมื่อนางฟื้นขึ้นชายทั้งสามเกิดทะเลาะแย่งชิงนาง ครั้นตกลงกันไม่ได้ ก็พากันไปหาบัณฑิตให้ตัดสิน แต่ไม่มีใครตัดสินได้ เรื่องเล่ามาถึงตรงนี้ เวตาลกล่าวดูหมิ่นปัญญาพระวิกรมมหาราช แล้วถามปัญหาว่า นางนั้นควร เป็นของชายคนไหน พระวิกรมมหาราชขึ้นพระหฤทัยที่เวตาลดูหมิ่นปัญญา จึงปลั่งปากตัดสินว่า นางควรเป็น ภรรยาของชายคนที่ 2 คนที่เก็บเก้าถ่าน เพราะคนที่ 1 เก็บกระดูกเหมือนกับเป็นบุตร ส่วนคนที่ 3 ชุบชีวิต เหมือนกับเป็นบิดามารดา

เรื่องที่ 7 มนัสวี

นางจันทร์ประภาเป็นพระราชธิดาของท้าวสุพิจารพระราชามือเมืองกุสุมาวดี วันหนึ่งขณะที่นางเสด็จ ชมสวน ได้พบกับบุตรพราหมณ์ชื่อมนัสวี ต่างคนต่างก็รักกัน ด้วยอำนาจของความรักที่รุนแรง ทั้งสองจึง สลับไป สวามิภักดิ์พระราชธิดาแล้ว ส่วนชายหนุ่มมีพราหมณ์ 2 คน ชื่อศศิกับมูลเทวะมาช่วย พอ พราหมณ์มูลเทวะทราบเรื่องราว ก็ช่วยมนัสวี โดยให้มนัสวีอมลูกอมกลายร่างเป็นหญิง ส่วนตัวเขาอมลูกอม กลายร่างเป็นพราหมณ์แก่ แล้วพากันไปเฝ้าพระราชามือ พราหมณ์มูลเทวะทูลว่ามนัสวีในร่างหญิงสาวเป็น คู่หมั้นของบุตรชาย และเพื่อสะดวกในการตามหาภรรยาและบุตรชาย ซึ่งพลัดพรากจากกัน จึงฝากมนัสวี ไว้กับพระราชามือ พระราชามือทรงขัดไม่ได้ จึงให้มนัสวีอยู่กับพระราชามือ ต่อมามนัสวีกลายร่างเป็นชายหนุ่ม ได้เสียดกับพระราชามือ จนนางมีครรภ์ วันหนึ่งพระราชามือและมนัสวีในร่างหญิงตามเสด็จท้าวสุพิจารไปบ้าน มหาอำมาตย์ บุตรชายของอำมาตย์เห็นมนัสวีเกิดหลงรัก จนล้มป่วย เมื่ออำมาตย์ทราบถึงสาเหตุ ก็ไป ทูลขอมนัสวีให้บุตรชาย แต่ท้าวสุพิจารไม่ทรงยอม ฝ่ายอำมาตย์รู้จักท้าวสุพิจารดีว่า จะทรงเปลี่ยนพระทัย จึงใช้วิธีดักขำ อำมาตย์อื่น ๆ เกรงว่าอำมาตย์ผู้นี้ตาย จึงช่วยทูลขอ ในที่สุดท้าวสุพิจารทรงยอมมอบมนัสวี ให้บุตรชายอำมาตย์ มนัสวีขอให้บุตรชายอำมาตย์ไปเที่ยวทำบุญก่อน บุตรชายอำมาตย์ยอม แต่ให้มนัสวี ไปอยู่กับบิดาของตน เมื่ออยู่ห้องเดียวกับภรรยาสาวของอำมาตย์ ตอนกลางคืนมนัสวีกลับเป็นร่างเดิม ได้เสียดกับภรรยาของอำมาตย์ วันหนึ่งลูกอมเลื่อนลงไปในคอกมนัสวี มนัสวีกลายร่างเป็นหญิงสาวไม่ได้ จึงกระโดดหน้าต่างหนีไป ฝ่ายพราหมณ์มูลเทวะนั้น หลังจากเขาได้ช่วยมนัสวีแล้ว ก็ไปหาพราหมณ์ศศิ และเล่าเรื่องมนัสวีให้ฟัง เมื่อพราหมณ์ศสทราบ ก็พินิจกับพราหมณ์มูลเทวะว่า มนัสวีจะต้องก่อเรื่องขึ้น โดยสัญญาว่าถ้าไม่เป็นจริงจะให้คัมภีร์ทั้งหมด แต่ถ้าเป็นความจริงจะต้องช่วยให้พระราชามือมาเป็นภรรยา ครั้นเมื่อเรื่องของมนัสวีเป็นจริง พราหมณ์มูลเทวะจึงช่วยพราหมณ์ศศิ โดยให้พราหมณ์ศสอมลูกอมเป็น พราหมณ์หนุ่ม ส่วนตนเองก็เป็นพราหมณ์แก่ แล้วพราหมณ์มูลเทวะก็ไปขอรับตัวมนัสวีจากท้าวสุพิจาร แต่ พระองค์ไม่มีให้ และกล่าวคำขู่ของพราหมณ์มูลเทวะจึงยกพระราชามือให้ตามที่พราหมณ์มูลเทวะแนะ ฝ่ายมนัสวีทราบว่าพระราชามือไปเป็นภรรยาของพราหมณ์ศส เขาจึงไปทวงพระราชามือคืน เวตาลอ้าง เหตุผลเพื่อให้มนัสวีได้พระราชามือ แต่พระวิกรมมหาราชไม่เห็นด้วย จึงตรัสว่าควรยกให้กับพราหมณ์ศส เพราะได้แต่งงานถูกต้องตามประเพณี

เรื่องที่ 8 ทิระฆะทรรคิน

พระยศเกตุเป็นพระราชแห่งแคว้นอังคราชภูมิจึงมีอำนาจที่โปรดปรานคือ ทิระฆะทรรคินซึ่งปกครองดูแลบ้านเมืองแทนพระองค์ ต่อมามีคนนิทนาบว่าทิระฆะทรรคินทำให้พระราชไม่สนใจราชการบ้านเมือง ทิระฆะทรรคินทราบก็น้อยใจไปเล่าให้ภรรยาฟัง ภรรยาแนะนำให้พักราชการแล้วไปบำเพ็ญบุญตามสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งเขาก็ปฏิบัติตามคำแนะนำ ในช่วงที่ทิระฆะทรรคินออกไปบำเพ็ญบุญ ทิระฆะทรรคินได้พบกับพ่อค้าชื่ออิทธิทัตต์ อิทธิทัตต์ได้เชิญเขาไปบ้าน ภรรยาอิทธิทัตต์ไปค้าขายที่สุวรรณทวีป เขาก็ตามไปด้วย ระหว่างทางกลับทิระฆะทรรคินเห็นต้นกล้วยพุ่มสูงขึ้นกลางทะเล มีนางคนหนึ่งขึ้นมาติดพัน เขารู้สึกประหลาดใจ แต่คนในเรือไม่มีใครประหลาดใจ เพราะเห็นอยู่เสมอ เมื่อทิระฆะทรรคินกลับบ้าน ทิระฆะทรรคินเล่าเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งเรื่องของนางวิทยากรให้พระยศเกตุทรงทราบ หลังจากได้ฟังเรื่องนาง พระยศเกตุเกิดความรักนาง จึงปลอมองค์เป็นดาบส เดินทางไปหานางวิทยากร ระหว่างทางได้พบกับฤๅษีฤๅษณภะก็เข้าไปไต่ถาม ฤๅษีแนะนำให้พระยศเกตุไปกับพ่อค้าชื่อลักษมิทัตต์ ซึ่งเดินทางไปค้าขายที่เกาะสุวรรณทวีป เมื่อไปถึงกลางทะเล พระยศเกตุทอดพระเนตรเห็นนางตามที่ทิระฆะทรรคินบอก พระองค์ทรงกระโจนตามนางลงไป จนได้พบนางและอยู่กับนาง นางจะจากไปที่อื่นเดือนละ 4 วัน โดยห้ามพระยศเกตุมิให้ตามไป แต่พระยศเกตุไม่ทรงเชื่อตามไป พระองค์ทอดพระเนตรเห็นรากษสกินนาง ก็ใช้พระแสงดาบฟันรากษสตาย นางตกจากกายของรากษสและยังมีชีวิตอยู่ จากนั้นนางระลึกได้ว่า นางเป็นวิทยากร นางถูกสาป และจะพ้นคำสาป ก็ต่อเมื่อพระยศเกตุมาช่วย นางต้องการกลับไปหาบิดา แต่นางลืมวิชาเหาะแล้ว นางจึงกลับไปหาบิดาไม่ได้ พระยศเกตุทรงดีใจที่นางกลับไม่ได้ เพราะนางจะได้อยู่กับพระองค์ตลอดไป ทิระฆะทรรคินทราบเรื่องก็เสียใจถึงแก่ความตาย เวตาลเล่าจบก็ถามพระวิกรมมหาราชว่า ทิระฆะทรรคินเสียใจตายเพราะเหตุใด พร้อมทั้งเสนอคำตอบ แต่พระวิกรมมหาราชไม่โปรด พระองค์ตรัสตอบเองว่า เพราะทิระฆะทรรคินเสียใจที่เขาพยายามทำให้พระยศเกตุไม่ละทิ้งบ้านเมือง เขาต้องเหน็ดเหนื่อย แต่กลับไม่เป็นผลสำเร็จ จึงตรอมใจตาย

เรื่องที่ 9 มุกดาวลี

บุตรสาวของพราหมณ์หรिताสชื่อ มุกดาวลีเป็นคนสวยมาก จนมีกวีเขียนเยินยอความสวยงามของนาง ต่อมาชายสี่คนมาบ้านพราหมณ์หรिताสเพื่อสู่ขอนาง พราหมณ์ให้คนทั้ง 4 แสดงความรู้ระดับกันปรากฏว่า คนที่ 3 และคนที่ 4 ทำได้ถูกใจนาง จึงให้แข่งขันกันใหม่ คนหนึ่งเป็นนักรบชื่อคุณากร อีกคนหนึ่งเป็นพราหมณ์ชื่อว่ารัตนทัตต์ ในที่สุดนางมุกดาวลีเลือกรัตนทัตต์ ทำให้มหาเสนีซึ่งเป็นคนที่ 1 โกรธมากที่นางไม่เลือกตนเอง จึงไปแขวนคอตายด้วยความแค้น มหาเสนีตายก็กลายเป็นรากษสพานางมุกดาวลีเหาะไปที่ยอดเขาหิมาลัย รัตนทัตต์จึงไปขอให้คุณากรช่วย แล้วทั้งสองก็ไปช่วยนางกลับมาได้สำเร็จ จากนั้นรัตนทัตต์กับมุกดาวลีได้แต่งงานกัน ขณะที่เดินทางกลับไปบ้านเจ้าบ่าว คุณากรตามไปส่ง เนื่องจากทางทุรกันดาร คิณหนึ่งนางมุกดาวลีฝันร้าย จึงเล่าให้สามีฟัง สามีก็ทำนายว่าจะเกิดเหตุร้าย รัตนทัตต์เสกเชือกสำหรับป้องกันตัว และบอกมนต์ให้เพื่อนและภรรยา ต่อมาทั้งสามเดินทางไปพบพวกภีราตะ เกิดต่อสู้กัน คุณากรกับรัตนทัตต์ถูกตัดหัวขาด นางมุกดาวลีหนีเข้าไปอยู่ในโพรงไม้ เวลาพลบค่ำนางออกมาจากที่ซ่อนเห็นสามีและเพื่อนตาย นางร้องไห้คร่ำครวญ แต่นึกถึงเชือกและมนต์ที่รัตนทัตต์สอนให้ ก็ต่อหัวกับตัวทั้งสองคน แต่ต่อสลัดกัน ทั้งสองฟื้นขึ้นมาต่างแย่งตัวมุกดาวลี พระธรรมราชทรงนึกขันที่หัวต่อผิด จึงทรงพระสรวลขึ้น พระวิกรมมหาราชไม่สู้พอพระทัยนัก พระองค์ทรงอธิบายแก่พระราชบุตร โดยอ้างคัมภีร์ว่า ส่วนต่าง ๆ ของมนุษย์หัวเป็นใหญ่ที่สุด เวตาลแสดงความเห็นโต้แย้งว่า นางควรเป็นของชายที่กายเป็นสามีของนาง เพราะกายเป็นที่อยู่ของวิญญาณ ส่วนหัวไม่มีอะไรอยู่นอกจากสมอง

เรื่องที่ 10 จันทรเสน

ท้าวมหาพลเป็นพระราชาแห่งกรุงธรรมปุระ มีมเหสีและพระราชธิดาที่สวยงามมาก จนเปรียบเทียบกับแล้วน่าจะเป็นที่พี่น้องกันมากกว่ามารดากับบุตร ต่อมาบ้านเมืองเกิดศึก ท้าวมหาพลสู้ไม่ได้ จึงพามเหสีและพระราชธิดาหนี มุ่งหน้าไปเมืองเดิมของมเหสี แต่ถึงกลางทางท้าวมหาพลถูกพวกภิลล์ ซึ่งเป็นโจรปลงพระชนม์ มเหสีและพระราชธิดาพากันหนีเข้าไปในป่า ฝ่ายท้าวจันทรเสนกับพระราชบุตรเสด็จทรงม้าล่าสัตว์เห็นรอยเท้าสัตว์ทั้งสองคน ก็ตกลงกันว่าพระราชาจะเลือกนางผู้มีรอยเท้าใหญ่ พระราชบุตรเลือกนางผู้มีรอยเท้าเล็กมาเป็นชายา ครั้นได้พบกัน ก็ได้ถามทุกข์สุข แล้วก็กลับเข้าเมือง ทำการอภิเษกปรากฏว่าท้าวจันทรเสนอภิเษกกับพระราชธิดา ซึ่งมีรอยเท้าใหญ่ ส่วนพระราชบุตรอภิเษกกับพระมเหสีของท้าวมหาพล ซึ่งมีรอยเท้าเล็ก เวตาลเล่ามาถึงเพียงนี้ก็ตั้งปัญหาว่า บุตรที่เกิดมาจะนับญาติอย่างไร ในตอนนี้พระวิกรมมหาราชกำลังคิดถึงปัญหา แต่ก็นึกขึ้นได้ว่า ต้องนำเวตาลไปให้โยคี พระองค์จึงนั่งไม่ตรัส เวตาลยั่วพระวิกรมมหาราชและพระราชบุตรอย่างไรก็ไม่ทรงตอบ

ในการวิเคราะห์นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. เพื่อศึกษาท่วงทำนองการแต่ง ผู้วิจัยได้วิเคราะห์นิทานเวตาลของ น.ม.ส. เป็น 2 ประเด็น คือ

1. วิธีการดำเนินเรื่อง
2. การใช้ภาษา

วิธีการดำเนินเรื่อง

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. โครงเรื่องหลักเริ่มต้นเหมือนกัน คือ พระวิกรมมหาราชพาพระราชบุตรกลับไปจับตัวเวตาลที่ด้นอโศก ระหว่างดำเนินเรื่องจะมีเหตุการณ์ที่เวตาลกล่าวเสียดสีหรือกระทบกระเทียบพฤติกรรมของพระวิกรมมหาราช ฝ่ายพระวิกรมมหาราชจะแสดงอารมณ์และพฤติกรรมต่าง ๆ ตอบโต้เวตาล เช่น โกรธ ทำร้ายเวตาล เป็นต้น ในตอนท้ายจะจบเหมือนกัน คือ เกิดการโต้ตอบระหว่างเวตาลกับพระวิกรมมหาราช ในมุมมองที่แตกต่างกัน โดยเวตาลตั้งปัญหาถามยั่วให้พระวิกรมมหาราชตรัสตอบ เมื่อหลอกสำเร็จ เวตาลก็กลับไปด้นอโศก ทำให้พระวิกรมมหาราชต้องเสด็จตามไปจับเวตาล ยกเว้นเรื่องสุดท้ายที่พระวิกรมมหาราชระวังพระองค์ไม่ตรัสตอบ จึงจับเวตาลได้

ในที่นี้ศึกษาวิธีการดำเนินเรื่องของโครงเรื่องซ้อนเป็นรายเรื่อง ดังต่อไปนี้

เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกุฏ

นิทานเวตาลเรื่องนี้เปิดเรื่องด้วยการบรรยายเหตุการณ์พระวัชรมุกุฏกับพุทธศิระที่เดินทางไปเที่ยวป่า จนพระวัชรมุกุฏได้พบนางปัทมาวดี

หลังจากนั้นมีการดำเนินเรื่องไปตามลำดับเหตุการณ์ โดยวิธีเปิดตัวละครทีละน้อย ไม่ได้บรรยายลักษณะทีเดียว ทำให้ผู้อ่านได้เห็นลักษณะรูปร่างหน้าตา นิสัยใจคอ ท่าทีของตัวละครไปเรื่อย ๆ เช่น พระวัชรมุกุฏมีนิสัยดัดสันใจไม่รอบคอบ ทำอะไรง่าย ๆ พุดง่าย ๆ ไม่รับผิดชอบ เก็บความลับไม่ได้ แต่มีถ้อยคำอ่อนหวาน เป็นต้น

ในขณะดำเนินเรื่องมีเหตุการณ์เกี่ยวกับจดหมายรักที่ใช้เพลงยาวติดต่อกันระหว่างชายหญิง มีทัศนะปรากฏในบทสนทนาหรือการบรรยายความ เช่น ทัศนะการฝึกฝนสติปัญญาหรือวิธีการบริหารความคิดที่ว่า “เมื่อตื่นขึ้น เขาก็คิดถึงปัญหาตามตัวเองข้อหนึ่ง ซึ่งมีใจความลึกกลับ แลตรึงตรองตอบปัญหานั้นทุกขณะที่มีเวลาว่าง ข้อความลึกกลับและเยียด ถ้าเกี่ยวกับปัญหานั้นก็นำมาตรึงตรองจนสิ้นเชิง” ทัศนะเกี่ยวกับความตายว่า การตัดสินใจเรื่องความตายไม่ใช่วิธีแก้ปัญห ทัศนะเกี่ยวกับผู้หญิงว่า ถ้าเป็นภรรยาต้องไม่ทำตัวฉลาดเกินสามี และชี้ให้เห็นว่า นิทานฉบับนี้กล่าวถึงเรื่องผู้หญิงไม่ดี ดังที่ว่า “คนเราไม่มีใครจะทำผิด จะทำอะไรโง่ ๆ จะทำอะไรนอกคอกเหมือนหญิงสาวมีปัญหา แม้จะทำการที่มีโทษ ก็ทำให้สนิทสนมไม่ได้เป็นต้น

ระหว่างดำเนินเรื่องยังมีการแสดงน้ำเสียงยั่วล้อตัวละครและบุคคล เช่น พระวัชรมุกุฏทรงหลงรักพระราชธิดาปัทมาวดี หลังจากพบนางแล้ว ก็นอนไม่หลับ เป็นไข้ ไม่เป็นอันทำอะไร ทำตนราวกับกำลังจะตาย ผู้แต่งล้อเลียนว่าความจริงแล้วไม่ได้ตายสามารถทำอะไรอีกมากมาย ได้แก่ วาดรูปของนาง ดูรูป ร้องไห้ ฉกรรพของนาง ชกศีรษะตนเอง แล้ววาดรูปใหม่อีก อาการเหมือนคนบ้า และตอนที่พระวัชรมุกุฏทรงติดต่อกับพระราชธิดาปัทมาวดีด้วยการเขียนจดหมาย ผู้แต่งล้อเลียนพฤติกรรมของพระวัชรมุกุฏที่ทรงพยายามเลือกคำมาใช้ แต่ลงท้ายก็ใช้คำที่ไม่มีผู้ใดใช้กัน และเห็นว่าการเขียนจดหมายเป็นเรื่องยาก รวมทั้งตอนที่พระวัชรมุกุฏทรงคิดจะฆ่าตัวตาย ผู้แต่งล้อเลียนว่า พยายามคิดวิธีต่าง ๆ สุดท้ายก็ไม่ฆ่าตัวตาย เนื่องจากไม่ได้ต้องการตายจริง และมีน้ำเสียงประชดประชันการละเลยหน้าที่ของตัวละคร

นอกจากนี้การดำเนินเรื่องยังทำให้เห็นว่าเรื่องนี้เป็นนิทานซ้อนด้วยการบรรยายถึงผู้เล่า คือเวตาล ปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์ที่พระราชธิดาปัทมาวดีตามพระวัชรมุกุฏและพุทธิศรีระไปกรุงพาราณสี ทั้งสองอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

เรื่องที่ 2 พระรามเสน

นิทานเวตาลเรื่องนี้เปิดเรื่องด้วยการกล่าวถึงพระราชกุมารรามเสนแห่งกรุงโกศวดีและพระบิดาเวตาลกระเทยบพระเทียบพฤติกรรมของท้าววิกรมมัททย์ในฐานะพระบิดาเปรียบเทียบกับพระบิดาของพระรามเสน

ดำเนินเรื่องด้วยการเล่าเรื่องเกี่ยวกับตัวละครสำคัญที่ละฝ่าย โดยกล่าวถึงฝ่ายชายก่อน คือ พระรามเสน นักแก้วจุมัน แล้วกล่าวถึงฝ่ายหญิง คือ พระราชธิดาจันทร์ทราวดี นางนกขุนทองโสไมกา หลังจากนั้นก็บรรยายถึงการพบกันของพระรามเสนและพระราชธิดาจันทร์ทราวดี จนกระทั่งทั้งสองพระองค์ได้อภิเษกกัน จากนั้นก็กล่าวถึงปัญหาที่เกิดขึ้น คือ ทั้งสองพระองค์นำนกทั้งสองมาเลี้ยงไว้ด้วยกัน แล้วนกเกิดความขัดแย้งกัน เนื่องด้วยเห็นว่า เพศตรงข้ามชั่วร้าย จึงมีการเล่าเรื่องแสดงเหตุผล ทำให้เกิดเรื่องซ้อนอีกชั้นหนึ่งจำนวน 2 เรื่อง คือ เรื่องเล่าของนางนกขุนทอง และเรื่องเล่าของนกแก้ว ทั้งนี้ระหว่างนกเล่าเรื่องจะมีการแสดงลักษณะว่า เป็นนิทานซ้อนด้วยการกล่าวถึงผู้เล่าด้วย

ลักษณะบุคลิกและนิสัยของตัวละครจะทราบเรื่อย ๆ จากการเปิดเผยทีละน้อย เช่น พระรามเสนเป็นคนรอบคอบในการหาคู่ครอง เกรงครัดในขนบธรรมเนียมประเพณี รับฟังความคิดเห็นจากผู้อื่น พระนางจันทร์ทราวดีเป็นคนสนใจแต่เรื่องเนื้อคู่ นกแก้วมีนิสัยไม่ยอมแพ้ใคร นางนกขุนทองมีนิสัยดีโง่ดีพ่ายขึ้นน้อยใจ เป็นต้น

นอกจากนี้มีการแสดงทัศนะตลอด เป็นต้นว่า ทัศนะเกี่ยวกับการชมความงามของกวีที่ว่า ชาติใดก็ชมความงามตามลักษณะผู้หญิงของชาติตน ดังนั้นความงามของหญิงที่บรรยายมา ผู้อ่านจึงเห็นสวยงามไม่เหมือนกัน ทัศนะเกี่ยวกับวิธีการเลี้ยงดูบุตรสาวของบิดามารดาที่ว่า “ธรรมดาบิดาผู้มีปัญญาย่อมเอาใจใส่สังเกตนิสัยบุตรของตน แลดำเนินการระมัดระวังตามนิสัยซึ่งมีในตัวบุตร มีการล้อเลียนพฤติกรรมของตัวละคร เช่น ล้อเลียนนางชยศิริที่ถูกขัดใจ ต้องการทำอะไรก็ได้ จึงโกรธ กระสับกระส่าย คิดฟุ้งซ่านอยู่อย่างไม่เป็นสุข และมีการเสียดสีตัวละคร เช่น เสียดสีขโมยที่เปิดเผยความผิดของผู้อื่น แต่ปกปิดความผิดของตนเอง

ปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์ที่นกทั้งสองทะเลาะกันและเจ้าของนกทั้งสองก็ทะเลาะกันด้วย

เรื่องที่ 3 วีรพล

นิทานเวตาลเรื่องนี้เปิดเรื่องด้วยการกล่าวถึงพระราชารูปเสนกษัตริย์เมืองโคกาวดี มีสุรเสนเป็นแม่ทัพที่ทำราชการอย่างเต็มกำลังความสามารถ

ระหว่างดำเนินเรื่องมีการยั่วล้อความสามารถของตัวละคร มีการวิจารณ์และเสียดสีข้าราชการว่า เมื่อข้าราชการมียศตำแหน่งสูง ก็มักจะละเลยหน้าที่ มีการชี้แจง และแสดงทัศนะประกอบกันไปตลอด เช่น ทัศนะการวางตัวที่ว่า คนเราต้องไม่ข่มคนอื่น ทำอะไรให้รู้จักตนเอง คนเราต้องใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหาอย่างฉลาด คนเราต้องเชื่อโดยไตร่ตรอง คนเราต้องปฏิบัติหน้าที่ให้ครบถ้วน ทำงานจึงจะได้ในสิ่งที่ปรารถนา

ปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์เมื่อวีรพล และครอบครัวพินาศชีวิต ท้าวสุรเสนก็แบ่งราชสมบัติให้วีรพลครอบครอง

เรื่องที่ 4 มัทนเสนา

นิทานเวตาลเรื่องนี้เปิดเรื่องโดยกล่าวถึงความงามของนางมัทนเสนา บิดามารดาต้องการหาคู่ครองให้นางมัทนเสนา เนื่องจากมีชายมาให้นางเลือกมากมาย แต่นางไม่สนใจใคร และนางยังต้องการชายที่มีคุณสมบัติเพียบพร้อมด้วย

การดำเนินเรื่องให้รายละเอียดเป็นอันมากเกี่ยวกับความคิด หรือความในใจของตัวละคร เช่น ตอนที่โจรนั่งคิดเรื่องต่าง ๆ ระหว่างที่รอนางมัทนเสนากลับมา และการกล่าวถึงอุปนิสัยของตัวละครมีการเปิดเผยทีละน้อย เป็นต้นว่า นางมัทนเสนาเป็นคนเรื่องมาก เปลี่ยนใจง่าย รักสวยรักงาม ปิดความลับไม่อยู่ แม้คนแปลกหน้าก็เล่าเรื่องให้ฟังหมด

ระหว่างดำเนินเรื่อง น.ม.ส. สอดแทรกทัศนะบางประการผ่านตัวละคร เช่น ผู้ชายมีคุณสมบัติเพียบพร้อมหายาก สิ่งใดมีมากเกินไปย่อมไม่เกิดผลดีต่อตนเอง วาจาอย่าชักนำเรื่องราวให้เป็นไปทั้งจริงและเท็จ นอกจากนี้ น.ม.ส. ยังแสดงทัศนะของตนโดยตรง ด้วยการยั่วล้อข้อความเดิมที่เห็นว่ายืดยาวเกินความจำเป็น

ปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์เมื่อพบโจรแล้ว นางมัทนเสนากลับบ้าน แต่สามีไม่ยอมรับนาง เพราะเขาหมดรักนางแล้ว

เรื่องที่ 5 พระเจ้ารันธีระ

นิทานเวตาลเรื่องนี้เปิดเรื่องด้วยการกล่าวถึงพระราชารันธีระเมืองจันทรุทัตผู้ฝึกไฟในกามคุณ และกลับกลายเป็นพระราชชาติเมื่อพระชนม์สามสิบพรรษา มีอำมาตย์ชื่อคุณสังกร เมืองนี้มีโจรมาก จึงโปรดให้ปราบโจร

การดำเนินเรื่องแสดงนิสัยของตัวละครออกมาทีละน้อย เช่น พระเจ้ารันธีระเป็นผู้ที่กล้าหาญ มีปฏิภาณไหวพริบ ตัดสินใจเด็ดเดี่ยว มั่นใจในตนเอง จนเกิดความพลาดพลั้ง นางโศภนีนีเป็นคนที่เขาแต่ใจตนเอง แน่วแน่มั่นคงในความรักของตน โจรเป็นกนกกล้าหาญ โหดเหี้ยม รูปร่างสง่างาม เป็นต้น

ระหว่างดำเนินเรื่องมีการแสดงทักษะ เช่น การวางแผนการทำงานก่อน อย่าใจร้อนเร่งทำโดยไม่คิด เป็นต้น

ปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์ที่โจรถูกประหารแล้ว นางโศภนีนีเผาตัวตายตามโจรที่นางหลงรัก บิดานางจึงฆ่าตัวตายตาม

เรื่องที่ 6 มธุมาลดี

นิทานเวตาลเรื่องนี้เปิดเรื่องด้วยการบรรยายถึงพราหมณ์เกศวะผู้ทรงความรู้ สมัยเป็นเด็กสร้างแต่เรื่องเดือดร้อน ต่อมากลับใจได้ มีบุตรสาวสวยชื่อ มธุมาลดี

ขณะดำเนินเรื่องจะมีน้ำเสียงยั่วล้อขนบการพรรณนาความงามหญิง

ปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์ที่ชายทั้งสามทะเลาะแย่งนางมธุมาลดีตกลงกันไม่ได้ จนในที่สุดพากันไปหาบัณฑิตให้ช่วยตัดสิน แต่ไม่มีใครตัดสินได้

เรื่องที่ 7 มนัสวี

นิทานเวตาลเรื่องนี้เปิดเรื่องด้วยการบรรยายถึงพระราชธิดาจันทร์ประภา และพวกบริวารที่เที่ยวเล่นในพระราชอุทยาน และได้พบมนัสวี

ขณะดำเนินเรื่องจะมีน้ำเสียงเหน็บแนมตัวละคร เช่น มนัสวีที่หลงตนเอง เมื่อได้แต่งงานกับพระราชธิดา

ปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์ที่พราหมณ์ศศิได้แต่งงานกับพระราชธิดาจันทร์ประภา มนัสวีตามไปทวงพระราชธิดาคืน แต่นางปฏิเสธว่าไม่เคยรู้จักมนัสวี

เรื่องที่ 8 ทิระมะทรรดิน

นิทานเวตาลเรื่องนี้เปิดเรื่องด้วยการบรรยายถึงพระยศเกตุผู้มีพระรูปโฉมงดงาม ทรงฝึกไฟในกามารมณ์ มอบอำนาจให้อำมาตย์ทิระมะทรรดินดูแล

ขณะเดียวกันผู้ประพันธ์แสดงทักษะของตนโดยตรง โดยไม่ผ่านตัวละคร

ปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์ที่นางวิทยาธรอยู่กับพระยศเกตุต่อไป พระยศเกตุต้องบริหารบ้านเมืองเอง เพราะทิระมะทรรดินตรอมใจตาย

เรื่องที่ 9 มุกดาวลี

นิทานเวตาลเรื่องนี้เปิดเรื่องด้วยการกล่าวถึงความงามอันเป็นที่เลื่องลือของนางมุกดาวลี

ระหว่างดำเนินเรื่องจะมีน้ำเสียงยั่วล้อขนบการพรรณนาความงามหญิง

ปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์ที่รัตนทัตต์และคุณากรถูกโจรฆ่าตาย นางมุกดาวลีต่อหัวและตัวของทั้งสองคนสลักรับกัน เมื่อชายทั้งสองฟื้นขึ้น ก็ได้เถียงแย่งนางมุกดาวลีกัน

เรื่องที่ 10 จันทรเสน

นิทานเวตาลเรื่องนี้เปิดเรื่องด้วยการกล่าวถึงมเหสีของท้าวมหาพลทั้งดงาม และดุษฎีนิเวศน์ แล้วก็เกิดเหตุการณ์ที่ข้าศึกโจมตีเมืองทำให้ท้าวมหาพล มเหสีและพระราชธิดาต้องเสด็จหนีจากวัง

ระหว่างดำเนินเรื่องจะมีการแสดงทัศนะ และน้ำเสียงของผู้ประพันธ์

ปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์ที่ท้าวจันทรเสนอภิเษกสมรสกับหญิงผู้เป็นบุตรสาว และพระราชบุตรอภิเษกสมรสกับพระมารดา ทั้งสองคู่มีบุตรธิดาเป็นจำนวนมาก

ในเรื่องข้อทั้งหมด 10 เรื่อง นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. เปิดเรื่อง 2 แบบ คือ เปิดเรื่องด้วยการกล่าวถึงตัวละครเอก และการเปิดเรื่องโดยกล่าวถึงสิ่งอื่นนำมาก่อนเป็นต้นว่า จาก ตัวละครอื่น หรือ เหตุการณ์ การเปิดเรื่องด้วยการกล่าวถึงตัวละครเอกรวม 8 เรื่อง ได้แก่ เรื่องที่ 1, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10 และการเปิดเรื่องโดยกล่าวถึงสิ่งอื่นนำมาก่อนรวม 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่องที่ 2, 6 และมีการปิดเรื่อง 2 แบบ คือ แบบคลี่คลายโดยสมบูรณ์ และแบบให้แง่คิด การปิดเรื่องแบบคลี่คลายโดยสมบูรณ์รวม 5 เรื่อง ได้แก่ เรื่องที่ 1, 3, 4, 5, 8 และการปิดเรื่องจบแบบให้แง่คิดรวม 5 เรื่อง ได้แก่ เรื่องที่ 2, 6, 7, 9, 10

การใช้ภาษา

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. มีการใช้ภาษาในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. การสรรคำ
2. ประโยค
3. ไวยากรณ์
4. น้ำเสียง

การสรรคำ

การสรรคำ หมายถึง การเลือกคำใช้ในงานเขียน นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส มีการเลือกสรรคำใช้ประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1. คำเฉพาะ
2. คำเหมาะสมกับเหตุการณ์
3. คำเรียก
4. คำศัพท์
5. คำหรือสำนวนเก่า
6. การหลีกคำ

1. คำเฉพาะ หมายถึง การใช้คำในความหมายที่ต่างจากการใช้ทั่วไป และสร้างคำใหม่ โดยอาศัยแนวเทียบคำเดิม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- 1) การใช้คำในความหมายที่ต่างจากการใช้ทั่วไป

ตัวอย่างที่ 1

“พุทธรักษาที่ยิ้มแย้มแจ่มใสลบลบลู่นางอย่างเรียวแรง แลยังกล่าวติเตียนชายที่หลงรักหญิงเรียวแรง ยิ่งไปกว่าติเตียนหญิงเสียอีก”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมฤๅณ ตอนที่พุทธรักษาเห็นว่าพระวัชรมฤๅณจะปรึกษาเรื่องผู้หญิงกับตน จึงแสวงดูถูกผู้หญิง และว่าชายที่รักหญิง หน้า 43)

จากตัวอย่างคำว่า “เรียวแรง” มีความหมายตามอักขรราชบัณฑิตยสถานฉบับที่ 2 ของกรมศิลปากร พ.ศ. 2416. (2514 : 607) กล่าวว่า เรียว เป็นคำสร้อย แต่ แรง นั้นคือ กำลัง ; คนกินอาหารได้ กำลังหนุ่มเรียกว่า มีแรงมาก ดังนั้น คำว่า เรียวแรง จึงหมายถึง ผู้มีพลังกำลัง มีเรียวมีแรง ในที่นี้เทียบกำลังกับความรุนแรง หมายถึง อย่างหนัก อย่างมาก อย่างที่สุด

ตัวอย่างที่ 2

“สุเรนเห็นว่าการบันดาลให้ตนเป็นใหญ่ขึ้น ถ้าจะจำแนกออกเป็นหุ่นพระราชาคงจะถือหุ่นมากกว่าผู้อื่น แลกระทำพิธีกรรมถวายพระราชา ก็คือปฏิบัติราชการที่ทรงมอบหมายให้เป็นไปดังพระราชประสงค์ ส่วนเทพยดานั้น หากจะมีหุ่นอยู่บ้างก็เปรียบเหมือนหุ่นที่ไม่ได้จดทะเบียน แต่การบวงสรวงอาจมีได้บ้างในเวลาว่างราชการ”

(เรื่องที่ 3 วีรพล กล่าวถึงสุรเสน หน้า 98)

ตัวอย่างนี้คำว่า “ถือหุ้น” หมายถึง มีหุ้นส่วนในการลงทุนในแต่ละหน่วยที่มีมูลค่าเท่า ๆ กัน ซึ่งรวมกันเป็นทุนเรือนหุ้นของบริษัทจำกัด ในที่นี้มีความหมายว่า การที่จะได้เป็นใหญ่ จะต้องตั้งใจทำการราชการตามพระประสงค์ของพระราชา เพราะพระราชาเป็นเจ้าแห่งราชการ เปรียบได้กับการถือหุ้นมากกว่าผู้อื่นย่อมมีอำนาจมาก ส่วนเทพยดานั้นมีส่วนน้อยในการทำให้เป็นใหญ่ได้

จากข้อความดังกล่าวทำให้เห็นชัดว่า สุรเสนเชื่อว่า การทำงานอย่างเต็มสติกำลังย่อมได้ผลดี ไม่ใช่ได้ดีด้วยอำนาจพิเศษของเทพยดา

ตัวอย่างที่ 3

“เมื่อได้เข้าสังขากศพไม่ว่าจะเป็นศพชาย ศพหญิง หรือศพเด็ก ข้าพเจ้าคงจะรู้สึกว้าว้าเจ้ากรรม ถ่อมตัวเป็นอันยิ่ง เพราะรู้ว่าเหย้าที่อาศัยของข้าพเจ้านั้นเป็นที่สำนักของสัตว์ชาติที่จงหองที่สุด แลเจ้าของเดิมเพ็งทั้งเหย้าไปยังไม่ทันชั่วเลย”

(เรื่องที่ 3 วีรพล ตอนที่เวตาลทูลพระวิกรมมหาราช หน้า 101)

จากตัวอย่างคำว่า “เหย้า” หมายถึง ที่อยู่อาศัย บ้านเรือน ปกติใช้ว่า เหย้าเรือน ในที่นี้ หมายถึง ร่างกาย มนุษย์ซึ่งไร่วิตเป็นซากศพดังที่ผู้ประพันธ์กล่าวว่า เหย้านี้เป็นที่สำนักของสัตว์ชาติที่จงหองที่สุด

ตัวอย่างที่ 4

“ความตายของนางโศภนีนั้นเป็นสหมรณะย่อมจะตายเป็นสุขเสมอ”

(เรื่องที่ 5 พระเจ้ารัตนธิระ ตอนที่นางโศภณีเฝ้าตัวตายตามนายโจร หน้า 143)

ตัวอย่างข้างต้นคำว่า “สหมรณะ” หมายถึง ตายร่วมกัน นางได้เฝ้าตัวตายพร้อมศพสามี จึงใช้ว่า สหมรณะ

ตัวอย่างที่ 5

“ขณะนั้นมีภูษิตัวหนึ่งมาตัดปัญหาที่มีในใจพราหมณ์เกศวะ พราหมณ์ยังตรึงตรองรวนเรในใจ พองูเลื้อยเข้ามาใกล้ลูกสาวตาย คนทั้งหกก็ร้องไห้ดีโพลดีพายเพราะทุกข์สามัญ”

(เรื่องที่ 6 มธุมาลดี ตอนที่ชายหนุ่มสามคนมาสู่ขอนางมธุมาลดี ซึ่งเป็นบุตรสาวพราหมณ์เกศวะ ทั้งสามคนมีความสามารถเท่าเทียมกันทุกคน ทำให้พราหมณ์เกศวะไม่สามารถตัดสินใจได้ว่า ควรยกบุตรสาวให้ใคร แต่ขณะนั้นมีงูมากัดบุตรสาวพราหมณ์ตาย หน้า 152)

การเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นทุกข์ที่ทุกคนจะต้องพบ จึงถือว่าเป็นลักษณะสามัญของชีวิต คำ “ทุกข์สามัญ” จึงเป็นคำเฉพาะ

ตัวอย่างที่ 6

“กว้างแลไกลไปในประเทศอันงาม ซึ่งชนอารยะผู้มีถิ่นเดิมในแผ่นดินสูงทางตะวันตกสาธกกันมาตั้งภูมิลำเนาเป็นปึกแผ่นอยู่นั้น เกียรติแห่งนางมุกดาวลีบุตรพราหมณ์หริทาสเลื่องลือทุกทิศ”

(เรื่องที่ 9 มุกดาวลี กล่าวถึงดินแดนที่นางมุกดาวลีเป็นที่เลื่องลือด้านความงาม หน้า 207)

ตัวอย่างดังกล่าวใช้คำว่า “สาธ” หมายถึง ย้าย, พาขึ้นมา ซึ่งใช้ต่างกันไปจากความหมายปัจจุบัน เป็นความหมายใหม่ที่ผู้แต่งใช้เฉพาะในเรื่องนี้ ความหมายดังกล่าวเทียบอาการสาธน้ำ ซึ่งเป็นการเหน็บที่ละ

มาก ๆ สาดจึงหมายถึง มาตรการละมาก ๆ ทำให้นึกเห็นภาพของผู้คนจำนวนมากที่ย้าย หรือพากันมาอยู่ในที่นั้น

ตัวอย่างที่ 7

“เมื่อหัวแลตัวสองสำหรับนั้นตายไปเผ่าธรรมราชา (คือพระยม) ปัญหาอันเดียวกันก็เกิดขึ้นในยมโลก เพราะหัวทั้งสองต่างปฏิเสธบาปกรรมต่าง ๆ ซึ่งตัวได้ทำไว้ในเมืองมนุษย์”

(เรื่องที่ 9 มุกดาวลี ตอนที่หัวและตัวของรัตนหัตต์ต่อสู้สลับกัน หน้า 220)

คำว่า “สำหรับ” ใช้กับของที่จัดวางเป็นชุด เช่น สำหรับกับข้าว แต่ในที่นี้ หมายถึง หัวและตัวรวมกันเข้าเป็นร่างกายของบุคคล เป็นการใช้คำในบริบทใหม่

2) สร้างคำใหม่ โดยอาศัยแนวเทียบคำเดิม

ตัวอย่างที่ 1

“ชายหนุ่มคนนี้มีวิธีฝึกฝนปัญญาให้คมกล้า คือ เมื่อตื่นขึ้นเช้าก็คิดตั้งปัญหาตามตัวเองข้อหนึ่งซึ่งมีใจความลึกกลับ”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ กล่าวถึงการฝึกปัญญาของพุทธศรัระ หน้า 42)

ตัวอย่างข้างต้นเทียบปัญญากับอาวุธ (คือดาบ) ใช้คำว่า “คมกล้า” หมายถึง ฉลาดหลักแหลม, มีไหวพริบ คำว่า “ใจความลึกกลับ” หมายถึง ความคิดที่ซ่อนอยู่ในใจ, ความคิดที่ไม่ได้เปิดเผย

ตัวอย่างที่ 2

“กูจะจำคำของมันเป็นคติ ลองดูว่าจะเป็นผลอย่างไรบ้าง คิดตั้งนั้นแล้วก็กลับไปบ้านปฏิบัติการเอาใจลูกเป็นขนานใหญ่ แต่ไม่ซ้าก็กลับเป็นไปอย่างเก่า เพราะความเที่ยงในใจไม่มี”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่เวตาลจำแนกประเภทของบิดาให้พระวิกรมมัทยพิง หน้า 67)

ตัวอย่างดังกล่าวใช้คำว่า “ความเที่ยงในใจ” หมายถึง ความมั่นคงในใจ, ความตั้งใจอย่างมั่นคง โดยทั่วไปมักใช้ว่า “ความเที่ยงแท้” แต่ผู้เขียนใช้ความเที่ยงคำเดียวได้ความหมายชัดเจน

ตัวอย่างที่ 3

“นางนกขุนทองทูลพระมเหสีเช่นนี้แล้วก็หันไปพูดกับนกแก้วว่า นี่แน่เจ้านกแก้วข้าได้เล่าเรื่องเป็นพยานคำของข้าแล้ว ข้าไม่มีอะไรจะพูดอีก นอกจากจะกล่าวว่าผู้ชายทั้งปวง เป็นจำพวกคดโกงล่อลวงผู้อื่นเห็นแก่ตัวเอง และมีใจบาปหยาบร้ายหาที่สุดมิได้”

นกแก้วทูลพระราชว่า พระองค์จงฟังเถิด เมื่อหญิงกล่าวว่าไม่มีอะไรจะพูดที่เป็นข้อสำคัญจะอยู่ในคำแถมทั้งนั้น แลคำแถมย่อมจะยาวกว่าคำที่พูดมาแล้วหลายสิบเท่า”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่นางนกขุนทองกล่าวกับนกแก้ว จากนั้นนกแก้วก็กล่าวประชดประชันนางนกขุนทองให้พระรามเสนฟัง หน้า 83)

ตัวอย่างนี้คำว่า “คำแถม” หมายถึง การพูดเพิ่มเติม คำนี้จึงเป็นการสร้างคำขึ้นมาใหม่ตามแนวเทียบกับคำ “ของแถม”

ตัวอย่างที่ 4

“พระราชธิดาทรงพยากรณ์ตามซึ่งหญิงผู้อยู่ในความอับปัญญาในเรื่องรักมักจะพยากรณ์ว่า คงจะสิ้นพระชนม์ด้วยอาการจับพลันในตอนต้นเดือนหน้านั้นเอง”

(เรื่องที่ 7 มณสิวี ตอนที่พระราชธิดาจันทร์ประภาตรัสเล่าความประทับใจที่ได้พบมณสิวี และระบายความรู้สึกให้มณสิวีในร่างหญิงสาวฝัน หน้า 170-171)

ตัวอย่างดังกล่าวใช้คำว่า “ความอับปัญญา” หมายถึง อับจนปัญญา ซึ่งตามอักขรราชบัณฑิตยสถานของหมอบลัดเล พ.ศ. 2416. (2514 :809) ให้ความหมายคำว่า “อับ” ไว้ว่า อัดอื้ออยู่ จะเห็นว่าเป็นอาการถูกปิดถูกกด แต่คำที่มีความหมายเดียวกันเป็นสำนวนที่ปรากฏทั่วไปว่า “อับใจ” หมายถึง จมใจอยู่ไม่รู้จะคิดอ่านประการใด ผู้ประพันธ์สร้างคำใหม่ใช้ว่า อับปัญญา คือ คิดไม่ออก

ตัวอย่างที่ 5

“แม้พระยศเกตุเป็นพระราชาทรงศักดิ์ใหญ่ เป็นที่นิยมของนางทั้งหลาย เพราะชาติ เพราะทรัพย์ แลเพราะอำนาจ ก็ยังตกเป็นทาสแห่งความรัก ไม่อาจหักห้ามความรุ่มรึงในพระหฤทัยได้”

(เรื่องที่ 8 พระราชายศเกตุ ตอนที่พระราชายศเกตุได้ทราบถึงเรื่องราวของนางวิยาธร ก็เกิดหลงรักทันที หน้า 195)

“พระราชได้ทรงฟังเพลิดเพลินสำเนียงนาง ทั้งรุ่มรึงรักรูปแลกิริยาทุกประการ จึงตรัสเชิญนางให้ยินยอมวิวาห์กับพระองค์”

(เรื่องที่ 8 พระราชายศเกตุ ตอนที่พระราชายศเกตุไปหานางวิยาธร จนได้พบและอยู่เคียงคู่กับนาง หน้า 199)

ตัวอย่างดังกล่าวพิจารณาจากบริบทคำว่า “รุ่มรึง” หมายถึงเกิดความรักใคร่, प्रारब्धนาหญิงที่ตกหลุมรัก, เกิดความอยาก ทำให้จิตใจไม่มีความสุข ไม่สงบ อาศัยความรู้สึกเทียบ น่าจะหมายถึง ทรงหลงใหลนาง เพราะทั้งเสียง ทั้งรูป และกิริยาอาการรุ่มเร้าให้เกิดความรัก

ตัวอย่างที่ 6

“แม้ธรรมราชาพิศวง ไม่รู้จะแจกคะแนนโทษอย่างไรได้”

(เรื่องที่ 9 มุกดาวลี ตอนที่หัวและตัวของรัตนทัตต์ต่อสลับกัน หน้า 220)

ตัวอย่างนี้คำว่า “แจกคะแนน” ใช้แทนคำ “ใส่คะแนน” แจกคะแนนโทษ จึงหมายถึงการระบุโทษเป็นเรื่อง ๆ ไป

ตัวอย่างที่ 7

“พอทรงนึกขึ้นได้ว่าการพาเวตาลไปส่งให้แก่โยคินั้น จะสำเร็จได้ก็ด้วยไม่ทรงตอบปัญหา จึงเป็นอันทรงนิ่ง เพราะจำเป็น แลเพราะสะดวก แลรีบสาวก่าวทรงดำเนินเร็วขึ้น”

(เรื่องที่ 10 จันทรเสน ตอนที่เวตาลถามปัญหาสุดท้าย พระวิกรมมัททยไม่ตรัสตอบ และรีบเดินทางไปหาโยคีสานติศีล หน้า 227-228)

ตัวอย่างนี้ “สาวก่าว” หมายถึง ก้าวไปอย่างรวดเร็ว โดยทั่วไปมักใช้ว่า สาวเท้า หรือ ก้าวเท้า ในที่นี้ใช้สาวก่าว ซึ่งต่างจากการใช้ทั่ว ๆ ไป

2. คำเหมาะสมกับเหตุการณ์ เป็นการเลือกใช้คำให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในเรื่อง ทำให้เรื่องราวดูสมจริง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“ครั้นแม่มดมาแล้วก็ทำกิริยากำเรบอุกอาจ”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ ตอนที่นางปัทมาวดีถูกพุทธิศรัระ ซึ่งปลอมเป็นโยคีใส่ร้ายนางว่า เป็นแม่มด หน้า 40)

ในสถานการณ์เช่นนั้น ผู้แต่งเลือกคำ ทำให้เห็นพฤติกรรมของตัวละคร คือ แม่มดทำกิริยากำเรบอุกอาจ หมายถึง ประพฤติอย่างไม่ยำเกรงผู้ใด

ตัวอย่างที่ 2

“มันส์วี่เบื่อความอยู่ด้วยกันสองต่อสอง จึงตรัสประชดว่า คนที่มีคู่แล้ว ถ้ามันหมักหมมคลุกคลีกันอยู่สองต่อสอง แลทะเลาะกันวันยังค่ำ ๆ ก็เป็นคู่ที่โง่ที่สุด”

(เรื่องที่ 7 มันส์วี่ ตอนที่มันส์วี่ได้พระราชธิดาจันทร์ประภาเป็นชายาและได้อยู่ด้วยกันตลอดเวลา ทำให้มันส์วี่เบื่อหน่าย หน้า 173)

การอยู่ด้วยกันอย่างใกล้ชิดจำเจตลอดเวลา 5 เดือนเศษ จนเกิดความเบื่อหน่าย เทียบได้กับลักษณะ “หมักหมมคลุกคลี”

ตัวอย่างที่ 3

“ข้าแต่พระมหाराชา บุตรชายของข้าพเจ้ารักหญิงสะใภ้พราหมณ์คลั่งไคล้มีอาการป่วยปางตาย ไม่กินไม่นอนเฝ้าแต่พรำเพ้อละเมอฝัน”

(เรื่องที่ 7 มันส์วี่ ตอนที่บุตรชายโกษาธิบดีหลงรักมันส์วี่ในร่างหญิงสาวจนล้มป่วย ครั้นโกษาธิบดีทราบเรื่องทั้งหมด ก็ไปทูลพระราชา หน้า 174-175)

การใช้คำ “คลั่งไคล้” “พรำเพ้อละเมอฝัน” ที่แสดงให้เห็นถึงคนที่ตกอยู่ในความรัก คือ หมกมุ่นในใจ คิดถึงแต่คนที่ตนหลงรัก หลงเพ้อ ไม่เป็นอันกินอันนอน นึกเห็นแต่คนที่รัก แต่ละคำที่ใช้มีความหมายสื่อถึงความคิด จิตใจของตัวละครในขณะนั้นเป็นอย่างดี

ตัวอย่างที่ 4

“พราหมณ์ศศิไต้ยินดั่งนั้นก็ทำหน้าขุ่นใช้คำแข็ง กล่าวแก่พราหมณ์มูลทေးว่าความมีใจดีและใจอ่อน พาให้มูลทေးประกอบการเป็นบาปอย่างยิ่ง”

(เรื่องที่ 7 มันส์วี่ ตอนที่พราหมณ์เกศวะกลับไปหาพราหมณ์ศศิ แล้วเล่าเรื่องที่ช่วยมันส์วี่ให้พราหมณ์ศศิฟัง เมื่อพราหมณ์ศสิทราบเรื่อง ก็แสดงความไม่พอใจมาก และกล่าวตำหนิพราหมณ์เกศวะ หน้า 182)

จากตัวอย่างใช้ว่า “ทำหน้าขุ่นใช้คำแข็ง” เป็นการใช้คำแสดงอารมณ์โกรธมากของตัวละคร โดยสามารถเลือกสรรคำว่า หน้าขุ่น ให้เห็นสีหน้าไม่พอใจ และใช้คำพูดเชิงตำหนิ ทำให้เห็นกิริยาอาการของตัวละครได้เป็นอย่างดี

ตัวอย่างที่ 5

“ท่านอย่าคิดเลยที่จะห้ามข้าหรือคิดที่จะตามข้าไปด้วย ข้าจะปลอมตัวไปโดยล้าพัง แลท่านต้องอยู่รักษาราชการบ้านเมืองไว้ ความประสงค์ของข้าดังกล่าวนี้นั้นท่านจะขัดขึ้นทัดทานนั้นไม่ได้เป็นอันขาด”

(เรื่องที่ 8 ที่ระฆะพรรคิน ตอนที่พระราชยศเกตุรับสั่งแก่ที่ระฆะพรรคินถึงการจะไปตามหานางวิยาธร ทันทิที่ได้อินเรื่องราวของนางจากที่ระฆะพรรคิน หน้า 195)

สถานการณ์ที่ห้ามขัดขึ้นคัดค้านนั้นมีเหตุ 2 อย่าง คือ พระยศเกตุเป็นพระราช และทรงหลงรักนางวิยาธรเป็นอย่างยิ่ง ด้วยอำนาจความรักที่ดึงดูดใจให้ไป และเป็นพระราชย่อมมีอำนาจเหนือคนอื่นที่ระฆะพรรคินเป็นเพียงอำมาตย์ จึงไม่อาจขัดขึ้นทัดทานพระองค์ได้ การใช้คำดังกล่าว จึงเหมาะสมกับเหตุการณ์

ตัวอย่างที่ 6

“ครั้งนี้ข้าพเจ้าให้เกิดเขม่นตาซ้าย หัวใจเต้นแรง แลตาก็มีดมัว เป็นलगไม่ดีเสียแล้ว”

(เรื่องที่ 10 จันทรเสน ตอนที่เวตาลจะเล่าเรื่องต่อไป แต่ปรากฏว่าเวตาลพบกับสิ่งบอกเหตุ หน้า 223)

ตัวอย่างข้างต้นใช้คำกริยาหลายคำสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน ให้ความหมายเชิงย่ำว่า ตัวละครรู้สึกสังหรณ์ใจ แต่ในที่นี้เวตาลกล่าวเพื่อล้อเลียน เนื่องจากรู้ว่าครั้งนี้ท้าววิกรมทิตยจะไม่ปล่อยพระองค์ตรัสอีก

เป็นที่น่าสังเกตว่า ตัวอย่างที่ยกมาทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นการใช้คำที่เหมาะสมสื่อความหมายได้เหมาะสมกับเหตุการณ์ในเรื่อง นอกจากนี้คำที่ใช้มักใช้คำซ้อนสัมผัสเสียงมีทั้งคำซ้อน 2 คำ 4 คำ เช่น คลั่งไคล้ ขัดขึ้นทัดทาน ทำให้เกิดความไพเราะ

3. คำเรียก คือ คำนำหน้าชื่อใช้ว่า ดุกร ดูก่อน ข้าแต่ ซึ่งเป็นลักษณะการใช้ภาษาบาลีสันสกฤตเรียกว่า คำอาลปะนะ คำเหล่านี้ตามด้วยคำที่ใช้แทนตัวละครหรือชื่อเฉพาะ จำแนกเพื่อการศึกษาเป็น 2 ประเด็น คือ

3.1 คำเรียกที่ใช้นำหน้าชื่อ

3.2 คำเรียกที่เป็นคำนำหน้าชื่อตามด้วยคำที่ใช้แทนตัวละครหรือชื่อเฉพาะ

3.1 คำเรียกที่ใช้นำหน้าชื่อ นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. ใช้คำเรียกที่ขึ้นต้นชื่อต่างกัน ดังนี้

ข้าแต่ เป็นคำนำหน้าที่แสดงความเคารพนบถนอม ใช้กับบุคคลที่มีสถานภาพสูงกว่า

ดุกร ใช้กับบุคคลทั่วไปและบุคคลที่คุ้นเคย

โอ้, โหเหา ใช้กับบุคคลทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นผู้ใด สถานภาพใด

การใช้คำนำหน้าชื่อดังกล่าว ขึ้นอยู่กับสถานภาพของผู้เรียก

3.2 คำเรียกที่เป็นคำนำหน้าชื่อตามด้วยคำที่ใช้แทนตัวละครหรือชื่อเฉพาะ เป็นคำที่ใช้เรียกให้เหมาะสมกับสถานภาพของผู้ถูกเรียก จำแนกเพื่อการศึกษา 2 ลักษณะดังนี้

3.2.1 คำเรียกที่เป็นคำนำหน้าชื่อตามด้วยคำที่ใช้แทนตัวละคร

3.2.2 คำเรียกที่เป็นคำนำหน้าชื่อตามด้วยชื่อเฉพาะ

3.2.1 คำเรียกที่เป็นคำนำหน้าชื่อตามด้วยคำที่ใช้แทนตัวละคร บางคำบอกสถานภาพ บางคำบอกลักษณะ หรือใช้เป็นคำทักทาย คำเหล่านี้เป็นคำที่ใช้กันอยู่ทั่วไป หรือเป็นคำที่ใช้เรียกไปตามเหตุการณ์ในเรื่อง ดังตัวอย่าง

คำเรียกเทพเจ้า เช่น เรียกเทพเจ้าผู้รักษาทะเลว่า “ข้าแต่พระสมุทรผู้เป็นคลังแห่งมณีทั้งหลาย” เพราะเชื่อกันว่า ทะเลเป็นแหล่งขุมทรัพย์ทั้งปวง เรียกเจ้าแม่กาลีว่า “ข้าแต่พระแม่ผู้เป็นเจ้าแห่งสากลโลก” “ไอ้พระมารดา” “ข้าแต่พระเทวี” “ข้าแต่พระเทวีเป็นเจ้า”

การเรียกเทพเจ้าฝ่ายหญิง ด้วยคำเรียกต่างกัน เช่น “ข้าแต่พระเทวี” “ข้าแต่พระเทวีเป็นเจ้า” คำเหล่านี้ต้องอาศัยบริบทจึงจะทราบว่าเป็นเทพองค์ใด เนื่องจากคำเหล่านี้ใช้เรียกเทพเจ้าฝ่ายหญิงองค์ใดก็ได้ ส่วนคำ “ไอ้ พระมารดา” ใช้เรียกเทพเจ้าฝ่ายหญิงบางองค์เท่านั้น ได้แก่ เจ้าแม่กาลี และพระลักษมี

เรียกกษัตริย์ว่า “ข้าแต่/ดูกรพระราช” “ข้าแต่พระมหाराชา” “ข้าแต่พระมหากษัตริย์” “ข้าแต่พระราชผู้ทรงคุณอันประเสริฐ” “ข้าแต่พระราชผู้ประเสริฐ” และพ่อคำเรียกกษัตริย์ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นมุกดาแห่งยุคธรรม” ในตอนที่พ่อคำมากราบทูลเรื่องที่ตนต้องเสียทรัพย์ เนื่องจากถูกโจรกรรม โจรเรียกพระราชว่า “โหเหา ท่านผู้มีชาติเป็นนักรบ” ในตอนที่โจรทำพระราช เนื่องจากพระองค์กำลังจะหนี

เรียกนักบวชหรือพราหมณ์ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เป็นบัณฑิต” ในตอนที่มันสิขีขอร้องพราหมณ์มูลทေးให้ช่วยเขาได้ครองคู่กับพระราชธิดาจันทร์ประภา และเรียกว่า “ข้าแต่ท่านผู้เกิดจากเคียรแห่งพระพรหม” ในตอนที่ท้าวสุพิศารับฝากหญิงสะใภ้พราหมณ์มูลทေး

คำเรียกอำมาตย์ เรียกคุณสังกรข้าราชการในตำแหน่งธรรมาธิการว่า “ข้าแต่ท่านผู้เป็นเสาแห่งกฎหมาย” “ข้าแต่ท่านผู้เป็นอวตารแห่งยุคธรรม”

เรียกบิดาว่า “ข้าแต่ท่านผู้บิดา”

เรียกมารดาว่า “ข้าแต่นางผู้เป็นมารดา”

เรียกสามีว่า “ข้าแต่พระสวามี” และเรียกว่า “ข้าแต่ท่านผู้มีใจสุจริต” ในตอนที่นางเมฆาวดีพูดปลอบโยนท้าวพระธรณิน เนื่องจากสามีถูกนิทาในการว่าราชการแทนพระราช

เรียกภรรยาว่า “ดูกร นางผู้เป็นเมียรักของข้า”

3.2.2 คำเรียกที่เป็นคำนำหน้าชื่อตามด้วยชื่อเฉพาะ นิทานเวตาลฉบับของน.ม.ส. ไม่ปรากฏคำเรียกที่เป็นคำนำหน้าชื่อตามด้วยชื่อเฉพาะ

4. คำศัพท์ ได้แก่ คำที่ผู้เขียนต้องการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้อ่าน คำเหล่านี้ผู้เขียนทำเชิงอรรถท้ายหน้าหรือวงเล็บท้ายคำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1 การใช้เชิงอรรถท้ายหน้าให้ความหมายศัพท์

“มีคำกล่าวเลื่องลือกันว่า ทิระพระธรณินแกลังชักชวนให้พระราชห่มมุ่นในกามคุณ จนทรงละเลยราชการบ้านเมือง พอพระฤทัยเป็นพระราชแต่ชื่อเพื่ออ้อมในศฤงการเป็นเหตุให้ทิระพระธรณินมีอำนาจเสมอพระเจ้าแผ่นดิน”

เชิงอรรถ คือ “ศฤงการ” แปลว่า กาม

(เรื่องที่ 8 ทิระพระธรณิน ตอนที่ทิระพระธรณินถูกนิทาว่าร้าย หน้า 189)

ตัวอย่างที่ 2 ถึงตัวอย่างที่ 5 การให้คำแปลไว้ในวงเล็บต่อจากศัพท์

ตัวอย่างที่ 2

“พระองค์จงรับตรีศูล (คือสามง่าม) นี้ชอนไปในพระองค์ แลเมื่อพบนางจงสำแดงเสน่ห์หาให้มาก
อย่าตรัสเล่าถึงการที่เป็นเมื่อคืนนี้”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ ตอนที่พระทศินวางแผนให้พระวัชรมุกฏได้พระราชธิดาปัทมาวดีเป็น
ชายา หน้า 58)

ตัวอย่างที่ 3

“ชายผู้นั้นแสดงตัวว่าชื่อวีรพล เป็นคนชำนาญอาวุธมีชื่อเสียงว่ากล้าแผลชื่อสัตย์ปรากฏทั่วไปใน
การตบตี (คือ อินเดีย)”

(เรื่องที่ 3 วีรพล ตอนที่วีรพลมาขอเข้ารับราชการ หน้า 99)

ตัวอย่างที่ 4

“นางโศภนีนี้เป็นนางงามซึ่งคนชมทั่วพระนคร จะไม่ได้มีสามีโดยวิวาหะ แต่จะเป็นแม่หม้ายสติ
(คือ แม่หม้ายซึ่งฆ่าตัวตายในกองเพลิงเผาศพตัว)”

(เรื่องที่ 5 พระเจ้าธนธีระ ตอนที่นางนมเคยทำนายเกี่ยวกับนางโศภนี หน้า 138)

ตัวอย่างที่ 5

“เมื่อหัวแลตัวสองสำหรับนั้นตายไปเผ่าธรรมราชา (คือพระยม) ปัญหาอันเดียวกันก็เกิดขึ้นใน
ยมโลก เพราะหัวทั้งสองต่างปฏิบัติบาปกรรมต่าง ๆ ซึ่งตัวได้ทำไว้ในเมืองมนุษย์ แม้ธรรมราชาก็พิศวง
ไม่รู้จะแจกคะแนนโทษอย่างไรได้”

(เรื่องที่ 9 มุกดาวลี ตอนที่หัวและตัวของรัตนทัตต์ต่อสู้กัน หน้า 220)

5. คำหรือสำนวนเก่า เป็นการใช้คำที่มีมาแต่เดิม หรือเป็นคำที่ปัจจุบันไม่ใช่แล้ว แต่อาจอยู่ใน
งานประพันธ์ เช่น สำแดง จับแก เป็นต้น การใช้คำหรือสำนวนเก่าในนิทานเวตาลมีจำนวนมาก ดังตัวอย่าง
ต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“ถ้าพระราชบุตรจะเป็นผู้มีความสุขต้องสำแดงพระองค์เป็นคนกล้าในคราวหน้าที่พบนางจึงจะ
สำเร็จประสงค์”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ ตอนที่พุทธิศรีระทูลแนะนำพระวัชรมุกฏ หน้า 44)

“นางสำแดงความยินดีต่อเทวะที่ได้อำนวยให้นางได้พบพัทธรอันประเสริฐของพระองค์”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ ตอนที่พุทธิศรีระตีความหมายของท่าทางนางให้พระวัชรมุกฏทราบ
หน้า 44)

จากตัวอย่างดังกล่าวคำว่า “สำแดง” มีความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน
พ.ศ. 2525. (2539 : 835) ว่า ทำให้เห็นปรากฏ เช่น สำแดงองค์ คือ การที่กระทำรูปกายให้ปรากฏ
คำ “สำแดง” ปัจจุบันใช้ “แสดง”

ตัวอย่างที่ 2

“ครั้นเวลาเที่ยงคืน ชายหนุ่มทั้งสองก็พากันออกเดินไปยังประตูด้านตะวันตกแห่งพระราชวัง ครั้นถึงประตูเห็นเปิดรับแสง พุทธิศรก็ยกมือเข้าไปดูเห็นนายประตุนั่งหลับอยู่”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ ตอนที่พระวัชรมกุฎและพุทธิศรจะไปพบพระราชธิดาปัทมาวดี หน้า 51)

ตัวอย่างดังกล่าวคำว่า “รับแสง” มีความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. (2539 : 206) ว่า แสง

ตัวอย่างที่ 3

“นางจงปลดเครื่องประดับกายทั้งปวงซึ่งมีค่าเป็นอันมากออกให้สามีซ่อนไว้ในใต้”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่ชายหลังอุฐวางแผนให้ภรรยาอมอบของมีค่าไว้กับเขา โดยอ้างว่ามีโจรซุกซม หน้า 79)

ตัวอย่างดังกล่าวคำว่า “ใต้” มีความหมายพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. (2539 : 375) ว่า ถูยยาวใหญ่บ้าง เล็กบ้าง สำหรับใส่เงินหรือสิ่งของ โดยมากใช้คาดเอว

ตัวอย่างที่ 4

“วันหนึ่งสุรเสนแม่ทัพหนึ่งว่าราชการอยู่หน้าจวน มีทนายเข้าไปบอกว่า มีชายถืออาวุธคนหนึ่งมาจะขอเข้ารับราชการ”

(เรื่องที่ 3 วีรพล ตอนที่วีรพลไปหาสุรเสนเพื่อขอเข้าทำงานในวัง หน้า 98)

จากตัวอย่างคำว่า “ทนาย” มีความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. (2539 : 376) ว่า ผู้รับใช้ ผู้แทนนาย (ใช้แก่ผู้มีอำนาจ) ในปัจจุบันใช้ว่า “ทนายความ” คือ ผู้ที่ได้รับอนุญาตให้ว่าความแทนคู่ความในศาล, เรียกสั้น ๆ ว่า ทนาย คำ “ทนาย” ในความหมายเดิมยังปรากฏอยู่ในสำนวน ทนายหน้าหอ

ตัวอย่างที่ 5

“สันยาสิ (ผู้นับถือพระศิวะเป็นเจ้า) ซึ่งเป็นผู้มีกายอันขลุ่ยด้วยเถาถ่าน แลปกปิดกายด้วยท่อนผ้า ซึ่งจะมัดขัดก็ไม่มีมัดได้”

(เรื่องที่ 3 วีรพล กล่าวถึงการใช้จ่ายของวีรพล ซึ่งส่วนหนึ่งแจกให้สันยาสิ หน้า 102)

ตัวอย่างดังกล่าวคำว่า “ท่อนผ้า” มีความหมายตามอักษราภิธานศรับท์ของหมอปลัดเล พ.ศ. 2416. (2514 : 304) ว่า ผ้าที่ตัดเป็นท่อน ๆ เช่น ท่อนผ้าที่เย็บเป็นจีวร คำว่า “ท่อนผ้า” ปัจจุบันยังมีใช้ในสำนวนผ้าผืนท่อนสะไบ

ตัวอย่างที่ 6

“ข้าศึกใช้ทองคำบ้างเหล็กบ้างเป็นอาวุธตั้งนี้ จนในที่สุดรู้พลของท้าวมหาพลหร่อยย่อยยับไป”

(เรื่องที่ 10 จันทรเสน ตอนที่ท้าวมหาพลถูกข้าศึกเอาชนะได้ หน้า 224)

ตัวอย่างดังกล่าวคำว่า “รู้พล” มีความหมายตามอักษราภิธานศรับท์ของหมอปลัดเล พ.ศ. 2416. (2539 : 566) ว่า รู้ นี้เป็นคำสร้อย แต่ พล นั้นได้แก่ พล โยธา ทหารที่ไปทัพศึก

6. การหลากคำ เป็นการใช้คำที่มีความหมายใกล้เคียงกันกับความหมายเดิม ซึ่งใช้แทนกันได้ หรือใช้คำที่มีความหมายเดียวกันในรูปคำที่แตกต่างกันออกไป เพื่อมิให้เกิดความน่าเบื่อหน่าย เนื่องจากการใช้คำซ้ำ ๆ กัน และเพื่อเสริมเนื้อความให้เด่นชัดด้วย (กุหลาบ มลลิกะมาส. 2520 : 97 ; ฐะปะนีย์ นาครทรรพ. 2529 : 58-59)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. ใช้การหลากคำหลายแบบดังนี้

- 6.1 การหลากคำทั่วไป
- 6.2 การหลากคำชื่อเทพเจ้า
- 6.3 การหลากคำตามเนื้อเรื่อง

6.1 การหลากคำทั่วไป เป็นการหลากคำที่ใช้กันอยู่ทั่วไป สามารถจำแนกลักษณะตาม ที่ปรากฏในนิทานเวตาลดังนี้

- 6.1.1 การหลากคำตรงตามศัพท์
- 6.1.2 การหลากคำความหมายใกล้เคียงกัน
- 6.1.3 การหลากคำความหมายเดียวกัน

6.1.1 การหลากคำตรงตามศัพท์ หมายถึง การนำศัพท์ที่เมื่อแปลศัพท์แล้วมีความหมายเช่นเดียวกับคำที่กล่าวมาแล้ว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“ในเมืองอิลามบุรีมีพ่อค้ามั่งมีคนหนึ่ง ได้ความเดือดร้อนเพราะไม่มีบุตร พ่อค้าจึงทำโยคะ คืออดข้าวเป็นต้น แลทั้งเที่ยวไปในบุญสถานต่าง ๆ เพื่อจะขอลูก”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน กล่าวถึงพ่อค้าคนหนึ่งที่ต้องการมีบุตร หน้า 74)

ตัวอย่างที่ 2

“ปานี้เปลี่ยวนักหนาเหตุใดมีคนมาร้องให้อยู่ในดงชฎ”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่ชายคนหนึ่งผ่านมาได้ยินเสียงร้องไห้ของนางรัตนาวดีซึ่งถูกสามี ผักตบถกเหว หน้า 80)

ตัวอย่างที่ 3

“หิรัญยทัตต์มีลูกสาวงามจับใจเทวดา บุรุษ แลมนุษย์ทั้งปวง ชายทั้งหลายที่ใคร่ได้ภริยางาม ต่างก็ไปหาช่างเขียนมาวาดรูปตน แล้วส่งรูปนั้นไปยังบ้านหิรัญยทัตต์ หิรัญยทัตต์ก็ส่งรูปทั้งหมดให้บุตรีตรวดูว่า จะชอบเจ้าของรูปคนไหน”

(เรื่องที่ 4 มัทนเสนา กล่าวถึงความงามของนางมัทนเสนาเป็นที่เลื่องลือ จนมีชายส่งรูปของเขามาให้นางเลือก หน้า 114)

ตัวอย่างที่ 4

“พระยศเกตุปรากฏพระรูปประหนึ่งพระอนงค์มาครององค์ เป็นเครื่องเพลิตนางทั้งหลาย และนางงามทั้งหลายก็เป็นเครื่องเพลิตพระเนตรพระราชา”

(เรื่องที่ 8 ทิระพระทรติน กล่าวถึงพระราชยศเกตุ หน้า 187)

ตัวอย่างที่ 5

“พราหมณ์หริทาสเห็นดังนั้น ก็กล่าวภาษิตมีความว่า มุกดาควรร้อยเป็นสร้อยกับมุกดาด้วยกัน แลยกกลูกสาวให้แก้รัตนทัตต์ตามใจธิดาประสงค์”

(เรื่องที่ 9 มุกดาวลี ตอนที่พราหมณ์หริทาสยกนางมุกดาวลีให้แต่งงานกับรัตนทัตต์ หน้า 214)

ตัวอย่างที่ 6

“ถ้านางเท้าเชื่องมีลักษณะเป็นที่พึงใจ ข้าก็จะทำตามคำเจ้าว่า”

“พระราชากับพระราชบุตรก็เชิญนางทั้งสองขึ้นหลังม้าองค์ละองค์ นางพระบาทเชื่อง คือ พระราชธิดาขึ้นทรงม้ากับท้าวจันทรเสน นางพระบาทเล็ก คือ พระมเหสีขึ้นทรงม้ากับพระราชบุตร”

(เรื่องที่ 10 จันทรเสน ตอนที่ท้าวจันทรเสนและพระราชบุตรตามพระมเหสีและพระราชธิดาของท้าวมหาพลมาจนพบ หน้า 227)

6.1.2 การหลากคำความหมายใกล้เคียงกัน เป็นการนำคำที่มีความหมายต่างกัน เพียงเล็กน้อยมาใช้ในการหลากคำ เช่น

“โจรเห็นนางแต่งกายด้วยเครื่องประดับอันมีค่าเงินมาคนเดียวดังนั้นก็ยินดี จึงตรงเข้าไปถามว่า นางเดินถนนมืดเช่นนี้ในเวลาเที่ยงคืน แลแต่งกายด้วยผ้างดงามแลเครื่องเพชรพลอยมีค่าเช่นนี้เพื่อจะไปไหน”

(เรื่องที่ 4 มัทนเสนา ตอนที่นางมัทนเสนาไปหาโสมทัตต์ตามที่สัญญาไว้ แต่ปรากฏว่านางได้พบกับโจร หน้า 119)

คำที่ขีดเส้นใต้ทั้ง 2 คำ ใช้เรียกสิ่งเดียวกัน คือ เครื่องตกแต่งร่างกาย กล่าวคือ เครื่องประดับ หมายถึง เครื่องตกแต่งกายมีสร้อย แหวน ต่างหู ฯลฯ ส่วนเครื่องเพชรพลอย หมายถึง เครื่องตกแต่งกายที่ทำด้วยเพชรพลอย ซึ่งก็คือ สร้อย แหวน ต่างหู ฯลฯ เช่นเดียวกัน ทั้งสองคำนี้จึงใช้แทนกันได้

6.1.3 การหลากคำความหมายเดียวกัน เป็นการนำคำต่าง ๆ ที่มีความหมายอย่างเดียวกันมาใช้ในที่ใกล้เคียง ๆ กัน ในนิทานเวตาลใช้การหลากคำประเภทนี้เป็นจำนวนมาก สามารถจัดกลุ่มได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 คำนาม ได้แก่

1. ตัวละคร เช่น เทวดา กษัตริย์ โอรส ธิดา สามัญชน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

คำเรียกเทวดา ก็ใช้ว่า พระผู้เป็นเจ้า, เทพยดา ดังข้อความว่า

“เมื่อพระผู้เป็นเจ้าชี้ทางให้เห็นชัดอยู่เช่นนี้ ถ้าเราไม่ทำตามก็คือขึ้นคำเทพยดา”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่ภรรยาเหมคุปต์เห็นด้วยกับสามีที่จะยกบุตรสาวให้กับชายหลังอุฐ จึงตอบตกลง หน้า 77)

ตัวอย่างที่ 2

การเรียกตัวละครชายที่มีเชื้อสายกษัตริย์ บางแห่งเรียกว่า พระราชกุมาร บางแห่งเรียกว่า พระราชบุตร ซึ่งล้วนหมายถึง ลูกของพระเจ้าแผ่นดินซึ่งเป็นชาย ดังข้อความว่า

“พระราชกุมารองค์นั้นทรงนามว่า พระรามเสนเป็นพระราชบุตรของพระราชาธิบดี”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน กล่าวถึงพระรามเสน หน้า 66)

ตัวอย่างที่ 3

การใช้คำว่า “เพื่อน” บางแห่งก็ใช้ “สหาย” บางแห่งก็ใช้ “มิตร” ซึ่งล้วนมีความหมายอย่างเดียวกัน ดังข้อความว่า

“เพื่อนฝูงทั้งปวงก็ช่วยกันต้อนรับเป็นอันดี เพราะเหตุที่มีทรัพย์เป็นอันมาก”

“ชนทั้งหลายที่เป็นสหายในการทำชั่ว แลเป็นมิตรในการช่วยกันกินกันเล่นต่างก็ชักห่างออกไป”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่ชายหลังอุฐผลัภรรยาตกเหว แล้วก็เอาของมีค่าทั้งหลายกลับไป เมืองของเขา หน้า 81)

ตัวอย่างที่ 4

การเรียกตัวละครที่เป็นคนสามัญ แต่มีอาชีพไม่สุจริตว่า “นายช่อง” “นายโจร” ซึ่งหมายถึง หัวหน้าของพวกโจร ดังข้อความว่า

“ฝ่ายโจรซึ่งเป็นสหายพาพระราชเจ้าเข้าไปในช่องโจรคือนั้น ปรากฏจากอาการที่หมู่โจรต้อนรับว่าเป็นนายช่อง นายโจรบอกให้คนทั้งหลายคำนับเพื่อนโจรที่มาใหม่”

(เรื่องที่ 5 พระเจ้ารันธิระ ตอนที่นายโจรพาพระเจ้ารันธิระ ซึ่งปลอมองค์ไปที่อยู่ของตน หน้า 133)

ตัวอย่างที่ 5

คำว่า “ประชากราษฎร” กับ “ชาวพระนคร” เป็นคำที่มีความหมายเดียวกันคือชาวเมือง ดังข้อความว่า

“แม้กระบวนแห่งเป็นเครื่องอุจาดก็จริง แต่นายโจรก็ยังมีทรวดทรงอาการประหนึ่งพระราชบุตรที่อุฐไปด้วยท่าทางงดงาม ผิวหน้ามิได้เสีย แลด้วยความไวตัว จะได้ยินคำเยาะเย้ยของประชากราษฎรก็แทบไม่ได้ยิน แม้ชาวพระนครทั้งหมดจะพากันแตกตื่นกระสับกระส่าย แลคลั่งเพราะจับโจรได้จะประหารชีวิต”

(เรื่องที่ 5 พระเจ้ารันธิระ ตอนที่นายโจรถูกผู้คุมพาไปประหารชีวิต หน้า 139)

2. สถานที่ เช่น สวรรค์ พระราชวัง กรุง ทะเล บ้าน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

ที่อยู่ของเทวดานางฟ้าเรียกว่า สวรรค์, ทิพย์โลก ดังข้อความว่า

“ความรู้ที่ว่าไม้เรียวเป็นต้นไม้ซึ่งคนอาจปีนขึ้นไปได้ถึงสวรรค์ เป็นต้น ครั้นพระองค์ทรงชนมายุถึงมัชฌิมวัย ก็ทรงใช้ความรู้ที่เรียนมาในเบื้องต้น ทรงปลูกไม้เรียว สำหรับให้พระราชบุตรปีนขึ้นไปสู่ทิพย์โลก”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่เวตาลจำแนกบิดาเป็นสามประเภท โดยกล่าวว่าพระวิกรมมฤคเป็นบิดาประเภทที่สาม หน้า 67)

ตัวอย่างที่ 2

คำว่า “พระราชวัง” “พระราชฐาน” “พระราชสำนัก” ใช้ต่างกันแต่ใช้ในความหมายเดียวกัน คือ ที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดิน ดังข้อความว่า

“วีรพลถามว่า เหตุใดนางจึงโศกฉะนี้เล่า นางจึงกล่าวชี้แจงให้วีรพลฟังว่าในพระราชวังแห่งพระราชานั้น มีผู้กระทำการลามกอย่างที่ทำกันเป็นปกติในหมู่ชนซึ่งเป็นศุขุมิวรรณะต่ำ เหตุฉะนั้นความเสื่อมจะมีมาสู่พระราชฐาน อันเป็นที่ซึ่งนางเคยอยู่มา และจะต้องละทิ้งไปในบัดนี้ อีกประมาณเดือนหนึ่งพระราชาก็จะประจวบหนักถึงสิ้นพระชนม์ นางมีความเสียใจจึงร้องไห้ นางอยู่มากในราชสำนักได้นำความสุขมาให้มาก เหตุดังนั้นจึงเสียใจหนัก”

(เรื่องที่ 3 วีรพล ตอนที่วีรพลตามเสียงไป จนพบหญิงคนหนึ่ง จึงได้ถามเรื่องราว หน้า 104-105)

ตัวอย่างที่ 3

คำว่า “กรุง” กับ “นคร” ใช้ในความหมายเดียวกันว่า เมือง ดังข้อความว่า

“นางทูลพระราชานี้แล้ว ก็ทูลลาออกไปนอกกรุง พระราชาทรงพระแสงดาบด้อมตามนางไปมิให้ทันรู้ ครั้นออกนอกนครไปหน่อยหนึ่ง พระราชาทอดพระเนตรเห็นรากษสตนหนึ่ง”

(เรื่องที่ 8 ทิระพระตรศิน ตอนที่นางวิทยารจะไปที่อื่น จึงห้ามมิให้พระราชชายศเกตุดตามไป หน้า 199-200)

ตัวอย่างที่ 4

คำว่า “ทะเล” และ “สมุทร” หมายถึง ห้วงน้ำเค็มที่เว้งกว้างใหญ่

“รุ่งขึ้นนิธิตัดก็พาแขกไปลงเรือซึ่งบรรทุกด้วยสินค้าอันมีค่า แล้วออกแล่นไปไปในทะเล ทิระพระตรศินได้เห็นสมุทรซึ่งเป็นที่น่ากลัวแล่นมาพิศวง”

(เรื่องที่ 8 ทิระพระตรศิน ตอนที่นิธิตัดพาทิระพระตรศินไปค้าขายที่สุวรรณทวีปด้วย หน้า 192)

ตัวอย่างที่ 5

คำว่า “บ้าน” “เรือน” ล้วนหมายถึง ที่อยู่อาศัย

“ชายผู้ไม่ใช่คนโง่ไม่ยอมคืนสู่เรือน ซึ่งไม่มีนางที่รักผู้มีรูปงามคอยรับรองในขณะที่กลับถึงเรือนนั้น แม้เรียกว่าเรือนก็ไม่ใช่อื่น คือ คุก ซึ่งไม่มีโซ่เท้านั่นเอง พระองค์ย่อมทรงทราบได้ด้วยพระองค์เองว่า ความสุขแห่งพ่อบ้าน ซึ่งอยู่เดี่ยวโดดนั้นมีไม่ได้ในบ้าน และมีไม่ได้นอกบ้าน เพราะไม่มีหวังว่าจะได้ความสุขเมื่อกลับมาสู่เรือนของตน”

(เรื่องที่ 10 จันทรเสน ตอนที่พระราชบุตรทูลให้ท้าวจันทรเสนรับนางผู้มีเท้าใหญ่เป็นชายา ท้าวจันทรเสนไม่เห็นด้วย พระราชบุตรจึงทูลอธิบาย หน้า 226)

นอกจากนี้ยังมีนามทั่วไป ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

การหลាកคำเรียก พระจันทร์ ว่า ดวงเดือน

“มธุมาลดีเป็นหญิงงามนัก มีคำถามว่า เทวดาได้สิ่งใดมาจากไหน จึงปั้นหน้าคนได้งามถึงเท่านั้น ได้แบ่งเอาภาคอันงามที่สุดในพระจันทร์มาหรือ จึงทำให้มีรอยแหว่ง ซึ่งคนอาจเห็นได้ในดวงเดือน”

(เรื่องที่ 6 มธุมาลดี กล่าวถึงนางมธุมาลดีบุตรสาวของพราหมณ์เกศวะ หน้า 149)

ตัวอย่างที่ 2

ในกรณีต้องการเรียก พิธีบูชาหรือการบูชา ก็ใช้ว่า พลักรรม ใช้ว่า การบวงสรวง ดังข้อความว่า

“สุรเสนเห็นว่าการบันดาลให้ตนเป็นใหญ่นั้น ถ้าจะจำแนกออกเป็นหุ่นพระราชาคงจะถือหุ่นมากกว่าผู้อื่น แลกระทำพลักรรมถวายพระราชา ก็คือปฏิบัติราชการที่ทรงมอบหมายให้เป็นไปดังพระราชประสงค์ ส่วนเทพยดานั้น หากจะมีหุ่นอยู่บ้างก็เปรียบเหมือนหุ่นที่ไม่ได้จดทะเบียน แต่การบวงสรวงอาจมีได้บ้างในเวลาที่ว่างราชการ”

(เรื่องที่ 3 วีรพล กล่าวถึงสุรเสน หน้า 98)

กลุ่มที่ 2 คำกริยา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

บางแห่งใช้ว่า พิโรธ บางแห่งใช้ว่า กริ้ว บางแห่งใช้ว่า โกรธ แต่ละคำล้วนมีความหมายอย่างเดียวกัน คือ โกรธ ดังข้อความว่า

“พระราชธิดาทรงอ่านหนังสือตลอดแล้ว ก็สำแดงอาการพิโรธ”

“หญิงแก่นางนมได้ฟังพระราชธิดากริ้วถึงเพียงนั้น ก็เสียใจรีบกลับไปบ้าน”

“นางปัทมาวดีได้ทรงฟังดังนั้น ก็สำแดงความโกรธยิ่งกว่าครั้งก่อน”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ ตอนที่นางนมติดต่อพระราชธิดาปัทมาวดีให้กับพระวัชรมกุฎ แต่ปรากฏว่าพระราชธิดาจะแสดงอารมณ์โกรธออกมา หน้า 49-50)

ตัวอย่างที่ 2

คำว่า ขมา ใช้ว่า ล้าง, ทำลาย ดังข้อความว่า

“โอ้พระมารดา พระองค์จงทำลายศัตรูของพระราชาเสียเถิด จงทรงฆ่าแลทำให้ศัตรูเหล่านั้นเป็นเถาถ่านไปให้สิ้น หรือไล่มันไปเสียให้สิ้น พระองค์จงตัดมันทั้งหลายให้เป็นท่อนแลสวดยเลือดมัน พระองค์จงล้างแลทำลายมันเสียด้วยวัชระ ด้วยโตมร ด้วยขรรค์ ด้วยจักร ด้วยบาศ อันเป็นอาวุธของพระองค์”

(เรื่องที่ 3 วีรพล ตอนที่วีรพลไปถึงศาลเจ้าแม่กาฬี แล้วกล่าวกับเทวรูปเจ้าแม่กาฬี ก่อนจะตัดศีรษะบุตรชาย หน้า 108-109)

ตัวอย่างที่ 3

คำว่า “เห็น” ก็ใช้ว่า “ประจักษ์” และ “แจ้ง” ซึ่งแต่ละคำหมายถึง ปรากฏแก่ตา ดังข้อความว่า

“ความมีรูปงามของข้าพเจ้าท่านก็เห็นอยู่แล้ว”

“ความงามของข้าพเจ้าย่อมประจักษ์แก่ตาท่านอยู่แล้ว”

“ความมีรูปงามของข้าพเจ้าย่อมแจ้งแก่ตาท่านอยู่แล้ว”

(เรื่องที่ 4 มัทนเสนา ตอนที่ชายทั้งสองคนแสดงคุณดีให้หิรัญยทัตต์ประจักษ์ จะได้ยกบุตรสาวให้แก่ตน หน้า 115)

ตัวอย่างที่ 4

คำว่า “นึก” กับ “คิด” ก็ใช้ความหมายเดียวกันว่า ทำให้ปรากฏ เป็นเรื่องในใจ ดังข้อความว่า

“ที่เราได้เคยนึกว่า หญิงอาจมีความสุขได้นั้นไม่ใช่เหตุอื่น เป็นด้วยความทะนงแลความนึกถึงตัวเองฝ่ายเดียว เราได้เคยคิดว่า ริมฝีปากของนางเหมือนผลไม้สุก”

(เรื่องที่ 6 มธุมาลดี ตอนที่ชายคนที่ประพฤติเป็นไวเศษิกกล่าวแก่ตัวเองเพื่อจะลืมนางมธุมาลดี หน้า 155)

ตัวอย่างที่ 5

คำว่า “ไม่มีรอด” “ตาย” “ไม่คืนชีวิต” ก็ใช้ความหมายเดียวกันว่า สิ้นชีวิตไปแล้ว

“คนที่ถูกงูกัด 5 คำ 6 คำ 8 คำ 9 คำ และ 14 คำนั้นไม่มีรอด อีกคนหนึ่งกล่าวว่า คนที่ถูกงูกัดวันเสาร์แลวันอังคารต้องตายเสมอ คนที่ 3 กล่าวว่าคนที่ถูกงูกัดจะตายหรือไม่ก็แล้วแต่ว่า พระจันทร์สถิตราศีไหนในเวลาที่ถูกกัด คนที่ 4 กล่าวว่าผู้ใดถูกงูกัดที่ตา หู ลิ้น จมูก ริมฝีปากล่าง แก้ม คอ แลท้อง คนนั้นต้องตาย คนที่ 5 กล่าวว่า แม้พระพรหมก็ไม่อาจแก้นางนี้ให้คืนชีวิตได้”

(เรื่องที่ 6 มธุมาลดี ตอนที่คนที่มารักษานางมธุมาลดีอ้างสิ่งต่าง ๆ เพราะรักษานางไม่ได้ หน้า 153)

ตัวอย่างที่ 6

กลุ่มคำว่า “เป็นที่หมายให้ทราบ” บางแห่งใช้ว่า “ทำสัญญาให้ทราบ” บางแห่งใช้ว่า “ให้เครื่องหมายว่า” บางแห่งใช้ว่า “เป็นที่หมายว่า” กลุ่มคำดังกล่าวล้วนมีความหมายอย่างเดียวกัน

“เมื่อนางยกดอกบัวขึ้นทัดหูนั้นเป็นที่หมายให้ทราบว่านางเป็นชาวเมือง และเมื่อนางกัดดอกบัวด้วย หนัดนั้น นางทำสัญญาให้ทรงทราบว่า นางเป็นราชธิดาท้าวทันตวัต”

“เมื่อนางเหยียบดอกบัวนั้น นางให้เครื่องหมายว่า นางชื่อปัทมาวดี และเมื่อนางเอาดอกบัวปักที่ อกะนั้นเป็นที่หมายว่า พระองค์สิงอยู่ในหฤทัยแห่งนาง”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ ตอนที่พุทธิศรีระตีความจากท่าทางของพระราชธิดापัทมาวดี หน้า 45)

กลุ่มที่ 3 คำขยาย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

คำว่า ไกล บางแห่งใช้ว่า ห่าง แต่ล้วนมีความหมายเดียวกันว่า ไกลออกไป ดังข้อความว่า

“พระราชานุ่่มและพระนารีสาวต่างมีปฏิพัทธ์กันอยู่ไกล ๆ แต่เพราะเหตุที่พระแลนางอยู่ใน ตำแหน่งสูงสมควรกัน ความรักอยู่ห่าง ๆ จึงสำเร็จได้ดังประสงค์”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่พระรามเสนและพระราชธิดาจันทร์ราวดีทรงทราบว่าคู่ครองของตน เป็นใครจากนกที่พระองค์ทรงเลี้ยงไว้ ก็บังเกิดความรักใคร่ทันที หน้า 71)

ตัวอย่างที่ 2

คำว่า “โบราณ” ก็ใช้ว่า “เก่า” ซึ่งแต่ละคำล้วนหมายถึง สมัยก่อน

“ถ้าเอาคำโบราณมาพูดน้อยกว่านี้จะเป็นการสำแดงความคิดตนเองมากขึ้น การที่จำเอาคำเก่า ๆ มากล่าวเช่นนั้น ไม่เป็นไปตามทำนองผู้มีปัญญาเลย”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่นางนกขุนทองกล่าวแทรกระหว่างเล่าเรื่อง หน้า 78)

ตัวอย่างที่ 3

กลุ่มคำว่า “หอมตลบ” ก็ใช้การหลากกลุ่มคำว่า “กลิ่นอันพึงสุดดม”

“กลิ่นควันเผาเครื่องหอมแลกลิ่นดอกไม้หอมตลบไปทั้งสอง ตะเกียงเงินซึ่งจุดด้วยน้ำมันหอมก็ส่ง กลิ่นอันพึงสุดดม”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ ตอนที่พระวัชรมุกฏเข้าไปในห้องของพระราชธิดापัทมาวดี หน้า 52)

กลุ่มที่ 4 คำเชื่อมที่แสดงการเปรียบเทียบก็มีการหลากคำใช้ เช่น

“เด็กเหล่านั้นมีอาการเหมือนหนึ่งระดมกันร้องไล่เอานาง ประหนึ่งว่านางเป็นเหตุให้ร้องไห้”

(เรื่องที่ 9 กล่าวถึงความฝันของนางมุกดาวลี หน้า 217)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นการหลากคำของคำชนิดต่าง ๆ ส่วนใหญ่คำที่ใช้เป็นที่รู้จักกันทั่วไป แต่เมื่อผู้ประพันธ์นำมาใช้ในการหลากคำ จึงเป็นการหลีกเลี่ยงความซ้ำซาก จำเจในการใช้คำได้เป็นอย่างดี

5.2 การหลากคำชื่อเทพเจ้า เทพเจ้าแต่ละองค์มักมีหลายนาม นำมาใช้เรียกแทนกันได้ เช่น

พระอินทร์ เจ้าเมืองสวรรค์ มีอีกพระนามหนึ่งว่า พระสวรรคบดี

“ชายที่มีอิสระเช่นนี้ เมื่อความรักเข้ามาครอบงำก็กลับกลายหมด ความเป็นไทยแก่ตนก็เสื่อมถอย เพราะหัวใจไปถูกมัดตรึงตราเสียแล้ว แม้นที่ไม่กลัวเทวดา แลไม่เกรงเดชพระอินทร์ เพราะไม่ได้ทำอะไรที่ พระสวรรคบดีจะตำหนิโทษได้ก็กลับมากลัวสตรีตัวนิดเดียวซึ่งเป็นที่รักของตน”

(เรื่องที่ 8 ทิระมะทรศิน ตอนที่เวตาลกล่าวถึงคติของความรัก หน้า 195)

5.3 การหลากคำตามเนื้อเรื่อง เป็นการหลากคำที่แตกต่างกันไปตามสถานการณ์ สถานภาพของตัวละคร และเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่อง การหลากคำตามเนื้อเรื่องจำแนกเป็น 3 หัวข้อ ดังนี้

5.3.1 การหลากคำตามสถานภาพ

5.3.2 การหลากคำตามลักษณะ

5.3.3 การหลากคำตามเหตุการณ์

5.3.1 การหลากคำตามสถานภาพ ตัวละครแต่ละตัวได้รับการเรียกขานตามฐานะ หน้าที่การงาน เกียรติยศ ความสัมพันธ์ของวงศ์ญาติ รวมไปถึงเพศและวัยด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

พระประดาปมุกฎเป็นพระราชาครองกรุงพาราณสี จึงเรียกตามสถานภาพที่เกิดในเรื่อง คือ พระราชาทรงศักดิ์ใหญ่ และพระราชาธิบดี ดังตัวอย่างว่า

“ในกรุงพาราณสีมีพระราชาทรงศักดิ์ใหญ่ครองราชสมบัติ”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฎ กล่าวถึงพระประดาปมุกฎ หน้า 39)

“ฝ่ายพุทธิศรระโดยความภักดีต่อพระราชบุตร ก็เข้าไปทูลพระราชาธิบดี”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฎ ตอนที่พุทธิศรระทูลขออนุญาตพระประดาปมุกฎพาพระราชบุตรไปเที่ยวประเทศต่าง ๆ หน้า 45)

ทั้งสองชื่อข้างต้นใช้เรียกในที่ต่างกันแต่หมายถึงคนเดียวกันโดยเลือกใช้คำที่มีความหมายเหมือนกัน เพราะคำว่า พระราชาธิบดี มาจาก ราชา(พระเจ้าแผ่นดิน) + อธิบดี(ผู้เป็นใหญ่, ผู้ปกครอง, หัวหน้า) หมายถึง พระเจ้าแผ่นดินผู้เป็นใหญ่

ตัวอย่างที่ 2

คำเรียกพุทธรูป ผู้เป็นสหายของพระวัชรมุกฏ บางแห่งเรียกว่า สหาย บางแห่งเรียกตามเพศ และวัยว่า ชายหนุ่ม ดังข้อความว่า

“เช้าวันหนึ่งพระวัชรมุกฏกับสหายชื่อ พุทธรูปพากันขี่ม้าออกเที่ยวล่าเนื้อในป่า”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ ตอนที่พระวัชรมุกฏและพุทธรูปไปเที่ยวป่า หน้า 39)

“ชายหนุ่มคนนี้มีวิธีฝึกฝนปัญญาให้คมกล้า”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ กล่าวถึงวิธีฝึกฝนสติปัญญาของพุทธรูป หน้า 42)

ตัวอย่างที่ 3

ตัวละครหญิงที่มีการเรียกตามสถานภาพที่เปลี่ยนแปลงไปตามเนื้อเรื่องคือ นางจันทราวดี เมื่อยังไม่ได้อภิเษกสมรสก็เรียกว่า พระนางริสาว ครั้นจะได้ภิเษกสมรสกับพระรามเสนก็เรียกว่า พระราชชายา หลังจากได้ภิเษกแล้วก็เรียกว่า พระราชินี ดังข้อความว่า

“นางที่จะเป็นพระราชชายาทรงพระนามนางจันทราวดี”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่พระราชครูไทวะจินตกะทูลพระรามเสนเรื่องคู่ครอง หน้า 69)

“พระราชชายาหนุ่มและพระนางริสาวดำรงกษัตริย์กัน”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่พระรามเสนและพระราชธิดาจันทราวดีทรงทราบถึงคู่ครองของตน ก็เกิดความพอใจ หน้า 71)

“พระราชินีได้ฟังดังนั้นก็ทูลพระราชา”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่พระรามเสนทรงเล่าถึงนกแก้วของพระองค์ พระราชธิดาจันทราวดีก็ทูลพระรามเสนให้เลี้ยงนกทั้งสองตัวไว้ในกรงเดียวกัน หน้า 72)

ตัวอย่างที่ 4

เมื่อกล่าวถึงหญิงชราคนหนึ่ง ซึ่งมีสถานภาพหลายอย่าง เช่น เป็นหญิงหมอดู เป็นนางนม จึงมีการเรียกว่า หญิงหมอดู หญิงแก่ นางนม ทั้ง 3 ชื่อเป็นคนเดียวกัน ดังข้อความว่า

“ด้วยเหตุดังนั้นควรสืบหาหญิงหมอดูเป็นผู้ช่วย”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ ตอนที่พุทธรูปพาพระราชบุตรเที่ยวถามหาหญิงหมอดูเพราะต้องการให้ดูเคราะห์ในอนาคต หน้า 45)

“ฝ่ายหญิงแก่นั้นนอกจากเป็นหมอดู ยังเป็นผู้รู้ลักษณะคนอีก”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ ตอนที่พระวัชรมุกฏและพุทธรูปพบหญิงหมอดู หน้า 46)

“นางนมได้รับหนังสือ แล้วก็รีบเข้าวังไปที่ตำหนักพระราชบุตรตามเคย”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ ตอนที่นางนมช่วยพระวัชรมุกฏติดต่อพระราชธิดาปัทมาวดี หน้า 47)

ตัวอย่างที่ 5

คำเรียกตัวละครซึ่งอยู่ในตำแหน่งโกษาธิบดีผู้เป็นอำมาตย์ใหญ่ก็เรียกว่า มหาอำมาตย์ เช่น

“วันหนึ่งท้าวสุพิจารเสด็จไปเป็นเกียรติยศแก่การแต่งงานที่บ้านมหาอำมาตย์”

(เรื่องที่ 7 มนัสวี ตอนที่ท้าวสุพิจารเสด็จไปงานบ้านอำมาตย์ใหญ่ โดยมีพระราชธิดาจันทร์ประภา และมนัสวีในร่างหญิงสาวตามเสด็จด้วย หน้า 174)

“โกษาธิบดินีนักสนใจในการที่บุตรชายป่วยนั้นอยู่แล้ว ครั้นได้ทราบสมุฏฐานแห่งโรคก็รีบเข้าเฝ้า พระราชา”

(เรื่องที่ 7 มนัสวี ตอนที่อำมาตย์ใหญ่ทราบถึงการป่วยของบุตรชายว่าเกิดจากการหลงรักมนัสวี ในร่างหญิงสาว จึงเข้ากราบทูลท้าวสุพิจาร หน้า 174)

ตัวอย่างที่ 6

คำเรียกบุตรของเจ้าของบ้านที่โยคีไปขออาหารว่า ลูก และทารก ทั้งสองคำหมายถึงบุตรของโยคี ในวัยทารก ดังข้อความว่า

“ทารกผู้เป็นบุตรร้องไห้ด้วยเสียงอันดังแล้วเข้ายึดผ้ามารดาไว้ ไม่ให้ยกอาหารไปตั้ง มารดาจะห้ามก็ไม่หยุดยังยึดผ้าดังไว้ มารดาขัดใจก็วางเครื่องเลี้ยงลง แล้วจับตัวลูกโยนเข้าไปในกองไฟ ทารกก็ไหม้ เป็นจุนไป”

(เรื่องที่ 6 มรุมาลดี ตอนที่ภรรยาของเจ้าของบ้านโยนบุตรเข้ากองไฟ หน้า 157)

5.3.2 การหลากคำตามลักษณะ เป็นการหลากคำตามลักษณะภายนอกของ ตัวละคร ซึ่งสามารถมองเห็นได้ เป็นต้นว่า บุคลิกท่าทาง รูปร่างหน้าตา โดยทราบจากการบรรยายหรือ บทสนทนาของตัวละคร แล้วนำลักษณะบางอย่างมาเรียก ทำให้เห็นลักษณะเด่นของตัวละคร ดังตัวอย่าง ต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

ตัวละครชายซึ่งเป็นบุตรชายพ่อค้าเมืองอิลาบรี มีลักษณะหลังโก่งเหมือนหลังอูฐ จึงเรียกว่า ชายหลังอูฐ หรือชายหนุ่มหลังอูฐ ดังข้อความว่า

“ชายหลังอูฐได้ฟังภริยากล่าวดังนั้น แม้ตัวเป็นผู้มีใจบึกบึนก็บังเกิดใจอ่อนแทบจะร้องไห้”

“ชายหนุ่มหลังอูฐได้กินอยู่มีความสุข ก็พักอยู่กับพ่อค้า 2-3 เดือน”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่ชายหลังอูฐกลับไปบ้านพ่อตา พบกับภรรยาซึ่งไม่เอาเรื่อง จึงพัก อยู่ที่นั่น หน้า 82)

ตัวอย่างที่ 2

ตัวละครมีชื่อว่า พราหมณ์ศศิ เป็นคนอ้วน จึงถูกเรียกว่า พราหมณ์อ้วน ดังข้อความว่า

“ดังนี้พราหมณ์อ้วนก็ได้รับพระราชธิดาไปเป็นภริยา พร้อมด้วยทรัพย์ซึ่งพระราชทานเป็น สินสมรสเป็นอันมาก

ฝ่ายมนัสวินั้นเมื่อลุกขึ้นได้จากซึ่งที่ลุ่มอยู่ในเวลาที่โจนจากหน้าต่างนั้นแล้ว ก็เที่ยวเร้นซ่อนต่อไป จนได้ทราบว่าพราหมณ์ศศิได้วิวาห์กับพระราชธิดา”

(เรื่องที่ 7 มนัสวี ตอนที่แผนการณ์ของมูลทเวะสำเร็จ ทำให้พราหมณ์ศศีได้พระราชธิดา จันทรประภาเป็นภรรยา หน้า 184)

5.3.3 การหลากคำตามเหตุการณ์ เป็นการหลากคำโดยใช้คำที่เรียกแตกต่างกันตามสถานการณ์ในเรื่อง โดยพิจารณาจากบริบทและสถานการณ์ในตอนนั้น การเรียกตัวละครบางตัวจะใช้การหลากคำหลายคำ เพื่อป้องกันถึงตัวละครนั้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

ตัวละครชายผู้หนึ่ง เป็นเจ้าของบ้าน และเป็นชายเสเพล ดังข้อความว่า

“ฝ่ายนางชยศิริครั้นไปถึงเรือนชายเสเพลก็ขึ้นบันไดไปพบชายเจ้าของเรือนนอนอยู่หน้าประตู”
(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่นางชยศิริไปพบชายเสเพลตาย หน้า 90)

ตัวอย่างที่ 2

คำว่า จำเลย และ คนใจเหี้ยมโหด ทั้งสองชื่อใช้เรียกตัวละครเดียวกัน คือ ศรีทนต์ ผู้ถูกกล่าวหาว่าทำร้ายภรรยาของตน การที่เรียกเช่นนั้น เนื่องจากเหตุการณ์ในตอนนั้นศรีทนต์ตกอยู่ในสภาพเป็นจำเลย ถูกดำเนินคดีเป็นคนที่ใจเหี้ยมโหดตามพฤติกรรมที่คนทั้งหลายเข้าใจ

“จำเลยทูลว่า จมูกนางจะขาดไปด้วยเหตุใดข้าพเจ้าไม่ทราบเลย ข้าพเจ้านอนหลับอยู่ตื่นขึ้นในเวลาเที่ยงคืน ก็เห็นนางเป็นอยู่เช่นนี้ พระราชาได้ทรงฟังก็ตรัสว่า ถ้าจำเลยไม่รับเป็นสัตย์จะตัดแขนขาเสีย ครั้นศรีทนต์ไม่รับแลทั้งไม่ขอประทานโทษ ก็ทรงพิโรธเป็นกำลัง ตรัสถามศรีทนต์ว่า คนใจเหี้ยมโหดอย่างนี้จะทำอย่างไรจึงจะสมแก่โทษ”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่ศรีทนต์ถูกนางชยศิริผู้เป็นภรรยาใส่ร้าย เขาปฏิเสธอย่างไร พระราชาก็ไม่ทรงเชื่อ หน้า 92-93)

ตัวอย่างที่ 3

รูปปั้นพระอิศวรห้าพักตร์ที่ชาวเมืองในกรุงธรรมสถลนับถือมีชื่อว่า พระปัญจานน มีการเรียกตามลักษณะว่า เทวรูป และเรียกแสดงความยกย่องว่า พระผู้เป็นเจ้า ปราภฏการหลากคำเหล่านี้ความว่า

“ต่อมาไม่นานเกศวะกลับเข้ามาในหมู่บ้าน ชาวบ้านทั้งหลายพากันขึ้นเป็นนั่วเดียวกันว่า คนนี้คงจะขโมยเทวรูป”

“เกศวะกระทำบาปมีโทษใหญ่หลวง มนุษย์ไม่จำต้องลงโทษ เพราะพระปัญจานนคงจะลงโทษถึงสิ้นชีวิตในทันทีไม่ต้องสงสัยเลย เกศวะได้ทราบว่า พระผู้เป็นเจ้าจะลงโทษถึงดังนั้นก็ตกใจกลัวเป็นกำลังกลับเป็นคนว่าง่ายสอนง่าย”

(เรื่องที่ 6 มธุมาลตี กล่าวถึงพราหมณ์เกศวะตอนหนุ่มซึ่งเคยถ่ายปัสสาวะรดเทวรูป และผลักเทวรูปปลึงดกสระ หน้า 148)

ตัวอย่างที่ 4

คำเรียกมนัสวีในร่างหญิงสาวว่า นางรุ่นสาว และพราหมณ์มูลเทวะฝากไว้กับท้าวสุพิจารโดยกล่าวว่า นางได้หมั้นหมายไว้กับบุตรชาย จึงเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า สะไกพราหมณ์ หมายถึง สะไกของพราหมณ์มูลเทวะนั่นเอง ดังนั้นการหลากคำนี้จึงเป็นไปตามเหตุการณ์ในเรื่อง ดังตัวอย่าง

“ข้าพเจ้ามีนางรุ่นสาวคนนี้เป็นเครื่องห่วงอยู่ จะออกเที่ยวตามบุตรแลภริยาก็คannotได้”

(เรื่องที่ 7 มนัสวี ตอนที่พราหมณ์มูลเทวะกล่าวฝากมนัสวีในร่างหญิงสาวกับท้าวสุพิจาร หน้า 168)

“ฝ่ายพระราชธิดา เมื่อพาสะใภ้พราหมณ์ไปถึงตำหนักแล้ว ก็ทรงเอาใจใส่เป็นอันดีแลตรัสกับนางมากกว่าที่เคยตรัสเป็นปกติในหมั้น”

(เรื่องที่ 7 มณสิวี ตอนที่ท้าวสุพิศจารรับสั่งให้พระราชธิดาดูแลมนสิวีในร่างหญิงสาว หน้า 170)

ตัวอย่างที่ 5

คำเรียกตัวละครหญิงซึ่งเป็นนางวิทยาธรคล้ายนางฟ้า เพราะมิใช่หญิงธรรมดา จึงเรียกว่า นางทิพย์ ดังข้อความว่า

“ส่วนที่พระมเหศวรเห็น เมื่อได้เห็นพระราชพานางทิพย์กลับมาด้วย ก็คิดประหลาด แลกล่าวแก่ตนเองว่า พระราชาทำอะไรหนอจึงพานางวิทยาธรมาได้”

(เรื่องที่ 8 ที่พระมเหศวรเห็น ตอนที่พระราชชายศกฤตพานางวิทยาธรมาเมืองของพระองค์ หน้า 203)

ตัวอย่างที่ 6

ชาวป่าพวกหนึ่งมีชื่อว่า กิราตะ และเมื่อมาปล้นรัตนทัตต์ คุณากรและนางมุกดาวลี ก็ถือว่าเป็นโจร และเป็นศัตรู ปรากฏการหลាកคำเหล่านี้ความว่า

“ครั้นคนทั้งสามไม่หยุด กิราตะก็พูดเสียงโกรธดังก้องไปเหมือนนกที่ตกใจกลัว”

(เรื่องที่ 9 มุกดาวลี ตอนที่รัตนทัตต์ คุณากร และนางมุกดาวลีเดินทางมาพบกับพวกกิราตะ หน้า 217)

“ฝ่ายรัตนทัตต์นั้นเมื่อศัตรูมีมากก็พานางหลบไปซ่อนไว้ในโพรงไม้แห่งหนึ่ง แล้วกลับมาต่อสู้กับพวกชาวป่า”

(เรื่องที่ 9 มุกดาวลี ตอนที่รัตนทัตต์สู้กับพวกกิราตะ หน้า 217)

“ฝ่ายนางมุกดาวลีตกใจเพียงจะสิ้นชีวิต ครั้นสงบเสียงลงไป ก็ออกจากโพรงไม้เมียงมอง ไม่เห็นพวกโจรชาวป่า เห็นแต่ศพสามีและเพื่อนกลิ้งอยู่กลางดิน”

(เรื่องที่ 9 มุกดาวลี ตอนที่พวกกิราตะฆ่ารัตนทัตต์ และคุณากรตาย หน้า 218)

“ต่างคนลุกขึ้นยืนมองดูแขนและขาของตน แลดูผ้าถุงห่มซึ่งพวกโจรเหลือทิ้งไว้ให้น้อยที่สุด”

(เรื่องที่ 9 มุกดาวลี ตอนที่นางมุกดาวลีช่วยรัตนทัตต์และคุณากรให้ฟื้นคืนชีวิต หน้า 219)

การหลាកคำตามเนื้อเรื่อง นอกจากจะใช้เรียกนามตัวละคร ยังมีหลากนามอื่น ๆ ด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

เมื่อเจ้าของบ้านนำอาหารมาเลี้ยงโยคี ก็เรียกอาหารว่า เครื่องเลี้ยง ดังข้อความว่า

“ทหารถูกผู้เป็นบุตรร้องให้ด้วยเสียงอันดังแล้วเข้ายึดผ้ามารดาไว้ ไม่ให้ยกอาหารไปตั้ง มารดาจะห้ามก็ไม่หยุดยิ่งร้อง แลยิ่งยึดผ้าดึงไว้ มารดาขัดใจก็วางเครื่องเลี้ยงลง”

(เรื่องที่ 6 มธุมาลดี ตอนที่ภรรยาของเจ้าของบ้านจับบุตรโยนเข้ากองไฟ หน้า 157)

ตัวอย่างที่ 2

การเรียกความรู้สึกของมณีนีว่า ความกำเริบในใจหรือความคิดอีกเหิม ดังข้อความว่า

“การที่มณีนีพราหมณ์หนุ่มนี้เอาพระนามกษัตริย์ทรงเกียรติในโบราณกาลมาเข้าแถวกับตนเอง เช่นนี้ ก็แสดงความกำเริบในใจมิใช่น้อย แต่ความคิดอีกเหิมเช่นนั้นเป็นอาการของผู้ที่กำลังจะได้ลูกสาว พระราชาเป็นภริยา”

(เรื่องที่ 7 มณีนี ตอนที่มณีนีเลือกการวิวาห์ลักษณะหญิงชายได้กันเองกับพระราชธิดา จันทรประภา หน้า 172)

ตัวอย่างที่ 3

การหลีกคำแทนความหมายของ “อัจนปัญญา” ว่า สิ้นปัญญา, ความอัดอั้นตันปัญญา ดังข้อความว่า

“ความกระวนกระวายใจนั้นเล่าก็เกิดตามบัญญัติแห่งเทพดาฉันเดียว จะแก้ไขด้วยอุบายประการใด เราก็สิ้นปัญญาที่จะทราบได้เสียแล้ว ความอัดอั้นตันปัญญานี้เล่า ก็เป็นเพราะเทพดาบัญญัติเหมือนกัน”

(เรื่องที่ 8 ทิระมะทรรดิน ตอนที่ทิระมะทรรดินกล่าวกับตนเอง เมื่อเห็นพระราชายศเกตุพานางวิยาธรรมาด้วย หน้า 203)

ประโยค

ลักษณะการใช้ประโยคของนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. มีการใช้ประโยคแบบต่าง ๆ ดังนี้

1. ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความ
2. ประโยคสรุปความ
3. ประโยคขนานความ
4. ประโยคเน้นความ
5. ประโยคขัดความ
6. ประโยครวมเนื้อความ
7. ประโยคละความ
8. ประโยคคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ

1. ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความ คือ ประโยคที่นำคำหรือข้อความที่เคยกล่าวถึงแล้วมากล่าวซ้ำอีก โดยการกล่าวซ้ำนั้น มิใช่เป็นการใช้คำฟุ่มเฟือย แต่เป็นการซ้ำคำหรือซ้ำความอย่างมีความหมาย (ธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์. 2529 : 180)

น.ม.ส.ใช้คำซ้ำเพื่อเน้นความให้เด่นชัดขึ้น และเน้นย้ำให้คำหรือความนั้นมีน้ำหนักมากขึ้น การใช้ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความแบ่งได้ 4 ลักษณะ ดังนี้

- 1.1 ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความลักษณะขยายความ
- 1.2 ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความลักษณะใช้เหตุผล
- 1.3 ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความลักษณะกล่าวต่างไปจากเดิม
- 1.4 ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความลักษณะเน้นย้ำ

1.1 ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความลักษณะขยายความ เป็นการย้ำคำหรือความ เพื่อให้มีความหมายเพิ่มเติมออกไป และให้ความชัดเจนยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“วิถิแห่งความรักนั้นไม่มีต้นแลไม่มีปลาย บุรุษพึงตรึกตรองให้ถ่องแท้แล้วจึงวางเท้าลงในวิถินั้น”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกุฏ ตอนที่พุทธชิระยกกวีโบราณมากล่าวกับพระวัชรมุกุฏ หน้า 43)

ตัวอย่างนี้ซ้ำคำว่า “วิถิแห่งความรัก” อีกครั้ง แต่ตัดคำให้กระชับเหลือเพียงคำ “วิถิ” ในตอนท้าย

ข้อความ

ตัวอย่างที่ 2

“ถ้าไม่ได้ก็ต้องใช้ปัญญาด้วยมีความรู้ว่าไม่ได้นั้นเป็นบรรทัด”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกุฏ ตอนที่พุทธชิระกล่าวแนะนำพระวัชรมุกุฏเรื่องการปฏิบัติตน หน้า 58)

ตัวอย่างนี้ใช้การซ้ำ “ไม่ได้” ในที่ใกล้เคียงกัน เพื่อขยายความปฏิเสธให้มีน้ำหนักมากขึ้น

ตัวอย่างที่ 3

“นางชัยศิริประพาดิตนตามอำเภอใจ แลอำเภอใจของนางนั้นไม่มีอำเภออันดีเลย”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่นกแก้วเล่าถึงนางชยศิริ หน้า 84)

ตัวอย่างดังกล่าวใช้คำว่า “อำเภोज” ในที่ใกล้เคียงกัน เพื่อกล่าวอีกครั้งในการให้รายละเอียดของคำนั้นต่อไป โดยประโยคยังมีการตัดคำใช้ว่า “อำเภอ” เพียงคำเดียว เพื่อเน้นให้เห็นความสำคัญอักขรวิธานศัพท์ของหมอปัสสเล พ.ศ. 2416. (2514 : 793) ให้ความหมายคำอำเภोजไว้ว่า ความพอใจ, ตามชอบใจตัว

ตัวอย่างที่ 4

“เราจะทำชั่วโดยเร็วให้สมกับโทษที่เราได้รับอยู่แล้ว ในเวลานี้เรายังไม่ได้ทำชั่วอะไรเลย แต่ก็ได้รับโทษเสมอกับว่าได้ทำชั่วมาช้านาน ความสำราญแห่งการทำชั่วนั้นเรายังไม่ได้รับ ได้รับแต่ทุกข์แห่งความทำชั่ว ไหน ๆ ก็ได้รับทุกข์แล้ว เราจะทิ้งความสำราญเสียทำไมเล่า เราต้องรีบทำชั่วทันที เพราะเราได้ทุกข์มานานแล้ว”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน กล่าวถึงความคิดของลูกสาวที่มีพ่อแม่เป็นคนเข้มงวด หน้า 84)

ตัวอย่างดังกล่าวใช้คำ “ทำชั่ว” ซ้ำหลายแห่ง เพื่อเน้นขยายความให้มีความหมายตรงข้ามกับความหมายเดิม คือ จากสิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติกลายเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติ เน้นการพูดประชดแสดงความคับแค้นใจของผู้พูด

ตัวอย่างที่ 5

“คนทั้งสามร้องขอความเป็นธรรม แลความเป็นธรรมตามความเห็นของชายหนุ่มคนหนึ่ง ๆ ก็คือให้นางแก้ตัว”

(เรื่องที่ 6 มธุมาลดี ตอนที่ชายหนุ่มทั้งสามคนที่บิดามารดา และพี่ชายยกนางมธุมาลดีให้ ต่างมาขอนางที่บ้าน หน้า 150)

ตัวอย่างนี้ใช้ “ความเป็นธรรม” โดยเน้นความหมายตรงข้ามกัน คือ ความเป็นธรรมทั่ว ๆ ไป หมายถึง ยุติธรรม แต่ในที่นี้ แต่ละคนเห็นแก่ตัว จึงตีความว่า ถ้าตนได้รับประโยชน์ จะมีความเป็นธรรม

ตัวอย่างที่ 6

“บุรุษฟังเล่าความทุกข์ให้ฟัง แต่เฉพาะผู้ที่จะช่วยแก้ทุกข์ได้ การกล่าวทุกข์ให้ผู้ซึ่งเมื่อได้ฟังแล้วช่วยระงับทุกข์ไม่ได้นั้นหาประโยชน์มิได้ ผู้มีทุกข์ไม่ได้ดีอะไรจากคำกล่าวว่า สงสารหรือวาจาเช่นกัน”

(เรื่องที่ 7 มนัสวี ตอนที่พราหมณ์มูลเทวะช่วยมนัสวีจนพ้นคินสติ แล้วไต่ถามเรื่องราวมนัสวี มนัสวีก็กล่าวตอบพราหมณ์มูลเทวะ หน้า 166)

ตัวอย่างนี้ใช้คำว่า “ทุกข์” ซ้ำกันทุกประโยค เพื่อช่วยให้เนื้อความชัดเจน

ตัวอย่างที่ 7

“เราทั้ง 3 คนหวัอกันเดียวกัน / ได้ทุกข์อย่างเดียวกัน / ซึ่งเกิดเพราะเหตุเดียวกัน”

(เรื่องที่ 6 มธุมาลดี ตอนที่พราหมณ์เกศวะจัดการเผาศพนางมธุมาลดีผู้เป็นบุตรสาว ชายหนุ่มสามคนที่ต้องการมาสู่ขอนางก็กล่าวแก่กัน หน้า 153)

ตัวอย่างดังกล่าวซ้ำส่วนขยายอย่างเดียวกันในท้ายของข้อความ

ตัวอย่างที่ 8

“ใครบ้างไม่เคยได้ทุกข์เพราะหญิง / เหตุว่าหญิงนั้น ผู้ใดจะ**บังคับ**ให้อยู่ในถ้อยคำก็**บังคับ**ไม่ได้ / แม้จะ**บังคับ**ด้วยใจของที่ชอบใจ หรือ**บังคับ**ด้วยความกรุณา หรือ**บังคับ**ด้วยนิติธรรม หรือ**บังคับ**ด้วยการลงโทษ ก็**บังคับ**ไม่ได้ทั้งนั้น”

(เรื่องที่ 6 มธุมลลิตี เมื่อนางมธุมลลิตีสมควรแต่งงาน บิดามารดาและพี่ชายต่างเป็นทุกข์เรื่องการหาคู่ให้นางตามคำกล่าวของปราชญ์ หน้า 150)

ตัวอย่างดังกล่าวซ้ำคำ “บังคับ” ซึ่งมีคำเชื่อมแสดงเงื่อนไขเพื่อย้ายความข้อความที่ 1 โดยละ “ผู้ใดจะบังคับ...ก็บังคับไม่ได้” ทำให้คำ “บังคับ” มาปรากฏตอนต้นของข้อความ และกล่าวย้ำความว่า “บังคับไม่ได้” ให้หนักแน่นอีกครั้งในท้ายข้อความ ซึ่งข้อความส่วนนี้เป็นการขยายความถึงการบอกสาเหตุ

ตัวอย่างที่ 9

“พระรูปประหนึ่งพระอนงค์มาครององค์ เป็นเครื่องเพลินตานางทั้งหลาย แลนางงามทั้งหลายก็เป็นเครื่องเพลินพระเนตรพระราชา”

(เรื่องที่ 8 ทิระมะทรรดิน กล่าวถึงพระยศเกตุ หน้า 87)

ตัวอย่างดังกล่าวซ้ำคำเดิม แต่ใช้ขยายความให้มีความหมายกลับกัน

ตัวอย่างที่ 10

“ชายผู้ไม่ใช่คนโง่ไม่ยอมคืนสู่เรือนซึ่งไม่มีนางที่รักผู้มีรูปงามคอยรับรองในขณะที่กลับถึงเรือนนั้น / แม้เรียกว่าเรือนก็ไม่ใช่อื่น คือคุกซึ่งไม่มีโซ่เท้านั้นเอง / พระองค์ยอมทรงทราบได้ด้วยพระองค์เองว่าความสุขแห่งพ่อบ้าน ซึ่งอยู่เดี่ยวโดดนั้นมีไม่ได้ในบ้าน แลมีไม่ได้นอกบ้าน เพราะไม่มีหวังว่าจะได้ความสุขเมื่อกลับมาสู่เรือนแห่งตน”

(เรื่อง ที่ 10 จันทรเสน ตอนที่พระราชบุตรทูลให้ท้าวจันทรเสนรับนางผู้มีเท้าใหญ่เป็นชายา แต่ท้าวจันทรเสนไม่เห็นด้วย พระราชบุตรจึงทูลอธิบาย หน้า 226)

จากตัวอย่างซ้ำรูปปฏิเสธ “ไม่” คือ ไม่ใช่ ไม่มี ไม่ได้ โดยข้อความแรกใช้การปฏิเสธซ้ำกัน 3 แห่ง ซึ่งใช้การปฏิเสธที่แตกต่างกัน ข้อความที่ 2 ใช้การปฏิเสธอย่างได้ดูลับกันดี เนื่องจากการปฏิเสธนั้นใช้เป็นส่วนขยายเช่นเดียวกัน และอยู่ในตำแหน่งคล้ายคลึงกัน ส่วนข้อความที่ 3 มีการใช้คำปฏิเสธกับคำกริยา คือ มีไม่ได้ ซึ่ง หมายถึง ไม่มี การปฏิเสธดังกล่าวล้วนใช้ในการอธิบายให้ความชัดเจนขึ้น

1.2 ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความลักษณะให้เหตุผล เป็นประโยคที่กล่าวซ้ำเพื่อให้เหตุผลอีกชั้นหนึ่งให้ความชัดเจนยิ่งขึ้น หรือกล่าวเน้นเหตุผลอย่างเดียวกันอีกให้มีความมีน้ำหนัก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“พระเนตรคอยจะเพลินอย่างง่าย ๆ แลเพราะพระเนตรเพลินง่าย จำนวนนางในจึงไม่น้อยแลเพิ่มรำไป”

(เรื่องที่ 8 ทิระมะทรรดิน กล่าวถึงพระยศเกตุ หน้า 187)

ตัวอย่างดังกล่าวซ้ำความหมายเดียวกัน แต่ตัดคำให้สั้นลง การซ้ำคำในที่นี้ตีความได้ว่า พระราชาทรงหมกมุ่นในกามารมณ์

ตัวอย่างที่ 2

“ชายเช่นนี้จะเลือกมิตรเลือกสหายก็เลือกได้ตามใจชอบ หรือเมื่อเลือกไม่ได้ดังนั้นก็คงจะเป็นด้วยฝ่ายโน้นปราศจากลักษณะที่จะเป็นเพื่อนสนิทกันได้ ไม่มีอันใดเป็นเครื่องเสื่อมเสียความเป็นไทยแก่ตน ชายที่มีอิสระเช่นนี้ เมื่อความรักเข้ามาครอบงำก็กลับกลายหมด ความเป็นไทยแก่ตนก็เสื่อมถอย เพราะหัวใจไปถูกมัดตรึงตราเสียแล้ว แม้คนที่ไม่กลัวเทวดา และไม่เกรงเดชพระอินทร์ เพราะไม่ได้ทำอะไรที่พระสวรรคบดีจะตำหนิโทษได้ก็กลับมากลัวสตรียัตินิดเดียวซึ่งเป็นที่รักของตน ไม่ใช่เพราะหญิงมีอำนาจวาสนายิ่งกว่าเทวดาแลพระอินทร์ เป็นเพราะตกเป็นทาสแห่งความรัก หัวใจถูกโซ่ล่ามไว้แน่นหนา ตัวเป็นไทยใจเป็นทาสเสียแล้ว”

(เรื่องที่ 8 ที่ระฆะพรรดินิ กล่าวถึงคติแห่งความรัก หน้า 195)

ตัวอย่างดังกล่าวซ้ำเหตุผลอีกครั้งหนึ่งด้วยการสลับตำแหน่งความและใช้คำบางคำแตกต่างกันไปบ้าง แต่ยังคงความหมายเดิม

ตัวอย่างที่ 3

“การทั้งหลายแม้จะแปลกเกินที่ปัญญามนุษย์จะเข้าใจได้ ก็อาจเกิดแลอาจเป็นไปตามที่เทพยดาบัญญัติไว้ / เหตุฉะนั้นแม้มนุษย์จะได้นางวิยาธมาเป็นภริยา ก็ไม่ควรผู้อื่นกระวนกระวายใจ แต่ความกระวนกระวายใจนั้นเล่า ก็เกิดตามบัญญัติแห่งเทพยดาฉันเดียวกัน / จะแก้ไขด้วยอุบายประการใด เราก็สิ้นปัญญาที่จะทราบได้เสียแล้ว ความอัดอั้นตันปัญญานี้เล่า ก็เป็นเพราะเทพยดาบัญญัติเหมือนกัน”

(เรื่องที่ 8 ที่ระฆะพรรดินิ ตอนที่ระฆะพรรดินิกล่าวกับตนเอง เมื่อเห็นพระยศเกตุพานางวิยาธมาด้วย หน้า 203)

ตัวอย่างนี้ก็เป็นกรายซ้ำเหตุผลเดียวกัน ด้วยการเปลี่ยนตำแหน่งคำและใช้คำเพิ่มขึ้นหรือตัดออกไป

1.3 ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความลักษณะกล่าวต่างไปจากเดิม เป็นประโยคที่มีการซ้ำความหมายเดียวกัน แต่ใช้ถ้อยคำให้แตกต่างไปจากข้อความหรือคำที่กล่าวแล้ว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“วิธีที่จะปฏิบัติการทั้งสามสิ่งนี้ดีที่สุด ก็คือไม่ปฏิบัติเสียเลย / กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เว้นให้ขาด”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ ตอนที่พุทธสิริระกล่าวกับพระวัชรมุกฏถึงการปฏิบัติตนในการละเว้นความใคร่ การเล่นพนัน การดื่มสุรา หน้า 43)

ตัวอย่างนี้ใช้การกล่าวซ้ำด้วยถ้อยคำใหม่ซึ่งมีความหมายเหมือนเดิมโดยใช้ข้อความ “กล่าวอีกนัยหนึ่ง” คั่นไว้

ตัวอย่างที่ 2

“ใจความที่พูดนั้นอย่างเดียวกันหมด / จะพูดเรื่องอื่นเป็นไม่มี”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน กล่าวถึงหญิงสาวทั้งหลายที่พูดแต่เรื่องผู้ชาย หน้า 70)

จากตัวอย่างข้อความที่ 2 มีความหมายเช่นเดียวกับข้อความแรก แต่กล่าวใหม่ด้วยถ้อยคำปฏิเสธ

ตัวอย่างที่ 3

“ปล่อยให้คบกับคนซึ่งมีความคิดบาป คือ ให้โอกาสให้ปฏิบัติเป็นโทษ”

(เรื่องที่ 2 ตอนที่จำแนกประเภทการเลี้ยงดูบุตรของบิดามารดา หน้า 84)

ตัวอย่างนี้กล่าวใหม่ด้วยถ้อยคำอย่างอื่น แต่หมายถึงอย่างเดียวกัน

ตัวอย่างที่ 4

“ถ้าชายคนหนึ่งขายชายอีกคนหนึ่ง / ชายคนที่สองเป็นผู้ถูกขาย / แต่ถ้าเข้าไปรับใช้นาย ก็คือขายชายตัวเอง”

(เรื่องที่ 3 วีรพล ตอนที่วีรพลยินยอมเฝ้าพระราชตามหน้าที่ดังคำที่กล่าวไว้ หน้า 103)

จากตัวอย่างข้อความแรกและข้อความที่ 2 ใช้การกล่าวกลับกัน ด้วยการเล่นคำ คนขาย กับ ผู้ถูกขาย ทำให้เกิดความสมดุล เนื่องจากการวางน้ำหนักของคำรับกัน เนื้อความจึงรับกันด้วย

1.4 ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความลักษณะเน้นย้ำ เป็นประโยคที่มีการซ้ำคำหรือซ้ำความอย่างเดียวกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“บุรุษไม่ควรวางความเชื่อในคนซึ่งเปลี่ยนใจหนึ่ง ¹ ภูดำหนึ่ง ศัตรูซึ่งถืออาวุธหนึ่ง แลควรระวังภัย ²

อันเกิดแต่ความประพฤติแห่งหญิง / ในโลกนี้ไม่มีอะไรซึ่งทวีปரியไม่ได้ ไม่มีอะไรซึ่งโยคีไม่รู้ ไม่มีคำพาล่ำ คำใดซึ่งคนเมาไม่พูด ไม่มีเขตตรงไหนซึ่งเป็นที่สุดแห่งมารยาหญิง”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่นางชยศิริใส่ร้ายศรีท้าวว่าเขากัดจมูกของนาง เมื่อศรีท้าวได้ยินก็กล่าวกับตนเอง หน้า 92)

ตัวอย่างนี้ข้อความที่ 1 กล่าวแจ่มแจ้งทีละประเด็น ซึ่งใช้คำว่า “หนึ่ง” ซ้ำกันยกเว้นประเด็นสุดท้ายของข้อความมีวิธีกล่าวที่แตกต่างจากประเด็นย่อยข้างต้น ส่วนข้อความที่ 2 เป็นการเน้นตอนท้ายของข้อความที่ 1 ด้วยการยกเรื่องต่าง ๆ ซึ่งใช้การซ้ำปฏิเสธว่า “ไม่มี” ในการขึ้นต้นประเด็นย่อยทุกครั้ง ทุกประเด็นมีบทขยาย ทำให้ข้อความรับกัน ยกเว้นข้อความสุดท้ายที่มีการรับด้วยการปฏิเสธ เพื่อกล่าวย้ำความเกี่ยวกับความชั่วของหญิงตามที่เคยกล่าวไว้ครั้งหนึ่งแล้วในข้อความแรก

ตัวอย่างที่ 2

“อหนึ่งความงามของนกปรอดอยู่ในสำเนียง ความงามของชายขี้อ้วนอยู่ในวิชา ความงามของโยคีอยู่ในความไม่โกรธ ความงามของหญิงอยู่ในสัจย์ แต่หญิงมีความงามจะหาที่ไหน จึงจะพบได้เล่า”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่นกแก้วจุมาน์ยกคำโบราณมากล่าว หน้า 94)

ตัวอย่างดังกล่าวซ้ำคำเดียวกันในตอนต้นของแต่ละข้อความ เพื่อย้ำเป็นระยะทำให้ได้ดุลของเสียง ยกเว้นข้อความตอนท้ายที่กล่าวแตกต่างจากข้อความอื่น คือ กล่าวให้ขัดแย้งกัน ทั้งนี้ในแต่ละข้อความยังมีการขยายความลักษณะเดียวกันด้วย

ตัวอย่างที่ 3

12

“คนที่ถูกงูกัด 5 คำ 6 คำ 8 คำ 9 คำ แล 14 คำ นั้นไม่มีรอด / อีกคนหนึ่งกล่าวว่า คนที่ถูกงูกัด

3

วันเสาร์แล้ววันอังคารต้องตายเสมอ / คนที่ 3 กล่าวว่าคนที่ถูกงูกัดจะตายหรือไม่ก็แล้วแต่ว่า พระจันทร์สถิต

4

ราศีไหนในเวลาที่ถูกกัด /คนที่ 4 กล่าวว่าผู้ใดถูกงูกัดที่ตา หู ลิ้น จมูก ริมฝีปากล่าง แก้ม คอ แลท้อง คนนั้น

ต้องตาย”

(เรื่องที่ 6 มธุมาลดี ตอนที่คนที่มารักษานางมธุมาลดีอ้างสิ่งต่าง ๆ เพราะรักษานางไม่ได้ หน้า 153)

ตัวอย่างดังกล่าวซ้ำ “คนที่ถูกงูกัด” ประโยคเดียวกันในทุกข้อความ เพื่อเน้นหลาย ๆ ครั้งในตอนต้นของข้อความ ทำให้เกิดความสม่ำเสมอในการใช้คำ

ตัวอย่างที่ 4

123

“คนฉลาดไม่ประกาศอายุของตน / ไม่ประกาศให้ใครทราบเมื่อถูกหลอก / ทั้งไม่ประกาศความมี

4

ทรัพย์หรือเสียทรัพย์ / ไม่ประกาศความบกพร่องในครอบครัว ไม่ร่ายมนตร์ให้คนได้ยิน / แลไม่ประกาศ

5

ความรักภริยา หรือวิธีประสมยา หรือหน้าที่ประเพณีธรรม หรือของให้ หรือคำกล่าวโทษ หรือความไม่มีสัตย์แห่งภริยาตน”

(เรื่องที่ 9 มุกดาวลี ตอนที่หริทาสให้ชายสี่คนที่มาขอบุตรสาวประลองปัญญากัน ซึ่งรัตนทัตต์ ชายคนที่สี่แสดงความรู้ หน้า 212-213)

ตัวอย่างดังกล่าวใช้รูปปฏิเสธซ้ำว่า “ไม่ประกาศ” ในข้อความแรกอยู่กลางประโยค ข้อความที่ 2 ละประธานว่า “คนฉลาด” และใช้คำ “ไม่ประกาศ” ปรากฏต้นประโยค เพื่อเน้นความ

ตัวอย่างที่ 5

1

“นิสัยของมนัสนั้นแปลกกับนิสัยคนอื่นในความรู้ของข้าพเจ้า คนอื่น ๆ เมื่อได้เปลี่ยนจากเพศชายเป็นเพศหญิง แลเปลี่ยนจากเพศหญิงเป็นเพศชายทุก 24 ชั่วโมงแล้ว ก็คงจะเป็นความเปลี่ยนที่มากพอใน

23

วันหนึ่งๆ / แต่มนัสนี้ยังต้องการเปลี่ยนอริยาบถให้ยิ่งกว่านั้นอีก / ไม่พอใจในการที่ต้องแอบซ่อนอยู่ในตำหนัก

4

ทุกวันทุกคืน ต้องการจะเที่ยวเปลี่ยนที่ไปบ้าง / จนถึงแก่กล่าวโทษพระราชธิดาว่าไม่พาออกเที่ยวเปลี่ยนอากาศ”

(เรื่องที่ 7 มนัสนี ตอนที่มนัสนีได้พระราชธิดาจันทร์ประภาเป็นภรรยาและได้อยู่กับนางเป็นระยะเวลานาน จนมนัสนีเบื่อต้องการไปที่อื่นบ้าง หน้า 173)

จากตัวอย่างมีการซ้ำคำว่า “เปลี่ยน” ในบริบทต่าง ๆ ที่เน้นให้เห็นว่า มนัสนีเป็นผู้ที่มีความต้องการอย่างไม่สิ้นสุด

2. **ประโยคสรุปความ** คือประโยคที่กล่าวประเด็นย่อยๆ หลายประเด็นนามาก่อนในข้อความ แล้วจึงใช้คำที่เป็นคำรวมสรุปข้อความทั้งหมดข้างต้น เพื่อกระชับความและเนื้อความเด่นชัดขึ้น (ธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์. 2529 : 183)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. มีการใช้ประโยคสรุปความ 2 ลักษณะ คือ

2.1 ประโยคสรุปความแบบมีคำสรุป

2.2 ประโยคสรุปความแบบไม่มีคำสรุป

2.1 **ประโยคสรุปความแบบมีคำสรุป** เป็นประโยคที่ใช้คำแสดงการสรุปความ ซึ่งการสรุปอาจปรากฏตอนต้น ตอนท้าย หรือมีทั้งส่วนเริ่มต้นและส่วนลงท้าย สามารถเห็นอย่างชัดเจน การสรุปมี 2 ลักษณะ คือ

2.1.1 การสรุปโดยตรง

2.1.2 การสรุปโดยใช้คำแทน

2.1.1 การสรุปโดยตรง มีคำสรุป 2 แบบ คือ การสรุปโดยใช้คำรวม และการสรุปโดยใช้คำแสดงจำนวน

2.1.1.1 การสรุปโดยใช้คำรวม จะปรากฏต้นหรือท้ายข้อความ

การสรุปเฉพาะส่วนท้าย ใช้คำว่า “รวมความว่า” และ “ล้วน” ช่วยสรุปในตอนท้ายของข้อความ การใช้คำ “รวมความว่า” รวมสรุปในตอนท้ายของข้อความ มีตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“ตะเกียงเงินซึ่งจุดด้วยน้ำมันหอมก็ส่งกลิ่นอันพึงสุดดม ข้างหนึ่งมีดอกไม้กลีบรอบเตียงลาดผ้าขาวปักด้วยเส้นทอง ไรยด้วยดอกพุทธรักษาซึ่งเก็บใหม่ ๆ อีกข้างหนึ่งมีภาชนะรองหีบหมากและขวดน้ำดอกไม้เทศ มีถาดรองเครื่องหอมต่าง ๆ แลภาชนะรองเครื่องหวานหลายอย่าง มีนางกำนัลคอยรับใช้ประจำที่ บ้างก็มีหน้าที่อ่านกาพย์กลอน บ้างก็มีหน้าที่ฟ้อนรำแลบรรเลงดนตรี รวมความว่าเครื่องสำราญตาสำราญใจมากอย่างอยู่ในห้องนั้น”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ ตอนที่พระวัชรมุกฏไปหานางปัทมาวดีตามที่พุทธรักษาบอก จนเข้าไปในตำหนักของนางได้ หน้า 52)

ตัวอย่างดังกล่าวเป็นการสรุปประเด็นย่อยที่กล่าวมาก่อนหน้านี้ด้วยคำสรุปว่า “รวมความว่า”

ตัวอย่างที่ 2

1

“ฝ่ายเหล่าอำมาตย์ที่เฝ้าอยู่นั้น เมื่อได้ยินพระราชารับสั่งข้างท้ายนี้ ก็ได้ใจ จึงช่วยกันทูลชี้แจง

2

ด้วยคำต่าง ๆ กันซึ่งรวมอยู่ในชื่อว่า น้ำท่วมทุ่ง / รวมความว่าพราหมณ์เฒ่านั้นก็สูญหายไปช้านาน บัดนี้คงจะตายแลมีผู้เผาเสียแล้ว”

(เรื่องที่ 7 มนัสวี ตอนที่อำมาตย์ทั้งหลายช่วยโกษาธิบดีด้วยการทูลท้าวสุพิจารเพื่อขอมนัสวีร่างหญิงให้บุตรชายโกษาธิบดี ท้าวสุพิจารโอนอ่อนตามแต่ให้อำมาตย์ทั้งหลายกล่าวชี้แจงเหตุผล หน้า 178)

จากตัวอย่างมีคำสรุปว่า “รวมอยู่” และ “รวมความว่า” โดยข้อความแรกที่สรุปสรุปเป็นส่วน ส่วนข้อความที่ 2 สรุปเป็นเหตุผลด้วยการแสดงความคิดเห็น

การใช้คำ “ล้วน” สรุปรวมในตอนท้ายของข้อความ มีตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“นางนันทามสมควรเป็นที่รักของคนธรรมดา นางมีเกศยาวอันเป็นสีม่วงอ่อน...ขนงบริสุทธิ์แลใสเหมือนโมรา แก้วประพาพ... เมื่อเทียบกับริมฝีปากแห่งนางแก้วประพาพก็มีสีเผือกไป ทนต์ของนางเสมอกับไข่มุก ภาคต่าง ๆ ในกายนางล้วนประกอบขึ้นสำหรับเป็นที่รักทั้งนั้น”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่นางขุนทองเล่าถึงความงามของนางรัตนาวดี หน้า 77)

ข้อความนี้มีประเด็นย่อยที่นำมาก่อนใช้วิธีกล่าวเปรียบเทียบ ซึ่งสรุปเพื่อบอกความสำคัญ โดยมีคำแสดงการสรุปว่า “ล้วน”

ตัวอย่างที่ 2

“การเรื่องนี้จะเปรียบก็เหมือนมุกดา ซึ่งไม่มีเรือนอันงาม เหมือนอาหารชาติดี เหมือนขับกลอนไม่มีเพลง ล้วนแต่แปลกธรรมดาทั้งนั้น”

(เรื่องที่ 4 มัทนเสนา ตอนที่นางมัทนเสนามาหาโสมทนต์ตามสัญญาหลังจากที่ได้แต่งงานแล้ว โสมทนต์ก็กล่าวกับนาง หน้า 121)

จากตัวอย่างใช้การเปรียบเทียบเป็นประเด็นก่อนกล่าวสรุป ด้วยคำว่า “ล้วน” โดยเนื้อความตอนแรกสื่อความหมายว่า พลอยที่ไม่มีเรือน (แหวน) ก็สวยไม่เต็มที อาหารที่ไม่มีเนยก็ไม่อร่อย ท้องกลอนไม่มีดนตรีประกอบก็ไม่มีไพเราะ แล้วกล่าวสรุปเป็นความคิดเห็นว่า สิ่งเหล่านั้นผิดจากธรรมดา

ตัวอย่างที่ 3

“โจรพาพระราชาราชินทรีย์ไปเข้าอีกห้องหนึ่ง พบโจรเป็นอันมากเตรียมตัวสำหรับความสำราญ แลการเลี้ยงในกลางคืน บางคนก็เปลี่ยนเสื้อ ซึ่งเปื้อนเปรอะ เพราะเที่ยวชอกซอน บางคนก็ล้างเลือดจากมือ แลเท้าของตน บางคนก็หิวผอมซึ่งมากไปด้วยฝุ่น บางคนก็ทาตัวด้วยน้ำมันมะพร้าวอันอบแล้วให้หอม ล้วนเป็นคนจำพวกหยาบช้าทารุณแสนสาหัสทั้งนั้น”

(เรื่องที่ 5 พระเจ้าวันธิระ ตอนที่พระเจ้าวันธิระปลอมเป็นโจร ซึ่งโจรเชื่อว่าเป็นพวกเดียวกัน จึงพาไปแหล่งของโจร โดยระหว่างทางที่ได้พบกับสิ่งต่าง ๆ หน้า 132)

ส่วนที่ขีดเส้นใต้ คือ ข้อสรุปบอกลักษณะ ใช้คำว่า “ล้วน” สรุปและประเด็นย่อยที่นำมาก่อนมีการซ้ำว่า “บางคน” ซึ่งแสดงภาพพฤติกรรมของบุคคลที่เห็น

การสรุปทั้งส่วนเริ่มต้นและลงท้าย ใช้ทั้งคำรวมสรุปไว้ตอนต้นของข้อความ ดังตัวอย่าง

“ครั้นตรีกตรองอยู่ช้านานว่าจะทำอย่างไรจึงจะดีที่สุด ก็เห็นว่า จะทำสิ่งใด ๆ เหล่านั้นล้วนแต่ไม่ดีทั้งนั้น เพราะการกระโดดน้ำตายก็ดี การกระโดดยอดเขาก็ดี การออกป่าเป็นฤาษีก็ดี ไม่เป็นวิธีที่จะได้นางชยศิริมาเป็นภริยาทั้งนั้น”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่นางชยศิริไม่ยอมแต่งงานกับศรีทนต์ ทำให้ศรีทนต์คิดฆ่าตัวตาย แต่ท้ายที่สุดก็คิดได้ หน้า 89)

ตัวอย่างนี้ใช้คำรวมสรุปว่า “ล้วน” สรุปความในตอนต้น แล้วกล่าวแยกความต่างตอนด้วยคำว่า “ก็ดี” ในประเด็นย่อยที่แสดงเหตุผล และสรุปซ้ำเพื่อย้ำความ ด้วยการกล่าวให้ต่างไปจากเดิม โดยไม่มีคำรวมอีก

2.1.1.2 การสรุปโดยใช้คำแสดงจำนวน จะใช้คำสรุปบอกจำนวนนับไว้ตอนท้ายของข้อความมีลักษณะกล่าวทีละจำนวน แล้วสรุปทั้งหมดเป็นจำนวนนับ เช่น ทั้งสี่นี้ ทั้งสามนี้ เป็นต้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“ปัญหาของข้าพเจ้านั้นคือ ชายหนุ่มหนึ่ง สหายของชายหนุ่มหนึ่ง หญิงสาวหนึ่ง บิดาของหญิงสาวหนึ่ง ทั้งสี่นี้ควรจะติโทษใครมากที่สุด”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ ตอนที่เวตาลตั้งปัญหาถามพระวิกรมมัททย หน้า 63)

ในประโยคจะจำแนกจำนวน โดยใช้ “หนึ่ง” ต่อท้าย แล้วรวมทั้งหมดเป็นข้อสรุปที่ใช้คำถาม โดยมีคำว่า “ทั้งสี่นี้” แสดงการสรุป

ตัวอย่างที่ 2

“ความเกิด 1 การวิวาห์ 1 ความตาย 1 ทั้ง 3 อย่างนี้ย่อมเป็นไปแล้วแต่เทวดาจะบัญญัติ”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่เศรษฐีหมกคูปต์กล่าวกับภรรยา หน้า 77)

ข้อความที่จำแนกแต่ละข้อข้างต้นใช้เลขหนึ่งท้ายคำเพื่อแยกความให้เห็นชัดเจน โดยมีคำว่า “ทั้ง 3 อย่างนี้” แสดงการสรุปความ

ตัวอย่างที่ 3

“พระราชโอง 1 ผู้เยอหยิ่ง เพราะมีทรัพย์มาก 1 เด็กอ่อนแอ 1 ทั้งสามนี้ประสงค์สิ่งซึ่งไม่อาจได้มาดังประสงค์”

(เรื่องที่ 6 มธุมลดี ตอนที่โยคียกคำโบราณมากล่าวกับเจ้าของบ้านที่ขออาหาร หน้า 157)

ข้อความนี้จำแนกเป็นข้อๆ โดยใช้ตัวเลข 1 ต่อท้าย แล้วรวมจำนวนเป็นคำบอกตัวเลขว่า “ทั้งสามนี้” และใช้วิธีกล่าวขัดความในการสรุปด้วย

ตัวอย่างที่ 4 การสรุปโดยใช้คำแสดงจำนวนไว้ตอนท้ายของข้อความที่มีการสรุปทั้งเริ่มต้นและลงท้าย

“ฝ่ายชายทั้งสาม เมื่อนางคืนชีวิตมาแล้ว ก็วิวาทแย่งชิงนาง ต่างคนกล่าวว่าตนควรจะได้นางเป็นภรรยาโดยความชอบธรรม ชายคนที่ 1 กล่าวว่านางคืนชีวิตมาได้ก็เพราะกระดูกที่เขาได้รักษาไว้ ชายคนที่ 2 กล่าวว่าเพราะแก้ถ่านต่างหาก ชายคนที่ 3 หัวเราะเยาะคนทั้ง 2 ว่ากระดูกแลแก้ถ่าน ถ้าไม่ได้ตั้งพิธีเล่า ร่ายมนตร์ตามตำราจะมีชีวิตมาอย่างไรได้ ชายทั้งสามทุมเถียงกันไม่มีใครยอมใคร”

(เรื่องที่ 6 มธุมลดี ตอนที่นางมธุมลดีฟื้นคืนชีวิต หน้า 159)

ข้อความนี้จำแนกเป็นตัวเลขบอกจำนวนนับตามลำดับ แล้วสรุปเป็นตัวหนังสือว่า “ชายทั้งสาม”

2.1.2 การสรุปโดยใช้คำแทน จะใช้คำสรรพนามหรือข้อความอื่นกล่าวแทนคำรวม

การสรุปเฉพาะตอนท้ายของข้อความ จะใช้คำหรือกลุ่มคำแทนคำรวมช่วยสรุปความ เช่น “ด้วยประการที่กล่าวนี้” “ความแปลก ๆ เช่นนี้” “อะไร ๆ” “ก็เมื่อเทวดายังไม่รู้เช่นนั้น”

ตัวอย่างที่ 1

“ท้าวรูปเสนดินบรรทมขึ้นแลตรัสถามครั้งใด ก็ได้ทรงยินวีรพลทูลตอบเช่นนั้นเสมอจนแทบจะเบื่อ บางคราวถึงทรงอยากให้มีเหตุอันใดที่จะได้ทรงใช้วีรพลให้เห็นความสามารถ บางคืนท้าวรูปเสนมิรับสั่งให้ทำอะไรที่แปลกที่สุดเพื่อทดลองใจ เพราะคำโบราณย่อมกล่าวว่าจะลองใจข้าให้ใช้ทั้งในทางที่ควรแก่เวลา และไม่ควรแก่เวลา ถ้าทำตามโดยเต็มใจ จงทราบว่าเป็นข้าที่ดี ถ้าได้ตอบ จงไล่เสียโดยเร็ว การทดลองใจข้าด้วยประการที่กล่าวนี้ คงจะได้รู้จริงเสมอกับการทดลองใจเมียด้วยความยากจนของผัว หรือทดลองญาติแลเพื่อนด้วยขอให้ช่วยธุระ”

(เรื่องที่ 3 วีรพล ตอนที่ท้าวรูปเสนให้วีรพลทำสิ่งแปลกเพื่อทดลองใจ หน้า 103)

ตัวอย่างดังกล่าวมีข้อความนำมาก่อน แล้วสรุปลักษณะคาดคะเนด้วยการใช้ความเปรียบ มีคำสรุปว่า “ด้วยประการที่กล่าวนี้” แสดงให้ทราบลักษณะของประโยคสรุปความ

ตัวอย่างที่ 2

“นายโจรกลับคิดเห็นแปลกที่สุดที่นางมาเริ่มรักในเวลาชีวิตของนายโจรจวนจะสิ้นอยู่แล้ว อนึ่งเทพยดาอำนาจการบางอย่างในการที่แปลกหลือมนุษย์จะเข้าใจได้ เป็นต้นอำนาจทรัพย์มากมายแก่คนตระหนี่ซึ่งไม่รู้จักใช้ทรัพย์ให้เป็นประโยชน์ได้ หรืออำนาจปัญญาแก่คนมีสันดานชั่ว ซึ่งเมื่อมีปัญญาแล้วก็ใช้ในทางที่ผิด หรืออำนาจเมียงามให้แก่คนโง่ซึ่งไม่รู้จักปกป้องรักษาได้ หรืออำนาจฝนในที่ซึ่งแดดด้วยหिनคือเขาเป็นต้น อันไม่เป็นทำเลซึ่งพืชพันธุ์จะงอกได้เลย นายโจรคิดถึงความแปลก ๆ เช่นนี้ จึงหัวเราะในเวลาที่ไม่น่าจะหัวเราะ”

(เรื่องที่ 5 พระเจ้ารัตนธัระ ตอนที่เวตาลโต้แย้งคำตอบที่พระวิกรมมหาราชตรัส แล้วอธิบายคำตอบใหม่ หน้า 144)

จากตัวอย่างนี้กล่าวขยายความนำเป็นประเด็นย่อยๆ โดยนำสิ่งตรงข้ามมากล่าว ทำให้ความขัดกัน แล้วจึงสรุปลักษณะท่าทางของตัวละคร ด้วยคำสรุปว่า “ความแปลก ๆ เช่นนี้”

ตัวอย่างที่ 3

“ครั้นหญิงสหายไม่ทำตามด้วยความกลัวภัยจากศรีทนต์ผู้มี นามก็โกรธ และมีอาการกระสับกระส่าย บอกตัวเองว่าไม่รู้จะพูดว่าอะไร ไม่รู้จะทำอะไร ไม่รู้จะไปไหนจึงจะถูกใจตัว จะกินก็ไม่ได้ จะนอนก็ไม่หลับ จะร้อนก็ไม่สบาย จะหนาวก็ไม่สบาย อะไร ๆ ก็ไม่ถูกใจทั้งนั้น”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่นางชยศิริต้องการพบกับชายเสเพล จึงใช้เพื่อนไปเชิญมา แต่เพื่อนไม่ไป นางจึงกระสับกระส่าย หน้า 90)

ตัวอย่างดังกล่าวการกล่าวนำใช้การซ้ำรูปปฏิเสธย้ำให้เห็นท่าทีของตัวละครก่อนสรุปลักษณะรวมด้วยคำแทนว่า “อะไร ๆ”

ตัวอย่างที่ 4

“เทวดานั้นมีความรู้มากก็จริงอยู่ แต่ไม่รู้ลักษณะชั่วแห่งม้า ไม่รู้ลักษณะแห่งอัสนีในหมู่เมฆ ไม่รู้ความประพฤติแห่งหญิง ไม่รู้ไซของชายในกายหน้า ก็เมื่อเทวดายังไม่รู้เช่นนี้เรา ผู้เป็นคนจะรู้ได้อย่างไรเล่า”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่นางชยศิริใส่ร้ายศรีท้าว เขากัดจมูกของนาง เมื่อศรีท้าวได้ยินก็กล่าวกับตัวเอง หน้า 92)

ส่วนที่ขีดเส้นใต้ คือ ข้อสรุปที่เป็นความเปรียบให้แง่คิด และข้อความส่วนหน้าที่แยกเป็นส่วน ๆ ด้วยการซ้ำคำ “ไม่รู้”

ตัวอย่างที่ 5

“แม่น้ำพระคงคาเป็นใหญ่ในหมู่แม่น้ำทั้งปวง เขาพระสุเมรุเป็นใหญ่กว่าเขาทั้งหลาย ต้นกัลปพฤกษ์เป็นใหญ่กว่าต้นไม้ทั้งปวง แลในภาคแห่งมนุษย์นั้นหัวเป็นใหญ่ แลประเสริฐที่สุด / กล่าวโดยความอันแสดงในคัมภีร์ศาสตร์เช่นนี้ นางมุกดาวลีต้องเป็นภริยาของชายสำหรับซึ่งหัวเคยเป็นสามีของนาง”

(เรื่องที่ 9 มุกดาวลี ตอนที่พระวิกรมมัททยทรงอ้างคัมภีร์ศาสตร์ในการตอบปัญหาของเวตาล หน้า 220-221)

ตัวอย่างนี้กล่าวเปรียบเทียบขึ้นกว่า และขึ้นสุดทีละประเด็น แล้วกล่าวสรุปด้วยข้อความแทนคำสรุปว่า “กล่าวโดยความอันแสดงในคัมภีร์ศาสตร์เช่นนี้”

ตัวอย่างที่ 6

“สิ่งทั้งหลายคนอาจรู้ได้ด้วยคำพูด คำพูดนั้นเป็นฐานที่ตั้งแห่งสิ่งทั้งหลาย แลสิ่งทั้งหลายย่อมออกจากคำพูด เหตุดังนั้นผู้ทำคำพูดให้เป็นเท็จ ก็ทำให้สิ่งทั้งหลายเป็นเท็จไปหมด”

(เรื่องที่ 4 มัทนเสนา ตอนที่มัทนเสนาเล่าเรื่องที่ได้อัญญา กับโสมทนต์ให้สามีฟัง สามีของนางได้ทราบดังนั้น จึงกล่าวตอบนาง หน้า 119)

ตัวอย่างนี้กล่าวเชื่อมโยงระหว่างสิ่งทั้งหลายกับคำพูดก่อนจะสรุปแสดงเหตุและผลที่เกิดจากความสัมพันธ์นั้น โดยมีคำแทนว่า “เหตุดังนั้น”

ตัวอย่างที่ 7

“ถ้ามารดาวางยาพิษให้ลูกหญิงกลืน ถ้าบิดาขายลูกชายของตน ถ้าพระราชายึดถือเอาหลักทรัพย์สมบัติทั้งปวงของพระราชารัฐไปเป็นประโยชน์แก่พระองค์เอง ดังนั้นใครจะได้อะไรเป็นที่พึงพำนักเล่า”

(เรื่องที่ 3 วีรพล ตอนที่บุตรสาวของวีรพลกล่าวขึ้นหลังจากทราบว่าพี่ชายจะถูกเป็นเครื่องสังเวยเจ้าแม่มกาลี หน้า 108)

ตัวอย่างนี้กล่าวประเด็นย่อยเป็นเงื่อนไข แล้วสรุปความรวมโดยใช้ “ดังนั้น” เป็นคำแทนช่วยสรุปความ

การสรุปทั้งตอนต้นและตอนท้าย ใช้คำแทนสรุปในตอนท้ายของข้อความ ดังตัวอย่าง

"ส่วนนางชยศิรินั้น ศรีทนต์ไม่เห็นว่าได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก แลมิได้เปลี่ยนในทางที่ดีเลย / จมูกนางโตออกไปก็ไม่เห็น หลังตากว้างออกไป แลหน้าขึ้นก็ไม่เห็น เสียงแข็งขึ้นกว่าแต่ก่อนก็ไม่ได้ยิน... ไม่สังเกตว่านางชอบคนชำนานาญเพลงดาบแลชอบคนรบเก่งบนหลังม้าแลหลังช้าง ข้อความเหล่านี้ศรีทนต์ไม่เห็น"

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่ศรีทนต์หลงรักนางชยศิริ จึงเห็นอะไรเกี่ยวกับนางเป็นสิ่งดีหมด หน้า 88)

ส่วนที่ขีดเส้นใต้ คือ ข้อสรุปที่บอกเล่า มีคำว่า "ข้อความเหล่านี้" แสดงการสรุปประเด็นย่อยที่นำมาก่อนใช้การกล่าวปฏิเสธ และตอนสรุปก็ใช้การปฏิเสธด้วย

2.2 ประโยคสรุปความแบบไม่มีคำสรุป เป็นประโยคที่แยกข้อความเป็นส่วน ๆ แล้วสรุปความทั้งหมดในตอนท้าย โดยไม่แสดงคำสรุปไว้ ผู้อ่านเข้าใจได้ต้องอาศัยบริบททำความเข้าใจ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

"ความรักนี้เป็นของน่าพิศวงมาก เป็นแสงจากฟ้าฉายความสุขลงมายังแผ่นดินอันมืดแลเต็มไปด้วยความซึมเซา เป็นมนตร์ซึ่งทำให้เรารำลึกถึงความเป็นชาติที่สูงกว่านี้ เป็นความสุขในขณะนี้ แลเป็นทางพาให้คิดถึงสุขในเบื้องหน้า ทำให้ความชั่วร้ายกลับเป็นความงาม ทำให้ความโง่กลายเป็นความฉลาด ทำให้ความแก่เป็นความหนุ่ม ทำให้บาปเป็นบุญ ทำให้ความซึมเซาเป็นความแจ่มชื่น ทำให้ใจแคบเป็นใจกว้าง ความรักนี้เป็นโอสถอย่างเอก ชักให้ความตรงกันข้ามมาเดินลงรอยเดียวกัน"

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่อธิบายเกี่ยวกับความรัก หน้า 78)

ตัวอย่างดังกล่าวความนำใช้การเปรียบเทียบก่อนสรุปด้วยวิธีกล่าวขัดความ

ตัวอย่างที่ 2

"อนึ่งความงามของนกปรอดอยู่ในสำเนียง ความงามของชายชั้วอยู่ในวิชา ความงามของโยคีอยู่ในความไม่โกรธ ความงามของหญิงอยู่ในสัจย์ แต่หญิงมีความงามจะหาที่ไหน จึงจะพบได้เล่า"

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่นกแก้วจุมพฏนัยยกคำโบราณมากล่าว หน้า 94)

ตัวอย่างข้างต้นใช้การกล่าวนำด้วยการซ้ำคำในการกล่าวถึงประเด็นต่าง ๆ แล้วสรุปด้วยคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ

ตัวอย่างที่ 3

"ใครบ้างไม่เคยได้ทุกข์เพราะหญิง / เหตุว่าหญิงนั้น ผู้ใดจะบังคับให้อยู่ในถ้อยคำก็บังคับไม่ได้ แม้จะบังคับด้วยใจของที่ชอบใจ หรือบังคับด้วยความกรุณา หรือบังคับด้วยนิติธรรม หรือบังคับด้วยการลงโทษ ก็บังคับไม่ได้ทั้งนั้น / เพราะหญิงไม่รู้จักผิดแลชอบ"

(เรื่องที่ 6 มธุมาลดี เมื่อนางมธุมาลดีสมควรแต่งงาน บิดา มารดาและพี่ชายต่างเป็นทุกข์เรื่องการหาคู่ครองให้นาง ดังคำกล่าวของปราชญ์ หน้า 150)

ตัวอย่างข้างต้นกล่าวนำด้วยผลรวม แล้วจึงขยายความถึงสาเหตุต่าง ๆ พร้อมเงื่อนไข จากนั้น กล่าวสรุปสาเหตุรวมทั้งหมด

ตัวอย่างที่ 4

“อนึ่งเสื้อผ้าที่ไม่สะอาด ย่อมทำให้ความงามของผู้แต่งเสื่อมไป อาหารชั่วทำให้หย่อนกำลัง เมียทุศีลเป็นเครื่องกวนผัวให้ตายจาก ลูกชายที่มีนิสัยต่ำช้าเป็นเครื่องทำความฉิบหายให้เกิดแก่สกุล อสุริที่โกรธ ย่อมจะฆ่าชีวิตผู้อื่น / แลหญิงไม่ว่าเพราะรักหรือเกลียด ย่อมเป็นเหตุแห่งความทุกข์เสมอ เพราะหญิงไม่พาความคิดที่อยู่ในใจมาสู่ลิ้น แม้สิ่งอยู่ที่ลิ้นแล้วก็ไม่พูดออกมา แลเมื่อทำอะไรคงจะไม่บอกใครเป็นอันขาด // พระผู้เป็นเจ้าทรงสร้างหญิงมาเป็นสัตว์ประหลาดในโลก”

(เรื่องที่ 4 มัทนเสนา ตอนที่โสภณตัดก่อกวากับนางมัทนเสนา หลังจากทีนางมัทนเสนากลับมาหาเขาตามที่นางสัญญาไว้ หน้า 121)

ตัวอย่างนี้ให้เหตุผลประกอบการสรุปความ

การสรุปแบบไม่มีคำสรุปอีกประเภทหนึ่งนั้น มีคำเชื่อมแยกความต่างตอน เช่น คำว่า ก็ดี ก็ตาม กล่าวนำก่อนสรุปรวมความ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

“พระราชาก็ดี ผู้เป็นนายก็ดี ผู้เป็นภริยาก็ดี ผมของคณก็ดี เล็บก็ดี เมื่ออยู่ผิดที่ไปแล้วก็ไม่น่าดูเลย”

(เรื่องที่ 4 มัทนเสนา ตอนที่นางมัทนเสนากลับไปหาสามี แต่สามีของนางไม่ยอมรับนางแล้ว หน้า 122)

ตัวอย่างที่ 2

“ตัวข้าพเจ้าเองนั้น ตั้งแต่บัดนี้ต่อไป สร้อยมุกดา หรืองูเห่ามีพิษก็ตาม ฟูกอ่อนนุ่ม หรือหินแข็งที่สุด ก็ตาม ใบหญ้าใบหนึ่ง หรือหญิงงามที่สุดก็ตาม ข้าพเจ้าเห็นเหมือนกันทั้งนั้น”

(เรื่องที่ 7 มนัสวี ตอนที่พราหมณ์มูลเทวะ ซึ่งกลายร่างเป็นพราหมณ์เฒ่าขอพระราชธิดา จันทรประภาภักกับท้าวสุพิจาร หน้า 183)

3 ประโยคขนานความ คือ ประโยคที่มีเนื้อความเกี่ยวพันต่อเนื่องกัน และเสริมความแก่กัน ช่วยให้ข้อความเด่นชัดขึ้น (เปลื้อง ณ นคร. 2512 : 33 ; 2542 : 34) จำแนกตามประโยคที่ใช้แบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ

- 3.1 ประโยคขนานความที่มีลักษณะเป็นคู่ขนาน
- 3.2 ประโยคขนานความที่มีลักษณะสมมูลในเนื้อความ
- 3.3 ประโยคขนานความที่มีลักษณะเป็นเหตุผล

3.1 ประโยคขนานความที่มีลักษณะเป็นคู่ขนาน เป็นประโยคที่มีเนื้อความคล้ายตามกัน โดยใช้สันธานคู่ “ใด...นั้น” เช่น สิ่งใด...สิ่งนั้น ผู้ใด...ผู้นั้น ฯลฯ ทำให้เนื้อความมีน้ำหนักยิ่งขึ้น

นิทานเวตาลฉบับของน.ม.ส.ใช้ประโยคลักษณะคู่ขนานกล่าวเป็นความเปรียบ เพื่อชี้ให้เห็นข้อเท็จจริง บอกกล่าวให้แง่คิดในการปฏิบัติตน อ่างเพิ่มความน่าเชื่อถือ และบรรยายเรื่องราวในแต่ละคู่ขนานเพื่อเล่าย้อนความเดิม สามารถจำแนกเป็น 2 ลักษณะ คือ

3.1.1 ประโยคขนานความที่ใช้สันธานคู่เชื่อม

3.1.2 ประโยคขนานความที่ใช้สันธานคู่เชื่อมเพียงคำเดียว

3.1.1 ประโยคขนานความที่ใช้สันธานคู่เชื่อม จะใช้คำ ไต่ และ นั้น ต่อท้าย เช่น
สิ่งใด...สิ่งนั้น เมื่อใด...เมื่อนั้น ชายใด...ชายนั้น อาจจะมีการเติมหน้าสันธานให้ความสมบูรณ์ขึ้นดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“ชายใดเข้าเดินในทางแห่งความรัก ชายนั้นจะรอดชีวิตไปมิได้”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ ตอนที่พระวัชรมุกฏตรัสกับพุทธิศรระ หน้า 43)

ตัวอย่างที่ 2

“สิ่งใดเกิดแล้ว สิ่งนั้นย่อมเกิดแล้ว”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ ตอนที่พระวัชรมุกฏทรงทราบว่านางปัทมาวดีจะฆ่าพุทธิศรระก็เสียใจ พุทธิศรระจึงทูลปดอม หน้า 57)

ตัวอย่างที่ 3

“สิ่งใดที่ทำได้ในวันนี้ สิ่งนั้นเป็นดีที่สุด”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่เศรษฐีเหมคุปต์คิดจะยกบุตรสาวให้ชายหลังอุฐ จึงตัดสินใจจะเร่งจัดการแต่งงานให้เร็วที่สุด หน้า 76)

ตัวอย่างที่ 4

“นางใดปฏิบัติสามีด้วยดี นางนั้นได้ชื่อว่าเป็นผู้ครองธรรม”

(เรื่องที่ 3 วีรพล ตอนที่ภรรยาของวีรพลยกคัมภีร์ศาสตร์มากล่าวกับวีรพล หน้า 106)

ตัวอย่างที่ 5

“ตราบใดมีธรรมอันดีอยู่เบื้องบน ตราบนั้นคนทั้งหลายย่อมเป็นข้าปฏิบัติตามใจทุกประการ”

(เรื่องที่ 4 มัทนเสนา ตอนที่โจรนั่งคิดระหว่างรอนางมัทนเสนากลับมา หน้า 120)

ตัวอย่างที่ 6

“สิ่งใดซึ่งเจ้าประสงค์ สิ่งนั้นข้าจะทำให้สำเร็จได้ด้วยความสามารถของพระผู้เป็นเจ้า”

(เรื่องที่ 7 มนัสวี ตอนที่พราหมณ์มูลเทวะสัญญาจะช่วยมนัสวี หน้า 167)

ตัวอย่างที่ 7

“เมื่อใดความเห็นแก่ประโยชน์ตนเข้าครอบงำตน เมื่อนั้นเขาก็กลับเป็นซ้ายซ้ายก็กลายเป็นขวาเหมือนเงาในกระจกคั่นช่อง”

(เรื่องที่ 7 มนัสวี ตอนที่ท้าวสุพิศจารย์กมนัสวีในร่างหญิงสาวให้บุตรชายโกษาธิบดี นางจันทร์ประภาจึงกล่าวกับท้าวสุพิศจารย์เป็นบิดา หน้า 180)

ตัวอย่างนี้เป็นความเปรียบที่ใช้คำตรงข้ามมากล่าวกลับกัน ประโยคนี้สื่อความว่า ถ้าเห็นแก่ตัวเอาแต่ผลประโยชน์ของตน ก็จะได้อะไรตามที่ต้องการ

ตัวอย่างที่ 8

“เมื่อใดพระราชกรณียกิจทรงนามพระยศเกตุได้มาเป็นสามีของเจ้า เธอได้ทอดพระเนตรเห็นรากษสกลืนเจ้า แลเธอฆ่ารากษสตาย จนเจ้ากลับคืนออกมาจากหัวใจรากษสแล้ว เมื่อนั้นให้สิ้นคำสาปนี้ให้เจ้าระลึกเรื่องแลคำสาปของข้าได้ แลได้คืนความรู้วิทยารได้ย่างเก่า”

(เรื่องที่ 8 ทิระฆะทรศิน ตอนที่นางวิทยารระลึกถึงความหลัง จึงเล่าเรื่องให้พระยศเกตุฟัง หน้า 201)

ตัวอย่างดังกล่าวใช้ประโยคลักษณะคู่ขนานในการบรรยายเรื่องราว

ตัวอย่างที่ 9

“ชายใดมีจําหนาคความไม่เปลี่ยนแปลงในโลกนี้ ชายนั้นเป็นคนโง่เพราะความเป็นไปของโลกนั้นอ่อนเหมือนต้นกล้วย แตกดับง่ายเหมือนฟองทะเล”

(เรื่องที่ 9 มุกดาวลี ตอนที่มหาเสนีชายคนที่หนึ่งกล่าวแสดงความรู้เพื่อให้นางมุกดาวลีถูกใจเลือกเป็นคู่ครอง หน้า 211)

ตัวอย่างที่ 10

“หญิงใดเป็นโยคินีในเวลาสามียังอยู่ หญิงนั้นทำให้สามีอายุสั้น แลจะตกในกองไฟภายหลัง”

(เรื่องที่ 9 มุกดาวลี ตอนที่ชายคนที่หนึ่งกล่าวแสดงความรู้แข่งขันกับชายคนอื่น เพื่อให้นางมุกดาวลีถูกใจเลือกเป็นคู่ครอง หน้า 212)

ตัวอย่างที่ 11

“หญิงใดปฏิบัติชายผู้ซึ่งบิดามารดายกให้ด้วยดี หญิงนั้นได้ชื่อว่าเป็นหญิงดี”

(เรื่องที่ 9 มุกดาวลี ตอนที่ชายคนที่สองกล่าวแสดงความรู้แข่งขันกับชายคนอื่น เพื่อให้นางมุกดาวลีเลือก หน้า 212)

ตัวอย่างที่ 12 มีการเติมคำหรือข้อความหน้าสันธานคู่ส่วนหลัง

“ผู้ใดได้กระทำการเป็นคุณประโยชน์แก่นายของตน ชีวิตของผู้นั้นนับว่าไม่เปลืองไปเปล่า”

(เรื่องที่ 3 วีรพล ตอนที่บุตรชายของวีรพลกล่าวถึงเหตุผลในการที่ตนจะยินยอมเป็นเครื่องบูชาเจ้าแม่กาฬี หน้า 108)

3.1.2 ประโยคขนานความที่ใช้สันธานคู่เชื่อมเพียงคำเดียว โดยละสันธานในส่วนหลัง ในกรณีที่เข้าใจได้ชัดเจนแล้ว ดังตัวอย่าง

“ผู้ใดถูกสาป เมื่อสิ้นสาปแล้ว (ผู้นั้น)ต้องกลับคืนไปเข้าพวกโดยเร็ว”
(เรื่องที่ 8 ที่ระฆะทรศิน ตอนที่นางวิทยากรกล่าวกับพระยศเกตุ หน้า 201)

3.2 ประโยคขนานความที่มีลักษณะสมมูลในเนื้อหาความเป็นประโยคที่มีเนื้อความรับกัน และถ่วงความกันเป็นอย่างดี หรือเป็นประโยคที่มีรูปเหมือนกัน ทำให้ความที่กล่าวมีน้ำหนักใกล้เคียงและเท่าเทียมกัน (เปลื้อง ณ นคร. 2512 : 65)

นิทานเวตาลมีการใช้ประโยคขนานความในลักษณะสมมูลในเนื้อหาความด้วยการบรรยายเรื่อย ๆ โดยจัดเรียงคำประเภทเดียวกัน มีน้ำหนักคำเท่าเทียมกัน วางคำในตำแหน่งเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน ดังตัวอย่าง ต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“พระกายต้องการเปลี่ยนน้ำ พระหฤทัยต้องการเปลี่ยนที่อยู่”
(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ ตอนที่พุทธิศิริระทูลขอพระประดาปมุกฏในการที่จะพาพระวัชรมุกฏไปจากเมือง หน้า 45)

จากตัวอย่างประโยคทั้งสองมีรูปประโยคเหมือนกัน กล่าวคือ ใช้คำราชาศัพท์ “พระกาย” “พระหฤทัย” เข้าคู่กัน และใช้คำกริยาตัวเดียวกัน ส่วนคำ “น้ำ” และ “ที่อยู่” เป็นคำนามลักษณะเดียวกัน ทำให้น้ำหนักของคำทั้งสองประโยคเท่าเทียมกัน

ตัวอย่างที่ 2

“นางนมเอื้อเพื่อรักใคร่ด้วยความไม่ตระหนี่ ด้วยวาจาอ่อนหวาน และด้วยรูปสมบัติของพระองค์”
(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ ตอนที่พระวัชรมุกฏพักอยู่กับนางนมของพระราชธิดาปัทมาวดี ซึ่งการปฏิบัติตนของพระวัชรมุกฏต่อนางนม ทำให้นางนมรักพระองค์ หน้า 46)

ตัวอย่างนี้การขยายประโยคหลักได้สมมูล ด้วยการใช้คำว่า “ด้วย” แสดงเหตุผลที่ละประเด็น และวางน้ำหนักของประโยคว่าอย่างพอเหมาะ ด้วยการใช้จำนวนคำที่ใกล้เคียงกัน และกระชับข้อความด้วยการใช้ประโยคหลักเพียงครั้งเดียว

ตัวอย่างที่ 3

“คนมีคิ้วกว้าง แลไถ้งงามเช่นนี้จะไม่ฉลาดอย่างไรได้ / คนมีหนวดนำดูเช่นนี้อาจจะต้องเป็นผู้มีใจโอบเอื้ออยู่เอง / คนมีตาเช่นพระราชกุมารจะไม่เป็นคนกล้านั้นไม่ได้”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ ตอนที่พระราชธิดาปัทมาวดีนึกถึงพระวัชรมุกฏ หน้า 53)

จากตัวอย่างดังกล่าวข้อความแต่ละข้อความ มีการจัดวางคำไว้อย่างพอเหมาะ ด้วยการซ้ำคำ “คนมี” ในแต่ละข้อความ และใช้คำ “เช่นนี้-เช่นนั้น-เช่นพระราชกุมาร” รับกันในแต่ละข้อความ

ตัวอย่างที่ 4

“ฝ่ายหนึ่งเพียรจะเอาเปรียบมากที่สุด / อีกฝ่ายหนึ่งเพียรจะเสียเปรียบน้อยที่สุดที่จะเป็นได้”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฏ ตอนที่พุทธชิระกล่าวถึงความรักระหว่างชายหญิงให้พระวัชรมกุฏฟัง หน้า 56)

ตัวอย่างที่ 5

“ความเท็จเกิดในโลกมากขึ้น / แลความจริงลดน้อยลงไป”

(เรื่องที่ 4 มัทนเสนา ตอนที่นางมัทนเสนากล่าวถึงกลียุค หน้า 117)

ตัวอย่างที่ 4 และตัวอย่างที่ 5 ใช้สิ่งตรงข้ามมากล่าว

ตัวอย่างที่ 6

“นางจะเป็นสุขแก่พระรามเสน / ดังซึ่ง / พระรามเสนจะเป็นความสุขแก่นาง”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่นางนกขุนทองทูลพระราชธิดาจันทร์วดี หน้า 71)

ข้อความดังกล่าวหมายถึง ต่างคนต่างมีความสุข โดยประโยคแรกกับประโยคหลังมีเนื้อความ
ถ่วงกัน มีการวางคำสลับตำแหน่งประธานและกรรม มีคำเชื่อมแบ่งกลางระหว่างข้อความ

ตัวอย่างที่ 7

“ต่างก็รุกแลรับ ต่างก็โจมตีพันแลป้องกัน”

(เรื่องที่ 5 พระเจ้าธนธีระ ตอนที่พระเจ้าธนธีระสู้กับนายโจร หน้า 137)

ตัวอย่างดังกล่าวใช้คำตรงข้ามมาคู่กัน ได้แก่ รุก-รับ โจมตี-ป้องกัน

ตัวอย่างที่ 8

1

2

“พระราชาย่อมทำลายศัตรู แม่เมื่อกำลังหนี / ช้างแม่เพียงกระทบ แลแม่เพียงหายใจรด ก็ยอม

3

นำมาซึ่งความตาย / คนใจบาป แม่กำลังหัวเราะ ก็อาจทำลายผู้อื่นได้

(เรื่องที่ 6 มฤมาลดี ตอนที่โยคีเห็นภรรยาของเจ้าของบ้านโยนบุตรเข้ากองไฟ จะไม่รับประทาน
อาหารที่เจ้าของบ้านนำมาเลี้ยง ครั้นเจ้าของบ้านถามเหตุผล จึงตอบกลับไป หน้า 157)

ตัวอย่างดังกล่าวข้อความที่ 2 และข้อความที่ 3 เป็นประโยคที่ได้คู่กัน เนื่องจากมีการวางเรียง
คำเช่นเดียวกัน คือ คำนามซึ่งเป็นประธานตามด้วยคำสันธานคู่ “แม่...ก็” เหมือนกัน และเป็นข้อความที่
กล่าวเหตุก่อนผลเหมือนกัน ส่วนข้อความแรกถ้ากล่าวกลับเหตุมาก่อนผล ก็จะเป็นลักษณะเดียวกับ
ข้อความที่ 2 และข้อความที่ 3

ตัวอย่างที่ 9

“นางจันทร์ประภาพระราชธิดาทรงเปี่ยมนสฺวีแลเปื่อความไม่เห็นคนอื่น นอกจากมณฺสฺวี / เสมอกับ /
มณฺสฺวีเปื่อพระราชธิดา แลความไม่เห็นคนอื่น นอกจากพระราชธิดา”

(เรื่องที่ 7 มนัสวี ตอนที่พราหมณ์มูลเทวะช่วยมนัสวี จนมนัสวีได้พระราชธิดาจันทร์ประภาเป็นภรรยา และอยู่ด้วยกัน หน้า 173)

จากตัวอย่างทั้งสองข้อความมีบริบทเดียวกัน เพียงแต่สลับประธาน และมีคำเชื่อมแสดงการเปรียบเทียบ ซึ่งเป็นการแบ่งข้อความ ทำให้เกิดความสมดุล น้ำหนักทั้งสองข้อความเท่ากัน ข้อความดังกล่าวสื่อความว่า ต่างคนต่างเบียดเบียนซึ่งกันและกัน

ตัวอย่างที่ 10

“ชายบางคนมียศมีเกียรติมีทรัพย์และมีคุณความดีทุกประการ เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งความเป็นไทยแก่ตน จะประพฤติอย่างไรประพฤติได้ที่ไม่ผิดคลองธรรม / จะทำอะไรทำได้ที่ไม่ผิดกฎหมาย”

(เรื่องที่ 8 ทิระมะทรรดิน ตอนที่เวตาลกล่าวถึงคติแห่งความรัก หน้า 195)

ตัวอย่างดังกล่าวทั้งสองประโยคมีรูปประโยคเหมือนกัน คือ การย้ากริยาและการปฏิเสธ แต่เปลี่ยนคำกริยาและคำนาม ทำให้ข้อความได้ดุลกัน

ตัวอย่างที่ 11

“พระราชาเห็นดังนั้นก็พระองค์สั่งด้วยเพลิงแห่งความโกรธ เพลิงแห่งความโกรธของพระราชาก็ดับด้วยเลือดแห่งอสุร แต่เพลิงแห่งความทุกข์ที่ไม่ได้นางคิณนั้นหาดับไม่”

(เรื่องที่ 8 ทิระมะทรรดิน ตอนที่พระยศเกตุแอบตามนางวิยาธรไปพบรากษสจับนางวิยาธรใส่ปาก จึงฆ่ารากษส หน้า 200)

ตัวอย่างดังกล่าวใช้ประโยคขนานโดยมีเนื้อความขัดแย้ง ทำให้ความหมายทวีขึ้น

ตัวอย่างที่ 12

“แม้มนุษย์จะได้นางวิยาธรมมาเป็นภริยา ก็ไม่ควรผู้อื่นจะกระวนกระวายใจ แต่ความกระวน

กระวายใจนั้นเล่า ก็เกิดความบัญญัติแห่งเทพยดาฉันเดียวกัน / จะแก้ไขด้วยอุบายประการใด เราก็สิ้นปัญญาที่จะทราบได้เสียแล้ว ความอดอันตันปัญญานี้เล่า ก็เป็นเพราะเทพยดาบัญญัติเหมือนกัน”

(เรื่องที่ 8 ทิระมะทรรดิน ตอนที่ทิระมะทรรดินกล่าวกับตนเอง เมื่อเห็นพระยศเกตุพานางวิยาธรมาด้วย หน้า 203)

ตัวอย่างดังกล่าวเป็นประโยคขนานความที่มีลักษณะสมดุลที่ใช้เหตุผลเดียวกัน

ตัวอย่างที่ 13

“สิ่งทั้งหลายในที่สูงไม่ช้าจะลึ่ม สิ่งทั้งหลายในที่ต่ำคงจะสลายไปทั้งสิ้น”

(เรื่องที่ 9 มุกดาวลี ตอนที่ชายคนที่หนึ่ง คือ มหาเสนีกล่าวแสดงความรู้เพื่อให้มุกดาวลีเลือกตน หน้า 211)

จากตัวอย่างใช้สองสิ่งที่ตรงข้ามกันมากกล่าวถ่วงความกัน ทำให้เกิดความสมดุล

3.3 ประโยชน์ของนามธรรมที่มีลักษณะเป็นเหตุผล เป็นประโยคที่มีการลำดับเหตุและผลสัมพันธ์กัน ทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่ประโยคนั้นมีสาระและน่าเชื่อถือ (ชนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์. 2529 : 179 ; สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. 2531 : 67)

นิทานเวตาลฉบับ น.ม.ส. มีการใช้ประโยชน์ของนามธรรมเป็นเหตุผลกัน 3 ลักษณะ คือ

3.3.1 ประโยชน์ของนามธรรมที่มีสาเหตุเดียวส่งผลประการเดียว

3.3.2 ประโยชน์ของนามธรรมที่มีสาเหตุประการเดียวส่งผลหลายประการ

3.3.3 ประโยชน์ของนามธรรมที่ใช้เหตุผลสลับกัน

3.3.1 ประโยชน์ของนามธรรมที่มีสาเหตุเดียวส่งผลประการเดียว โดยแสดงเหตุก่อนผล และอาศัยวิธีอื่นในการแสดงเหตุผลให้ชัดเจน มีการเปรียบเทียบก่อนแสดงผลบ้าง บรรยายนำก่อนแสดงเหตุผลบ้าง ใช้นิยามแสดงเหตุแล้วเทียบนิยามแสดงความสัมพันธ์เป็นผลบ้าง และแสดงเหตุผลด้วยเงื่อนไข ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“พระวัชรมุกุญนั้นอยู่ในเวลาที่ลุ่มหลงหญิง / เหตุฉะนั้นเสมอกับคนบ้าจะมารับผิดชอบความประพฤติดของตนเองนั้นไม่ได้”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกุญ ตอนที่พระวิกรมมัทยัตยตรัสตอบปัญหาเวตาล หน้า 63)

จากตัวอย่างข้อความแรกเป็นสาเหตุ คือ พระวัชรมุกุญลุ่มหลงหญิง ผลที่ตามจึงเหมือนคนบ้า

ตัวอย่างที่ 2

“พระราชาหนุ่มและพระนางสาวต่างก็ปฏิพัทธ์กันอยู่ไกล ๆ / แต่เพราะเหตุที่พระนางอยู่ในตำแหน่งสูงสมควรกัน / ความรักอยู่ห่าง ๆ จึงสำเร็จได้ดังประสงค์”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่พระรามเสนและพระราชธิดาจันทร์ทราบดีทรงทราบจากนกที่ทรงเลี้ยงไว้ว่า คู่ครองของตนเป็นใคร ก็บังเกิดความรักใคร่ทันที หน้า 71)

ตัวอย่างดังกล่าวบรรยายนำก่อนแสดงเหตุและผลตามลำดับ

ตัวอย่างที่ 3

“ความรักนั้นอ่อนที่สุดและเคลื่อนย้ายที่สุด / หญิงอาจจะตกสู่ความรักง่ายเท่าตกจากความรัก”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่นกจุมพฏกล่าวถึงความรู้สึกของหญิงที่มีต่อชาย หน้า 88)

จากตัวอย่างข้อความแรกที่เป็นเหตุมีลักษณะของการให้นิยาม ข้อความที่สองเป็นผลแสดงความสัมพันธ์ อันเนื่องมาจากข้อความแรก โดยการเทียบจากนิยามซึ่งเป็นเหตุ นั้น กล่าวคือความรักเปลี่ยนแปลงได้ง่าย หญิงที่มีความรักก็สูญเสียความรักได้เช่นกัน

ตัวอย่างที่ 4

“เพราะเหตุที่ได้ใช้ชีวิตในทางที่เกิดประโยชน์ / ผู้นั้นก็คงจะได้รับรางวัลในโลกหน้า ๆ ต่อไป”

(เรื่องที่ 3 วีรพล ตอนที่บุตรชายของวีรพลกล่าวกับวีรพลถึงการที่ตนยอมสละชีวิตให้พระราชา หน้า 108)

จากตัวอย่างมีคำแสดงเหตุในข้อความแรกว่า “เพราะเหตุ” และข้อความหลังเป็นผลอันเกิดจากการคาดการณ์เหตุ และเหตุผลมีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ คนที่ทำตนดี ก็ต้องได้รับในสิ่งดีตอบแทน

ตัวอย่างที่ 5

“ต่อเมื่อความประพฤติธรรมหย่อนลงไป ชนทั้งปวงแม้แต่มิตรก็ย่อมจะคิดประหขร้าย”

(เรื่องที่ 4 มัทนเสนา ตอนที่โจรคิดถึงเรื่องต่าง ๆ ระหว่างรอนางมัทนเสนา หน้า 120)

จากตัวอย่างใช้เหตุผลที่เป็นเงื่อนไข คือ ในกรณีเกิดเหตุ ผลนี้จึงจะเกิดขึ้นตามมา ซึ่งเหตุและผล มีความคิดที่สัมพันธ์กัน คือ คนถ้าขาดศีลธรรม จิตใจก็คิดร้าย ถึงแม้จะเคยเป็นเพื่อนกันมาก็ตาม

3.3.2 ประโยชน์นานความที่มีสาเหตุประการเดียวส่งผลหลายประการ จะกล่าวถึงสาเหตุเพียงครั้งเดียว ข้อความต่อไปละสาเหตุไว้เพื่อให้ความกระชับ ดังตัวอย่าง

1 2 3
“เพราะการเลี้ยงแบกให้อิ่มหน้าสำราญนั้นย่อมนำทรัพย์ / นำเกียรติ / นำความมีอายุยืนมาสู่เจ้าของ
4
บ้าน / แลทั้งเตรียมที่ในสวรรค์ไว้ให้ด้วย”

(เรื่องที่ 6 มรุมลลิตี ตอนที่โยคีได้แวะเข้าไปขออาหารขายเจ้าของบ้าน และเจ้าของบ้านเชิญร่วมรับประทานอาหารด้วย แล้วกล่าวกับโยคีถึงการกระทำของเขา หน้า 157)

จากตัวอย่างข้อความแรกมีสาเหตุมาจากการเลี้ยงแบกให้พอใจ ส่งผลหลายประการ ซึ่งเพิ่ม
น้ำหนักคำตามสิ่งที่มนุษย์ปรารถนา คือ เงิน เกียรติยศ อายยืน สุข

3.3.3 ประโยชน์ของความที่ใช้เหตุผลสลับกัน เพื่อลำดับความก่อนจะกล่าวถึงความสำคัญ คือ สิ่งที่ต้องการในตอนท้าย ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

“¹ผ้าเปียกย้อมจะดับไฟ / ²อาหารชั่วย้อมจะทำลายกำลัง / ³ลูกชายชั่วย้อมจะทำลายสกุล / ⁴และเพื่อนที่
⁵โกรธย้อมจะทำลายชีวิต / แต่หญิงนั้นย้อมจะทำทุกซีให้แก่ผู้อื่นทั้งในคราวรักแลคราวเกลียด”

(เรื่องที่ 2 พระรามแสน ตอนที่นกจระเข้นยกคำกวีโบราณมากล่าว หน้า 94)

จากตัวอย่างข้อความที่ 1 ถึงข้อความที่ 5 แต่ละข้อความประกอบด้วยเหตุและผล โดยมีคำว่า “ย่อมจะ” เชื่อมระหว่างเหตุและผล โดยข้อความที่ 1 ถึงข้อความที่ 4 เป็นเหตุและผลที่สัมพันธ์กัน เนื่องมาจากความเป็นไปของสังคม ธรรมชาติ และชีวิต ส่วนข้อความที่ 5 เป็นการแทรกทักตะลงไป จึงเป็นเหตุผลเฉพาะ มิได้เป็นเหตุผลทั่วไปเหมือนข้อความอื่น รวมทั้งข้อความนี้ใช้คำขัดแย้งว่า “แต่” เพื่อให้ต่างจากข้อความอื่น เนื่องจากต้องการเน้นเป็นพิเศษ

ตัวอย่างที่ 2

“เมื่อหญิงกล่าวว่าไม่มีอะไรจะพูดที่เป็นข้อสำคัญจะอยู่ในคำแถมทั้งนั้น แลคำแถมย่อมจะยาวกว่า คำที่พูดมาแล้วหลายสิบเท่า”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่นกแก้วทูลพระรามเสน หน้า 83)

ตัวอย่างนี้ต้องการเน้นคำแถมด้วยการกล่าวซ้ำ แล้วเปรียบเทียบกับคำที่พูดมาแล้ว โดยบอก ปริมาณที่เหนือกว่า

ประโยคเน้นความด้วยวิธีอธิบายก่อน แล้วเปรียบกับขั้นกว่า ตัวอย่างนี้ต่างจากตัวอย่าง ข้างต้นดังนี้

“ชายมีปัญญาอาจเปลี่ยนความเกลียดให้เป็นความรักได้เสมอ แลความรักซึ่งเกิดแต่ ความเกลียดนั้น มักจะอยู่ทนกว่าความรักล้วน

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่นกแก้วอธิบายถึงความรู้สึกซึ่งหญิงมีต่อชาย คือ ความรัก และ ความเกลียด หน้า 88)

ตัวอย่างดังกล่าวอธิบายความก่อนเน้นความรักที่มีที่มาจากความเกลียด ด้วยการเปรียบเทียบ ขั้นกว่ากับความรักที่เริ่มต้นจากความรัก ซึ่งความรักที่มาจากความเกลียด เป็นความรู้สึกที่ลุ่มลึกไม่ เปลี่ยนแปลง

ประโยคเน้นความด้วยวิธีเปรียบเทียบขั้นกว่า แล้วทวีความขึ้น เช่น

“ข้าซึ่งไม่เสียดายชีวิตตนเองในการรักษาชีวิตเจ้านั้นเป็นข้าที่มีความสุข แลเจ้าซึ่งอาจตรกราก แห่งความใคร่เป็น ใคร่อยู่ แลความจำเริญในราชสมบัติได้นั้นเป็นเจ้าซึ่งมีความสุข 3 เท่า”

(เรื่องที่ 3 วีรพล ตอนที่เวตาลทูลพระวิกรมมหาราช หน้า 110)

ตัวอย่างดังกล่าวเน้นความสุขอันเกิดกับเจ้านาย ความสุขเพิ่มขึ้น โดยระบุเป็นปริมาณ

ประโยคเน้นความด้วยวิธีเปรียบเทียบขั้นธรรมดา ขั้นกว่า และถึงที่สุด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“นางชัชวาลนั้นก็ใช้ความงามซึ่งมีส่วนน้อยนั้นเป็นเครื่องล่อให้ชายตามตอมได้มาก แต่ใช้ความไม่ สงบเสงี่ยมเป็นเครื่องล่อได้มากกว่า แลใช้ความมีทรัพย์ของบิดาเป็นเครื่องล่อได้มากที่สุด”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่นกแก้วเล่าถึงนางชัชวาล หน้า 87)

จากตัวอย่างต้องการเน้นเครื่องล่อใจชาย โดยมีการระบุขึ้นตามลำดับ จากมาก มากกว่า และ มากที่สุด

ตัวอย่างที่ 2

“แม่น้ำพระคงคาเป็นใหญ่ในหมู่แม่น้ำทั้งปวง เขาพระสุเมรุเป็นใหญ่กว่าเขาทั้งหลาย ดันกลปพฤกษ์เป็นใหญ่กว่าต้นไม้ทั้งปวง แลในภาคแห่งมนุษย์นั้น หัวเป็นใหญ่ แลประเสริฐที่สุด”

(เรื่องที่ 9 มุกดาวัลย์ ตอนที่พระวิกรมมหาราชยกคัมภีร์ศาสตร์มากล่าวกับพระราชบุตร หน้า 220)

ตัวอย่างนี้เน้นความ โดยทวิหน้าหนักขึ้น จากใหญ่เป็นใหญ่กว่า และใหญ่ที่สุด

4.2 ประโยคเน้นความไปตามลำดับ เป็นประโยคที่ใช้วิธีเรียงไปตามลำดับความสำคัญ จากมากไปหาน้อย หรือจากน้อยไปหามาก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“บัดนี้เทพยดาให้รางวัลแก่ข้าด้วยประทานความงาม ความไม่มีโรค และความดีแก่นาง”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ ตอนที่นางนมเข้าเฝ้านางปัทมาวดี เพื่อนำจดหมายของพระวัชรมกุฎมาให้นางปัทมาวดี หน้า 47)

ตัวอย่างนี้ต้องการเน้นสิ่งที่เป็นรางวัล โดยนำคุณสมบัติที่มนุษย์ต้องการมาเป็นรางวัล คือ ความงามเป็นคุณสมบัติภายนอก ความไม่มีโรคเป็นคุณสมบัติพื้นฐาน และความดีเป็นคุณสมบัติภายใน ทั้งหมดนี้มีคุณค่าสูงขึ้นตามลำดับ

ตัวอย่างที่ 2

“ถ้าพบคนขาเขยกให้เชื่อใจว่าได้พบความคด 32 ข้อ ถ้าพบคนตาบอดข้างหนึ่งพบความคด 80 ข้อ ถ้าพบคนหลังงุ้มให้สวดมนต์อ้อนวอนพระมเหศวรให้คุ้มครองตน”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน กล่าวถึงบุตรชายของพ่อค้าเมืองอิลาบรี หน้า 74)

ตัวอย่างดังกล่าวเน้นการพบสิ่งที่เป็นโทษ โดยกล่าวเป็นเงื่อนไขให้เห็นสิ่งที่เป็นโทษ

ตัวอย่างที่ 3

“การที่ปล่อยให้เป็นเช่นนี้ ย่อมเป็นที่ครหา เป็นโทษ โดยคติโลก แลคติธรรม”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่เศรษฐีหมกคฤหัสถ์จัดการแต่งงานให้บุตรสาว เนื่องจากนางมีอายุถึงเกณฑ์ควรแต่งงานผ่านมาหลายปีแล้ว หน้า 76)

ตัวอย่างนี้เป็นการลำดับสิ่งต่าง ๆ เนื่องจากต้องการเน้นโทษที่เกิดจากการครหา จึงยกคำที่แสดงถึงโทษซึ่งทวีขึ้นเป็นลำดับ ทั้งทางโลกและทางธรรม

ตัวอย่างที่ 4

“ผู้มีปัญญาย่อมเอาตัวออกห่างจากความเหี้ยมร้ายแห่งครอบครัว แลปลดตัวจากรักลูกเมีย แลรักบ้าน”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่ชายหลังอุรุทิศจะตีตัวออกห่างจากครอบครัว หน้า 79)

ตัวอย่างนี้กล่าวถึงสิ่งที่มีความหมายไปในทางเดียว แต่มีความสำคัญต่างกันมากกล่าว คือ ครอบครัว ลูกเมีย บ้าน เพื่อเน้นข้อความตอนแรก ซึ่งมีความสำคัญสูงสุดในข้อความนี้และลดลงตามลำดับ

ตัวอย่างที่ 5

“เมื่อใครได้เห็นเนตรแห่งนาง ก็ใคร่จะเห็นอีก แลเห็นอยู่เสมอไป”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน กล่าวถึงความงามของนางรัตนาวดี หน้า 77)

ตัวอย่างดังกล่าวใช้วิธีการเน้นโดยการกล่าวใหม่อีก ด้วยการเพิ่มน้ำหนักความต้องการเห็น คือ เมื่อเห็นครั้งหนึ่ง ก็อยากเห็นซ้ำซ้ำว่า “เห็นอีก” และเห็นเป็นประจำใช้ว่า “เห็นเสมอ” ทำให้ปริมาณความถี่ทวีขึ้นตามลำดับ

ตัวอย่างที่ 6

“การพนันและการเสพยาเครื่องมืมนเมาต่าง ๆ ก็กลับทำตามเดิม โทษทั้งหลายก็กลับเกิดทรัพย์สินทั้งหลายก็เปลืองไป ในที่สุดก็หมดลง”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่ชายหลังอุฐมลักนางรัตนาวดีตกแหว แล้วก็กลับไปประพฤติตนเป็นคนชั่วร้าย หน้า 81)

ตัวอย่างนี้ต้องการเน้นโทษของการพนันและการเสพยาเครื่องมืมนเมา โดยเพิ่มน้ำหนักความรุนแรงของการสูญเสียทรัพย์สินนั้น กล่าวคือ ค่อย ๆ สูญเสีย จนไม่มีอะไรเหลือตามลำดับ

ตัวอย่างที่ 7

“การตัดเล็บให้ขาดไปด้วยดาบซึ่งฟาดเต็มแรงนั้น ถ้านิ้วพลอยติดไปด้วย ก็นับว่าง่าย แลนับว่าตัดเล็บสำเร็จเหมือนกัน ถัดไปทั้งมือยิ่งง่ายหนักเข้า แลการตัดเล็บก็เป็นอันได้ตัด”

(เรื่องที่ 3 วีรพล ตอนที่สุรเสนให้วีรพลแสดงฝีมือทางอาวุธ หน้า 99)

ตัวอย่างดังกล่าวเป็นประโยคเน้นความโดยกล่าวเป็นเงื่อนไขคู่ “ถ้า...ก็” และมีการเพิ่มน้ำหนักความด้วยการกล่าวว่า “ง่าย” ในประโยคแรก แล้วกล่าวว่า “ยิ่งง่ายหนักเข้า” ในประโยคหลัง ทำให้ทั้งสองประโยคนี้น้ำหนักต่างกัน

ตัวอย่างที่ 8

“ชายรูปงามนั้นก็หายากอยู่ แต่ก็พอหาได้ ชายทรงคุณดีก็หาไม่ง่าย แต่ก็คงจะพอหาได้ ส่วนชายรูปงามที่ทรงคุณดีนั้น ถ้าจะมีในโลก ก็คงจะนับให้ถ้วนได้ด้วยนิ้วมือสิบนิ้ว แต่ที่จะหาเอาความคิดดีเข้ามาประสมอีกอย่างหนึ่งนั้น ถ้าจะหาเข็มในพระมหาสมุทร ก็เห็นจะยากง่ายปานกัน”

(เรื่องที่ 4 มัทนเสนา ตอนที่เวตาลอธิบายให้พระวิกรมมัทยวงศ์ฟังถึงนางมัทนเสนาที่ต้องการให้บิดาเลือกชายที่มีรูปดี คุณดี และความคิดดี หน้า 114)

ตัวอย่างดังกล่าวเน้นการเลือกคู่ครองของสตรีที่ยิ่งผู้ชายมีคุณสมบัติดีเพียงใด ก็ยิ่งหายาก

ตัวอย่างที่ 9

“บุรุษมีความใคร่ทรัพย์สินก็เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่สตรี / แลชายที่สละภริยาเสียแล้ว แม้จะมีสมบัติก็ใช้อะไรไม่ได้ / ชายที่ไม่มีเมียสวายนั้นดีกว่าดิรัจฉานที่ตรงไหน จะต่ำช้าไปกว่าสัตว์เลวทรามเสียอีก”

(เรื่องที่ 7 มนัสวี ตอนที่พราหมณ์มูลทวะอาสาจะช่วยมนัสวีให้ได้พระราชธิดาเป็นชายา มนัสวีจึงกล่าวอ้างเหตุผลไปต่าง ๆ นานา หน้า 166)

ตัวอย่างดังกล่าวเน้นความรุนแรงที่ชายไม่มีภรรยา

ตัวอย่างที่ 10

“การสละ คนควรสละบุคคลเพื่อประโยชน์แก่ครอบครัว สละครอบครัวเพื่อประโยชน์แก่กรุง สละกรุงเพื่อประโยชน์แก่ประเทศ สละประเทศเพื่อประโยชน์แก่พระราช”

(เรื่องที่ 7 มนัสวี ตอนที่บรรดาอำมาตย์ชี้แจงท้าวสุพิจารถึงเหตุอันควรที่จะยกมนัสวีในร่างหญิงสาวให้กับบุตรชายโกษาธิบดี หน้า 178)

ตัวอย่างดังกล่าวเน้นการเสียดสี ซึ่งมีความสำคัญเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จากส่วนย่อยไปส่วนรวม คือ บุคคล ครอบครัว ประเทศ กษัตริย์ โดยใช้วิธีการกล่าวซ้ำ และการขยายความเชื่อมโยงต่อกันไป ด้วยการนำสิ่งที่กล่าวท้ายข้อความแรกมากล่าวเริ่มต้นในการจะกล่าวถึงสิ่งต่อไป ทำให้มีการส่งต่อเหมือนลักษณะร้อยความเข้าด้วยกัน

ตัวอย่างที่ 11

“ชายที่มีอิสระเช่นนี้ เมื่อความรักเข้ามาครอบงำก็กลับกลายหมด ความเป็นไทยแก่ตนก็เสื่อมถอย เพราะหัวใจไปถูกมัดตรึงตราเสียแล้ว แม้คนที่ไม่กลัวเทวดา และไม่เกรงเดชพระอินทร์ เพราะไม่ได้ทำอะไรที่พระสวรรคบิดจะตำหนิโทษได้ ก็กลับมากลัวสตรีตัวนิดเดียว ซึ่งเป็นที่รักของตน”

(เรื่องที่ 8 ทิระมะทรธิน ตอนที่เวตาลกล่าวถึงคติของความรัก หน้า 195)

ตัวอย่างดังกล่าวเน้นอำนาจของสตรีอันเป็นที่รัก ซึ่งมีอิทธิพลเหนือชาย ถึงแม้จะมีคุณสมบัติดีเด่นอย่างไร เช่น มีอิสระ มีความกล้าหาญ เป็นต้น ก็ไม่สามารถต้านทานได้

ตัวอย่างที่ 12

“มารดาคุมครองบุตรเมื่อเป็นทารก บิดาคุมครองเมื่อจำเริญวัยใหญ่ขึ้น แต่บุรุษซึ่งเป็นชาตินักรบ ย่อมจะคุมครองรักษาสกุลของตนทุกเมื่อ”

(เรื่องที่ 9 มุกดาวลี ตอนที่คุณากรชายคนที่สามยกข้อความแสดงความรู้เพื่อแสดงความสามารถให้หริทาสผู้เป็นบิดาของนางมุกดาวลีเลือกตน หน้า 212)

ตัวอย่างดังกล่าวให้เห็นลำดับความสำคัญในการคุมครอง คือ ทารกอ่อนแอ มารดาเป็นผู้คุมครอง พอเจริญเติบโตขึ้นสิทธิของบิดาคุมครอง เมื่อเป็นนักรบที่มีความกล้าหาญ ก็ต้องคุมครองชาติบ้านเมือง

4.3 ประโยคเน้นความโดยวิธีชี้เหตุและผล เป็นประโยคที่มีการเน้น โดยการย้ำ หรือ การเชื่อมโยงเหตุและผล ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“หญิงเอาใจใส่ต่อกิจการในอนาคตนั้น ย่อมจะเอื้อเพื่อต่อกิจการปัจจุบัน”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ ตอนที่พุทธศิริระกล่าวชี้แจงเหตุผลในการตามหาหมอดู หน้า 45)

ตัวอย่างนี้เป็นการชี้ถึงเหตุและผล โดยใช้การเชื่อมโยงเหตุผลกัน กล่าวคือ คนที่สนใจอนาคต ส่งผลให้ต้องสนใจปัจจุบันว่า ชีวิตเป็นอย่างไรด้วย

ตัวอย่างที่ 2

“พระวิกรมมัททยโปรดให้ยอพระองค์เอง ไม่ต้องให้ยอผ่านคนอื่น พระหฤทัยในข้อนี้ เนาวรัตน์ก็ ย่อมทราบ แลใช้เป็นหลักในการยอพระเกียรติ แลใช้การยอพระเกียรติเป็นหลักแห่งความมั่งคั่งของเจ้าบท เจ้ากลอนทั้งแก่นั้น”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่เวตาลกล่าวถึงการยอพระวิกรมมัททย หน้า 66)

จากตัวอย่างเน้นหลักการยอพระเกียรติโดยให้เห็นเหตุที่ส่งผลต่อเนื่อง คือ กวีใช้การยอพระเกียรติโดยตรงกับพระราชา เพื่อจะได้รับรางวัลตอบแทน

ตัวอย่างที่ 3

“พระองค์จะสอนอะไรตนเองก็สอนไม่ได้ ก่อนที่หนดแห่งพระองค์งอกงามเป็นช่อ ครั้นเมื่อ
งอกงามแล้วใครจะสอนอะไรพระองค์ ก็ไม่ได้เหมือนกัน”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่เวตาลเสียดสีพระวิกรมาติศย์เป็นบิดาประเภทที่สาม คือ ใจแคบ
หน้า 67)

ตัวอย่างนี้กล่าวต่าหิณิสัยของพระวิกรมาติศย์ ด้วยการย้ำพฤติกรรมของพระองค์อีกครั้ง
ในตอนท้าย โดยชี้ว่า ไม่ว่าจะอยู่ในวัยเด็ก หรือผู้ใหญ่ ก็สอนไม่ได้ เป็นการเน้นด้วยซ้ำผลย่ำสุดท้ายว่า
อย่างไรก็ยังมีพฤติกรรมเหมือนเดิม ถึงแม้วัยจะเปลี่ยนไปก็ตาม

ตัวอย่างที่ 4

“ทรัพย์นั้นเป็นผลของความอยู่ในธรรม ความสุขเป็นผลของความมีทรัพย์แลภริยาเป็นผลของ
ความมีสุข ชายไม่มีเมียจะมีความสุขอย่างไรได้”

(เรื่องที่ 7 มนัสวี ตอนที่พราหมณ์มูลทวะอาสาจะช่วยมนัสวีให้ได้พระราชธิดาเป็นชายา มนัสวี
จึงกล่าวอ้างเหตุผลไปต่าง ๆ นานา หน้า 166)

ตัวอย่างนี้เหตุผลหนึ่งเป็นเหตุผลต่อไป ทำให้ข้อความเกี่ยวโยงกัน เพื่อจะเน้นประเด็นที่ต้องการ

5. ประโยคขัดความ คือ ประโยคที่มีเนื้อความขัดกัน ประโยคแรกแสดงการกระทำที่ขัดแย้ง
หรือกล่าวให้เห็นเป็นตรงข้าม หรือความหมายขัดจากที่ควรจะเป็น โดยแย้งกับข้อความในประโยคที่ตามมา
(ธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์. 2529 : 180-181)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. ใช้ประโยคขัดความ 3 ลักษณะดังนี้

- 5.1 ประโยคขัดความที่ใช้คำหรือกลุ่มคำตรงข้ามคู่กัน
- 5.2 ประโยคขัดความที่ใช้คำที่มีความหมายขัดแย้งกัน
- 5.3 ประโยคขัดความที่กล่าวให้เห็นเป็นตรงข้าม

5.1 ประโยคขัดความที่ใช้คำหรือกลุ่มคำตรงข้ามคู่กัน คือ ประโยคที่กล่าวใหม่ให้
ตรงกันข้าม โดยอาจจะใช้คำตรงข้ามที่เป็นปฏิสัณฐาน หรือเป็นคำตรงข้ามที่มีความหมายต่างกันทำให้
เนื้อความมีความหมายขัดกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“เหตุตั้งนั้นวิธีที่จะปฏิบัติทั้งสามสิ่งดีที่สุดใน คือ ไม่ปฏิบัติเสียเลย”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกุฏ ตอนที่พุทธชิระยกกวีโบราณมาอธิบายเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติตน คือ
ละเว้นกาม การพนัน การดื่มสุรา เพราะสิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดผลที่ไม่แน่นอน แล้วพุทธชิระก็แนะนำ
พระวัชรมุกุฏ หน้า 43)

ตัวอย่างนี้เป็นประโยคขัดความที่ใช้คำคู่ที่ตรงข้ามกัน คือ ปฏิบัติ กับ ไม่ปฏิบัติ

ตัวอย่างที่ 2

“เมื่อหญิงกล่าวว่าไม่ได้ไยดี แปลว่าไยดี”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกุฏ ตอนที่พุทธชิระตีความหมายจากท่าทางของพระราชธิดาปัทมาวดีให้ พระวัชรมุกุฏฟัง หน้า 49)

จากตัวอย่างใช้การปฏิเสธก่อน แล้วกล่าวความหมายตรงข้ามกัน คือ ไม่ได้ไยดี กับ ไยดี เพื่อสื่อความหมายว่า หญิงมีจิตใจที่ตรงข้ามกับพฤติกรรม

ตัวอย่างที่ 3

“โลกใหญ่กว้างก็ทรงลืมหมด คงเหลืออยู่แต่โลกในตำหนักนางเท่านั้น”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกุฏ ตอนที่พระวัชรมุกุฏได้พระราชธิดาปัทมาวดีเป็นชายาและกำลังมีความสุข หน้า 52)

ตัวอย่างดังกล่าวเป็นประโยคขัดความที่ใช้ความเปรียบ ซึ่งนำคำตรงข้ามกัน คือ โลกใหญ่กว้างกับโลกในตำหนักนาง โดยคำหนึ่งกล่าวทั่วไป คำหนึ่งกล่าวเฉพาะที่ ทำให้ผู้อ่านตีความได้ทันทีว่า ผู้ชายคนนี้ลุ่มหลงในสิ่งเดียวไม่สนใจเรื่องอื่น

ตัวอย่างที่ 4

“พระรามเสนเป็นแขกอาจเห็นงามในทางซึ่งเราท่านเห็นน่าเกลียดเป็นที่สุด”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน กล่าวถึงการชมความงามของพระราชธิดาจันทร์ราวดี หน้า 69)

ตัวอย่างนี้ใช้คำตรงข้ามกัน คือ “งาม” กับ “น่าเกลียด” ทำให้มีความหมายขัดกัน

ตัวอย่างที่ 5

“ที่อธิบายเช่นนั้น เป็นปัญญาหญิง คือ ไม่ใช่ปัญญาแลไม่ใช่อธิบายเลย”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่นึกแค้นว่าได้ตอบเหตุผลของนางนกขุนทองที่ไม่อยากมีคู่ เพราะใจต้องการอย่างนั้น หน้า 73)

จากตัวอย่างเป็นการย้อนความเดิม โดยการปฏิเสธข้อความแรก ข้อความมุ่งจะกล่าวว่า ผู้หญิงไม่มีปัญญา และอธิบายไม่เป็น

ตัวอย่างที่ 6

“แม้ตัวจะเป็นผู้มีใจบึกบึน ก็บังเกิดใจอ่อนแทบจะร้องไห้”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่ชายหลังอุฐพบนางรัตนาวดีผู้เป็นภรรยา ซึ่งนางทำดีด้วย ทั้ง ๆ ที่เขาเคยทำชั่วร้ายกับนาง หน้า 82)

ตัวอย่างข้างต้นใช้คำตรงข้าม คือ ใจบึกบึน กับใจอ่อน ทำให้มีความหมายขัดกัน

ตัวอย่างที่ 7

“วีรพลชี้แจงแสดงความเห็นมีหลักฐานมั่นคงปรากฏว่ามีใช้แต่รอบรู้ดำรา ซึ่งบัณฑิตแลพราหมณ์ผู้ไม่เคยรบแต่งไว้เป็นแบบฉบับการรบ”

(เรื่องที่ 3 วีรพล ตอนที่วีรพลแสดงความรู้ความสามารถทางการรบ จนเป็นที่ประจักษ์แก่สุรเสน โดยความรู้ทางการรบที่ใช้ดังกล่าว มิใช่แต่ใช้ในตำรา หน้า 99)

ตัวอย่างนี้ใช้กลุ่มคำที่แสดงความหมายที่ขัดแย้งกัน คือ ผู้ไม่เคยรบ แต่เขียนแบบฉบับการรบ

ตัวอย่างที่ 8

“ท่อนผ้าซึ่งจะมิดชิดก็ไม่มีได้”

(เรื่องที่ 3 วีรพล กล่าวถึงเครื่องนุ่มห่มของสันยาสิ คือ ผู้นับถือพระศิวะ หน้า 102)

ตัวอย่างนี้ใช้คำ มิดชิด กับ ไม่มี ได้ทำให้เกิดความหมายตรงข้ามกัน จึงเห็นภาพชัดเจนว่ามีผ้าปกคลุมอยู่ แต่คลุมไม่มีมิดชิด

ตัวอย่างที่ 9

“ในเวลาที่กินข้าวเย็นแล้วเสมอกับเมื่อยังไม่ได้กิน”

(เรื่องที่ 5 พระเจ้าธรรมาธิราช กล่าวถึงลักษณะนิสัยของคุณคังกร หน้า 126)

จากตัวอย่างใช้การเปรียบเทียบในการกล่าวปฏิเสธข้อความเดียวกัน และคำที่แสดงการเปรียบเทียบ คือ “เสมอกับ” ส่วนคำตรงข้ามที่ปฏิเสธกัน คือ “กินแล้ว” กับ “ไม่ได้กิน” ทำให้เกิดความหมายขัดกัน

ตัวอย่างที่ 10

“ยุติธรรมนั้นบางทีก็ไม่ยุติธรรม”

(เรื่องที่ 7 มนัสวี ตอนที่เวตาลกล่าวกับพระวิกรมมหาราช ก่อนที่จะกลับไปต้นอโศกอีกครั้ง หน้า 185)

ตัวอย่างดังกล่าวมีการใช้คำปฏิเสธกัน คือ “ยุติธรรม” กับ “ไม่ยุติธรรม” ซึ่งมีลักษณะสองอย่างในข้อความเดียวกัน จึงตัดสินไม่ได้ว่าเป็นอย่างไร ทำให้มีความหมายขัดกัน

5.2 ประโยคขัดความที่ใช้คำแสดงความหมายขัดแย้งกัน คือ ประโยคที่มีความหมายขัดจากความเป็นจริง สามารถสังเกตจากคำหรือกลุ่มคำที่แสดงการกระทำที่ขัดแย้งกันได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“เมื่อได้สามีที่ปัญญาอ่อน ก็ยิ่งผูกพันแน่นขึ้น”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกุฏ กล่าวถึงพระราชธิดาปัทมาวดีที่ได้พระวัชรมุกุฏเป็นพระสวามี หน้า 52)

จากตัวอย่างใช้คำ “ปัญญาอ่อน” กับ “ผูกพันแน่น” ขัดกัน เพราะตามธรรมดาผู้หญิงต้องการสามีที่เฉลียวฉลาด มีความเป็นผู้นำ ข้อความนี้แสดงความหมายที่ขัดแย้งจากสิ่งที่ควรจะเป็น แทนที่ได้สามีโง่จะเบื่อหน่าย กลับรักมากยิ่งขึ้น

ตัวอย่างที่ 2

“ครั้นต่อมาก็เห็นสามีฉลาดเฉลียวน้อยลง แต่ความเสน่หาของนางมิได้ลดหย่อน”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกุฏ กล่าวถึงนางปัทมาวดีที่เข้าใจว่าพระวัชรมุกุฏเป็นคนฉลาด หน้า 53)

ตัวอย่างนี้ก็มีลักษณะเช่นเดียวกับตัวอย่างที่แล้ว คือ คนโง่ ย่อมที่จะไม่มีใครสนใจ รู้สึกเบื่อหน่าย แต่ข้อความนี้แสดงถึงความรักที่ไม่เสื่อมคลาย

ตัวอย่างที่ 3

“เมื่อเธอพูดสันสกฤตผิดไวยากรณ์ ก็เห็นน่ารัก เมื่อเธอสบถก็ไพเราะ เมื่อสอนให้ทรงท่อง กาศยกลอน เธอจำไม่ใคร่ได้ นางก็ทรงพระสรวลเห็นน่าเอ็นดู”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ กล่าวถึงนางปัทมาวดีที่กำลังมีความรัก เห็นพฤติกรรมของคนที่รัก คือ พระวัชรมุกฏก็ตีไปหมด หน้า 53)

จากตัวอย่างเป็นการแสดงพฤติกรรมที่ขัดแย้งจากความเป็นจริง คือ พูดผิดกลับเห็นน่ารัก พูดคำหยาบกลับเห็นว่าไพเราะ จำกาศยกลอนไม่ได้กลับเห็นว่าน่ารัก แต่ละประโยคจึงมีความหมายขัดกัน

ตัวอย่างที่ 4

“ความขี้น้ำของสามีนั่นไม่เป็นเหตุให้นางเกลียดชัง อันที่จริงกลับจะรักยิ่งขึ้น เพราะความขี้น้ำนั้น”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน กล่าวถึงรัตนาวดีที่แต่งงานกับชายหลังอุฐ จากที่นางไม่เคยรัก กลับรัก เขามาก หน้า 78)

ตัวอย่างนี้ความที่ขัดกันขัดกับลักษณะของความเป็นจริงทั่วไป

ตัวอย่างที่ 5

“เอามือดีศีระะตนเองร้องให้คร่ำครวญ แต่จะหาน้ำตามิได้”

(เรื่องที่ 3 วีรพล กล่าวถึงพฤติกรรมของนางราชลักษมีที่วีรพลไปพบ หน้า 104)

ตัวอย่างนี้ใช้กลุ่มคำ “ร้องให้คร่ำครวญ” กับ “หาน้ำตามิได้” แสดงการกระทำที่ขัดแย้งกัน เนื่องจากอาการร้องให้คร่ำครวญ แทนที่มึ้นน้ำตาไหล กลับไม่มี ทำให้ความขัดกัน

ตัวอย่างที่ 6

“ข้าราชการผู้เป็นกองตระเวนป้องกันโจรกลับเป็นโจรอยู่ในสำนักโจร”

(เรื่องที่ 5 พระเจ้ารันธิระ ตอนที่พระเจ้ารันธิระปลอมเป็นโจร จึงได้พบว่าข้าราชการของพระองค์ ไม่ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ หน้า 133)

ตัวอย่างดังกล่าวความขัดกันเพราะผู้ที่มีหน้าที่ป้องกันโจร กลับมีพฤติกรรมเยี่ยงโจร

ประโยคขัดความที่แสดงการกระทำขัดแย้งข้างต้น เป็นประโยคที่มีการใช้คำเพิ่มน้ำหนักให้เกิด ความหมายตรงกันข้ามจากที่ควรจะเป็นไป เช่น “ก็ยิ่ง” “ก็เห็น” บางทีก็ใช้การใช้คำเชื่อม คือ “แต่” แสดง ความหมายขัดกัน หรือใช้คำแสดงความตรงข้าม เช่น “กลับ” ขัดแย้งกัน ซึ่งคำเหล่านี้ช่วยให้ประโยคนั้น เพิ่มน้ำหนักความขัดแย้งที่มากขึ้น

5.3 ประโยคขัดความที่กล่าวให้เห็นเป็นตรงข้าม เป็นประโยคที่มีความหมายขัดกัน เนื่องจากข้อความที่กล่าวตรงข้ามกับความเป็นจริง เรื่องที่เกิดขึ้นจึงเป็นไปได้ เพราะเหตุการณ์นั้น เกิดขึ้นแล้ว หรือความหมายขัดกัน เนื่องจากข้อความที่กล่าวเป็นไปได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“นางนกตัวนี้ก็ได้พูดมาจนน่าจะเป็นที่เต็มที่อยู่แล้ว แต่อย่างนั้นยังนับว่าเพิ่งจะขึ้นต้นเท่านั้น”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่นกแก้วพูดต่อว่านกขุนทองให้พระรามเสนฟัง หน้า 83)

จากตัวอย่างการเริ่มต้นพูด คือ การที่ยังไม่ได้พูดอะไร แล้วกำลังจะดำเนินการพูดขึ้น แต่ในที่นี้พูดมามากนั้นยังไม่มีสาระอะไรเลย จึงเหมือนกับเพิ่งจะเริ่มต้น ความหมายจึงขัดกัน

ตัวอย่างที่ 2

“ความเกลียดนั้นเป็นของคู่กันกับความรัก”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่นกแก้วกล่าวถึงความรู้สึกของหญิงที่มีต่อชาย หน้า 88)

ตัวอย่างนี้นำสิ่งตรงข้ามมาคู่กัน ซึ่งเป็นไปไม่ได้ที่ความรักและความเกลียดจะไปด้วยกันได้ และคำว่า “ของคู่กัน” ต้องเป็นสิ่งเดียวกัน แต่ความรักและความเกลียดเป็นสิ่งตรงข้าม จึงเปลี่ยนใช้คำที่เคยใช้ให้เป็นตรงข้ามด้วย

ตัวอย่างที่ 3

“ความงามของหญิงอยู่ในสัจย์ แต่หญิงมีความงามจะหาที่ไหนจึงจะพบได้เล่า”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่นกจุมพฏยกคำโบราณมากล่าว หน้า 94)

ตัวอย่างนี้นิยามว่า ความงามของหญิงอยู่ที่มีความสัจย์ แต่ผู้หญิงที่ไหนจะมีความซื่อสัตย์เหมือนกัน

ตัวอย่างที่ 4

“ความตายของนางโศภินีนั้นเป็นสภมรณะย่อมจะตายเป็นสุขเสมอ”

(เรื่องที่ 5 พระเจ้าธรรมาธิราช ตอนที่นางโศภินีได้ทำพิธีเผาตัวตายตามนายโจรผู้รักตัวเองรักไป หน้า 143)

ปกติความตายเป็นความทุกข์ แต่ความตายของนางโศภินีได้ตายกับผู้ที่ตนรัก จึงตายเป็นสุข ทำให้เนื้อความขัดกัน

6. ประโยครวมเนื้อความ เป็นประโยคที่มีเนื้อความย่อย ๆ หลายประโยครวมกัน และแต่ละเนื้อความมีความสัมพันธ์ต่อกัน เมื่ออ่านจบประโยคจะได้เนื้อความที่สมบูรณ์ (สุชาติ ลาวัลย์กุล. 2532 : 81)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. ใช้ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กัน 5 ประเภท ดังนี้

- 6.1 ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางเวลา
- 6.2 ประโยครวมเนื้อความที่มีสัมพันธ์กันทางเหตุผล
- 6.3 ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันโดยมีเงื่อนไข
- 6.4 ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางขัดแย้ง
- 6.5 ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางขยายความ

6.1 ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางเวลา เป็นประโยคที่มีเนื้อความย่อยในประโยคสัมพันธ์กัน เนื่องจากเวลาที่เหตุการณ์นั้น ๆ เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกัน (สุชาติ ลาวัลย์กุล. 2532 : 82)

นิทานเวตาลของ น.ม.ส. ใช้ประโยชน์จากความที่สัมพันธ์กันทางเวลา 2 ลักษณะ คือ

6.1.1 เหตุการณ์เกิดขึ้นพร้อมกัน

6.1.2 เหตุการณ์เกิดขึ้นต่อเนื่องกัน

6.1.1 เหตุการณ์เกิดขึ้นพร้อมกัน ดังตัวอย่าง

“ในขณะที่นายโจรสลัดแค้นหน้าโกรธนั้น นางรู้สึกสะดุ้งเหมือนหนึ่งรู้สึกถูกสายฟ้า ในทันใดนั้น นางโศภณีก็วิ่งไปหาบิดาบอกว่า บิดาจงรีบไปโดยเร็ว แลขอโทษให้พระราชาลอญ์โจรสลัดนั้นเกิด”

(เรื่องที่ 5 พระเจ้าธนบุรี ตอนที่นางโศภณีพบนายโจร หน้า 139-140)

ตัวอย่างนี้มีเหตุการณ์ 2 เหตุการณ์เกิดขึ้นพร้อมกัน คือ การแสดงสีหน้าของโจรสลัดกับความรู้สึกของนางและเวลาอันรวดเร็ว ก็เกิดเหตุการณ์ต่อมาที่นางวิ่งไปพบกับบิดา

6.1.2 เหตุการณ์เกิดขึ้นต่อเนื่องกัน ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

“ครั้นพ้นกำหนด 10 วันไปแล้ว ชายหนุ่มทั้งสองก็ให้นางนมเข้าไปเฝ้าพระราชธิดา คราวนี้นางเอาหญ้าฝรั่นทานิ้วพระหัตถ์ 3 นิ้วเพราะยังประจวบพระโรคลำดับเดือน วันที่สี่เป็นวันนัดให้เสด็จ ครั้นวันที่สี่ นางนมเข้าไปเฝ้าอีกครั้งหนึ่ง คราวนี้พระราชธิดาโกรธมาก เสด็จทรงจุดตัวนางนมไปที่ประตูด้านตะวันตก ทรงผลักให้ออกประตูนั้น แลตรัสว่าถ้ากลับเข้าไปอีกจะตีด้วยแส้ ครั้นนางนมกลับไปเล่าให้พุทธศิริระฟัง...”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ ตอนที่นางนมไปหาพระราชธิดาปัทมาวดีให้กับพระวัชรมกุฎ หน้า 50-51)

ตัวอย่างที่ 2

“เมื่อยังทรงพระเยาว์พระองค์ทรงเรียนวิชาซึ่งมีผู้สั่งสอนถวาย เช่น ความรู้ที่ว่าไม้เรียวเป็นต้นไม้ซึ่งคนอาจปีนขึ้นไปได้ถึงสวรรค์ เป็นต้น ครั้นพระองค์ทรงชนมายถึงมัชฌิมวัย ก็ทรงใช้ความรู้ที่เรียนมาในเบื้องต้น ทรงปลูกไม้เรียวสำหรับให้พระราชบุตรปีนขึ้นไปสู่ทิพยโลก พระองค์จะสอนอะไรตนเองก็สอนไม่ได้ ก่อนที่หนดแห่งพระองค์จะออกงามเป็นข้อ ครั้นเมื่อออกงามแล้วใครจะสอนอะไรพระองค์ก็ไม่ได้เหมือนกัน”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่เวตาลยกตัวอย่างพระวิกรมมหาราชเป็นบิดาประเภทที่สาม คือ บิดาผู้มีจิตใจแคบ โดยบรรยายพฤติกรรมของพระวิกรมมหาราช หน้า 67)

ทั้งสองตัวอย่างข้างต้นเกิดเหตุการณ์ต่อเนื่องกัน

6.2 ประโยชน์ของความที่สัมพันธ์กันทางเหตุผล เช่น

1 “ครั้นเห็นทิวพระนครนั้นพักอยู่ เห็นได้ว่าอ่อนเพลียเพราะความร้อนด้วยแสงพระอาทิตย์ กายก็มัวด้วยฝุ่นที่เกาะตามทางเดิน / นิธัตต์พ่อค้าเป็นคนใจอารี / ครั้นเห็นคนเดินทางมีอาการดังนั้น ทั้งเห็นสวมสังวาลพราหมณ์ แลเป็นผู้มีลักษณะดี เห็นได้ว่าเป็นพราหมณ์มีเกียรติ // นิธัตต์จึงเชิญให้ไปบ้านของตน”

(เรื่องที่ 8 ทิวพระนคร ตอนที่นิธัตต์พบกับทิวพระนคร หน้า 191)

ตัวอย่างนี้ข้อความส่วนที่ 1 เป็นเหตุ และข้อความส่วนที่ 2 เป็นผล

6.3 ประโยคความเนื้อความที่สัมพันธ์กันโดยมีเงื่อนไข เป็นประโยคที่มีเนื้อความย่อย แสดงเงื่อนไขที่แตกต่างกันไปในเรื่องเดียวกัน ทำให้เกิดความสัมพันธ์กันระหว่างเนื้อความ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“คติแห่งความรักเป็นเช่นนี้ แม้พระยศเกตุเป็นพระราชาทรงศักดิ์ใหญ่ เป็นที่นิยมของนางทั้งหลาย เพราะชาติ เพราะทรัพย์ แลเพราะอำนาจ ก็ยังตกเป็นทาสแห่งความรัก ไม่อาจหักห้ามความรุ่มร่าใน พระหฤทัยได้”

(เรื่องที่ 8 ที่ระฆะพรรคิน ตอนที่พระยศเกตุได้ฟังเรื่องราวของนางวิยาธรรจากที่ระฆะพรรคินแล้ว ก็เกิดความลุ่มหลงนาง หน้า 195)

ตัวอย่างนี้เป็นเงื่อนไขที่ไม่มีข้อยกเว้นของผู้ที่ตกอยู่ในความรัก

ตัวอย่างที่ 2

“ข้าแต่พระมหาราชฯ ถ้าพระองค์ทรงกำหนดในพระหฤทัยแน่อนแล้วว่า จะให้ข้าพเจ้าเป็นภริยา แห่งบุตรโกษาธิบดี พระองค์จงโปรดให้ชายหนุ่มนั้นสัญญาว่า จะทำการสิ่งหนึ่งตามความประสงค์ของ ข้าพเจ้า ถ้าเขาไม่ยอมทำ ข้าพเจ้าก็ไม่ยอมไปอยู่กับเขาเป็นอันขาด”

(เรื่องที่ 7 มนัสวี ตอนที่ท้าวสุพิศารับสั่งให้มนัสวีในรูปหญิงไปเป็นภรรยาของบุตรชายอำมาตย์ หน้า 180)

ตัวอย่างนี้นางแปลงเสนอเงื่อนไขกับพระราชา เมื่อพระองค์จะให้นางไปเป็นภรรยาของบุตรชาย อำมาตย์ คือ นางยินยอม แต่บุตรชายอำมาตย์ต้องทำตามทีนางบอก ถ้าไม่ทำ นางยื่นคำขาดว่าจะไม่ไป

6.4 ประโยคความเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางขัดแย้ง เป็นประโยคที่มีใจความย่อย ๆ ทำให้ข้อความขัดแย้งกัน เช่น

1

“ฝ่ายท้าวสุพิศารนั้น / ประเดี๋ยวก็ตรัสกริ้ว ประเดี๋ยวก็ตรัสปลอบ ดิโทษบ้าง ยกยอบ้าง / เพื่อจะ

2

3

ให้โกษาธิบดีเปิดปากทูลข้อคำใดที่จะทำให้ทรงเห็นความเป็นไปในใจของเขาได้ / แต่เขาก็นิ่งอึ้งไม่พูดจาอะไรเลย”

(เรื่องที่ 7 มนัสวี ตอนที่โกษาธิบดีทูลขอมนัสวีในรูปหญิงให้บุตรชาย หน้า 175)

ตัวอย่างนี้ข้อความส่วนที่ 1 ขยายข้อความส่วนที่ 2 ซึ่งเป็นใจความหลักที่ขัดแย้งกับข้อความส่วนที่ 3

6.5 ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางขยายความ เป็นประโยคที่มีใจความย่อย ขยายใจความหลักของประโยค ทำให้ใจความสัมพันธ์กัน

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. ใช้ประโยคนี้ 2 ลักษณะ คือ

6.5.1 ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางขยายความ ใช้ใจความย่อย ๑ ขยายใจความหลักด้วยการให้รายละเอียด

6.5.2 ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางขยายความ ใช้ใจความย่อย ๑ ขยายใจความหลักด้วยเงื่อนไข

6.5.1 ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางขยายความ ใช้ใจความย่อย ๑ ขยายใจความหลักด้วยการให้รายละเอียด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

1

“วันหนึ่งที่ระฆะพรรคินเห็นคลื่นลูกหนึ่งเกิดขึ้นในทะเล / แล้วมีต้นกล้วยพฤษ์ผุดขึ้นมาจากน้ำ กิ่งก้านเป็นทองทั้งต้น มีแก้วประพาพประดับเป็นช่อ ๑ ลูกแลดอกล้วนแล้วด้วยมณีมีค่า ความงามที่ เหลือจะพรรณนาได้ บนกิ่ง ๑ หนึ่งมีอาสนะประดับด้วยแก้ว” 2

(เรื่องที่ 8 ที่ระฆะพรรคิน ตอนที่ระฆะพรรคินเห็นนางวิยาธรในทะเล หน้า 192)

ตัวอย่างที่ 2

1

“ในทันใดนั้นได้ทอดพระเนตรเห็น แลเสด็จไปถึงเมือง ๑ หนึ่งงามนัก / มีแสงระยับจากเรือน ซึ่งมีมณีเป็นเสา ทองเป็นผนัง หน้าต่างแลม่านล้วนแต่มุกดา มีสวนซึ่งมีสระอันงาม มีขัณฑ์ไฉไลทำ ด้วยมณีสีต่าง ๑ สำหรับเดินลงสระ และมีต้นกล้วยพฤษ์หลายต้น” 2

(เรื่องที่ 8 ที่ระฆะพรรคิน ตอนที่พระยศเกตุพบที่อยู่ของนางวิยาธร หน้า 198)

ตัวอย่างที่ 3

1

“กลียุคมาถึงเป็นแน่เสียแล้ว แลตั้งแต่ขึ้นต้นกลียุคมา / ความเท็จเกิดในโลกมากขึ้น แล ความจริงลดน้อยลงไป คนใช้ลั่นกล่าววาจาที่เกลียดเกลียดแต่ใจเป็นที่เลื่องมายุ ศาสนาสลายไป ความชั่วช้าทารุณเกิดมากขึ้น แลแผ่นดินก็ให้พืชผลน้อย พระราชาทรงเรียกค่าปรับจากราษฎร พรหมณ์ประพฤติไปในทางละโมบ บุตรไม่ฟังคำแห่งบิดา พี่น้องไม่ไวใจกันเอง ไฉนรู้สิ้นไปใน หมุมิตร ความจริงไม่มีในใจผู้เป็นนาย บ่าวเลิกการรับใช้ ชายทิ้งเสียซึ่งคุณแห่งชาย แลหญิงก็ ลั่นความอาย” 2

(เรื่องที่ 4 มัทนเสนา ตอนที่นางมัทนเสนากล่าวกับโสมทัตต์ หน้า 117)

ตัวอย่างที่ 4

1	“ฝ่ายพระราชาทรงคอยอยู่ครู่หนึ่งให้ธรรมะซิบซาบเข้าไปในใจผู้ฟังแล้ว ก็ตรัสเสียใหม่ให้ผลแห่งคำสอนที่มีในใจข้าราชการเหล่านั้นค่อยเบาบางลงไป / โดยที่ตรัสว่า ธรรมะซึ่งทรงแสดงนั้น ได้ทรงรับเป็นคำสั่งสอนของพระราชบิดา แลพระราชมารดาซึ่งทรงธรรมอย่างสูงทั้งสองพระองค์ แลเป็นธรรมะซึ่งบุรุษพึงประพฤติกเลิการพโดยปกติ แต่ถ้าเกิดปัญหาแปลกธรรมดาแลผิดปกติ การดำเนินทางธรรมจะแผกเพี้ยนไปได้ เพราะการดำเนินตามรอยแคบนั้น ย่อมแสดงน้ำใจแคบ” (เรื่องที่ 7 มนัสวี ตอนที่ท้าวสุพิจารตรัสกับบรรดาอำมาตย์ที่เฝ้าพระองค์ หน้า 177-178) ตัวอย่างที่ 1 ถึงตัวอย่างที่ 4 ข้างต้น ข้อความส่วนที่ 1 เป็นใจความหลัก ข้อความส่วนที่ 2 เป็นใจความย่อยให้รายละเอียดขยายใจความหลัก	2
---	---	---

6.5.2 ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางขยายความ ใช้ใจความย่อย ขยายใจความหลักด้วยเงื่อนไข เช่น

1	“ข้าพเจ้าขอพนันกับท่านว่า / ภายในหกเดือนนี้ ถ้าชายหนุ่มนั้นไม่ไปทำเลอะเทอะให้ เกิดเหตุขึ้นแล้ว ข้าพเจ้าจะยอมยกคัมภีร์ทั้งหลายของข้าพเจ้าให้เป็นทรัพย์สินของท่าน แต่ถ้าชายหนุ่ม นั้นไปทำให้เกิดความเป็นเหตุเสื่อมเสีย ท่านต้องใช้วิชาของท่านให้ข้าพเจ้าได้พระราชธิดาของท้าว สุพิจารมาเป็นภรรยา” (เรื่องที่ 7 มนัสวี ตอนที่พราหมณ์ศติกกล่าวกับพราหมณ์มูลทေး หน้า 182) ตัวอย่างนี้ข้อความส่วนที่ 2 เป็นส่วนขยายใจความส่วนที่ 1 ซึ่งเป็นใจความหลัก	2
---	---	---

7. ประโยคละความ คือ ประโยคที่มีการละข้อความบางตอน โดยข้อความที่ละมีการกล่าวไว้ ตั้งแต่ต้นแล้ว จึงละความได้ เพื่อความราบรื่นของข้อความ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“อนึ่งพระนารทเป็นผู้ฉลาดโดยมายาในหมู่ฤาษี หมาจิ้งจอกในหมู่สัตว์ กาในหมู่นก ช่างตัดผมใน หมู่คน หญิงในโลก”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่นกจุรามันยกคำโบราณมากล่าว หน้า 94)

จากตัวอย่างข้อความที่ละ คือ “เป็นผู้ฉลาดโดยมายา” ข้อความนี้สื่อความว่า บรรดาผู้ฉลาดโดย มายาทั้งปวง หญิงก็เป็นหนึ่ง

ตัวอย่างที่ 2

“ชายจะเลือกภริยาควรเลือกนางซึ่งมีกายไม่มีตำหนิ ซึ่งมีนามไพเราะ ซึ่งเงินงามเหมือนช้าง อ่อนอายุ ซึ่งมีฟันและผมพอดีทั้งขนาดแลปริมาณ ซึ่งมีกายอันอ่อนนุ่ม”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่พระรามเสนตรัสกับนกจุรามัน หน้า 68)

ตัวอย่างดังกล่าวละประโยคหลักว่า “ชายจะเลือกภริยาควรเลือกนาง” ข้อความนี้นำลักษณะที่ดีของ ผู้หญิงมากล่าว

ตัวอย่างที่ 3

“พระวิกรมาทิตยไ้ได้ทรงฟังก็แสดงอาการพิโรธ เพราะความถูกพระหฤทัยในเรื่องความซื่อต่อหน้าที่ ในเรื่องความรักกันในเหล่าบุตรแลสามีภรรยา ในเรื่องผู้น้อยฟังคำผู้ใหญ่ ในเรื่องคนมีใจใหญ่ แลใจมั่นคง เหล่านั้น กลับกระจัดกระจายไปหมด เพราะเวตาลกลับกล่าวเป็นความโง่เสียแล้ว”

(เรื่องที่ 3 วีรพล ตอนที่เวตาลตั้งคำถามไม่ถูกพระทัยพระวิกรมาทิตย หน้า 110)

ตัวอย่างดังกล่าวละความ “เพราะความถูกพระหฤทัย” โดยกล่าวเฉพาะเรื่องที่พอใจทั้งหมด

ตัวอย่างที่ 4

“อนึ่งอาจารย์ไ้เวศนิกรสอนให้ศิษย์ไม่ไว้ใจในทางที่นอกวิถีของตน ให้กลัวความทุกข์ในภพหน้า ให้รับทานจากผู้อื่นไม่เกินที่จะพอเป็นอาหารชั่ววันเดียว ไม่ให้กินอาหารที่เกี่ยวกับชีวิตสัตว์ แลให้ทำคุณต่อ คนทั้งหลาย”

(เรื่องที่ 6 มธุมาลดี ตอนที่ชายคนที่หนึ่งที่รักนางมธุมาลดีประพฤติดนเป็นไ้เวศนิกร หน้า 154-155)

ตัวอย่างดังกล่าวละประโยคหลักว่า “อาจารย์ไ้เวศนิกรสอน” แล้วกล่าวถึงข้อควรปฏิบัติตามความ เชื่อของลัทธิ

ตัวอย่างที่ 5

“เธอเป็นชายหนุ่มงดงาม มั่งคั่งด้วยทรัพย์สมบัติ มีหฤทัยเมื่อแม่แก่คนอื่น สนุกง่าย ไม่ฉลาด เกินไป แลไม่มีโอกาสจะเป็นคนเจ็บได้เลย”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่นางนกขุนทองทูลแนะนำคู่ครองให้พระราชธิดาจันทร์ราวดี หน้า 71)

ตัวอย่างนี้ข้อความที่ละ คือ “เธอเป็นชายหนุ่ม”

ตัวอย่างที่ 6

“ข้าจะบอกให้แจ่มแจ้งที่สุด บางทีจะแจ่มแจ้งเกินความพอใจของเจ้า / พวกเจ้าซึ่งเป็นเพศชาย ย่อมประกอบขึ้นด้วยความบาป ความโกง ความล่อหลอก ความเห็นแก่ตัว ความปราศจากธรรมในใจ คล่องในการทำลายพวกเราซึ่งมีเพศเป็นหญิง เพื่อความสำราญของพวกเจ้า”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่นางนกขุนทองโต้เถียงกับนกแก้ว หน้า 73)

ตัวอย่างนี้ข้อความที่ละ “พวกเจ้าซึ่งเป็นเพศชายย่อมประกอบขึ้นด้วย...ในการทำลายพวกเราซึ่งมี เพศหญิง”

การใช้ประโยคละความข้างต้น ทำให้ความกระชับ อ่านง่าย

8. ประโยคคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ เป็นการใช้ประโยคคำถาม ซึ่งโดยแท้จริงแล้วมิได้ ต้องการคำตอบ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“กามเทพเอ๋ย เหตุไรท่านจึงมารบกวนเราเช่นนี้”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ ตอนที่พระวัชรมุกฏพบกับพระราชธิดาปัทมาวดี หน้า 40)

ตัวอย่างที่ 2

“นางเป็นคนร่างใหญ่รูปอวบ ดูเหมือนหญิงอายุ 30 ปีที่มีผัวแล้ว แต่บิดาก็ยังหาจัดการให้มีผัวไม่ บิดาจะกินแลนอนเป็นสุขอย่างไร”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่เศรษฐีหมกคุดคิดจะยกบุตรสาวให้กับชายหลังอุฐ หน้า 76)

ตัวอย่างที่ 3

“ก็เมื่อเทวดายังไม่รู้เช่นนี้ เราผู้เป็นคนจะรู้ได้อย่างไรเล่า”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่นางชยศิริใส่ร้ายศรีท้าวว่า เขากัดจมูกของนาง เมื่อศรีท้าวได้ยินก็ กล่าวกับตัวเอง หน้า 92)

ตัวอย่างที่ 4

“ความงามของหญิงอยู่ในสัจย์ แต่หญิงมีความงามจะหาที่ไหน จึงจะพบได้เล่า”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่นกแก้วจุมพณ์ยกคำโบราณมากล่าว หน้า 94)

ตัวอย่างที่ 5

“พระองค์จะกลับทำอะไรให้ปวงชนทราบได้ว่า พระองค์ไม่กล้า ไม่ฉลาด ไม่มีพระหฤทัยดี แล ไม่ทรงรูปงามนั้น จะทรงทำได้ด้วยยากที่สุด”

(เรื่องที่ 3 วีรพล ตอนที่เวตาลกล่าวกับพระวิกรมมัททย หน้า 100)

ตัวอย่างที่ 6

“เอ็งอยากจะให้ข้าเอาตัวเอ็งฟาดลงกับพื้นดินหรือ”

(เรื่องที่ 3 วีรพล ตอนที่พระวิกรมมัททยรับสั่งกับเวตาล หน้า 101)

ตัวอย่างที่ 7

“โหเหา ท่านผู้มีชาติเป็นนักรบก็หนีการรบด้วยหรือ”

(เรื่องที่ 5 พระเจ้ารันธิระ ตอนที่โจรกล่าวกับพระเจ้ารันธิระ หน้า 136)

ตัวอย่างที่ 8

“เมื่อหัวเราะในเวลาที่เกิดลมกำลังแทงเข้าไปในเนื้อจนคนดูพากันเสียวไส้เช่นนั้น ใครเลยจะ เห็นเหตุที่ควรนินรมย์”

(เรื่องที่ 5 พระเจ้ารันธิระ ตอนที่นายโจรทราบเรื่องนางโคภีในขณะที่ถูกลงโทษ หน้า 141)

ตัวอย่างที่ 9

“มีคำถามว่า เทวดาได้สิ่งใดมาจากไหน จึงปันหน้าคนได้งามถึงเท่านั้น ได้แบ่งเอาภาคอันงาม ที่สุดในพระจันทร์มาหรือ จึงทำให้มีรอยแหว่งซึ่งคนอาจเห็นได้ในดวงเดือน”

(เรื่องที่ 6 มธุมาลดี กล่าวถึงความงามของนางมธุมาลดี หน้า 149)

ตัวอย่างที่ 10

“ใครบ้างไม่เคยได้ทุกข์เพราะหญิง เหตุว่าหญิงนั้น ผู้ใดจะบังคับให้อยู่ในถ้อยคำก็บังคับไม่ได้”
(เรื่องที่ 6 มธุมาลดี ตอนที่ยกคำกล่าวของปราชญ์ในเรื่องผู้หญิง หน้า 150)

ตัวอย่างที่ 11

“ภริยาเป็นผลของความสุข ชายไม่มีเมียจะมีความสุขอย่างไรได้”
(เรื่องที่ 7 มนัสวี ตอนที่มนัสวีพูดพรวดเพื่อถึงการมีภรรยา หน้า 166)

ตัวอย่างที่ 12

“พระองค์จงรีบก้าวพระบาทเถิด ลองดูว่าพระองค์จะกลับไปถึงต้นอโศกก่อนข้าพเจ้าได้บ้างหรือไม่”
(เรื่องที่ 7 มนัสวี ตอนที่เวตาลกล่าวเยาะเย้ยพระวิกรมมัททัย หน้า 185)

ตัวอย่างที่ 13

“วันนี้เราได้เห็นสิ่งน่าพิศวงนัก ใครบ้างคิดว่าจะได้เห็นต้นไม้ขึ้นจากทะเล มีนางทิพย์นั่งขับกลอน
อยู่บนต้นไม้”

(เรื่องที่ 8 ทิระฆะพรรดิน ตอนที่ทิระฆะพรรดินเห็นนางวิยาธรในทะเล หน้า 193)

โวหาร

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. ใช้โวหารต่าง ๆ เรียบเรียงข้อความดังนี้

1. การบรรยาย
2. การพรรณนา
3. การอธิบาย

1. การบรรยาย คือ วิธีการเรียบเรียงข้อความ เพื่อเล่าให้ผู้อ่านทราบว่า มีเรื่องใด หรือ เหตุการณ์ใดเกิดขึ้นบ้าง ผู้เขียนมีเจตนาจะให้ผู้อ่านได้มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ที่ปรากฏขึ้นไม่ว่าจะเป็น ประสบการณ์จริงหรือเป็นเหตุการณ์ในจินตนาการ (กุหลาบ มลลิกะมาส และวิพุธ โสภวงศ์. 2526 : 25)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. ใช้ลักษณะการบรรยายและกลวิธีนำเสนอการบรรยายดังนี้

- 1.1 การบรรยายตามลำดับ
- 1.2 การบรรยายโดยใช้โวหารอย่างอื่นแทรก

1.1 การบรรยายตามลำดับ เป็นการบรรยายเนื้อเรื่องอย่างต่อเนื่องตามลำดับการเกิด เหตุการณ์ก่อนหลัง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“สักครู่หนึ่งมีหญิงสาวเป็นอันมาก ห้อมล้อมด้วยทาสีพากันมาที่ริมสระฝากโน้น ครั้นมาถึงก็ยืน สนทนาแลสำรวจกันอยู่ที่ขอบสระ บางนางก็ลงอาบน้ำ แต่นางผู้เป็นหัวหน้า คือ พระราชบุตรีนั้นมิได้ลง สระน้ำ เสด็จเดินเที่ยวเล่นไต่ริมไม้กับนางอีกคนหนึ่งห่างฝู่งนางออกไป”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ ตอนที่นางปัทมาวดีกำลังจะพบกับพระวัชรมกุฎ หน้า 40)

จากตัวอย่างดังกล่าวเป็นการบรรยายเหตุการณ์อย่างต่อเนื่องตามลำดับความสำคัญ จากสำคัญ น้อยไปสู่ความสำคัญที่สุด ดังเช่น การกล่าวถึงตัวละครที่ไม่สำคัญ อันได้แก่ ตัวประกอบทั้งหลายก่อน แล้วจึง เปิดตัวละครสำคัญ คือ ตัวเอกฝ่ายหญิง การบรรยายเช่นนี้ชวนให้ผู้อ่านอยากติดตามเรื่องราว โดยเริ่ม ภาพรวมคือ “มีหญิงสาวเป็นอันมาก ห้อมล้อมด้วยทาสี” และมีการใช้คำแสดงจำนวน คือ “เป็นอันมาก ห้อมล้อม” ทำให้เห็นภาพผู้หญิงหลายคน แล้วกล่าวเฉพาะเจาะจงตัวละครสำคัญ ด้วยการบอกเพียง สถานภาพ คือ ราชบุตรี ให้เห็นความแตกต่างระหว่างตัวละครสำคัญกับตัวละครทั่วไป โดยแยกให้เห็น ภาพชัด จากการใช้คำสันธาน “แต่” แสดงความขัดแย้ง ทำให้เห็นเป็นภาพเฉพาะเจาะจง คือ กล่าวถึง “นางผู้เป็นหัวหน้า”

ตัวอย่างที่ 2

“ครั้นกลับถึงวังในตอนค่ำ พระราชบุตรก็บรรทมกระสับกระส่ายอยู่ตลอดคืน แลเป็นเช่นนั้นตลอด วันรุ่ง ครั้นวันที่สองถึงแก่ประชวรมีอาการเป็นไข้ การเขียนการอ่านการกินการนอนทั้งดหมด ราชการซึ่ง พระราชบิดามอบเฉพาะพระองค์ก็งด การอื่น ๆ ก็งด เพราะรับสั่งว่าจะสิ้นพระชนม์อยู่แล้ว ครั้นพระชนม์ยังไม่สิ้นก็ทรงเขียนรูปนางงามผู้เก็บดอกบัวมาทำแปลก ๆ จนฝังอยู่ในพระหฤทัย กล่าวกันว่าเขียนเหมือน อย่างที่สุด ครั้นเขียนแล้วก็บรรทมพิศดูรูปพระเนตรอันจำด้วยน้ำ อีกครู่หนึ่งลุกทะเล้งขึ้นฉีกรูปนั้นเสีย แล้วชก

พระเศียรประหนึ่งว่า พระเศียรได้กระทำความผิดเป็นข้อใหญ่ แล้วก็เขียนรูปนางอีกรูปหนึ่งงามยิ่งกว่ารูปก่อน”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ หลังจากพระวัชรมุกฏได้พบกับพระราชธิดาปัทมาวดีแล้ว พระองค์ก็หลงใหลนาง หน้า 42)

จากตัวอย่างดังกล่าวบรรยายเหตุการณ์ตามลำดับเวลาและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยบรรยายให้เห็นอาการต่าง ๆ ของพระวัชรมุกฏที่ไม่เป็นอันทำอะไรเลย นอกจากหมกมุ่นอยู่ในอารมณ์หลงรักหญิง ดิตนเก็นเหตุ ผู้แต่งล้อพฤติกรรมของพระวัชรมุกฏที่เกิดจากอิทธิพลของความรักในจิตใจ จึงแสดงพฤติกรรมออกมาต่าง ๆ โดยใช้คำกริยาแสดงอาการ ทำให้ผู้อ่านนึกเห็นภาพผู้ที่ตกอยู่ในอาการขาดสติ

ตัวอย่างที่ 3

“ครั้นหญิงสหายไม่ทำตามด้วยความกลัวภัยจากศรีทนต์ผู้สามี นางก็โกรธ และมีอาการกระสับกระส่าย บอกตัวเองว่าไม่รู้จะพูดว่าอะไร ไม่รู้จะทำอะไร ไม่รู้จะไปไหน จึงจะถูกใจตัว จะกินก็ไม่ได้ จะนอนก็ไม่หลับ จะร้อนก็ไม่สบาย อะไร ๆ ก็ไม่ถูกใจทั้งนั้น นางชยศิริกระสับกระส่ายอยู่เช่นนี้หลายวัน จึงตกลงในใจว่า ถ้าขึ้นอยู่กับชายเสเพลซึ่งเป็นที่รัก ก็ไม่มีความสุขได้เป็นอันขาด”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่นางชยศิริต้องการพบกับชายเสเพล จึงใช้ให้เพื่อนไปเชิญมา แต่เพื่อนไม่ไป หน้า 90)

ตัวอย่างข้างต้นแสดงถึงอาการของนางชยศิริที่รู้สึกกระวนกระวายใจ คิดไม่ตก อยากจะไปหาชายเสเพล โดยบรรยายด้วยการใช้คำซ้ำ “ไม่รู้” 3 แห่ง ย้ำความคิดของนางชยศิริว่า รู้สึกสับสน แล้วมีการขยายด้วยการใช้คำกริยาช่วย “จะ” คู่กับคำปฏิเสธ “ไม่” แสดงว่านางชยศิริไม่ทำอะไร ได้แต่คิด เป็นการใช้คำปฏิเสธได้อย่างสมดุลกันในทุกข้อความ และสรุปอาการของนางว่า “นางเป็นอยู่เช่นนี้หลายวัน”

ตัวอย่างที่ 4

“เมื่อยังทรงพระเยาว์พระองค์ทรงเรียนวิชาซึ่งมีผู้สั่งสอนถวาย เช่น ความรู้ที่ว่าไม้เรียวเป็นต้นไม้ซึ่งคนอาจปีนขึ้นไปได้ถึงสวรรค์ เป็นต้น ครั้นพระองค์ทรงชนมาสู่ถึงมัจฉิมวัย ก็ทรงใช้ความรู้ที่เรียนมาในเบื้องต้น ทรงปลูกไม้เรียวสำหรับให้พระราชบุตรปีนขึ้นไปสู่ทิพย์โลก พระองค์จะสอนอะไรตนเองก็สอนไม่ได้ ก่อนที่หนดแห่งพระองค์จะออกมาเป็นข้อ ครั้นเมื่อออกมาแล้วใครจะสอนอะไรพระองค์ก็ได้เหมือนกัน”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่เวตาลยกตัวอย่างพระวิกรมมัททยเป็นบิดาประเภทที่สาม คือ บิดาผู้ที่มีจิตใจแคบ โดยบรรยายพฤติกรรมของพระวิกรมมัททย หน้า 67)

จากตัวอย่างดังกล่าวบรรยายคำพูดเชิงยั่วล้อของเวตาล โดยกล่าวย้อนหลังถึงพฤติกรรมของพระวิกรมมัททยตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ขึ้นมาจนถึงตอนเป็นผู้ใหญ่แล้ว ข้อความนี้ทำให้ผู้อ่านเข้าใจว่าพระวิกรมมัททยที่ทรงเรียนรู้อะไรต่าง ๆ ได้ด้วยความเข้มงวดของผู้สอน เมื่อเรียนมาด้วยวิธีนี้ ครั้นทรงเป็นพระราชบิดาก็ใช้วิธีเดียวกันในการอบรมพระราชบุตร เป็นการบรรยายที่ต้องตีความ ทำให้ทราบว่าพระวิกรมมัททยทรงบังคับพระโอรส ทั้ง ๆ ที่พระองค์เองเป็นผู้ที่ได้รับการสอนได้ยาก

ตัวอย่างที่ 5

“ครั้นถึงฤกษ์งามยามบุญ ท้าวเมศวรก็จัดการวิวาห์พระราชธิดามีการเลี้ยงดูอย่างใหญ่ มีการตกแต่งด้วยโคมไฟแลจุดดอกไม้เพลิง มีการสวดร้องตามซึ่งบัญญัติไว้ในพระเวท มีการแห่แลการดนตรี มีเสียงดังเอ็ดไปทั้งพระนคร”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่บรรยายถึงการอภิเษกสมรสระหว่างพระรามเสนกับพระราชธิดา-จันทราวดี หน้า 71)

จากตัวอย่างเป็นการบรรยายบรรยากาศของงานแต่งงาน แสดงให้เห็นความยิ่งใหญ่ของงานโดยรวม แล้วจึงกล่าวถึงส่วนย่อยต่าง ๆ คือ การตกแต่งสถานที่ พิธีกรรมและสิ่งบันเทิง ใช้คำ “มีการ” ซ้ำถึง 3 ครั้ง เพื่อบอกถึงกิจพิธีต่าง ๆ และใช้คำจินตภาพด้านเสียงว่า “มีเสียงดังเอ็ดไปทั้งพระนคร” แสดงถึงเสียงอึกทึกของผู้ร่วมงานจำนวนมาก นอกจากจะมีเสียงดนตรีแล้ว ยังทำให้เห็นถึงประเพณีของการแต่งงานในเรื่อง

ตัวอย่างที่ 6

“ครั้นถึงกำหนดการวิวาห์ หิรัญยัตต์พ่อค้าก็จ่ายเงินตราเป็นอันมากในการเลี้ยงแลหาของให้เจ้าบ่าว หนุ่มสาวทั้งคู่ถูกทาขมิ้นทั่วตัว แลในคืนก่อนวิวาห์นั้นถูกฟังดนตรีที่ใช้เสียงมาก ทั้งถูกขโลมด้วยน้ำมันทั้งตัว ยังเจ้าบ่าวจะถูกโกนผมอีกเล่า แห่ซึ่งพาเจ้าบ่าวไปส่งบ้านเจ้าสาวนั้นครึกครื้นมากมาย ถนนสว่างไปด้วยคบเพลิงซึ่งคนถือชูไป แลดอกไม้เพลิงก็จุดตลอดทาง ช้าง อูฐ แลม้าซึ่งแต่งเครื่องอย่างงามก็เดินไปตามระยะ แลกว่าจะแห่ไปถึงบ้านเจ้าสาว ก็มีเด็กชนและชายหนุ่มชวตาย เพราะถูกดอกไม้เพลิงหรือถูกช้างเหยียบ หรือเพราะเหตุอื่น ๆ ตั้ง 5 คน 6 คน เพราะการแห่กลางคืนเช่นนั้นย่อมจะมีเหตุเสมอ

ครั้นเจ้าบ่าวไปถึงบ้านเจ้าสาว ก็กระทำการวิวาห์ตามที่บัญญัติไว้ในคัมภีร์ แล้วก็มีการเลี้ยงอย่างฟุ่มเฟือย จนแขกที่นั่งลงกินเลี้ยงนั้นไม่มีใครบ่นว่ากระไรสักคนเดียว

ครั้นเสร็จพิธีวิวาห์แล้ว สามีกีพานางมัทนเสนาผู้ภริยาไปสู่เรือนแห่งตน เมื่อวันล่วงไปหลายวันแล้วภริยาแห่งน้องสุดท้อง แลภริยาแห่งพี่หัวปีของเจ้าบ่าวก็ช่วยกันจุดคร่ำพาเจ้าสาวไปส่งตัว แลให้นั่งอยู่บนที่นอนของเจ้าบ่าวซึ่งแต่งด้วยดอกไม้สด”

(เรื่องที่ 4 มัทนเสนา ตอนที่หิรัญยัตต์จัดงานแต่งงานให้กับนางมัทนเสนาคือเป็นบุตรสาว หน้า 118-119)

จากตัวอย่างเป็นการบรรยายตามลำดับเหตุการณ์ก่อนหลัง ส่วนที่เน้นเป็นพิเศษ คือ เน้นความเอิกเริกขรหรรษาฟุ่มเฟือยตามประเพณีซึ่งหมดเปลืองมาก ทั้งการตกแต่งสถานที่ ขบวนแห่ งานเลี้ยง การบรรยายงานแต่งงานนั้นจะเห็นว่าทั้งเจ้าบ่าว เจ้าสาวไม่ได้มีความเป็นตัวของตัวเอง ถูกจัดการโดยผู้อื่นทั้งสิ้น

ตัวอย่างที่ 7

“พระผู้เป็นเจ้าโปรดประทานให้มีบุตรชายมาเกิดคนหนึ่ง พ่อค้ายินดีก็มีงานสมโภชลูกชายใหญ่โต ให้ทานแก่พราหมณ์ผู้สวดกลอนยอ แลพราหมณ์อื่น ๆ เป็นอันมาก ผู้ที่หิวก็ได้รับแจกอาหารแลของอื่น ๆ เป็นอันมาก พ่อค้าทำนุบำรุงเลี้ยงดูบุตรชายมาจนอายุได้ห้าขวบก็หาผู้มาสอนให้อ่านหนังสือ ครั้นโตขึ้นอีกก็ส่งให้ไปอยู่กับครูผู้มีชื่อว่า มีความรู้แลสั่งสอนดี”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่นางนกขุนทองเล่านิทาน แล้วกล่าวถึงพ่อค้าเมืองอิลาบุรี และบุตรชายของเขา หน้า 74)

ตัวอย่างดังกล่าวเป็นการเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามลำดับ ตั้งแต่ตัวละครเป็นเด็กจนเติบโต การบรรยายนี้แม้จะสั้นแต่สะท้อนให้เห็นค่านิยมของครอบครัวที่มีบุตรชาย

ตัวอย่างที่ 8

“วีรพลกล่าวดังนั้นแล้ว ก็บอกให้ลูกชายคุกเข่าลงตรงหน้าเทวรูป แล้วฟันด้วยดาบถูกคอขาด หัวกระเด็นไปกลิ้งอยู่บนพื้นซาลา แล้วโยนดาบขว้างไปไกลตัว ฝ่ายลูกหญิงเมื่อเห็นพี่ชายคอขาดกระเด็นไปดังนั้น ก็วิ่งเข้าไปฉวยเอาดาบเชือดคอตนเองสิ้นชีวิตลงไปอีกคนหนึ่ง นางผู้เป็นมารดาเห็นลูกชายแลหญิงสิ้นชีวิตลงไปดังนั้น เหลือที่จะสะกดใจไว้ได้ ก็วิ่งไปหยิบดาบฟันคอตนเองตายลงไปอีกเป็น 3 ศพด้วยกัน ฝ่ายวีรพลเมื่อเห็นดังนั้น จึงกล่าวแก่ตนว่า ลูกเราก็ตายหมดแล้ว ภูจะอยู่รับใช้พระราชาไปทำไมเล่า เมื่อได้ทองคำเป็นรางวัลจากพระราชาก็ไม่มีลูกจะรับช่วงต่อไปอีกแล้ว คิดดังนี้ วีรพลก็เอาดาบฟันคอตนเองล้มลงขาดใจตาย”

(เรื่องที่ 3 วีรพล ตอนที่วีรพลจะตัดศีรษะบุตรชายเพื่อถวายเป็นเครื่องบูชาเจ้าแม่กาลี หน้า 109)

จากตัวอย่างบรรยายตามเหตุการณ์ แล้วชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ของครอบครัว นอกจากนี้มีการใช้คำในการบรรยายความว่า “ฟันด้วยดาบถูกคอขาด หัวกระเด็นไปกลิ้งอยู่บนพื้นซาลา” ทำให้รู้สึกถึงความคมของดาบที่สามารถตัดศีรษะเพียงครั้งเดียว ก็ขาดออกทันที เห็นภาพของศีรษะที่ถูกแรงฟันจนกระเด็นไปผู้แต่งไม่ได้ใช้คำบอกความรู้สึกของผู้ทำ แต่ใช้คำแสดงกิริยาอาการที่ “โยนดาบขว้างไปไกลตัว” แสดงถึงความรู้สึกเสียใจที่ทำร้ายลูกอันเป็นที่รัก จึงระบายอารมณ์ด้วยการโยนดาบ ภาพต่อมาเป็นภาพบุตรสาว ภรรยาเชือดคอตนเองตาย และวีรพลก็ฟันคอตายตามไป เป็นการบรรยายภาพที่ทำให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจ

ตัวอย่างที่ 9

“อีกครู่หนึ่งวีรพลไปถึงป่าช้าได้เห็นหญิงงามผู้หนึ่งฉวีเหลืองอ่อน ประดับกายด้วยเพชรพลอย ตั้งแต่ศีรษะถึงเท้า มือหนึ่งถือเขา มือหนึ่งถือสร้อยคอ ประเดี๋ยวก็ย่างเท้าเดินไปมา ประเดี๋ยวก็โดด ประเดี๋ยวก็วิ่งไปรอบ ๆ ประเดี๋ยวก็ทอดตัวลงพาดบนดิน เอามือตีศีรษะตนเองร้องไห้คร่ำครวญ แต่จะหาน้ำตามิได้”

(เรื่องที่ 3 วีรพล ตอนที่วีรพลไปตามเสียงร้องของผู้หญิงตามที่ทำรูปเสนรับสั่ง หน้า 104)

ตัวอย่างดังกล่าวบรรยายอาการเคลื่อนไหวไม่หยุดของผู้หญิงที่กระทำในเวลาอันรวดเร็วอย่างต่อเนื่อง ผู้แต่งใช้คำแสดงท่าทางต่าง ๆ เช่น ย่าง เดิน โดด วิ่ง เป็นต้น ประกอบกับการใช้คำบอกระยะเวลาสั้น ๆ ของการกระทำ คือ ใช้คำว่า “ประเดี๋ยว” ซ้ำ ๆ กัน ทำให้เห็นภาพการกระทำที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ตัวอย่างที่ 10

“พระราชาเป็นผู้ชำนาญเพลงดาบยิ่งนัก แต่นายโจรก็ชำนาญเสมอด้วยพระองค์ ต่างคนเริ่มการต่อสู้ด้วยวิธีที่คนชำนาญเพลงดาบย่อมกระทำ คือ ก้มตัวลงจนเกือบจะเป็นก้อนกลม ๆ โจนไปเป็นวงรอบ ๆ ต่างคนก็จ้องดูตากัน คิ้วขมวดแลริมฝีปากทำอาการแสดงความดูหมิ่นปฏิบัติกัน แลทั้งโจนไปโจนมาโดยระยะ

ที่คำนวณว่าจะได้เปรียบข้าศึก กระโดดเข้าไปรากับกับกระโดด กระโดดกลับออกรากับลิง แลเกาะไล่ด้วยดาบเป็นจังหวะเร็ว แลดังประหนึ่งเสียงกลอง

พระราชารเห็นได้ทีทรงโจนเข้าไปเอาดาบฟาดขานายโจร พร้อมกับที่ทรงวาดด้วยสำเนียงอันดั่งนายโจรโดดขึ้นสูงจากดิน พระแสงดาบก็หวดไปได้ขาโจรเปล่า ๆ ไม่เป็นอันตรายแก่โจรเลย

ในทันใดนั้นนายโจรแกว่งดาบเหนือศีรษะสามารถแล้วฟาดลงมารวดเร็วตั้งหนึ่งสายฟ้าหมายเจียวบ่าพระราชาร พระราชารทรงรับด้วยโล่ อาวุธโจรไม่ถูกต้องพระองค์ แต่ถึงกระนั้นก็ชวนเซไปด้วยกำลังโจร

พระราชารแลโจรต่อสู้ซึ่งกันและกัน ต่างก็รุกแลรับ ต่างก็โจมตีฟันแลป้องปิดจนเหนื่อยอ่อนแลชวนชาไปทั้งสองฝ่าย ฝีมืออาวุธแลกำลังกายแลความกล้าก็เสมอกัน ไม่มีได้เปรียบเสียเปรียบกันอยู่ช้านาน จนนายโจรเหยียบหินซึ่งกลิ้งได้พลาดล้มลง พระราชารก็ทรงโจนเข้านายโจรมัดมือไขว้หลัง ทรงผลักไล่ให้โจรเดินเข้าสู่พระนคร โดยที่ใช้ปลายพระแสงดาบเป็นเครื่องบังคับ ส่วนพลโจรนั้นครั้นนายล้มลง ก็พากันวิ่งหนีไปสิ้น

(เรื่องที่ 5 พระเจ้ารัตนธิระ ตอนที่พระเจ้ารัตนธิระนำทหารไปจับโจร แต่นายโจรรู้ทันนำพวกโจรไปดักโจมตีทหารของพระเจ้ารัตนธิระพ่ายแพ้ พระเจ้ารัตนธิระจะหนีแต่นายโจรตามไป ทั้งสองจึงต่อสู้กัน หน้า 136-137)

ตัวอย่างนี้บรรยายการต่อสู้ของตัวละครที่มีฝีมือทัดเทียมกัน ให้ภาพความเคลื่อนไหวของตัวละครทั้งสองอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่การเตรียมพร้อม การต่อสู้ที่ผลัดกันโจมตีป้องกัน จนถึงผลของการต่อสู้ ในตอนนี้ใช้คำแสดงอาการ เช่น จ้อง โจน ชวนเซ โดด คำแสดงพฤติกรรมระหว่างการต่อสู้ เช่น การหลบหลีก การพลาดพลั้ง การปะทะ การจู่โจม การเปรียบเทียบ เช่น เหยียบการกระโดดเข้ากับการกระโดดของกบ เหยียบการกระโดดออกกับการกระโดดของลิง เหยียบการเกาะไล่ด้วยดาบกับเสียงกลอง เหยียบความเร็วที่ดาบฟาดกับสายฟ้า การใช้คำแสดงจินตภาพต่าง ๆ เช่น ด้านการไต่ขึ้น ไต่แก่ ดวาด ชี้ให้นึกถึงเสียงดัง ด้านความรู้สึก เช่น เหนื่อยอ่อน ก่อให้เกิดความรู้สึกเมื่อยล้า ซึ่งภาษาดังกล่าวล้วนทำให้เห็นภาพการต่อสู้และเกิดความรู้สึกตื่นเต้นเร้าใจตามการบรรยายไปด้วย

ตัวอย่างที่ 11

“การเตรียมทำพิธีเผาตัวนั้น นางจัดให้มีผู้ชูดหลุม ๆ หนึ่ง แล้วเอากิ่งไม้สดเรียงเป็นตาราง บนตารางวางพินแลเชื้อเพลิง คือ ปอ ชัน แลขี้เป็นต้น เมื่อจัดตารางเผาศพแล้ว ก็เอาศพนายโจรมาขโลมน้ำมันให้สะอาด แต่งเครื่องเสื้อผ้าใหม่เอวาวบนกองเชื้อเพลิง นางโศภณีก้าววิงวอนเทพเจ้า ขอให้นางกับสามีได้อยู่เป็นสุขด้วยกันในสวรรค์ มีนางระบำเป็นผู้ปฏิบัติด้วยดีโดยจำนวนปีเท่ากับรัชกาลแห่งพระอินทร์ 14 องค์ หรือเท่ากับจำนวนผมในเศียรแห่งนาง ครั้นเสร็จวิงวอนแล้วนางก็ให้เครื่องประดับกาย แลข้าวปลากระยาหาร แจกจ่ายในหมู่มิตร แล้วเอาดาบฟันข้อมือทั้งสองข้าง เอาหัวใหม่ปักในผม แลทาหน้าผากด้วยแป้งสี แล้วเอาข้าวสารแลเบียร์ผูกที่ปลายผ้าอันเป็นเครื่องปกคลุมกาย ครั้นเสร็จแล้วนางเดินประทักษิณศพนเจ็ดรอบ แลยื่นข้าวสารแลเบียร์ให้แก่ผู้ที่ยืนอยู่ในที่ใกล้ในเวลาประทักษิณนั้น ครั้นเสร็จประทักษิณแล้ว นางก็ขึ้นนั่งบนกองพินที่พร้อมด้วยเชื้อไฟ เอาศีรษะแห่งนายโจรวางหนุนคางแล้วสั่งให้จุดไฟขึ้น คนที่อยู่ใกล้ ๆ ก็ช่วยกันจุดไฟขึ้นหลายแห่ง แล้วก็ตีกลองแลเป่าสังข์เสียงสนั่นไป มีผู้เอาฟางโยนเติมเข้าไปในกองเพลิงทั้งเทศน์ และน้ำมันเนยลงไปในกองไฟอีกเป็นอันมาก”

(เรื่องที่ 5 พระเจ้ารัตนธีระ ตอนที่นางโศภนีจะเผาตัวตายตามนายโจรไป จึงจัดเตรียมพิธีเผาตัวเอง หน้า 142-143)

ตัวอย่างดังกล่าวบรรยายพิธีกรรมตามลำดับ ตั้งแต่การจัดเตรียมสถานที่ จากนั้นเริ่มเข้าสู่พิธีดำเนินไปเรื่อย จนจบพิธี ทั้งนี้มีการเชื่อมโยงพิธีกรรมแต่ละขั้นตอนโดยใช้คำเชื่อม “เมื่อ...ก็” และ “ครั้ง...ก็”

ตัวอย่างที่ 12

“ครั้งเดินไปได้ครู่ใหญ่ ๆ ถึงเชิงหน้าผา โจรก็เดินเข้าไปทำกิริยาเคารพต่อหน้าผานั้น แล้วเดินไปถึงที่ว่างแห่งหนึ่งในที่ใกล้ เลิกหญ้าขึ้นแห่งหนึ่งก็เห็นผาปิดปากหลุม โจรแลพระราชาก็ช่วยกันเปิดผานั้นขึ้น เห็นแสงสว่างข้างใน แลได้ยินเสียงคนเป็นอันมากพูดกันอยู่ข้างล่าง

โจรกล่าวแก่พระราชาก็ตามลงไปในหลุม แล้วก็ถอยลงมาก่อนตามบันไดไม้ไผ่ พระราชาก็เสด็จตามลงไป ครั้นถึงพื้นล่างเห็นเป็นห้องใหญ่มีคบไฟจุดปักอยู่เป็นควันดลไปทั้งนั้น เมื่อลงไปในที่สว่างได้ดินเช่นนี้ ภายหลังที่เดินไปในป่ามืดก็ทำให้พระราชาทรงนึกถึงกรุงบาดาล ซึ่งทรงได้ยินพระราชมารดากล่าวถึงแต่พระองค์ยังเยาว์พระชนม์ ส่วนบนพื้นถ้ำนั้นปูด้วยพรมตั้งแต่อย่างดีที่สุดจนอย่างเลวที่สุดปะปนกัน มีถ้ำยามอาวุธแลทรัพย์ที่กระทำโจรกรรมมาได้แลเครื่องดื่มเครื่องกินต่าง ๆ วางเรียงรายไป

โจรพาพระราชาดูผ่านห้องนี้ไปเข้าอีกห้องหนึ่ง พบโจรเป็นอันมากเตรียมตัวสำหรับความสำราญ แลการเล่นในกลางคืน”

(เรื่องที่ 5 พระเจ้ารัตนธีระ ตอนที่โจรพาพระเจ้ารัตนธีระซึ่งปลอมองค์ไปยังที่ซ่อนตัวของพวกโจร หน้า 131-132)

ตัวอย่างดังกล่าวเป็นการบรรยายสถานที่ตามลำดับให้เห็นข้างนอกเข้าข้างใน กล่าวคือ ตัวละครเดินทางจากข้างนอก ได้แก่ เชิงหน้าผา ที่ว่าง ปากหลุม เมื่อเข้าข้างในผ่านบันได ห้องใหญ่ ห้องอื่น ซึ่งสถานที่ไปแต่ละแห่งจะมีการเลือกใช้คำแสดงกิริยาอาการอันมีผลให้เข้าไปสู่ที่ซึ่งปกปิดไว้ เช่น เลิกหญ้า เปิดผา เป็นต้น มีการบรรยายเหตุการณ์อย่างต่อเนื่องตั้งแต่วิธีการเข้าไป เช่น ปีนลงบันไดไม้ไผ่ สภาพสิ่งแวดล้อมให้บรรยากาศ เช่น มีคบไฟจุดไว้ทำให้เกิดควันดล และการใช้คำแสดงจินตภาพทางด้านการเห็น เช่น แสงสว่าง ป่ามืด ด้านการได้ยิน เช่น เสียงคนเป็นอันมาก เป็นต้น ผู้เขียนเทียบที่สว่างใต้ดินกับกรุงบาดาล ทำให้การบรรยายเหตุการณ์ดูสมจริง

ตัวอย่างที่ 13

“วันหนึ่งเกศวะกระทำผิดให้เป็นเครื่องขุ่นเคืองใจบิดามารดาเป็นข้อใหญ่ บิดามารดาจึงติเตียนกล่าวแสดงโทษแห่งความประพฤติของบุตรอย่างรุนแรง เกศวะแค้นใจก็หลบหนีออกจากหมู่บ้านของตนไปจนเข้าละแวกอื่นพบต้นไม้ใหญ่ก็ขึ้นไปซ่อนตัวอยู่บนต้นไม้ใหญ่”

(เรื่องที่ 6 มธุมลตี กล่าวถึงชีวิตวัยหนุ่มของพราหมณ์เกศวะ หน้า 148)

ตัวอย่างนี้บรรยายเหตุการณ์ตามลำดับอย่างสัมพันธ์กัน กล่าวคือ บรรยายเหตุการณ์หนึ่งส่งผลไปยังเหตุการณ์ต่อไปอย่างต่อเนื่อง

ตัวอย่างที่ 14

“คนเหล่านั้นเมื่อได้มาพบศพนางมธุมลตี แล้วต่างคนก็สันติริษะ คนหนึ่งกล่าวว่า คนที่ถูกงูกัด 5 คำ 6 คำ 8 คำ 9 คำ แล 14 คำ นั้นไม่มีรอด อีกคนหนึ่งกล่าวว่า คนที่ถูกงูกัดวันเสาร์แล้ววันอังคารต้อง

ตายเสมอ คนที่ 3 กล่าวว่า คนที่ถูกงูกัดจะตายหรือไม่ก็แล้วแต่ว่าพระจันทร์สถิตราศีไหนในเวลาที่ถูกกัด คนที่ 4 กล่าวว่า ผู้ใดถูกงูกัดที่ตา หู ลิ้น จมูก ริมฝีปากล่าง แก้ม คอ แลท้อง คนนั้นต้องตาย คนที่ 5 กล่าวว่า แม้พระพรหมก็ไม่อาจแก้นางนี้ให้คืนชีวิตได้”

(เรื่องที่ 6 มรุมลตี ตอนที่นางมรุมลตีถูกงูกัด บรรดาคนที่มารักษานางไม่สามารถรักษานางได้ จึงอ้างสิ่งต่าง ๆ หน้า 153)

ตัวอย่างนี้มีการบรรยายการพูดแต่ละคนตามลำดับ โดยใช้จำนวนนับ คือ คนที่ 1, คนที่ 3, คนที่ 4, คนที่ 5 ยกเว้นคนที่ 2 ใช้ว่าอีกคนหนึ่ง แม้แต่ละคนจะกล่าวต่างกัน แต่ก็มี ความหมายเช่นเดียวกัน คือ นางไม่มีทางรอดชีวิตได้

ตัวอย่างที่ 15

“พอรายมนต์จบชายสองคนก็มีชีวิตคืนมา ต่างคนลืมนตาแลลุกขึ้นนั่งลูบคลำตัวเองเหมือนหนึ่งจะดูว่าร่างกายยังอยู่ครบหรือไม่ แต่เมื่อลูบพบร่างกายเต็มทั้งตัวแล้วก็ไม่หายสงสัย ต่างคนเห็นว่าจะมีอะไรผิดสักแห่งหนึ่ง จึงเอามือคลำหน้าผากแล้วแลดูลงไปตลอดถึงเท้า แล้วต่างคนลุกขึ้นยืนมองดูแขนและขาของตน แลดูผ่านงูห่มซึ่งพวกโจรเหลือทิ้งไว้ให้น้อยที่สุด”

(เรื่องที่ 9 มุกดาวลี ตอนที่รัตนทัตต์กับคุณากรถูกพวกภิกษุตัดศีรษะ นางมุกดาวลีช่วยต่อศีรษะให้ทั้งสองคน หน้า 218 – 219)

ตัวอย่างดังกล่าวรัตนทัตต์และคุณากรถูกฆ่าตาย เมื่อฟื้นขึ้นมาจึงสำรวจตัวเองตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ตั้งแต่หน้าผากจนจรดเท้า และเครื่องแต่งกาย บรรยายให้เห็นภาพคนที่รู้สึกไม่แน่ใจ

1.2 การบรรยายโดยใช้โวหารอย่างอื่นแทรก เป็นการใช่วิธีการอื่นมาช่วยในการเล่าเรื่อง ให้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น จำแนกประเภทเพื่อการศึกษาดังนี้

1.2.1 การบรรยายแทรกการพรรณนา

1.2.2 การบรรยายแทรกการอธิบาย

1.2.1 การบรรยายแทรกการพรรณนา เป็นการบรรยายโดยให้รายละเอียดในตอนที่เหมาะสม และใช้ภาพพจน์ต่าง ๆ ประกอบ เช่น อุปมา (การเปรียบสิ่งหนึ่งเหมือนอีกสิ่งหนึ่ง) อุปลักษณ์ (เปรียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง) บุคคลวัต (การให้สิ่งไม่มีชีวิตมีพฤติกรรมเหมือนสิ่งมีชีวิต) ทำให้ผู้อ่านนึกเห็นภาพตามเรื่องราวที่เกิดขึ้นขณะเล่าเรื่องได้แจ่มชัด ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

“ครั้นทรงเดินเที่ยวคั่นต่อไปอีกรูหนึ่ง พบวังสูงใหญ่ประดับด้วยมณีอันงาม พระยศเกตุจึงเสด็จเปิดประตูเข้าไปเที่ยวทอดพระเนตรข้างในพบคน ๆ หนึ่งนอนอยู่บนเตียงมีผ้าคลุมอยู่ตลอดตัว พระองค์ทรงเปิดผ้าขึ้นดูก็เห็นนางผู้เป็นที่รัก พักตร์แห่งนางซึ่งเหมือนเพ็ญจันทร์นั้นมีเค้าเหมือนยิ้มในขณะที่ผ้าคลุมหลุดพันไปเหมือนความมืดหลบแสงพระจันทร์ พระราชาได้ทอดพระเนตรดังนั้นก็มีพระหฤทัยเหมือนหนึ่งคนที่ได้เดินผ่านทะเลทรายในฤดูร้อนไปพบแม่น้ำซึ่งเป็นที่ชุ่มชื้น ฝ่ายนางนั้นเมื่อลืมเนตรขึ้นเห็นบุรุษงามประกอบด้วยลักษณะดีเข้าไปยืนอยู่ข้างที่บรรทมดังนั้น ก็ลุกขึ้นด้วยอาการจับใจ แลแสดงเคารพเชื้อเชิญเป็นอันดี พระพักตร์นางก็ดุพิณ เหมือนหนึ่งให้เกียรติแก่พระบาทพระราชาด้วยเอาบัว คือ พระเนตรลงปกคลุม”

(เรื่องที่ 8 ทิระฆะพรรดิน ตอนทีพระยศเกตุตามนางวิทยากรไปจนพบนางในวัง หน้า 198)

ตัวอย่างนี้เป็นการบรรยายแทรกพรรณนาด้วยการให้รายละเอียดของสถานที่และความงามของนาง โดยใช้ภาพพจน์เปรียบเทียบทั้งแบบอุปมา เช่น “เปรียบหน้านางเหมือนพระจันทร์เพ็ญ” การใช้ภาพพจน์แบบบุคคลวัต ในตอนที่กล่าวว่า “ความมืดหลบแสงพระจันทร์” และการใช้อุปลักษณ์ในข้อความ “เอาบัวคือพระเนตรลงปกคลุม”

ตัวอย่างที่ 2

“ครั้นออกนอกนครไปหน่อยหนึ่ง พระราชาทอดพระเนตรเห็นรากษสตนหนึ่ง กายใหญ่รูปร่าง
นำกลั้วเหมือนนกกซึ่งสำแดงรูปเป็นสัตว์มีชีวิต / อ้าปากใหญ่ดำเหมือนกลางคืน ครั้นเห็นนางก็ร้องด้วย

เสียงอันดัง แล้วตรงเข้าจับนางใส่ปากกลืนเข้าไป”
 (เรื่องที่ 8 ทิระฆะพรรดิน ตอนที่นางวิทยากรออกไปที่อื่น และทูลขอมิให้พระยศเกตุเสด็จตามไป แต่พระยศเกตุก็ทรงแอบตามนางไป หน้า 200)

ตัวอย่างนี้ข้อความที่ขีดเส้นใต้แทรกการพรรณนาด้วยภาพพจน์ ซึ่งข้อความแรกใช้อุปมาซ้อนอุปลักษณ์ในข้อความ “กายใหญ่รูปร่างนำกลั้วเหมือนนกกซึ่งสำแดงรูปเป็นสัตว์มีชีวิต” และข้อความที่ 2 ใช้การอุปมา คือ เปรียบรากษสที่อ้าปากใหญ่ดำเหมือนกลางคืน

ตัวอย่างที่ 3

“เมื่อท้าวมหาพลจะสิ้นบุญนั้น เกิดศึกขึ้นที่กรุงธรรมปุระ ข้าศึกมีกำลังมากแลชำนาญการศึก ใช้ทั้งทองคำและเหล็กเป็นอาวุธ คือ ใช้ทองคำซื้อน้ำใจนายทหารแลไพร่พลของพระราชาให้เอาใจออกห่างจากพระองค์แลใช้เหล็กเป็นอาวุธฆ่าฟันคนที่ซื้อน้ำใจไม่ได้ ข้าศึกใช้ทองคำบ้างเหล็กบ้างเป็นอาวุธตั้งนี้ จนในที่สุดไพร่พลของท้าวมหาพลหร่อยย่อยยับไป”

(เรื่องที่ 10 ท้าวจันทร์เสน ตอนที่ข้าศึกเข้ามาโจมตีกรุงธรรมปุระ หน้า 224)

ตัวอย่างนี้แทรกการพรรณนาด้วยการเปรียบเทียบประเภทอุปลักษณ์ดังข้อความที่ขีดเส้นใต้ ข้อความดังกล่าวตีความได้ว่ากลยุทธ์นอกแบบของการรบคือการติดสินบนทหารและฆ่าทหารที่ไม่เข้าร่วมด้วย

ตัวอย่างที่ 4

“เมื่อยังหนุ่มพระองค์เป็นชายชนิดที่เรียกสรรพสิริ / เป็นผู้ยินดีในรสทั้งปวง โปรดเสวยของมีโอชะแปลก ๆ ทั้งชนิดที่ต้องเคี้ยวแลไม่ต้องเคี้ยว ทั้งที่เป็นอาหารแลที่ไม่เป็นอาหาร ทั้งที่มีเยื่อและไม่มีเยื่อ ส่วนของเสวยประเภทที่ไม่ต้องเคี้ยว / โปรดเสวยคราวหนึ่งมีปริมาณมาก ๆ แลชำถั่วด้วย อนึ่งเธอโปรดฟังดนตรีแลทอดพระเนตรนางระบำ ทรงหมกไหม้ไผ่ผืนในกามคุณยิ่งกว่าทรงแสวงหาความรู้ หรือทำบุญต่อเทวดาหรือสนทนากับคนฉลาด”

(เรื่องที่ 5 พระเจ้ารันธิระ กล่าวถึงพระเจ้ารันธิระ หน้า 125 – 126)

ตัวอย่างนี้เป็นการบรรยายแทรกการพรรณนา โดยให้รายละเอียดเรื่อง “สรรพสิริ”

1.2.2 การบรรยายแทรกการอธิบาย เป็นการเล่าเรื่องที่มีการขยายความให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“ฝ่ายวีรพลได้ยืนดังนั้นก็กรูใจแม่ทัพ แต่มิได้หวาดหวั่น เอามือขวาชักดาบออกแกว่งเหนือศีรษะเหมือนจักรยนต์ซึ่งหมุน 1,200 รอบต่อนาที มือซ้ายยื่นเหยียดออกไป มือขวาหวดด้วยดาบเต็มกำลัง ตัดเล็บนิ้วก้อยแห่งมือซ้ายขาดตกอยู่กับพื้น การตัดเล็บให้ขาดไปด้วยดาบซึ่งฟาดเต็มแรงนั้น ถ้านิ้วพลอยติดไปด้วย ก็นับว่าง่าย และนับว่าตัดเล็บสำเร็จเหมือนกัน ถ้าตัดไปทั้งมือ ยิ่งง่ายหนักเข้า และการตัดเล็บก็เป็นอันได้ตัด แต่วีรพลตัดเล็บครั้งนั้น มิได้ถูกนิ้วแลเนื้อเป็นเหตุให้เลือดตกแม้แต่หยดหนึ่งเลย”

(เรื่องที่ 3 วีรพล ตอนที่สุรเสนให้วีรพลแสดงฝีมือทางอาวุธ หน้า 99)

ตัวอย่างดังกล่าวแทรกการอธิบายให้เห็นว่า วีรพลมีฝีมือเชิงดาบล้ำเลิศ และมีสายดาบตีเยี่ยมในการต่อสู้

ตัวอย่างที่ 2

“ชายผู้เป็นโยคีก็จัดการตั้งพิธีขุบนาง เริ่มการรำมนตร์ ซึ่งทำให้ฟ้าแลอากาศเต็มไปด้วยสิ่งซึ่งน่าหวาดเสียว คือ ภูตผีมีร่างกายเป็นที่พึงแสง สาดแสงอาการให้เห็นปรากฏต่าง ๆ ทั้งดลไปด้วยเสียงไม่พึงฟัง คือ เสียงหมาหอนเสียงนกฮูกและสัตว์อื่น ๆ ชายทั้งสามก็แทงตัวเองให้เลือดตกเป็นเครื่องบูชานางจันตี แล้วกล่าวสรรเสริญว่า “ข้าแต่พระแม่ผู้เป็นเจ้าแห่งสากลโลก พระองค์เป็นผู้กระทำความสำเร็จให้เกิดตามความประสงค์ของชนทั้งหลาย ข้าพเจ้าขอถวายเลือดจากกายของข้าพเจ้าเป็นเครื่องบูชาพระองค์ ขอพระองค์จงโปรดอนุกุลข้าพเจ้า”

(เรื่องที่ 6 มรุมลดี ตอนที่ชายหนุ่มคนที่โยคีขุบชีวิตนางมรุมลดี หน้า 158 – 159)

ตัวอย่างนี้ใช้การบรรยายแทรกการอธิบายขยายความสิ่งที่น่าหวาดเสียว และเสียงไม่พึงฟัง ทำให้เกิดจินตภาพทางด้านการได้ยิน เช่น เสียงหมาหอน เสียงนกฮูก ซึ่งเป็นเสียงสัตว์ที่ชวนให้น่ากลัวยิ่งขึ้น และทางการเห็น เช่น ภูตผีที่มีลักษณะน่ากลัว

ตัวอย่างที่ 3

“กล่าวสั้น ๆ ท้าวจันทรเสนและพระราชบุตรก็ทำการวิวาห์ทั้งสองพระองค์ แต่กลับคู่กันไป / คือพระราชบิดาทรงวิวาห์กับพระราชบุตร พระราชบุตรทรงวิวาห์กับมเหสี แลเพราะเหตุที่คาดขนาดเท่าผิด ลูกกลับเป็นเมียพ่อ แม่กลับเป็นเมียลูก ลูกกลับเป็นแม่เลี้ยงของพ่อแม่ตัวเอง แลแม่กลับเป็นลูกสะใภ้ของพ่อแม่ / แลต่อมาบุตรแลธิดาก็เกิดจากนางทั้งสอง แลบุตรแลธิดาแห่งนางทั้งสองก็มีบุตรแลธิดาต่อกันไป”

(เรื่องที่ 10 จันทรเสน ตอนที่มเหสีและพระราชธิดาเสด็จเข้ากรุงกับท้าวจันทรเสนและพระราชบุตร หน้า 227)

ตัวอย่างนี้แทรกอธิบายขยายความ โดยการกล่าวถึงเหตุที่ทำให้เกิดผลตามมา คือ ความสับสนในการนับญาติ

ตัวอย่างที่ 4 การบรรยายโดยแทรกการอธิบายให้สาระความรู้แก่ผู้อ่านเพิ่มขึ้นด้วย

“ในเวลาเช้าทุกวันได้อาหารพื้ที่ได้ในวันก่อนมาแบ่งออกเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งแจกจ่ายให้แก่พราหมณ์แลปุโรหิต ส่วนที่เหลือนั้นแบ่งออกอีกเป็นสองภาค ภาคหนึ่งแจกแก่ไวราตี คือคนขอทานซึ่งประกาศตัวว่านับถือพระวิษณุเป็นเจ้า แลสันยาสิ (ผู้นับถือพระศิวะเป็นเจ้า) ซึ่งเป็นผู้มีกายอันขโลมด้วยเถาถ่าน แล

ปกปิดกายด้วยท่อนผ้าซึ่งจะมิดชิดก็ไม่ได้ แลพากันยื่นศีรษะซึ่งมุ่นเหมือนเชือกแน่นกันเข้าไปรับแจกที่ ประดู ส่วนทรัพย์ที่ยังเหลืออยู่จากที่แจกแล้วนั้น วีรพลให้มีผู้จัดประกอบอาหารอันมีรส และเมื่อได้เลี้ยง คนขัดสนอาหารทั้งหลายจนอิ่มหน้าสำราญทั่วกันแล้ว วีรพลแลบุตรภริยาจึงกินแล้วแต่จะมีเหลือ”

(เรื่องที่ 3 วีรพล ตอนที่วีรพลได้รับค่าจ้างสูงมาก รายจ่ายในแต่ละวันก็สูงมากเช่นกัน หน้า 102)

ตัวอย่างนี้บรรยายถึงพฤติกรรมประจำวันของวีรพลที่แจกเงินและอาหารแก่นักบวชประเภทต่าง ๆ รวมทั้งคนขัดสน โดยที่ตนเองและครอบครัวกินอาหารที่เหลือจากคนพวกนี้ และแทรกการอธิบายให้ความรู้เกี่ยวกับไวยาวัจกร และสันยาสีด้วย

การบรรยายแทรกการอธิบายด้วยการอ้างอิงคำสอนของกวีโบราณ เพื่อประโยชน์ในการแนะนำ สอนให้ข้อคิด หรือจูงใจให้คล้อยตาม ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

“พุทธิศรียะทูลว่า พระองค์รับสั่งถูกเป็นแน่แล้ว กวีโบราณย่อมกล่าวว่า วิถีแห่งความรักนั้นไม่มีต้น แลไม่มีปลาย บุรุษพึงตรึกตรองให้ถ่องแท้แล้วจึงวางเท้าลงในวิธินั้น ผู้มีปัญญารู้สิ่งทั้งสาม คือ ความ ไคร่หญิงหนึ่ง กระดานสกาหนึ่ง การดื่มน้ำเมาหนึ่ง อาจให้ผลแก่คนในทางที่ไม่อาจทำนายได้ เหตุตั้งนั้นวิธี ที่จะปฏิบัติการทั้งสามสิ่งนี้ดีที่สุดก็คือไม่ปฏิบัติเสียเลย กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือเว้นให้ขาด แต่วิธีของโลกนี้ ถ้าไม่มีวัวตัวเมียก็ต้องรีดนมตัวผู้แทน”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ ตอนที่พระวัชรมุกฏประชวรคิดถึงนางปัทมาวดี จึงรับสั่งเรียกพุทธิศรียะ เข้าเฝ้า ทั้งสองได้สนทนากัน หน้า 43)

ตัวอย่างที่ 2

“นกจุรามันกล่าวต่อไปว่า หญิงประกอบขึ้นด้วยคุณชนิดที่ข้าพเจ้าเล่านิทานเป็นตัวอย่างมานี้ คำโบราณกล่าวว่า ผ้าเปียกย่อมจะดับไฟ อาหารชั่วย่อมจะทำลายกำลัง ลูกชายชั่วย่อมจะทำลายสกุล แลเพื่อนที่โกรธย่อมจะทำลายชีวิต แต่หญิงนั้นย่อมจะทำทุกสิ่งให้แก่ผู้อื่นทั้งในคราวรักแลคราวเกลียด จะทำ อะไร ๆ ก็คงจะเป็นไปในทางที่ทำความเดือดร้อนให้แก่เราทั้งนั้น / อนึ่งความงามของนกปรอดอยู่ในสำเนียง ความงามของชายชั้วอยู่ในวิชา ความงามของโยคีอยู่ในความไม่โกรธ ความงามของหญิงอยู่ในสัตย์ แต่ หญิงมีความงามจะหาที่ไหนจึงจะพบได้เล่า / อนึ่งพระนารทเป็นผู้ฉลาดโดยมายาในหมู่ฤาษี หมาจึงจอกใน หมู่สัตว์ กาในหมู่นก ช่างตัดผมในหมู่คน หญิงในโลก”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่นางนกจุรามันเล่าเรื่องของตนจบแล้ว จึงยกคำโบราณมาสนับสนุน ความคิดของตนในเรื่องผู้หญิง หน้า 94)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงการอ้างอิง เพื่อชี้ว่าหญิงเป็นผู้สร้างความเดือดร้อน ขาดความซื่อสัตย์ และเป็นผู้ฉลาดโดยมายา เพื่อสนับสนุนคำกล่าวว่า ชื่นชื้อว่าหญิงแล้วไม่ดีทั้งสิ้น โดยอ้างอิงคำกล่าวถึง 3 ประการ

2. การพรรณนา คือ การให้รายละเอียดเกี่ยวกับบุคคล สิ่งของ ธรรมชาติ สภาพแวดล้อม ตลอดจนอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ เพื่อจะทำให้ผู้อ่านมีส่วนได้เห็น ได้ยินและมีความรู้สึกเหมือนตัวผู้เขียน แต่ไม่มีพฤติกรรมเป็นการดำเนินเรื่อง (ปรีชา ช่างขวัญยืน. 2525 : 15)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. ใช้การพรรณนา 3 วิธี คือ

- 2.1 การพรรณนาโดยเน้นภาพที่ปรากฏ
- 2.2 การพรรณนาโดยใช้ภาพพจน์
- 2.3 การพรรณนาแบบผสมผสานทั้งภาพที่ปรากฏและภาพพจน์

2.1 การพรรณนาโดยเน้นภาพที่ปรากฏ คือ การให้รายละเอียดตามภาพที่เห็นอย่างตรงไปตรงมา โดยไม่มีการเปรียบเทียบ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“พระราชาทรงปลอมพระองค์โดยวิธีมัดพระพักตร์ด้วยผงสีที่ทำให้พระฉวีผิดไป บั้นหนดเหนือพระโอษฐ์ตั้งขึ้นไปเกือบถึงพระเนตร แลแสกหนดที่คางเอาปลายมัดไปทางพระกรรณทั้งสองข้าง ทั้งเอาขนหางม้าผูกพระนาสิกวิ่งไปข้างหลังให้แน่น จนเปลี่ยนรูปไปเหมือนจุมูกคนอื่น”

(เรื่องที่ 5 พระเจ้าธนธีระ กล่าวถึงการปลอมตัวเป็นโจรของพระเจ้าธนธีระ หน้า 129)

ตัวอย่างนี้ให้รายละเอียดเฉพาะส่วนพระพักตร์ของพระราชา โดยแยกกล่าวถึงการปลอมแปลงแต่ละส่วนอย่างละเอียด ใช้คำที่แสดงถึงการแต่งเติมขึ้น เช่น ผัด บั้น แสก ผูก...รัง เป็นต้น แสดงรายละเอียดลออของการตกแต่ง และใช้คำกริยา เช่น ตั้ง มัด ประกอบด้วยการตกแต่งเพิ่มเติม เช่น หางม้า ซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่เหมือนกับหนดครา ทำให้ดูสมจริงยิ่งขึ้น มีการวางตำแหน่งหรือทิศทางของส่วนต่าง ๆ ด้วยการใช้อธิบายทิศทาง เช่น เหนือ เกือบถึง ไปทาง เป็นต้น ใช้คำขยายทำให้เห็นภาพแปลกไปจากเดิม เช่น ผิดไป เปลี่ยน รูปไป การใช้ภาษาดังกล่าวล้วนเป็นการให้รายละเอียดที่ทำให้เห็นภาพพระพักตร์พระราชานินรูปโจรแปลงชัดเจน

นอกจากนี้ยังสามารถใช้คำได้เหมาะสมกับบุคคล คือ ใช้คำราชาศัพท์กับพระราชา เช่น พระฉวี พระโอษฐ์ พระนาสิก เป็นต้น เมื่อกล่าวถึงบุคคลทั่วไปก็ใช้คำธรรมดา เช่น จุมูก

ตัวอย่างที่ 2

“วันหนึ่งทีระมทรสินเห็นคลื่นลูกหนึ่งเกิดขึ้นในทะเล แล้วมีต้นกล้วยพฤษ์ผุดขึ้นมาจากน้ำ กิ่งก้านเป็นทองทั้งต้น มีแก้วประพาฬประดับเป็นข้อ ๆ ลูกแลดอกล้วนแล้วด้วยมณีมีค่า ความงามที่เหลือจะพรรณนาได้ บนกิ่ง ๆ หนึ่งมีอาสนะประดับด้วยแก้ว บนอาสนะมีนางนั่งเอนพิงอยู่ นางนั้นงามเป็นที่น่าพิศวง”

(เรื่องที่ 8 ทีระมทรสิน ตอนที่ทีระมทรสินลงเรือเดินทางไปกับนิธิตัด หน้า 192)

จากตัวอย่างเป็นการให้รายละเอียดของภาพที่เห็นไปตามลำดับ คือ ต้นกล้วยพฤษ์ โดยให้รายละเอียดส่วนต่าง ๆ ของต้น อันได้แก่ กิ่ง ก้าน ลูก ดอก ซึ่งประกอบขึ้นจากอัญมณีชนิดต่าง ๆ เช่น ทอง แก้ว เป็นต้น ทำให้เห็นภาพความงดงามของต้นไม้นั้น

ตัวอย่างที่ 3

“ในทันใดนั้นได้ทอดพระเนตรเห็น แลเสด็จไปถึงเมือง ๆ หนึ่งงามนัก มีแสงระยิบจากเรือน ซึ่งมีมณีเป็นเสา ทองเป็นผนัง หน้าต่างแลม่านล้วนแต่มุกดา มีสวนซึ่งมีสระอันงาม มีชั้นบันไดทำด้วยมณีสีต่าง ๆ สำหรับเดินลงสระ และมีต้นกล้วยพฤกษ์หลายต้น”

(เรื่องที่ 8 ทิระพระธรณิน ตอนที่พระยศเกิดตามนางวิยาธรลงไปทะเล หน้า 198)

ตัวอย่างได้ให้รายละเอียดเมืองที่นางวิยาธรอยู่ โดยกล่าวถึงลักษณะเด่น อันเป็นส่วนประกอบของสถานที่ เช่น เสา ผนัง หน้าต่าง บันได โดยใช้คำแสดงจินตภาพทางการเห็น เช่น แสงระยิบ ใช้คำขยายบอกชนิดของอัญมณี เช่น ทอง มุกดา พลอยสีต่าง ๆ ทำให้เห็นความอลังการ

ตัวอย่างที่ 4

“ชายหนุ่มทั้งสองขี่ม้าไปในป่า พบสระใหญ่สระหนึ่งมีกำแพงล้อมรอบ ริมสระเป็นที่ร่มรื่นตลอดด้วยกลิ่นดอกไม้ ผู่นกคือหงส์แลนกจากพราว เป็นต้น ลงลอยอยู่ในสระ ในหมู่ดอกบัวอันชูก้านขึ้นมาพ่นน้ำเป็นที่ชวนชม แผลงภูทั้งหลายพากันมาร่อนอยู่เหนือน้ำ แลकिनรดอกบัวในสระนั้น”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ ตอนที่พระวัชรมุกฏกับพุทธิศรีระไปเที่ยวในป่า หน้า 39)

ตัวอย่างดังกล่าวเป็นการพรรณนาทิวทัศน์ที่เป็นธรรมชาติอันร่มรื่นงดงาม

ตัวอย่างที่ 5

“โจรพาพระราชาราชินผ่านห้องนี้ไปเข้าอีกห้องหนึ่ง พบโจรเป็นอันมากเตรียมตัวสำหรับความสำราญ แลการเล่นในกลางคืน บางคนก็เปลี่ยนเสื้อซึ่งเปื้อนเปรอะเพราะเที่ยวชกชอน บางคนก็ล้างเลือดจากมือแลเท้าของตน บางคนก็หิวผมซึ่งมากไปด้วยฝุ่น บางคนก็ทาตัวด้วยน้ำมันมะพร้าวอันอบแล้วให้หอม ล้วนเป็นคนจำพวกหยาบซำทารุณแสนสาหัสทั้งนั้น บางคนชำนาญการแทงคนด้วยอาวุธแหลมซึ่งห้อยอยู่กับเอว บางคนเป็นผู้วางยาพิษฆ่าคนด้วยยา ซึ่งใส่ถุงเล็กแขวนอยู่ที่แขนซ้าย บางคนก็ชำนาญการอย่างอื่น ซึ่งมีที่หมายให้เห็นได้บ้าง ไม่มีบ้าง”

(เรื่องที่ 5 พระเจ้ารันธิระ ตอนที่โจรพาพระเจ้ารันธิระซึ่งปลอมองค์เข้าไปในแหล่งโจร หน้า 132 – 133)

ตัวอย่างนี้พรรณนาให้รายละเอียดแต่ละคนที่มีอาชีพกิริยาต่าง ๆ กัน มีความชำนาญการต่าง ๆ กัน เพื่อสร้างภาพให้เห็นความโหดร้าย

ตัวอย่างที่ 6

“พระราชธิดาทรงเปลือยเปลื้องชมพูพรรณไม้ แลสนุกในการเข้าหยอกของหมูนางที่ตามเสด็จ บ้างก็เก็บดอกไม้ไล่กัดกันเป็นพวก ๆ บ้างก็วิ่งแข่งกันตามทางอันราบรื่น บ้างก็ปีนต้นไม้เก็บดอกแลผล บางพวกก็เพียรจับเพื่อนกันผลัดลงสระ เป็นเวลารื่นรมย์ทั้งพวก”

(เรื่องที่ 7 มนัสวี กล่าวถึงนางจันทร์ประภาพรพระราชธิดาของท้าวสุพิจารกับหมูนางที่ตามเสด็จเที่ยวชมพระราชอุทยาน หน้า 163)

ตัวอย่างนี้พรรณนาให้เห็นภาพการเคลื่อนไหวของกลุ่มคน คือ หมูนางก้านัลที่ตามเสด็จพระราชธิดา โดยใช้ถ้อยคำแสดงกิริยาอาการ เช่น เข้าหยอก ไล่กัด ปีน จับ ผลัก เป็นต้น

ตัวอย่างที่ 7

“บันทึกแลกวินับจำนวนร้อยพากันแต่งภาพยกลอนสำแดงความรัก บ้างก็กล่าวว่านางอยู่ในที่ใด ที่นั้นย่อมสว่างเหมือนแสงฉายในเดือนมืด บ้างก็กล่าวสรรเสริญความงามแห่งนางแลแสดงทุกข์ที่เกิดเพราะความรัก... บ้างก็แต่งคำฉันท์ลำดับครูลหุ ซึ่งตนเห็นไปเองว่าไพเราะ กล่าวชมแลเชิญนางให้ยินยอมวิวาห์กับตน... บ้างก็กล่าวลบหลู่ตนเองด้วยความขุ่นแค้นที่ไม่สมหมาย แลกระเดียดไปข้างโลกจะแตกเพราะเหตุนั้น บ้างก็กล่าวลบหลู่พระจันทร์”

(เรื่องที่ 9 มุกดาวลี ตอนที่บันทึกและกวีแต่งภาพยกลอนแสดงความรักต่อนางมุกดาวลีบุตรสาวพราหมณ์หรืทาส หน้า 207 – 210)

ตัวอย่างชี้ให้เห็นภาพรวมของทุกคนที่ร้อยกรองเรื่องเดียวกัน คือ ความรักที่มีต่อนาง แต่เขียนเรื่องในมุมมองที่ต่างกัน ผสมผสานกับน้ำเสียงของผู้แต่ง ซึ่งมื่ออารมณ์ขันยั่วล้อ เช่น “ซึ่งตนเห็นไปเองว่าไพเราะ” “แลกระเดียดไปข้างโลกจะแตกเพราะเหตุนั้น”

ตัวอย่างที่ 8

1

“พระวัชรมุกฏเสด็จออกจากที่มืดเข้าไปที่สว่างก็มัวพระเนตรอยู่ครู่หนึ่ง ประเดี๋ยวจอดพระเนตรดูรอบห้องเห็นเป็นทั้งดงามแต่งด้วยเครื่องบำรุงความสำราญต่าง ๆ กลิ่นควันเผาเครื่องหอมแลกลั่นดอกไม้หอมตลบไปทั้งห้อง ตะเกียงเงินซึ่งจุดด้วยน้ำมันหอมก็ส่งกลิ่นอันพึงสุดดม ข้างหนึ่งมีดอกไม้กองรอบเตียง ลาดผ้าขาวปักด้วยเส้นทอง ไรยด้วยดอกพุทธรชาดซึ่งเก็บใหม่ ๆ อีกข้างหนึ่งมีภาชนะรองหีบหมากและขวดน้ำดอกไม้เทศ มีถาดรองเครื่องหอมต่าง ๆ แลภาชนะรองเครื่องหวานหลายอย่าง / มีนางกำนัลคอยรับใช้ประจำที่ บ้างก็มีหน้าที่อ่านกาพย์กลอน บ้างก็มีหน้าที่ฟ้อนรำ แลบรรเลงดนตรี รวมความว่าเครื่องสำราญตาสำราญใจมากอย่างมีอยู่ในห้องนั้น”

2

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ ตอนที่พระวัชรมุกฏเข้าไปหานางปัทมาวดีในตำหนัก หน้า 51)

จากตัวอย่างข้อความส่วนที่ 1 เป็นการพรรณนาฉาก และข้อความส่วนที่ 2 พรรณนาถึงตัวละคร การพรรณนาดังกล่าวให้รายละเอียดต่าง ๆ ที่ตัวละครได้รู้สึกและพบเห็นภายในห้องตามลำดับ โดยใช้จินตภาพทางกลิ่น เช่น เครื่องหอม ดอกไม้ น้ำหอม จินตภาพทางการเห็น เช่น สิ่งต่าง ๆ ที่วางอยู่บนนางฟ้อนรำ และจินตภาพทางการได้ยิน เช่น กาพย์กลอน เพลง

2.2 การพรรณนาโดยใช้ภาพพจน์ คือ การให้รายละเอียดด้วยวิธีเปรียบเทียบโดยใช้ภาพพจน์ เช่น อุปมา อุปลักษณ์ บุคคลวัต และใช้มากเป็นพิเศษ

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. ใช้การพรรณนาโดยเน้นภาพพจน์ 2 วิธี คือ การใช้อุปมาและอุปลักษณ์ และการใช้อุปมาล้วน ๆ

2.2.1 การพรรณนาด้วยวิธีอุปมาและอุปลักษณ์ จะใช้ทั้งวิธีอุปมาและอุปลักษณ์ ในการให้รายละเอียด ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

1	“พัคตร์นางเหมือนพระจันทร์ยามเพ็ญ ผมเหมือนหมูผึ่งอันเกาะห้อยอยู่บนช่อดอกไม้ ปลายขนงยาวจรดถึงกรรณ โอษฐ์มีรสเหมือนจันทร์ยามฤต เอวเหมือนเอวสิงห์ทรงดำเนินเหมือนราชหงส์ / กล่าวเทียบเครื่องแต่งกายนางคือสีขาว กล่าวเทียบฤดูนางคือวสันตฤดู กล่าวเทียบดอกไม้นางคือพุทธรักษา กล่าวสำเนียงนางคือนกกาเหว่า กล่าวความหอมนางคือชะมดเชียง กล่าวความงามนางคือพระศรี กล่าวความเป็นนางคือความรัก” (เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ กล่าวถึงความงามของนางปัทมาวดี หน้า 41)	2
---	---	---

การพรรณนาดังกล่าวเป็นการเปรียบเทียบความงามของหญิงสาวชาวอินเดีย โดยข้อความส่วนที่ 1 เป็นการเปรียบรูปร่างของหญิง ซึ่งใช้การเปรียบเทียบอุปมา เพื่อให้เห็นความนิยมของการเปรียบหญิงงาม และข้อความส่วนที่ 2 เป็นการเปรียบบุคลิก ซึ่งใช้การเปรียบเทียบอุปลักษณ์

ตัวอย่างที่ 2

“มธุมาลดีเป็นหญิงงามนัก มีคำถามว่าเทวดาได้สิ่งใดมาจากไหน จึงป็นหน้าคนไต้งามถึงเท่านั้น ได้แบ่งเอาภาคอันงามที่สุดในพระจันทร์มาหรือ จึงทำให้มีรอยแหว่ง ซึ่งคนอาจเห็นได้ในดวงเดือน นางมธุมาลดีมีตาเหมือนนิโลตบลซึ่งบานเต็มที่มีแขนเหมือนก้านบัว มีผมหยาวยาวเหมือนความมืดแห่งกลางคืน”

(เรื่องที่ 6 มธุมาลดี กล่าวถึงนางมธุมาลดีบุตรสาวของพราหมณ์เกศวะ หน้า 149)

ตัวอย่างดังกล่าวพรรณนาลักษณะสตรีด้วยการขึ้นต้นข้อความเชิงสรุป ต่อจากนั้นขยายความด้วยคำถาม แล้วเปรียบเทียบโดยใช้อุปลักษณ์ และอุปมา

2.2.2 การพรรณนาด้วยวิธีอุปมาล้วน ๆ จะใช้การพรรณนาด้วยวิธีอุปมาในแต่ละส่วนทั้งหมด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“นางประกอบด้วยความรู้แสงงดงามนัก มีฉวีเหลือแสงแลนสิกเหมือนดอกงา ชงฆ์เรียวเหมือนต้นกล้วย เนตรใหญ่เหมือนใบบัว คิ้วจกกรรณทั้งสองข้าง ริมพระโอษฐ์เหมือนใบมะม่วงอ่อน พักตร์เหมือนจันทร์เพ็ญ สำเนียงเหมือนนกกาเหว่า กรยาวถึงเข่า ศอเหมือนคอนกเขา เอวเหมือนเอวสิงห์ เกศาห้อยยาวถึงเอว ทนต์เหมือนเมล็ดแห่งผลทับทิม ดำเนินเหมือนช้างเมามัน”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน กล่าวถึงความงามของนางจันทราวดี หน้า 68)

ตัวอย่างนี้เปรียบเทียบประเภทอุปมา โดยเปรียบเทียบตามแนวนิยมแบบอินเดีย

ตัวอย่างที่ 2

“นางนั้นงามสมควรเป็นที่รักของคนธรรพ์ นางมีเกศยาวอันเป็นสีม่วงอ่อน เพราะแสงแห่งความเป็นสาว เป็นมันเหมือนปีกแมลงภู่ ขนงบริสุทธิ์ใสเหมือนโมรา แก้วประพาพอันเกิดแต่ทะเลนั้น เมื่อเทียบกับริมฝีปากแห่งนาง แก้วประพาพก็มีสีเผือดไป ทนต์ของนางเสมอกับไข่มุก”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่นางนกขุนทองพรรณนาความงามของนางรัตนาวดี หน้า 77)

ตัวอย่างข้างต้นเป็นการพรรณนาลักษณะความงามของผู้หญิงในนวนิยายแบบอินเดีย โดยใช้คำ สันธานเปรียบเทียบ เช่น เหมือน เทียบกับ เสมอ เป็นต้น

ตัวอย่างที่ 3

“นางมัทนเสนามีหน้าเหมือนพระจันทร์เพ็ญ ผมเหมือนเมฆ ตาเหมือนตาชะมด คิ้วเหมือนขนูที่ ขึ้นสายแล้ว จมูกเหมือนปากนกแก้ว คอเหมือนคอนกเขา ฟันเหมือนเมล็ดแห่งผลทับทิม ริมฝีปากสีแดง เหมือนผลน้ำเต้า เอวอ่อนเหมือนเอวเสือ มือแลเท้าเหมือนดอกไม้อ่อน ผิวเหมือนมะลิ”

(เรื่องที่ 4 มัทนเสนา กล่าวถึงความงามของนางมัทนเสนา หน้า 113)

ตัวอย่างนี้เปรียบเทียบความงามตามขนบนิยมที่ทำสืบต่อกันมา

2.3 การพรรณนาแบบผสมผสานทั้งภาพที่ปรากฏและภาพพจน์ เป็นการให้รายละเอียด ที่ใช้วิธีผสมผสาน ทั้งการกล่าวอย่างตรงไปตรงมา และการเปรียบเทียบ หรือระหว่างการให้รายละเอียดภาพที่ เห็น ก็แทรกการเปรียบเทียบ

การพรรณนาแบบผสมผสานทั้งภาพที่ปรากฏและภาพพจน์ เช่น

“นางนั้นเป็นคนสูง ค่อนข้างจะอ้วน รูปทรงดี ครอบงำน้ำใจตนเองไม่มีใครได้ นางมีเนตรใหญ่แล หลังตากว้าง มีมือรูปอันดีแต่ไม่เล็ก ฝ่ามือมีไอร้อนแลเป็นเหงื่ออยู่เสมอ ๆ เสียงค่อนข้างแหลมแลบางที่ฟัง เหมือนเสียงผู้ชาย ผมดำเป็นมันเหมือนขนนกกาเหว่า ผิวเหมือนดอกพุทธรักษา”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่นกแก้วพรรณาลักษณะของนางชัชวาลี หน้า 86)

ตัวอย่างนี้พรรณนาให้เห็นภาพลักษณะสตรีที่ไม่งาม บอกทั้งรูปลักษณ์ นิสัย น้ำเสียง โดยใช้คำ ปฏิเสธ “ไม่” และคำที่แสดงความขัดแย้ง และใช้ภาพพจน์ประเภทอุปมา

การพรรณนาแบบผสมผสานโดยเน้นภาพที่ปรากฏและแทรกภาพพจน์ เช่น

“คืนหนึ่งนางมุกดาวลีฝันว่า นางเดินลุยไปในหนองน้ำขุ่นโสโครก นางอุ้มเด็กคนหนึ่งซึ่งมีอาการ เหมือนเจ็บ เด็กนั้นดิ้นแลร้องครวญคราง มีเด็กอื่นเป็นอันมากได้ยินร้องก็ร้องบ้าง เด็กเหล่านั้นรูปร่างพิกล บางคนก็ป่องเหมือนคางคก บางคนก็ผอมยี่ดนอนอยู่ตามขอบหนอง บางคนก็ลอยอยู่เหนือน้ำ เด็กเหล่านั้น มีอาการเหมือนหนึ่งระดมกันร้องใส่เอานาง ประหนึ่งว่านางเป็นเหตุให้ร้องให้ และกล่าวปลอบโยนหรือ ชู่เกรี้ยวกราดประการใด ก็ไม่หนึ่งทั้งนั้น”

(เรื่องที่ 9 มุกดาวลี ตอนที่รัตนทัตต์ มุกดาวลี และคุณากรเดินทางไปบ้านของรัตนทัตต์ หน้า 216-217)

ตัวอย่างดังกล่าวพรรณนาให้เห็นเหตุการณ์ในความฝัน โดยใช้ภาพพจน์ประเภทอุปมาประกอบ ทำให้เห็นรูปลักษณ์และอากัปภิกิริยาของเด็กหลายคนที่มีลักษณะต่าง ๆ กัน

3. การอธิบาย คือ การชี้แจงให้ผู้อ่านทราบ เหมาะที่จะใช้เขียนให้ความรู้แก่ผู้อ่าน เป็นการให้ความกระจ่างแจ่มแจ้งในเรื่องใด หรือวิธีการใดก็ตาม ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านได้ทราบ ได้เข้าใจ (กุหลาบ มลลิกะมาส และวิพุธ โสภางค์. 2526 : 27)

ในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. มีข้อความหลายตอนที่เป็นการอธิบาย ซึ่งใช้ประกอบการบรรยายเรื่อง หรือบทสนทนา ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านหรือคู่สนทนาเข้าใจเรื่องราวที่เล่าขึ้นอย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง เรื่องนี้ใช้วิธีการอธิบาย 5 วิธีดังนี้

- 3.1 การอธิบายตามลำดับขั้น
- 3.2 การอธิบายโดยการจำแนก
- 3.3 การอธิบายโดยใช้ตัวอย่าง
- 3.4 การอธิบายด้วยการชี้สาเหตุและผลลัพธ์ที่สัมพันธ์กัน
- 3.5 การอธิบายโดยการอ้างอิง

3.1 การอธิบายตามลำดับขั้น เป็นการกระทำที่เป็นขั้นตอน เช่น

“ชายหนุ่มคนนี้มีวิธีฝึกฝนปัญญาให้คมกล้า คือ เมื่อตื่นขึ้นเขาก็คิดถึงปัญหาถามตัวเองข้อหนึ่งซึ่งมีใจความลึกกลับ แลตรีกตรองตอบปัญหานั้นทุกขณะที่มีเวลาว่าง ข้อความที่ลึกกลับและเยียด ถ้าเกี่ยวกับปัญหานั้นก็นำเอามาตรีกตรองจนสิ้นเชิง แลเมื่อได้ทำเช่นนี้มาสองสามปีก็ควรเป็นที่เชื่อได้ว่า ชายหนุ่มคนนี้มีปัญญารุ่งโรจน์มาก”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ ตอนที่พุทธศิริระจะกลับวัง ระหว่างทางจึงคิดถึงปัญหาที่ตนตั้งคำถามไว้ หน้า 42)

การอธิบายข้างต้นนั้น คือ การอธิบายขั้นตอนฝึกฝนสติปัญญาของตัวละคร โดยบรรยายไปตามลำดับของการฝึกฝน

3.2 การอธิบายโดยจำแนก เป็นการชี้แจงที่แบ่งออกเป็นประเภท ๆ โดยใช้คำว่าประเภทแรก ประเภทที่สอง ฯลฯ หรือแจกแจงเป็นประเด็น ๆ ทีละประเด็น โดยใช้ว่า ประเด็นที่ 1 ประเด็นที่ 2 ฯลฯ อย่างตรงไปตรงมา แลให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ แต่ละประเภทหรือประเด็น เพื่อให้เข้าใจถึงลักษณะความคิด เป็นต้น

ในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. ใช้วิธีการอธิบายโดยกล่าวหัวข้อทีละหัวข้อ แลจึงให้รายละเอียดในแต่ละหัวข้อ เนื่องจากการจำแนกประเภท เป็นการวิเคราะห์ความคิดที่เป็นนามธรรมมาก ๆ หรือความคิดที่มีลักษณะซับซ้อน หรือมีผู้ใช้เกณฑ์ตัดสินที่ต่างกันมาก ความคิดซึ่งจำแนกออกเป็นประเภทต่าง ๆ กันนั้น มีลักษณะอะไรร่วมกัน จึงทำให้เรียกอย่างเดียวกัน การจำแนกเพียงอย่างเดียวไม่ได้ทำให้เข้าใจ จึงต้องอธิบายแต่ละชนิดว่า มีส่วนเหมือนหรือต่างกันตรงไหน แลมีการวางน้ำหนักของแต่ละหัวข้อได้อย่างสมดุล ซึ่งการจำแนกเป็นข้อ ๆ เช่น จำแนกประเภทบิดา จำแนกวิธีการของพวกโจร เป็นต้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“พ่อทั้งหลายแบ่งเป็นสามประเภท แลถ้าจะกล่าวการจำแนกประเภทแห่งแม่ก็ฉันเดียวกัน / พ่อประเภทที่หนึ่ง เป็นคนชนิดที่กล่าวได้โดยอุปมาว่า มือกว้างสามศอก มีใจกว้างตามขนาดแห่งอก พ่อชนิดนี้เป็นคนใจดี ชอบสนุก เอาใจลูก มักจะจน แต่ลูกรักเหมือนเทวดา / พ่อประเภทที่สองออกกว้างเพียงศอกคับ

มีใจแคบเข้ามาตามส่วนแห่งอก พ่อชนิดนี้ถ้าได้ยินข้าพเจ้าพูดดังที่พระองค์ได้ยินอยู่เดี๋ยวนี้ ก็คงจะคิดในใจว่า อ้ายตัวนี้มันพูดถูก กูจะจำคำของมันเป็นคติ ลองดูว่าจะเป็นผลอย่างไรบ้าง คิดดังนั้นแล้วก็กลับไปบ้านปฏิบัติการเอาใจลูกเป็นขนานใหญ่ แต่ไม่ช้าก็กลับเป็นไปอย่างเก่า เพราะความเที่ยงในใจไม่มี / พ่อประเภทที่สามเป็นคนอกกว้างศอกเดียวไม่มีเศษ สมมุติเป็นที่สุดแห่งความแคบ แลใจก็ได้ขนาดกันกับอก พระองค์ผู้เป็นพระราชบิดอันสูงสุด เป็นตัวอย่างพ่ออกศอกเดียว คือ ประเภทที่สามนี้"

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่เวตาลอธิบายถึงลักษณะของบิดาให้พระวิกรมมัททย หน้า 66)

จากตัวอย่างข้อความนี้จำแนกประเภทของบิดา ด้วยการใช้คำแสดงการจำแนกไว้ชัดเจนตามลำดับ ตั้งแต่ข้อที่ 1 ถึงข้อที่ 3 ซึ่งการอธิบายแต่ละประเภทใช้ความเปรียบ และมีการขยายความด้วยวิธีที่แตกต่างกัน เช่น แสดงความคิด วิจารณ์ ยกตัวอย่าง เป็นต้น

ตัวอย่างที่ 2

"โอรบางพวกฝึกฝนวิชาซึ่งกล่าวในตำราทั้ง ๔ อย่าง สำหรับการท่าทางเข้าไปในเรือน คือ (๑) เจาะผนังเอาอิฐดินสุกออกทีละแผ่น ๆ (๒) เจาะผนังตึกซึ่งก่อด้วยอิฐดินดิบ เมื่อกำแพงนั้นอ่อนด้วยความชื้น หรือแห้งเกราะด้วยแสงแดด หรือด้วยใช้น้ำเกลือ (๓) เทลลสาดน้ำรดผนังดิน (๔) เจาะฝาไม้"

(เรื่องที่ 5 พระเจ้ารันธิระ ตอนที่พระเจ้ารันธิระซึ่งปลอมองค์ได้พบกับพวกโจรระหว่างทาง หน้า 130)

ตัวอย่างนี้แจกแจงวิธีการของพวกโจรในการทำทางเข้าไปในบ้านคนอื่น โดยจำแนกตามวัสดุที่ใช้สร้างบ้านเป็นข้อ ๆ แยกจากกันให้เห็นอย่างชัดเจน ซึ่งบางข้อมีการกล่าวเป็นลักษณะพิเศษ คือ ใช้คำที่มีความหมายไปในทางเดียวกัน ทำให้เห็นภาพ คือ คำว่า เท สาด ราด เป็นคำกริยาที่ใช้กับของเหลว ในที่นี้ใช้น้ำ จึงเห็นภาพผนังดินที่เปียกชื้นด้วยน้ำ

ตัวอย่างที่ 3

1		"ชายคนที่ ๑ ก็เก็บกระดูกแห่งนางรวมเข้าเป็นห่อขึ้นห้อยบ่า แล้วประพฤติตัวเป็นไฉ่เชิก ถือศีลเว้นบาปใหญ่ทั้ง ๘ อย่าง คือ กินกลางคืน ๑ ฆ่าชีวิต ๑ กินผลไม้เกิดบนต้นไม้ยาง หรือกินผักทอง หรือหน่อไม้ไผ่ ๑ กินน้ำผึ้งหรือเนื้อสัตว์ ๑ ลักทรัพย์ของผู้อื่น ๑ ข่มขืนหญิงมีสามี ๑ กินดอกไม้ หรือเนยเหลว หรือเนยแข็ง ๑ บุชาเทวดาในศาสนาอื่น ๑ ส่วนการปฏิบัติด้วยดี ชายผู้เป็นไฉ่เชิกยอมตั้งใจมั่นว่า การไม่ทำร้ายคนแลสัตว์อื่นเป็นทางเว้นที่ชอบ แม้ผู้ทำความผิดก็ไม่ควรเอาชีวิต / อนึ่งศีลทั้ง ๘ คือ ไม่กล่าวเท็จ ไม่กินเนื้อสัตว์ ไม่ขโมย ไม่ดื่มน้ำเมา ไม่มีภริยานั้น ต้องถือมั่นเป็นนิตย /	2
3		ทรัพย์ทั้งหลายจะมีไม่ได้ เว้นแต่ผ้าพันกาย ผ้าเช็ดปาก ภาชนะสำหรับรับทานคืออาหาร แลเสื่อสำหรับกวาดดิน ด้วยเกรงจะเหยียบสัตว์มีชีวิตเท่านั้น / อนึ่งอาจารย์ไฉ่เชิกสอนให้ศิษย์ไม่ใส่ใจในทางที่นอกหลักของตน ให้กลัวความทุกข์ในภพหน้า ให้รับทานจากผู้อื่นไม่เกินที่จะพอเป็นอาหารชั่ววันเดียว ไม่ให้กินอาหารที่เกี่ยวกับชีวิตสัตว์แลให้ทำคุณต่อคนทั้งหลาย"	4

(เรื่องที่ 6 มธุมลตี ตอนที่นางมธุมลตีตาย ชายคนที่ 1 ที่รักนางก็ประพฤติตนเป็นไฉ่เชิก หน้า 154 – 155)

ตัวอย่างนี้มีการอธิบายจำแนก โดยกล่าวเฉพาะหัวข้อ แต่เมื่อรวมความทั้งหมดจะทำให้เข้าใจถึงหัวข้อสำคัญเพียงประเด็นเดียว คือ การประพฤติตัวของไฉ่เชิก ซึ่งประเด็นในการจำแนกแยกเป็นหัวข้อย่อยวิธีการจำแนกต่างกัน คือ ข้อความที่ 1 เน้นข้อละเว้น ใช้เลข 1 กำกับหลังหัวข้อ ข้อความที่ 2 เป็นข้อห้าม

4 ประการ โดยกล่าวหัวข้อเดียวแล้วขยายความ ด้วยการซ้ำการปฏิเสธในแต่ละข้อ ข้อความที่ 3 เน้นสิ่งของที่มีได้ โดยกล่าวเป็นข้อแม้หลังคำ “เว้นแต่” และข้อความที่ 4 เพิ่มเติมให้เข้าใจถึงข้อปฏิบัติของไวเศษิก

ตัวอย่างที่ 4

“ฝ่ายมนัสวีพราหมณ์หนุ่ม เมื่อได้เข้าถึงพระองค์พระราชธิดาสมปรารถนา ดังนั้นก็คำนึงถึงลักษณะแห่งวิवाहेทั้งแปดอย่าง คือ (๑) วิवाहेลักษณะพราหมณ์ คือ บิดายกลูกสาวให้แก่พราหมณ์ผู้รู้เวท โดยมีได้เรียกทรัพย์เป็นค่าตัวนาง (๒) วิवाहेโดยลักษณะเทวดา คือ บิดายกลูกสาวให้แก่พราหมณ์ผู้กระทำพิธีบูชาัญญ เป็นค่าจ้างในการกระทำพิธีนั้น (๓) วิवाहेโดยลักษณะฤาษี คือ บิดายกลูกสาวให้แก่ชายซึ่งให้โค กระบือแก่บิดาหญิงคู่หนึ่งหรือสองคู่ (๔) วิवाहेโดยลักษณะประชาบดี คือ เมื่อบิดาแห่งหญิงยกบุตรให้แก่ชายแลกล่าวแก่คนทั้งสองว่า “เจ้าจงร่วมกันประพฤติธรรม” (๕) วิवाहेโดยลักษณะอสูร คือ เมื่อชายได้ให้ทรัพย์แก่ญาติแห่งหญิงจนเต็มทีซึ่งจะให้ได้แล้ว บิดาหญิงยกบุตรให้เป็นภรรยา (๖) วิवाहेโดยลักษณะรากษส คือ ชายแย่งหญิงได้ในการรบสู้กับผู้ปกครองของหญิง (๗) วิवाहेโดยลักษณะคณธรรพ์ คือ เมื่อหญิงกับชายได้กันเองด้วยความเต็มใจทั้งสองฝ่าย (๘) วิवाहेโดยลักษณะปิตาจ คือ ชายลอบรักหญิงเมื่อเวลาหลับหรือเมา หรือสลบไม่มีสติ (มนุธรรมศาสตร์ ๓ : ๒๐ แลต่อไป)”

(เรื่องที่ 7 มนัสวี ตอนที่มนัสวีพบพระราชธิดาจันทร์ประภา แล้วก็คิดถึงลักษณะการวิवाहे หน้า 172)

จากตัวอย่างอธิบายจำแนกทีละหัวข้อ โดยแต่ละข้อขยายด้วยการอธิบายให้นิยาม

นอกจากนี้ยังมีการอธิบายโดยการชี้ให้เห็นเหตุผลที่ละประเด็นอย่างสัมพันธ์ ดังข้อความว่า

“เอ็งเป็นผีปัญญาตันไม่อาจเข้าใจได้ วีรพลนั้นมีหน้าที่จะสละชีวิตของตนให้แก่เจ้า ซึ่งมีกรุณาให้ลากถึงเพียงนั้น บุตรชายของวีรพลจะขึ้นคำบิดานั้นไม่ได้เป็นอันขาด แลส่วนหญิงเมื่อใครฆ่ากันที่ไหนให้เห็นเป็นตัวอย่าง ก็ต้องฆ่าตัวเองเป็นธรรมดาตามนิสัยผู้หญิง แต่ทำวีรพลแสนนั้นทรงสละราชย์ของพระองค์เพื่อประโยชน์แก่วีรพลผู้เป็นข้า แลไม่ตีราคาชีวิตของพระองค์ แลราชสมบัติซึ่งเป็นของชนให้อยากมีชีวิตยิ่งกว่าราคาทองฟางทองหนึ่งเลย เหตุตั้งนั้นกูจึงเห็นว่า การที่พระราชาทรงกระทำนั้นเป็นบุญ แลควรสรรเสริญยิ่งกว่าผู้อื่น”

(เรื่องที่ 3 วีรพล ตอนที่พระวิกรมมัทยัตยธรรมาธิราชตอบปัญหาของเวตาล หน้า 110-111)

ตัวอย่างดังกล่าวอธิบายเหตุผลที่ทำวีรพลแสนมีน้ำใจ น่านับถือที่สุด โดยชี้ให้เห็นถึงการกระทำของตัวละครอื่นที่ยังไม่สมควรได้รับการยกย่อง ได้แก่ วีรพลทำตามหน้าที่เข้ารับใช้ บุตรชายของวีรพลทำตามหน้าที่บุตร ส่วนบุตรหญิงและภรรยาของวีรพลทำตามนิสัยหญิง ก่อนเน้นถึงการปฏิบัติตนของทำวีรพลแสน

3.3 การอธิบายโดยใช้ตัวอย่าง เป็นการอธิบายหลักการหรือวิธีการหรือข้อความรู้ที่เข้าใจยากโดยใช้ตัวอย่างประกอบ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. 2542 : 98)

นิทานเวตาลฉบับของน.ม.ส.มีการอธิบายโดยใช้ตัวอย่างด้วยการนำเรื่องวรรณคดีมาเป็นอุทาหรณ์เปรียบเทียบให้เข้าใจถึงสิ่งที่เป็นนามธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่เข้าใจยาก เช่น

“การลือว่าชั่วนั้นถึงจะเป็นการใส่โคล่ ก็ยังให้โทษแก่ผู้ถูกลือได้ แม้คนมีเกียรติโด่งดังยังไม่พ้นโทษแห่งความลือเท็จ พระรามต้องสละนางสีดา เพราะความเลื่องลือว่าชั่วหรือมิใช่ เมื่อการเป็นเช่นนี้ ข้าจะควรทำประการใด”

(เรื่องที่ 8 ทิระฆะพรรคิน ตอนที่ทิระฆะพรรคินถูกนินทาว่าร้าย จึงไปปรึกษากับภรรยา หน้า 190)

อีกลักษณะหนึ่งที่ใช้ในการอธิบายโดยใช้ตัวอย่าง ก็คือ การยกเรื่องราวมาชี้แจงให้เข้าใจถึงข้อเท็จจริง ถึงแม้ตัวอย่างนี้จะมีลักษณะชี้ให้เห็นเหตุผล ก็จัดไว้ในหัวข้อนี้ เนื่องจากมีการใช้ตัวอย่างตั้งแต่ต้นดังข้อความว่า

“ความรักเป็นของมีอำนาจยิ่งยวด แม้บุรุษผู้ทรงไว้ซึ่งอำนาจก็ไม่พ้นความข่มขืนแห่งความรักไปได้ / ชายบางคนมียศมีเกียรติมีทรัพย์และมีคุณความดีทุกประการ เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งความเป็นไทยแก่ตน จะประพฤติอย่างไรประพฤติได้ที่ไม่ผิดคลองธรรม จะทำอะไรทำได้ที่ไม่ผิดกฎหมาย / ชายเช่นนี้จะเลือกมิตรเลือกสหายก็เลือกได้ตามใจชอบ หรือเมื่อเลือกไม่ได้ดังนั้นก็คงจะเป็นด้วยฝ่ายโน้นปราศจากลักษณะที่จะเป็นเพื่อนสนิทกันได้ ไม่มีอันใดเป็นเครื่องเสื่อมเสียความเป็นไทยแก่ตน / ชายที่มีอิสระเช่นนี้เมื่อความรักเข้ามาครอบงำก็กลับกลายหมด ความเป็นไทยแก่ตนก็เสื่อมถอย เพราะหัวใจไปถูกมัดตรึงตราเสียแล้ว แม้คนที่ไม่กลัวเทวดา และไม่เกรงเดชพระอินทร์ เพราะไม่ได้ทำอะไรที่พระสวรคบดีจะตำหนิโทษได้ก็กลับมากลัวสตรีตัวนิดเดียวซึ่งเป็นที่รักของตน ไม่ใช่เพราะหญิงมีอำนาจวาสนายิ่งกว่าเทวดาแลพระอินทร์ เป็นเพราะตกเป็นทาสแห่งความรัก หัวใจถูกโซ่ล่ามไว้แน่นหนา ตัวเป็นไทยใจเป็นทาสเสียแล้ว”

(เรื่องที่ 8 ทิระมะทรคิน ตอนที่เวตาลกล่าวถึงคติแห่งความรัก ซึ่งมีอำนาจเหนือชายทุกคน หน้า 195)

ตัวอย่างนี้ไม่ได้ยกตัวอย่างโดยตรง แต่เป็นการยกสถานการณ์ทั่วไปมาสนับสนุนความคิดแรก ที่กล่าวไว้ ชี้ให้เห็นว่าชายถึงแม้มีคุณสมบัติเพียบพร้อมเช่นใด จะมีความเป็นตัวของตัวเองก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงความรักไปได้ ซึ่งกล่าวอย่างเป็นเหตุเป็นผลสัมพันธ์กัน ตัวอย่างดังกล่าวเป็นการวางข้อความสำคัญที่ต้องการอธิบายไว้ก่อน แล้วจึงตามด้วยตัวอย่างชี้ให้เห็นจริง และสรุปความตอนท้าย นอกจากนี้ยังใช้การกล่าวย่ำว่า ชายเช่นนี้ ชายที่มีอิสระเช่นนี้ ซึ่งก็คือ ชายบางคนที่กำลังกล่าวไว้ในตอนต้นนั่นเอง

3.4 การอธิบายด้วยการชี้สาเหตุและผลลัพธ์ที่สัมพันธ์กัน เป็นการอธิบายเรื่องที่วิเคราะห์ได้ว่า เรื่องมีความสัมพันธ์กันระหว่างสาเหตุกับผลลัพธ์ ผู้อธิบายต้องชี้ให้เห็นว่า อะไรเป็นสาเหตุ อะไรเป็นผลลัพธ์ สาเหตุและผลลัพธ์นั้นสัมพันธ์กันอยู่ในลักษณะใด ทั้งนี้จะอธิบายจากผลลัพธ์ไปสู่สาเหตุ หรือจากสาเหตุไปสู่ผลลัพธ์ก็ได้ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. 2542 : 99)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. อธิบายด้วยการชี้สาเหตุและผลลัพธ์ที่สัมพันธ์กัน 2 วิธี คือ

3.4.1 การใช้การเชื่อมโยงเหตุผล

3.4.2 การให้เหตุผลทีละประเด็น

3.4.1 การใช้การเชื่อมโยงเหตุผล จะชี้แจงให้เห็นถึงเหตุและผลที่เกิดต่อเนื่องมาจากการเชื่อมโยงให้สัมพันธ์กัน ทั้ง ๆ ที่อาจเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกัน จึงเป็นการขยายความที่ใช้วิธีวิเคราะห์สรุปเหตุผล เช่น

“ความรู้สึกซึ่งหญิงมีต่อชายนั้นมีสามอย่าง อย่างที่ ๑ คือ ความรัก อย่างที่ ๒ คือ ความเกลียด อย่างที่ ๓ คือ ความเฉย ๆ ไม่รักไม่เกลียด / ความรู้สึกประเภทที่ ๑ คือ ความรักนั้นอ่อนที่สุดและเคลื่อนย้ายที่สุด หญิงอาจจะตกสู่ความรักง่ายเท่าตกจากความรัก อธิบายว่าประเดี๋ยวอย่างนั้นประเดี๋ยวอย่างนี้ จะเอาแน่ไม่ได้ / ส่วนความเกลียดนั้นเป็นของคู่กันกับความรัก ชายมีปัญญาอาจเปลี่ยนความเกลียดให้เป็นความรักได้เสมอ แลความรักซึ่งเกิดแต่ความเกลียดนั้นมักจะอยู่ทนกว่าความรักล้วน ๆ / ส่วนความเฉย ๆ คือ ความไม่เกลียดไม่รักนั้น ชายผู้ชำนาญในลีลาศาสตร์ย่อมเปลี่ยนความเฉย ๆ ให้เป็นความเกลียดได้เสมอ แลเมื่อ

เปลี่ยนเป็นความเกลียดแล้ว ก็อาจเปลี่ยนเป็นความรักได้อีกชั้นหนึ่ง / ดังนี้ประเภทความรู้สึกทั้ง 3 ก็ลงรอยเดียวกัน”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่นกจรมันกล่าวถึงความรู้สึกของหญิงที่มีต่อชาย หน้า 88)

3.4.2 การให้เหตุผลทีละประเด็น จะชี้แจงให้เห็นถึงเหตุและผล โดยกรณีที่มีผลเพียงประการเดียวจะกล่าวผลก่อนเหตุ แล้วขยายความถึงสาเหตุให้เข้าใจทีละประเด็น และถ้าไม่มีการขยายความจะแสดงทัศนะภายหลัง แต่ในกรณีที่มีผลหลายประการจะกล่าวเหตุก่อนผล ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“ชายทั้งปวงที่มีลูกสาว อาจกระทำผิดเป็นข้อใหญ่ได้สองทาง คือ ระวังระวังน้อยไปทางหนึ่ง ระวังระวังมากไปทางหนึ่ง พ่อแม่บางจำพวกคอยจ้องดูลูกสาวมิให้คลาดตาไปเลย คอยสงสัยว่าลูกสาวมีความคิดชั่วร้ายในใจอยู่เป็นนิตย์ พ่อแม่ชนิดนี้มักจะเขลา แลเพราะเขลาจึงแสดงความสงสัยให้ลูกเห็น เมื่อลูกเห็นว่าสงสัยว่าคิดชั่วก็เสมอกับยุ เพราะหญิงสาวย่อมมีมานะโดยความคิดดี ๆ ว่า เราจะทำชั่วโดยเร็วให้สมกับโทษที่เราได้รับอยู่แล้ว ในเวลานี้เรายังไม่ได้ทำชั่วอะไรเลย แต่ก็ได้รับโทษเสมอกับว่าได้ทำชั่วมาช้านาน ความสำราญแห่งการทำชั่วนั้นเรายังไม่ได้รับ ได้รับแต่ทุกข์แห่งความทำชั่ว ไหน ๆ ก็ได้รับทุกข์แล้ว เราจะทิ้งความสำราญเสียทำไมเล่า เราต้องรีบทำชั่วทันที เพราะเราได้ทุกข์มานานแล้ว เมื่อคิดดังนี้แล้วก็ประพฤติกายเป็นโทษต่าง ๆ ที่พ่อแม่ไม่อาจรู้เห็น เพราะพ่อแม่จนถึงจะระวังระวังอย่างไรลูกสาวก็คงหลบหลีกได้เสมอ พ่อแม่จะนั่งจ้องอยู่วันยังค่ำคืนยังรุ่งไม่ได้ ต้องมีเวลาหลับตาลงบ้าง

พ่อแม่อีกประเภทหนึ่งทำผิดในทางที่ระวังระวังลูกสาวน้อยไป คือ ไม่ระวังระวังเสียเลย ปล่อยให้ลูกนั่งเล่นอยู่เปล่า ๆ ไม่มีอะไรทำเสมอกับฝึกหัดให้ขึ้นใจ แลเพาะพืชความชั่ว ปล่อยให้คบกับคนซึ่งมีความคิดบาป คือ ให้โอกาสให้ปฏิบัติเป็นโทษ หญิงสาวซึ่งบิดามารดาปล่อยตามอำเภอใจเช่นนี้ มักจะเดินเข้าสู่บ่วงซึ่งผู้มีเจตนาชั่ววางดักไว้ แลประพฤติดัวเป็นโทษด้วยประการต่าง ๆ เพราะความไม่ระวังระวังตัว แลเพราะความล่อลวงของผู้มีเจตนาชั่ว อันเป็นชนจำพวกซึ่งมีความเพียวยิ่งกว่าผู้มีเจตนาดี”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่นกแก้วแสดงวิธีถวายนกเลี้ยงบุตรสาวแก่พระรามเสน หน้า 84)

จากตัวอย่างนี้ใช้การกล่าวผลก่อน คือ บิดามารดาเลี้ยงบุตรสาวผิด ทั้งนี้เนื่องมาจากสาเหตุ 2 ประการ คือ คอยดูแลบุตรสาวมากไป และไม่สนใจบุตรสาว ซึ่งแต่ละประเภทมีการอธิบายถึงลักษณะของการกระทำบิดามารดาที่มีต่อบุตรสาวอย่างละเอียด

ตัวอย่างที่ 2

“ท้าวสุพิจารได้ทรงฟังดังนั้น ก็ทรงนั่งนิ่งตรึงตรองอยู่ครู่หนึ่ง เพราะคำที่พราหมณ์กล่าวนั้น แม้เป็นการยกยอถูกต้องตามพระราชหฤทัยก็จริง แต่ทรงเห็นภัยมีอยู่ทั้งสองทาง ทางหนึ่งถ้าทรงรับตามปรารถนาแห่งพราหมณ์ ก็คือรับฝากนางสาวซึ่งรูปแลเจ้าหน้างดงาม พุดจาสำเนียงไพเราะ แลทั้งมีตากระเดียดจะเป็นนักแสดงอยู่ด้วย การรับฝากนางชนิดนี้ไว้ในเรือนนั้น เป็นภัยอยู่ในตัวไม่ต้องอธิบาย แต่ถ้าไม่รับฝากก็มีภัยอีกทางหนึ่ง คือ จะถูกพราหมณ์สาปให้พระองค์แลบ้านเมืองย่อยยับไปด้วยอำนาจความโกรธของพราหมณ์”

(เรื่องที่ 7 มนัสวี ตอนที่พราหมณ์มูลเทวะทูลขอให้ท้าวสุพิจารรับฝากมนัสวีในร่างหญิงสาว หน้า 168 – 169)

ตัวอย่างนี้เป็นการอธิบายที่บอกผลก่อน คือ ท้าวสุพิศจารทรงคิดไม่ตกเรื่องมนัสวี ทั้งนี้เนื่องมาจากสาเหตุเพียงประการเดียว คือ เกรงกลัวภัยที่จะเกิดขึ้น ซึ่งในส่วนเหตุนี้มีการขยายความด้วยการแยกออกเป็นประเด็นย่อย 2 ประการ คือ ภัยอันเกิดจากการรับฝากหญิงที่มีบุคลิกภาพเชิงนักเลงกับภัยอันเกิดจากพราหมณ์ซึ่งสามารถสาปแช่งได้ถ้าไม่พอใจ

ตัวอย่างที่ 3

“มนัสวีคำนึงถึงลักษณะวิวาห์ทั้งแปดนี้ เห็นว่าลักษณะคณธรรพ์เป็นลักษณะที่เหมาะสมกว่าอย่างอื่น / เพราะพระราชธิดาเป็นนางสูงศักดิ์มีพระชนมายุสมควรแก่การวิวาห์แล้ว / และมีอำนาจโดยธรรมเนียมที่จะร้องขอให้พระราชบิดาอำนวยความสะดวกการสุมพร เมื่อพระราชธิดาได้เลือกพระสามีตามแบบอย่างซึ่งพระราม พระอรชุน พระนล เป็นต้น ได้พระราชธิดาแห่งกษัตริย์ทรงนามเลื่องลือมาเป็นชายา / การที่มนัสวีพราหมณ์หนุ่มนึกเอาพระนามกษัตริย์ทรงเกียรติในโบราณกาลมาเข้าแฉกกับตนเองเช่นนี้ ก็แสดงความกำเริบในใจมิใช่น้อย แต่ความคิดอีกเหิมเช่นนั้น เป็นอาการของผู้ที่กำลังจะได้ลูกสาวพระราชธิดาเป็นภรรยา”

(เรื่องที่ 7 มนัสวี ตอนที่มนัสวีนึกถึงลักษณะการวิวาห์แปดอย่าง แล้วเลือกการวิวาห์ลักษณะคณธรรพ์ หน้า 172)

ตัวอย่างนี้กล่าวผลก่อน คือ มนัสวีเลือกการวิวาห์ลักษณะคณธรรพ์ แล้วจึงกล่าวสาเหตุ 2 ประการ คือ พระราชธิดามีพระชนมายุสมควร และมีสิทธิตามประเพณี

ตัวอย่างที่ 4

“บัณฑิตแลกวินัยจำนวนร้อยซึ่งประชันกันแต่งภาพย์กลอนสรรเสริญความงามนางมุกดาวลีนั้น จะจงใจให้นางรักผู้แต่งผู้ใดผู้หนึ่งก็หามิได้ เพราะธรรมดาหญิงงามย่อมจะเคยได้ยินคำยกยอความงามจนชินหู แม้จะยอด้วยภาพย์กลอนไพเราะก็ไม่ใช่ของแปลก ถ้ายังภาพย์กลอนแล้ว ๆ อย่างที่กล่าวมาแล้วก็ยิ่งเบื่อกว่าขึ้น”

(เรื่องที่ 9 มุกดาวลี กล่าวถึงบัณฑิตและกวีที่กล่าวชมนางมุกดาวลี หน้า 210 – 211)

ตัวอย่างนี้กล่าวผลก่อน คือ นางมุกดาวลีไม่หลงรักชายใดที่แต่งภาพย์กลอนชื่นชมนาง ทั้งนี้เนื่องมาจากสาเหตุเพียงประการเดียว คือ นางได้ยินภาพย์กลอนเหล่านี้จนเบื่อกแล้ว

ตัวอย่างที่ 5

การอธิบายโดยใช้เหตุผล อาจเป็นเหตุผลเฉพาะตัวของผู้อธิบาย คือ พระวิกรมมัทิตย์ ไม่ใช่เหตุผลโดยทั่วไป ดังนั้นจึงเป็นลักษณะการใช้เหตุผลที่ผู้อื่น เช่น เวตาลจะโต้แย้งได้

“เอ็งโง่แล้วยังดื้อด้วย ชายคนที่ 1 นั้นเก็บกระดูกของนางรักษาไว้ จึงอยู่ในตำแหน่งเสมอลูกไม่ควรได้นางเป็นภรรยา ชายคนที่ 3 ได้ชุบนางให้คืนชีวิต คือให้ชีวิตแก่นาง จึงอยู่ในตำแหน่งบิดา ไม่ควรได้นางเป็นภรรยา ส่วนชายคนที่ 2 นั้นเป็นแต่เพียงเก็บเถาถ่านไว้ จึงควรได้เป็นผัวนาง ถ้าอธิบายเช่นนี้จะทะลุความโง่ของเอ็งเข้าไป ทำให้เอ็งเข้าใจได้หรือยัง”

(เรื่องที่ 6 มฤคมาลี ตอนที่เวตาลโต้แย้งคำตอบของพระวิกรมมัทิตย์ พระวิกรมมัทิตย์จึงอธิบายให้เวตาลฟัง หน้า 160)

ตัวอย่างนี้แสดงเหตุผลในทัศนะของพระวิกรมมัทิตย์ ใช้การกล่าวถึงเหตุและผลทั้งสามประเด็น

3.5 การอธิบายโดยการอ้างอิง เป็นการชี้แจงรายละเอียดบางประการให้เข้าใจง่ายขึ้น ด้วยการยกหลักฐาน คัมภีร์พระมนูมา ซึ่งเป็นวิธีหนึ่งที่ปรากฏในนิทานเวตาลฉบับของน.ม.ส. โดยเฉพาะอธิบายถึงสาระความรู้บางอย่างอันเป็นหลักธรรมคำสอน หรือที่มาของสิ่งต่าง ๆ นั้น ทำให้เข้าใจเรื่องราวได้ชัดเจน

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. ใช้การอธิบายโดยการอ้างอิงสามารถจำแนกเป็น 3 ประเภท คือ

- 3.5.1 การอ้างอิงโดยแสดงเป็นเงื่อนไข
- 3.5.2 การอ้างอิงโดยอธิบายตามลำดับขั้น
- 3.5.3 การอ้างอิงโดยมีการขยายความ

3.5.1 การอ้างอิงโดยแสดงเป็นเงื่อนไข จะมีคำแสดงเงื่อนไข และคำเชื่อมแยกเงื่อนไขแต่ละเงื่อนไข เช่น “แม้...ก็” “ถ้า...หรือ” “ซึ่ง” “ใด...นั้น”

ตัวอย่างที่ 1

“คัมภีร์ศาสตร์กล่าวว่า ชายจะมีเมียไม่ควรเลือกหญิงในสกุลซึ่งกล่าวต่อไปนี้ แม้สกุลจะมั่งคั่ง ด้วยโค ด้วยแพะ ด้วยแกะ ด้วยทอง แลด้วยธัญญาหารก็ต้องห้าม ถ้าเป็นสกุลซึ่งไม่กระทำการบูชาตามบัญญัติในคัมภีร์ศาสตร์ หรือเป็นสกุลซึ่งไม่มีลูกชาย หรือเป็นสกุลซึ่งไม่มีใครเคยเรียนพระเวท หรือเป็นสกุลซึ่งคนมีขนขึ้นมากตามกาย หรือเป็นสกุลซึ่งมีโรคติดต่อกันมาแต่ปู่แลบิดา / ชายจะเลือกภริยาควรเลือกนางซึ่งมีกายไม่มีตำหนิ ซึ่งมีนามไพเราะ ซึ่งเดินทางเหมือนช้างอ่อนอายุ ซึ่งมีฟันแลผมพอดีทั้งขนาดแลปริมาณ ซึ่งมีกายอันอ่อนนุ่ม / คัมภีร์ศาสตร์กล่าวเช่นนี้ เจ้าจะเห็นนางที่ไหนสมควรแก่ข้าบ้าง”

(เรื่องที่ 2 พระรามแสน ตอนที่พระรามแสนตรัสกับนกจุมพัต หน้า 68)

ตัวอย่างนี้อ้างคัมภีร์โบราณ โดยยกคุณสมบัติของผู้หญิงที่ไม่พึงปรารถนามากล่าวก่อน แล้วจึงกล่าวคุณสมบัติของผู้หญิงที่พึงปรารถนา

ตัวอย่างที่ 2

1.

“คัมภีร์ศาสตร์ย่อมกล่าวว่า ภரியานั้นจะบริสุทธิ์ด้วยทำทานแก่นักบวช หรือด้วยกระทำการบูชาด้วย

2

3

กัหาไม่ / นางใดปฏิบัติสามีด้วยดี นางนั้นได้ชื่อว่าเป็นผู้ครองธรรม / แม้สามีจะเป็นผู้ขี้ขลาดเสียสละ เป็นผู้เสียมือ หรือไป หูหนวก ตาบอดตาเดียว เป็นกุดถึงหรือหลังค่อม ภริยาก็จำต้องปฏิบัติด้วยดีทั้งนั้น”

(เรื่องที่ 3 วีรพล ตอนที่วีรพลขอภรรยาให้ยินยอมยกบุตรชายถวายเป็นเครื่องบูชาเจ้าแม่กาลี ภรรยาของวีรพลจึงยกคัมภีร์ศาสตร์มากล่าว หน้า 106)

ตัวอย่างนี้เป็นการอธิบายการปฏิบัติตนของหญิง จะวางประโยคใจความสำคัญไว้ตอนกลางในข้อความที่ 2 ต่อจากนั้นเป็นการอธิบายขยายความ

3.5.2 การอ้างอิงโดยอธิบายตามลำดับขั้น จะมีการอ้างอิงการปฏิบัติตนในคัมภีร์ โดยกล่าวเป็นขั้นตอน ในที่นี้เป็นขั้นตอนการปฏิบัติของวาระปรีดิ์ ถึงแม้ตัวอย่างนี้จะมีลักษณะการอธิบายตามลำดับขั้น แต่มีการอ้างอิงไว้ตั้งแต่ต้น จึงจัดไว้ในหัวข้อนี้ ดังข้อความว่า

“พระมณูบัญญัติไว้ในธรรมศาสตร์ว่า เมื่อชายผู้เป็นพ่อบ้านรู้สึกว่กล้ำเนื้อของตนอ่อนเทิบทาบ ผมหักงอก / แลทั้งได้เห็นลูกแห่งลูกของตนก็ถึงเวลาที่ควรออกป่า ให้พาเอาไฟสำหรับบูชา (อัคนีโหดร) ของ ตนกับเครื่องใช้ในการบูชาไฟไปด้วยกับตน / แลเมื่อถึงป่าที่สงัดแล้วก็ให้อยู่สำรวจมอินทรีย์ในที่นั้น ให้กินของ สะอาดซึ่งเป็นอาหารฤาษี คือ มูลผลาหารต่าง ๆ / แลให้กระทำการบูชาทั้ง ๕ คือ (๑) สอนพระเวท (บูชา พระเวท) (๒) เซ่นด้วยขนมแลน้ำ (บูชามิตร) (๓) เผาของในไฟ (บูชาเทวดา) (๔) ให้อาหารเป็นทาน (บูชา สัตว์ทั้งหลาย) (๕) ต้อนรับแขก (บูชาคน) / แลให้นุ่งหนังหรือเปลือกไม้ ให้อาบน้ำเข้าเย็น ให้ผมแลหนวด เล็บอกไม่มีกำหนด ให้นอนกลิ้งเกลือกไปมาบนแผ่นดิน หรือยืนเขย่งบนนิ้วหัวแม่เท้าตลอดวัน หน้าร้อน ให้ผิงไฟ ๕ กอง คือ ไฟล้อมตัว ๔ กอง ไฟบนหัวคือพระอาทิตย์กองหนึ่ง หน้าฝนให้ตากฝน หน้าหนาวให้ ใช้ผ้าเปียก / แลประมาณตัวอย่างอื่น ๆ อีกมาก”

(เรื่องที่ 6 มธุมาลตี ตอนที่ชายหนุ่มคนที่ 2 นำเอาเต้าถ่านของนางมธุมาลตีมาแล้วประพฤติตน เป็นวารปรีสถ์ตามบัญญัติของพระมณู หน้า 156)

การอธิบายโดยอ้างพระมณูนี้มีการอธิบายให้เข้าใจง่าย โดยส่วนใดที่ไม่ต้องการเน้นก็จะกล่าวเป็น หัวข้อสั้น ๆ ส่วนใดที่ต้องการเน้นจะมีการแจกแจงรายละเอียดให้เข้าใจ ส่วนใดที่ต้องการให้ทราบเป็นพิเศษ ก็จะอธิบายไว้ในวงเล็บ

3.5.3 การอ้างอิงโดยมีการขยายความ เช่น

“เวตาลกล่าวต่อไปว่า ข้อที่กล่าวว่าพระราชจรรยาไม่เป็นไปในทางที่ควรนั้นไม่ใช่ติเตียนความรัก หญิง / ความรักหญิงเป็นสิ่งที่บุคคลผู้ไม่ได้ถือพรตพรหมจรรย์พึงแสวงแลพึงสงวนไว้มิให้เสื่อมคลายไปได้ บุรุษควรมีความรักเป็นเครื่องนำความมีภริยา ไม่ใช่มีภริยาเป็นเครื่องนำความรัก เพราะวิธีที่สองนี้มีทาง แคล้วคลาดมาก แลชายผู้มีใจสะอาดย่อมจะอยากมอบหัวใจให้แก่ภริยาตน / เหตุฉะนั้นที่กล่าวว่า พระราชจรรยาของพระยศเกิดเป็นไปในทางที่ไม่ควรนั้น ก็เล็งความเพียงว่าทรงลุ่มหลงนางมีจำนวนมาก อยู่แล้ว ยังจะแสวงต่อไปอีกเล่า”

(เรื่องที่ 8 ทิระมะทรรคิน ตอนที่ทิระมะทรรคินเดินทางกลับถึงบ้าน หลังจากที่ได้จากไปนานก็มิได้ แสดงความดีใจ เนื่องจากพระยศเกิดต้องการไปหานางวิยาธร เมื่อพระองค์ทราบเรื่องราวของนางจาก ทิระมะทรรคิน เวตาลจึงอธิบายว่า ทิระมะทรรคินไม่อาจมีความสุขในการปฏิบัติของพระราชที่เป็นไปในทางที่ ไม่ควร หน้า 196)

ตัวอย่างดังกล่าวอธิบายโดยใช้การอ้างอิงหลักจรรยาของผู้ชายที่ดี ซึ่งเป็นการฟังต่อ ๆ กันมาใน เรื่องความรักหญิง

น้ำเสียง

การศึกษาการใช้ น้ำเสียงของผู้ประพันธ์ต้องสังเกตจากบริบทและองค์ประกอบของการเขียนหลายเรื่องประกอบกัน ไม่ว่าจะเป็นการใช้ถ้อยคำ ลำนวน โวหาร ดังนั้นเพื่อให้เห็นขอบเขตการศึกษา และเห็นลักษณะของน้ำเสียง จะศึกษาตามความหมายในทางวรรณศิลป์ของพิทยา ลิ้มมณี. (2537 : 25 ; อ้างถึงเพลินดา (นามแฝง). 2529 : 113 – 115) ซึ่งท่านจำแนกไว้ 2 ความหมาย คือ ความหมายที่หมายถึงน้ำเสียงของนักเขียน และความหมายที่หมายถึง การเน้นสีสันบรรยากาศ

ในที่นี้จะศึกษาเฉพาะความหมายแรก ซึ่งเป็นความหมายที่หมายถึง น้ำเสียงของนักเขียน อาจเป็นการเย้ยหยัน เสียดสี กระแซะ เย้าแหย่ ที่เล่นที่จริง เกร็งขี้มหรือเฉื่อย เป็นการแสดงทัศนคติของผู้เขียนต่อเรื่องราวที่เขาเขียน เป็นเนื้อหาที่เขาอยากสื่อแสดงความคิดเห็นส่วนตัว

การศึกษาน้ำเสียงในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. ปรากฏว่ามีการใช้น้ำเสียง 2 ลักษณะ ดังนี้

1. น้ำเสียงยั่วล้อ
2. น้ำเสียงเสียดสีประชดประชัน

1. น้ำเสียงยั่วล้อ เป็นน้ำเสียงที่ต้องการอารมณ์ขัน และต้องใช้สมรรถภาพทางภาษากับจิตวิทยาผสมกัน (ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ. 2517 : 117)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. ใช้น้ำเสียงยั่วล้อ 2 ลักษณะ คือ

- 1.1 น้ำเสียงยั่วล้อตัวละครหรือบุคคล
- 1.2 น้ำเสียงยั่วล้อขนบนิยมในการประพันธ์

1.1 น้ำเสียงยั่วล้อตัวละครหรือบุคคล นิทานเวตาลฉบับของน.ม.ส.ใช้การล้อเลียนตัวละครในเรื่องความรักและการมีคู่ เช่น การลุ่มหลงในความรัก ความไม่สมหวังในรัก การหาคู่ครอง และการยั่วล้อในเรื่องความสามารถของตัวละคร รวมทั้งการยั่วล้อในเรื่องความสำคัญตนของพราหมณ์ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1 ถึงตัวอย่างที่ 9 ต่อไปนี้ใช้น้ำเสียงยั่วล้อในเรื่องความรักที่ชายหลงรักหญิง

ตัวอย่างที่ 1

“ครั้นกลับถึงวังในตอนค่ำ พระราชบุตรก็บรรทมกระสับกระส่ายอยู่ตลอดคืนแลเป็นเช่นนั้นตลอดวันรุ่ง ครั้นวันที่สองถึงแก่ประชวรมีอาการเป็นไข้ การเขียน การอ่าน การกิน การนอนถึงดหมด ราชการซึ่งพระราชบิดามอบเฉพาะพระองค์ก็งด การอื่น ๆ ก็งด เพราะรับสั่งว่าจะสิ้นพระชนม์อยู่แล้ว ครั้นพระชนม์ยังไม่สิ้น ก็ทรงเขียนรูปนางงามผู้เก็บดอกบัวมาทำแปลก ๆ จนฝังอยู่ในพระหฤทัย กล่าวกันว่าเขียนเหมือนอย่างที่สุด ครั้นเขียนแล้วก็บรรทมพิศดูรูปด้วยพระเนตรอันฉ่ำด้วยน้ำ อีกครู่หนึ่งลุกทะเลสิ่งให้จิกรูปนั้นเสียแล้วชกพระเศียรประหนึ่งว่า พระเศียรได้กระทำความผิดเป็นข้อใหญ่ แล้วก็เขียนรูปนางอีกรูปหนึ่งงามยิ่งกว่ารูปก่อน”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกุฏ ตอนที่พระวัชรมุกุฏหลงรักนางปัทมาวดี เมื่อไม่ได้พบนางก็กระวนกระวายใจ หน้า 42)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้ประพันธ์บรรยายให้เห็นว่า อาการหลงใหลในความรักของพระวัชรมุกุฏเป็นเรื่องเหลวไหล โดยล้อเลียนพระวัชรมุกุฏที่ไม่ทำงาน ทำตนราวกับตาย แต่ไม่ตายจริง มีอาการแปลก ๆ ทำให้เห็นภาพคนขาดสติ

ตัวอย่างที่ 2

“คำสอนของผู้มีปัญญากล่าวเช่นนั้น จะแปลว่าอะไรก็ตาม พระราชบุตรย่อมจะทรงเห็นว่าเป็นคำสอนที่กล่าวเข้าไปไม่ทันกาลเสียแล้ว”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกุฏ ตอนที่พุทธศัระกล่าวทูลพระวัชรมุกุฏ หน้า 43)

ตัวอย่างดังกล่าวผู้ประพันธ์ล้อเลียนพระวัชรมุกุฏที่ลุ่มหลงอยู่ในความรัก ใครจะเตือนอย่างไรก็ไม่ฟัง

ตัวอย่างที่ 3

“นางนมรับแล้วที่จะถือหนังสือไปถวายพระราชธิดา ปัญหายังมีแต่เพียงว่าจะเขียนหนังสืออย่างไรจึงจะดี จะผูกประโยคแลใช้ศัพท์ชั้นไหนจึงจะถูกพระหฤทัยนาง จะใช้ศัพท์เรียกนางว่า “แก้วตาแห่งตู” จะเบาไป แลศัพท์ “โลหิตในดับแห่งข้า” จะหนักไปดอกกระมัง อนึ่งการแต่งหนังสือสำคัญเช่นนั้นจะทำให้แล้วเร็วทันในวันนั้นก็ยาก เป็นเรื่องที่หนักพระหฤทัยอยู่”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกุฏ ตอนที่นางนมของพระราชธิดาปัทมาวดียินดีจะช่วยส่งจดหมายถึงนางให้พระวัชรมุกุฏ หน้า 47)

จากตัวอย่างผู้ประพันธ์ล้อพระวัชรมุกุฏที่ตกอยู่ในอารมณ์ลุ่มหลง แม้แต่เรื่องง่าย ๆ ก็คิดมากทำเป็นเรื่องใหญ่

ตัวอย่างที่ 4

“พระราชบุตรได้ทรงฟังแลอ่านคำตอบแล้วก็เสียพระหฤทัยยิ่งนัก เมื่อทรงดำเนินกลับนั้นทรงคิดถึงวิธีทำลายชีวิตตนเองหลายอย่าง เช่น กระโดดน้ำ ผูกคอตนเองแขวน แทะอกตนเองเป็นต้น ยังไม่ทันตกลงว่าอย่างไรจะดีก็พอถึงที่พัก”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกุฏ ตอนที่พระวัชรมุกุฏทราบจากนางนมว่า พระราชธิดาแสดงอารมณ์โกรธเมื่อได้รับจดหมายจากพระองค์ หน้า 49)

ตัวอย่างดังกล่าวล้อเลียนพระวัชรมุกุฏที่ไม่สมหวังในรัก แต่คิดเพื่อเจ้อไปถึงการจะฆ่าตัวตายทั้ง ๆ ที่กลัวตาย

ตัวอย่างที่ 5

“ครั้นเวลากลางคืนวันรุ่งขึ้น พุทธศัระทูลเตือนพระวัชรมุกุฏให้เตรียมพระองค์ พระวัชรมุกุฏไม่ต้องให้มีใครเตือน กำลังแต่งพระองค์อยู่แล้ว แท้จริงแต่งพระองค์อยู่หลายชั่วโมงจึงเสร็จ ครั้นแล้วก็เสด็จออกมาถามพุทธศัระว่า ใช้ได้หรือยัง พุทธศัระทูลตอบว่า งามมาก”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกุฏ ตอนที่พระวัชรมุกุฏเตรียมตัวจะไปหาพระราชธิดาปัทมาวดีตามที่นางได้นัดไว้ หน้า 51)

ตัวอย่างดังกล่าวล้อเลียนพระวัชรมุกุฏที่พิถีพิถันในการแต่งตัวให้สวยงามเพื่อจะไปพบสตรีที่รัก จึงใช้เวลานานมากในการแต่งตัว

ตัวอย่างที่ 6

“พุทธรังษิระทูลว่า ไม่ได้ยินข่าวเจ้าชานานก็ร้อนใจกินไม่ได้ นอนไม่หลับ จึงมีอาการเช่นนี้ พระวัชรมุกุฏได้ทรงฟังอธิบายถึงความสำราญในวัง ซึ่งทรงคิดว่าคงไม่หย่อนกว่าความสุขในสวรรค์ ทั้งยกนางปัทมาวดีเชิดชูขึ้นไปถึงฟ้า เทียบกับนางเทพธิดาซึ่งเป็นหมู่ชนที่ไม่เคยทรงพบเห็นก็จริงอยู่ แต่คงจะไม่เลิศล้ำเกินนางปัทมาวดีไปได้ ทั้งในความงามแลความเฉลียวฉลาดทุกประการ”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกุฏ ตอนที่พระวัชรมุกุฏกลับมาเยี่ยมพุทธรังษิระ หน้า 55)

จากตัวอย่างผู้ประพันธ์ล้อเลียนพระวัชรมุกุฏที่หลงรักนางปัทมาวดี จนเห็นนางเลิกละไปหมด

ตัวอย่างที่ 7

“พระราชาตรัสว่า นางตรัสถูกแล้ว ถ้านกทั้งสองไม่มีคู่จะมีสุขอย่างไรได้ การที่ตรัสอย่างนี้เพราะพระองค์กำลังเพลินในการมีคู่ ย่อมจะนึกตามอารมณ์ของผู้มีเมียใหม่ว่า นอกจากคนมีเมียแล้ว ไม่มีใครมีความสุขเป็นอันขาด ความทุกข์จะเกิดแก่ผู้มีเมียนั้นไม่อาจมีได้ในโลก”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่พระนางจันทราวดีจับคู่คนแก้วและนกขุนทอง โดยเลี้ยงไว้กรงเดียวกัน พระรามเสนก็ทรงเห็นชอบด้วย หน้า 72)

ตัวอย่างดังกล่าวผู้ประพันธ์ล้อเลียนพระรามเสนซึ่งเห็นการมีคู่เป็นความสุขอย่างยิ่ง เนื่องจากพระองค์เพิ่งจะมีคู่ แล้วยังคิดว่าคนที่มิคู่จะไม่มีวันมีความสุขทุกข์ ซึ่งเป็นไปไม่ได้

ตัวอย่างที่ 8

“ศรีทตไปค้าขายเมืองไกลหลายปี แลได้เคยรักนางชัยศิริมาแต่นางยังเป็นเด็ก ครั้นกลับมาถึงเมืองของตนก็เห็นสิ่งทั้งปวงเป็นที่ชำรุดขึ้นไปหมด ตั้งแต่ลูขีเหินหวโทโสร้ายไปจนหมาแก่ที่เห่าอยู่ในลานบ้านก็เห่าน่ารัก คนที่จากบ้านเมืองไปชานานเมื่อแรกกลับมาถึง ใจคอมักเป็นเช่นนี้ ส่วนนางชัยศรินั้นศรีทตแลไม่เห็นว่าได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก แลมิได้เปลี่ยนในทางที่ดีขึ้นเลย จมูกนางโตออกไปก็ไม่เห็น หลังตากว้างออกไปแลหนาขึ้นก็ไม่เห็น กิริยากระด้างขึ้นก็ไม่เห็น เสียงแข็งขึ้นกว่าแต่ก่อนก็ไม่ได้ยิน ไม่ได้สังเกตว่านางชานาญการดีแลชมเครื่องแต่งตัวชาย ไม่สังเกตว่านางชอบคนชานาญเพลงดาบ แลชอบคนรบเก่งบนหลังม้าแลหลังช้าง ข้อความเหล่านี้ศรีทตไม่เห็น จึงไปกล่าวแก่บิดาของตน ในเรื่องที่จะใคร่ได้นางชัยศิริเป็นภรรยา ครั้นบิดาอนุญาตแล้วไม่ทันได้กล่าวแก่สาครทต ก็ตรงไปกล่าวแก่ตัวนางทีเดียว นางชัยศิริเป็นหญิงชนิดใหม่ที่ไม่ต้องการความเห็นบิดาในเรื่องที่จะเลือกผัว ครั้นศรีทตไปกล่าวดังนั้นนางก็ทำเหมือนหนึ่งตกลง ทำให้ชายหนุ่มคนนั้นยินดีโลดโผนอยู่หน่อยหนึ่ง แล้วก็บอกให้รู้ว่า นางชอบใจศรีทตในทางเป็นเพื่อน แต่ถ้าเป็นผัวจะเกลียดที่สุด”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน กล่าวถึงศรีทตผู้ที่หลงรักนางชัยศิริตั้งแต่ยังเด็ก หน้า 87)

ตัวอย่างดังกล่าวผู้ประพันธ์ล้อเลียนศรีทตที่หน้ามืดตามัวหลงรักนางชัยศิริ ทั้ง ๆ ที่นางมีข้อบกพร่องนานัปการ

ตัวอย่างที่ 9

“ฝ่ายนางชยศิริเมื่อตกลงใจแน่อนแล้วว่า จะไม่รับศรีทนต์เป็นสามี ก็ยังยืนในใจอยู่พักหนึ่ง ไม่สู้ซ้าก็เปลี่ยนใจใหม่ตามเคย ศรีทนต์ได้ทราบว่ นางยินยอมก็ดีใจโลดโผนเรียกตัวเองว่า บุรุษผู้มีความสุขที่สุดในโลก แลทั้งกระทำบูชาแก่สินบนเทวดาที่โปรดบันดาลให้นางเปลี่ยนใจมายอมเป็นภริยาตน แลทั้งทำอะไรที่แปลกอีกหลายอย่าง ซึ่งคนที่ไม่บ้าหรือไม่ดีใจเหลือเกินคงไม่ทำเป็นอันขาด ต่อมาไม่ช้าศรีทนต์แลนางชยศิริก็แต่งงานกันตามธรรมเนียม”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่นางชยศิริไม่รับรักศรีทนต์ ต่อมานางก็เปลี่ยนใจยอมแต่งงานกับเขา หน้า 89)

ตัวอย่างดังกล่าวผู้ประพันธ์ล้อเลียนศรีทนต์ที่ทำอะไรต่าง ๆ เกินกว่าคนปรกติจะทำกัน เพื่อให้เห็นชัดว่าตัวละครตกอยู่ในอารมณ์ที่ลุ่มหลงนางผู้เป็นที่รักอย่างเต็มที่

ตัวอย่างที่ 10 น้ำเสียงยั่วล้อในเรื่องหญิงหลงรักชาย

“นางปัทมาวดีเป็นหญิงเฉลียวฉลาด เมื่อได้สามีที่ปัญญาอ่อนก็ยิ่งผูกพันแน่นขึ้น ดังคำโบราณกล่าวว่า คนตรงกันข้ามในเชิงปัญญาย่อมล่อใจกัน ในชั้นต้นนางตั้งแต่งให้พระสวามีเป็นคนปราชญ์เปรี๊ยะ โดยอธิบายว่า น้ำนิ่งไหลลึก เมื่อพระราชมารไม่ใคร่ตรัสก็เห็นว่า คงจะมีความคิดรุ่งโรจน์นั่งไว้ในพระหฤทัย คนมีคิ้วกว้าง แลโค้งงามเช่นนี้จะไม่ฉลาดอย่างไรได้ คนมีหนวดน่าดูเช่นนั้นจะต้องเป็นผู้มีใจโอบเอื้ออยู่เอง คนมีตาเช่นพระกุมารจะไม่เป็นคนกล้านั้นไม่ได้ นางปัทมาวดีหลงคิดดังนี้ในชั้นต้น ครั้นต่อมาก็เห็นพระสามีฉลาดเฉลียวน้อยลง แต่ความเสน่ห์หาของนางมิได้ลดหย่อน กลับจะมากขึ้น เป็นต้นมาว่าเมื่อสอนให้ทรงท่องกาพย์กลอน เธอจำไม่ใคร่ได้ นางก็ทรงพระสรวลเห็นน่าเอ็นดู เมื่อเธอพูดสนสกลดผิดไวยากรณ์ก็เห็นน่ารัก เมื่อเธอสบถก็เห็นไพเราะ”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ ตอนที่พระวัชรมุกฏลอบเข้าไปอยู่กับพระราชธิดापัทมาวดี หน้า 53)

ตัวอย่างนี้ผู้ประพันธ์ล้อเลียนพระราชธิดापัทมาวดีที่หลงรักสามี จนมองไม่เห็นความบกพร่องใด ๆ

ตัวอย่างที่ 11 น้ำเสียงยั่วล้อในเรื่องการหาคู่ครองให้บุตรสาว

“เราต้องการให้ลูกหญิงของเราได้ผู้ที่เกิดในสกุลดี เป็นผู้มั่งมี เป็นผู้มั่งมีรูปงาม เป็นคนฉลาด แลเป็นผู้มีความสัตย์ แต่เราจะหาชายหนุ่มเช่นนั้นไม่ได้ เจ้ากล่าวว่าถ้าเจ้าบ่าวขาดคุณดีเหล่านี้ การวิวาห์ก็จะไม่เป็นผลดังประสงค์ แต่ถ้าจะไม่ให้ลูกมีผู้ชั่วไร เราจะเอาเชือกผูกคอลูกเราถ่วงลงในคู่นี้ก็ไม่ได้”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่หม่อมขุนต์ปรึกษากับภรรยาเรื่องบุตรสาวของเขา หน้า 77)

ตัวอย่างดังกล่าวนี้ผู้ประพันธ์ล้อเลียนหม่อมขุนต์ที่อยากให้บุตรสาวได้คู่ครอง ซึ่งมีคุณสมบัติที่น่าปรารถนา เมื่อไม่ได้ดังประสงค์ จะทำอย่างอื่นก็ไม่ได้ จึงกล่าวถึงสิ่งที่เป็นไปไม่ได้

ตัวอย่างที่ 12 น้ำเสียงยั่วล้อในเรื่องความสามารถของตัวละคร

“การตัดเล็บให้ขาดไปด้วยดาบซึ่งฟาดเต็มแรงนั้น ถ้านิ้วพลอยติดไปด้วยก็นับว่าง่าย แลนับว่าตัดเล็บสำเร็จเหมือนกัน ถัดไปทั้งมือยิ่งง่ายหนักเข้า แลการตัดเล็บก็เป็นอันได้ตัด แต่วีรพลตัดเล็บครั้งนั้นมิได้ถูกนิ้วแลเนื้อเป็นเหตุให้เลือดตกแม้แต่หยดหนึ่งเลย”

(เรื่องที่ 3 วีรพล ตอนที่วีรพลแสดงฝีมือให้สุรเสนประจักษ์ในความสามารถ หน้า 99)

ตัวอย่างดังกล่าวผู้ประพันธ์ล้อเลียนความสามารถของวีรพลที่เก่งกาจในการใช้ดาบอย่างเหลือเชื่อ

ตัวอย่างที่ 13 นำเสียงยั่วล้อการเปรียบเทียบความสามารถของนกแก้ว

“พระรามเสนมืนกแก้วตัวหนึ่ง ซึ่งได้รับเป็นมรดกจากพระราชบิดา นกแก้วนี้เป็นมรดกซึ่งมีค่ายิ่ง ทรัพย์สินเงินทองทั้งหลาย มีชื่อว่าจรัลมัน พุดสันสกฤตคล้องราวกับบัณฑิต ภูคาสตรทั้งหลาย และมีความคิดราวกับเทวดา เว้นแต่ถ้าเทวดาจะไม่มีความคิดแล้วก็จะจมน้ำอยู่”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน กล่าวถึงนกแก้วที่พระรามเสนทรงเลี้ยงไว้ หน้า 68)

ตัวอย่างที่ 14 นำเสียงยั่วล้อในเรื่องความสำคัญตนของพราหมณ์

“สุรเสนเป็นผู้กล้าใช้ความเห็นของตน แลแบบฉบับการสงครามซึ่งบัณฑิตแลพราหมณ์ผู้มีได้เป็น นักรบบังอาจแต่งขึ้นไว้เป็นตำราใช้สืบกันมาแต่โบราณนั้น สุรเสนแม่ทัพนำมาใช้เป็นหลักแต่ที่เห็นใช้ได้ แล ใช้ความคิดแลความชำนาญของตนเป็นบรรทัดทางเดิน รู้จักเลือกที่รบ รู้จักใช้ทหาร รู้จักรักษาลำเลียง ของตนในขณะที่ดัดลำเลียงเข้าศึก เมื่อเห็นธนูที่ทหารใช้อยู่สั้นใช้ได้ไม่ว่องไว ก็คิดเปลี่ยนเสียใหม่ก่อนที่จะ ต้องเปลี่ยนเพราะแพ้ เมื่อเห็นด้ามดาบจับไม่ถนัด แมื่อด้ามนั้นจะได้เคยใช้กันมาแล้วตั้งพันปี แลคนทั้งหลาย คิดว่าเป็นด้ามที่ดีที่สุดเพราะอายุ สุรเสนแม่ทัพก็กล้าเปลี่ยนเสียไม่เกรงพวกไม่ไช้กันรบ คือ บัณฑิตแล พราหมณ์ติเตียนว่าไม่ถูกต้องตามคัมภีรศาสตร์”

(เรื่องที่ 3 วีรพล กล่าวถึงหน้าที่และความสามารถของสุรเสน หน้า 98)

ตัวอย่างนี้ล้อเลียนพราหมณ์ที่เหนือกว่ากษัตริย์ ทำให้กษัตริย์ซึ่งเป็นนักรบต้องยอมพราหมณ์

ตัวอย่างที่ 15 และตัวอย่างที่ 16 ใช้เสียงยั่วล้อต้นเรื่องเดิมที่ให้รายละเอียดเกินจำเป็น

ตัวอย่างที่ 15

“กลียุคมาถึงเป็นแน่เสียแล้ว แลตั้งแต่ขึ้นต้นกลียุคมา ความเท็จเกิดในโลกมากขึ้น แลความจริง ลดน้อยลงไป คนใช้ลั่นกลาววาจาที่เกลี้ยงเกลาแต่ใช้ใจเป็นที่เลื่องลือมา ศาสนาสลายไป ความชั่วช้าทารุณ เกิดมากขึ้น แลแผ่นดินก็ให้พืชผลน้อย พระราชาทรงเรียกค่าปรับจากราษฎร พราหมณ์ประพฤติไปในทาง ละโมบ บุตรไม่ฟังคำแห่งบิดา พี่น้องไม่ไว้ใจกันเอง ไมตรีสิ้นไปในหมู่มิตร ความจริงไม่มีในใจผู้เป็นนาย บ่าวเลิกการรับใช้ ชายทิ้งเสียซึ่งคุณแห่งชาย แลหญิงก็สิ้นความอาย อีก ๕ วันตั้งแต่นี้ไปจะถึงวันวิาวห์ของ ข้าพเจ้า ถ้าท่านไม่ฆ่าตัวตาย ข้าพเจ้าสัญญาว่า ในวันนั้นข้าพเจ้าจะไปหาท่านก่อนแล้วจึงจะกลับไปอยู่กับสามี

เราท่านในสมัยนี้ เมื่อได้ยินค่านางมัทนเสนากล่าวยืดยาวถึงเหตุการณ์ที่เป็นไปในกลียุค ก็น่าจะ พิจารณาเหตุใดจึงต้องจระไนมากมายถึงเพียงนั้น อันที่จริงนางต้องการจะกล่าวนิดเดียวว่า นางต้องสละ ความอายด้วยกลัวจะพลอยได้บาปเพราะเป็นเหตุให้โสมทัดต์ฆ่าตัวตาย”

(เรื่องที่ 4 มัทนเสนา ตอนที่โสมทัดต์สารภาพรักกับนางมัทนเสนาและจะฆ่าตัวตาย หากนาง ไม่รับรัก แต่ก็ตั้งข้อแม้ว่า ถ้านางให้สัญญาแก่เขาข้อหนึ่ง เขาก็จะไม่ฆ่าตัวตาย แล้วนางก็กล่าวตอบเขา หน้า 117)

ตัวอย่างดังกล่าวผู้ประพันธ์ล้อเลียนต้นเรื่องเดิม ให้รายละเอียดมากมายเกินจำเป็น โดยจะกล่าวถึง เหตุต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในกลียุค ทั้ง ๆ ที่เหตุต่าง ๆ เหล่านั้นไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องของตัวละครทั้งสองเลย

ตัวอย่างที่ 16

“โจรได้ฟังก็นึกในใจว่า การที่จะทำลายเครื่องประดับของนางเสียในทันทีนั้นหาประโยชน์มิได้ เพราะนางได้สัญญาแล้วว่าจะให้ด้วยความเต็มใจ เหตุฉะนั้นโจรจึงยอมให้นางไปตามอักษมาสัย แล้วนั่งลงคอย แลคำนึงในใจตามความคิดซึ่งดูราวกับฉลาด แต่เข้าใจยากว่าเกี่ยวข้องกับเรื่องอย่างไร แต่คนผู้นั้นเป็นโจร เราเท่าที่เป็นสาธุชนจะเห็นแนวความคิดของเขาอย่างไรได้”

(เรื่องที่ 4 มัทนเสนา ตอนที่นางมัทนเสนาสัญญาว่าจะนำเครื่องประดับมาให้โจร ขอร้องไม่ให้โจร ทำลายตน หน้า 120)

ตัวอย่างนี้ข้อความต่อมาเป็นความคิดของโจรที่ซับซ้อน ไม่ได้เกี่ยวข้องกับเรื่อง แต่กล่าวมา มากมาย ผู้เขียนจึงล่อเลียนต้นเรื่องเดิมว่า สาธุชนยอมไม่เข้าใจความคิดของโจร

1.2 น้ำเสียงยั่วล้อขนบนิยมในการประพันธ์ ที่แต่งตาม ๆ กันมา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“พระวัชรมุกุฏพักอยู่ที่เรือนหญิงแก่อนเป็นนางนมของพระราชธิดาหลายวัน แลกระทำให้นางนม เอื้อเพื่อรักใคร่ด้วยความไม่ตระหนี่ ด้วยวาจาอ่อนหวาน แลด้วยรูปสมบัติของพระองค์ ครั้นคุ้นเคยแลรู้จักกัน มากขึ้น พระวัชรมุกุฏก็ตรัสถึงพระราชธิดา แลกล่าวแก่นางนมว่า เมื่อไปเฝ้านางปัทมาวดีคราวหน้าขอให้ ช่วยถือหนังสือไปถวายฉบับหนึ่งจะได้หรือไม่”

นางนมมีความยินดี เพราะเป็นธุระของนางนมที่จะต้องยินดีตามแบบนิทานชนิดนี้”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกุฏ ตอนที่พระวัชรมุกุฏไปตามหาพระราชธิดापัทมาวดี จนได้ไปอยู่กับ นางนมของพระราชธิดापัทมาวดี หน้า 46 – 47)

ตัวอย่างดังกล่าวผู้ประพันธ์ล่อเลียนลักษณะของการแต่งนิทานที่ใช้แบบซ้ำ ๆ ตามกันไป เช่น การแต่งให้มีผู้ช่วยให้ตัวละครชายและตัวละครหญิงได้สมหวังในความรัก

ตัวอย่างที่ 2 ถึงตัวอย่างที่ 5 ใช้้ำเสียงยั่วล้อขนบนิยมในเรื่องการพรรณนาหรือการบรรยาย ความงาม

ตัวอย่างที่ 2

“พระรามเสนได้ทรงฟังนกจุมพฏนั้นชมโฉมนางดังนั้นก็เป็นที่พอพระราชหฤทัย เราท่านทั้งหลายจะต้องคิดว่าพระรามเสนเป็นแขก อาจเห็นงามในทางซึ่งเราท่านเห็นน่าเกลียดเป็นที่สุด อนึ่งนกจุมพฏนั้นเป็นนกแขกแล้วมีหน้าซ้ำพุดสันสกฤตคล่องด้วย เหตุฉะนั้นความเปรียบของนกคงจะผิดกับความเปรียบของท่าน แลซ้ำพเจ้า ซึ่งไม่ใช่ขนกลพุดสันสกฤตไม่เป็น จะอย่างไรก็ตามคำชมโฉมของนกนั้น กระทำให้พระรามเสน คิดใคร่จะได้นางเป็นชายา”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน กล่าวถึงความงามของพระราชธิดาจันทร์ราวดี หน้า 69)

ตัวอย่างดังกล่าวผู้ประพันธ์ได้แทรกตนเองเข้าไปในการบรรยาย โดยล่อเลียนการบรรยาย ความงามของหญิงสาวตามขนบนิยมของ “แขก” ซึ่งไม่ต้องด้วยรสนิยมของไทย สาวสวยในที่หนึ่ง จึงอาจไม่สวยในที่หนึ่งก็ได้

ตัวอย่างที่ 3

“ลักษณะเป็นนางงามตามเคยมิให้ขาดได้โดยประเพณี ไซ้แต่เพียงนั้นยังงามขึ้นทุกวัน ๆ จนพระจันทร์แลเมฆ แลตาชะมด แลหนูที่ขึ้นสายแล้ว ฯลฯ จะแพ้หมด”

(เรื่องที่ 4 มัทนเสนา กล่าวถึงความงามของนางมัทนเสนา หน้า 114)

ตัวอย่างดังกล่าวผู้ประพันธ์ล้อเลียนกวีที่นิยมการพรรณนาความงามของตัวละครให้สวยงามอย่างสมบูรณ์แบบซ้ำ ๆ กัน จนเป็นขนบนิยม

ตัวอย่างที่ 4

“ชายหนุ่มคนที่ ๑ เมื่อเป็นไวยศธิดาแล้วจะนี้ก็เพียรจะลืมความรักที่เคยมี เพียรจะลืมนางที่หนีตายไป กล่าวแก่ตัวเองว่า “ที่เราได้เคยนึกว่า หญิงอาจให้ความสุขได้นั้นไม่ใช่เหตุอื่น เป็นด้วยความทะนงและความนึกถึงตัวเองฝ่ายเดียว เราได้เคยคิดว่า ริมฝีปากของนางเหมือนผลไม้สุก ออกเหมือนบัวตูม พระจันทร์ย่อมจะซิดเพราะเพียรจะเอาอย่างแสงหน้าแห่งนาง ฯลฯ เช่นนี้ก็เพราะหลง บัดนี้ใจเราออกห่างจากโลกไปแล้ว ถ้าเราได้เห็นนางอีก เราก็คงจะกล่าวว่า นี่หรือรูปที่ชายหลงไหล สิ่งนี้ไม่ใช่อื่นไกลคือตะกร้าซึ่งมีหนังหุ้มภายนอก ข้างในคือกระดูกเลือดเนื้อ แลสิ่งโสโครกทั้งหลายเท่านั้น ธรรมดาคนหลงเมื่อเห็นสิ่งประกอบขึ้นด้วยของสกปรกก็เรียกว่าหน้า แลพิศชมดูดีมีราวกับคนขี้เมากินเหล้า เราไม่ควรยินดียินร้ายในร่างกายอันเต็มไปด้วยเลือดแลเนื้อ หน้าทีของเราคือเข้าหาพระผู้เป็นเจ้า ผู้เป็นต้นเหตุแห่งสังขารเล็กเอาใจใส่ในสิ่งทั้งหลาย ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความสำราญหรือความเร่าร้อน”

(เรื่องที่ 6 มธุมาลดี ตอนที่นางมธุมาลดีเสียชีวิต ชายหนุ่มคนที่ ๑ ที่รักนางก็ประพฤติเป็นไวยศธิดา หน้า 155)

ตัวอย่างดังกล่าวผู้ประพันธ์ล้อเลียนขนบการบรรยายความงามที่กล่าวซ้ำ ๆ กัน และมีมาก จนต้องใช้เครื่องหมายไปยาลใหญ่

ตัวอย่างที่ 5

“บ้างก็กล่าวว่านางมีผิวเหมือนดอกจำปา มีผมเหมือนนางงู มีบาทเหมือนทับทิม (เพราะย่อม) มีตาเหมือนตาเนื้อตามเคย คิ้วเหมือนธนูงัดตามอย่างคิ้วที่นิยมว่างาม เดินเหมือนหงส์ ฯลฯ

แต่ไม่มีใครลืมหันกล่าวว่านางมีสำเนียงไพเราะเหมือนนกกาเหว่า แลทุกคนกล่าวว่าถ้านางอัศจรรย์ลงมาเปรียบประชันความงาม นางอัศจรรย์จะได้อาย

แต่บัดนี้คิดแลกวีนับจำนวนร้อย ซึ่งประชันกันแต่งภาพยกลอนสรรเสริญความงามนางมุกดาวลีนั้น จะจงใจให้นางรักผู้แต่งผู้ใดผู้หนึ่งก็หาไม่ได้ เพราะธรรมดาหญิงงามย่อมจะเคยได้ยินคำยกยอความงามจนชินหู แม้จะยอด้วยภาพยกลอนไพเราะก็ไม่ใช่ของแปลก ถ้ายิ่งภาพยกลอนแล้ว ๆ อย่างที่กล่าวมาแล้วก็ยิ่งเบื่อหนักขึ้น”

(เรื่องที่ 9 มุกดาวลี ตอนที่บัณฑิตและกวีพากันแต่งภาพยกลอนแสดงความรักต่อนางมุกดาวลี หน้า 210-211)

ตัวอย่างดังกล่าวล้อเลียนผู้ประพันธ์ที่นิยมบรรยายตัวละครโดยแต่งตาม ๆ กันไป จนคล้ายกันไปหมด เกิดขนบการประพันธ์ที่ซ้ำ ๆ ทำให้น่าเบื่อไม่ชวนอ่าน เพราะผู้ประพันธ์ภาพยกลอนที่ไม่มีความคิดของตนเอง

การใช้น้ำเสียงยั่วล้อในเรื่องการบรรยายหรือการพรรณนาความงาม ผู้ประพันธ์จะมีการใช้คำหรือกลุ่มคำที่แทรกลงไป เช่น “ตามเคยมิให้ขาดได้โดยประเพณี” “ตามเคย” “แต่ไม่มีใครลืมหักว่า” “แต่ทุกคนกล่าวว่า” มีการวางเล็บว่า “เพราะย่อม” และใช้ไปยาลใหญ่ แสดงว่ามีการใช้มาก ทำให้เห็นการยั่วล้อ

2. น้ำเสียงเสียดสีประชดประชัน เป็นวิธีหนึ่งที่ผู้เขียนใช้เสนอความคิดเห็นในกรณีที่ไม่สามารถวิพากษ์วิจารณ์สิ่งหนึ่งสิ่งใดได้โดยตรง (พิทยา ลัมมณี. 2537 : 29) ทั้งนี้การเสียดสีประชดประชันรวมไปถึงการเรียกอย่างอื่น ซึ่งมีความหมายทำนองเดียวกัน เช่น เหน็บแนม เย้ยหยัน เป็นต้น

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. ใช้น้ำเสียงเสียดสีประชดประชันตัวละครหรือบุคคล 4 ด้าน ดังนี้

- 2.1 น้ำเสียงเสียดสีประชดประชันในด้านความรู้สึกนึกคิด
- 2.2 น้ำเสียงเสียดสีประชดประชันในด้านการปฏิบัติตน
- 2.3 น้ำเสียงเสียดสีประชดประชันในด้านนิสัยใจคอ และความสามารถส่วนตัว
- 2.4 น้ำเสียงเสียดสีประชดประชันในด้านค่านิยม ความเชื่อ

2.1 น้ำเสียงเสียดสีประชดประชันในด้านความรู้สึกนึกคิด ในเรื่องความไม่ประมาณตน ความไม่รู้จักพอ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“มนสิคำนี้ถึงลักษณะวิวาหะทั้งแปดนี้ เห็นว่าลักษณะคนธรรพ์เป็นลักษณะที่เหมาะสมกว่าอย่างอื่น เพราะพระราชธิดาเป็นนางสูงศักดิ์ มีพระชนมายุสมควรแก่การวิวาหะแล้ว และมีอำนาจโดยธรรมเนียมที่จะร้องขอให้พระราชบิดาอำนาจการสุมพร เพื่อพระราชธิดาได้เลือกพระสามีตามแบบอย่างซึ่งพระราม พระอรชุน พระนล เป็นต้น ได้พระราชธิดาแห่งกษัตริย์ทรงนามเลื่องลือมาเป็นชายา การที่มนสิพรหมณ์หนุ่มนี้เฝ้าพระนามกษัตริย์ทรงเกียรติในโบราณกาลมาเข้าแถวกับตนเองเช่นนี้ ก็แสดงความกำเริบในใจมิใช่น้อย แต่ความคิดอีกเหิมเช่นนั้น เป็นอาการของผู้ที่กำลังจะได้ลูกสาวพระราชธิดาเป็นภรรยา”

(เรื่องที่ 7 มนสิ ตอนที่มนสิได้พระราชธิดาจันทร์ประภาเป็นภรรยา หน้า 172)

ตัวอย่างนี้ผู้ประพันธ์เหน็บแนมมนสิที่ได้แต่งงานกับพระราชธิดาจันทร์ประภา ย่อมจะหลงตนเอง ไม่รู้จักประมาณตน ถึงขนาดดีเสมอกับพระราชผู้มีชื่อเสียง พระราชธิดาอยู่ในวัยที่จะขอให้พระบิดาจัดการสุมพรได้ เมื่อไม่มีการสุมพร มนสิจึงเลือกคานธรรพวิวาหะ คือ การตกลงวิวาห์กันเองของชายหญิง

ตัวอย่างที่ 2

“ข้าพเจ้าก็รู้นิสัยคนมากอยู่ แต่นิสัยของมนสิมันแปลกกับนิสัยคนอื่น ในความรู้ของข้าพเจ้าคนอื่น ๆ เมื่อได้เปลี่ยนจากเพศชายเป็นเพศหญิง แลเปลี่ยนจากเพศหญิงเป็นเพศชายทุก ๒๔ ชั่วโมงแล้ว ก็คงจะเป็นความเปลี่ยนที่มากพอในวันหนึ่ง ๆ แต่มนสิยังต้องการเปลี่ยนอริยาบถให้ยิ่งกว่านั้นอีก ไม่พอใจในการที่ต้องแอบซ่อนอยู่ในตำหนักทุกวันทุกคืน ต้องการจะเที่ยวเปลี่ยนที่ไปบ้าง จนถึงแก่กล่าวโทษพระราชธิดาว่า ไม่พาออกเที่ยวเปลี่ยนอากาศ ส่วนพระราชธิดานั้น เราทำนายจะคิดเห็นว่า เมื่อได้ล้มสลบอยู่กับที่ เพราะความเสนาหาซึ่งเกิดในนาที่แรกที่ได้พบชาย แลเมื่อฟื้นจากสลบแล้ว ยังได้บำเพ็ญพระองค์จะไปสู่ยมโลก เพราะรักยังไม่สำเร็จดังได้กล่าวมาแล้วเช่นนี้ ครั้นเมื่อได้ชายที่รักมาสมหมาย ก็น่าจะยังไม่เบื่อไม่นั่งหาว และไม่แสดงพิโรธเล็ก ๆ น้อย ๆ ก่อนนี้หนึ่งจากวันที่ได้ชายนี้นมาเป็นสามี แต่การหาเป็นเช่นนั้นไม่

นางจันทร์ประภาพรราชธิดาทรงเปื้อมนัสนิว แลเปื้อความไม่เห็นคนอื่นนอกจากมนัสนิว เสมอกับมนัสนิวเปื้อพระราชธิดา แลความไม่เห็นคนอื่นนอกจากพระราชธิดา"

(เรื่องที่ 7 มนัสนิว ตอนที่มนัสนิวได้พระราชธิดาเป็นภรรยา และอยู่ด้วยกันภายในพระราชวัง ทำให้ต่างคนต่างเปื้อกัน หน้า 173)

ตัวอย่างดังกล่าวผู้ประพันธ์เหินแนมนัสนิวและพระราชธิดาที่ไม่รู้จักพอในเรื่องความรักต่างเป็นคน "รักง่ายหน่ายเร็ว" ทั้งคู่

2.2 น้ำเสียงเสียดสีประชดประชันในด้านการปฏิบัติตน ในหน้าที่ต้องรับผิดชอบ ปรากฏว่ามีการละเลยต่อหน้าที่ การปฏิบัติตนต่อผู้อื่น มักให้ในสิ่งที่เขาไม่ต้องการ ทำอะไรตามใจตนเอง การปฏิบัติตนในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1 ถึงตัวอย่างที่ 3 ใช้น้ำเสียงเสียดสีประชดประชันการละเลยต่อหน้าที่ของตัวละครหรือข้าราชการ

ตัวอย่างที่ 1

"ครั้นเวลาเที่ยงคืนชายหนุ่มทั้งสองก็พากันออกเดินไปยังประตูด้านตะวันตกแห่งพระราชวัง ครั้นถึงประตูเห็นเปิดแง พุทธิศรียกมือเข้าไปดูเห็นนายประตูนั่งหลับอยู่ แลเห็นหญิงคนหนึ่งมีผ้าคลุมหัว ยืนคอยอยู่ข้างใน พุทธิศรียกมือกลับไปทูลพระราชบุตร พระราชบุตรก็เสด็จยกเข้าไปประตูไป พุทธิศรียกมืออยู่สักครู่หนึ่งก็กลับไปที่พัก"

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ ตอนที่พระวัชรมุกฏและพุทธิศรียกมือไปหาพระราชธิดาปัทมาวดีตามที่นางนัดหมาย หน้า 51)

"พระยุพราชเมื่อได้ลาลานาง สวมองค์ แล้วสอดกรแล้ว คำสาคำทำยกลับเป็นคำตันหลายครั้ง แล้วก็เสด็จเล็ดลอดออกจากวัง ครั้นผ่านพ้นประตูซึ่งนายประตูนั่งหลับตามเคย"

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ ตอนที่พระวัชรมุกฏลาพระราชธิดาปัทมาวดีกลับไปเยี่ยมพุทธิศรียกมือ หน้า 55)

"พระวัชรมุกฏทรงรับยาจากพุทธิศรียกมือแล้ว ก็ทรงเล็ดลอดเข้าไปในวัง ในเวลาซึ่งนายประตูนั่งหลับตามเคย"

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ ตอนที่พุทธิศรียกมือวางแผนให้พระวัชรมุกฏได้พระราชธิดาปัทมาวดี โดยให้พระวัชรมุกฏกลับไปหานางแล้วดำเนินการตามแผนที่วางไว้ หน้า 59)

ตัวอย่างข้างต้นผู้ประพันธ์ประชดประชันนายประตูที่ทำที่เป็นหลับ เนื่องจากได้รับอำมสินจ้าง จึงไม่สนใจทำหน้าที่

ตัวอย่างที่ 2

“ฝ่ายสุรเสนเมื่อได้รับตำแหน่งแม่ทัพแล้ว ก็ได้เว้นว่างการทำงานในหน้าที่เหมือนอย่างข้าราชการบางจำพวก ซึ่งเมื่อพระราชาทรงแต่งตั้งให้เป็นใหญ่แล้วก็ละเว้นราชการ เพื่อจะได้มีเวลาทำพิธีกรรมสนองคุณเทพยดาที่บันดาลให้ตนได้เป็นใหญ่”

(เรื่องที่ 3 วีรพล กล่าวถึงหน้าที่และความสามารถของสุรเสน หน้า 98)

ตัวอย่างนี้เสียดสีข้าราชการไม่รักษาหน้าที่ ไม่ปฏิบัติราชการก็เลยถูกเสียดสีว่า คงจะไปทำพิธีตอบแทนบุญคุณที่บันดาลให้ตนเป็นใหญ่

ตัวอย่างที่ 3

“พระราชาทรงนามรันธิระ เป็นกษัตริย์คล้ายกับกษัตริย์อื่นอีกหลายองค์ ซึ่งเป็นคนครึ่งเทวดา เมื่อยังหนุ่มพระองค์เป็นชายชนิดที่เรียกสรรพรส เป็นผู้มีอินทรีย์ในรสทั้งปวง โปรดเสวยของมีโอชะแปลก ๆ ทั้งชนิดที่ต้องเคี้ยวแลไม่ต้องเคี้ยว ทั้งที่เป็นอาหารแลที่ไม่เป็นอาหาร ทั้งที่มีเยื่อและไม่มีเยื่อ ส่วนของเสวยประเภทที่ไม่ต้องเคี้ยว นั้น โปรดเสวยคราวหนึ่งมีปริมาณมาก ๆ แลข้าก็ด้วย อนึ่งเธอโปรดฟังดนตรีแลทอดพระเนตรนางระบำ ทรงหมกไหม้ไผ่ผ่นในกามคุณยิ่งกว่าทรงแสวงความรู้ หรือทำบุญต่อเทวดาหรือสนทนากับคนฉลาด”

(เรื่องที่ 5 พระเจ้ารันธิระ กล่าวถึงพระเจ้ารันธิระ หน้า 126)

ตัวอย่างดังกล่าวผู้ประพันธ์เสียดสีพระราชารันธิระที่ใช้ชีวิตอยู่บนกองกิเลส สนใจความบันเทิงสุขส่วนตัวมากกว่างานบ้านเมือง

ตัวอย่างที่ 4

“พ่อประเภทที่สามเป็นคนอกกว้างคอเดี่ยวไม่มีเศษ สมมุติเป็นที่สุดแห่งความแสบ แลใจก็ได้ขนาดกันกับอก พระองค์ผู้เป็นพระราชบิดอันสูงสุด เป็นตัวอย่างพ่ออกคอเดี่ยว คือประเภทที่สามนี้”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่เวตาลจำแนกพระวิกรมมหาราชเป็นบิดาประเภทที่ 3 หน้า 67)

ตัวอย่างนี้เสียดสีพระวิกรมมหาราชที่ทรงเลียดดูพระโอรส โดยใช้วิธีการบังคับ

ตัวอย่างที่ 5 ผู้ประพันธ์ประชดประชันนักเล่าเรื่องที่ชอบอ้างว่า เรื่องที่ตนเล่าเป็นเรื่องจริง แต่นิทานเป็นเรื่องเล่าสมมติ เพราะฉะนั้นเวตาลจะว่าอย่างไร ก็ไม่ใช่เรื่องจริง

“พระราชบุตรรับคำพระราชบิดา แต่ไม่นึกว่าวิธีป้องกันอย่างใหม่นั้นจะได้ผลดังหวัง ครั้นสององค์ทรงดำเนินกลับไปถึงต่นอโศกได้ยินเสียงเวตาลหัวเราะก้องอยู่บนต้นไม้ พระราชบิดาก็ทรงปีนขึ้นไปปลดลงมาตามเคย และมันก็เล่านิทานอีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งกล่าวว่าเป็นเรื่องจริงตามเคยเหมือนกัน”

(เรื่องที่ 4 มัทนเสนา ตอนที่พระวิกรมมหาราชตรัสตอบปัญหาของเวตาล ทำให้เวตาลกลับต่นอโศก พระองค์จึงรับสั่งให้พระราชบุตรเตือนเวลาพระองค์จะตรัสตอบ หน้า 123)

“ครั้นพระวิกรมมหาราชเสด็จกลับถึงต่นอโศกทรงปีนขึ้นไปปลดเวตาลลงมามัดลงยามตามเคย แลทรงพาพระราชบุตรออกเดินไปหน่อยหนึ่ง เวตาลก็เล่าเรื่องที่กล่าวว่าเป็นเรื่องจริงอีกเรื่องหนึ่ง”

(เรื่องที่ 6 มฤมาลดี ตอนที่พระวิกรมมหาราชกลับไปเอาเวตาลยังต่นอโศก เวตาลก็เล่าเรื่องใหม่อีก หน้า 147)

“เวตาลรู้ดังนั้นก็ร้องทุกข์ว่า ผิดระเบียบสัญญา พระราชาทรงตอบว่า สัญญาไม่ได้กล่าวว่าเดินหรือนั่ง เวตาลสาบานว่าจะไม่อ้าปากพูดอะไรอีกจนคำเดียว แต่ไม่ซำก็อดไม่ได้ เอ้ยเล่าเรื่องขึ้นอีกเรื่องหนึ่งซึ่งกล่าวว่าเป็นเรื่องจริงตามเคย”

(เรื่องที่ 6 มธุมลตี ตอนที่พระวิกรมมัททีย์ไปเอาเวตาลจากตันโอศกมาใส่ยาม แล้วผูกมัดกับผ้ารัดสะเอว หน้า 161)

ตัวอย่างที่ 6

“ฝ่ายวีรพลนั้นมีคำเล่ากันว่า เมื่อได้รับพระราชทานสินจ้างมากถึงเพียงนั้นก็ใช้ทรัพย์ของตนในทางที่ดีที่สุดในเวลาเช้าทุกวันได้อาทรัพย์ที่ได้ในวันก่อนมาแบ่งออกเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งแจกจ่ายให้แก่พราหมณ์แลปุโรหิต ส่วนที่เหลือนั้นแบ่งออกอีกเป็นสองภาค ภาคหนึ่งแจกแก่ไวราตี คือ คนขอทานซึ่งประกาศตัวว่า นับถือพระวิษณุเป็นเจ้า แลสันยาसी (ผู้นับถือพระศิวะเป็นเจ้า) ซึ่งเป็นผู้มีกายอันขโลมด้วยเถาถ่าน แลปกปิดกายด้วยท่อนผ้าซึ่งจะมีดขีดก็ไม่มิดได้ แลพากันยืนศีรษะซึ่งมุ่นเหมือนเชือกแน่นกันเข้าไปรับแจกที่ประตู ส่วนทรัพย์ที่ยังเหลืออยู่จากที่แจกแล้วนั้น วีรพลให้มีผู้จัดประกอบอาหารอันมึรส แลเมื่อได้เลี้ยงคนขัดสนอาหารทั้งหลายจนอิ่มหน้าสำราญทั่วกันแล้ว วีรพลแลบุตรภริยาจึงกินแล้วแต่จะมีเหลือการจำหน่ายทรัพย์ทุก ๆ วันเช่นนี้มีคำกล่าวสืบกันมาว่าเป็นวิธีดีนัก แต่พวกที่กล่าวว่าดีนั้น พราหมณ์แลปุโรหิตคงจะเป็นผู้กล่าวหน้าหน้า ไวราตีแลสันยาसीเป็นพวกที่รองลงมา แลพวกยากที่ได้รับความดีทุก ๆ วันก็คงจะกล่าวชมวิธีจำหน่ายทรัพย์ชนิดนั้นด้วย คนพวกอื่น ๆ ก็พลอยชมว่าดีไปด้วยก็จะมีบ้างดอกกระมังแต่ที่จะเป็นวิธีดีจริงหรือไม่เป็นข้อที่น่าพิศวง”

(เรื่องที่ 3 วีรพล ตอนที่วีรพลได้รับพระราชทานสินจ้างเป็นจำนวนมากตามที่เขาทูลขอในการรับใช้ท้าวรูปเสน หน้า 101 – 102)

ตัวอย่างดังกล่าวผู้ประพันธ์ประดัดประชันผู้ที่ได้เงินมาเปล่า ๆ ผู้ที่ได้รับประโยชน์มาก ก็จะสรรเสริญผู้ให้ประโยชน์มาก

ตัวอย่างที่ 7

“เมื่อทรงตัดสินลงโทษดังนี้แล้ว ก็ประทานหมากพลูแลสิ่งอื่น ๆ แก่ศรีทนต์แลขโมย รวมทั้งพระราโชวาทียดยาว ซึ่งคนทั้งสองไม่ต้องการนั้นด้วย”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่นางชยศิริใส่ร้ายศรีทนต์ ขโมยจึงทูลเล่าเรื่องราวให้พระราชฟัง หน้า 93)

ตัวอย่างดังกล่าวเสียดสีคนทั่วไปที่ไม่ยินดีรับสิ่งที่ไม่ใช่ทรัพย์สิน แม้สิ่งนั้นจะมีคุณประโยชน์ในที่นี้ คือ การให้อิवाทซึ่งไม่มีใครอยากฟัง ไม่ว่าคนดี คนร้าย ดังเช่น ศรีทนต์กับขโมย

ตัวอย่างที่ 8

“อนึ่งเทพยดาอำนาจการบางอย่างในการที่แปลกเหลือมนุษย์จะเข้าใจได้ เป็นต้นอำนาจทรัพย์มากมายแก่คนตระหนี่ซึ่งไม่รู้จักใช้ทรัพย์ให้เป็นประโยชน์ได้ หรืออำนาจปัญญาแก่คนมีสันดานชั่ว ซึ่งเมื่อมีปัญญาแล้วก็ใช้ในทางที่ผิด หรืออำนาจเมียงามให้แก่คนโง่ซึ่งไม่รู้จักปกป้องรักษาได้ หรืออำนาจฝนในที่ซึ่งแดดด้วยหินคือเขาเป็นต้น อันไม่เป็นทำเลซึ่งพืชพันธุ์จะงอกได้เลย”

(เรื่องที่ 5 พระเจ้าธนธิระ ตอนที่เวตาลโต้แย้งคำตอบที่พระวิกรมมัทยัตริส แล้วอธิบายคำตอบใหม่ หน้า 144)

ตัวอย่างนี้เสียสละการให้โดยที่ผู้ให้ไม่ได้พิจารณาถึงความเหมาะสม

ตัวอย่างที่ 9

“กว่าจะแห่ไปถึงบ้านเจ้าสาว ก็มีเด็กชนและชายหนุ่มชัวตาย เพราะถูกดอกไม้เพลิงหรือถูกช้างเหยียบ หรือเพราะเหตุอื่น ๆ ตั้ง 5 คน 6 คน เพราะการแห่กลางคืนเช่นนั้นย่อมจะมีเหตุเสมอ”

(เรื่องที่ 4 มัทนเสนา กล่าวถึงงานแต่งงานของนางมัทนเสนา หน้า 118)

ตัวอย่างนี้เสียสละการแห่ที่ทำอย่างเอิกเกริก มีผู้คนมากมายเกินไป และการแห่ผิดเวลา ย่อมมีเหตุทำให้เกิดความเดือดร้อนได้

ตัวอย่างที่ 10

“พระราชธิดานั้นทรงสนุกในการเล่นของนางทั้งหลาย แลทรงเข้าช่วยเก็บดอกไม้สด แลผลักกลองระฆังมากกว่าคนอื่นกล้าทำ เพราะนางเป็นราชกุมารีไม่มีใครขัดดอกไม้สดหรือผลักกลองระฆังได้”

(เรื่องที่ 7 มนัสวี ตอนที่พระราชธิดาจันทร์ประภาพร้อมด้วยบริวารเที่ยวชมพระราชอุทยาน หน้า 163)

ตัวอย่างดังกล่าวผู้ประพันธ์ประชดประชันพระราชธิดาจันทร์ประภามีฐานะสูงกว่าทุกคนในที่นั้น จึงสามารถทำอะไรได้ตามใจตน

ตัวอย่างที่ 11

“นางจันทร์ประภาพระราชธิดาได้ฟังรับสั่งดังนั้น ก็พานางซึ่งเป็นสะใภ้พราหมณ์ไปยังตำหนักแห่งนาง ตำหนักนั้นเดิมเป็นที่สำราญแลที่สนุก แต่บัดนี้เป็นที่ซึ่งมีอาการเหี้ยมแห่งทำให้เกิดหงอยเหงาในใจ หน้าตาก็ชักมาน้ำให้มืด แลสาวใช้ที่เดินไปมาก็ระวังฝีเท้ามิให้ดังประหนึ่งว่า ความเดินดังจะทำให้เกิดความปวดศีรษะแก่ใครผู้อยู่ในตำหนักนั้น”

(เรื่องที่ 7 มนัสวี ตอนที่ท้าวสุพิศารับสั่งให้พระราชธิดาจันทร์ประภาทรงพามนัสวีไปอยู่ที่ตำหนักด้วย หน้า 169 – 170)

ตัวอย่างดังกล่าวผู้ประพันธ์เหน็บแนมพระราชธิดาจันทร์ประภาที่มีความทุกข์เศร้าสร้อย ทำให้บรรยากาศในวังต้องเงียบเหงาตามไปด้วย

2.3 น้ำเสียงเสียสละประชดประชันในด้านนิสัยใจคอ และความสามารถส่วนตัว
ในเรื่องปิดความลับไม่ได้ ความเห็นแก่ได้ พุดมาก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1 ถึงตัวอย่างที่ 2 ใช้น้ำเสียงเหยียดหยามและแสดงทัศนะที่ไม่ดีเกี่ยวกับผู้หญิง

ตัวอย่างที่ 1

“พระองค์จึงประทานอภัยแก่ข้าพเจ้าแลทรงฟังคำที่ข้าพเจ้าทูลนี้เกิด การที่รับสั่งบอกชื่อข้าพเจ้าแก่นางนั้นไม่ดีเลย ผู้ชายไม่ควรทำให้ผู้หญิงรู้ว่า ความลับซึ่งนางบอกแก่มือซ้ายแห่งชายนั้นทราบไปถึง

มีอชวา ยิ่งทราบไปถึงคนอื่นด้วยยิ่งร้ายใหญ่ อีกอย่างหนึ่งการที่ทรงสำแดงให้นางทราบว่า ทรงพระเมตตาข้าพเจ้านั้นก็ไม่ใช่เป็นทางดี เพราะผู้หญิงย่อมจะเกลียดเพื่อนของชายที่รัก”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฏ ตอนที่พุทธชิระทะลุพระวัชรมกุฏ หน้า 56)

ตัวอย่างดังกล่าวผู้ประพันธ์มีน้ำเสียงเสียดสีผู้หญิงที่ปิดความลับไม่ได้ และความซื่อจางของผู้หญิง

ตัวอย่างที่ 2

“สิ่งใดเกิดแล้วสิ่งนั้นย่อมเกิดแล้ว จะแก้ให้กลับไม่เกิดนั้นไม่ได้ ข้าพเจ้าคิดเกรงมาแต่แรกแล้วว่า พระราชกุมารีทรงปัญญาหลักแหลมนักคงจะทำอะไรชนิดนี้เป็นแน่ เพราะคนเราไม่มีใครจะทำอะไรผิด จะทำอะไรโง่ ๆ จะทำอะไรนอกคอกเหมือนหญิงสาวมีปัญญา แม้จะทำการที่มีโทษ ก็ทำให้สนิทสนมไม่ได้ ข้าพเจ้าขออยู่ห่างไกลปัญญาหญิง ขออยู่กับความโง่เขลาจึงจะเป็นสุข”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฏ ตอนที่พุทธชิระทะลุเดือนพระวัชรมกุฏ หน้า 57)

ตัวอย่างดังกล่าวผู้ประพันธ์ประชดประชันผู้หญิงที่ฉลาดแกมโกง แม้แต่เวตาลก็ยังรังเกียจหญิงที่ฉลาดแบบนั้น

ตัวอย่างที่ 3

“พระราชชาติทรงฟังก็ยินดี แม้ไม่เคยทรงเห็นนางก็เกิดรักแลใครเป็นกำลัง จึงทรงจัดให้พราหมณ์คนหนึ่งเป็นทูตไปเฝ้าท้าวผกเชษฐวาทพระราชาธิดา ทรงสัญญาแก่พราหมณ์นั้นว่า ถ้าจัดการสำเร็จจะประทานรางวัลให้สมกับความชอบ คำที่ทรงสัญญานี้เสมือนกับทำให้ปีกงอกบนหลังพราหมณ์ มีคำกล่าวว่าไม่เคยมีใครเดินทางเร็วเท่าพราหมณ์คนนั้น”

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน ตอนที่พระรามเสนส่งพราหมณ์ไปเจรจากับท้าวผกเชษฐวาทพระราชาธิดาจันทราวดีมาเป็นชายา หน้า 69)

ตัวอย่างดังกล่าวผู้ประพันธ์เหน็บแนมพราหมณ์ที่เห็นแก่อำิสสินจ้าง

ตัวอย่างที่ 4

“พระราชชาติตรัสสัญญาแก่พวกพ่อค้าตั้งนั้นแล้ว ก็ทรงกำหนดการในพระหฤทัยมิได้แพร่พรายให้ใครรู้ แต่ตรัสสั่งทหารธนูพวกหนึ่งให้เตรียมตัวไว้สำหรับราชการลับ ครั้นข้าราชการที่ได้ทรงพบในช่องโง่มาเข้าเฝ้า หรือได้ทอดพระเนตรเห็นในที่ใด ก็ตรัสให้ลอบจับเอาตัวไปประหารชีวิตเสียในที่ลับ เพราะเหตุว่าคนที่ตายแล้วนั้นผิดกับเวตาลในข้อที่นำเอาอะไรไปเที่ยวเล่าไม่ได้”

(เรื่องที่ 5 พระเจ้ารันธิระ ตอนที่พระเจ้ารันธิระนำกำลังไปจับพวกโจร หน้า 135)

ตัวอย่างนี้ผู้ประพันธ์เหน็บแนมเวตาลที่ช่างพูดช่างเล่า

ตัวอย่างที่ 5

“พระองค์ได้ทรงตอบปัญหาเนื่องในเรื่องที่ข้าพเจ้าเล่าถวายนี้แล้ว แม้ทรงตอบอย่างเขลา ๆ ก็เป็นเหตุให้ข้าพเจ้าจะได้กลับคืนไปยังต้นอโศกตามคำสัญญาที่มีไว้ต่อกัน แต่ก่อนที่ข้าพเจ้าจะไปในั้น ข้าพเจ้าขอกล่าวว่า มนุษย์อาจหัวเราะแสร้งให้ อาจร้องไห้แสร้งได้ด้วยเหตุทุกอย่างในโลก ตั้งแต่ความตายแห่งเพื่อนบ้านซึ่งมักจะไม่ว่าอะไรกับตัวเอง จนถึงความตายของตนเอง ซึ่งเกี่ยวกับตัวเป็นอันมาก

ส่วนข้าพเจ้านั้นมีธรรมดาเป็นผู้หัวเราะเห็นขันทุกอย่างทุกเวลา เพราะการหัวเราะย่อมช่วยให้มันสมองมี
อาการฉับไว ช่วยให้ปอดมีกำลังขึ้น ช่วยให้แก้มหน้าตางามทวีขึ้น และ...ทูลลาที"

(เรื่องที่ 5 พระเจ้าธรรมาธิราช ตอนที่พระวิกรมมหาราชตอบปัญหาของเวตาล เวตาลจึงกล่าว
ประชันประชัน หน้า 144 – 145)

ตัวอย่างนี้ผู้ประพันธ์เสียดสีคนที่ไร้เหตุผล ส่วนเวตาลทำอะไรแล้วมีเหตุผลเสมอ ในที่นี้เป็นการ
แสดงน้ำเสียงผ่านตัวละครและเกิดจากความรู้สึกของตัวละคร

ตัวอย่างที่ 6

"พระวิกรมมหาราชแก่เวตาลว่า ไม่จริง หญิงกับชายจะรักกันในชาติแรกที่สบตากันนั้นไม่มี
ในโลก ข้าไม่เชื่อเลยว่า พระกามเทพจะทรงทำอย่างที่ว่า"

พระราชธรรมาธิราชเช่นนี้เพราะข้อที่ไม่ทรงเชื่อนั้นได้เกิดแก่พระองค์เองหลายครั้งแล้ว และไม่
เป็นผลดีเลย จนครั้งเดียว"

(เรื่องที่ 7 มนสิวิ ตอนที่เวตาลเล่าเรื่องที่มันสิวิพบกับพระราชธรรมาธิราชครั้งแรก แล้วเกิด
หลงรักกัน พระวิกรมมหาราชไม่ทรงเห็นด้วย จึงกล่าวแทรกขึ้น หน้า 164)

ตัวอย่างนี้ผู้ประพันธ์เหน็บแนมพระวิกรมมหาราชที่เชื่อตัวเองมาก จึงเผลอเียง ทำให้เวตาลลอย
กลับไปทุกครั้ง

ตัวอย่างที่ 7

"ในเรื่องของเรา มีวิชาลับซึ่งได้ส่งต่อเป็นมรดกกันมาหลายชั่วคน แลข้าใช้วิชานี้กระทำ
ประโยชน์ให้เกิดแก่มนุษย์ แต่การใช้ความรู้ของข้านี้จะสำเร็จประโยชน์ก็ต่อเมื่อผู้ซึ่งมาขอให้ช่วยนั้นมี
ใจบริสุทธิ์ และตั้งใจจริงที่จะรับประโยชน์ ลูกอมลูกนี้ถ้าเจ้าอมเข้าในปากเจ้าจะกลายเป็นหญิงอายุ ๑๒ ปี ถ้า
เอาออกจากปากก็จะคืนรูปเดิม ถ้าข้าให้ลูกอมนี้แก่เจ้า เจ้าต้องตั้งใจแน่วแน่ว่าจะเอาไปใช้แต่ทางที่ดี
มิฉะนั้นจะเกิดเหตุเป็นทุกข์แก่เจ้าอย่างใหญ่ เหตุฉะนั้นเจ้าจงไตร่ตรองในใจให้ดีเสียก่อน จึงรับลูกอมนี้ไปใช้
ถ้าไม่แน่ใจก็อย่ารับไปเลย"

เวตาลเล่าต่อไปว่า เมื่อพราหมณ์มูลทวะกล่าวเช่นนี้ ชายหนุ่มซึ่งกำลังรักหญิงอย่างรุนแรงย่อมจะ
นึกสนใจแลกล่าวรับรองทันทีว่า ตนเป็นผู้มีใจบริสุทธิ์และตั้งใจจริงที่สุดในโลก แลมนสิวิก็ได้กล่าวยืนยันเช่นนั้น
ในทันที"

(เรื่องที่ 7 มนสิวิ ตอนที่พราหมณ์มูลทวะช่วยมนสิวิ โดยการให้ลูกอม แล้วอธิบายการใช้ลูกอม
หน้า 167)

ตัวอย่างดังกล่าวผู้ประพันธ์เหน็บแนมมนสิวิที่มีความรัก จะทำทุกทางเพื่อให้ความรัก
สมปรารถนา

ตัวอย่างที่ 8

"ท้าวสุพิจารได้ทรงฟังดังนั้น ก็ทรงนั่งนิ่งตรึงตรองอยู่ครู่หนึ่ง เพราะคำที่พราหมณ์กล่าวนั้น
แม้เป็นการยกยอถูกต้องตามพระราชหฤทัยก็จริง แต่ทรงเห็นภัยมีอยู่ทั้งสองทาง"

(เรื่องที่ 7 มนสิวิ ตอนที่พราหมณ์มูลทวะนำมนสิวิในร่างหญิงสาวมาฝากไว้กับท้าวสุพิจาร
หน้า 168)

ตัวอย่างดังกล่าวผู้ประพันธ์เหินแสมผู้ที่ชอบการยกยอ เพราะการยกยอย่อมถูกใจคน ไม่เว้น แม้แต่ผู้สูงศักดิ์ แต่กระนั้นตัวละครก็ยังคงมีความรอบคอบใคร่ครวญถึงภัยที่จะเกิดขึ้น

ตัวอย่างที่ 9

"ฝ่ายเหล่าอำมาตย์ที่เฝ้าอยู่นั้น เมื่อได้ยินพระราชารับสั่งข้างท้ายนี้ก็พอใจ จึงช่วยกันทูลชี้แจง ด้วยคำต่าง ๆ กันซึ่งรวมอยู่ในชื่อน้ำท่วมทุ่ง รวมความว่าพราหมณ์เฒ่านั้นก็สูญหายไปชานาน บัดนี้คงจะตายแลมีผู้เผาเสียแล้ว"

(เรื่องที่ 7 มนัสวี ตอนที่บรรดาอำมาตย์ทูลเหตุผลในการที่ท้าวสุพิศจะยกนางแปลงให้กับ บุตรชายของอำมาตย์ หน้า 178)

ตัวอย่างนี้เสียดสีบรรดาอำมาตย์ที่พูดมากแต่ไร้สาระว่า น้ำท่วมทุ่ง

2.4 น้ำเสียงเสียดสีประชดประชันในด้านค่านิยม ความเชื่อ ในเรื่องการแบ่งชนชั้น ดังตัวอย่าง

พระจันทร์ระตรีตอบว่า "ข้าเป็นขโมย เจ้าเป็นอะไร"

ชายผู้นั้นตอบว่า "ข้าก็เป็นขโมยเหมือนกัน มาเราจึงไปด้วยกันเถิด แต่เจ้าเป็นอะไร เป็นขโมย ผู้ดีหรือขโมยไพร่"

พระราชตรัสตอบว่า "คนหากินอย่างเดียวกันต้องตั้งพิธีเอาใจกันสักหน่อยจึงจะต้องดำราโจร เวลานี้พระจันทร์ก็จะขึ้นอยู่แล้ว ถ้าวางไม้ดีตุลาการได้ตัวเราไปชำระ เวลาถูกจับกับเวลาแขวนคอของเรา จะไม่ห่างกันก็มากนัก"

โจรกล่าวว่า "เจ้าจงสงบลิ้นของเจ้าเสียบ้างเถิด เราจะได้ลงมือ"

(เรื่องที่ 5 พระเจ้าจันทร์ระตรี ตอนที่โจรพบกับพระเจ้าจันทร์ระตรีซึ่งปลอมเป็นโจร หน้า 129)

ตัวอย่างดังกล่าวผู้ประพันธ์ประชดประชันการแบ่งชนชั้น แม้โจรก็ยังแบ่งแยกชนชั้นกัน

จะเห็นว่า นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. จะแทรกน้ำเสียงตามจุดต่าง ๆ ไว้ในเรื่อง เมื่อมีประเด็นที่ น.ม.ส. เห็นขัน หรือไม่เห็นด้วย จึงเขียนในลักษณะยั่วล้อ แสดงทัศนะ หรือประชดในบางครั้ง

บทที่ 3

วิเคราะห์ท่วงทำนองการแต่งนิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แยมันดดา

นิทานเวตาลของศักดิ์ศรี แยมันดดาเป็นฉบับแปลมาจากสันสกฤต โดยแปลครบทั้ง 25 เรื่อง นิทานเวตาลฉบับนี้ตีพิมพ์ปี พ.ศ. 2543 เป็นนิทานเวตาลอีกฉบับหนึ่งที่แตกต่างจากฉบับแปลของน.ม.ส. เนื่องจากเป็นการแปลตรงตามฉบับเดิมทั้งหมด

นิทานเวตาลของฉบับศักดิ์ศรี แยมันดดาเป็นนิทานซ้อนนิทาน คือ ประกอบด้วยเรื่องหลัก และเรื่องซ้อน โดยเรื่องหลักเป็นเรื่องเกี่ยวกับพระราชชาติวิกรมเสน โยคีศานติศีล และเวตาล เนื้อเรื่องมีว่า โยคีศานติศีลนำผลไม้ ซึ่งมีเพชรอยู่ข้างในมาถวายพระราชชาติวิกรมเสน เพราะต้องการขอให้พระราชชาติวิกรมเสนนำเอาศพชายคนหนึ่งที่เขาอยู่บนต้นไม้โคกมาให้ตนเพื่อใช้ประกอบในพิธีบูชาโยคี พระราชชาติวิกรมเสนตกลงทำตามคำขอของโยคี พระองค์จึงไปนำศพชายผู้นั้นมา ปรากฏว่าศพนั้นถูกเวตาลสิง และระหว่างทางเวตาลก็เล่านิทานให้พระราชชาติวิกรมเสนฟัง โดยสร้างข้อตกลงห้ามพระราชชาติวิกรมเสนตรัส แต่พระองค์ก็เผลอตรัสเมื่อได้ฟังนิทานถึง 23 เรื่อง จนถึงเรื่องที่ 24 มีปัญหาออกย้อน พระองค์ทรงตีปัญหาไม่แตก จึงไม่ตรัสตอบ เวตาลจึงเล่าความจริงเกี่ยวกับโยคีที่ต้องการเอาชีวิตของพระองค์เป็นเครื่องสังเวยในการทำพิธี เพื่อให้ได้ตำแหน่งเป็นราชาแห่งวิทยาร และแนะนำวิธีฆ่าโยคีก่อน แล้วก็ออกจากศพไป

นิทานซ้อนจบลงในเรื่องที่ 24 ก็มีตอนท้ายเรื่องหลัก ซึ่งอยู่ในเรื่องที่ 25 ว่า พระราชชาติวิกรมเสน นำศพไปให้โยคีศานติศีล โยคีทำพิธีแล้ว ก็ให้พระราชนอนคว่ำหน้าลงบนพื้นแบบอัฐางคประดิษฐ์ พระราชาทรงนึกถึงถ้อยคำเวตาล จึงให้โยคีทำเป็นแบบอย่าง พระราชาได้ทักท้วงพันคอโยคี และทรงฝ่าออก โยคี ล้วงเอาหัวใจอันเป็นดอกบัวจากอก แล้วมอบหัวใจกับศีรษะของโยคีให้เป็นรางวัลแก่เวตาล ปีศาจทั้งหลายโห่ร้องแสดงความยินดีต่อพระราชชาติวิกรมเสน เพราะการกำจัดโยคีทำให้ปีศาจได้รับอิสรภาพ แล้วเวตาลก็ให้พรพระราชา พระราชาทรงขอให้นิทานชุดที่เวตาลเล่าเป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย เมื่อเวตาลให้พรตามที่พระองค์ทรงปรารถนาเสร็จ ก็ออกจากศพไป หลังจากนั้นพระศิวะก็ปรากฏองค์ และทรงมอบพระแสงดาบให้แก่พระราชา จากนั้นพระราชชาติวิกรมเสนก็เสด็จกลับเมือง ต่อมาคนทั้งหลายได้ฟังเรื่องนี้มาตลอด แล้วพระราชาก็ได้ใช้พระแสงดาบที่พระศิวะประทานการาบเมืองน้อยใหญ่จนราบคาบ พระองค์ทรงทำพิธีเป็นจักรพรรดิแห่งโลก สุดท้ายพระองค์สิ้นพระชนม์แล้วได้เป็นราชาแห่งวิทยาร

นิทานที่เวตาลเล่าเป็นลักษณะนิทานซ้อนเรื่องหลักในแต่ละเรื่อง บางเรื่องก็มีเรื่องซ้อนในนิทานอีกครั้ง ในที่นี้ผู้วิจัยจะเลือกย่อเฉพาะ 10 เรื่อง ซึ่งเป็นเรื่องที่ตรงกันกับนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.

เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฏ

พระวัชรมกุฏเป็นพระราชนุตรของพระราชาแห่งกรุงพาราณสี มีพระสหายชื่อพุทธิศรีระ ทั้งสองไปล่าสัตว์ในป่า และได้พบกับนางปัทมาวดีที่ทะเลสาบ นางทำท่าทางต่าง ๆ พุทธิศรีระตีความจากท่าทางของนางจนทราบว่านางชื่อปัทมาวดี เป็นบุตรของทันตแพทย์ พระราชบุตรกับพุทธิศรีระจึงเดินทางไปสืบหานาง ทั้งสองแวะบ้านหญิงชราซึ่งอยู่ใกล้คฤหาสน์ของนาง เพื่อสอบถามเรื่องเกี่ยวกับนาง พอทราบว่าหญิงชราเป็นแม่ของนาง ก็จ้างแม่นมติดต่อนางให้ เมื่อแม่นมไปหานางปัทมาวดี นางได้ปฏิบัติต่อแม่นมด้วยการทำท่าทางต่าง ๆ พุทธิศรีระช่วยแปลความหมายจากท่าทางของนาง และแนะนำพระวัชรมกุฏ จนพระวัชรมกุฏได้นางเป็นชายา เมื่อนางปัทมาวดีทราบว่า พุทธิศรีระเป็นผู้แปล ไม่ต้องการให้รู้เท่าทัน ก็จะฆ่า

พุทธีศรีระ แต่พุทธีศรีระรู้ทัน ขณะนั้นพระโอรสของพระราชามือเมืองที่นางอยู่สิ้นพระชนม์ พุทธีศรีระได้โอกาส จึงวางแผนซ่อนกลนาง พระราชบุตรปฏิบัติตามคำแนะนำของพุทธีศรีระ โดยเอาตรีศูลนาบสะโพกขณะนางหลับ และเอาเครื่องประดับของนางออกมาด้วย หลังจากนั้นพุทธีศรีระก็ปลอมตัวเป็นโยคีให้พระวัชรมกุฏปลอมเป็นศิษย์นำเครื่องประดับของนางไปขาย พระราชบุตรถูกจับ และนำตัวไปให้ตุลาการ แล้วตุลาการก็สอบสวนพระราชบุตรและไปสอบสวนพุทธีศรีระที่สุสาน พุทธีศรีระอ้างว่า ได้เครื่องประดับมาจากแม่ผด เมื่อตุลาการได้ฟังเรื่องราวเช่นนั้น จึงไปทูลพระราชให้ทรงทราบ พระราชาทรงให้พนักงานชราไปพิสูจน์นางปัทมาวดีตามที่พุทธีศรีระกล่าวอ้าง ครั้นพระองค์ประจักษ์ในถ้อยคำของพุทธีศรีระ ก็มั่นใจว่านางเป็นแม่ผดที่ฆ่าพระโอรสของพระองค์ พระราชาเสด็จไปหาพุทธีศรีระเพื่อปรึกษาว่าจะทำอย่างไรกับนาง พุทธีศรีระแนะนำพระองค์ให้เนรเทศนาง พระราชาปฏิบัติตามคำของพุทธีศรีระ จากนั้นพระราชบุตรและพุทธีศรีระไปรับนางและเดินทางกลับเมืองตน ฝ่ายบิดาและมารดาของนางไม่ได้ยินข่าวของนางคิดว่านางปัทมาวดีตายไปแล้ว ก็ตรอมใจตาย ในตอนท้ายเวตาลถามว่าบิดามารดาของนางสิ้นชีวิตเป็นความผิดของใคร พระราชาตรัสวิกรมเสนตอบว่า พระราชาเพราะไม่สืบสวนข้อเท็จจริงให้ท้องแท้ ไม่มีความเฉลียวฉลาดทันคน

เรื่องที่ 2 พระเจ้าวิกรมเกศริน

พระเจ้าวิกรมเกศรินกษัตริย์เมืองปาฏลีบุตรทรงมีนกแก้วชื่อว่าวิทักษ์จุฑามณี ซึ่งมีความเฉลียวฉลาด และมีความรู้ความสามารถในทุกเรื่อง นกแก้วทูลแนะนำพระเจ้าวิกรมเกศรินให้อภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงจันทระประภา ฝ่ายเจ้าหญิงทรงเล็งนกขุนทองชื่อโสมิกา ซึ่งมีความรู้วิชาการต่าง ๆ อย่างแจ่มแจ้ง เมื่อทั้งสองพระองค์อภิเษกสมรสกัน ก็เลี้ยงนกทั้งสองตัวไว้ในกรงเดียวกัน วันหนึ่งนกแก้วชวนนางนกขุนทองแต่งงาน แต่นางนกปฏิเสธและด่าผู้ขายว่าชั่วร้าย นกแก้วตอบโต้ว่าหญิงร้ายกว่า ในที่สุดนกทั้งสองทำพินันกัน และทูลให้พระเจ้าวิกรมเกศรินตัดสิน นางนกได้แสดงเหตุผลก่อน ด้วยการเล่าเรื่องราว อรรถกถาตัดพ่อค้าเศรษฐีถึงแก่กรรม ธนัตถ์บุตรชายของเขาใช้ทรัพย์สินที่มีอยู่จนหมด แล้วออกจากบ้าน เดินทางมาถึงเมืองจันทปุระ พ่อค้าคนหนึ่งได้รับธนัตถ์เป็นบุตรบุญธรรม และยกนางรัตนาวดี ซึ่งเป็นบุตรสาวให้เป็นภรรยา ต่อมาธนัตถ์พาภรรยากลับบ้านของเขา โดยมีพี่เลี้ยงติดตามมาด้วย เมื่อถึงป่าเปลี่ยว ธนัตถ์บอกภรรยาถอดเครื่องประดับให้เขาเก็บไว้ แล้วเขาก็กำจัดพี่เลี้ยงและภรรยา บังเอิญภรรยารอดชีวิต นางจึงกลับไปบ้าน พอนางพบบิดามารดา นางได้โกหกกว่าถูกโจรทำร้าย ฝ่ายธนัตถ์ได้ของมีค่ามาก็ใช้จนหมด แล้วกลับไปบ้านพ่อตา ครั้นมาถึงธนัตถ์เห็นภรรยา ก็ตกใจ นางจึงเล่าเรื่องที่โกหกบิดามารดาให้ฟัง ธนัตถ์ได้พักอยู่กับนาง จนกระทั่งคืนหนึ่งเขาแอบฆ่าภรรยาและเอาทรัพย์สินหนีไป ถัดไปนกแก้วก็เล่าเรื่องว่านางวสุทตตบุตรพ่อค้าเศรษฐีชื่อว่าธรรมัตถ์ได้แต่งงานกับสมุทรทตต์ซึ่งเป็นพ่อค้าหนุ่ม ในขณะที่สามีไปทำธุรกิจ นางเป็นชู้กับชายอื่น เมื่อสามีกลับนางก็ไม่สนใจ ส่วนสามีของนางเมาสุราและเหน็ดเหนื่อยจากการเดินทางทำให้เขาหลับไป นางจึงมีโอกาสนำชายชู้ตามที่ได้นัดกันไว้ โจรเห็นนางแต่งตัวด้วยเครื่องประดับอันมีค่าและมีพฤติกรรมลึกลับ ลึกลอน จึงตามนางไป เมื่อนางมาถึงสถานที่นัด พบว่าชายชู้ถูกแขวนคอตาย ก็ร้องให้คร่ำครวญ แล้วไปปลดศพและกอดศพ ขณะนั้นผีได้เข้าสิงศพ จึงกัดจมูกนางแหว่ง นางกลับบ้าน และกล่าวโทษสามีว่าเป็นคนทำร้ายนาง บิดาของนางให้บ่าวไพร่จับสมุทรทตต์มัดไว้ พอถึงเวลาเช้าก็นำสมุทรทตต์และนางวสุทตตเฝ้าพระราชามือเมือง ครั้นพระราชามือเมืองได้ฟังเรื่องราวให้ทราบโดยตลอด พระราชาสั่งคนไปตรวจสอบก็ทราบความจริง พระองค์จึงดโทษประหารสมุทรทตต์ และเนรเทศนางไปจากเมือง ส่วนโจรนั้นได้รับแต่งตั้งเป็นหัวหน้าตุลาการ หลังจากนั้นนกแก้วเล่าจบ นกแก้วพินคำสาป กลายร่างเป็น

คนธรรมดา ส่วนนางนงนุชทองก็กลายร่างเป็นนางฟ้าขึ้นไปบนสวรรค์ สุดท้ายเวตาลถามพระราชาตริวิกรมเสนว่า ฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิงที่กล่าวถูก พระองค์ตรัสว่า หญิงในเรื่องนกแก้วชั่วช้าที่สุด เพราะหญิงนั้นชั่วทุกโอกาส

เรื่องที่ 3 วีรพร

วีรพรได้เดินทางมาขอทำงานกับพระราชาศุทระ และพระราชาก็รับเขาเข้าทำหน้าที่เฝ้ายามอยู่ที่หน้าประตูวัง ต่อมาพระราชาได้ยินเสียงผู้หญิงร้องไห้ พระราชาให้วีรพรไปดู ระหว่างนั้นพระองค์ก็แอบตามไปด้วย วีรพรไปถึงเห็นผู้หญิงร้องไห้คร่ำครวญ เขาจึงถามถึงสาเหตุ นางบอกว่านางเป็นแม่พระธรณี และบอกว่าพระราชาจะสิ้นพระชนม์ภายใน 3 วัน นางจึงได้เสกสาธิต แล้วแนะนำให้เขาตัดศีรษะบุตรชายของเขาส่งเวทต่อเจ้าแม่กาลิ วีรพรกลับบ้านเล่าเรื่องให้ภรรยาและบุตรชายฟัง บุตรชายของเขายินยอมสละชีวิต วีรพรจึงพาครอบครัวเดินทางไปเทวาลัย เมื่อเขาตัดศีรษะบุตรชายแล้ว บุตรสาว ภริยา และเขาก็ตายตามไป พระราชาเห็นดังนั้นจะฆ่าตัวตายตาม แต่มีเสียงเจ้าแม่กาลิลีกล่าวยับยั้ง และให้ทุกคนฟื้นขึ้นมา พระราชาจึงรีบไปซ่อนตัว เมื่อทุกคนฟื้นคืนชีวิต วีรพรก็พาครอบครัวกลับบ้าน หลังจากนั้นเขาก็มาเฝ้าตามหน้าที่ ครั้นพระราชาถามถึงเรื่องหญิงที่ร้องไห้ เขาก็รายงานว่านางหายไปแล้ว พระราชาจึงเล่าเรื่องคินนินให้อำมาตย์ฟังในที่ประชุมและยกดินแดนให้วีรพรปกครอง เมื่อเวตาลเล่านิทานจบก็ถามพระราชาตริวิกรมเสนว่า ใครกล้าหาญที่สุด พระองค์ตอบว่า พระราชาศุทระ เพราะว่าเป็นการเสียสละที่พระเจ้าแผ่นดินไม่จำเป็นต้องกระทำ

เรื่องที่ 4 มัทนเสนา

นางมัทนเสนาบุตรสาวหัวหน้าพ่อค้าชื่ออรรถทัตต์ กำลังเล่นกับเพื่อน ๆ อยู่ในสวน ธรรมชาติ บุตรชายพ่อค้าผ่านมาเห็นเข้า ก็ตะลึงในความงามของนาง เมื่ออรรถทัตต์กลับบ้านคิดถึงนาง เวลาเช้าจึงไปดักดูนาง ครั้นอรรถทัตต์ได้พบนาง ก็แสดงความรักต่อนาง จนนางกลัวว่าเธอจะทำอันตราย นางจึงสัญญาว่าจะมาหาเขาอีก หลังจากนั้นนางแต่งงานกับสมุทรรทัตต์พ่อค้าหนุ่มที่บิดาได้หมั้นหมายไว้ให้ เมื่อนางได้แต่งงานกับสมุทรรทัตต์แล้ว นางเล่าเรื่องให้สมุทรรทัตต์ฟัง สมุทรรทัตต์ก็ให้นางไปหาอรรถทัตต์ตามที่นางได้สัญญาไว้ ระหว่างทางที่ไปนางพบกับโจร นางก็เล่าเรื่องให้โจรฟัง และสัญญว่าจะกลับมาหาโจร โจรจึงปล่อยนางไป ฝ่ายอรรถทัตต์ได้พบกับนางอีก ก็ให้นางกลับไปหาสามี เพราะนางเป็นของคนอื่นไปแล้ว ส่วนนางมัทนเสนาก็กลับไปหาโจรตามที่สัญญาไว้ โจรเห็นว่านางรักษาวาจาสัจ จึงเป็นเพื่อนตามไปส่งนางที่บ้าน เมื่อมาถึงบ้าน นางเล่าเรื่องทั้งหมดให้สามีฟัง สามีของนางเห็นนางเป็นผู้บริสุทธิ์ และเป็นผู้รักษาวาจาสัจ จึงรับนางและครองคู่กับนางต่อไป เมื่อเวตาลเล่าเรื่องจบ ก็ถามพระราชาตริวิกรมเสนว่า ใครเป็นคนใจกว้างที่สุด พระองค์ทรงตอบว่าโจรเพราะเขาเป็นคนร้ายหากินในทางชั่ว แต่กลับไม่เอาของมีค่า และเห็นว่านางเป็นคนดี

เรื่องที่ 5 พระเจ้าวีรเกตุ

รัตนดิบุตรสาวหัวหน้าพ่อค้าปฏิเสธการแต่งงานกับชายทุกคน ถึงแม้จะเป็นพระราชา ก็ไม่สนใจ เรื่องของนางเป็นที่รู้กันทั่วเมือง ในเวลานั้นเกิดโจรปล้น ชาวเมืองจึงไปร้องทุกข์กับพระเจ้าวีรเกตุ พระองค์ทรงเพิ่มเวรยามขึ้น แต่ก็ไม่ได้ผล พระเจ้าวีรเกตุจึงปลอมเป็นโจรเข้าไปสืบจนพบแหล่งของพวกโจร แล้วกลับไปจับพวกโจร พระองค์ได้ตัดสินประหารชีวิตนายโจร นายโจรถูกนำตัวไปแดนประหาร ขบวนประหารผ่านบ้านหัวหน้าพ่อค้าเศรษฐี นางรัตนดิเห็นนายโจร ก็หลงรักเขาทันที นางจึงขอให้บิดาไปขอ

อภัยโทษให้กับนายโจร พระราชาปฏิเสชบิดานาง บิดามารดาและนางรัตนวดีไปลานประหาร เมื่อนายโจรทราบเรื่องราวของนางที่หลงรักตน ก็หัวเราะสลับร้องไห้ หลังจากที่นายโจรสิ้นชีวิตแล้ว นางรัตนวดีจะเผาตัวตายตามไป ทันใดนั้นพระศิวะก็เปล่งเสียงขึ้นชมและให้พรนาง นางจึงขอให้บิดามีบุตรชาย 100 คน และให้นายโจรฟื้นขึ้นมา ซึ่งนางก็ได้สมปรารถนา ต่อมาพระราชาเห็นว่าโจรกลับตัวและเป็นคนมีฝีมือทางการรบ จึงแต่งตั้งนายโจรเป็นขุนพล และจัดงานแต่งงานให้นางรัตนวดีกับนายโจร เวตาลเล่าเรื่องจบก็ถามพระราชา ตริวิกรมเสนาว่า เหตุไฉนนายโจรเมื่อเห็นนางรัตนวดีและบิดาของนางเดินเข้ามา จึงแสดงอาการร้องไห้ตอนแรก และหัวเราะตอนหลัง พระราชาตริวิกรมเสนาตรัสตอบว่า โจรร้องไห้เพราะตระหนักในบุญคุณเศรษฐีที่ยอมสละทรัพย์ เพื่อไถ่โทษตน และนายโจรหัวเราะเพราะนางรัตนวดีมีโอกาสนจะอภิเษกกับพระราชาทั้งหลาย แต่กลับปฏิเสธ แล้วมาเลือกตน

เรื่องที่ 6 มันทราวดี

มันทราวดีบุตรสาวของอักษนิสวามินแห่งหมู่บ้านพราหมณ์ชื่อพราหมณ์สกลโตเป็นสาว ก็มีพราหมณ์หนุ่มสามคนจากแคว้นกันยกุลพะมุงหน้ามาสู่ขอนางมันทราวดี อักษนิสวามินไม่ได้ยกนางให้ใคร เนื่องจากเกรงว่าคนที่ไม่ได้นางจะฆ่าตัวตาย ทั้งสามพักอยู่ที่นั่นเรื่อยมา ต่อมานางมันทราวดีป่วยตาย หลังจากเผาศพนางแล้ว พราหมณ์คนหนึ่งสร้างกระท่อมใกล้ที่เผาศพของนาง และเอาเก้าอี้ถ่านของนางมาโปรยลงบนเตียง พราหมณ์อีกคนหนึ่งเอากระดูกที่เผาแล้วของนางไปลอยแม่น้ำคงคา ส่วนพราหมณ์คนที่เหลือถือเพศเป็นโยคี เทียวไป โยคีได้เดินทางมาถึงหมู่บ้านวัชรโลก ก็เข้าไปขออาหารบ้านพราหมณ์ พราหมณ์ต้อนรับและให้รับประทานอาหารในบ้าน ขณะนั้นทารกร้องไม่ยอมหยุด มารดาโมโหโยนทารกเข้ากองไฟ โยคีเห็นดังนั้น จึงไม่รับประทานอาหาร พราหมณ์เจ้าของบ้านจึงนำคัมภีร์มหาเวทชุบชีวิตทารกจนฟื้นขึ้นมา พอถึงกลางคืน โยคีก็ขโมยคัมภีร์นั้นเพื่อไปชุบชีวิตนางมันทราวดี โยคีได้พบกับพราหมณ์อีกสองคน โดยให้พราหมณ์คนที่สร้างกระท่อมรื้อกระท่อม แล้วร่ายมนต์พร้อมกับโปรยฝุ่นลงไปบนพื้นดินผสมกับเก้าอี้ถ่านที่ตกอยู่บนพื้น ตอนรื้อกระท่อม แล้วร่ายมนต์ชุบชีวิตนางจนฟื้นขึ้นมา ทั้งสามเห็นนางฟื้น ก็ทุ่มเถียงแย่งนางกัน เมื่อเล้ามาถึงตอนนี้ เวตาลก็ถามพระราชาตริวิกรมเสนาว่า ใครควรจะได้นาง พระราชาตรัสตอบว่า คนที่เก็บเก้าอี้ถ่านควรได้นาง เพราะคนที่ร่ายมนต์ควรเป็นบิดาของนาง คนที่นำกระดูกไปควรเป็นบุตร

เรื่องที่ 7 มนสวามิน

เจ้าหญิงศศิประภาพระราชธิดาพระเจ้ายศเกตุแห่งเมืองนครสิวปุระเสด็จชมราชอุทยานพร้อมด้วยบริวาร มนสวามินพราหมณ์หนุ่มได้เข้ามาเที่ยวที่แห่งนี้ ทั้งสองคนพบกัน ก็จ้องมองกันด้วยความรัก ทันใดนั้นช้างพลายวิ่งมาทางพระราชธิดา มนสวามินได้สติ ก็วิ่งเข้าไปช่วยนางหนี นางก้านัลตามมาพาพระราชธิดากลับวัง ส่วนพราหมณ์หนุ่มได้พบนางแล้ว ก็ต้องการอยู่กับพระราชธิดา เขาจึงไปขอให้มูลเทวะผู้เชี่ยวชาญทางไสยเวทช่วย มูลเทวะช่วย โดยใช้ยาอม เมื่อมูลเทวะอมยา ก็กลายเป็นพราหมณ์ชรา ครั้นให้ยาอีกเม็ดหนึ่งกับมนสวามิน มนสวามินก็กลายร่างเป็นหญิงสาว จากนั้นมูลเทวะในร่างแปลงก็พามนสวามินเข้าเฝ้าพระเจ้ายศเกตุ เพื่อฝากนางแปลงไว้กับพระราชา มูลเทวะอ้างว่าจะไปตามหาบุตรชาย พระองค์จึงรับฝาก และให้นางแปลงไปอยู่กับพระราชธิดา พระราชธิดาเล่าเรื่องที่พบและหลงรักชายหนุ่มคนหนึ่งให้นางแปลงฟัง มนสวามินทราบเรื่องก็กลับร่างเดิมและได้พระราชธิดาเป็นภรรยา วันหนึ่งพระราชธิดาเสด็จงานอภิเษกสมรสระหว่างนางมฤคางกวดีผู้เป็นพระญาติกับบุตรชายอำมาตย์ โดยมีนางแปลงตามไปด้วย บุตรชายอำมาตย์เห็นร่างแปลงของมนสวามินก็หลงใหลเพื่อพรำหาจนล้มป่วย พระเจ้ายศเกตุทราบเรื่องของ

บุตรชายอำมาตย์ที่ล้มป่วย ก็เสด็จมาเยี่ยมเป็นการส่วนพระองค์ พอทราบสาเหตุการป่วยอันเนื่องมาจากนางแปลง ก็ไปปรึกษาเหล่าอำมาตย์ อำมาตย์กราบทูลให้ยกนางแปลงแก่บุตรชายอำมาตย์ พระเจ้ายศเกตุทรงเห็นชอบ จึงยกนางแปลงให้ นางแปลงไม่ปฏิเสธ แต่ขอให้บุตรของอำมาตย์เดินทางไปจาริกแสวงบุญก่อน มิฉะนั้นนางจะฆ่าตัวตาย บุตรชายของอำมาตย์ยินยอมที่จะไป โดยได้แต่งงานกับนางแปลง และให้นางแปลงไปอยู่กับเมียหลวง คือ นางมฤคางกวटी มนสวามินก็คืนร่างเดิมได้เสียกับนางมฤคางกวटी ต่อมามนสวามินได้ข่าวว่าบุตรชายอำมาตย์จะกลับมา จึงพานางมฤคางกวटीหนีออกจากบ้านอำมาตย์ พอมูลทเวทราบเรื่องที่มนสวามินก่อขึ้น ก็แปลงกายกลับเป็นพราหมณ์ชรา พร้อมกับศตินผู้เป็นสหายซึ่งแปลงเป็นพราหมณ์หนุ่มพากันไปเฝ้าพระเจ้ายศเกตุ พระเจ้ายศเกตุไม่มีลูกสะใภ้คืนพราหมณ์ชรา จึงมอบพระราชธิดาให้แทนและจัดพิธีสมรสให้ มนสวามินได้เดินทางมาขอพระราชธิดาคืนที่บ้านของมูลทเว และได้เถียงกันกับศติน มาถึงตอนนี้เวตาลก็ถามพระราชาตรีวิกรมเสนาว่า ใครสมควรได้เป็นเจ้าของนาง พระราชาตรัสตอบว่า ควรให้ศติน เพราะพระราชชายกนาง และจัดพิธีเป็นที่ทราบทั่วกัน

เรื่องที่ 8 ทิรมทรรคิน

พระยศเกตุพระราชาแคว้นอังคะมีทิรมทรรคินเป็นที่ปรึกษาราชการ พระยศเกตุละเลยราชการให้อำมาตย์ทิรมทรรคินเป็นผู้บริหาร ถึงแม้เขาทำงานด้วยความสุจริต แต่ก็มีอาการเล้าลือว่า เขาจะยึดอำนาจทิรมทรรคินจึงปรึกษานางเมธาวดีผู้เป็นภรรยา นางจึงแนะนำให้ไปนมัสการสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ซึ่งเขาก็ไปอย่างลับ ๆ ในที่สุดก็เดินทางมาถึงแคว้นเปาณตระ หลังจากบูชาพระศิวะในเทวาลัย ก็พบกับนิธิตัตต์ซึ่งมาบูชาเช่นกัน นิธิตัตต์ได้เชิญทิรมทรรคินไปบ้าน เมื่อนิธิตัตต์จะไปค้าขายสุวรรณทวีป ทิรมทรรคินก็ขอไปด้วย วันหนึ่งระหว่างเดินทางทิรมทรรคินเห็นต้นกล้วยพฤษ์ ซึ่งมีนางจิตพิณ พอเพลงจบนางก็จมหายไปทะเล เมื่อกลับมาถึงเมือง ทิรมทรรคินก็เล่าเรื่องถวายพระยศเกตุตั้งแต่ต้นจนจบ พระองค์ได้ฟังก็เกิดความหลงใหลนาง วันรุ่งขึ้นจึงปลอมองค์เป็นโยคีเดินทางไป พระยศเกตุพบโยคีฤๅณมากในระหว่างทาง จึงแนะนำหนทางไป พระยศเกตุไปกับลักษมีทัตต์ พระยศเกตุได้เห็นนางงามโฉลมา พอนางไปก็กระโจนลงทะเลตามนาง เมื่อพบกันนางก็ยินยอมเป็นภรรยา แต่มีเงื่อนไขว่านางจะจากไปเดือนละสี่วันทุก ๆ เดือน โดยมีให้พระยศเกตุตาม แต่พระองค์ก็ตามนางไปอย่างลับ ๆ ทรงเห็นรากษสคว่ำร่างของนางยัดใส่ปาก พระยศเกตุจึงชักดาบฟันคอ แล้วนางก็ออกมาได้ นางจึงรำลึกถึงเหตุการณ์ได้ว่า บิดาของนางซึ่งเป็นราชาแห่งวิทยาธรไม่โหนาง จึงสาปนางและไปอยู่เขานิชัทร่วมกับบริวาร นางจะพ้นคำสาป ก็ต่อเมื่อพระยศเกตุมาช่วยนางนางจะกลับไปหาบิดา แต่พระยศเกตุขอร้องให้นางอยู่ก่อน เมื่อถึงวันที่เจ็ดพระยศเกตุและนางวิทยาธรรก็ลงสระแล้วมาผุดขึ้นที่สระในสวนหลวงที่แคว้นอังคะ นางจะเดินทางต่อไปหาบิดาของนาง แต่นางเหาะไม่ได้แล้วนางเสียใจเป็นอย่างมาก พระยศเกตุจึงปลอมโยนและอยู่กับนางอย่างมีความสุข เว้นแต่ทิรมทรรคินที่ตรอมใจตาย เมื่อเล่ามาถึงเพียงนี้เวตาลก็ถามพระราชาตรีวิกรมเสนาว่า อำมาตย์ตรอมใจตายเพราะเหตุใด พระราชาตรีวิกรมเสนาตอบว่า เขาตายเพราะเสียใจที่พระราชาไม่มีน้ำใจให้เขาทั้ง ๆ ที่เขาดรากตรำทำงานเพื่อพระองค์

เรื่องที่ 9 มัทนสุนทร

ชนวลจะได้พบกับนางมัทนสุนทรบุตรสาวของศุทธบฏ เขาก็เกิดความหลงใหล เมื่อกลับบ้านก็กินไม่ได้นอนไม่หลับ วิศวผู้เป็นบิดาทราบเรื่องก็ไปสว่สนางมัทนสุนทรให้บุตรชาย ศุทธบฏก็ยินดียกบุตรสาวให้ นางมัทนสุนทรกับหนุ่มชนวลจะแต่งงานกัน ต่อมานางได้ไปอยู่ที่บ้านสามี วันหนึ่งน้องชายของ

นางมัทนสุนทรเดินทางมาหานาง และกล่าวว่าบิดาให้มาเชิญนางกับสามีไปงานประจำปีพิธีฉลองเจ้าแม่กาฬี ในวันรุ่งขึ้นทั้งสามคนก็ออกเดินทางมาจนถึงเมืองโคภวดี คนทั้งหมดเห็นเทวาลัยของเจ้าแม่กาฬีอยู่ข้างหน้า จึงเดินไปใกล้ ๆ หนวละเข้าไปข้างในเทวาลัย และตัดศีรษะตนเองเพื่อเป็นเครื่องสักการะ น้องชายของนาง มัทนสุนทรเห็นว่า พี่เขยไม่ออกมา จึงเข้าไปตาม จากนั้นเขาก็ตัดศีรษะของตน ส่วนนางมัทนสุนทรเห็นว่า ทั้งสองคนหายไปนาน จึงตามเข้าไป นางเห็นศพสามีและน้อง ก็เสียใจจะผูกคอตาย ทันใดนั้นมีเสียงยับยั้ง และแนะนำให้ต่อศีรษะสามีและน้องชาย แล้วก็ให้พร แต่ด้วยความเร่งรีบ ทำให้นางต่อศีรษะสลับกัน เมื่อทั้งสองฟื้นขึ้นมา ก็เล่าเรื่องให้ฟังและเดินทางกันต่อไป แต่นางมัทนสุนทรรู้สึกเสียใจในการต่อศีรษะผิด และไม่รู้จะทำอย่างไร มาถึงตอนนี้เวตาลก็ถามพระราชชาติวิกรมเสนว่า คนทั้งสองที่คืนชีวิต คนไหนเป็นน้อง คนไหนเป็นสามี พระราชาตรัสตอบว่า คนใดที่มีศีรษะของชายผู้เป็นสามีติดอยู่ คนนั้นเป็นสามี เพราะศีรษะเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของร่างกาย ทำให้จำได้ว่าใครเป็นใคร

เรื่องที่ 10 จันทสิงห์

พระเจ้าธรรมะและพระมเหสีจันทรวดีมีพระราชธิดาชื่อลาวณยวดี พระญาติก่อกบฏยึดเมืองไป พระราชา มเหสี และพระราชธิดาจึงเสด็จหนีไปยังเมืองของพระบิดามเหสี ระหว่างทางมีหมู่บ้านของพวก ภิลละซึ่งเต็มไปด้วยโจร พวกโจรเห็นพระราชาก็เข้าไปปล้น พระองค์รับสั่งให้มเหสี และพระราชธิดาหนีไป แล้วพระราชาก็ถูกโจรฆ่าตาย ฝ่ายมเหสีและพระราชธิดาหนีไปซ่อนอยู่ไม่ไกล ทั้งสองเห็นเหตุการณ์ตลอด ก็ตกพระทัยวิ่งเตลิดเข้าไปในป่าลึก ขณะนั้นพรานนามว่า จันทสิงห์ และสิงห์ปราชญ์ผู้เป็นบุตรชายออกมาล่าสัตว์ เห็นรอยเท้าของนางทั้งสอง ฝ่ายบิดาจึงให้บุตรชายเลือก บุตรชายเลือกผู้ที่มีรอยเท้าเล็ก และกล่าว ให้ผู้มีรอยเท้าใหญ่แก่บิดา แล้วทั้งสองก็พบนาง และพานางกลับไปเมืองวิตตปุรีที่ตนอยู่ และแต่งงานกัน ตามที่ตกลงกัน ปราชญ์ว่าผู้มีรอยเท้าใหญ่ คือ พระราชธิดา ผู้มีรอยเท้าเล็ก คือ พระราชินี ต่อมาหญิง ทั้งสองคนก็มีบุตรหลายคน ในเวลาถัดมาบุตรก็แต่งงาน มีบุตรเพิ่มอีกเป็นจำนวนมาก เมื่อเวตาลเล่าให้ท่านจบ ก็ตั้งปัญหาถามพระราชชาติวิกรมเสนว่า บรรดาบุตรที่เกิดจากหญิงทั้งสองจะนับญาติกันอย่างไร พระราชา ตรีวิกรมเสนทรงดีปัญหาไม่แตก จึงไม่ทรงตรัสตอบ ในที่สุดเวตาลผู้สิงอยู่ในศพเห็นถึงความพยายามและ ชื่นชมความกล้าของพระราชชาติวิกรมเสน จึงแนะนำวิธีฆ่าโยคี โดยเล่าถึงโยคีที่จะเอาพระราชบุตรชายัญ เมื่อโยคีให้พระองค์ทำความเคารพแบบอัษฎางคประดิษฐ์ ก็บอกให้โยคีทำให้ดูก่อน และรีบฟันคอของโยคี แล้วพระราชจะได้ตำแหน่งราชาแห่งวิทายธร และกล่าวต่อว่า การที่ให้กลับไปกลับมาเพื่อถ่วงเวลา ไม่ให้ โยคีฆ่าพระองค์ แต่ตอนนี้ถึงเวลาแล้ว หลังจากเวตาลกล่าวจบก็ออกจากศพไป ฝ่ายพระราชชาติวิกรมเสน ก็เอาศพมุ่งหน้าไปสำนักโยคีสถานดิศล

ในการวิเคราะห์นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แยมันดดา เพื่อศึกษาท่วงทำนองการแต่ง ผู้วิจัยได้ วิเคราะห์นิทานเวตาลของศักดิ์ศรี แยมันดดาเป็น 2 ประเด็น คือ

1. วิธีการดำเนินเรื่อง
2. การใช้ภาษา

วิธีการดำเนินเรื่อง

นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดาเปิดเรื่องหลักเหมือนกันทุกเรื่อง คือพระราชาตรีวิกรมเสน กลับไปด้นอโคก เพื่อจับเวตาล แล้วเวตาลก็เล่าเรื่องซ้อน ซึ่งนิทานซ้อนแต่ละเรื่องใช้เหตุการณ์ดำเนินเรื่องไปตามลำดับ และต่อเนื่องสอดคล้องกันอย่างมีสัมพันธภาพเข้าใจง่ายตั้งแต่ต้นจนจบ ในตอนจบของทุกเรื่อง ปิดเรื่องด้วยการโต้ตอบระหว่างเวตาลกับพระราชาตรีวิกรมเสน ลงท้ายเวตาลชนะเพราะพระราชาตรัสตอบ แล้วเวตาลก็กลับไปด้นอโคกตามเดิม ซ้ำ ๆ กันเกือบทุกเรื่อง ยกเว้นเรื่องสุดท้ายที่พระราชาไม่ตรัสตอบ ทำให้พระราชาพาเวตาลไปได้ตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้

ในที่นี้ศึกษาวิธีการดำเนินเรื่องเป็นรายเรื่องดังนี้

เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ

นิทานเวตาลเรื่องนี้เปิดเรื่องด้วยการกล่าวถึงเมืองพาราณสี และตัวละครเอก คือ พระวัชรมกุฎ และพุทธิศรีระซึ่งเป็นบุตรชายอำมาตย์

การดำเนินเรื่องให้รายละเอียดเกี่ยวกับตัวละครที่ละน้อย โดยบรรยายไปพร้อมกับเหตุการณ์ในเรื่อง ทำให้ผู้อ่านทราบถึงลักษณะบุคลิก ท่าทาง และนิสัยใจคอของตัวละคร เช่น พระวัชรมกุฎเป็นคนไม่มีไหวพริบ ไม่ทันคน ลักษณะท่าทางดี พุทธิศรีระเป็นคนฉลาดรอบคอบ วางแผนได้แยบยล

เหตุการณ์ดำเนินไปอย่างรวดเร็วตามลำดับและต่อเนื่องสอดคล้องกันอย่างมีสัมพันธภาพ เข้าใจง่ายตั้งแต่ต้นจนจบ

ปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์ที่พระวัชรมกุฎและพุทธิศรีระเข้าไปรับนางปัทมาวดีกลับกรุงพาราณสี แล้วพระวัชรมกุฎและนางปัทมาวดีก็อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข ส่วนบิดาและมารดาของนางปัทมาวดีตรอมใจตาย เพราะคิดว่านางเสียชีวิตแล้ว

เรื่องที่ 2 พระเจ้าวิกรมเกศริน

นิทานเวตาลเรื่องนี้เปิดเรื่องด้วยการบรรยายถึงพระเจ้าวิกรมเกศรินกษัตริย์เมืองปาตลีบุตรได้รับการแนะนำจากนกแก้ววิเศษจุฬามณีให้อภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงจันทร์ประภาแห่งแคว้นมคธ

การดำเนินเรื่องต่อไปนกกทั้งสองตัวเล่าเรื่องสนับสนุนความคิดของมัน ทำให้เรื่องดำเนินไป โดยมีเรื่องซ้อนอีกชั้นหนึ่ง คือ เรื่องเล่าของนางนกขุนทอง และเรื่องเล่าของนกแก้ว

ปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์ที่นกกทั้งสองตัวฟันคำสาป กลายร่างกลับเป็นคนธรรมดาและนางฟ้า

เรื่องที่ 3 วีรพร

นิทานเวตาลเรื่องนี้เปิดเรื่องด้วยการกล่าวถึงความสามารถในการรบของพระศุภระพระราชาเมืองโคกาวดี แล้วก็ได้รับวีรพรมาทำราชการ และบรรยายถึงพฤติกรรมของวีรพร

การดำเนินเรื่องเป็นไปตามลำดับเหตุการณ์ ในส่วนการกล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับตัวละครอันได้แก่ บุคลิกลักษณะ นิสัยใจคอ มักจะเปิดเผยไปเรื่อย ๆ จากเหตุการณ์ที่ปรากฏ เช่น วีรพรมีความกล้าหาญ ซื่อสัตย์ เคารพต่อพระราชา ใจคอเด็ดเดี่ยว สัตตวรบบุตรชายของวีรพร มีความกตัญญู มีจิตใจเข้มแข็ง

ปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์เมื่อวีรพรและครอบครัวพินิจชีวิต แล้วพระราชศุภทรกะตรัสเล่าเรื่องของวีรพรกับครอบครัวให้ในที่ประชุมอำมาตย์ฟังโดยตลอด และพระราชทานรางวัล โดยยกดินแดนให้วีรพร แล้วทั้งสองก็ปกครองดินแดนอย่างสงบสุข

เรื่องที่ 4 มัทนเสนา

นิทานเวตาลเรื่องนี้เปิดเรื่องด้วยการกล่าวถึงพระราชาวีรพาหุภักตริย์เมืองอนงคปุระ มีเศรษฐีชื่อ อรรถทัตต์ มีบุตรชาย และบุตรหญิงที่ชื่อ มัทนเสนา และบรรยายถึงการพบกันระหว่างนางมัทนเสนากับ อรรถทัตต์

ดำเนินเรื่องตามลำดับเหตุการณ์ก่อนหลัง มีการแสดงบุคลิกและนิสัยของตัวละครที่ละน้อยให้คนอ่านทราบว่า นางมัทนเสนาเป็นคนรักษาวาจาสัตย์ มีความกตัญญู

ปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์ที่โจรตามไปส่งนางมัทนเสนาจนถึงบ้าน นางเข้าไปหาสามี สามียอมรับนางและทั้งสองครองคู่อยู่ด้วยกัน

เรื่องที่ 5 พระเจ้าวีรเกตุ

นิทานเวตาลเรื่องนี้เปิดเรื่องด้วยการกล่าวถึงเศรษฐีพ่อค้าชื่อรัตนทัตต์อยู่ในเมืองอโยธยา ซึ่งพระเจ้าวีรเกตุเป็นพระราชบิดา รัตนทัตต์มีบุตรสาวชื่อรัตนวดีผู้มีความงามเป็นเลิศ

ดำเนินเรื่องตามลำดับเหตุการณ์ และมีการเปิดเผยลักษณะบุคลิกและนิสัยตัวละครที่ละน้อย เช่น พระเจ้าวีรเกตุเป็นผู้ที่ยุติธรรม มีสติปัญญาเฉียบแหลม มีฝีมือในการต่อสู้เป็นเยี่ยม นางรัตนวดีเป็นคนดีจริงจังในความรัก โจรเป็นคนมีเล่ห์เหลี่ยม เป็นต้น

ปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์ขณะที่นางรัตนวดีจะฆ่าตัวตายตามนายโจร พระบิดาเปลี่ยนเสียงห้าม แล้วนางขอพรให้บิดามีบุตรชายร้อยคนและขอให้หุบชีวิตนายโจร และนางได้รับพรตามคำขอ พระเจ้าวีรเกตุทรงแต่งตั้งให้นายโจรเป็นยอดขุนพลประจำกองทัพ และโปรดให้ทำพิธีแต่งงานระหว่างยอดขุนพลกับนางรัตนวดี

เรื่องที่ 6 มันทรวดี

นิทานเวตาลเรื่องนี้เปิดเรื่องด้วยการกล่าวถึงพราหมณ์อัคนีสวามิน มีธิดาชื่อนางมันทรวดีผู้งดงาม และบรรยายถึงพราหมณ์สามคนที่มาสู่ขอนางมันทรวดี แต่บิดาของนางไม่ได้ยกให้ใคร เนื่องจากเกรงว่า ถ้าเลือกใคร คนที่เหลือจะฆ่าตัวตาย พวกพราหมณ์ก็ยังคงพักที่บ้านของนางอยู่

การดำเนินเรื่องไม่บอกรายละเอียดถึงลักษณะบุคลิกท่าทาง นิสัยใจคอของตัวละครในตอนแรกผู้อ่านจะค่อย ๆ ทราบจากเหตุการณ์ในเรื่อง

ปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์ที่ชายทั้งสามต่างทะเลาะแย่งนางมันทรวดี เพราะตกลงกันไม่ได้

เรื่องที่ 7 มนสวามิน

นิทานเวตาลเรื่องนี้เปิดเรื่องด้วยการกล่าวถึงพระราชามือเมืองสิวปุระ มีพระราชธิดาชื่อ ศติประภาเสด็จประพาสอุทยาน ได้พบกับมนสวามิน

การดำเนินเรื่องไม่บอกรายละเอียดถึงลักษณะบุคลิกท่าทาง นิสัยใจคอของตัวละครในตอนแรกผู้อ่านจะค่อย ๆ ทราบจากเหตุการณ์ในเรื่อง

ปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์ที่ศศินแต่งงานกับพระราชธิดาศศิประภา มนสวามินตามไปทวงสิทธิ์ในพระราชธิดา จึงเกิดการโต้เถียงกันกับศศิน ต่างฝ่ายต่างยืนยันถึงสิทธิ์ในตัวเอง

เรื่องที่ 8 ทิรฆทรศิน

นิทานเวตาลเรื่องนี้เปิดเรื่องด้วยการบรรยายถึงพระศกเกตุผู้งดงาม และเก่งกล้าในการรบ ต่อมาทรงแสวงหาแต่ความบันเทิง และมอบให้อำมาตย์ทิรฆทรศินดูแลราชการแผ่นดิน

การดำเนินเรื่องไม่บอกรายละเอียดเกี่ยวกับตัวละคร แต่ผู้อ่านจะค่อย ๆ ทราบจากเหตุการณ์ในเรื่อง

ปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์ที่นางวิยาธร และพระราชโอรสใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก เว้นแต่ทิรฆทรศินที่ตรอมใจตาย ทำให้พระราชธิดาต้องบริหารราชการแต่ผู้เดียว

เรื่องที่ 9 มัทนสุนทร

นิทานเวตาลเรื่องนี้เปิดเรื่องด้วยการกล่าวถึงเมืองโคกาวดีและการพบกันระหว่างชนวนะกับนางมัทนสุนทร

การดำเนินเรื่องไม่บอกรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะบุคลิกท่าทาง นิสัยใจคอของตัวละคร แต่ใช้วิธีบอกทางอ้อมจากเหตุการณ์ในเรื่อง

ปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์ที่สามีและน้องของนางมัทนสุนทรฆ่าตัวตายบูชาเจ้าแม่กาลี นางมัทนสุนทรช่วยคนทั้งสองจนฟื้นคืนชีวิต ชายทั้งสองเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นแก่ตนให้ฟังซึ่งกันและกัน ต่างก็ดีใจที่ได้ฟื้นขึ้นมาหลังจากบูชาเจ้าแม่กาลีแล้ว ทั้งสามคนก็ออกเดินทางต่อไป แต่นางมัทนสุนทรรู้สึกว่าการสลับหัวกับตัวของสามีและน้อง

เรื่องที่ 10 จันทสิงห์

นิทานเวตาลเรื่องนี้เปิดเรื่องด้วยการบรรยายถึงพระราชธรรมะ ซึ่งถูกพระญาติก่อกบฏ ทำให้พระราชธรรมะ มเหสีและพระราชธิดาต้องเสด็จหนีจากวัง

การดำเนินเรื่องใช้วิธีบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับตัวละครให้ผู้อ่านเข้าใจ

ปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์ที่จันทสิงห์แต่งงานกับพระราชธิดา และบุตรชายของจันทสิงห์แต่งงานกับมเหสี ต่อมาทั้งสองคู่ก็มีบุตร และบุตรก็แต่งงานกันไป

ในเรื่องซ้อนทั้งหมดมี 25 เรื่อง เรื่องที่นำมาศึกษามี 10 เรื่อง นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แยมน์ดดาเปิดเรื่องโดยกล่าวถึงตัวละครเอกก่อนรวม 5 เรื่อง ได้แก่ เรื่องที่ 2, 3, 6, 7, 8 และการกล่าวถึงสิ่งอื่นนำมาก่อนรวม 5 เรื่อง ได้แก่ เรื่องที่ 1, 4, 5, 9, 10 มีการปิดเรื่อง 2 แบบ คือ แบบคลี่คลายโดยสมบูรณ์ และแบบให้แง่คิด การปิดเรื่องแบบคลี่คลายโดยสมบูรณ์มี 6 เรื่อง ได้แก่ เรื่องที่ 1, 2, 3, 4, 5, 8 การปิดเรื่องแบบให้แง่คิดมี 4 เรื่อง ได้แก่ เรื่องที่ 6, 7, 9, 10

การใช้ภาษา

การใช้ภาษาในนิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แยมน์ดดาตามหัวข้อต่อไปนี้

1. การสรรคำ
2. ประโยค
3. โวหาร

การสรรคำ

การสรรคำ มีประเด็นที่จะศึกษาดังนี้

1. คำเฉพาะ
2. คำเหมาะสมกับเหตุการณ์
3. คำเรียก
4. คำศัพท์
5. การหลាកคำ

1. คำเฉพาะ หมายถึง การใช้คำในความหมายที่ต่างจากการใช้ทั่วไป ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“นางแลเห็นชายหนุ่มผู้หนึ่งเดินทางมาแต่ระยะไกล ชายผู้นั้นมีความมั่งคั่งมาก บังเกิดความพิศวาสหลงใหลด้วยอำนาจของมาร จึงแอบเชื้อเชิญเขาอย่างลับ ๆ และทำให้เขาเป็นชู้ของนาง”

(เรื่องที่ 3 พระวิกรมเกศริน ตอนที่นางวสุทัตตาเป็นชู้กับชายอื่น หน้า 40)

ตัวอย่างนี้คำว่า “มาร” ปรากฏความหมายในเชิงอรรถ หมายถึง ผู้มาเป็นฉายนามของกามเทพ ปกติใช้ความหมายทั่วไปว่า ยักษ์

ตัวอย่างที่ 2

“เขาทำให้ข้าตกหลุมรักตั้งแต่แรกเห็น และทำให้ข้าชื่นใจราวกับได้ทิพย์รสในดวงจันทร์นั้น”

(เรื่องที่ 15 มนสวามิน ตอนที่เจ้าหญิงศศิประภาเล่าถึงการพบกันของตนกับมนสวามิน หน้า 140-141)

ตัวอย่างนี้คำ “ทิพย์รสในดวงจันทร์” เป็นกลุ่มคำสร้างใหม่ หมายถึง อาหารอันเป็นทิพย์ที่มีอยู่ในดวงจันทร์

2. คำเหมาะสมกับเหตุการณ์ เป็นการเลือกใช้คำให้สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง ทำให้เรื่องราวดูสมจริง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“โยคีผู้นั่งกินอาหารอยู่เงียบ ๆ แลเห็นเหตุการณ์โดยตลอด ก็ตกใจ รู้สึกสยดสยองจนขนหัวลุกชัน”

(เรื่องที่ 2 มันทรวดี ตอนที่นางพราหมณีจับบุตรโยนเข้ากองไฟ หน้า 32)

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือ เด็กถูกไฟเผาไหม้ เป็นภาพที่โหดร้ายทารุณใครเห็นก็รู้สึกหดหู่ใจ ยิ่งถ้าได้เห็นเหตุการณ์ใกล้ ๆ ประกอบกับมารดาเป็นผู้ทำร้ายบุตรด้วย ก็ทำให้เกิดความรู้สึกที่รุนแรงขึ้น จึงใช้คำ “สยดสยอง” แสดงความรู้สึก และใช้คำว่า “ชนหัวลูกชน” แสดงกิริยาอาการตกใจของตัวละครได้เหมาะสมกับเหตุการณ์

ตัวอย่างที่ 2

“เมื่อพราหมณ์ทั้งสามแลเห็นนางมันทรวดีผู้งามเจิดฉายราวเทพอัปสรปรากฏเฉพาะหน้า ต่างคนต่างก็แทบจะคลั่งตายเพราะความรัก และต่างก็ทุ่มเถียงแก่งแย่งกรรมสิทธิ์ในตัวนางด้วยกันไม่มีใครยอมเสียสละแก่กัน”

(เรื่องที่ 2 มันทรวดี ตอนที่นางมันทรวดีฟื้นขึ้นมาจากการชুবชีวิต หน้า 33)

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือ พราหมณ์ทั้งสามคนมีความรักต่อนางมิเสื่อมคลาย แม้นางจะเสียชีวิตไปแล้ว ครั้นนางได้ฟื้นคืนชีวิต ทุกคนอยากได้นางมาครอบครอง เมื่อตกลงกันไม่ได้ ก็ยอมโต้เถียงกัน จึงใช้คำว่า “ทุ่มเถียงแก่งแย่ง” ได้เหมาะสมกับเหตุการณ์ดังกล่าว

ตัวอย่างที่ 3

“ฝ่ายน้องภรรยาของชนวละคอยอยู่ข้างนอกเป็นเวลานาน ไม่เห็นพี่เขยกลับออกมาจึงเข้าไปตาม แลเห็นนอนกลิ้งศีรษะขาดก็ตกใจ บังเกิดความประหลาดใจเป็นล้นพ้น”

(เรื่องที่ 6 มัทนสุนทรี ตอนที่ชนวละเข้าไปในเทวาลัย แล้วตัดศีรษะถวายเจ้าแม่กาลี หน้า 27)

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือ น้องชายภรรยาของชนวละไม่ทราบความคิดของชนวละที่ทำเช่นนั้น เมื่อพบกับสภาพของพี่เขย จึงเกิด “ความประหลาดใจเป็นล้นพ้น” ทั้งนี้เพราะในเทวาลัยก็ไม่มีผู้คนทางครอบครัวก็ไม่มีปัญหา ตนเองก็ไม่ได้ทำผิดอะไร การเห็นพี่เขยถูกตัดศีรษะขาด ก่อให้เกิดความรู้สึกดังกล่าว ซึ่งใช้คำได้เหมาะสมกับเหตุการณ์นั้น

ตัวอย่างที่ 4

“เมื่อนางมัทนสุนทรีได้ฟังดังนั้น นางก็ปล่อยบ่วงให้ตกลงบนพื้น รีบวิ่งกลับมายังศพของคนทั้งสองด้วยความดีใจ แต่ด้วยความฉุกฉุนหุกตะลิตะลาน และไม่ทันสังเกตสิ่งที่นางกำลังกระทำอยู่ ทำให้นางต่อศีรษะสามีเข้ากับร่างน้องชาย และต่อศีรษะน้องชายเข้ากับร่างสามี”

(เรื่องที่ 6 มัทนสุนทรี ตอนที่มิเลียงจากอากาศยับยั้งการฆ่าตัวตายของนางมัทนสุนทรี และแนะนำให้นางช่วยสามีและน้องชาย หน้า 68)

กลุ่มคำ “ความฉุกฉุนหุกตะลิตะลาน” ใช้ได้เหมาะสมกับเหตุการณ์ที่นางต้องสูญเสียคนที่รักถึงสองคนไปในทันที โดยไม่คาดฝัน ก็เศร้าโศกเสียใจ หดท้อใจ ครั้นมีวิธีจะทำให้คนที่ตนรักฟื้นได้ ก็ดีใจเป็นอย่างมาก จึงรีบร้อนลุกลนไปต่อศีรษะสามีกับน้องสลับกัน

ตัวอย่างที่ 5

“วันที่ที่พระราชพาฟังจบ ก็บังเกิดความหลงใหลใฝ่ฝัน อยากจะได้เห็นนางเป็นกำลัง ทรงรุ่มร้อนพระทัยด้วยความรัก จนคิดว่าราชอาณาจักรและชีวิตของพระองค์หมดความหมายลงทันที ถ้ามิได้นางเขยชมสมพระทัย”

(เรื่องที่ 12 ทิรมทรรคิน ตอนที่ทิรมทรรคินเล่าเรื่องนางวิยาธรให้พระราชายศเกตุฟัง หน้า 111)

คำบอกเล่าของทิรมทรรคินได้กล่าวชื่นชมความงามของนางที่สวยงามกว่านางใดในโลกทั้งสาม ทำให้พระราชประสงค์ที่จะเห็นหน้าของนาง ประกอบกับผู้ที่ตกอยู่ในอำนาจความรัก จะอยู่ไม่เป็นสุข กระวนกระวายใจ หากยังไม่ได้พบนาง จึงใช้คำ “ความหลงใหลใฝ่ฝัน” และ “รุ่มร้อน” ได้เหมาะสมกับเหตุการณ์นั้น

ตัวอย่างที่ 6

“เรือของวาณิชแล่นฝ่าฟันคลื่นลมไปจนถึงสะดือทะเล ก็มีนางงามโผล่ขึ้นมาจากน้ำ โดยนั่งบนกิ่งของต้นกล้วยพญักษ์”

(เรื่องที่ 12 ทิรมทรรคิน ตอนที่พระยศเกตุซึ่งปลอมองค์เป็นโยคีเดินทางไปกับเรือของพ่อค้าลักษมีทัตต์ หน้า 112)

คำ “ฝ่าฟันคลื่นลม” หมายถึง เดินทางไปในทะเลที่มีคลื่นจัดด้วยความยากลำบาก

ตัวอย่างที่ 7

“เมื่อลักษมีทัตต์ได้ยินเสียงสวรรค์บันลือเช่นนั้นก็หายวิตก ให้เรือแล่นต่อไปยังสุวรรณทวีปอันเป็นที่หมาย”

(เรื่องที่ 12 ทิรมทรรคิน ตอนที่พระยศเกตุทรงกระโจนลงทะเลตามนางวิยาธรไป ปรากฏว่ามีเสียงจากสวรรค์ชี้แจงเรื่องราว ทำให้ลักษมีทัตต์หายวิตกกังวล หน้า 114)

ตัวอย่างนี้ใช้คำ “บันลือ” หมายถึง เปล่งเสียงก้อง คำนี้ใช้ได้เหมาะสมแก่ความ เมื่อกล่าวถึงเสียงจากสวรรค์ ย่อมเป็นเสียงที่กึกก้องกว่าธรรมดา

ตัวอย่างที่ 8

“นางได้ฟังคำของพระราชา ก็ทูลตอบด้วยความรู้สึกที่กระอักกระอ่วนเครื่องอดสูและปลาบปลื้มในใจว่า โอ ราชะ ขอจงทรงทราบเถิด เมืองนี้เป็นพระราชาแห่งวิยาธรชื่อ มฤคางกเสน ตัวข้าเป็นลูกของพระราชาผู้นั้นมีชื่อ มฤคางกวดี บิดาของข้ามีความจำเป็นบางอย่างต้องละทิ้งบ้านเมืองและตัวข้าไป ทำให้ข้าต้องอยู่โดดเดี่ยวด้วยความเหงาหงอย ข้าทนความเปล่าเปลี่ยวไม่ไหว จึงต้องขึ้นมาจากทะเลพร้อมกับต้นกล้วยพญักษ์และพิณงาม นั่งขับเพลงให้หายเหงาไปวันหนึ่ง ๆ”

(เรื่องที่ 12 ทิรมทรรคิน ตอนที่พระราชายศเกตุตามนางวิยาธรไปจนพบและเล่าถึงการมาของพระองค์ ตลอดจนได้ถามเรื่องราวเกี่ยวกับตัวนาง หน้า 115)

การที่นางวิยาธรต้องมาเล่าถึงความหลัง อันเป็นการย้ำความรู้สึกเดิมที่มีแต่ความอ้างว้างโดดเดี่ยว รู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจที่ตนเองต้องมาอยู่คนเดียว และในขณะที่นางไม่มีใคร ก็มีพระราชายศเกตุที่ให้ความจริงใจ และความรักต่อนาง พยายามติดตามหานางโดยไม่คิดถึงชีวิตตนเอง จึงใช้คำแสดงความรู้สึกของนางได้เหมาะสมกับเหตุการณ์นั้น

ตัวอย่างที่ 9

"ถึงแม้บิดาจะคัดค้านและเตือนสติมากมาย แต่นางก็ยืนกรานความปรารถนาของนางอย่างดื้อดึง และไม่ยอมเปลี่ยนใจ"

(เรื่องที่ 14 พระเจ้าวีรเกตุ ตอนที่นางรัตนวดีหลงรักนายโจร จึงขอร้องให้บิดาช่วยเหลือนายโจร ให้พ้นจากการถูกประหารชีวิต หน้า 132)

นางรัตนวดีมีผู้ชายมารักใคร่และสวามิภักดิ์เป็นภรรยา ทั้งพระราชา และพ่อค้าตระกูลใหญ่ ๆ แต่นางปฏิเสธมาโดยตลอด ไม่รักใคร่ กลับมาหลงรักนายโจรผู้ประพฤติดนในทางชั่ว ผู้เป็นบิดาก็ต้องห่วงใย แต่บังคับหรือห้ามปรามไม่ได้ ก็พยายามทำให้บุตรสาวเปลี่ยนใจด้วยการให้เหตุผลและข้อคิด จึงใช้คำว่า "คัดค้านและเตือนสติ" ได้เหมาะสมกับเหตุการณ์ดังกล่าว

ตัวอย่างที่ 10

"ในระหว่างที่บุคคลทั้งสองกำลังจ้องมองกันอยู่ด้วยความรักอันดื่มด่ำหลงใหลนี้เอง พลันก็มีเสียงร้องตะโกนเอะอะด้วยความตื่นตกใจ คนทั้งสองได้ยินก็ชะเง้อคอดูว่าเกิดอะไรขึ้น"

(เรื่องที่ 15 มนสวามิน ตอนที่มนสวามินพบกับเจ้าหญิงศศิประภา หน้า 138)

ด้วยอาณานาจแห่งความรัก ทำให้คนสองคนรักกันทันที จึงใช้คำ "ดื่มด่ำหลงใหล" แสดงความรักของทั้งสองคน และมีเหตุการณ์ที่ช่วยเสริมให้ทั้งสองมีความใกล้ชิดกันมากขึ้น คือ ช้างวิ่งมาเนื่องจากช้างเป็นสัตว์ใหญ่ เมื่อวิ่งมาเช่นนั้นย่อมมีภัยอันตราย จึงใช้กลุ่มคำ "ร้องตะโกนเอะอะ" เหมาะสมกับเหตุการณ์ที่น่าตกใจนั้น

3. คำเรียก คือ คำนำหน้าชื่อใช้ว่า ดูกร ดูก่อน ข้าแต่ ซึ่งเป็นลักษณะการใช้ภาษาบาลีสันสกฤต เรียกว่า คำอาลปนะ คำเหล่านี้ตามด้วยคำที่ใช้แทนตัวละครและชื่อเฉพาะ จำแนกเพื่อการศึกษาเป็น 2 ประเด็น คือ

3.1 คำเรียกที่ใช้นำหน้าชื่อ

3.2 คำที่เป็นคำนำหน้าชื่อตามด้วยคำที่ใช้แทนตัวละครหรือชื่อเฉพาะ

3.1 คำเรียกที่ใช้นำหน้าชื่อ เป็นคำที่ใช้ขึ้นต้นก่อนชื่อ นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตาใช้คำเรียกที่ขึ้นต้นต่างกัน ดังนี้

"ข้าแต่" ใช้แทนตัวผู้พูดเมื่อพูดกับบุคคลที่มีสถานภาพสูงกว่าหรือเป็นที่เคารพ

"ดูก่อน" ใช้กับบุคคลทั่วไป หรือบุคคลที่คุ้นเคย

"โอ" "โห" "อะโฮ" ใช้กับบุคคลทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นผู้ใด หรือสถานภาพใด

3.2 คำที่เป็นคำนำหน้าชื่อตามด้วยคำที่ใช้แทนตัวละครหรือชื่อเฉพาะ เป็นคำที่ใช้เรียกให้เหมาะสมกับสถานภาพของผู้ถูกเรียก จำแนกเพื่อการศึกษา 2 ลักษณะดังนี้

3.2.1 คำที่เป็นคำนำหน้าชื่อตามด้วยคำที่ใช้แทนตัวละคร

3.2.2 คำที่เป็นคำนำหน้าชื่อตามด้วยชื่อเฉพาะ

3.2.1 คำที่เป็นคำนำหน้าชื่อตามด้วยคำที่ใช้แทนตัวละคร บางคำบอกสถานภาพ บางคำบอกลักษณะ หรือใช้เป็นคำทักทาย คำเหล่านี้เป็นคำที่ใช้กันอยู่ทั่วไป หรือเป็นคำที่ใช้เรียกไปตามเหตุการณ์ในเรื่อง ดังตัวอย่าง

คำเรียกเทพเจ้า เช่น เรียกพระศิวะว่า “ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าสูงสุด” เรียกเทพเจ้าผู้รักษาทะเลว่า “ข้าแต่พระสมุทรคงคาอันเป็นรัตนากษของโลก” และ “ไอ้สมุทรเทพ” เรียกเจ้าแม่กาลีว่า “โอ พระเทวีผู้ทรงตรีศูลเป็นเทพอาวุธ” “ข้าแต่/ไอ้ พระเทวี” “ข้าแต่/โอ พระเทวีเจ้า” “ข้าแต่พระแม่เจ้า”

คำเรียกบางคำ เช่น “ข้าแต่/ไอ้ พระเทวี” “ข้าแต่/โอ พระเทวีเจ้า” “ข้าแต่พระแม่เจ้า” เป็นคำที่ใช้เรียกเทพเจ้าฝ่ายหญิงองค์ใดก็ได้ จึงปรากฏเรียกทั้งเจ้าแม่กาลี และพระแม่ธรณีด้วยคำว่า “ข้าแต่พระเทวี”

คำเรียกนักบวช เช่น เรียกโยคีว่า “ข้าแต่ท่านสาธุ” “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ” เป็นการเรียกแสดงความเคารพ ให้เกียรติตามสถานภาพ

คำเรียกกษัตริย์ จะใช้ศัพท์เรียกว่า “ข้าแต่วิศามบดี” วิศามบดี หมายถึง พระเจ้าแผ่นดิน “โอ เทวะ” คำนี้เรียกพระราชาเทียบเท่าเทวดา “โอ วีระ” วีระ คำนี้หมายถึง ผู้กล้า ผู้เพียร “โอ ท่านผู้วีระ” “ไอ้/โอ อารยบุตร” “โอ บดินทร์” “โอ พระนฤเบศร” “โอ นฤบดี” “โอ ราเช” “โอ ราชน”

เรียกพระโอรสว่า “ข้าแต่ราชบุตร”

เรียกหัวหน้าพ่อค้าว่า “ดูก่อนไวศยบดี”

เรียกสามีว่า “ข้าแต่สวามี” “ข้าแต่สวามิน” “โอ ท่านผู้เป็นบดีของข้า”

สามีเรียกภรรยาว่า “ดูก่อนเจ้าผู้เป็นที่รัก” และเทพเจ้าเรียกผู้ที่ซื่อสัตย์และภักดีต่อสามีว่า “อะโห เจ้าผู้เป็นปติวรดา”

3.2.2 คำที่เป็นคำนำหน้าชื่อตามด้วยชื่อเฉพาะ เป็นคำที่ใช้เรียกเทพเจ้าและตัวละคร ชื่อเทพเจ้า เป็นคำเฉพาะที่ใช้เรียกเทพเจ้าองค์ต่าง ๆ เช่น เรียกพระศิวะว่า “ข้าแต่พระมหেশ্বর” เรียกพระแม่ธรณีว่า “ไอ้ พระปฤถิวเทวี” เรียกเจ้าแม่กาลีว่า “ไอ้ พระแม่เจ้ากาลี” ส่วนชื่อตัวละครเรียกตามในเรื่อง เช่น “โอ เวตาล”

4. คำศัพท์ ได้แก่ คำที่ผู้เขียนต้องการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้อ่าน คำเหล่านี้ผู้เขียนทำเชิงอรรถท้ายหน้าหรือวงเล็บท้ายคำ

การใช้เชิงอรรถปรากฏ 2 แบบ คือ

4.1 การใช้เชิงอรรถท้ายหน้าประเภทแสดงการประกอบรูปศัพท์และให้ความหมาย
เช่น

“นางมีพัศตร์อันงามดังสมบุณจันทรอันทำให้เศวโตตบลทั้งหลายต้องได้อาย”

เชิงอรรถ คือ เศวโตตบล (เศวต + อุตบล) หมายถึง บัวสายสีขาว

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ กล่าวถึงนางปัทมาวดีซึ่งมีรูปงาม หน้า 18)

4.2 การใช้เชิงอรรถท้ายหน้าประเภทอธิบายความหมาย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“ที่สุสานนั้นเช่นกัน ก็แลเห็นพราหมณ์ผู้เฝ้าอัฐธาตุของนางมาโปรยนอน กำลังหลับอยู่ในกระท่อมที่สร้างไว้ จึงพูดกับพราหมณ์สหายให้รื้อกระท่อมทิ้งเสีย เพื่อตนจะได้ทำพิธีรำยมนตร์มฤตสัจฉิวิณี ชุบชีวิตนางขึ้นใหม่”

เชิงอรรถ คือ “มฤตสัจฉิวิณี” หมายถึง มนต์ชุบคนตายให้ฟื้นคืนชีวิต พระศุกรีได้มาจากพระศิวะ และสืบทอดกันมาถึงคนรุ่นหลัง

(เรื่องที่ 2 มันทรวดี ตอนที่โยคีเห็นพราหมณ์ที่สุสาน หน้า 33)

ตัวอย่างที่ 2

“ถ้าจะแก้ปัญหานี้ ท่านพี่ก็ควรจะทูลลาพระเจ้าแผ่นดิน โดยอ้างว่าจะไปบำเพ็ญบุญยาดรณมัสการสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่น ตี่รตะต่าง ๆ”

เชิงอรรถ คือ ตี่รตะ แปลว่า ผีน้ำ หมายถึง ทำน้ำอันศักดิ์สิทธิ์เพราะมีแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ไหลผ่าน และมีเทวาลัยตั้งอยู่ ผู้ใดอาบน้ำ ณ ทำดังกล่าวนี้ และกระทำการบูชาเทวรูปในเทวาลัยจะได้รับผลบุญบริสุทธิ์ ตี่รตะดังกล่าวมีเรียงรายอยู่ริมแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ เช่น แม่น้ำสรัสวดี แม่น้ำคงคา และอื่น ๆ เป็นต้น

(เรื่องที่ 12 ที่รชมพรรดิน ตอนที่เมธาวดีภรรยาของที่รชมพรรดินกล่าวกับที่รชมพรรดิน หน้า 106)

ตัวอย่างที่ 3

“นายวาณิชแลเห็นที่รชมพรรดินั่งอยู่ที่ลานหินแต่ลำพัง มีท่าทางอิดโรย เพราะแสงอาทิตย์ที่ร้อนแรงและเหน็ดเหนื่อยจากเดินทางไกล ก็มีใจเมตตาเพราะผู้ที่แลเห็นนั้นเป็นพราหมณ์ เพราะสวมสาย ยัชโญปวีต”

เชิงอรรถ คือ “ยัชโญปวีต” หมายถึง เส้นด้ายศักดิ์สิทธิ์ที่พราหมณ์สวมเจวียงบ่า แสดงว่าเกิดครั้งที่ 2 คือ เกิดในศาสนา

(เรื่องที่ 12 ที่รชมพรรดิน ตอนที่ที่รชมพรรดินพบกับพ่อค้านิหัตต์ หน้า 107-108)

ตัวอย่างที่ 4

“วันหนึ่งที่รชมพรรดินแลไปในทะเล เห็นลูกคลื่นใหญ่พุ่งขึ้นไปในอากาศ มีต้นกัลปพฤกษ์ชูต้นและกิ่งก้านเป็นทองระยิบระยับ มีแก้วประพาฬเกาะอยู่ตามกิ่งแพรวพราว”

เชิงอรรถ คือ “กัลปพฤกษ์” หมายถึง ต้นไม้สารพัดนึก เป็นต้นไม้สวรรค์อย่างหนึ่งในจำนวน 4 อย่าง คือ กัลปพฤกษ์ ปาริชาติ มณฑารพ (หรือมณฑา) และสันตानะ และคำว่า ประพาฬ หมายถึง ปะการังสีแดง

(เรื่องที่ 12 ที่รชมพรรดิน ตอนที่ที่รชมพรรดินเห็นนางวิยาธรในทะเล หน้า 109)

ตัวอย่างที่ 5

“เขาทำให้ข้าตกหลุมรักตั้งแต่แรกเห็น และทำให้ข้าชื่นใจราวกับได้ทิพย์รสในดวงจันทร์”

เชิงอรรถ คือ ทิพย์รสในดวงจันทร์ หมายถึง อาหารอันเป็นทิพย์ที่มีอยู่ในดวงจันทร์ เมื่ออาหารนี้ถูกกินนาน ๆ เข้าจำนวนก็ลดน้อยลง ทำให้พระจันทร์เรียวลง ๆ เป็นรูปโค้ง ในที่สุดก็หมดดวง ยามนี้คือข้างแรม ต่อมาพระจันทร์ก็มีเสี้ยวใหญ่ขึ้นจนเต็มที นั่นคือ สมบูรณ์จันทร์หรือพระจันทร์เต็มดวง อันแสดงว่าทิพย์อาหารในดวงจันทร์เริ่มสะสมขึ้นมาใหม่

(เรื่องที่ 15 มนสวามิน ตอนที่เจ้าหญิงศศิประภาเล่าถึงการพบมนสวามินเป็นครั้งแรกให้นางแปลงฟัง หน้า 140-141)

ตัวอย่างที่ 6

“ทั้งสองก็กระทำการสมรสกันโดยแบบคานธรรพวิวาท”

เชิงอรรถ คือ คานธรรพวิวาท แปลว่า แต่งงาน (หรือได้เสีย) กันเอง ด้วยความสมัครใจของชายและหญิง ถือว่าเป็นการวิวาห์อย่างหนึ่งในแปดอย่างที่ใช้ได้ แม้จะไม่เปิดเผยแก่สาธารณชนก็ตาม

(เรื่องที่ 15 มนสวามิน ตอนที่มนสวามินคืนร่างเดิมได้เสียกับเจ้าหญิงศศิประภา หน้า 142)

ศัพท์ประเภทให้คำแปลไว้ในวงเล็บต่อจากศัพท์ มีตัวอย่างดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“นางได้เห็นชู้รักของนางถูกแขวนคอห้อยอยู่กับกิ่งไม้ด้วยเชือกเส้นหนึ่ง เนื่องจากราชบุรุษ (ตำรวจ) มาพบเขาด้อม ๆ มอง ๆ อยู่ในสวนในเวลากลางคืน จึงจับเขาแขวนคอเป็นการลงทัณฑ์ เพราะคิดว่าเขาเป็นขโมย”

(เรื่องที่ 3 พระวิกรมเกศริน ตอนที่นางวสุทัตตามาหาชายชู้ หน้า 41)

ตัวอย่างที่ 2

“นางปรากฏร่างเพื่อมาเก็บรวบรวมบุปผามาลีที่กลิ้งนอนในฤดูวสันต์เพื่อเอาไปทำบุษปศรวาย พระมันมละ (กามเทพ) แน่เทียว”

(เรื่องที่ 15 มนสวามิน ตอนที่มนสวามินกล่าวกับตนเองเกี่ยวกับเจ้าหญิงศศิประภา หน้า 138)

ตัวอย่างที่ 3

“หม่อมฉันจะต้องขอให้สามีของหม่อมฉันกระทำบุญเสียก่อน คือ ให้เขาออกเดินทางจาริกแสวงบุญไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามติริถะ (ตำนาน) ต่าง ๆ อันเป็นที่ตั้งเทวาลัยของทวยเทพ”

(เรื่องที่ 15 มนสวามิน ตอนที่มนสวามินในร่างหญิงสาวแสดงเจื่อนใจในการจะไปเป็นภรรยาของบุตรชายอำมาตย์ หน้า 145)

ตัวอย่างที่ 4

“เจ้าโยคีชาติชั่วนั้นจะเรียกข้าเข้าไปในศพนั่น และจะยกย่องให้เกียรติข้าในฐานะเครื่องบูชาอันเป็นที่ปรารถนาอย่างสูงสุด และเพื่อจะเอาพระองค์เป็นเครื่องสังเวยในฐานะมนุษย์เมธ (การบูชาด้วยมนุษย์)”

(เรื่องที่ 24 จันทสิงห์ ตอนที่เวตาลเล่าแผนการของโยคีสถานติศีลให้พระราชชาติวิกรมเสน หน้า 238)

5. การหลากคำ เป็นการใช้คำที่มีความหมายอย่างเดียวกันหรือใกล้เคียงกันในรูปคำที่ต่างกันออกไป ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงการใช้คำซ้ำ ข้อเขียนจึงไม่ซ้ำซากน่าเบื่อหน่าย แต่กลับชวนอ่านชวนฟัง เป็นการเพิ่มรสชาติให้กับการอ่านได้และเสริมเนื้อความให้เด่นชัดด้วย (กุหลาบ มลลิกะมาส. 2520 : 97 ; ฐะปะนีย์ นาครทรรพ. 2529 : 58-59)

นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตาใช้การหลากคำหลายแบบดังนี้

- 5.1 การหลากคำทั่วไป
- 5.2 การหลากคำชื่อของเทพเจ้า
- 5.3 การหลากคำตามเนื้อเรื่อง

5.1 การหลากคำทั่วไป เป็นการหลากคำที่ใช้กันอยู่ทั่วไป ทุกคนใช้เหมือนกัน สามารถจำแนกลักษณะตามที่ปรากฏในนิทานเวตาลดังนี้

- 5.1.1 การหลากคำตรงตามศัพท์
- 5.1.2 การหลากคำความหมายใกล้เคียงกัน
- 5.1.3 การหลากคำความหมายเดียวกัน

5.1.1 การหลากคำตรงตามศัพท์ เป็นการนำศัพท์ที่มีความหมายเหมือนกันมาใช้ในการหลากคำหรือการแปลจากศัพท์มาใช้ในการหลากคำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“สมัยหนึ่งเจ้าชายกับพระสหายพากันแสวงหาความบันเทิงสุข โดยการขี่ม้าประพาสป่าไล่ล่าสิงโต อย่างสนุก ทรงยิงธนูดัดสร้อยคอของสีหะเหล่านั้น”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ ตอนที่พระวัชรมกุฎและพุทธิศรีระไปเที่ยวป่า หน้า 17)

ตัวอย่างนี้คำว่า “สนุก” หลากคำ “ความบันเทิงสุข” และ “สิงโต” หลากคำด้วย “สีหะ”

ตัวอย่างที่ 2

“นางโฉมงามนั่งอยู่ครู่หนึ่งก็ขึ้นจากน้ำแวล้อมด้วยบริวารเดินทางกลับไปยังนิवासสถานของนาง เมื่อนางเข้าในบ้านก็ล้มตัวลงบนที่นอน”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ ตอนที่นางปัทมาวดีแสดงท่าทางเป็นนัยให้พระวัชรมกุฎทราบว่า นางเป็นใคร หลังจากนั้นนางก็กลับบ้าน หน้า 18)

ตัวอย่างนี้คำว่า “บ้าน” หลากคำด้วยการแปลศัพท์ “นิवासสถาน”

ตัวอย่างที่ 3

“การที่นางเอามือทาบหทัยประเทศก็หมายความว่า พระองค์สถิตอยู่ในหัวใจของนางแล้วนั่นเอง”
(เรื่องที่ 1 พระวัชรมงกุฏ ตอนที่พุทธิศรีระตีความท่าทางของนางปัทมาวดีให้พระวัชรมงกุฏฟัง

หน้า 19)

ตัวอย่างนี้คำว่า “หัวใจ” เป็นอีกคำหนึ่งที่ใช้เรียก “หทัย” เกิดจากการแปลศัพท์มา

ตัวอย่างที่ 4

“ก่อนหน้านี้น้าเคยทำปริศนาหลายอย่างต่อพระองค์ พระองค์ทรงตีปัญหาแตกด้วยความคิดของพระองค์เอง หรือว่าบุตรมนตรีผู้เป็นสหายเป็นคนคิดให้”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมงกุฏ ตอนที่พระวัชรมงกุฏได้พบนางปัทมาวดีแล้ว พระองค์ก็ต้องการกลับไปหาพุทธิศรีระ ทำให้นางปัทมาวดีสงสัย หน้า 23)

ตัวอย่างนี้คำว่า “ปริศนา” หลากคำด้วย “ปัญหา”

ตัวอย่างที่ 5

“หลังจากนั้นเมื่อรอมารบสิบวัน บุตรมนตรีก็นำแม่เฒ่าไปพบนางปัทมาวดีอีกเพื่อดูว่านางจะว่าอย่างไร ฝ่ายหญิงชราหลังจากที่ถูกปรนเปรอด้วยเหล้ายาปลาปิ้งและอาหารนานารสอย่างอื้อหมิพืมนั้น แล้วก็มีความพอใจยอมช่วยเหลือเต็มที่”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมงกุฏ ตอนที่แม่นมของนางปัทมาวดีไปหานางปัทมาวดีอีกครั้ง หน้า 21)

ตัวอย่างดังกล่าว “แม่เฒ่า” หลากคำด้วย “หญิงชรา”

ตัวอย่างที่ 6

“เจ้าชายเห็นโอกาสก็หยิบตรีศูลมาลงไฟแล้วนำลงไปทิ้งที่สระโศภของนาง โดยนางยังคงสลบไสลไม่ได้สติเช่นเดิม เสร็จแล้วทรงรวบรวมรัตนาวรณ์ของนางใส่ห่อผ้า เสด็จเร้นพระองค์ลงจากหน้าต่างในความมืด แฝงกายลัดเลาะมาถึงบ้านแจ้งเหตุการณ์ทุกอย่างให้บุตรมนตรีทราบ”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมงกุฏ ตอนที่พระวัชรมงกุฏปฏิบัติตามแผนการของพุทธิศรีระ หน้า 25-26)

ตัวอย่างดังกล่าว “แฝงกาย” หลากคำด้วยการแปลศัพท์ “เร้นพระองค์”

ตัวอย่างที่ 7

“นางพราหมณ์ผู้เป็นมารดาบันดาลโทษะ จึงจับทารกขึ้นมาแล้วโยนโครมลงไปในกองไฟ เด็กถูกไฟเผากลายเป็นเถ้าถ่าน”

(เรื่องที่ 2 มันทรวดี ตอนที่นางพราหมณ์จับบุตรโยนเข้ากองไฟ หน้า 32)

จะเห็นว่าคำว่า “เด็ก” เป็นคำเรียก “ทารก” ซึ่งเป็นการแปลความหมายมาใช้ในการเรียกนั้น

ตัวอย่างที่ 8

“ขณะเมื่อเขากล่าวดังนี้ พราหมณ์ผู้คฤหบดีจึงพูดว่า อย่าตกอกตกใจไปเลย ท่านจงคอยดู ข้าจะชุบชีวิตเด็กคนนี้ขึ้นใหม่ โดยการร่ายมนตร์อันศักดิ์สิทธิ์ ดูลิ

เมื่อกล่าวดังนี้แล้ว...พราหมณ์เจ้าของบ้านเมื่อร่ายมนตร์เสร็จแล้ว ก็เอากัมภีร์ไปเก็บไว้ที่เดิม”

(เรื่องที่ 2 มันทรวดี ตอนที่โยคีจะไม่รับประทานอาหารและต่อว่าการกระทำของนางพราหมณี หน้า 32)

ตัวอย่างนี้คำว่า “พราหมณ์เจ้าของบ้าน” หลากคำด้วยการแปลศัพท์ “พราหมณ์ผู้คฤหบดี”

ตัวอย่างที่ 9

“ที่สุสานนั้นเช่นกันก็แลเห็นพราหมณ์ผู้เอาอสังการธาตุของนางมาโปรยนอน กำลังหลับอยู่ในกระท่อมที่สร้างไว้...และพราหมณ์คนที่สามก็กล่าวขึ้นอย่างเชื่อมั่นเต็มที่ว่า ข้าเท่านั้นที่ควรจะได้นางเป็นภรรยา เพราะข้าเอาเถาถ่านของนางมาเก็บไว้ และบำเพ็ญตบะเพื่อนางทุกวัน”

(เรื่องที่ 2 มันทรวดี ตอนที่โยคีกลับมาที่สุสาน เพื่อจะชุบชีวิตนางมันทรวดี และพบกับพราหมณ์คนที่เอาอัฐิไป จากนั้นก็เห็นพราหมณ์อีกคนหนึ่ง หน้า 33)

ตัวอย่างนี้คำว่า “อสังการ” หลากคำด้วยการแปลศัพท์ว่า “เถาถ่าน”

ตัวอย่างที่ 10

“ชายหนุ่มมาถึงเมืองแห่งหนึ่งชื่อ จันทรปุระ และบังเกิดความหิวโหยเหนื่อยล้าเป็นอย่างยิ่ง จึงเข้าไปในบ้านนายวาณิชผู้หนึ่งเพื่อขออาหารกิน และราวกับโชคบันดาลให้เป็นไป เผอิญพ่อค้าผู้นั้นไม่มีบุตรชาย และเห็นธนัทดีเป็นชายรูปงามท่าทางเป็นผู้ดีมีสกุล ก็บังเกิดความสนใจ จึงไต่ถามเรื่องราวความเป็นมาของเขา เมื่อได้ทราบว่าเป็นไวศยะเหมือนกับตน นายวาณิชผู้เฒ่าก็รู้สึกยินดี จึงรับชายหนุ่มไว้เป็นบุตรบุญธรรม”

(เรื่องที่ 3 พระวิกรมเกศริน ตอนที่ธนัทดีเข้าไปขออาหารบ้านพ่อค้าคนหนึ่ง หน้า 37)

ตัวอย่างนี้คำว่า “วาณิช” หลากคำว่า “พ่อค้า” และ “ไวศยะ”

ตัวอย่างที่ 11

“ฝ่ายพระราชเจ้าเมื่อถูกเวตาลซึ่งห้อยอยู่บนปากกล่าวถ้อยคำดังนั้นก็ตรัสว่า นางจอมมายาหญิงในเรื่องของนกแก้วนั้นแหละเป็นหญิงที่ชั่วช้าที่สุด เพราะว่าผู้ชายอาจจะหลงทำผิดได้ชั่วครั้งหนึ่งเท่านั้นเอง แต่ผู้หญิงนั้นว่า โดยความจริงเป็นคนชั่วในทุกโอกาส เมื่อพระเจ้าแผ่นดินตรัสดังนี้ เวตาลก็หลุดลอยหนีไปจากพระอังสาของพระองค์กลับไปยังที่เดิม”

(เรื่องที่ 3 พระวิกรมเกศริน ตอนที่เวตาลเล่าเรื่องจบ ก็ถามปัญหาพระราชชาติวิกรมเสน หน้า 43-44)

ตัวอย่างนี้คำว่า “อังสา” หลากคำว่า “ปาก”

ตัวอย่างที่ 12

“ขณะที่พระเจ้าแผ่นดินกำลังนึกชื่นชมองค์พระองค้อยู่ในนั้น พลันได้ยินเสียงผู้หญิงร้องให้คร่ำครวญมาแต่ที่ไกล เป็นเสียงโหยหวนเหมือนคนมีทุกข์ใหญ่ปรี๊ดว่าใจจะขาดรอน เมื่อพระราชเจ้าได้สดับดังนั้นก็บังเกิดความสงสารจับใจ กล่าวแก่พระองค์เองว่า ในอาณาจักรของข้า ไม่มีใครถูกบังคับกดขี่ ไม่มีคนยากไร้ หรือมีใครเดือดร้อน ก็ผู้หญิงคนนี้เป็นใครเล่า จึงมาพิลาปร่ำไห้อยู่แต่ผู้เดียวในยามค่ำคืนเช่นนี้”

(เรื่องที่ 4 วีรพร ตอนที่พระราชศุภทรกระทรงได้ยินเสียงร้องของพระแม่ธรณี หน้า 47)

ตัวอย่างนี้คำ “ร้องให้คร่ำครวญ” หลากคำด้วย “พิลาปร่ำไห้”

ตัวอย่างที่ 13

“พระราชเสด็จขึ้นไปบนยอดมณฑิยรอีกครั้งด้วยความสนใจใคร่รู้ ทรงตะโกนถามลงไปด้วยเสียงอันแจ่มใส ว่า ใครยืนเฝ้าหน้าประตูปราสาทนั้น? วีรวิกตะโกนขึ้นไปว่า ข้าพระบาทอยู่ที่นี่

ขณะที่พระเจ้าแผ่นดินกำลังนึกขึ้นชมองค์รักษ์ของพระองค์อยู่นั้น พลันได้ยินเสียงผู้หญิงร้องให้คร่ำครวญมาแต่ที่ไกล”

(เรื่องที่ 4 วีรวิก ตอนที่พระราชสุทระเห็นวีรวิกปฏิบัติหน้าที่ในการอยู่เวรยามอย่างแข็งขัน จึงเสด็จขึ้นไปบนยอดมณฑิยร หน้า 47)

ตัวอย่างนี้คำ “พระราช” หลากคำด้วย “พระเจ้าแผ่นดิน”

ตัวอย่างที่ 14

“เมื่อพระราชสุทระได้ทราบเรื่องจากสายลับที่ไปสืบได้ความว่า วีรวิกเป็นผู้ประพฤติชอบธรรม ดังนั้นก็ทรงชื่นชมยิ่งนัก จึงโปรดให้จารบุรุษเหล่านั้นยุติการติดตามวีรวิก”

(เรื่องที่ 4 วีรวิก ตอนที่พระราชสุทระได้ให้คนติดตามดูพฤติกรรมวีรวิก หน้า 47)

ตัวอย่างนี้คำ “สายลับ” หลากคำด้วย “จารบุรุษ”

ตัวอย่างที่ 15

“หลังจากที่พาบุตรภรรยากลับไปบ้าน แล้วก็กลับมาเยี่ยมหน้าประตูวัง อันเป็นหน้าที่ประจำของตนในราตรีนั้นนั่นเอง”

“พระราชผู้ทรงมีพระทัยอันเปี่ยมไปด้วยความยินดีได้ตรัสแก่ที่ประชุมมนตรีถึงเรื่องที่เกิดขึ้นในเวลากลางคืนโดยตลอด”

(เรื่องที่ 4 วีรวิก ตอนที่เสียงยับยั้งพระราชสุทระไม่ให้ฆ่าตัวตาย และช่วยชีวิตวีรวิกและครอบครัวไว้ เมื่อวีรวิกและครอบครัวพ้น วีรวิกก็พาครอบครัวกลับบ้าน แล้วไปเยี่ยมตามเดิม ครั้นตอนเช้าพระราชให้วีรวิกเข้าเฝ้าและเล่าเรื่องทั้งหมดให้บรรดาอำมาตย์ฟัง หน้า 55-56)

ตัวอย่างดังกล่าว “กลางคืน” หลากคำจากการแปลศัพท์ “ราตรี”

ตัวอย่างที่ 16

“ในวันรุ่งขึ้นเขาก็พาลูกชายไปยังบ้านของศุทธบฏ เจรจาสู่ขอบุตรสาวของเจ้าของบ้านให้แก่บุตรชายของตน ศุทธบฏก็ยินดีที่จะยกนางให้โดยมิตรไมตรี”

(เรื่องที่ 6 มัทนสุนทร ตอนที่ธนะวละตกอยู่ในสภาพของโรครัก เมื่อวิมลผู้เป็นบิดาทราบ ก็กล่าวปลอบโยนบุตรชาย แล้วพาไปสู่ขอสาวคนที่บุตรชายรักให้ หน้า 65)

ตัวอย่างนี้คำว่า “ลูก” หลากคำด้วยศัพท์ “บุตร”

ตัวอย่างที่ 17

“เมื่อได้ฟังดังนั้นไวยศบดี ผู้ชื่อนิธิตต์ ก็กล่าวว่า...

หัวหน้าพ่อค้าได้ฟังก็ยิ้มตอบตกลงทันที”

(เรื่องที่ 12 ที่รฆพรรคิน ตอนที่ที่รฆพรรคินพบกับนิธิตต์และขอตามไปด้วย หน้า 108)

ตัวอย่างนี้คำว่า “หัวหน้าพ่อค้า” หลากคำด้วยการแปลศัพท์ “ไวยศบดี”

ตัวอย่างที่ 18

“บรรดาลูกเรือแลเห็นที่รฆทรศินแสดงอาการงงวยเช่นนั้น ก็กล่าวว่าท่านประหลาดใจนักหรือ ความจริงก็น่าประหลาดดอก เพราะท่านเพิ่งเคยเห็นเป็นครั้งแรก แต่พวกเราเคยเห็นเสียจนชินแล้วจึงไม่รู้สึกลึบตันอะไร

นี่คือถ้อยคำที่เหล่ากะลาสีกล่าวแก่มนตรีนุ่่ม”

(เรื่องที่ 12 ที่รฆทรศิน ตอนที่ที่รฆทรศินเห็นนางวิยาธร ก็แสดงความสงสัย หน้า 110)

ตัวอย่างนี้ใช้ศัพท์ “กะลาสี” ในการหลากคำเรียก “ลูกเรือ”

ตัวอย่างที่ 19

“ขณะที่เดินทางไปในนั้นทรงพบโยคีชื่อ กุศนาภ ในระหว่างทางจึงเข้าไปกระทำความเคารพอย่าง นอบน้อม พระโยคีแลเห็นก็ยิ้มกล่าวว่าปราศรัยแก่นักบวชปลอมว่า...

ถ้อยคำของดบัสวิน ทำให้พระราชากัดกำลังใจขึ้นเป็นอันมาก”

(เรื่องที่ 12 ที่รฆทรศิน ตอนที่พระราชายศเกตุพบกับโยคิกุศนาภ หน้า 112)

ตัวอย่างนี้ศัพท์ว่า “ดบัสวิน” ซึ่งหมายถึง ดาบส ใช้หลากคำ “โยคี”

ตัวอย่างที่ 20

“พวกราษฎรชาวเมืองถูกโจรปล้นสะดมติดต่อกันบ่อย ๆ ประชาชนผู้เดือนร้อนจึงมาชุมนุมกัน เรียกร้องต่อพระราชาวีรเกตุให้ช่วยเหลือ โดยกล่าวว่า ข้าแต่ณบดี พวกเราทั้งหลายมีความเดือดร้อนยิ่งนัก เพราะมีโจรมาปล้นแทบทุกคืน และเราก็จับมันไม่ได้ ขอพระองค์โปรดทรงช่วยเหลือด้วยเถิด

เมื่อพระราชารู้คำร้องทุกข์ของราษฎร ก็สั่งให้วางยามแต่งตัวปลอมเป็นชาวเมืองแยกย้ายกันไปเฝ้าในจุดต่าง ๆ เพื่อจับโจรมาลงโทษ”

(เรื่องที่ 14 พระเจ้าวีรเกตุ ตอนที่เมืองอโยธยามีโจรชุกชุม หน้า 129)

ตัวอย่างนี้ใช้การหลากคำว่า “ราษฎรชาวเมือง” “ประชาชน” “ราษฎร” “ชาวเมือง”

ตัวอย่างที่ 21

“วันหนึ่งในฤดูวสันต์ เจ้าหญิงเสด็จไปชมราชอุทยานพร้อมด้วยนางบาทบริจาริกาแวดล้อมโดยรอบ เพื่อชมการแสดงฉลองฤดูใบไม้ผลินั้น”

(เรื่องที่ 15 มนสวามิน ตอนที่เจ้าหญิงศศิประภาเสด็จชมอุทยานพร้อมกับนางบริวาร หน้า 136)

ตัวอย่างนี้คำว่า “ฤดูใบไม้ผลิ” หลากคำด้วยการแปลศัพท์ “ฤดูวสันต์”

ตัวอย่างที่ 22

“นิทานที่เจ้าเล้ามาทั้งหมดนี้ ทำให้กายของข้าสั่นเทิ้ม และหัวใจของข้าก็วาบหวีไปหมด สหายเอ๋ย บอกข้าหน่อยเถอะว่าเรื่องนี้หมายความว่าอะไร เมื่อพราหมณ์หนุ่มในร่างหญิงได้ยินดังนี้ ก็กล่าวต่อไปว่า เพื่อนเอ๋ย นี่คือสมุฏฐานอันร้ายแรงที่เกิดจากความรัก ข้าก็ทนไม่ไหวเหมือนกัน ข้าจะไม่ปิดบังเจ้าอีกต่อไปแล้ว”

(เรื่องที่ 15 มนสวามิน ตอนที่ภรรยาของบุตรชายอำมาตย์สนทนากับนางแปลง หน้า 146)

ตัวอย่างนี้คำว่า “เพื่อน” หลากคำด้วยการแปลศัพท์ “สหาย”

5.1.2 การหลากคำความหมายใกล้เคียงกัน เป็นการนำคำที่มีความหมายต่างกัน เพียงเล็กน้อยมาใช้ในการหลากคำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“ระหว่างทิวไม้อันคดโค้งในเบื้องหน้าเป็นทะเลสาบซึ่งมีน้ำอันใสเขียวดั่งมรกตและมีระลอกน้อย ๆ วังไ่กันเข้าสู่ฝั่งมิได้ขาด กลางบึงใหญ่มีกอบัวอันสลบสล้างด้วยสีสนัวรรณะต่าง ๆ อย่างงดงาม ณ ที่นั้น”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ กล่าวถึงสถานที่และบรรยากาศที่พระวัชรมกุฎและพุทธิศรระไปเที่ยว หน้า 18)

ตัวอย่างนี้เรียกทะเลสาบว่า บึงใหญ่ ซึ่งทั้งสองคำมีความหมายใกล้เคียงกัน คือ ทะเลสาบ หมายถึง ห้วงน้ำใหญ่ที่มีแผ่นดินล้อมรอบ มี 2 ชนิด คือ ทะเลสาบน้ำเค็มและทะเลสาบน้ำจืด ส่วน “บึงใหญ่” หมายถึง แหล่งน้ำขนาดใหญ่ มีน้ำขังตลอดปี

ตัวอย่างที่ 2

“เจ้าชายและพระสหายแะเข้าไปสู่บ้านของหญิงชราผู้หนึ่งซึ่งอยู่ใกล้เคียงกับคฤหาสน์นั้น...

เมื่อหญิงชราได้ฟังดังนั้นก็ตอบตกลง เพราะได้ลาภสักการะมาไว้แล้วอย่างเต็มที่รับกระวีกระวาด เข้าไปพบนางปัทมาวดีในปราสาท”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ ตอนที่พระวัชรมกุฎและพุทธิศรระเข้าไปบ้านของหญิงชรา ซึ่งเป็นแม่นมของนางปัทมาวดี และขอให้นางช่วยติดต่อนางปัทมาวดีให้ หน้า 20)

ตัวอย่างนี้เรียกคฤหาสน์อีกชื่อหนึ่งว่า ปราสาท ซึ่งทั้งสองคำมีความหมายใกล้เคียงกัน กล่าวคือ คฤหาสน์ หมายถึง เรือนอันสง่าโอ่โถง ส่วน ปราสาท หมายถึง เรือนมียอด สำหรับเป็นที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดินหรือเป็นที่ประดิษฐานสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ตัวอย่างที่ 3

“เจ้าชายเมื่อเข้าไปถึงห้องของนางก็แลเห็นนางนั่งอยู่บนอาสน์...นางแลเห็นเจ้าชายก็รีบลุกจากแท่นเข้ามาทอดไว้ด้วยความเสน่หา”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ ตอนที่พระวัชรมกุฎเข้าไปหานางปัทมาวดี หน้า 23)

ตัวอย่างนี้เรียกอาสน์ว่า แท่น อีกคำหนึ่งซึ่งมีความหมายต่างกันเพียงเล็กน้อย กล่าวคือ อาสน์ หมายถึง ที่นั่ง, เครื่องปูรองนั่ง (ใช้เฉพาะพระภิกษุสามเณร) ส่วน แท่น หมายถึง ที่นั่งที่นอนเป็นต้นคล้ายเตียง

ตัวอย่างที่ 4

“พุทโธ พุทโธเอ๋ย นี่ข้าเข้ามาในบ้านของพราหมณ์รากษสหรือนี้ ข้าไม่กินอะไรแล้ว เพราะการเสพอาหารในบ้านของพราหมณ์ปีศาจเช่นนี้เป็นบาปกรรมอย่างมหันต์ไม่ว่าจะเป็นอาหารชนิดใดก็ตาม”

(เรื่องที่ 2 มันทรวดี ตอนที่โยคีเห็นเหตุการณ์ที่นางพราหมณ์เอบุตรโยนเข้ากองไฟ หน้า 32)

คำว่า รากษส กับปีศาจ มีความหมายใกล้เคียงกัน คือ รากษส หมายถึง ยักษ์ร้าย ผีเสื้อน้ำ ส่วน ปีศาจ หมายถึง ผี ทั้งรากษสและปีศาจล้วนเป็นฝ่ายร้าย

ตัวอย่างที่ 5

“คำกล่าวอันไร้สัจจะนี้ได้ทิ่มแทงหัวใจของข้าให้เจ็บแปลบเช่นเดียวกับมหาบุรุษและรัฐบุรุษทั้งหลายต้องถูกทิ่มตำให้ทนทุกข์มาแล้ว ก็เรื่องนินทาฉาวโฉ่อย่างนี้ไซ้ใหม่เล่าที่ทำให้พระรามต้องนเรทศ พระแม่เจ้าสิดาไปโดยนางหาความผิดมิได้”

(เรื่องที่ 12 ทิรมหรรณิน ตอนที่ทิรมหรรณินกล่าวกับนางเมธาวดีผู้เป็นภรรยา หน้า 105)

ตัวอย่างนี้ใช้ ทิ่มแทง และ ทิ่มตำ ในความหมายใกล้เคียงกัน คือ ทิ่มแทง หมายถึง อาการที่พูดเสียดสีให้เจ็บใจ ส่วน ทิ่มตำ หมายถึง อาการที่พูดทักท้วง ประทับใจเต็มให้เจ็บใจ ซึ่งทั้งสองคำล้วนแทนการว่าให้เจ็บใจ

ตัวอย่างที่ 6

“นางบาทบริจาริกาที่แวดล้อมเจ้าหญิงอยู่ ต่างก็พากันวิ่งหนีเอาชีวิตรอดด้วยความตกใจกลัวสุดขีด แต่มนสวามินได้สติก่อน เขาวิ่งถลันตรงมาที่นาง และอุ้มนางไว้ในอ้อมกอด...ในที่สุดนางกำนัลทั้งหลายก็ตามมาทัน”

(เรื่องที่ 14 พระเจ้าวีรเกตุ ตอนที่ช้างวิ่งเข้ามาทางเจ้าหญิงศศิประภา หน้า 138)

ตัวอย่างดังกล่าวทั้งสองคำมีความหมายใกล้เคียงกัน คือ นางบาทบริจาริกา หมายถึง หญิงที่มีหน้าที่รับใช้ปฏิบัติพระเจ้าแผ่นดิน ส่วน นางกำนัล หมายถึง พนักงานหญิงที่มีหน้าที่ปฏิบัติรับใช้พระราชพิธี

5.1.3 การหลากคำความหมายเดียวกัน เป็นการนำคำต่าง ๆ ที่มีความหมายอย่างเดียวกันมาใช้ในที่ใกล้เคียง ๆ กัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“เจ้าชายแกล้งตระเวนขายสายสร้อยมณีไปทั่วตลาด ในที่สุดก็ถูกราชบุรุษจับ”

“ท่านได้มุกดาวลีเส้นนี้มาจากไหน ข้าได้มาจากศิษย์ของท่าน”

“ข้าหยิบสร้อยมุกดาที่มันสวมคอเอามาด้วย แล้วปล่อยมันไป ข้าเห็นว่ารัตนาวลีนี้เป็นของมีค่ามิใช่ของอันดาบสพึงเก็บเอาไว้ใช้สอย จึงให้ลูกศิษย์ข้าเอาไปขายที่ตลาด”

“พระองค์จึงเสด็จไปแต่ลำพัง เข้าไปหาโยคีที่สุสาน”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฏ ตอนที่พระวัชรมกุฏและพุทธิศรีระดำเนินการตามแผนการที่วางไว้ โดยทั้งสองปลอมเป็นโยคี ซึ่งเป็นอาจารย์กับศิษย์ ต่อมาพระราชาทรงเชื่อตามคำของพุทธิศรีระ และเสด็จไปหาพุทธิศรีระผู้เป็นโยคีปลอม หน้า 26-27)

จะเห็นว่าข้อความที่ยกมานี้มีการหลากคำเรียก สร้อยมณี ว่า มุกดาวลี สร้อยมุกดา รัตนาวลี ซึ่งทั้งสี่คำมีความหมายอย่างเดียวกัน คือ สร้อยคอ และเรียกพุทธิศรีระผู้ปลอมเป็นโยคีว่า ดาบสและโยคี ซึ่งทั้งสองคำหมายถึงคนเดียวกัน

ตัวอย่างที่ 2

“นางแต่งเครื่องถนิมพิมพาภรณ์ไปเต็มที มีพี่เลี้ยงเฝ้าติดตามไปเป็นเพื่อน ทั้งสามคนก็ออกเดินทางไป หลังจากที่ได้เดินมาพักใหญ่ ถึงป่าเปลี่ยวซึ่งน่าจะเป็นที่อยู่อาศัยของพวกโจร ชายหนุ่มจึงกล่าวแก่

นางผู้ภรรยาว่าเพื่อความปลอดภัยขอให้นางถอดเครื่องประดับมามอบให้ตนดูแล เพราะถีนี่เป็นถีนโจร เมื่อได้รัตนภรณ์อันมีค่าแล้ว ชายชั้วก็เก็บเข้ารวมกับห่อสมบัติของตน”

(เรื่องที่ 3 พระวิกรมเกศริน ตอนที่ชนทัตต์พานางรัตนาวลีซึ่งเป็นภรรยากลับบ้านเดิมของเขา โดยมีพี่เลี้ยงติดตามไปด้วย หน้า 37)

ตัวอย่างนี้คำว่า “เครื่องถนิมพิมพาภรณ์” และ “รัตนภรณ์” ใช้ต่างกัน แต่ให้ความหมายเดียวกัน คือ เครื่องประดับ

ตัวอย่างที่ 3

“ใครเล่าจะกล้าหาญและภักดีต่อองค์พระภูบดีเหมือนเจ้า จงฟังคำของข้าให้ดี วิธีที่จะช่วย พระนฤปดิษฐ์ได้มีอยู่ทางเดียว คือ เจ้าต้องเอาลูกของเจ้า คือ สัตตวรสังเวทต่อพระแม่เจ้าจันตี”

“ลูกจะสังเวทชีวิตเพื่อพระราชอาเอง เพื่อจะได้ตอบแทนพระคุณของพระองค์ผู้ประทานข้าวปลาอาหารเลี้ยงชีวิตของพวกเรา ฉะนั้นจะต้องสังเวททำไม เอาลูกไปวางบนแท่นสังเวทของพระแม่เจ้าเกิด ขอให้ลูกเป็นผู้รับภาระอันนี้เพื่อความผาสุกขององค์นฤปดิษฐ์เกิด”

(เรื่องที่ 4 วีรพร ตอนที่พระราชศุภทระได้ยินเสียงร้องจากแม่พระธรณี จึงให้วีรพรไปดู แล้ววีรพรก็พบพระแม่ธรณี และตอนที่สัตตวรบุรุษชายของวีรพรกล่าวกับบิดาในการยอมสังเวทชีวิตให้เจ้าแม่กาลิ หน้า 49-50)

ตัวอย่างดังกล่าวมีการใช้คำเรียกพระราชอาว่า “พระภูบดี” “พระนฤปดิษฐ์” “นฤปดิ” ซึ่งล้วนมีความหมายเช่นเดียวกัน

ตัวอย่างที่ 4

“พระราชายศเกตุก็เช่นเดียวกันทรงมียอดเยี่ยมมนตรีผู้หนึ่งเป็นที่ปรึกษาข้าราชการทั้งปวงชื่อว่า ทิรฆทรรคิน ในกาลต่อมาปรากฏว่า พระราชายศเกตุทรงลุ่มหลงในพระรูปโฉมของตนเอง เริ่มแสวงหาแต่สิ่งที่เป็นความบันเทิงเริงรมย์ หาความสุขให้แก่พระองค์เอง และละเลยราชการแผ่นดินให้ตกอยู่ในมือของมหาอำมาตย์ ทิรฆทรรคินแต่ผู้เดียว”

(เรื่องที่ 12 ทิรฆทรรคิน กล่าวถึงพระราชายศเกตุที่มีอำมาตย์ทิรฆทรรคินเป็นที่ปรึกษาราชการ หน้า 105)

ตัวอย่างนี้มีการใช้คำเรียก “มนตรี” ว่า “มหาอำมาตย์” ซึ่งทั้งสองคำ หมายถึง ข้าราชการผู้ใหญ่

ตัวอย่างที่ 5

“ขบวนคาราวานมาถึงริมทะเลก็จัดแจงขนสินค้าลงเรือ และแล่นออกสู่ทะเลกว้าง รอนแรมไปใน มหาสมุทรนับเดือน ในที่สุดก็เดินทางมาถึงสุวรรณทวีป ทิรฆทรรคินมองดูบ้านเรือนหอห้างร้านค้าอันจoggleแจ่มจางด้วยความตื่นใจ และออกท่องเที่ยวเตร็ดเตร่ในเมืองนั้นหลายวัน จนกระทั่งนิริทัตต์ขายสินค้าเสร็จและซื้อสินค้ากลับบ้าน เรือของสมุทรวาณิชก็ออกจากท่ารอนแรมมาในทะเลตามเส้นทางเดิม ขณะที่เรือแล่นมาในมหาสมุทร วันหนึ่งที่ทิรฆทรรคินแลไปในทะเล เห็นลูกคลื่นใหญ่พุ่งขึ้นในอากาศ”

(เรื่องที่ 12 ทิรฆทรรคิน ตอนที่ทิรฆทรรคินเดินทางไปกับเรือของหัวหน้าพ่อค้านามว่านิริทัตต์ หน้า 108)

ตัวอย่างนี้ใช้คำว่า “ทะเลกว้าง” “มหาสมุทร” “มหาสมุทร” ในที่ต่างกันแต่มีความหมายอย่างเดียวกัน คือ ทะเล

5.2 การหลกคำชื่อของเทพเจ้า เทพเจ้าแต่ละองค์มักมีหลายพระนาม นำมาใช้เรียกแทนกันได้

ในนิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตาใช้เรียกเทพเจ้าองค์เดียวกันต่างกันไปตลอดเรื่อง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

พระศิวะ มีพระนามอื่น ๆ อีกหลายพระนาม เช่น พระไภรวะ พระมหาเทพ พระศัมภู
“มันเอาจร่าเปล้าเปลือยของชายเคราะห์ร้ายมาวางเป็นเครื่องบูชาแด่องค์พระไภรวะ”
(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฏ ตอนที่พุทธรังษีเล่าเรื่องใส่ร้ายนางปัทมาวดีให้ตุลาการฟัง หน้า 27)
ตัวอย่างนี้พระไภรวะเป็นอีกพระนามหนึ่งของพระศิวะ แปลว่า ผู้นำกลัว หมายถึง พระศิวะปางดุร้าย

“ทิวชรรคินได้เข้าไปบูชาพระศิวะในเทวาลัย ณ ที่นั้น เสร็จแล้วออกมานั่งพักอยู่ที่ลานภายนอก ขณะนั้นมีวาณิษย์หนึ่งชื่อ นิธิตตต์ เข้ามาสนมัสการเทวรูปพระมหาเทพเช่นเดียวกัน”

(เรื่องที่ 12 ทิวชรรคิน ตอนที่ทิวชรรคินพบกับพ่อค้านิธิตตต์ หน้า 107)

ตัวอย่างนี้ใช้การเรียกชื่อเฉพาะของพระศิวะว่า มหาเทพอีกชื่อหนึ่ง

“เมื่อพระศัมภูได้ฟังถ้อยคำของนางก็ตรัสตอบมาโดยอากาศ อันใคร ๆ หาได้แลเห็นพระองค์ไม่”

(เรื่องที่ 14 พระเจ้าวีระเกตุ ตอนที่นางรัตนวดีขอพรพระศิวะ หน้า 133)

คำ “พระศัมภู” แปลว่า พระผู้มีความสุข เป็นฉายานามหนึ่งในจำนวน 1,000 นามของพระศิวะ (ศิวสหัสรนาม)

ตัวอย่างที่ 2

พระอินทร์ เรียกว่า ท้าววัชรินทร์อีกนามหนึ่ง

“นกแก้วก็พ้นจากคำสาปของพระอินทร์ กลายร่างเป็นคนธรรพ์รูปงามชื่อจิตรรถเหาะไปสู่ สรวงสวรรค์ ขณะเดียวกันคำสาปของนางนกขุนทองก็เสื่อมลง นางนกโสมภิกาก็กลายร่างเป็นนางเทพอัปสร ชื่อ ดิลอิตตมา กลับคืนไปถวายการบำเรอท้าววัชรินทร์ในสวรรค์เช่นเดิม”

(เรื่องที่ 3 พระวิกรมเกศริน ตอนที่นกแก้วเล่าเรื่องจบ หน้า 43)

ตัวอย่างที่ 3

พระพรหม หลกคำว่า ท้าวธาดา

“ความงามของนางลำเลิศหาที่เปรียบมิได้ราวกับเป็นผลงานที่พระพรหมทรงสรรค์สร้างขึ้น และเมื่อนางได้กำเนิดมาแล้วก็ดูเหมือนว่าท้าวธาดาเธอทรงสิ้นเยื่อใยในเทพอัปสรทั้งปวงโดยสิ้นเชิง”

(เรื่องที่ 2 พระวิกรมเกศริน กล่าวถึงนางมันทารวดี หน้า 30-31)

คำว่า ท้าวธาดา เป็นชื่อที่ใช้เรียกพระพรหม ซึ่งหมายถึง ผู้สร้าง ผู้ทรงไว้

ตัวอย่างที่ 4

กามเทพ มีพระนามอื่น ๆ อีกหลายพระนาม เช่น พระมันมกะ เทพแห่งความรัก

“นี่คือ นางรติ (ชายาของกามเทพ) หรือโฉน นางปรากฏร่างเพื่อมาเก็บรวบรวมบุปผามาลีที่เคลื่อนกล่นในฤดูวสันต์ เพื่อเอาไปทำบุษปศรวายพระมันมกะ (กามเทพ) แน่เทียว และหรือว่านี่คือ อรัญญานิ (นางไม้) ที่ปรากฏร่างขึ้นเพื่อกระทำสักการะต่อพระวสันตเทพบุตรในฤดูกาลเช่นนี้กระมัง” ขณะที่ชายหนุ่มกำลังรำพึงแก่ตัวเองอยู่นั้น เจ้าหญิงก็เลื้อยมาเห็นเข้าพอดี นางรู้สึกเหมือนกับว่า เทพแห่งความรัก (พระอนงค์) ผู้หาพระกายมิได้แล้วกลับมาปรากฏให้เห็นอีกครั้งหนึ่ง”

(เรื่องที่ 15 มนสวามิน ตอนที่มนสวามินพบกับเจ้าหญิงศศิประภาภักหลงรักและรำพึงกับตัวเอง หน้า 137)

ตัวอย่างนี้เรียกชื่อกามเทพว่า พระมันมกะกับเทพแห่งความรัก ซึ่งคำว่ามันมกะแปลว่าผู้ก่อกวนใจ เป็นฉายานามหนึ่งของกามเทพ เพราะกามเทพนั้นทำให้หัวใจมนุษย์ที่ถูกยิงด้วยบุษปศรวายต้องปั่นป่วนรัญจวนด้วยความรัก

ตัวอย่างที่ 5

พระแม่ธรณีมีพระนามอื่น ๆ อีกหลายพระนาม เช่น พระธรณี พระเมทีนี พระปฤถิวิเทวี

“พระธรณีนี้เงได้รตรงอยู่ครู่หนึ่งจึงตอบว่า มีอยู่ทางเดียวเท่านั้นที่จะพลิกผันชะตากรรมนี้ได้ และเจ้าผู้เดียวที่จะรับภาระนี้ไป”

“พระเมทีนีได้ฟังก็กล่าวว่า ใครเล่าจะกล้าหาญและภักดีต่อองค์พระภูบดีเหมือนเจ้า”

“เมื่อพระปฤถิวิเทวีแจ้งให้ทราบเรื่องความลับดังนี้ วีรวรก็ให้คำมั่นสัญญา”

(เรื่องที่ 4 วีรวร ตอนที่วีรวรพบพระแม่ธรณี แล้วพระแม่ธรณีก็แจ้งเรื่องพระราชาสูทระจะต้องสิ้นพระชนม์ และแนะวิธีการช่วยพระราช หน้า 49)

ตัวอย่างที่ 6

พระอุมา มีพระนามอีกหลายพระนาม เช่น พระจันที เจ้าแม่กาลี พระทศคาเทวี พระศิวา

“พระจันทีผู้นี้ประทับอยู่ภายในวิหารที่อยู่ใกล้พระราชวังนี้แหละ”

(เรื่องที่ 4 วีรวร ตอนที่พระแม่ธรณีแนะวีรวรให้นำบุตรชายสังเวยเจ้าแม่กาลีเพื่อช่วยพระราช หน้า 49)

“วีรวรตรงเข้าไปหานางธรรมาดีผู้เป็นภรรยาและแจ้งให้นางทราบว่า ตนได้รับคำแนะนำจากพระธรณีให้มาเอาบุตรชายไปสังเวยต่อเจ้าแม่กาลี”

(เรื่องที่ 4 วีรวร ตอนที่วีรวรทราบถึงวิธีช่วยเหลือพระราช จึงแจ้งให้ภรรยาทราบ หน้า 49-50)

“การมีชีวิตอยู่โดยปราศจากผู้เป็นที่รัก คือ ลูกและเมียย่อมไร้ค่าสำหรับคน ซึ่งมีหน้าที่จะต้องกระทำอย่างเรา ก็เมื่อเป็นเช่นนี้โยเราไม่สังเวยชีวิตที่เหลืออยู่นี้ให้แก่พระทศคาเทวี”

(เรื่องที่ 4 วีรวร ตอนที่วีรวรกล่าวกับตนเอง หน้า 53)

“ขอฉันตบยงมีแด่องค์พระศิวา”

(เรื่องที่ 4 วีรวร ตอนที่วีรวรกล่าวโศลกถวายเทวรูปเจ้าแม่กาลี หน้า 53)

จะเห็นว่าข้อความที่ยกมา มีการหลีกคำเรียกพระอุมาว่า พระจันที เจ้าแม่กาลี พระศิวา พระทศคาเทวี โดยชื่อว่า จันที แปลว่า ผู้ดูร้าย หมายถึง มเหสีของพระศิวะในปางดูร้าย ซึ่งเป็นปางที่

พระเทวีมาปรากฏพระองค์ เพื่อทำสงครามกับเหล่าอสูรเท่านั้น บางทีเรียกว่าเจ้าแม่กาลิ ส่วนทศกัณฐ์ เทวีผู้เข้าถึงยาก หมายถึง พระอุมาปางดุร้ายเช่นกัน และคิลา แปลว่า มเหสีของพระศิวะ หมายถึง พระอุมา ซึ่งมีชื่อเรียกต่าง ๆ ดังกล่าว

นอกจากจะใช้ชื่อหลากคำเรียกเทพต่าง ๆ ข้างต้นยังใช้คำแทนชื่อหลากคำเรียกเทพด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“คุณธรรมของพระองค์ชนะใจ แม้กระทั่งแม่พระธรณี ทำให้พระเทวีลืมนุคคณอื่นโดยสิ้นเชิง”
(เรื่องที่ 4 วีรกร กล่าวถึงพระราชาศุทกรกะ หน้า 45)
ตัวอย่างนี้เรียกพระแม่ธรณีว่า พระเทวี

ตัวอย่างที่ 2

“ข้าแต่พระสมุทรคงคาอันเป็นรัตนกรของโลก ผู้ทรงความลึกซึ่งดื่มด่ำจนสุดที่จะหยั่งได้ ท่านได้ซ่อนเร้นนางอัปสรสมุทรนี้ โดยยื้อยุดเหตุภัยขององค์พระวิษณุไว้ให้เห็นห่างจากองค์พระลักษมี ด้วยประการฉะนี้แล ข้าทอด้ตัวเองให้อยู่ในความพิทักษ์ของท่าน โอสมุทรเทพผู้เป็นที่พึ่งของราชะเยี่ยงข้านี้ ขอได้โปรดประทานพรให้ข้าสมปรารถนาด้วยเถิด”

(เรื่องที่ 12 ทิรฆทรธิน ตอนที่พระราชายศเกิดเห็นนางวิทยาธรแล้วก็กล่าวกับพระสมุทรคงคา หน้า 113)

ตัวอย่างนี้เรียกเทพแห่งมหาสมุทรว่า พระสมุทรคงคา และสมุทรเทพ

5.3. การหลากคำตามเนื้อเรื่อง เป็นการหลากคำที่ใช้แตกต่างกันไปตามสถานการณ์หรือเรื่องราวที่เป็นไปในเรื่อง การหลากคำลักษณะนี้สามารถจำแนกเป็น 3 ประเภทดังนี้

5.3.1 การหลากคำตามสถานภาพ

5.3.2 การหลากคำตามลักษณะ

5.3.3 การหลากคำตามเหตุการณ์

5.3.1 การหลากคำตามสถานภาพ เป็นการหลากคำเรียกตัวละครทั้งฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิง ซึ่งตัวละครแต่ละตัวได้รับการเรียกขานตามฐานะ หน้าที่การงาน เกียรติยศ ความสัมพันธ์ของวงศ์ญาติ รวมไปถึงเพศ และวัยด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

ตัวละครสำคัญฝ่ายชาย คือ พระวัชรมกุฎพระราชบุตรแห่งกรุงพาราณสี ปรากฏการหลากคำตามสถานภาพหลายแห่ง ดังตัวอย่าง

“เจ้าชายทอดพระเนตรเห็นนางหนึ่งมีรูปโฉมงดงาม”

“เจ้าชายหนุ่มก็รู้สึกเหมือนว่านางได้คร่ำเอาดวงหทัยของพระองค์ไปเสียแล้ว”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ ตอนที่พระวัชรมกุฎพบกับนางปัทมาวดี และหลงรักนาง หน้า 18)

“เมื่อราชบุตรได้ฟังคำเฉลยอันแจ่มแจ้งของบุตรมนตริดังนี้ ก็มีใจปลอดโปร่งสิ้นความกังวลวิตก”
(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฏ ตอนที่พุทธิศรีระดีความจากท่าทางของนางปัทมาวดีให้พระวัชรมกุฏทราบ หน้า 19)

“เมื่อบุตรมนตรีกล่าวดังนี้ เจ้าราชบุตรก็เดินทางไปพร้อมด้วยบุตรมนตรี”
(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฏ ตอนที่พุทธิศรีระและพระวัชรมกุฏไปหานางปัทมาวดี หน้า 22)
ตัวอย่างดังกล่าวใช้การหลีกคำเรียกตัวละครคนเดียวกัน โดยใช้คำบอกสถานภาพว่า เจ้าชาย, เจ้าชายหนุ่ม, ราชบุตร, เจ้าราชบุตร ทำให้ทราบฐานะของตัวละคร

ตัวอย่างที่ 2

พุทธิศรีระ ตัวละครอีกตัวหนึ่งเป็นบุตรของอำมาตย์และเป็นพระสหายพระวัชรมกุฏด้วย จึงเรียกว่า พระสหาย, บุตรมนตรี ดังข้อความว่า

“สมัยหนึ่งเจ้าชายกับพระสหายพากันแสวงหาความบันเทิงสุข”
(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฏ ตอนที่พระวัชรมกุฏและพุทธิศรีระไปเที่ยวป่า หน้า 17)
“เมื่อบุตรมนตรีได้ฟังและพิเคราะห์ด้วยความฉลาดก็ทูลเจ้าชายให้สงบพระทัย”
(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฏ ตอนที่แม่นมกลับมาเล่าถึงนางปัทมาวดีที่เอามือที่ทาชาดมาแปะหน้าอก เป็นรอยนิ้วมือสามนิ้ว หน้า 21)

ตัวอย่างที่ 3

ตัวละครหนึ่ง คือ พ่อค้าคนที่ชนทัดต์ไปขออาหาร ได้เรียกตามสถานภาพว่า นายวาณิช แต่ครั้งพ่อค้ายกบุตรสาวให้ชนทัดต์ สถานภาพของพ่อค้าก็เปลี่ยนไป จึงหลีกคำเรียกพ่อค้าว่า “พ่อตา”

“เมื่อได้ทราบว่าเป็นไวศยะเหมือนกับตน นายวาณิชผู้เฒ่าก็รู้สึกยินดี จึงรับชายหนุ่มไว้เป็นบุตรบุญธรรม และยกธิดาชื่อรัตนาวลีให้เป็นภรรยาอีกด้วย ชนทัดต์ก็อยู่บ้านพ่อตามีความสุขสำราญตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา”

(เรื่องที่ 2 มันทรวดี ตอนที่ชนทัดต์ได้เข้าไปบ้านพ่อค้าเมืองจันทนปุระเพื่อขออาหาร หน้า 37)

ตัวอย่างที่ 4

ในนิทานอีกเรื่องหนึ่งมีตัวละครสำคัญชื่อ ทิรฆทรรดินซึ่งเป็นอำมาตย์แคว้นอังคะ มีการหลีกคำเรียกตามตำแหน่งต่างกัน เช่น อัครมนตรี เสวกามาตย์ มหาอำมาตย์ มนตรีหนุ่ม ดังตัวอย่าง

“ฝ่ายจารย์บุรุษที่พระราชายศเกตุส่งไปสอดแนมทิรฆทรรดิน แลเห็นอัครมนตรีเดินทางกลับมา และกำลังจะผ่านประตูเมืองเข้ามาก็รีบนำข่าวไปทูลพระราชา พระราชาผู้มีความทุกข์ เพราะการจากไปของเสวกามาตย์ตัวโปรดก็รีบเสด็จออกไปต้อนรับถึงนอกเมือง”

(เรื่องที่ 12 ทิรฆทรรดิน ตอนที่ทิรฆทรรดินกลับถึงบ้านเมืองที่เขาอาศัยอยู่ หน้า 110)

“เมื่อมหาอำมาตย์ทราบข่าวก็รีบมาเฝ้าทูลเชิญเสด็จเข้าวังพร้อมด้วยนางผู้มีสิริ คือ นางมฤคางวดี มนตรีหนุ่มแลเห็นนางก็จำได้ว่านางคือใคร

(เรื่องที่ 12 ทิรฆทรรดิน ตอนที่พระราชายศเกตุและนางวิยาธกรกลับวัง หน้า 119)

ตัวอย่างที่ 5

ตัวละคร ชื่อทิวทรรดิน มีการเรียกตามสถานภาพอย่างอื่น โดยผู้เรียกเป็นภรรยาของทิวทรรดิน เรียกว่า ท่านพี่ ในฐานะสามี เรียกท่านมหาตมัน เนื่องจากทิวทรรดินเป็นผู้บริหารราชการแผ่นดินแทน พระราชาด้วยใจบริสุทธิ์ ดังปรากฏในข้อความว่า

“ถ้าจะแก้ปัญหานี้ ท่านพี่ก็ควรจะทูลลาพระเจ้าแผ่นดิน โดยอ้างว่าจะไปบำเพ็ญบุญยัตรา นมัสการสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่น ดิเรกต่าง ๆ พระราชาก็คงไม่อาจจะห้ามท่านได้ เมื่อเป็นดังนี้แล้วไซร้ โอ ท่านมหาตมัน ท่านจงถือโอกาสท่องเที่ยวไปยังดินแดนต่างประเทศเป็นการพักผ่อนจิตใจของท่านเสียบ้าง จะทำให้ท่านรู้สึกว่าคุณจิตของท่านได้ถูกปลดปล่อยเป็นอิสระ ไม่ต้องกังวลเรื่องหน้าที่การงานอีกต่อไป”

(เรื่องที่ 12 ทิวทรรดิน ตอนที่นางเมฆาดีภรรยาของทิวทรรดินแนะนำวิธีแก้ปัญหากการถูก นินทาว่าร้ายให้ทิวทรรดินฟัง หน้า 106)

ตัวอย่างที่ 6

ในอีกเรื่องหนึ่งเรียกตัวละคร ซึ่งอยู่ในตำแหน่งอำมาตย์ใหญ่ว่า มหาอำมาตย์ มุขมนตรี ดังข้อความว่า

“ท่านมหามนตรีปรัชญาสาคร พอได้ทราบเรื่องก็รีบมาเยี่ยมท่านมุขมนตรีพยายามสอบถาม สาเหตุอย่างไร ๆ ก็ไม่ได้เรื่อง”

(เรื่องที่ 15 มนสวามิน ตอนที่มนสวามินแสดงท่าทีกระสับกระส่าย บิดาทราบเรื่องก็มาได้ถาม หน้า 143)

ตัวอย่างที่ 7

มนสวามินซึ่งเป็นตัวละครสำคัญในเรื่องหนึ่ง มีการเรียกต่าง ๆ กัน เป็นต้นว่า บุตรชายของเศรษฐี มาณพหนุ่ม ดังปรากฏในข้อความว่า

“บุตรชายของเศรษฐีได้เข้ามาเที่ยวด้วย มาณพหนุ่มแลเห็นเจ้าหญิงกำลังเก็บดอกไม้อยู่ แขนของ นางที่เคลื่อนไหวนั้นดูแจ่มเจลา ยิ่งนักแสดงให้เห็นทรวดทรงอันงามจับตาหาที่ติมิได้ ยามนางกริดกรายนิ้ว เด็ดกิ่งดอกไม้ก็ดูงามสละสลวยไม่ขัดตา”

(เรื่องที่ 15 มนสวามิน ตอนที่มนสวามินพบกับเจ้าหญิงศศิประภาและหลงรักนาง หน้า 137)

ตัวอย่างที่ 8

ตัวละครหนึ่ง คือ พระราชายศเกตุ นางวิยาธรเรียกว่า ยอดรัก และสวามิน เนื่องจากพระองค์เป็นที่รักและเป็นสามีของนาง

“ยอดรัก ข้าขอเตือนพระองค์ว่าวันนี้เป็นวันแรมสิบสี่ค่ำ ข้าจะต้องจากไปด้วยกิจสำคัญอย่างหนึ่ง ตามที่ทูลไว้แล้ว ขอให้พระองค์ประทับอยู่ที่นี่ยาออกไปไหน และระหว่างที่ประทับรออยู่นี้ อย่าได้เสด็จ เข้าไปในพลับพลาแก้วนั้นเป็นอันขาด โอ สวามิน ถ้าพระองค์เข้าไปในพลับพลาแก้ว ก็จะเจอะทะเลสาบ แห่งหนึ่ง พระองค์จะตกลงไปในนั้นและจะต้องกลับคืนไปสู่โลกมนุษย์อีก”

(เรื่องที่ 12 ทิวทรรดิน ตอนที่นางวิยาธรรกล่าวกับพระราชายศเกตุ หน้า 116)

ตัวอย่างที่ 9

การเรียกตัวละครฝ่ายหญิง ซึ่งมีเชื้อสายกษัตริย์ เช่น เจ้าหญิงศศิประภา ก็ใช้การหลากคำเรียกว่า พระธิดา พระราชกุมารี

“พระราชาทรงได้พระธิดาองค์หนึ่งอันประสูติแต่พระราชเทวี ทรงตั้งพระนามให้ว่าเจ้าหญิงศศิประภา พระราชกุมารีพระองค์นี้มีวรรณะอันผุดผ่องดั่งแสงพระจันทร์ผู้เป็นประหนึ่งดวงเนตรของโลก”
(เรื่องที่ 15 มนสวามิน กล่าวถึงเจ้าหญิงศศิประภา หน้า 136)

ตัวอย่างที่ 10

การเรียกตัวละครหญิงตามเนื้อเรื่องจะบอกสถานภาพด้วย การเรียกดังกล่าวทำให้ทราบถึงตัวละครมากขึ้น เช่น

“ท่านรู้หรือไม่ว่าสร้อยเส้นนี้เป็นของธิดาเศรษฐีใหญ่ คือ ธิดาทันตแพทย์หลวง”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ ตอนที่ดูผลการถามพหุทิศีระผู้เป็นโยคีปลอม หน้า 26)

ตัวอย่างดังกล่าวการเรียกตัวละครอย่างอื่นเพื่อขยายความให้ชัดเจนขึ้น ด้วยการหลากคำแสดงสถานภาพที่แตกต่างจากเดิม

ตัวอย่างที่ 11

นางมฤคางวดี เรียกตามสถานภาพที่เป็นวิทยากรว่า นางวิทยากรี ดังข้อความว่า

“ทันใดร่างนางมฤคางวดีก็ปรากฏออกมา พระราชาทรงประคองนางไว้ ด้วยความตื่นเต้นและเต็มตื่นไปด้วยความดีพระทัย ละล่ำละลักถามว่า ที่รักของข้า นี่มันเรื่องอะไรกัน ข้าฝันไปหรือว่าเป็นเพียงภาพมายาเท่านั้น? เมื่อถูกพระราชาทถามดังนี้ นางวิทยากรีก็รำลึกถึงเหตุการณ์ขึ้นมาได้”

(เรื่องที่ 12 ที่รมทรรดิน ตอนที่พระราชายศเกตุฆ่าราชกษสตาย หน้า 117)

5.3.2 การหลากคำตามลักษณะ เป็นการหลากคำตามลักษณะภายนอกของตัวละคร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“เมื่อหนุ่มน้อยมนสวามินได้เห็นนาง เขารู้สึกในบัดดลว่านางได้เด็ดเอาหัวใจของเขาไปด้วย ทำให้เขางงวยด้วยความรักนางจนแทบจะระงับสติไว้ไม่อยู่ ชายหนุ่มรำพึงแก่ตัวเองว่า นี่คือนางรติ (ชายาของกามเทพ) หรือไฉน”

(เรื่องที่ 15 มนสวามิน ตอนที่มนสวามินพบกับเจ้าหญิงศศิประภาและหลงรักนาง หน้า 137)

ตัวอย่างนี้เรียกมนสวามินตามลักษณะที่เห็นว่า หนุ่มน้อย และชายหนุ่ม

ตัวอย่างที่ 2

“ทันใดนั้นนางงามผู้มีพินอยู่ในหัตถ์ก็เริ่มขับลำนำเพลงเจื้อยแจ้ว...

พอร้องเพลงจบ นางโฉมงามก็กลับจมหายไปใ้นทะเลพร้อมกับตันกัลปพฤกษ์และมัญจาคาสนะที่นางนอน”

(เรื่องที่ 12 ที่รมทรรดิน ตอนที่ที่รมทรรดินเห็นนางวิทยากร หน้า 109)

ตัวอย่างนี้มีการหลากคำเรียกนางวิยาธราว่า นางงาม นางโฉมงาม ซึ่งเป็นการเรียกตามลักษณะของนาง

5.3.3 การหลากคำตามเหตุการณ์ เป็นการหลากคำโดยใช้คำที่เรียกแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ในเรื่อง และสามารถทราบว่าเป็นคำเดียวกันจากบริบทและเนื้อเรื่องตอนนั้น การหลากคำประเภทนี้ ทำให้ทราบลักษณะตัวละครและลักษณะสิ่งต่าง ๆ ในเรื่อง ปรากฏว่านิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดาใช้การหลากคำในลักษณะนี้เป็นจำนวนมาก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“เมื่อหนุมเจ้าเล่ห์ได้ฟังก็ตอบว่า ข้าเป็นนักบวชแสงบุญ... โยคีปลอมจึงทูลแนะนำให้นเรเทศนางไปเสียจากพระนคร”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฏ ตอนที่พุทธิศรีระดำเนิการตามแผนการที่วางไว้ โดยการปลอมเป็นโยคี รอยอยู่ที่สุสาน หน้า 26, 27)

คำว่า หนุมเจ้าเล่ห์ และโยคีปลอม ทั้งสองชื่อใช้เรียกตัวละครเดียวกัน คือ พุทธิศรีระผู้ปลอมเป็นโยคีวางแผนการอย่างแยบยลในการให้พระวัชรมกุฏได้นางปัทมาวดี จึงเรียกโยคีปลอมตามลักษณะการกระทำ และการวางแผนดังกล่าวว่า เป็นหนุมเจ้าเล่ห์

ตัวอย่างที่ 2

“นางแม่มดคนหนึ่งมีอำนาจตะแบงกล่ามิใช้น้อย แอบเข้ามาขโมยสร้อยประคำที่ข้าใช้ท้องบ่นมนตราอันศักดิ์สิทธิ์ไป ข้าลืมหาขึ้นเห็นนางตัวดีวิ่งหนีไปข้างหน้า”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฏ ตอนที่นางปัทมาวดีถูกพุทธิศรีระซึ่งเป็นโยคีปลอมใส่ร้าย หน้า 27)

จะเห็นว่าตัวอย่างนี้เรียกนางปัทมาวดีว่า เป็นแม่มด เพราะมีพฤติกรรมชั่วร้าย และเรียกนางผู้นี้ว่า นางตัวดี เนื่องจากประพฤติไม่ดี

ตัวอย่างที่ 3

“พราหมณ์เจ้าของบ้าน เมื่อรำยมนตร์เสร็จแล้ว ก็เอาคัมภีร์ไปเก็บไว้ที่เดิม ลงมือกินอาหารเสร็จแล้วก็เข้านอนในราตรี พราหมณ์อาคันตุกะก็กระทำเช่นเดียวกัน

พอเห็นพราหมณ์เจ้าของบ้านและภรรยาอนหลับแล้ว โยคีหนุมก็ลุกขึ้นค่อย ๆ ย่องไปที่เก็บคัมภีร์และหยิบเอาไป”

(เรื่องที่ 2 มันทรวดี ตอนที่พราหมณ์เจ้าของบ้านชุบชีวิตบุตรชายเสร็จ หน้า 32)

ตัวอย่างนี้เรียกตัวละครหนึ่งซึ่งเป็นโยคีว่า พราหมณ์อาคันตุกะ เนื่องจากพราหมณ์คนนี้ได้เข้าไปขออาหารจากบ้านพราหมณ์ผู้หนึ่ง จึงเรียกผู้มาเยือนว่าพราหมณ์อาคันตุกะ และเรียกอีกคำหนึ่งตามสถานภาพว่า โยคีหนุม

ตัวอย่างที่ 4

“เมื่อได้รัตนภรณ์อันมีค่าแล้ว ชายชู้ก็เก็บเข้ารวมกับหอสมบัติของตน อนิจจาเอ๋ย ขอให้ตรงดูเถิดว่า เจ้าผัวจําแลงนี้มันชั่วชาติเพียงไร มันติดการพนัน จนโง่หัวไม่ขึ้น คนอย่างนี้ใจแข็ง และคมกริบเหมือนดาบ

เจ้าโจรใจฉกาจเมื่อหลอกได้ทรัพย์ของภรรยาแล้ว ก็คิดจะฆ่านางเสีย”

“คืนหนึ่งอ้ายคนชั่วเห็นได้โอกาส ก็แอบฆ่าภรรยาของตนตอนที่นางหลับอยู่”

(เรื่องที่ 3 พระวิกรมเกศริน ตอนที่ชนทนต์ฆ่าภรรยา แล้วเอาสมบัติหนีไป พอใช้ทรัพย์หมด ก็กลับไปยังบ้านพ่อตา หน้า 37, 39)

ตัวอย่างนี้คำ “ชายชู้” “เจ้าผัวจําแลง” “เจ้าโจรใจฉกาจ” “อ้ายคนชั่ว” เป็นการหลากคำเรียกตัวละคร คือ ชนทนต์ตามพฤติกรรมชั่วร้ายที่ฆ่าได้แม้กระทั่งภรรยาที่รักเขาอย่างยิ่ง

ตัวอย่างที่ 5

“ที่รชมพรรดินีประสบเหตุการณ์ประหลาดอัศจรรย์ดังนั้นก็รำพึงแก่ตัวเองว่า

วันนี้เราได้ประจักษ์ภาพอันประหลาดเหลือเชื่อจริงหนอ ใครเล่าจะเคยคิดฝันบ้างว่า มีต้นกัลปพฤกษ์และนางเทพธิดาอยู่ในทะเล”

(เรื่องที่ 12 ที่รชมพรรดินี ตอนที่ที่รชมพรรดินีเห็นนางวิยาธร หน้า 109)

ตัวอย่างนี้หลากคำเรียก อัศจรรย์ อีกคำหนึ่งว่า เหลือเชื่อ ซึ่งสามารถทราบว่าเป็นคำเดียวกันจากข้อความแวดล้อม และจากเหตุการณ์ที่ที่รชมพรรดินีเห็นนางวิยาธรซึ่งไม่เคยเห็นมาก่อน จึงตกใจและประหลาดใจ

ตัวอย่างที่ 6

“ที่รชมพรรดินีได้ฟังก็เล่าเรื่องทูลพระราชบิดาตั้งแต่นั้นจนจบ ตลอดจนเรื่องที่เดินทางกลับจากสุวรรณทวีป และได้เห็นนางทิพย์ผุดขึ้นมาจากท้องทะเล”

“ข้าจะต้องได้เห็นนางยอดดวงใจนั้นให้ได้ มิฉะนั้นข้าคงตายแน่ ๆ ข้าจะเดินทางไปพบนางโดยทางที่เจ้าบอกข้า และในกรณีนี้ข้าจะไปคนเดียว เจ้าไม่ต้องไปด้วย ข้าจะมอบราชการทั้งปวงให้เจ้าดูแลจงอย่าขัดคำสั่งของข้า มิฉะนั้นมฤตยูจะไปเยือนเจ้าถึงบ้านทีเดียว”

(เรื่องที่ 12 ที่รชมพรรดินี ตอนที่พระราชบิดาเสด็จรับสั่งให้ที่รชมพรรดินีเล่าถึงการเดินทางของเขาเมื่อได้ฟังเรื่องนางวิยาธร ก็ตรัสจะไปตามหานาง หน้า 111)

ตอนนี้เรียกนางวิยาธรรว่า เป็นนางทิพย์ เนื่องจากนางมิใช่คนธรรมดา และเรียกนางยอดดวงใจเนื่องจากเป็นที่รักของพระยศเกตุ

ตัวอย่างที่ 7

“ขณะที่เดินทางไปนั้นทรงพบโยคีชื่อ กุศนาภ ในระหว่างทางจึงเข้าไปกระทำความเคารพอย่างนอบน้อม พระโยคีแลเห็นก็ยิ้มกล่าวปราศรัยแก่นักบวชปลอม”

“ลักษมีทัตต์แลดูพระราชบิดามีลักษณะผิดจากคนทั่วไป กล่าวคือ มีลายกนกจักรอยู่ที่ยอดเศียรและลักษณะต่าง ๆ แสดงวาระของกษัตริย์ก็มีความสนใจอนุญาตให้โยคีจําแลงโดยสารเรือไปด้วย”

(เรื่องที่ 12 ทิรฆทรตติน ตอนที่พระราชายศเกิดเดินทางไปหานางวิยาธร ระหว่างทางพบโยคี กุศนาภีชี้ทางให้ไปพบลักษมีทัตต์ หน้า 112)

ตัวอย่างนี้พระราชายศเกิดปลอมเป็นโยคีไปตามหานางวิยาธร จึงถูกเรียกว่า นักบวชปลอม และโยคีจำแลง

ตัวอย่างที่ 8

“ท่านได้ซ่อนเร้นนางอัปสรสมุทรนี้ โดยยื้อยุดเหตุภัยขององค์พระวิษณุไว้ให้เห็นห่างจากองค์พระลักษมี ด้วยประการฉะนี้แล ข้าพหอดตัวเองให้อยู่ในความพิทักษ์ของท่าน ไอ้สมุทรเทพผู้เป็นที่พึงของราชะเยี่ยงข้านี้ ขอได้โปรดประทานพรให้ข้าสมปรารถนาด้วยเถิด

ขณะที่พระราชาทรงกล่าวถ้อยคำนี้ นางโณมงามก็ค่อยอันตรธานตนหายไปจากท้องทะเล”

(เรื่องที่ 12 ทิรฆทรตติน ตอนที่พระราชายศเกิดเห็นนางวิยาธรแล้วก็กล่าวกับพระสมุทรทองคำ หน้า 113)

ตัวอย่างนี้เรียกนางวิยาธรว่า นางอัปสรสมุทร และนางโณมงาม เนื่องจากนางงามเปรียบได้กับอัปสรซึ่งผุดขึ้นกลางสมุทร

ตัวอย่างที่ 9

“รำลึกฉะนี้แล้ว ก็เตรียมจะไปพบจอมขมังเวทย์ผู้นั้น”

“จากนั้นราชาไสยเวทก็จูงมือสาวน้อยไปสู่ท้องพระโรงของกษัตริย์ผู้เป็นพระบิดาของเจ้าหญิงศศิประภา”

(เรื่องที่ 15 มนสวามิน ตอนที่มนสวามินจะไปหามูลเทวะให้ช่วยเรื่องเจ้าหญิงศศิประภา และตอนที่มูลเทวะช่วยเหลือมนสวามินโดยให้อมยาเมตกลายร่างเป็นหญิงสาว หน้า 139)

ตัวอย่างนี้เรียกมูลเทวะว่า จอมขมังเวทย์ และราชาไสยเวท เนื่องจากมูลเทวะมีความเชี่ยวชาญทางคุณไสย และเป็นผู้วางแผนให้มนสวามินได้เจ้าหญิงศศิประภาจึงหลีกคำเรียกดังกล่าว

ตัวอย่างที่ 10

“พระราชาก็แจ้งให้บุตรชายของมหามนตรีทราบชายหนุ่มได้ทราบดังนี้ อาการป่วยก็หายเป็นปกติทันที และรีบรับเงื่อนไขทันทึโดยไม่มีข้อต่อรอง ชายหนุ่มรีบดำเนินการวิวาห์ต่อไปจนจบถ้วนกระบวนการและตั้งนางมฤคางกวดีเป็นเมียหลวงอยู่ในบ้านหลังหนึ่ง และให้ว่าที่เมียคนที่สองหรือหญิงปลอมอยู่บ้านเดียวกัน ให้มีคณคอยระแวงระวังรับใช้นางอย่างดีที่สุด ส่วนชายโง่เมื่อจัดการเสร็จแล้วก็จัดแจงออกเดินทางไปจาริกแสวงบุญตามตี่ระต่าง ๆ เพื่อเอาใจนางตามข้อตกลง”

(เรื่องที่ 15 มนสวามิน ตอนที่มนสวามินในร่างแปลงกล่าวเงื่อนไขในการจะไปเป็นภรรยาของบุตรชายอำมาตย์ให้พระราชารับ หน้า 145)

ตัวอย่างนี้เรียกตามสถานภาพว่า บุตรชายของมหามนตรี และเรียกตามเหตุการณ์ที่บุตรชายอำมาตย์ไม่ทราบเรื่องของมนสวามินที่กลายเป็นหญิง เพียงแต่เห็นครั้งแรกก็หลงรัก นามนสวามินมาอยู่กับภรรยาของตน บุตรชายอำมาตย์จึงถูกเรียกว่า ชายโง่

ตัวอย่างที่ 11

“เมื่อหนุมเจ้าเล่ห์เล่ามาถึงตอนนี้ ก็สรุปว่าดังนั้นด้วยความอนุเคราะห์จากเทพกิติ หรือด้วย เวทมนตร์และโอสภกิติ บางทีก็อาจทำให้ผู้ชายกลายเป็นผู้หญิง หรือในทางกลับกัน ผู้หญิงกลายเป็นชายก็ได้ เหมือนกัน”

“เมื่อศิษย์ของจอมขมังเวทได้ฟังดังนี้ เขาก็เข้าใจว่านางหมายความว่าอะไร จึงประสมประเส แต่งเรื่องเพื่ออธิบายตนเอง”

(เรื่องที่ 15 มนสวามิน ตอนที่มนสวามินสนทนากับนางมฤคางกติภรรยาหลวงของบุตรอำมาตย์ หน้า 146-147)

ตัวอย่างนี้เรียกมนสวามินว่า หนุมเจ้าเล่ห์ ตามพฤติกรรมในเรื่อง และเขาเป็นลูกศิษย์ของมูลทေး จึงเรียกว่า ศิษย์ของจอมขมังเวท

ตัวอย่างที่ 12

“หลังจากนั้นไม่นานทั้งสามพระองค์ก็มาถึงหมู่บ้านของพวกภิลละ เป็นชุมชนชุมชนเต็มไปด้วยผู้คน ซึ่งเป็นพวกโจรลักเล็กขโมยน้อยในบ้านใกล้เรือนเคียง มันเอาทั้งชีวิตและทรัพย์สินเป็นประหนึ่งด่านแรกของ มฤตยูนคร

ฝ่ายพวกเหล่าร้ายแลเห็นพระเจ้าแผ่นดินเสด็จมาแต่ไกล ทรงพัสดราภรณ์ และประดับพระองค์ ด้วยมณีรัตนะหลากสิ่งดงาม พวกศวระซึ่งถืออาวุธนานาชนิดก็กรูกันจะเข้ามาปล้น เมื่อพระเจ้าธรรมะ ทอดพระเนตรเห็นดังนั้น ก็ตรัสแก่พระราชธิดาและมเหสีว่า พวกเจ้าป่าเถื่อนพวกนี้จะต้องจับพวกเจ้าก่อน แน่ ๆ เจ้ารีบหนีไปก่อนเถอะ เมื่อพระเจ้าแผ่นดินตรัสดังนี้ พระมเหสีจันทรวดี และพระราชธิดาลาวณยวดี ตกพระทัยมาก รีบพากันหลบเข้าป่าไปทันที เหลือแต่พระราชอาลักษณ์แต่พระองค์เดียวที่กวัดแกว่งอาวุธ เข้าฟันแทงศัตรูอย่างไม่คิดแก่ชีวิต และฆ่าพวกศวระตายลงหลายคน พวกโจรก็ตาหน้าเข้ามาอีกและยิงธนู เข้าม้างท่าฝน”

(เรื่องที่ 24 จันทสิงห์ ตอนที่พระราชธรรมาหนีจากการก่อกบฏของพระญาติ พร้อมกับมเหสี และพระราชธิดา หน้า 234)

ตัวอย่างนี้เรียกพวกภิลละว่า พวกเหล่าร้าย พวกศวระ พวกเจ้าป่าเถื่อน พวกโจร จะเห็นว่าเป็นการหลีกคำตามเหตุการณ์ เนื่องจากคำทั้งหมดล้วนเป็นคำที่หมายถึง พวกภิลละ หรือศวระซึ่งเป็น คนป่าเถื่อน และเป็นโจร

ตัวอย่างที่ 13

“ฝ่ายจันทสิงห์แลเห็นพระนางไว้ที่พึ่ง และไว้ผู้ปกป้องคุ้มครองเป็นที่น่าสงสาร จึงปลอมโยนเอาใจ ทั้งพระราชินี และธิดาให้คลายทุกข์ และขอร้องให้ผู้เคราะห์ร้าย ทั้งสองมาอยู่กับครอบครัวของตน ครั้นแล้ว จันทสิงห์กับบุตรชายก็พาสองแม่ลูกขี่ม้าเดินทางไปยังเมืองวิคตปุริอันเป็นที่อยู่ของตน พระเทวีนั้นเป็นผู้ไว้ ที่พึ่ง เมื่อได้รับความอนุเคราะห์ให้พ้นจากความลำบาก กิติพระทัยราวกับตายแล้วได้เกิดใหม่”

(เรื่องที่ 24 จันทสิงห์ ตอนที่พระนางจันทรวดีและเจ้าหญิงลาวณยวดีเล่าเรื่องให้จันทสิงห์และ บุตรชายฟัง หน้า 237)

ตัวอย่างนี้เรียกพระนางจันทรวดีและเจ้าหญิงลาวณยวดีว่า พระนาง พระเทวี และเรียกอีกอย่างว่า ผู้เคราะห์ร้าย เนื่องจากนางทั้งสองได้หนีมาจากผู้ก่อกบฏและยังต้องหนีพวกโจรอีก

ตัวอย่างที่ 14

“เจ้าโยคีทุศีล (โยคีศานติศีล) เจ้าอุบายนั้นคงจะไม่เลิกร่างาย ะ”

“เจ้าโยคีชาติชั่วนั้นจะเรียกข้าเข้าไปในศพนั่น และจะยกย่องให้เกียรติข้า ในฐานะเครื่องบูชาอันเป็นที่ปรารถนาอย่างสูงสุด”

(เรื่องที่ 24 จันทสิงห์ ตอนที่เวตาลเล่าแผนการของโยคีศานติศีลให้พระราชาตรีวิกรมเสน หน้า 238)

ตัวอย่างนี้โยคีศานติศีลผู้คิดฆ่าพระราชาตรีวิกรมเสน จึงถูกเรียกว่าเจ้าโยคีทุศีลและเจ้าโยคีชาติชั่ว

ตัวอย่างที่ 15

“เมื่อเขาเข้าไปแล้วก็กระทำอัญชลีต่อพระแม่เจ้า แล้วกระทำสมาธิจิตเพ่งเฉพาะพระเทวีผู้มีสิบแปดกร ถืออาวุธครบครันกำลังประหารมहिษาสูรอยู่ พลันดวงจิตก็ท่วมท้นด้วยแรงศรัทธาและภักดี ชายหนุ่มเข้าไปหมอบแทบบ่วงบาทของนาง ซึ่งกำลังกระที่บนทานพรายอยู่”

(เรื่องที่ 6 มัทนสุนทร ตอนที่ธนะวละเข้าไปในเทวาลัย เพื่อถวายสักการะเจ้าแม่กาลิ หน้า 66)

ตัวอย่างนี้เรียกอสูรพวกหนึ่งซึ่งเจ้าแม่กาลิประหารว่า มहिษาสูรและทานพ โดยทั้งสองคำทราบว่าเป็นอสูรพวกเดียวกันจากบริบท

ตัวอย่างที่ 16

“จงเอาเหล็กแหลมเผาไปนาศะโปกของนางเป็นเครื่องหมาย แล้วเก็บสร้อยถนิมพิมพาภรณ์เครื่องประดับกายของนางมาให้หมด จากนั้นขอให้เสด็จกลับมาตามทางเดิม เมื่อกลับมาบ้านแล้วข้าจะดำเนินการตามแผนที่คิดไว้ทุกอย่าง” เมื่อบุตรมนตรีกาล่าวดังนี้แล้วก็มอบเหล็กแหลมรูปตรีศูลอันเล็ก ๆ มีลักษณะแหลมราวกับขนหมูป่าให้แก่เจ้าชายเพื่อไปกระทำตามแผน เจ้าชายรับมาแล้วทรงพิจารณาอาวุธน้อยอันด้าเป็นมันขลับราวกับตะกั่วดำ”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฏ ตอนที่พุทธศิรีระวางแผนการให้พระวัชรมกุฏได้นางปัทมาวดีมาอยู่ด้วย หน้า 25)

ตัวอย่างนี้สามารถทราบได้ว่าเป็นสิ่งเดียวกันจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือ ในเรื่องนางปัทมาวดีถูกทำร้ายด้วยอาวุธเพียงชนิดเดียว

ตัวอย่างที่ 17

“พราหมณ์ที่เก็บเถาถ่านของนางและคงอยู่ที่ป่าช้าถึงกับสร้างที่อยู่ตรงที่เผาศพนาง และบำเพ็ญตบะเพื่อนางนั้นต่างหาก ควรจะได้เป็นสามีของนางโดยแท้ เพราะเขาอยู่กับนางตลอดเวลาได้ทอดทิ้งนางไปไหน แสดงความรักอันเต็มด้าต่อนางแม้เพียงนอนบนเถาฐลีของนางโดยมิได้รังเกียจ”

(เรื่องที่ 2 มันทรวดี ตอนที่พระราชาตรีวิกรมเสนตรัสตอบปัญหาของเวตาล หน้า 34)

ตัวอย่างใช้คำ “เถาถ่าน” และ “เถาฐลี” ในความหมายเดียวกัน คือ กระดูกที่เผาแล้ว ซึ่งทั้งสองคำนี้ความจริงมีความหมายที่แตกต่างกัน คือ เถาถ่าน หมายถึง สิ่งที่เป็นผงละเอียดยของสิ่งที่เหลือจากถ่านเผาหมดแล้ว เถาฐลี หมายถึง ฟันหรือละอองของสิ่งที่เหลือจากไฟเผา

ตัวอย่างที่ 18

“ท่านพี่ก็ควรจะทูลลาพระเจ้าแผ่นดิน โดยอ้างว่า จะไปบำเพ็ญบุญยาดรณมัสการสถานที่ศักดิ์สิทธิ์”

“ข้าบาทขอทูลลาไปบำเพ็ญบุญกิริยาตามเทวสถานต่าง ๆ”

“ตัวข้าเป็นพราหมณ์ชื่อ ทิรมทรรคิน ข้าเดินทางมาจากแคว้นอังคะเพื่อทำบุญจาริกไปในที่ต่าง ๆ (เรื่องที่ 12 ทิรมทรรคิน ตอนที่นางเมธาวดีแนะนำทิรมทรรคิน จากนั้นทิรมทรรคินก็ไปทูลขอพระราชายศเกตุ และตอนที่ทิรมทรรคินพบกับพ่อค้าธนิตัตต์ แล้วสนทนากัน หน้า 106,108)

ตัวอย่างนี้ทั้งสามคำเป็นการหลាកคำ ซึ่งมีการใช้เฉพาะเรื่องนี้ มีความหมายว่า การไปแสวงบุญตรงกับเหตุการณ์ในเรื่องที่ทิรมทรรคินจะไปแสวงบุญเพื่อจะได้หลีกหนีจากการนินทาว่าร้าย

ประโยค

นิทานเวตาลฉบับศักดิ์ศรี แยมันดามีการใช้ประโยค 8 ลักษณะ คือ

1. ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความ
2. ประโยคสรุปความ
3. ประโยคขนานความ
4. ประโยคเน้นความ
5. ประโยคขัดความ
6. ประโยครวมเนื้อความ
7. ประโยคละความ
8. ประโยคคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ

1. ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความ คือ ประโยคที่นำคำหรือข้อความที่เคยกล่าวถึงมากล่าวซ้ำอีก โดยการกล่าวซ้ำนั้น มิใช่เป็นการใช้คำฟุ่มเฟือย แต่เป็นการซ้ำคำหรือซ้ำความอย่างมีความหมาย (ชนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์. 2529 : 180)

นิทานเวตาลฉบับศักดิ์ศรี แยมันดามีการใช้ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความ 2 ลักษณะ คือ

- 1.1 ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความลักษณะกล่าวต่างจากเดิม
- 1.2 ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความลักษณะเน้นย้ำ

1.1 ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความลักษณะกล่าวต่างไปจากเดิม เป็นประโยคที่กล่าวใหม่ ในรูปที่เปลี่ยนไป แต่ยังคงความหมายเดิม

นิทานเวตาลฉบับศักดิ์ศรี แยมันดามีการใช้ประโยคซ้ำ 2 ลักษณะ คือ

- 1.1.1 ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความด้วยวิธีขยายความ
- 1.1.2 ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความด้วยวิธีใช้ถ้อยคำอื่นในความหมายเดิม

1.1.1 ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความด้วยวิธีขยายความ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

1

“ครั้นแล้วพระราชได้ประทานของขวัญอันล้ำค่าแก่วีรพรเพื่อเป็นเครื่องตอบแทนน้ำใจอันยิ่งใหญ่ /

2

คือทรงยกดินแดนแคว้นแลวและภรรยานางให้วีรพรปกครอง”

(เรื่องที่ 4 วีรพร ตอนที่พระราชศุภทรกะได้ประทานรางวัลให้กับวีรพร หน้า 56)

ตัวอย่างที่ 2

1

“จากนั้นมนสวามินก็มีชีวิตอย่างผาสุกในวังของนาง โดยดำรงร่างเป็นสองแบบ / กล่าวคือ / เมื่อ

2

ถึงเวลากลางวันก็เอาเม็ดยาวิเศษอมไว้ในปาก มีรูปร่างเป็นหญิง ตกถึงเวลากลางคืนก็กายเม็ดยาออก กลายร่างเป็นชาย”

(เรื่องที่ 15 มนสวามิน ตอนที่มนสวามินได้เจ้าหญิงศศิประภาเป็นภรรยา และอยู่ด้วยกันตลอดเวลา หน้า 143)

ข้อความในลำดับที่ 2 ของทั้งสองตัวอย่างกล่าวซ้ำข้อความที่ 1 โดยใช้ถ้อยคำอย่างอื่นที่มีส่วนขยาย

1.1.2 ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความด้วยวิธีใช้ถ้อยคำอื่นในความหมายเดิม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

1

“ลูกของพ่อ โฉนจึงเป็นทุกข์เป็นร้อนเช่นนี้ / เรื่องนี้ไม่เห็นจะยากเย็นอะไรเลย / ศุทธบฏจะต้องให้

ลูกสาวเขาแต่งงานกับลูกแน่ ๆ ถ้าพ่อไปเจรจาต่อเขาด้วยตนเอง ทั้งนี้ก็เพราะพ่อกับเขาดำรงก็มีฐานะเท่าเทียม

2

กัน ทั้งทรัพย์สินและกิจการงาน พ่อรู้จักเขาและเขาก็รู้จักพ่อดี / เพราะฉะนั้นเรื่องนี้ไม่ยากเลยในการที่จะไป พุดกับเขา”

(เรื่องที่ 6 มัทนสุนทรี ตอนที่วิมลกล่าวกับศุทธบฏบุตรชายของเขา หน้า 65)

ตัวอย่างที่ 2

1

“ข้าพิจารณาเรื่องนี้แล้วมีความเห็นว่า เจ้าหญิงควรเป็นภริยาของศศินโดยแท้ / เพราะว่าพระราช

2

ทรงยกนางให้แก่ศศิน และจัดพิธีวิวาห์ให้อย่างเปิดเผยต่อหน้าคนทั้งหลาย / เพราะฉะนั้นเจ้าหญิงจึงเป็น ภรรยาที่ถูกต้องตามกฎหมายของศศิน เขาเท่านั้นที่เป็นเจ้าของนางโดยไม่มีที่สงสัย”

(เรื่องที่ 15 มนสวามิน ตอนที่พระราชดำริกรรมแสนตรัสตอบเวตาล หน้า 148)

ตัวอย่างที่ 1 และตัวอย่างที่ 2 ใช้ข้อความในส่วนที่ 2 เป็นถ้อยคำอื่นในความหมายเช่นเดียวกับ ข้อความที่ 1

ตัวอย่างที่ 3

1

“ข้าไม่อยากจะทอดผู้หญิงที่ถูกขายอื่นทอดเสียแล้วดอก / ก็ภมรไหนเล่าจะปรารถนาดอกบัวที่ฝั่ง

2

ตัวอื่นย่ำยีเสียแล้วเล่า”

(เรื่องที่ 10 มัทนเสนา ตอนที่ธรรมทัตต์กล่าวกับนางมัทนเสนา หน้า 94)

ตัวอย่างนี้ข้อความส่วนที่ 2 กล่าวซ้ำโดยใช้ความเปรียบ

ตัวอย่างที่ 4

12

“ข้าขอทอดตัวเองให้อยู่ในความพิทักษ์ของท่าน / ไฉสมุทธเทพ ผู้เป็นที่พึ่งของราชะเยี่ยงข้านี้”
(เรื่องที่ 12 ตอนที่พระราชายศเกตุเห็นนางวิยาธรรแล้วก็กล่าวกับเทพแห่งมหาสมุทร หน้า 113)
ตัวอย่างนี้ข้อความที่ 2 กล่าวซ้ำด้วยถ้อยคำอื่น

1.2 ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความลักษณะเน้นย้ำ เป็นประโยคที่มีการซ้ำคำหรือซ้ำความในที่ใกล้เคียง กันเพื่อเน้นหรือย้ำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“จงเสด็จไปเถิด / ไปเสียวันนี้เลย เวลาอย่าค่า / ไปตามหนทางที่นางชีแนะไว้แล้วนั้นแหละ”
(เรื่องที่ 1 พระวัชรมงกุฏ ตอนที่พุทธศิระระกล่าวกับพระวัชรมงกุฏ หน้า 22)

ตัวอย่างที่ 2

“ข้าอยู่โดยปราศจากนางไม่ได้ / เป็นตายอย่างไร / ข้าก็จะอยู่โดยปราศจากนางไม่ได้”
(เรื่องที่ 15 มนสวามิน ตอนที่มนสวามินเห็นเจ้าหญิงศศิประภาไปแล้วก็กล่าวกับตนเอง หน้า 139)

2. ประโยคสรุปความ คือ ประโยคที่กล่าวประเด็นย่อยๆ หลายประเด็นนำมาก่อนในข้อความ แล้วจึงใช้คำที่เป็นคำรวมสรุปข้อความทั้งหมดข้างต้น เพื่อกระชับความและเนื้อความเด่นชัดขึ้น (ธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์. 2529 : 183)

นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตามีการใช้ประโยคสรุปความ 2 แบบ คือ

2.1 ประโยคสรุปความแบบมีคำสรุป

2.2 ประโยคสรุปความแบบไม่มีคำสรุป

2.1 ประโยคสรุปความแบบมีคำสรุป เป็นประโยคที่ใช้คำแสดงการสรุปความ การสรุปมี 2 ลักษณะ คือ

2.1.1 การสรุปโดยตรง

2.1.2 การสรุปโดยใช้คำแทน

2.1.1 การสรุปโดยตรง ใช้คำสรุป 2 แบบ คือ การสรุปโดยใช้คำรวม และการสรุปโดยใช้คำแสดงจำนวน

2.1.1.1 การสรุปโดยใช้คำรวม ปรากฏตอนท้ายข้อความ เช่น

ตัวอย่างที่ 1

1	“ความจริงปรากฏว่า ทุก ๆ วัน วีรวิระจะต้องเข้าเฝ้าพระราชาทอนเช้า ตอนกลางวัน ยืนยามอยู่หน้าประตูวัง มือถือดาบมั่นคง หลังจากนั้นก็กลับไปบ้าน จ่ายเงินหนึ่งร้อย ทินาร์แก่ภรรยาเป็นค่าอาหาร และจ่ายเงินหนึ่งร้อยเหรียญเพื่อเสื้อผ้า วิเลปนะเครื่อง ลูบไล้ร่างกายและซื้อหมากพลู เมื่ออาบน้ำแล้วเอาเงินหนึ่งร้อยเหรียญไปบูชาพระวิษณุ และพระศิวะ อีกสองร้อยเหรียญสุดท้ายใช้ทำบุญแก่พราหมณ์ที่ยากจน / <u>ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ คือ การใช้จ่ายประจำวันจากเงินค่ารับจ้างห้าร้อยเหรียญต่อวัน</u>”	2
---	---	---

(เรื่องที่ 4 วีรวิระ ตอนที่พระราชาศุทรกระรับสั่งให้คนติดตามดูพฤติกรรมของวีรวิระ หน้า 46)

ตัวอย่างข้อความส่วนที่ 1 เป็นการแจกแจงพฤติกรรมของวีรวิระไปพร้อมกับการแจกแจงค่าใช้จ่ายของวีรวิระ แล้วตอนท้ายสรุปรวมค่าใช้จ่ายทั้งหมดในแต่ละวัน โดยมีคำรวมช่วยสรุปว่า “ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้” ในข้อความส่วนที่ 2

2.1.1.2 การสรุปโดยใช้คำแสดงจำนวน ใช้คำสรุปบอกจำนวนนับที่ตอนต้น หรือตอนท้ายข้อความก็ได้

การสรุปในตอนท้ายข้อความ อาจใช้คำบอกจำนวนนับ เช่น “คนทั้งสามนี้” ปรากฏดังตัวอย่าง “ภรรยาของพราหมณ์ชื่อนางธรรมวดี และทั้งสองสามีภริยามีบุตรชายด้วยกันชื่อ สัตตวรา และ บุตรสาวชื่อ วีรวดี / คนทั้งสามนี้เป็นครอบครัวของเขา”

(เรื่องที่ 4 วีรวิระ กล่าวถึงครอบครัวของพราหมณ์วีรวิระ หน้า 46)

ตัวอย่างนี้กล่าวถึงบุคคล ด้วยการแสดงความสัมพันธ์ที่ละส่วน แล้วจึงสรุปความทั้งหมดเป็นจำนวนนับ คือ “คนทั้งสามนี้” และเรียกใหม่ว่า “ครอบครัวของเขา”

การสรุปในตอนต้นข้อความ อาจใช้คำบอกจำนวนนับ เช่น “ในจำนวนบุรุษทั้งสามคนนั้น” ปรากฏดังตัวอย่าง

“ในจำนวนบุรุษทั้งสามคนนั้น ข้าเห็นว่าโจรนั้นแลเป็นคนที่ใจกว้างอย่างแท้จริง / ที่เหลืออีกสองคน คนหนึ่งเป็นสามีของนาง เขาปล่อยนางไปด้วยความจำใจ เพื่อให้นางรักษาวาจาไว้ โดยที่เขายังมีจิตประหวัดว่า นางจะต้องเสียตัวแก่ชายอื่น / ส่วนไวศยบุตร ชื่อ ธรรมทัตต์นั้นแล้ว เขาปล่อยให้นางเป็นอิสระ เพราะเขารักนางด้วยตัณหาแต่แรก เมื่อตัณหาเบาบางลงแล้ว เขามีได้จริงจึงอะไรต่อนางอีก / โจรนั้นสิเป็นคนร้าย ทำมาหากินด้วยความทุจริต หากินอยู่ในความมืด คอยแสวงหาเหยื่อ เขาปล่อยนางไปและไม่เอาเครื่องประดับของนางเลย เพราะเห็นใจว่า นางเป็นคนดี”

(เรื่องที่ 10 มัทนเสนา ตอนที่พระราชาทริวิกรมเสนตรัสตอบเวตาล หน้า 98)

ตัวอย่างดังกล่าวใช้คำสรุปบอกจำนวนนับแสดงการสรุปความไว้ตอนต้น แล้วจึงกล่าวขยายความต่อไป

2.1.2 การสรุปโดยใช้คำแทน จะใช้คำสรรพนามหรือข้อความอื่นกล่าวแทนคำรวม เช่น “เรื่องราวเหล่านี้” “ที่กล่าวมานี้” “ด้วยประการฉะนี้แล” “ฉะนั้น”

นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แยมน์ดามีการสรุปโดยใช้คำแทนในข้อความที่มีการสรุปไว้เฉพาะ ส่วนท้ายของข้อความ และใช้คำแทนช่วยสรุปไว้ตอนท้ายในข้อความที่มีการสรุปทั้งตอนต้นและตอนท้ายของข้อความ

การสรุปในตอนท้ายของข้อความ โดยใช้คำแทนช่วยสรุปในตอนท้าย มีตัวอย่างต่อไปนี้
ตัวอย่างที่ 1

1	“อะไรนะ พระองค์ไม่ทราบได้อย่างไรในเมื่อนางให้สัญญาออกโจ่งแจ้งอย่างนั้น ก็เมื่อนางเอาดอกบัวตัดที่หู นางหมายจะบอกพระองค์ว่า ฉันอยู่ในแวนแคว้นของพระราชนามกรรโณตบล เมื่อนางบิดกลีบบัวเป็นอาภรณ์ทันตบัตร นางหมายความว่า จงรู้เถิดว่าฉันเป็นลูกของทันตแพทย์ที่เมืองนั้น การที่นางหยิบดอกบัวขึ้นชูบนศีรษะว่านางชื่อปัทมาวดี และการที่นางเอามือทาบหทัยประเทศก็หมายความว่า พระองค์สถิตอยู่ในหัวใจของนางแล้วนั่นเอง พระองค์ไม่รู้หรือว่า พระราชากรรโณตบลนั้นเป็นกษัตริย์แห่งแคว้นกลิงคะ และมีพระสหายที่โปรดปรานคนหนึ่งเป็นหมอฟันชื่อ สงครามวรรณ ก็ชายผู้นี้แหละ มีลูกสาวชื่อปัทมาวดี ผู้เป็นมุกดาแห่งโลกทั้งสาม และบิดาของนางตีราคานางเท่ากับชีวิตของเขานั้นเทียว / <u>เรื่องราวเหล่านี้ข้าพเจ้าทราบจากคำคนเขาพูดกันมานานแล้วเพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงตีความหมายของนางได้ถูกต้องไม่ว่านางจะแสดงท่าทีอย่างไร</u>”	2

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมงกุฏ ตอนที่พุทธศรีระลึกความจากท่าทางของนางปัทมาวดีให้พระวัชรมงกุฏฟัง หน้า 19)

ตัวอย่างนี้ข้อความส่วนที่ 1 เป็นการแจกแจงประเด็นย่อย ๆ ทีละประเด็น ส่วนข้อความส่วนที่ 2 เป็นการสรุปความ โดยมีคำ “เรื่องราวเหล่านี้” ช่วยสรุปความแทนคำรวม

ตัวอย่างที่ 2

1	“พระราชากรรโณตบลนั้นแหละ ขาดความรู้ความเข้าใจในนิติศาสตร์อันเป็นหลักที่พระเจ้าแผ่นดินควรจะรู้ ไม่สืบสวนข้อเท็จจริงให้ประจักษ์ในงาน อันเกี่ยวกับแวนแคว้นที่ตนปกครอง ไม่รู้จักการใช้จารชนให้เป็นประโยชน์แม้ในเรื่องของราษฎรภายใต้อำนาจของตัวเอง ก็ไม่รู้ ไม่มีความเฉลียวในเล่ห์ของทรชน ขาดความชำนาญในการตีความสิ่งที่ปรากฏ แม้ง่าย ๆ / <u>ที่กล่าวมานี้แล คือ ความบกพร่องอันควรนับว่า เป็นความผิดของพระราชากรรโณตบลโดยแท้</u>”	2

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมงกุฏ ตอนที่พระราชาตรีวิกรมเสนตรัสอธิบายคำตอบให้เวตาลฟัง หน้า 29)

ตัวอย่างนี้ข้อความส่วนที่ 1 เป็นการแจกแจงสาเหตุต่าง ๆ ที่ชี้ความผิดของพระราชา ในส่วนที่ 2 สรุปสาเหตุเหล่านั้นด้วยการใช้คำแทนให้ความกระชับว่า “ที่กล่าวมานี้แล”

ตัวอย่างที่ 3

1	“คนที่กระทำความผิดใดไว้ในชาติก่อน ย่อมไม่มีข้อสงสัยเลยว่าเขาจะต้องเสวยผลแห่งกรรมในชาตินี้ ชะตากรรมของเขาย่อมเที่ยงแท้แน่นอนไม่มีวันผันเป็นอื่น / <u>ฉะนั้นบุคคลใดที่เกิดมาไม่ว่าที่ใดสถานใด จะหลีกเลี่ยงพรหมลิขิตของตนหาได้ไม่</u>”	2

(เรื่องที่ 12 ทิรมทรรคิน ตอนที่นางวิทยารับร้องเพลง หน้า 113)

ตัวอย่างนี้ข้อความส่วนที่ 1 เป็นการแจกแจงความสัมพันธ์ของการกระทำที่อดีตมีผลต่อปัจจุบัน
ข้อความส่วนที่ 2 สรุปโยงความสัมพันธ์ โดยใช้คำแทนแสดงการสรุปว่า “ฉะนั้น”

ตัวอย่างที่ 4 มีการสรุปโดยใช้คำแทน ลักษณะเป็นคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ

1 “คนที่กล้าหาญที่สุดมิใช่วีรกรหรือ เพราะเขาได้ทำวีรกรรมที่ยากจะหาใคร
เสมอเหมือนในโลกนี้ และมีโชภรรยาของเขาดอกหรือที่กล้าหาญกว่า เพราะเป็นแม่ที่ต้อง
ทนเห็นลูกชายต้องถูกสังเวยไปต่อหน้าต่อตา และมีโชภรรยา คือ สัตตวร หรือหรือ แม้
จะเป็นเพียงเด็กแต่ก็กล้าพลีชีพของตน เพื่อพระราชและบิดาของตน / นี่ไม่เรียกว่า
วีรกรรมอันยอดเยี่ยมดอกหรือ” 2

(เรื่องที่ 4 วีรกร ตอนที่เวตาลโต้แย้งคำตอบของพระราชชาติวิกรมเสน หน้า 56)

ตัวอย่างนี้ข้อความส่วนที่ 1 แจกแจงประเด็นเป็นคำถามที่มีเหตุผลสนับสนุนเป็นคำตอบ แล้วสรุป
ด้วยคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบในข้อความส่วนที่ 2 โดยมีคำว่า “นี่” เป็นคำแทนแสดงการสรุป

การสรุปทั้งต้นและท้ายข้อความ ใช้คำแทนช่วยสรุปไว้ตอนท้ายด้วย มีตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

1

3 “มหามนตรีต้องเข้าใจตายหาได้เกี่ยวกับนางงามที่พระราชามาด้วยไม่ / แท้ที่จริง
เป็นเพราะชายที่ทรงคุณธรรมอันเลิศผู้นี้ได้ตระหนักแก่ใจว่า พระราชานั้นหาได้กระทำตนให้
เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมือง และราษฎรของพระองค์ไม่ พระองค์ทรงทอดทิ้งราชกิจไปอย่าง
คนไร้น้ำใจ เพียงเพราะต้องการผู้หญิงคนหนึ่งเท่านั้น ดั้วมหามนตรีเองต้องสู้ทนความ
เหนื่อยยากตรากตรำรับภาระอันยิ่งใหญ่แต่ผู้เดียว ในขณะที่พระราชมามีได้มีความรู้สึก แม้
แต่สักนิดว่า เขามีค่าในสายพระเนตรของพระองค์บ้างหรือไม่ / ด้วยประการฉะนี้แล คนดี ๆ
อย่างเขาจึงไม่อาจจะทนทานอยู่ต่อไปเพื่อคนที่เห็นแก่ตัวเช่นนั้นได้ เมื่อทนไม่ได้หัวใจของ
เขาจึงต้องแตกสลายดังนี้” 2

(เรื่องที่ 12 ที่รชมทรรคิน ตอนที่พระราชชาติวิกรมเสนตรัสตอบเวตาล หน้า 121)

ตัวอย่างนี้ข้อความส่วนที่ 1 สรุปความในลักษณะปฏิเสธ ข้อความส่วนที่ 2 อธิบายให้เหตุผล
ทีละประเด็น และข้อความส่วนที่ 3 สรุปผลซ้ำในลักษณะที่ย้ำ โดยใช้ถ้อยคำอื่น ซึ่งต่างจากส่วนที่ 1
ใช้คำแทนเป็นคำรวมว่า “ด้วยประการฉะนี้แล”

ตัวอย่างที่ 2

1 “เศรษฐีใจอ่อน รีบไปเฝ้าพระราช ทูลขอไถ่ตัวนักโทษด้วยเงินมหาศาลหลาย
ร้อยโกฏี แต่พระราชาก็ไม่ทรงฟัง / เพราะโจรผู้นี้ได้ปล้นสะดมทรัพย์สินราษฎรมาแล้วเป็น
มูลค่ามหาศาล และทำร้ายผู้คนมากมายนับไม่ถ้วน ยิ่งกว่านั้นกว่าจะจับมันมาได้ พระองค์
ต้องเสี่ยงเอาชีวิตเป็นเดิมพัน / ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ จึงไม่สามารถจะปล่อยโจรให้เป็นอิสระ
ได้” 2

3

(เรื่องที่ 14 พระเจ้าวีรเกตุ ตอนที่นางรัตนวดีขอให้บิดาไปช่วยนายโจร หน้า 132)

ตัวอย่างนี้ข้อความที่ 1 สรุปผลก่อน แล้วแจกแจงเป็นสาเหตุเป็นประเด็นย่อย 3 ประการ
ตั้งข้อความส่วนที่ 2 และสรุปอีกในข้อความส่วนที่ 3 โดยใช้กลุ่มคำสรุปว่า “ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้”

ตัวอย่างที่ 3

1

“หัวใจของเราต้องทนทุกข์ทรมานด้วยความคิดอันเจ็บปวด / ที่ว่าฝ่าเท้าอันแบบ
บางอ่อนละมุนของเจ้า ควรจะอยู่บนพรมอันอ่อนนุ่ม กลับมาต้องบุกดงพงหนามอันทำให้
เจ็บปวดมิใช่น้อย ยังฝุ่นละอองที่ฟุ้งขึ้นมาจากการก้าวย่างนั้นเล่า ก็มาเกาะติดตามหน้าตา
และผิวพรรณ ทำให้หม่นหมองเสียเปล่า ๆ ทั้งแสงอาทิตย์อันแผดจ้า ก็ทำให้ร่างอันงาม
สลวยแบบบางปานกลีบดอกไม้ของเจ้า ต้องระทระทวยอ่อนแรงลง / เพียงแต่คิดแค่นี้
หัวใจข้าก็พลอยเจ็บปวดไปหมด”

2

3

(เรื่องที่ 24 จันทสิงห์ ตอนที่จันทสิงห์กล่าวกับพระราชนิ และพระราชธิดา หน้า 236-237)

จากตัวอย่างข้อความส่วนที่ 1 สรุปความ แล้วขยายความคิดที่ละประเด็นในข้อความส่วนที่ 2
และข้อความส่วนที่ 3 ก็สรุปความซ้ำความคิดตามที่สรุปไว้ในข้อความส่วนที่ 1 อีกครั้ง โดยมี “เพียงแต่คิด
แค่นี้” แสดงการสรุป

2.2 ประโยคสรุปความแบบไม่มีคำสรุป เป็นประโยคที่มีประเด็นนำก่อนสรุปความ
ทั้งหมดในตอนท้าย โดยไม่แสดงคำสรุปไว้ ผู้อ่านต้องอาศัยบริบท จึงจะเข้าใจ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

1

2

“นางตะลึงต่อภาพที่เห็นเบื้องหน้า ลืมเก็บดอกไม้ ลืมเคลื่อนไหว / ลืมหมดทุกอย่าง”

(เรื่องที่ 15 มนสวามิน ตอนที่เจ้าหญิงศศิประภาพกับมนสวามิน หน้า 138)

ตัวอย่างนี้ข้อความส่วนที่ 1 แจกแจงการกระทำย่อย ๆ แล้วสรุปรวม โดยไม่ใช้คำสรุปในข้อความ
ส่วนที่ 2

ตัวอย่างที่ 2

1

“การสัมผัสกับร่างกายของชายหนุ่มเป็นความรู้สึกแปลกใหม่ที่ข้าไม่เคยประสบ
มาก่อน การกอดอย่างนี้มนวลละมุนละไมของเขา ทำให้ข้ารู้สึกเหมือนถูกชะโลมลูบด้วย
ผงจันทร์อันหอมกรุ่น และรู้สึกเต็มตื่นด้วยความอึดเอิบใจ ราวกับได้ลิ้มรสทิพย์อาหารใน
ดวงเดือน / ข้ารู้สึกเป็นสุขเหลือที่จะบรรยายออกมาได้”

2

(เรื่องที่ 15 มนสวามิน ตอนที่เจ้าหญิงศศิประภาเล่าเรื่องที่พบกับมนสวามินให้นางแปลงฟัง
หน้า 141)

ตัวอย่างนี้ข้อความส่วนที่ 1 เป็นการแจกแจงความรู้สึกต่าง ๆ และข้อความส่วนที่ 2 เป็นการ
สรุปความ

3. ประโยคขนานความ คือ ประโยคที่มีเนื้อความเกี่ยวพันต่อเนื่องกัน และเสริมความแก่กัน ช่วยให้ข้อความเด่นชัดขึ้น (เปลื้อง ณ นคร. 2512 : 33 ; 2542 : 34)

นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา มีการใช้ประโยคขนานความ 3 ลักษณะ คือ

- 3.1 ประโยคขนานความที่มีลักษณะเป็นคู่ขนาน
- 3.2 ประโยคขนานความที่มีลักษณะเป็นเงื่อนไข
- 3.3 ประโยคขนานความที่มีลักษณะเป็นเหตุผล

3.1 ประโยคขนานความที่มีลักษณะเป็นคู่ขนาน เป็นประโยคที่มีเนื้อความคล้ายตามกัน โดยใช้สันธานคู่ "ใด...นั้น" เช่น สิ่งใด...สิ่งนั้น ผู้ใด...ผู้นั้น ฯลฯ ทำให้เนื้อความมีน้ำหนักยิ่งขึ้น

นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดาใช้ประโยคขนานความลักษณะเป็นคู่ขนาน เพื่อยืนยันเหตุผล ซึ่งเฉพาะสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือย้อนความเดิม สามารถแบ่งย่อยเป็น 2 ลักษณะ คือ

3.1.1 ประโยคขนานความที่ใช้สันธานคู่เชื่อม จะใช้คำ ใด และ นั้น ต่อท้าย เช่น トラバใด...トラバนั้น คนใด...คนนั้น อาจมีการเติมหน้าคำสันธานให้สมบูรณ์ขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1 มีการเติมหน้าคำหรือข้อความหน้าสันธานคู่เชื่อมส่วนแรก

"ในสองคนนี้คนใดก็ตามมีศีรษะของชายผู้เป็นสามีติดอยู่ ก็คนนั้นแหละควรเป็นสามีแท้ ๆ ของนาง"

(เรื่องที่ 6 มัทนสุนทรี ตอนที่พระราชาทริวิกรมแสนตรัสตอบเวตาล หน้า 69)

ตัวอย่างที่ 2

"เมื่อใดคำสาปสิ้นสุดลง เมื่อนั้นผู้ถูกสาปจะได้คืนสู่สภาพเดิม และกลับไปอยู่กับพวกพ้องตามเดิม"

(เรื่องที่ 12 ที่รพพรรคิน ตอนที่นางวิทยาธรรกล่าวกับพระราชายศเกตุ หน้า 118)

3.1.2 ประโยคขนานความที่ใช้สันธานคู่เชื่อมเพียงคำเดียว โดยละสันธานส่วนหลังไว้ในกรณีที่เข้าใจได้ชัดเจนแล้ว ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

"ตราบใดที่ข้ายังมีชีวิตอยู่ (ตราบนั้น) ข้าอาจเป็นก้างขวางคอนาง"

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฏ ตอนที่พุทธิศรีระกล่าวกับพระวัชรมกุฏตอนหนึ่งถึงการที่นางปัทมาวดีต้องการฆ่าเขา หน้า 24)

ตัวอย่างที่ 2

"เอาเถิด เจ้าจะพ้นโทษสักวันหนึ่ง / คือเมื่อใดก็ตามถ้ามีพระราชองค์หนึ่งชื้อยศเกตุ ผู้ครองแคว้นอังคะเดินทางมาถึงที่นี่ พระองค์จะได้เป็นสามีของเจ้า ได้เห็นรากษสกลืนกินเจ้าเป็นอาหาร พระองค์จะฆ่ามัน / (เมื่อนั้น) เจ้าก็จะได้อิสระอีกครั้งหนึ่ง และพ้นจากคำสาปของข้า"

(เรื่องที่ 12 ทิรมหรรณิน ตอนที่นางวิทยาทูลเรื่องของนางที่ถูกบิดาสาปให้พระราชายศเกตุพัง หน้า 118)

3.2 ประโยคขนานความที่มีลักษณะเป็นเงื่อนไข เป็นประโยคที่นามากล่าว โดยใช้คำเชื่อมแสดงเงื่อนไขระหว่างข้อความแรกและข้อความหลัง ซึ่งการใช้คำเชื่อมคู่ อาจละคำใดคำหนึ่งไว้

นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตาใช้ประโยคขนานความที่มีลักษณะเป็นเงื่อนไข 3 ลักษณะ คือ

3.2.1 ประโยคเงื่อนไขที่ใช้ “ถ้า...ก็”

3.2.2 ประโยคเงื่อนไขที่ใช้ “แม้...ก็”

3.2.3 ประโยคเงื่อนไขที่ใช้ “ก็...จะ”

3.2.1 ประโยคเงื่อนไขที่ใช้ “ถ้า...ก็” แสดงความให้คล้อยตามกัน จะเชื่อมด้วย “และ” ความขัดแย้งกันจะเชื่อมด้วย “แต่” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“ถ้า¹นกแก้วชนะ จะได้นกขุนทองเป็นเมีย / และถ้า²นางนกขุนทองชนะ นกแก้วจะต้องกลายเป็นทาสของนางตลอดไป”

(เรื่องที่ 3 พระเจ้าวิกรมเกศริน ตอนที่นกแก้วและนกขุนทองโต้เถียงกัน ในที่สุดก็ทำพินันกัน หน้า 36)

ตัวอย่างข้างต้นใช้เงื่อนไขและผลลัพธ์ โดยละ “ก็” ไว้ เนื่องจากมีกริยาช่วย “จะ” แล้ว และเชื่อมเงื่อนไขคู่ด้วย “และ” ให้ความคล้อยตามกัน

ตัวอย่างที่ 2

“ถ้า¹เจ้ายอมเป็นเครื่องสังเวยพระแม่เจ้าจันทิ พระราชาก็จะรอดชีวิต / แต่ / ถ้า²เจ้าไม่ยินยอม พระราชาก็จะต้องสูญเสียพระชนม์ชีพภายในสามวัน”

(เรื่องที่ 4 วีรพร ตอนที่วีรพรเล่าเรื่องทั้งหมดให้บุตรชายฟัง หน้า 50)

ตัวอย่างนี้แต่ละข้อความมีสันธานคู่ “ถ้า...ก็” ระหว่างสองเงื่อนไข ใช้ “แต่” เป็นส่วนเชื่อมแสดงความขัดแย้ง

ตัวอย่างที่ 3 มีประโยคเงื่อนไขที่ใช้สันธานคู่ “ถ้า...ก็” จำแนกเงื่อนไขเป็นส่วน ๆ

“ถ้า¹ข้าได้หญิงบริสุทธิ์จากตระกูลพราหมณ์มาสักคนหนึ่ง ข้าจะลองดูซิว่า ข้าจะมีความรักนางได้หรือไม่ / ถ้า²เขายังไม่สามารถทำให้รักนางได้ ก็ไม่ต้องสงสัยเลยว่า ข้าจะต้องไปถึงขั้นที่ 10 (ตาย) แน่ ๆ / ถ้า³เขาตายลง พ่อของเขาคือเป็นมหามนตรีของข้าก็จงถึงความพินาศ / ถ้า⁴เขาถึงความพินาศ อาณาจักรของข้าก็ย่อมพลอยพินาศไปด้วย / ลองบอกหน่อยทีว่า ข้าจะอย่างไรดี”

(เรื่องที่ 15 มนสวามิน ตอนที่พระราชายศเกตุตรัสกับบรรดาอำมาตย์เกี่ยวกับบุตรชายอำมาตย์ หน้า 144)

ตัวอย่างนี้เงื่อนไขทั้งหมดแสดงเนื้อความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน โดยที่ความทวีขึ้นตามลำดับจากตัวเองตาย บิดาตายไปจนถึงความพินาศของบ้านเมือง

3.2.2 ประโยคเงื่อนไขที่ใช้ “แม่...ก็” แสดงความคล้อยตามกัน หรือขัดแย้งกัน
ดังตัวอย่าง

“ผู้หญิงดั้นแม่ผัวจะชั่วชาติสักปานใด นางก็ไม่เคยเปลี่ยนแปลงความรู้สึกเคารพรักที่นางมีต่อเขา”
(เรื่องที่ 3 พระเจ้าวิกรมเกศริน ตอนที่นางรัตนาวลีเห็นสามีซึ่งเป็นคนชั่วกลับมา ก็ยังไปต้อนรับ เป็นอย่างดี หน้า 39)

ตัวอย่างนี้ใช้คำเชื่อม “แม่...ก็” ทำให้ความขัดแย้งกัน

“ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาใจของข้าก็เฝ้าแต่คิดถึงเขามิรู้วาย / ยามดื่นก็รู้สึกเหมือนเขาอยู่เคียงข้าง และแม้ยามหลับ ข้าก็แลเห็นเขาในความฝันว่า เขาประคองกอดแลจมพิตข้าอย่างนิ่มนวล”

(เรื่องที่ 15 มนสวามิน ตอนที่เจ้าหญิงศศิประภาเล่าเรื่องที่พบกับมนสวามินให้นางแปลงฟัง หน้า 141)

ตัวอย่างนี้ใช้เงื่อนไขและผลลัพธ์ โดยมีการละ “แม่” ไว้ในข้อความแรก แล้วเชื่อมด้วย “และ” แสดงความคล้อยตามกันกับข้อความหลัง ซึ่งมีการขยายความเป็นประโยคใหม่ด้วย

3.2.3 ประโยคเงื่อนไขที่ใช้ “ก็...จะ” ทำให้ความคล้อยตามกัน หรือขัดแย้งกัน
ดังตัวอย่าง

“ชีวิตของลูกทั้งสองของข้าก็สิ้นสุดไปแล้ว ชีวิตของข้าจะมีประโยชน์อันใดเล่า”

(เรื่องที่ 4 วีรกร ตอนที่นางธรรมวดีกล่าวกับวีรกรผู้เป็นสามี หน้า 51)

3.3 ประโยคขนานความที่มีลักษณะเป็นเหตุผล เป็นประโยคที่มีการลำดับเหตุและผลสัมพันธ์กัน ทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่ประโยคนั้นมีสาระและน่าเชื่อถือ (ธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์. 2529 : 179 ; สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. 2531 : 67)

นิทานเวตาลฉบับศักดิ์ศรี แยมันดดาใช้ประโยคขนานความเป็นเหตุผลกัน 3 ลักษณะ คือ

3.3.1 ประโยคขนานความที่มีสาเหตุเดียวส่งผลประการเดียว

3.3.2 ประโยคขนานความที่มีสาเหตุเดียวส่งผลหลายประการ

3.3.3 ประโยคขนานความที่มีสาเหตุหลายๆ ประการส่งผลประการเดียว

3.3.1 ประโยคขนานความที่มีสาเหตุเดียวส่งผลประการเดียว โดยกล่าวผลขึ้นก่อนเหตุ เช่น

“เรารู้สึกเหมือนเจ้าทั้งสองเหมือนดังเทวีรดิกับปรีดิหนีมาสู่ป่านี้ เพราะความเศร้าโศกที่พระกามเทพถูกเผาผลาญด้วยไฟกรดจากพระเนตรของพระศิวะหรือ”

(เรื่องที่ 24 จันทสิงห์ ตอนที่จันทสิงห์กล่าวกับพระราชินี และพระราชธิดา หน้า 236)

ตัวอย่างนี้กล่าวถึงผลก่อน คือ จันทสิงห์รู้สึกสงสาร และเห็นใจพระมเหสีและพระราชธิดา อันเนื่องมาจากสาเหตุที่นางทั้งสองต้องสูญเสียพระเจ้าธรรมะ เหมือนนางรติที่สูญเสียกามเทพ

3.3.2 ประโยคขนานความที่มีสาเหตุเดียวส่งผลหลายประการ โดยยกเหตุก่อนผล ดังข้อความว่า

“เพราะการที่เจ้าทำการสังเวทต่อข้าด้วยชีวิตของลูกชายผู้ประเสริฐดังนี้ / พระราชาศุทรก็จะมิพระชนม์ชีพยาวนาน และอาณาจักรของพระองค์จะรุ่งโรจน์สืบไปชั่วกาลนาน”

(เรื่องที่ 4 วีรกร ตอนที่วีรกรตัดศีรษะบุตรชายถวายเจ้าแม่กาลิแล้ว ก็มีเสียงกล่าวมาจากอากาศ หน้า 51)

ตัวอย่างนี้ข้อความแรกมีสาเหตุประการเดียว คือ การสังเวทบุตรชายของวีรกรให้เจ้าแม่กาลิ ทำให้เกิดผลตามมา 2 ประการ คือ พระราชามีพระชนม์ยืนนาน และครองอาณาจักรที่รุ่งโรจน์

3.3.3 ประโยคขนานความที่มีสาเหตุหลาย ๆ ประการส่งผลประการเดียว ดังข้อความว่า

“เพราะหัวเป็นส่วนสำคัญที่สุดของร่างกาย และเป็นสิ่งที่ทำให้คนเราจำได้ว่า ใครเป็นใคร / การที่จะชี้ว่าใครเป็นใครก็ต้องดูที่หัวของคนคนนั้นแหละ”

(เรื่องที่ 6 มัทนสุนทรี ตอนที่พระราชาตรีวิกรมเสนตรัสตอบเวตาล หน้า 69)

ตัวอย่างนี้ใช้ประโยคขนานความลักษณะเป็นเหตุผล คือ ข้อความแรกเป็นเหตุมีด้วยกัน 2 ประการ ได้แก่ หัวเป็นส่วนสำคัญ และเป็นสิ่งที่ทำให้เราจำได้ ส่งผลเพียงประการเดียว คือ ตัดสินได้ว่าเป็นใคร

4. ประโยคเน้นความ คือ ประโยคที่เรียบเรียง เพื่อเน้นความที่ต้องการกล่าวถึง โดยอาจใช้วิธีเปรียบเทียบให้เห็นความสำคัญ ซึ่งบอกระดับเหนือขึ้นไป หรือลำดับสิ่งต่าง ๆ ที่มีระดับน้ำหนักแตกต่างกัน (ธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์. 2529 : 182)

นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แยมน์ดดามีการใช้ประโยคเน้นความ 3 ลักษณะ ดังนี้

4.1 ประโยคเน้นความด้วยวิธีเปรียบเทียบให้เห็นความสำคัญ

4.2 ประโยคเน้นความด้วยวิธีกล่าวต่างจากเดิม

4.3 ประโยคเน้นความโดยวิธีชี้เหตุและผล

4.1 ประโยคเน้นความด้วยวิธีเปรียบเทียบให้เห็นความสำคัญ เป็นประโยคเน้นความที่ให้เห็นความสำคัญเหนือขึ้นตามลำดับ โดยใช้ความเปรียบ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

“เจ้าชายมีสหายผู้หนึ่งชื่อ พุทธิศรีระ ซึ่งทรงรัก และดีราคาคุณค่าของเขาเท่ากับชีวิตของพระองค์นั้นเทียว”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ กล่าวถึงพุทธิศรีระซึ่งเป็นพระสหายของพระวัชรมกุฎ หน้า 17)

ตัวอย่างนี้ให้เห็นความสำคัญของพุทธิศรีระ ซึ่งพระวัชรมกุฎทรงรักเขามาก

ตัวอย่างที่ 2

“บิดาของนางดีราคานางเท่ากับชีวิตของเขานั้นเทียว”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมงกุฏ ตอนที่พุทธศักระตีความทำทางของนางปัทมาวดี หน้า 19)

ตัวอย่างนี้ให้เห็นความสำคัญของนางปัทมาวดี ซึ่งบิดารักนางมาก

4.2 ประโยคเห็นความด้วยวิธีกล่าวต่างจากเดิม เป็นประโยคที่ใช้ถ้อยคำแตกต่างกันหลายลักษณะ รวมแล้วเน้นย้ำถึงสิ่งเดียวกัน เพื่อให้เห็นความสำคัญ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

“ขอเกียรติคุณจงมีแด่พระเทวีผู้ประหารมहिษาสูรในบรรพกาล พระผู้ทำลายชีพของทานพรุ / โอ พระเทวีผู้ทรงตรีศูลเป็นเทพอาวุธ ขอความรุ่งโรจน์ จงมีแด่พระโลกมาดาผู้เป็นยอดแห่งผู้เป็นมารดาทั้งหลาย พระองค์เป็นผู้นำความบันเทิงสุขมาสู่ทวยเทพและเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งโลกทั้งสาม / ขอสิทธิศักดิ์ จงมีแด่พระองค์ ผู้มีพระบาทอันชาวโลกทั้งมวลพึงกราบไหว้ พระเป็นที่พึ่งของสัตว์นิกรทั้งหลายผู้มาพึ่งพำนักจิตเพื่อความหลุดพ้น / ขอชัย จงมีแด่พระองค์ผู้ทรงพัสดราภรณ์ คือ รัศมีแห่งสุริยะผู้ขับไล่ความมืดความวุ่นวายให้สิ้นไป / โอ พระแม่เจ้ากาลิ พระเทวีผู้ทรงสายประคำคือกะโหลกมนุษย์ และทรงประดับพระเศียรด้วยกระดูกแห่งสรีระ ขออนันตชัย จงมีแด่พระองค์พระศิวา / ขอทรงมีพระเกียรติยั่งยืนนาน / ขอพระองค์ทรงพอพระทัยในการสังเวศิระของข้า และทรงอวยพระพรให้พระราชบุตรจะมีชนมายั่งยืนนานเกิด”

(เรื่องที่ 4 วีรพร ตอนที่วีรพรกล่าวกับเจ้าแม่กาลีก่อนจะฆ่าตัวตายตามภรรยาและบุตร หน้า 53)

ตัวอย่างดังกล่าวเน้นความสำคัญของเจ้าแม่กาลิ โดยกล่าวถึงคุณวิเศษแต่ละอย่าง แล้วก็ถวายพระพร ซึ่งมีน้ำหนักมากขึ้นเป็นระยะ ๆ

ตัวอย่างที่ 2

“โอ พระเทวีเจ้า พระผู้ทรงความสำคัญอันเอกอุภฏ์เหนือเทพอื่นใด / พระผู้ทรงความบริสุทธิ์และเจ้าแห่งกฎอันศักดิ์สิทธิ์ / พระผู้เป็นอรรธภาคแห่งพระศิวะผู้เป็นพระสวามี / พระผู้เป็นสรณะแห่งสตรีทั้งมวลในสากลโลก / พระผู้ขจัดความโศกศัลย์ให้สิ้นไป โอ พระเทวี เหตุไฉนพระองค์จึงทรงพรากน้องและสามีของข้าไปเสียเล่า”

(เรื่องที่ 6 มัทนสุนทรี ตอนที่นางมัทนสุนทรีกล่าวกับเทวรูปเจ้าแม่กาลิ หน้า 67)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่าแต่ละส่วน กล่าวย้ำคุณลักษณะอันวิเศษของเจ้าแม่กาลิ โดยข้อความสุดท้ายเป็นคุณลักษณะที่วิเศษสุด คือ เจ้าแม่กาลิทรงเป็นที่พึ่งของสตรีทั้งหลายในสากลโลก

4.3 ประโยคเห็นความโดยวิธีชี้เหตุและผล เป็นประโยคที่มีการเน้น โดยการเชื่อมโยงเหตุและผล ให้เห็นผลที่มีความสำคัญขึ้น ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

“ใครก็ตามที่สร้างสมบุญไว้ในชาติปางก่อน มาถึงชาตินี้ก็ย่อมได้เสวยผลบุญของตนอย่างไม่มีที่สงสัย / เพราะชะตากรรมใดเล่าจะมาเปลี่ยนแปลงให้เป็นอื่นได้”

(เรื่องที่ 12 ที่รชมพรรดิน ตอนที่นางวิยาธรขับลำนำเพลง หน้า 109)

ตัวอย่างนี้เชื่อมโยงเหตุและผล คือ การทำความดีไว้ในอดีตอย่างไร ปัจจุบันก็จะได้รับผลดีตอบสนองด้วย

ตัวอย่างที่ 2

“บารมีของพระเจ้าแผ่นดินย่อมคุ้มครองทวยราษฎร์ทั้งปวง / และในหมู่ราษฎร มนตรีเป็นบุคคลที่สำคัญกว่า / ถ้ามন্ত্রীพินาศ การคุ้มครองของพระราชาก็ไม่มีผล”

(เรื่องที่ 15 มนสวามิน ตอนที่บรรดาอำมาตย์ทูลพระราชายศเกตุ หน้า 144)

ตัวอย่างนี้เชื่อมโยงเหตุและผล คือ บารมีของพระราชาคุ้มครองมนตรีได้ พระราชาก็สามารถคุ้มครองราษฎรได้ ดังนั้นการคุ้มครองมนตรีจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

5. **ประโยคขัดความ** คือ ประโยคที่มีเนื้อความขัดกัน ประโยคแรกแสดงการกระทำที่ขัดแย้งหรือกล่าวให้เห็นเป็นตรงข้าม หรือความหมายขัดจากที่ควรจะเป็น โดยแย้งกับข้อความในประโยคที่ตามมา (ธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์. 2529 : 180-181)

ประโยคขัดความในนิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา จะมีลักษณะเป็นเหตุผล โดยไม่กล่าวขัดความในทันที แต่จะแจกแจงเหตุและผล โดยกล่าวถึงผลก่อนเหตุทีละประเด็น สุดท้ายจึงกล่าวขัดความเป็นเหตุผล ซึ่งการขัดความดังกล่าว ทำให้เนื้อความขัดแย้งกัน เช่น

“ข้ารู้ว่าข้าไม่อาจจะยับยั้งเจ้าได้ เพราะเจ้ามีความตั้งใจแน่วแน่ที่จะทำเช่นนั้น / ข้ารู้ว่าเจ้าจะทนทานต่อไปอีกไม่ไหว เพราะเมื่อสิ้นลูก ชีวิตเจ้าก็พลอยสิ้นสูญไปด้วย / แต่อย่าโทษว่าเป็นความผิดของตัวเองเลยเพราะเจ้าเองมิได้ถูกกำหนดให้ต้องสังเวยชีวิต”

(เรื่องที่ 4 วีรกร ตอนที่นางธรรมวดีภรรยาของวีรกรจะเผาตัวตายตามบุตรชาย วีรกรขัดไม่ได้ หน้า 52)

6. **ประโยครวมเนื้อความ** เป็นประโยคที่มีเนื้อความย่อย ๆ หลายประโยครวมกัน และแต่ละเนื้อความมีความสัมพันธ์ต่อกัน เมื่ออ่านจบประโยคจะได้เนื้อความที่สมบูรณ์ (สุชาติ ลาวัลย์กุล. 2532 : 81)

นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตาใช้ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กัน 6 ประเภท ดังนี้

- 6.1 ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางเวลา
- 6.2 ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางเหตุและผล
- 6.3 ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันโดยมีเงื่อนไข
- 6.4 ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางขัดแย้ง
- 6.5 ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางขยายความ
- 6.6 ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันโดยมีความหมายทำนองเดียวกัน

6.1 **ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางเวลา** เป็นประโยคที่มีเนื้อความย่อยในประโยคสัมพันธ์กัน เนื่องจากเวลาที่เหตุการณ์นั้น ๆ เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกัน (สุชาติ ลาวัลย์กุล. 2532 : 82)

นิทานเวตาลฉบับของศกดิ์ศรี แย้มนัดดาใช้ประโยชน์จากความที่สัมพันธ์กันทางเวลา 3 ลักษณะ คือ

- 6.1.1 เหตุการณ์สองเหตุการณ์เกิดขึ้นพร้อมกัน
- 6.1.2 เหตุการณ์สองเหตุการณ์ต่อเนื่องกัน
- 6.1.3 เปรียบเทียบเหตุการณ์ในอดีตกับเหตุการณ์ปัจจุบัน

6.1.1 เหตุการณ์สองเหตุการณ์เกิดขึ้นพร้อมกัน ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

1	“เมื่อนางลับสายตาไปแล้ว ความทุกข์ก็กลับมาสูมอก ทำให้ร้อนรมในใจเหลือที่จะทนทาน / ขณะนั้นดวงอาทิตย์ก็ค่อยคล้อยต่ำลงทางทิศตะวันตก เหมือนกับว่ายังอาลัยที่จะมิได้พบเห็นเธออีก ส่วนดวงศศิ เมื่อถึงเวลาดอกบัวกุ่มุทเริ่มขยายกลีบแมงป่านในราตรี แล้วค่อยเคลื่อนขึ้นสู่ขอบฟ้าเปล่งรัศมีสีนวลโยแผ่ซ่านไปทั่วนภดลเหมือนจะช่วยปลอบใจที่รุ่มร้อนของชายหนุ่มให้บรรเทาลง” (เรื่องที่ 10 มัทนเสนา ตอนที่นางมัทนเสนาจากธรรมทัตตีไป หน้า 93)	2
---	---	---

จากตัวอย่างมีเหตุการณ์เกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน 2 เหตุการณ์ คือ นางมัทนเสนาจากธรรมทัตตีไป ดังข้อความส่วนที่ 1 ขณะเดียวกันดวงอาทิตย์กำลังตกและพระจันทร์กำลังขึ้น ซึ่งรายละเอียดต่าง ๆ ให้ไว้ในส่วนที่ 2

ตัวอย่างที่ 2

“เขาก็ตั้งใจบริหารราชการแผ่นดินด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างดีเรื่อยมา / ในขณะที่พระราชทรงปล่อยพระองค์ให้เพลิดเพลินอยู่แต่ในฮาเร็ม หมกมุ่นอยู่กับนางบำเรอ และเสียงเพลงอันไพเราะ ไม่สนใจใยดีกับเสียงทักท้วงของผู้ปรารภนาดีทั้งหลาย”

(เรื่องที่ 12 ที่รมหรรณิน กล่าวถึงพระราชายศเกตุ หน้า 104-105)

ตัวอย่างข้างต้นนี้แสดงพฤติกรรมของพระราช และอำมาตย์ในช่วงเวลาเดียวกัน โดยใช้คำเชื่อม “ขณะที่”

6.1.2 เหตุการณ์สองเหตุการณ์ต่อเนื่องกัน เช่น

“พระราชพร้อมด้วยครอบครัวเดินทางไปตลอดคืนกับบรรลู่ถึงป่าเชิงเขาวินธัย / พอตีเป็นเวลารุ่งสาง พระสุรยาทิตย์ก็ขึ้นสู่ขอบฟ้าทางทิศตะวันออก ฉายรัศมีเป็นแสง ประหนึ่งหัตถ์ทิพย์กำลังห้ามไว้”

(เรื่องที่ 24 จันทสิงห์ ตอนที่พระราชธรรมะ มหะสิจันทรวดี และพระราชธิดาลาวณยวดีเดินทางมาถึงป่าเชิงเขาวินธัย หน้า 234)

จากตัวอย่างข้างต้นเหตุการณ์ต่อเนื่องกัน แล้วมาหยุด คือ เดินทางมาตลอดคืน แล้วเวลารุ่งสางก็หยุดที่ป่าเชิงเขาวินธัย

6.1.3 เปรียบเทียบเหตุการณ์ในอดีตกับเหตุการณ์ปัจจุบัน เช่น

“ลูกเอ๋ย เจ้าเออะไรมาพูด / แต่ก่อนนี้ผู้ชายทั้งรูปงาม มีทรัพย์ และมีคุณธรรมมากมายหลายคน มางอนง้อต่อเจ้าให้เลือกเขาเป็นสามี เจ้าก็ไม่ไยดี ปฏิเสธไปหมดทุกราย / มาบัดนี้เจ้ากลับมาเลือกใจต่ำช้า เป็นสามี / เจ้าคิดอย่างไรเล่าลูกเอ๋ย”

(เรื่องที่ 14 พระเจ้าวีรเกตุ ตอนที่รัตนทัตต์ทราบว่ารัตนวดีบุตรสาวต้องการนายโจรเป็นสามี จึงกล่าวกับนาง หน้า 132)

ตัวอย่างข้างต้นตั้งคำถามแล้วเปรียบเทียบเหตุการณ์อดีตกับปัจจุบัน ทำให้เห็นพฤติกรรมที่เปลี่ยนไป

6.2 ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางเหตุและผล เป็นประโยคที่กล่าวถึง เหตุการณ์หลาย ๆ เหตุการณ์ที่มีเหตุและผลสัมพันธ์กัน (สุชาติ ลาวัลย์กุล. 2532 : 83)

นิทานเวตาลฉบับศักดิ์ศรี แย้มนั้ดดาใช้ประโยครวมเนื้อความที่กล่าวถึงเหตุการณ์เพียงเหตุการณ์เดียวหรือหลายเหตุการณ์ ซึ่งทำให้เกิดเหตุและผลที่สัมพันธ์กันหลายประการ เช่น

1

“เมื่อพราหมณ์ทั้งสามแลเห็นนางมันทรวดีผู้งามเจิดฉายราวเทพอัปสรปรากฏเฉพาะหน้า /

2

3

ต่างก็แทบจะคลั่งตายเพราะความรัก / และต่างก็ห่มเถียงแก่งแย่งกรรมสิทธิ์ในตัวนางด้วยกัน ไม่มีใครยอมเสียสละแก่กัน”

(เรื่องที่ 2 มันทรวดี ตอนที่โยคีชุบชีวิตนางมันทรวดีฟื้นขึ้นมา หน้า 33)

จากตัวอย่างข้างต้นข้อความส่วนที่ 1 เป็นสาเหตุซึ่งมีประการเดียว คือ “เห็นนางงาม” ส่งผล 2 ประการ คือ พราหมณ์ทั้งสองคนแสดงอาการคลั่งนาง และได้เถียงกัน แล้วไม่มีใครยอมกัน ดังข้อความส่วนที่ 2 และส่วนที่ 3

6.3 ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันโดยมีเงื่อนไข เป็นประโยคที่มีเนื้อความย่อย แสดงเงื่อนไขที่แตกต่างกันไปในเรื่องเดียวกัน ทำให้เกิดความสัมพันธ์กันระหว่างเนื้อความ เช่น

“ราชะ ถ้าพระองค์ตั้งพระทัยจริงจิงว่า จะส่งตัวหม่อมฉันไปเป็นเมียลูกมุขมนตรีคนนั้น หม่อมฉัน ก็ยอม แต่โปรดทรงระลึกว่า หม่อมฉันเป็นคนที่พราหมณ์ชราผู้หนึ่งนำมาฝากพระองค์ไว้และตัวเขาก็หายสาบสูญไป ถ้าหม่อมฉันจะต้องแต่งงานในครั้งนี้ หม่อมฉันจะต้องขอให้สามีของหม่อมฉันกระทำบุญเสียก่อน คือ ให้เขาออกเดินทางจาริกแสวงบุญไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามตึระ (ทำน้ำ) ต่าง ๆ อันเป็นที่ตั้งเทวาลัยของทวยเทพ เมื่อครบ 6 เดือนที่เขาไปประพฤตินุญญาตราเสร็จเรียบร้อยแล้วกลับมาบ้าน เมื่อนั้นแหละจึงค่อยส่งหม่อมฉันไปเป็นเมียเขา เงื่อนไขที่หม่อมฉันกราบทูลนี้จะรับได้หรือไม่ ถ้าไม่รับ แต่จะบังคับหม่อมฉันให้เป็นเมียเขา หม่อมฉันก็จะกีดล้นให้ขาด ข้าตัวตายให้รู้แล้วรูดไป”

(เรื่องที่ 15 มนสาวามิน ตอนที่มนสาวามินในรูปร่างแปลงกราบทูลเงื่อนไขในการเป็นภรรยาของ บุตรมนตรีให้พระราชายศเกตุพัง หน้า 145)

ตัวอย่างนี้กล่าวถึงเงื่อนไขที่นางแปลงเสนอพระราช เมื่อพระองค์จะส่งนางไปเป็นภรรยาของ บุตรชายอำมาตย์ เงื่อนไข คือ นางยินยอม แต่บุตรชายอำมาตย์ต้องจาริกแสวงบุญก่อนเป็นเวลา 6 เดือน ถ้าไม่รับเงื่อนไขนี้ นางก็จะฆ่าตัวตายด้วยการกัฏลินตนเอง

6.4 ประโยครวมเนื้อความที่มีความสัมพันธ์กันทางขัดแย้ง เป็นประโยคที่มีใจความย่อย ๆ เป็นส่วนขยายให้ข้อความขัดแย้งกัน เช่น

1

“ความงามของนางเป็นที่จับใจของบุรุษทั้งหลาย ฉะนั้นจึงมีผู้ชายมารักใคร่นางและสว่สนนางเป็น

2

ภรรยา / ไม่แต่เพียงบรรดาไวศยะตระกูลใหญ่ ๆ เท่านั้น แม้ราชาทั้งหลายก็หลงใหลใฝ่ฝันในตัวของนาง อยาก

3

4

จะได้เป็นชายาด้วยกันทั้งสิ้น / แต่นางมิได้ปลงใจรักใคร่บุรุษใดเลย / ไม่ว่าจะเป็นใครต่อเป็นองค์อมรินทร์นาง ก็ไม่ปรารถนา”

(เรื่องที่ 14 พระเจ้าวีรเกตุ กล่าวถึงนางรัตนวดีบุตรสาวของเศรษฐีรัตนทัตต์ หน้า 129)

ตัวอย่างนี้ข้อความส่วนที่ 1 เป็นใจความหลักที่มีเหตุก่อนผล โดยมีข้อความส่วนที่ 2 มาขยาย และข้อความส่วนที่ 3 เป็นใจความหลักที่ขัดแย้งกับข้อความส่วนที่ 1 โดยมีข้อความส่วนที่ 4 มาขยาย ดังนั้น ข้อความส่วนที่ 2 และส่วนที่ 4 เป็นข้อความที่ขยายใจความหลัก ทำให้เนื้อความยิ่งขัดแย้งกัน

6.5 ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางขยายความ เป็นประโยคที่มีใจความย่อย ขยายใจความหลักของประโยค ทำให้ใจความสัมพันธ์กัน

นิทานเวตาลฉบับศักดิ์ศรี แยมน์ดดาใช้ประโยคนี้ 3 ลักษณะ คือ

- 6.5.1 ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางขยายความใช้ใจความย่อย ๆ ขยายใจความหลัก ด้วยการให้รายละเอียด
- 6.5.2 ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางขยายความใช้ใจความย่อย ๆ ขยายใจความหลัก ด้วยการเปรียบเทียบ
- 6.5.3 ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางขยายความใช้ใจความย่อย ๆ แสดงเหตุและผล

6.5.1 ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางขยายความใช้ใจความย่อย ๆ ขยายใจความหลัก เป็นประโยคที่มีใจความย่อยหลายประโยคมาขยายใจความหลักให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

นิทานเวตาลของฉบับศักดิ์ศรี แยมน์ดดาใช้ประโยคที่มีใจความย่อย ๆ ขยายใจความหลัก โดยประโยคย่อย ๆ มีความสำคัญเท่าเทียมกัน และใจความย่อยสัมพันธ์ในลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ ให้รายละเอียดในใจความหลัก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

1

2

“ความงามอันก่อปรด้วยเสน่ห์อันลึกล้ำของนาง / ผู้มีอกอันเต็มอัม มีคอกเป็นสามปล้องราวกับ
รั้วคลื่นในทะเลสาบ และมีเอวอันบางสลวยรับกับสะโพกอันกลมกลึง”

(เรื่องที่ 10 มัทนเสนา ตอนที่ธรรมชาติตั้งสิ่งในความงามของนางมัทนเสนา หน้า 92-93)

ตัวอย่างที่ 2

1

“วันหนึ่งที่ชมพรรษินแลไปในทะเล เห็นลูกคลื่นใหญ่พุ่งขึ้นไปในอากาศ / มีต้นกล้วยพฤษ
ชูดันและกิ่งก้านเป็นทองระยิบระยับ มีแก้วประพาฬเกาะอยู่ตามกิ่งแพรวพราว ต้นไม้นั้นมีดอกและผล
เป็นเพชรพลอยหลากสีสวยงามยิ่งนัก บนกิ่งของต้นไม้มีร่างของนางงามอันหาที่เปรียบมิได้เอนร่าง
นอนอยู่บนรัตนบรณงกอันงามวิจิตร”

2

(เรื่องที่ 12 ที่ชมพรรษิน ตอนที่ชมพรรษินมองเห็นต้นกล้วยพฤษในทะเลระหว่างเดินทางกลับ
จากสุวรรณทวีป หน้า 109)

ตัวอย่างที่ 3

1

“ทันใดก็ประสพภาพนครอันงามวิจิตรตั้งอยู่เบื้องหน้าเป็นที่มหัศจรรย์ยิ่งนัก / นครนั้น
สว่างรุ่งเรืองด้วยปราสาทราชวัง อันมีเสาทำด้วยรัตนมณีสีต่าง ๆ เป็นประกายระยิบระยับมีหลังคา
อันดาษด้วยทองศฤงคิ ทอแสงวูบวามลั่งเมลิอง หน้าต่างทุกบานก็ประดับด้วยไข่มุกขาวปลั่งเป็น
สายสร้อยห้อยระย้า”

2

(เรื่องที่ 12 ที่ชมพรรษิน ตอนที่พระราชายศเกิดตามนางวิยาธรลงไปทะเล หน้า 114)

ตัวอย่างที่ 4

1

“พระราชได้ประทับอยู่กับนางในอุทยานเป็นเวลาหกวัน / ทรงเล่นน้ำในสระแก้วอันมี
ดอกบัวบานสะพรั่งกับนาง / น้ำในสระอุบลนั้นแผ่ไพศาลสุดสายตา มีคลื่นม้วนตัวเป็นเกลียววิ่งเข้า
สู่มังไม่ขาดระยะ ยังเสียงให้บังเกิดดังซำผสานเสียงหงส์และนกกาเรียนที่บินและเล่นอยู่เหนือผิวน้ำ”

2

(เรื่องที่ 12 ที่ชมพรรษิน ตอนที่พระราชายศเกิดได้ประทับอยู่กับนางวิยาธร หน้า 118-119)

จากตัวอย่างที่ 1 ถึงตัวอย่างที่ 4 ข้อความส่วนที่ 1 เป็นใจความหลัก ข้อความส่วนที่ 2 เป็น
ใจความย่อยให้รายละเอียดขยายใจความหลัก

6.5.2 ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางขยายความใช้ใจความย่อย ๆ
ขยายใจความหลักด้วยการเปรียบเทียบ ทำให้เนื้อความสัมพันธ์กัน ดังตัวอย่างไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

1 2

“มีพระมหากษัตริย์องค์หนึ่ง ทรงนามว่าพระเจ้าวิกรมเกศริน / ซึ่งทรงมีคุณธรรมอันไพศาลพอๆ กับท้องพระคลังของพระองค์ซึ่งอุดมด้วยมณีรัตนะนับไม่ถ้วน”

(เรื่องที่ 3 พระเจ้าวิกรมเกศริน ตอนที่เวตาลเล่านิทานอีกเรื่องหนึ่งให้พระราชชาติวิกรมแสนฟัง หน้า 35)

ตัวอย่างที่ 2

1 2

“ต่อมาเศรษฐีจัดการแต่งงานกับพ่อค้าหนุ่มผู้มั่งคั่งชื่อสมุทรทัตต์ / ซึ่งมีฐานะเท่าเทียมกันทั้งทรัพย์สมบัติและรูปสมบัติอันงามพร้อม / เป็นที่ตองตาของสตรีทั้งหลายซึ่งทอดสายตาให้ด้วยความหลงใหลราวกับนกจิ้งจอกที่คลั่งไคล้ต่อแสงจันทร์ฉะนั้น”

(เรื่องที่ 3 พระเจ้าวิกรมเกศริน ตอนที่ธรรมทัตต์บิดาของนางวสุทัตดาจัดงานแต่งงานนางกับสมุทรทัตต์พ่อค้าหนุ่ม หน้า 40)

ตัวอย่างที่ 3

1 2

“แต่ครั้งดึกดำบรรพ์ ยังมีนครใหญ่แห่งหนึ่งชื่อ โศภาวดี มีพระเจ้าแผ่นดินปกครองอยู่ทรงนามว่า ศุทระกะ เป็นผู้ห้าวหาญอย่างยอดเยี่ยมในสงคราม / ซึ่งไฟแห่งชัยชนะของพระองค์ถูกกระพือโหมให้เจิดจ้าด้วยพัทที่โบกจากหัตถ์ของนางกษัตริย์ที่ตกเป็นเชลยเพราะสามีทั้งหลายต้องพ่ายแพ้ในสงคราม”

(เรื่องที่ 4 วีรกร กล่าวถึงพระราชศุทระกะ หน้า 45)

ตัวอย่างที่ 4

1 2

“ข้าแต่พระสมุทรคงคาอันเป็นรัตนากرของโลก ผู้ทรงความลึกซึ่งดื่มด่ำจนสุดที่จะหยั่งได้ / ท่านได้ซ่อนเร้นนางอัปสรสมุทรนี้ไว้โดยย้อยุดหฤทัยขององค์พระวิษณุไว้ให้เห็นห่างจากองค์พระลักษมี / ด้วยประการฉะนี้แล ข้าขอทอดตัวเองให้อยู่ในความพิทักษ์ของท่าน / โอสมุทรเทพผู้เป็นที่พึงของราชะเยี่ยงข้านี้ ขอได้โปรดประทานพรให้ข้าสมปรารถนาด้วยเถิด”

(เรื่องที่ 12 ทิรมหรรณิน ตอนที่พระราชายศเกตุเห็นนางวิทยาธร แล้วก็กล่าวกับเทพแห่งมหาสมุทร หน้า 113)

ตัวอย่างที่ 5

1

2

“ทันทีที่พระราชาทอดพระเนตรเห็นนาง พระองค์ก็มีพระทัยแช่มชื่นขึ้นทันที / ประหนึ่งว่า บรุษที่เดินกระเซอะกระเซิงมาในทะเลทรายในเวลากลางวันที่ร้อนระอุ ด้วยแดดที่แผดเผาอย่างแรงกล้า และได้พบแม่น้ำโดยบังเอิญ”

(เรื่องที่ 12 ทิรมหรรณวิน ตอนทีพระราชายศเกตุตามนางวิทยาธรลงในทะเล จนได้พบกับนางวิทยาธร หน้า 114-115)

ตัวอย่างที่ 6

1

2

“ห้องนั้นตกแต่งงดงามตระการตาด้วยของมีค่าราคาแพงทั้งสิ้น / เมื่อกระทบแสงตะเกียงก็สะท้อนเป็นประกายระยิบระยับ ดูราวกับสวรรค์ได้บาดาลอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งพลีมิได้เป็นเจ้าของฉะนั้น”

(เรื่องที่ 14 พระเจ้าวีรเกตุ ตอนที่โจรชวนพระเจ้าวีรเกตุไปยังที่อยู่ของเขา โดยมิรู้ว่าพระองค์ปลอมตัวมา แล้วพระราก็ตอบตกลง หน้า 130)

ตัวอย่างที่ 1 ถึงตัวอย่างที่ 6 ข้อความในลำดับที่ 2 ขยายความด้วยการเปรียบเทียบ

6.5.3 ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางขยายความโดยใช้ใจความย่อย ๆ เป็นเหตุและผลกัน เป็นประโยคที่มีใจความย่อยซึ่งเป็นเหตุและผลขยายใจความหลัก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

1

2

“ข้าคิด / ว่าแผ่นดินโลกนี้มีเกียรติมหาศาลในรัชสมัยของพระองค์นี้โดยแท้ ทั้งนี้เพราะพระองค์ทรงบำเพ็ญบารมีมาโดยตลอด มิได้หยุดเว้นแม้แต่สักวัน”

(เรื่องที่ 4 วีรกร กล่าวถึงพระราชานุทรรกะ หน้า 45-46)

ตัวอย่างที่ 2

1

2

“นายวาณิชแลเห็นทีรมหรรณวินนั่งอยู่ที่ลานหินแต่ลำพัง / มีท่าทางอิดโรย เพราะแสงอาทิตย์ที่

3

ร้อนแรงและเหน็ดเหนื่อยจากการเดินทางไกล / ก็มีใจเมตตา เพราะผู้ที่แลเห็นนั้นเป็นพราหมณ์ เพราะสวมสายยัชโญปวีตและมีเครื่องหมายบางประการแสดงให้รู้ว่าเป็นพราหมณ์ผู้สูงส่ง”

(เรื่องที่ 12 ทิรมหรรณวิน ตอนที่ทีรมหรรณวินพบกับพ่อค้านิธิทัตต์ หน้า 107-108)

ตัวอย่างที่ 1 และตัวอย่างที่ 2 ข้อความในลำดับที่ 1 เป็นใจความหลัก ข้อความส่วนที่ 2 และส่วนที่ 3 เป็นใจความย่อยที่แสดงเหตุและผล

6.6 ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันโดยมีความหมายทำนองเดียวกัน เป็นประโยคที่มีใจความย่อย ๆ แสดงความหมายสอดคล้องกัน หรือแสดงความหมายทำนองเดียวกัน ทำให้เนื้อความสัมพันธ์กัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“เจ้าชายวัชรมกุฏ เมื่อมิได้เห็นนางอีกแล้วก็เปรียบเหมือนนัวยาทที่สิ้นไรซึ่งมนตร์วิเศษ / ¹เมื่อ ²
เสด็จกลับถึงพระนครก็มีแต่จิตประหวัดคิดถึงนางอยู่มิรู้วาย / ทรงตกอยู่ในอารมณ์รันทด / มีแต่ความ
³
เศร้าสร้อยอาวรณ์หาแต่นางผู้เดียว”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฏ ตอนที่พระวัชรมกุฏได้พบกับนางปัทมาวดี แล้วนางก็จากไป
 หน้า 18-19)

ตัวอย่างนี้ใจความย่อในข้อความส่วนที่ 2 และส่วนที่ 3 แสดงความหมายสอดคล้องกันกับ
 ส่วนที่ 1 ซึ่งต่างก็หมายถึง ความเจ็บปวดใจที่ไม่ได้พบนาง ทำให้หมดอาลัยตายอยาก

ตัวอย่างที่ 2

“เมื่อราชบุตรได้ฟังคำเฉลยอันแจ่มแจ้งของบุตรมนตร์ดังนี้ ก็มีใจปลอดโปร่ง สิ้นความกังวลวิตก
มีใบหน้าอันแจ่มชื่นขึ้นทันที”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฏ ตอนที่พุทธิศรีระดีความท่าทางของนางปัทมาวดีให้พระวัชรมกุฏฟัง
 หน้า 19)

“ใจปลอดโปร่ง” “สิ้นความกังวลวิตก” และ “ใบหน้าอันแจ่มชื่น” ล้วนเป็นถ้อยคำที่ทำให้เกิด
 ความหวัง

ตัวอย่างที่ 3

¹ “ธรรมเนียมที่กลับไปบ้าน ใจยังคิดถึงนางอยู่ตลอดเวลา / ²นอนพลิกกระสับกระส่ายอยู่ไปมาบนเตียง
³
 ถึงแม้ว่ามีตรสหาย และญาติพี่น้องจะชักชวนให้ไปหาสาเหตุเพียงไร เขาก็ไม่ยอมตอบ / หัวใจปั่นป่วนเพราะ
 ฤทธิกาเมเทพ”

(เรื่องที่ 10 มัทนเสนา ตอนที่ธรรมเนียมกลับบ้านไป ก็คิดถึงแต่นางมัทนเสนา หน้า 93)

ตัวอย่างนี้ข้อความทั้งสามมีความหมายทำนองเดียวกัน คือ บ่งบอกอาการที่หลงรักนาง

ตัวอย่างที่ 4

¹ “ทันทีที่พระราชพาหุจบ ก็บังเกิดความหลงใหลใฝ่ฝัน / ²อยากจะได้เห็นนางเป็นกำลัง / ทรงรุ่มร้อน
³
⁴
 พระทัยด้วยความรัก / จนคิดว่าราชอาณาจักรและชีวิตของพระองค์หมดความหมายลงทันทีถ้ามิได้นางเชยชม
 สมพระทัย”

(เรื่องที่ 12 ทิรฆทรศิน ตอนที่ทิรฆทรศินเล่าถึงการเดินทางของเขาและเล่าเรื่องของนางงามทูล
 พระราชา หน้า 111)

จากตัวอย่างข้างต้นใจความย่อแต่ละข้อความล้วนเสริมให้มีความหมายหนักแน่นขึ้น หรือเพิ่มมากขึ้น บ่งบอกถึงความกระวนกระวายใจเต็มที่

ตัวอย่างที่ 5

“ระหว่างทางที่นางจากไป นางเหลียวหลังกลับมาดูเขาย่อย ๆ ด้วยความอาวรณ เมื่อกลับสู่วัง แล้วนางก็โศกครวญหวนหาแต่เขาผู้เป็นวีรบุรุษในใจของนาง ทิวาและราตรีก็ผ่านไปด้วยความตรอมใจในความรักที่นางมีต่อเขา”

(เรื่องที่ 15 มนสวามิน ตอนที่นางกำนัลพาเจ้าหญิงศศิประภากลับวัง หน้า 139)

“ความอาวรณ” “โศกครวญหวนหา” “ความตรอมใจในความรัก” ทั้งสามคำล้วนเป็นคำที่บอกถึงความไม่สมหวังในรัก

ตัวอย่างที่ 6

“ชายหนุ่มรู้สึกใจหายที่ต้องพรากจากนางงาม มีความรู้สึกเหมือนหัวใจของตนถูกปล้นเอาไปจาก
ร่างฉะนั้น ชายหนุ่มเฝ้าแต่ครุ่นคิดถึงนางอยู่มิวาย / หลับตาลงคราใดก็แลเห็นแต่ใบหน้าของนางทุกครั้ง /
หัวใจก็เจ็บปวดไปหมดด้วยพิษพญางูแห่งความรักอันแรงร้าย / นอนกระสับกระส่ายเดียวลุกเดียวนั่งหา
ความสงบมิได้”

(เรื่องที่ 15 มนสวามิน ตอนที่บุตรชายอำมาตย์หลงรักมนสวามินในร่างหญิงสาว หน้า 143)

ตัวอย่างนี้ในแต่ละข้อความล้วนเป็นอาการอย่างเดียวกัน คือ อาการของผู้ที่ตกอยู่ในความรัก

ตัวอย่างที่ 7

“เมื่อพระราชารู้คำถามของเวตาลเช่นนั้น ทรงไตร่ตรองแล้วไตร่ตรองเล่า / รู้สึกวนเวียน
พระเศียร / นึกไม่ออกว่าจะตอบอย่างไรดี / จึงเสด็จต่อไปในความเงิบ ไม่ตรัสอะไร”

(เรื่องที่ 24 จันทสิงห์ ตอนที่เวตาลเล่าเรื่องจบลงก็ตั้งปัญหาถามพระราชาทริวิกรมเสน หน้า 238)

ตัวอย่างนี้ข้อความในแต่ละข้อความ มีความหมายเดียวกัน คือ คิดอยู่ตลอดเวลา

7. ประโยคละความ คือ ประโยคที่มีการละข้อความบางตอนไว้ โดยข้อความที่จะมีการกล่าวไว้ในตอนต้นแล้ว เช่น

“ในกรณีที่บิดามารดาของนางปัทมาวดีต้องสิ้นชีวิตลงไปในนี้ ทรงเห็นว่าเป็นความผิดของใคร บุตรมนตรี หรือว่าเจ้าชาย หรือนางปัทมาวดีกันแน่ โปรดทรงวินิจฉัยให้ข้าพ้องน้อยเถอะ”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ ตอนที่เวตาลถามปัญหาพระราชาทริวิกรมเสน หน้า 28)

ตัวอย่างนี้จะ “ทรงเห็นว่าเป็นความผิดของ”

8. ประโยคคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ เป็นการใช้ประโยคคำถามซึ่งโดยแท้จริงแล้วมิได้ต้องการคำตอบ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“แต่เมื่อกลับไปถึงบ้านและพักผ่อนแล้วที่รชมทรรคินก็ยังหาได้มีความสงบใจไม่ / กัมมตรียที่ไหนเล่า จะมีความสุขอยู่ได้ในเมื่อเจ้านายของตนต้องเดือดร้อนใจ เพราะไฟพิศواسเผาผลาญเช่นนั้น?”

(เรื่องที่ 12 ที่รชมทรรคิน ตอนที่พระราชายศเกตุจะเสด็จไปตามนางงามตามที่ที่รชมทรรคินเล่า ครั้นที่รชมทรรคินทราบ ก็ไม่สบายใจ หน้า 111)

ตัวอย่างที่ 2

1 | “นี่คือนางรติ (ชายาของกามเทพ) หรือไฉน นางปรากฏร่างเพื่อกับรวบรวม
บุพผามาสีที่เกลื่อนกล่นในฤดูวสันต์ เพื่อเอาไปทำบุษปตรถวายพระมันมตะ (กามเทพ)
แน่เทียว / และหรือว่านี่คือ อรัญญานิ (นางไม้) ที่ปรากฏร่างขึ้นเพื่อกระทำสักการะต่อ
พระวสันตเทพบุตรในฤดูกาลเช่นนี้กระมัง” | 2

(เรื่องที่ 15 มนสวามิน ตอนที่มนสวามินได้เห็นเจ้าหญิงศศิประภา ก็รำพึงกับตัวเอง หน้า 137-138)

ตัวอย่างที่ 3

“เจ้าพูดว่าอะไรนะ / แม่ของเจ้าเพิ่งตายไปเมื่อเร็ว ๆ นี้ และข้าต้องเสียนางไปด้วยความรักและ
เสียดาย / ข้าจะมีกะใจต่อหญิงอื่นได้หรือ”

(เรื่องที่ 24 จันทสิงห์ ตอนที่จันทสิงห์ต่อว่าบุตรชายเรื่องที่จะให้เขามีภรรยาใหม่ หน้า 235)

ตัวอย่างที่ 4

“เอาละ ราชะ พระองค์อย่าเพิ่งงงเสียก่อน ข้าอยากรู้ว่า บรรดาลูก ๆ ที่เกิดจากหญิงทั้งสองลงมา
จนแยกเป็นสองสายนั้น นับเนื่องเป็นอะไรกัน จะเรียกขานกันว่าอะไร โปรดบอกมาสิว่าปัญหานี้มีคำตอบ
อย่างไร แต่โปรดอย่าทรงลืมว่า ถ้าพระองค์รู้แล้วแต่ไม่ตอบ คำสาปที่จะตกลงบนพระองค์นั้นคืออะไร”

(เรื่องที่ 24 จันทสิงห์ ตอนที่เวตาลตั้งปัญหาถามพระราชาตริวิกรมเสน หน้า 237)

ตัวอย่างที่ 5

“บัดนี้ข้าจะหลอกลวงพระองค์ผู้เปรียบดังขุมทรัพย์อันประเสริฐ และเป็นผู้ระเหินป่านนี้ได้อย่างไร
ข้าจะไม่ถามพระองค์อีกแล้ว”

(เรื่องที่ 24 จันทสิงห์ ตอนที่เวตาลกล่าวกับพระราชาตริวิกรมเสนที่ไม่ตอบปัญหาสุดท้าย หน้า 238)

ตัวอย่างที่ 1 ถึงตัวอย่างที่ 5 ล้วนเป็นคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ

โวหาร

นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตาใช้โวหารต่าง ๆ ดังนี้

1. การบรรยาย
2. การพรรณนา
3. การอธิบาย

1. การบรรยาย คือ วิธีการเรียบเรียงข้อความ เพื่อเล่าให้ผู้อ่านทราบว่า มีเรื่องใดหรือเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นบ้าง ผู้เขียนมีเจตนาจะให้ผู้อ่านได้มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ที่ปรากฏขึ้นไม่ว่าจะเป็นประสบการณ์จริงหรือเหตุการณ์ในจินตนาการ โวหารบรรยายจึงประกอบด้วยบุคคลและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (กุหลาบ มลลิกะมาส และวิพุธ โสภวงศ์. 2526 : 25)

นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตาใช้ลักษณะการบรรยายและกลวิธีนำเสนอการบรรยายดังนี้

- 1.1 การบรรยายตามลำดับเหตุการณ์
- 1.2 การบรรยายโดยใช้โวหารอย่างอื่นแทรก
- 1.3 การบรรยายเฉพาะเหตุการณ์ที่สำคัญ

1.1 การบรรยายตามลำดับเหตุการณ์ เป็นการเล่าเรื่องตามลำดับเหตุการณ์ก่อนหลังอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจว่าเรื่องราวเกิดขึ้นและดำเนินไปอย่างไร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1) การบรรยายอย่างต่อเนื่อง

ตัวอย่างที่ 1

“บุตรมนตรีก้อออกไปตลาด แอบเอาเครื่องทองหยองออกขายอย่างลับ ๆ เอาเงินมาให้แม่เฒ่าไปทำอาหารอย่างดีเลิศมากินกันทั้งสามคน หลังจากนั้นเมื่อรอมานครสิบวันบุตรมนตรีก็นำแม่เฒ่าไปพบนางปัทมาวดีอีกเพื่อดูว่านางจะว่าอย่างไร ฝ่ายหญิงชราหลังจากที่ถูกปรนเปรอด้วยเหล้ายาปลาปิ้ง และอาหารนานารสอย่างอัมหมี่พื้มันแล้ว ก็มีกำลังใจยอมช่วยเหลือเต็มที่ นางเดินทางไปหานางปัทมาวดีอีกครั้งเพื่อเอาใจแขกทั้งสอง”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ ตอนที่พุทธิศรีระกล่าวพลบโยนพระวัชรมกุฎเรื่องนางปัทมาวดีว่าที่นางตบแม่นมเป็นรอยฝ่ามือ เพราะต้องการนัดหมายพระวัชรมกุฎ หน้า 21)

จากตัวอย่างเป็นการบรรยายเหตุการณ์ตามลำดับก่อนหลัง ใช้คำเชื่อมว่า “หลังจากนั้น” โดยบรรยายเหตุการณ์ต่อเนื่องกันอย่างมีเอกภาพ

ตัวอย่างที่ 2

“โยคีหนุ่มเมื่อเห็นทุกสิ่งพร้อมแล้ว ก็เปิดคัมภีร์รามนตร์อันศักดิ์สิทธิ์พร้อมกับโปรยฝุ่นลงไปในพื้นดินผสมผสานกับเถาเถา มินานพอบมนตร์ดังกล่าวก็ปรากฏร่างนางมันทารวดีขึ้นในกองไฟ นางก้าวออกมาจากกองไฟพิริด้วยรูปโฉมอันเปล่งปลั่งงดงามยิ่งกว่าเดิม รวากับทองคำที่ถูกไฟชำระแล้ว มีความสุขปลั่งผุดผ่องฉนั้น”

(เรื่องที่ 2 มันทารวดี ตอนที่โยคีชุบชีวิตนางมันทารวดี หน้า 33)

ตัวอย่างนี้บรรยายเหตุการณ์ตามลำดับตั้งแต่นางมันทาวดีไม่มีชีวิต มีชีวิต ในที่สุดก็เคลื่อนไหวได้ สุดท้ายมีการขยายความด้วยการเปรียบเทียบความงามของนาง

ตัวอย่างที่ 3

“เมื่อไฉนจะผู้เศรษฐีถึงแก่กรรมลง ลูกชายก็ใช้จ่ายอย่างสุรุ่ยสุร่าย ผลาญทรัพย์ที่มีอยู่แม้มากมาย มหาศาลให้หมดเหี้ยนไป ธนทัตต์คบเพื่อนที่ล้วนแต่ชั่วช้าเลวทราม ซึ่งคนชั่วเหล่านี้ได้ชักจูงให้เขาประพฤติชั่วต่าง ๆ มีการเล่นการพนันและอื่น ๆ ต่อมามิช้าทรัพย์สมบัติก็หมดไปหมด”

(เรื่องที่ 3 พระเจ้าวิกรมเกศริน กล่าวถึงธนทัตต์บุตรชายพ่อค้าเศรษฐี หน้า 36)

ตัวอย่างนี้เล่าเรื่องในลักษณะรวมความทั้งหมด คือ เล่าถึงการกระทำต่าง ๆ ที่ไม่ดีของตัวละคร แล้วให้รายละเอียดของการกระทำ ได้แก่ ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย คบเพื่อนชั่ว และเล่นการพนัน

ตัวอย่างที่ 4

“ในระหว่างทางที่ผ่านไป ชายหนุ่มมาถึงเมืองแห่งหนึ่งชื่อ จันทรปุระ และบังเกิดความหิวโหย เหนื่อยล้าเป็นอย่างยิ่ง จึงเข้าไปในบ้านนายวาณิชผู้หนึ่งเพื่อขออาหารกิน และราวกับโชคบันดาลให้เป็นไป เผอิญพ่อค้าผู้นั้นไม่มีบุตรชาย แลเห็นธนทัตต์เป็นชายรูปร่างท่าทางเป็นผู้ดีมีสกุล ก็บังเกิดความสนใจ จึงไต่ถามเรื่องราวความเป็นมาของเขา เมื่อได้ทราบว่าเป็นไฉนเหมือนกับตน นายวาณิชผู้เฒ่าก็รู้สึกยินดี จึงรับชายหนุ่มไว้เป็นบุตรบุญธรรม และยกธิดาชื่อรัตนาวลีให้เป็นภรรยาอีกด้วย ธนทัตต์ก็อยู่บ้านพ่อตามีความสุขสำราญตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา”

(เรื่องที่ 3 พระเจ้าวิกรมเกศริน ตอนที่ธนทัตต์ได้เข้าไปบ้านพ่อค้าเมืองจันทรปุระเพื่อขออาหาร หน้า 37)

จากตัวอย่างเป็นการบรรยายตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนหลัง คือ 1. ธนทัตต์หิวจึงเข้าไปขออาหารในบ้านพ่อค้า 2. พ่อค้าไม่มีบุตรชาย และธนทัตต์อยู่ในวรรณะเดียวกัน จึงรับเป็นบุตรบุญธรรม และยกธิดาให้

ตัวอย่างที่ 5

“นางค้อยไต่เชิงเกวาล์ยขึ้นมาจนถึงปากเหว มีความรู้สึกเหนื่อยอ่อนแทบจะขาดใจ นางค้อย ลัดเลาะมาจนถึงทางที่นางผ่านมา และล้มลุกคลุกคลาน โชชัดโชเซมาตามทาง จนในที่สุดกลับมาถึงบ้าน โดยปลอดภัย แต่ร่างกายของนางฟกช้ำดำเขียวเจ็บระบมไปหมด”

(เรื่องที่ 3 พระเจ้าวิกรมเกศริน ตอนที่นางรัตนาวลีถูกธนทัตต์ซึ่งเป็นสามีลักตักเหว แต่บังเอิญ นางรอดชีวิต หน้า 38)

ตัวอย่างนี้บรรยายการช่วยเหลือตนเองของนางรัตนาวลีตามลำดับ ตั้งแต่การขึ้นมาจากเหวจนถึงบ้านของนาง ทำให้เห็นภาพความยากลำบากและทุกข์ทรมานของนางรัตนาวลี ไม่ว่าจะเป็นร่างกายหรือจิตใจ

ตัวอย่างที่ 6

“หัวหน้าพ่อค้าได้ฟังก็ยิ้ม ตอบตกลงทันที มหามนตรีได้รับอนุญาตก็ดีใจ เตรียมของใช้ส่วนตัวไว้พร้อมแล้ว ก็ออกเดินทางไปกับกองคาราวานของนิธิตัตต์ ขบวนคาราวานมาถึงริมทะเลก็จัดแจงขนสินค้าลงเรือ ...และแล่นออกสู่ทะเลกว้าง รอนแรมไปในมหาสมุทรนับเดือน ในที่สุดก็เดินทางมาถึงสุวรรณทวีป ที่มทรศินมอญดูบ้านเรือนหอห้างร้านค้าอันแจ่มจกแจจจ ด้วยความตื่นใจและออกท่องเที่ยวเตร็ดเตร่ใน

เมืองนั้นหลายวัน จนกระทั่งนิธิตัดขายสินค้าเสร็จและซื้อสินค้ากลับบ้าน เรือของสมุทรวานิชก็ออกจากท่า
รอนแรมมาในทะเลตามเส้นทางเดิม ขณะที่เรือแล่นมาในมหาสมุทร วันหนึ่งที่ริมพรรคินแลไปในทะเล
เห็นลูกคลื่นใหญ่พุ่งขึ้นไปในอากาศ... จวบจนเรือสินค้าแล่นมาเทียบท่าที่เมืองเดิม”

(เรื่องที่ 12 ที่ริมพรรคิน ตอนที่ที่ริมพรรคินเดินทางไปกับนิธิตัด หน้า 108 – 110)

ตัวอย่างนี้บรรยายเหตุการณ์ตามลำดับทั้งขาไปและขากลับ ซึ่งถึงแม้เป็นเส้นทางเดียวกัน แต่ก็มี
เหตุการณ์ปลีกย่อยต่างกัน คือ ตอนไปไม่มีเรื่องราวน่าสนใจ กับบรรยายไม่ละเอียดเหมือนตอนกลับที่ตัวละคร
เห็นสิ่งแปลกตา

ตัวอย่างที่ 7

“ถึงวันที่เจ็ด พระราชาพานางกลับเข้าสู่พลับพลาแก้ว ผ่านพันทวารเข้าไปเป็นบึงน้ำสีเขียวสดใส
ดั่งมรกต เป็นที่จะผ่านไปสู่แดนมนุษย์ พระราชาทรงโอบเอวนางเดินมาถึงฝั่งสระศักดิ์สิทธิ์ แล้วกระโจนหาย
ลงไปในสระนั้น ปรากฏว่ามาผุดขึ้นที่สระในสวนหลวงที่แคว้นอังคะ เมื่อคนเฝ้าอุทยานแลเห็นก็รีบพากันมา
ต้อนรับด้วยความยินดี และส่งข่าวไปยังที่ริมพรรคินผู้เป็นมหาอำมาตย์นายก”

(เรื่องที่ 12 ที่ริมพรรคิน ตอนที่พระราชายศเกตุทรงพานางวิยาธรรอออกจากอุทยานของนาง
หน้า 119)

ตัวอย่างนี้มีการบรรยายตามลำดับจากการเปลี่ยนที่อยู่ของตัวละครที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่ง คือพระราชา
ยศเกตุและนางวิยาธรรเดินทางจากอุทยานของนางวิยาธรรไปยังอุทยานของพระราชายศเกตุ

ตัวอย่างที่ 8

“เมื่อนายโจรออกมาเผชิญหน้ากับกองทหาร ก็ร้ายมนตร์อันศักดิ์สิทธิ์ป้องกันตนเอง และกวัดแกว่ง
ดาบฟันฉับลงทิ้งวงช้างจนขาดกระเด็น แล้วฟันขวาม้าจนขาดสะบั้น จากนั้นก็เด็ดศีรษะทหารที่รุ่มลุ่มด้วย
อาวุธอันคมกริบ พระราชาแลเห็นความอุกอาจกล้าหาญของโจรใจฉกาจเช่นนั้น ก็กวัดแกว่งขรรควุธ
คู่พระหัตถ์ปราดเข้ารับมือโจรทันที ทรงใช้ฝีมืออันชำนาญคล่องแคล่วจนโจรเสียท่าหงายหลังลงกับพื้น แล้ว
ทรงเหยียบร่างมันไว้ จับมัดมือไขว้หลังลากถูสู่ถู่ถู่กลับวัง”

(เรื่องที่ 14 พระราชาวีรเกตุ ตอนที่พระราชาวีรเกตุไปนำกำลังทหารมาจับโจร หน้า 131)

ตัวอย่างดังกล่าวบรรยายตามลำดับเหตุการณ์ต่อสูระหว่างนายโจรกับกองทหาร และเหตุการณ์
การต่อสูระหว่างพระราชากับนายโจร ซึ่งเหตุการณ์ต่อสู้แรกบรรยายละเอียด ทำให้เห็นภาพอันน่าหวาดเสียว
และโหดร้ายที่นายโจรฟาดไปโดนวงช้าง ขวาม้า และศีรษะทหาร และเหตุการณ์หลังบรรยายแบบสรุปว่า
โจรพ่ายแพ้พระราชา

ตัวอย่างที่ 9

“ทันใดก็แลเห็นที่มาแห่งเสียง คือ ช้างพลายเชือกหนึ่งวิ่งมาแต่ไกลเพราะได้กลิ่นนางช้าง มันสลัด
เครื่องพันธนาการหลุดออก เหวี่ยงควายช้างกระเด็น แล้วตะลุยฝ่าไม้ไล่หักโพงผางเตลิดมาตามทาง”

(เรื่องที่ 15 มนสวามิน ตอนที่มนสวามินพบกับเจ้าหญิงศศิประภา ปรากฏว่ามีเสียงร้องเอะอะขึ้น
หน้า 138)

ตัวอย่างคำกล่าวบรรยายเหตุการณ์ตามลำดับ ทำให้เห็นภาพช้างตกมัน คือ เมื่อถึงฤดูผสมพันธุ์
ช้างจะมีความกำหนัดแรงกล้า ดังนั้นเมื่อช้างพลายเห็นนางช้าง จึงอาละวาดตั้งข้อความข้างต้น

ตัวอย่างที่ 10

“ในเวลาไม่นานนักนางก็มีความสนิทสนม และให้ความรักความเอ็นดูแก่สหายคนใหม่ของนาง และแล้ววันหนึ่งเจ้าหญิงก็เริ่มมีอาการเศร้าสร้อย และแสดงอาการเหงเหงาต่อสิ่งทั้งหลายที่นางเคยรัก เคยใคร่ พลิกซ้ายป่ายขวากลับไปกลับมาอยู่บนบรรจรณ์ไม่หยุดหย่อน”

(เรื่องที่ 15 มนสวามิน ตอนที่มนสวามินในร่างหญิงสาวได้อยู่กับเจ้าหญิงศศิประภา หน้า 140)

ตัวอย่างดังกล่าวบรรยายกิริยาอาการที่ต่อเนื่องกันไป ทำให้เห็นภาพกิริยาอาการกระสับกระส่ายของเจ้าหญิงศศิประภาที่ตกอยู่ในอารมณ์รัก

ตัวอย่างที่ 11

“พวกโจรก็ตาหน้าเข้ามาอีกและยิงธนูเข้ามาดังท่าฝน หัวหน้าพวกศวระเห็นพระราชาสั่งอย่างสุดฤทธิ์ ดังนั้นก็ตะโกนเร่งพรรคพวกในหมู่บ้านให้มาช่วยสมทบอีก พวกโจรช่วยกันกลุ่มรวมเข้ารายล้อม ฟันไล่ของพระราชาก็กระจายเป็นชั้นเล็กชั้นน้อย และประหารพระราชาสืบ พวกโจรก็กรูกรียวกันเข้าแย่งชิงเครื่องเพชรนิลจินดาเอาไปหมด แล้วพากันกลับคืนสู่หมู่บ้าน”

(เรื่องที่ 24 จันทรสิงห์ ตอนที่พระราชธรรมาต่อสู้กับพวกโจร หน้า 234)

ตัวอย่างนี้ใช้การเล่าเรื่องทำให้เห็นภาพของพวกโจรที่รุมทำร้ายพระราชาสั่ง จนพระราชาสั่งไม่ไหวพ่ายแพ้ในที่สุด

2) การบรรยายตามลำดับเหตุการณ์อย่างรวบรัด

ตัวอย่างที่ 1

“นางได้ฟังดังนั้นก็คิดในใจด้วยความล้าลึก ปกปิดความรู้สึกอันแท้จริง มิให้ปรากฏออกนอกหน้า”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ ตอนที่นางปัทมาวดีทราบเรื่องจากพระวัชรมกุฎว่า พุทธิศรีระเป็นผู้แปลทำทางของนาง หน้า 24)

จากตัวอย่างไม่ได้บอกถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่นางคิด เพียงแต่ให้เห็นท่าทีที่มีเลศนัย มีแผนการร้าย

ตัวอย่างที่ 2

“วันหนึ่งราชบุตรกล่าวแก่บุตรมนตรีว่า พระองค์ได้เล่าเรื่องการแก้ปริศนาของเขานางทราบหมดแล้ว เพื่อต้องการจะยกย่องความฉลาดของเขา สหายหนุ่มได้ฟังก็ดำหนิว่า เป็นการเสี่ยงมากที่ทรงทำดังนั้น การสนทนาระหว่างสองชายดำเนินไปจนกระทั่งเย็นค่ำ”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ ตอนที่พระวัชรมกุฎมาหาพุทธิศรีระและพักอยู่ด้วย หน้า 24)

ผู้แต่งไม่ใช้การสนทนาของตัวละคร แต่ใช้การบรรยายแทน ซึ่งทำให้เนื้อความรวบรัดขึ้น โดยตอนนี้สามารถทราบถึงเรื่องที่สนทนา และทราบว่ามีการสนทนากันนาน เพราะมีการแสดงเวลาไว้ว่า “ดำเนินไปจนกระทั่งเย็นค่ำ” แต่ไม่ทราบเนื้อหาของเรื่องที่สนทนากันระหว่างพุทธิศรีระกับพระวัชรมกุฎ

ตัวอย่างที่ 3

“เมื่อเสด็จกลับถึงพระนครก็มีแต่จิตประหวัดคิดถึงนางอยู่มิรู้วาย ทรงตกอยู่ในอารมณ์รันทด มีแต่ความเศร้าสร้อยอาวรณ์หาแต่นางผู้เดียว”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฏ ตอนที่พระวัชรมกุฏหลงรักนางเมื่อแรกพบ ครั้นกลับไปก็คิดถึงนาง หน้า 18)

ตัวอย่างนี้บรรยายเฉพาะความรู้สึกทุกขใจ แต่ก็ได้รับความชัดเจน ทำให้ทราบความกระวนกระวายร้อนใจของตัวละครที่ตกอยู่ในอำนาจของความลุ่มหลง

ตัวอย่างที่ 4

“เมื่อราชบุตรได้ฟังคำเฉลยอันแจ่มแจ้งของบุตรมนตรีนี้นี้ ก็มีใจปลอดโปร่งสิ้นความกังวลวิตก มีใบหน้าอันแจ่มชื่นขึ้นทันที แลเห็นโอกาสที่จะไปหานางอันเป็นที่รักได้โดยง่าย”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฏ ตอนที่พระวัชรมกุฏทราบข้อมูลเกี่ยวกับนางปัทมาวดีจากการแปลท่าทางของพุทธรูป ทำให้พระวัชรมกุฏมีโอกาสจะไปหานางได้ หน้า 19)

ตัวอย่างนี้บรรยายเฉพาะความรู้สึกดีใจ แต่ก็ได้รับความชัดเจน ทำให้เกิดความสุขคล้อยตามไปกับตัวละคร

ตัวอย่างที่ 5

“นกแก้วตัวนี้มีชื่อว่าวิศรุตจุทามณี มันได้ทูลแนะนำพระองค์ให้อภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงผู้ทรงศักดิ์แห่งแคว้นมคธ ชื่อ จันทรประภา เจ้าหญิงเองก็ทรงเล็งเห็นว่ามันเป็นคู่พระทัยตัวหนึ่ง เป็นนกขุนทองตัวเมีย มีชื่อว่า โสไมกา เป็นนกที่เจนจบในวิชาการต่าง ๆ ทั้งนกแก้วและนกขุนทองถูกเลี้ยงไว้ในกรงทองกรงเดียวกัน ราวกับเป็นคู่ผัวเมียฉะนั้น”

(เรื่องที่ 3 พระวิกรมเกศริน ตอนที่นกแก้วทูลแนะนำคู่ครองให้พระวิกรมเกศริน หน้า 35)

ตัวอย่างตอนนี้เป็นกรณียกตัวอย่างการใช้ภาษาอย่างกระชับ ซึ่งสามารถทราบเหตุการณ์จากบริบท คือ เมื่อนกแก้วแนะนำพระเจ้าวิกรมเกศรินให้อภิเษกกับเจ้าหญิงจันทรประภา หลังจากนั้นนกทั้งสองถูกเลี้ยงไว้ด้วยกัน ทำให้ทราบว่าทั้งสองได้อภิเษกกันแล้ว ถึงแม้จะไม่ได้บรรยายก็ตาม

ตัวอย่างที่ 6

“นางรัตนวดีลูกสาวเศรษฐีเปิดหน้าต่างปราสาทมองลงมา แลเห็นโจรหนุ่มมีร่างอันเปรอะเปื้อนด้วยโลหิตและมอมแมมไปด้วยฝุ่น ก็บังเกิดความสงสารและความพิศวาสในฉบับพลัน”

(เรื่องที่ 14 พระเจ้าวันธิระ ตอนที่โจรถูกนำตัวไปประหาร ระหว่างทางผ่านบ้านเศรษฐี หน้า 93)

ตัวอย่างนี้เล่าเรื่องโดยไม่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างนายโจรกับนางรัตนวดีเลย กล่าวเพียงแต่นางรัตนวดีเห็นหน้ากันครั้งแรก นางก็หลงรักนายโจรแล้ว

ตัวอย่างที่ 7

“เจ้าหญิงรับตำรับแล้วก็พามนสาวมิณผู้แปลงร่างเป็นสาวน้อยตามไปที่ตำหนักของนาง ส่วนมูลทေးผู้แปลงรูปเป็นพราหมณ์นั้นก็เดินทางท่องเที่ยวไปตามอัธยาศัย และมนสาวมิณก็ได้อยู่กับเจ้าหญิงที่ตนรักในสภาพที่ตนเป็นหญิงเช่นเดียวกัน”

(เรื่องที่ 15 มนสาวมิณ ตอนที่พระราชาเสกให้เจ้าหญิงศศิประภาดูแลมนสาวมิณในร่างหญิงสาว หน้า 140)

ตัวอย่างดังกล่าวบรรยายเนื้อเรื่องอย่างรวบรัด คือ กล่าวถึงตัวละครทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกันให้ผู้อ่านได้ทราบสภาพของตัวละครแต่ละตัวในขณะนั้น

การบรรยายใช้ภาษาที่กระชับ ผู้ประพันธ์สามารถบรรยายเหตุการณ์ทุกเรื่อง แม้กระทั่งความในใจของตัวละคร เช่น

“เมื่อนางเข้าในบ้านก็ล้มตัวลงบนที่นอน มีใจอันระทึกคิดถึงเจ้าชาย ด้วยความสงสัยว่าพระองค์จะเข้าใจสัญญาของนางหรือไม่”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฏ ตอนที่นางปัทมาวดีทำท่าทางต่าง ๆ เป็นปริศนา บอกไปเกี่ยวกับตัวนาง เพื่อให้พระวัชรมกุฏตีความ หน้า 18)

ข้อความดังกล่าวทำให้ทราบสภาพและความในใจของตัวละคร โดยใช้คำที่มีจินตภาพทางด้านสัมผัสทางกาย คือ “ล้มตัวลงบนที่นอน” และใช้คำที่ให้จินตภาพทางความรู้สึก คือ “ใจอันระทึกคิดถึง” และบรรยายความในใจที่เป็นข้อสงสัยของนางปัทมาวดี

“พลาญคิดว่า ทั้งนางปัทมาวดีผู้เป็นที่รักกับพุทธิศรีระผู้เป็นสหายแก้ว จะเป็นคนใจเหินด้วยกัน ทั้งคู่ไม่มีใครเป็นรองใคร”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฏ ตอนที่นางปัทมาวดีคิดจะฆ่าพุทธิศรีระ พุทธิศรีระจึงวางแผนซ่อนกลของนางด้วยการให้พระวัชรมกุฏนำตรีศูลไปนาบที่สะโพกของนาง แล้วพุทธิศรีระก็มอบตรีศูลให้พระวัชรมกุฏ พระวัชรมกุฏรับมาแล้วก็มีความคิดเกี่ยวกับบุคคลทั้งสอง หน้า 25)

ตัวอย่างนี้เป็นบทบรรยายความคิดของตัวละครเกี่ยวกับบุคคลอื่นเป็นการบรรยายขนาดสั้น แต่ได้ความชัดเจน

1.2 การบรรยายโดยใช้โวหารอย่างอื่นแทรก เป็นการบรรยายเล่าเรื่อง โดยใช้วิธีการอื่นมาช่วยให้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น จำแนกลักษณะการบรรยายได้ดังนี้

1.2.1 การบรรยายแทรกการพรรณนา

1.2.2 การบรรยายแทรกการอธิบาย

1.2.1 การบรรยายแทรกการพรรณนา เป็นการบรรยายโดยให้รายละเอียด เพื่อให้บทบรรยายน่าสนใจ มีชีวิตชีวายิ่งขึ้น และมีการใช้ภาพพจน์เป็นพิเศษทั้งการอุปมา อุปลักษณ์ อธิพจน์ บุคคลวัต เพื่อให้ผู้อ่านนึกเห็นภาพตามเรื่องเล่าได้แจ่มชัดขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“แต่โบราณมีเมืองหนึ่งชื่อ พาราณสี อันเป็นที่กล่าวกันว่าเป็นที่ประทับของพระศิวะผู้เป็นเจ้า เพราะเมืองนี้เป็นที่อยู่ของผู้บริสุทธิ์ในศาสนา ซึ่งเปรียบเหมือนภูเขากิรลาศอันเป็นที่ชุมนุมของทวยเทพ แม่น้ำคงคาอันศักดิ์สิทธิ์มีน้ำเปี่ยมฝั่งตลอดกาลไหลเลียบพระนครนี้ ทำให้ดูเหมือนสร้อยแก้วมณีอันบรรเจิดที่คล้องเอาไว้โดยรอบ”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฏ มีการกล่าวถึงพระเจ้าประดาปมกุฏและพระวัชรมกุฏ หน้า 17)

ตัวอย่างดังกล่าวผู้แต่งเล่าถึงเมืองพาราณสี แล้วให้รายละเอียดสนับสนุนถึงความสำคัญ ความศักดิ์สิทธิ์ของเมืองนี้ด้วยการใช้การเปรียบประมาอุปมา โดยเทียบเมืองพาราณสีกับภูเขากิรลาศ และเทียบแม่น้ำกับสร้อยแก้ว

ตัวอย่างที่ 2

“พระองค์เป็นผู้เลิศด้วยเดชานุภาพ สามารถปราบปรามเหล่าอริราชศัตรูได้ราบคาบราบกับกอง
อัคคีที่เผาผลาญป่าใหญ่ให้วอดวายฉะนั้น พระองค์มีราชโอรสองค์หนึ่งชื่อ วัชรมกุฏ ผู้ทรงโฉมอันงามยอดเยี่ยม
เพียงดังจะเยี่ยงกามเทพให้ได้อาย”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฏ กล่าวถึงพระเจ้าประตูปมกุฏ และพระวัชรมกุฏ หน้า 17)

ตัวอย่างนี้แทรกการพรรณนาด้วยการเปรียบเทียบประเภทอุปมา คือ เมื่อกล่าวถึงความสามารถของพระเจ้าประตูปมกุฏที่สามารถปราบศัตรูได้ราบคาบ ก็ใช้การเทียบศัตรูกับไฟป่า เมื่อกล่าวถึงความงามของพระวัชรมกุฏ ก็ใช้การเทียบความงามของพระวัชรมกุฏกับความงามของกามเทพ ให้เห็นว่าพระวัชรมกุฏมีความงามมากเหลือเกิน

ตัวอย่างที่ 3

“นางหญิงชั่วมาทำอะไรที่นี่ อนิจจา ! จิตใจของผู้หญิงนี้ช่างน่ากลัว และดำราวกับความมืดของ
บ่อน้ำลึกสุดหยั่งที่ใครตกลงไปแล้วไม่มีวันจะได้กลับขึ้นมาได้อีก เราสงสัยกันว่านางจะทำอย่างไรนับแต่นี้”

(เรื่องที่ 3 พระเจ้าวิกรมเกศริน ตอนที่โจรกล่าวกับตัวเอง หน้า 42)

ตัวอย่างนี้ใช้การเปรียบเทียบประเภทอุปมา โดยเทียบจิตใจของผู้หญิงกับความมืดของบ่อน้ำ ทำให้รู้สึกว่าคุณหญิงเลวร้าย

ตัวอย่างที่ 4

“เจ้าชายทอดพระเนตรเห็นนางหนึ่งมีรูปโฉมงดงามดังเทพอัปสรลงเล่นน้ำอยู่พร้อมด้วย
คณานางผู้เป็นบริวาร นางมีพักตร์อันงามดังสมบุรณจันทร์ อันทำให้เสวโตตบลง ทั้งหลายต้องได้อาย เพียงได้
แลเห็นนางครั้งแรก เจ้าชายหนุ่มก็รู้สึกเหมือนว่านางได้คร่ำเอาดวงหทัยของพระองค์ไปเสียแล้วด้วยเสน่ห์
อันลึกซึ้งของนาง แลนางนั้นกำลังเปลือยเปลือยอยู่ด้วยการเล่นน้ำ จนมิทันระวังอาการที่หลุดร่วงจากอุระขณะที่เจ้าชายและสหายกำลังจ้องดูนางอยู่ด้วยความสงสัยว่า นางเป็นใครนั้นก็พอดีนางเลื้อยมาเห็นเขานางเมินหน้าหนีด้วยความอาย”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฏ ตอนที่พระวัชรมกุฏพบกับนางปัทมาวดีเป็นครั้งแรก หน้า 18)

ตัวอย่างข้างต้นบรรยายความรู้สึกของพระวัชรมกุฏ เมื่อเห็นนางปัทมาวดี ก็แทรกภาพพจน์แบบอุปมาว่า นางนั้นสวยเหมือนนางฟ้า มีใบหน้าเหมือนพระจันทร์เต็มดวง แล้วซ่อนด้วยบุคคลวัตต์ว่า นางงามจนบ๊วขาวรู้สึกอาย ผู้ประพันธ์ใช้อธิพจน์ว่า นางเอาดวงใจของพระองค์ไป ทำให้ทราบว่าคุณวัชรมกุฏหลงรักนางอย่างมาก

ตัวอย่างที่ 5

“พราหมณ์ทั้งสามก็ยังคงพักอยู่ที่นั่นเรื่อยมา ทั้งกลางวันและกลางคืนก็เฝ้าแต่มองดูพักตร์ของนาง
อันงามเปล่งปลั่งราวกับสมบุรณจันทร์ ต่างก็ไม่ได้กินไม่ได้นอนทำตนราวกับนกจโกระซึ่งอาศัยแสงจันทร์เป็น
อาหารฉะนั้น”

(เรื่องที่ 2 มันทารวดี ตอนที่พราหมณ์เกศวะมิได้ยกนางมันทารวดีให้พราหมณ์คนใด หน้า 31)

ตัวอย่างดังกล่าวบรรยายพราหมณ์ทั้งสามที่ยังคงรักนางอย่างมั่นคง โดยใช้โวหารภาพพจน์ประเภทอุปมาเทียบใบหน้าของนางกับพระจันทร์เต็มดวง และเทียบอาการหลงรักนางจนไม่เป็นอันกินอันนอนของพราหมณ์กับนกจิ้งจอกที่หลงใหลแสงจันทร์จนไม่ยอมไปหากิน

ตัวอย่างที่ 6

“เมื่อพระราชาทรงเปิดประตูแก้วเข้าไปในปราสาท ทอดพระเนตรเห็นตั่งทองอันแกะสลักอย่างประณีตบรรจง บนตั่งนั้นมีร่างมนุษย์ผู้หนึ่งนอนเหยียดยาว มีผ้าแพรปิดหน้าอยู่ พระราชาทรงประหลาดพระทัยไม่ทราบว่าเป็นร่างใคร ด้วยความใคร่รู้จึงเปิดผ้าที่คลุมออก ก็จำได้ทันทีว่านางคือสตรีที่พระองค์ทรงใฝ่ฝันนั่นเอง นางมีวงพักตร์อันงามปลั่งดังสมบุรณจันทร์หาที่ตำหนิมิได้ ทันทีที่ผ้าคลุมร่างสีดำตกลง ภาพของนางก็ฉายปรากฏขึ้นประหนึ่งดวงศศิที่งามปลั่งในราตรี”

(เรื่องที่ 12 ทิรมหรรณวิน ตอนที่พระราชาเสด็จพบปราสาทของนางวิยาธร หน้า 114)

ตัวอย่างนี้แทรกภาพพจน์แบบอุปมาเปรียบเทียบหน้านางกับดวงจันทร์เต็มดวง และเปรียบตัวนางโดดเด่นเหมือนพระจันทร์ยามค่ำคืน

ตัวอย่างที่ 7

“ทันทีที่พระราชาทอดพระเนตรเห็นนาง พระองค์ก็มีพระทัยแช่มชื่นขึ้นทันที ประหนึ่งว่าบุรุษที่เดินกระเซอะกระเซิงมาในทะเลทรายในเวลากลางวันที่ร้อนระอุด้วยแดดที่แผดเผาอย่างแรงกล้า และได้พบแม่น้ำโดยบังเอิญ ทันใดนั้นนางก็เปิดเปลือกตาขึ้น แลไปเห็นพระราชาผู้ประกอบด้วยบุรุษลักษณะอันงามสง่าก็รับลุกขึ้นจากแท่นด้วยความดีใจ กระทำการต้อนรับด้วยท่าทางอันละมุนละม่อม”

(เรื่องที่ 12 ทิรมหรรณวิน ตอนที่พระราชาเสด็จเห็นนางวิยาธร หน้า 114 – 115)

ตัวอย่างดังกล่าวใช้ภาพพจน์แบบอุปมาเทียบพระราชาเสด็จที่เห็นนางวิยาธร ก็มีความรู้สึกเป็นสุข ชื่นใจหาที่สุดมิได้กับคนเดินทางในทะเลทรายที่แห้งแล้ง แล้วได้พบน้ำ

ตัวอย่างที่ 8

“ขณะที่ชายหนุ่มกำลังรำพึงแก่ตัวเองอยู่นั้น เจ้าหญิงก็เลื้อยมาเห็นเข้าพอดี นางรู้สึกเหมือนกับว่าเทพแห่งความรัก (พระอนงค์) ผู้หาพระกายมิได้แล้วกลับมาปรากฏให้เห็นอีกครั้งหนึ่ง นางตะลึงต่อภาพที่เห็นเบื้องหน้า ลืมเก็บดอกไม้ ลืมเคลื่อนไหว ลืมหมดทุก ๆ อย่าง”

(เรื่องที่ 15 มนสวามิน ตอนที่เจ้าหญิงศศิประภาเห็นมนสวามิน หน้า 138)

ตัวอย่างดังกล่าวใช้ภาพพจน์แบบอุปมาเทียบมนสวามินงามเหมือนกามเทพ ทำให้เห็นว่ามนสวามินงามเหลือเกิน

ตัวอย่างที่ 9

“ครั้งหนึ่งเมื่อวันฤดูมาเยือน ข้าไปที่สวนดอกไม้เพื่อความเพลิดเพลินและที่นั่นเอง ข้าได้เจอพราหมณ์หนุ่มรูปงามคนหนึ่ง ผู้งามสดใสปานดุจใบไม้ผลิ และผุดผ่องดังรัศมีพระจันทร์ เขาทำให้ข้าตกหลุมรักตั้งแต่แรกเห็น และทำให้ข้าชื่นใจราวกับได้ทิพย์รสในดวงจันทร์นั้น กำลังมองดูเขาด้วยใจอันเปลือยใสเช่นนั้นเอง ก็พอดีช้างใหญ่เชือกหนึ่งหลุดจากปaddockพันธนาการวิ่งเตลิดผ่านเข้ามาในอุทยาน รูปร่างของมันกำยำมิดเหมือนเมฆ”

(เรื่องที่ 15 มนสวามิน ตอนที่เจ้าหญิงศศิประภาเล่าการพบกันระหว่างนางกับมนสวามินให้ นางแปลงฟัง หน้า 140 – 141)

ตัวอย่างข้างต้นใช้อุปมาเปรียบเทียบความงามของพราหมณ์หนุ่มกับฤดูใบไม้ผลิ และใช้อุปมาเปรียบเทียบความรักทำให้ชุ่มชื่นใจเหมือนได้อาหารในดวงจันทร์ และใช้อุปมาเปรียบเทียบช้างตัวใหญ่กับเมฆ

ตัวอย่างที่ 10

“ฝ่ายลูกชายของมหาอำมาตย์ปรีชาสาคร ได้เห็นนางแปลงคือมนสวามินในร่างหญิงสาวสวย ก็เกิดความหลงใหลเหมือนถูกเสียบด้วยศรคามเทพ เมื่อเสร็จการแต่งงานแล้วเจ้าบ่าวก็พาเจ้าสาวกลับไปสู่เรือนของตน ชายหนุ่มรู้สึกใจหายที่ต้องพรากจากนางงาม มีความรู้สึกเหมือนหัวใจของตนถูกปล้นเอาไปจากร่างฉะนั้น ชายหนุ่มเฝ้าแต่ครุ่นคิดถึงนางอยู่มิวาย หลับตาลงคราใดก็แลเห็นแต่ใบหน้าของนางทุกครั้ง หัวใจก็เจ็บปวดไปหมดด้วยพิษพญางูแห่งความรักอันแรงร้าย นอนกระสับกระส่ายเดียวลูกเดียวนั่งหาความสงบมิได้”

(เรื่องที่ 15 มนสวามิน ตอนที่บุตรชายอำมาตย์พบกับมนสวามินในร่างหญิงสาว หน้า 143)

ตัวอย่างนี้ใช้อุปมาเทียบความหลงรักนางกับการถูกศรคามเทพ ใช้อธิพจน์เปรียบเทียบความรู้สึกตอนจากกันเหมือนถูกปล้นใจไป และใช้อุปลักษณ์เปรียบเทียบพิษของความรักเป็นพิษพญางู

ตัวอย่างที่ 11

“พระราชาร่วมด้วยครอบครัวเดินทางไปตลอดคืนก็บรรลุถึงป่าเชิงเขาวินธัย พอตีเป็นเวลารุ่งสาง พระสุรยาทิตย์ก็ขึ้นสู่ขอบฟ้าทางทิศตะวันออก ฉายรัศมีเป็นแจก ประหนึ่งหัตถ์ทิพย์กำลังห้ามไว้ แต่พระราชากับครอบครัวเสด็จถึงป่าใหญ่แล้วมิได้แลเห็นภยันตรายใด ๆ ก็พากันเดินฝ่าป่านั้นไป”

(เรื่องที่ 24 จันทสิงห์ กล่าวถึงพระราชธรรมะ มเหสีจันทรวดี และพระราชธิดาลาวณยวดีที่หนีศัตรูมาถึงป่าเชิงเขาวินธัย หน้า 234)

ตัวอย่างนี้แทรกการอุปมาให้เห็นว่า ทางที่พระราชามเหสี และพระราชธิดาจะไปในนั้นมีอันตราย จึงใช้การเทียบรัศมีแสงอาทิตย์เหมือนมือทิพย์กำลังห้ามไว้

ตัวอย่างที่ 12

“ทั้งสองแลเห็นราชินีจันทรวดีผิวดำ มีเครื่องประดับกายคือสร้อยมุกดาเส้นยาวที่พระศอ นั่งอยู่ในร่มเงาของต้นไม้ต้นหนึ่ง นางดูราวกับราตรีตอนเที่ยงคืนที่ทอดอยู่บนฟากฟ้าในเวลากลางวันแล ๆ และธิดาของนาง คือ ลาวณยวดีนั้นเล่า ก็เหมือนกับแสงจันทร์อันส่องไสบริสุทธิที่ฉายอาบเรือนร่างของนาง”

(เรื่องที่ 24 จันทสิงห์ ตอนที่จันทสิงห์และบุตรชายพบพระราชินีและพระราชธิดา หน้า 236)

ตัวอย่างนี้ใช้การเปรียบเทียบประเภทอุปมา โดยเทียบพระราชินีกับตอนกลางคืนให้เห็นว่าพระราชินีผิวดำ และเทียบพระราชธิดากับแสงจันทร์ให้เห็นว่า พระราชธิดามีผิวขาว

ตัวอย่างที่ 13

“ชายหนุ่มบุตรชายวานิชชื่อ ธรรมทัตต์ ซึ่งเป็นสหายของพี่ชายของนางผ่านมาเห็นเข้า ก็ตะลึงในความงามอันก่อปรด้วยเสน่ห์อันลึกล้ำของนาง ผู้มีอกอันเต็มอัม มีคอเป็นสามปล้องราวกับวีรคลื่นในทะเลสาบ และมีเอวอันบางสลวยรับกับสะโพกอันกลมกลึง ชายหนุ่มมองนางด้วยความรักอันรุนแรงราวกับลูกศรคามเทพพุ่งพรูเข้าสู่หัวใจ”

(เรื่องที่ 10 มัทนเสนา ตอนที่ธรรมทัตต์พบกับนางมัทนเสนา หน้า 92 – 93)

ตัวอย่างนี้ระหว่างบรรยายก็พรรณนาไปด้วย คือ บรรยายว่าธรรมทัตต์เห็นนางมัทนเสนา ก็พรรณนาให้เห็นความงามของนาง โดยใช้อุปมาเทียบคอกเป็นสามปล้องกับริ้วคลื่นในทะเลสาบ และเทียบความรักกับลูกศรของกามเทพ

ตัวอย่างที่ 14

“เมื่อตามนางไปมิช้าก็แลเห็นรากษสตนหนึ่ง เดินตรงเข้ามาหานางด้วยท่วงทำอันดร้าย มีปากอ้า แสยะแลเห็นฟันอันแหลมคมน่าสะพรึงกลัวเรียงรายเป็นแถว มันร้องคำรามกึกก้อง และคว่ำร่างนางยัดใส่ ปากกลืนหายลงไปในคอทันที”

(เรื่องที่ 12 ที่รมหรรณิน ตอนที่พระราชายศเกตุดำตามนางวิยาธรีไป หน้า 116)

ตัวอย่างนี้เล่าเหตุการณ์ต่อเนื่อง คือ ยักษ์ร้ายวิ่งเข้ามาหานาง ขู่มให้กลัว แล้วก็จับตัวมากิน ขณะเล่าเรื่องก็พรรณนาให้รายละเอียดถึงลักษณะของยักษ์ ทั้งท่าทาง รูปร่างหน้าตา และเสียงร้อง ล้วนแต่น่ากลัว อันเป็นลักษณะเด่นของรากษส ทำให้รู้สึกตัวละครนี้น่ากลัวเป็นอย่างมาก

1.2.2 การบรรยายแทรกการอธิบาย เป็นการเล่าเรื่องที่มีการขยายความให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

“เศรษฐีจัดการแต่งงานกับพ่อค้าหนุ่มผู้มั่งคั่งชื่อ สมุทรรทัตต์ ซึ่งมีฐานะเท่าเทียมกันทั้งทรัพย์สมบัติ และรูปสมบัติอันงามพร้อม เป็นที่ต้องตาของสตรีทั้งหลายซึ่งทอดสายตาด้วยความหลงใหลราวกับนก จีกระที่คลั่งไคล้ต่อแสงจันทร์ฉะนั้น ไวศยะหนุ่มผู้นี้มาจากเมืองตามรลปติ ซึ่งเป็นแหล่งของคนดีมีเกียรติยศทั้งหลาย”

(เรื่องที่ 3 พระเจ้าวิกรมเกศริน กล่าวถึงสมุทรรทัตต์ผู้ที่จะเป็นสามีของนางวสุทัตตา หน้า 40)

ตัวอย่างนี้ในขณะที่เล่าเรื่อง มีการขยายความให้ทราบเกี่ยวกับตัวละคร คือ สมุทรรทัตต์ ซึ่งมีความพร้อมทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นฐานะ รูปร่างหน้าตา ถิ่นฐานบ้านเกิด ทำให้เห็นคุณลักษณะและคุณสมบัติที่ดีเลิศของเขา อันเป็นบุคคลที่มีความเหมาะสมในการที่บิดาพึงเลือกให้บุตรสาวแต่งงานตามเนื้อเรื่อง นอกจากนี้ยังใช้การเปรียบเทียบ ทำให้เห็นว่า สมุทรรทัตต์งามจนสตรีทั้งหลายเห็นก็หลงใหล

ตัวอย่างที่ 2

“สัตตวาร์ แม้จะเป็นเด็กก็ตาม แต่ก็มี ความกล้าหาญอย่างยอดเยี่ยมสมกับชื่อ สัตตวาร์ ซึ่งมีความหมายว่า ผู้มีชื่อเสียงอันโดดเด่น เพราะความกล้าหาญ”

(เรื่องที่ 4 วีรวรร กล่าวถึงสัตตวาร์บุตรชายของวีรวรร หน้า 50)

ตัวอย่างนี้ผู้ประพันธ์กล่าวถึงสัตตวาร์ พร้อมทั้งอธิบายชื่อไว้ด้วย

ตัวอย่างที่ 3

		"สิงห์ปากรมบุตรชายของจันทสิงห์ ก็ตั้งนางจันทรวดีเทวีเป็นภรรยาของตน	
		เพราะนางมีเท้าเล็ก ส่วนจันทสิงห์ก็แต่งงานกับนางลาวัญยวดี ผู้เป็นธิดาของพระเทวี	1
2		เพราะนางมีเท้าใหญ่ / ตามสัญญาที่ตกลงกันไว้แต่แรกว่า ผู้เป็นพ่อจะแต่งงานกับหญิง	
		เจ้าของรอยเท้าใหญ่ ส่วนผู้เป็นลูกจะแต่งงานกับนางผู้เป็นเจ้าของรอยเท้าเล็ก คือ	
		พระราชินี / ตกลงชายทั้งสองคาดการณ์ผิด เพราะรอยเท้าเล็กกลับเป็นแม่ ส่วนรอยเท้า	3
		ใหญ่กลับเป็นลูก / เรื่องนี้ได้เปลี่ยนฐานะของหญิงทั้งสองไปโดยปริยาย กล่าวคือ ลูกสาว	
4		กลับกลายเป็นแม่ยายของแม่ ส่วนหญิงมารดาคือพระเทวีกลับกลายเป็นสะใภ้ของลูกสาว	
		ตัวเอง / ในกาลต่อมาหญิงทั้งสองนั้นมีลูกกับผัวหลายคน เป็นชายบ้างเป็นหญิงบ้าง แล้ว	5
		ในเวลาล่วงไปลูกของคนเหล่านั้นก็แต่งงานไป มีลูกเฒ่าของตนเองอีกเป็นอันมาก"	

(เรื่องที่ 24 จันทสิงห์ ตอนที่จันทสิงห์และบุตรชายพามเหสีจันทรวดี และพระราชธิดาลาวัญยวดี กลับบ้านของเขา หน้า 237)

จากตัวอย่างนี้ข้อความส่วนที่ 2, ส่วนที่ 3, ส่วนที่ 4 ขยายความข้อความส่วนที่ 1 แล้วมาบรรยาย อีกในข้อความส่วนที่ 5 ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นความสับสนในการลำดับญาติ

2. การพรรณนา หมายถึง การให้รายละเอียดเกี่ยวกับบุคคล สิ่งของ ธรรมชาติ สภาพแวดล้อม ตลอดจนอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ เพื่อจะทำให้ผู้อ่านมีส่วนได้เห็น ได้ยิน และมีความรู้สึกเหมือนตัวผู้เขียน แต่ ไม่มีพฤติกรรมเป็นการดำเนินเรื่อง (ปรีชา ช่างขวัญยืน. 2525 : 15)

นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัฏดาใช้กลวิธีการพรรณนา 3 วิธี ดังนี้

- 2.1 การพรรณนาโดยเน้นภาพที่ปรากฏ
- 2.2 การพรรณนาโดยใช้ภาพพจน์
- 2.3 การพรรณนาแบบผสมผสานทั้งภาพที่ปรากฏและภาพพจน์

2.1 การพรรณนาโดยเน้นภาพที่ปรากฏ เป็นการให้รายละเอียดตามภาพที่เห็นอย่าง ตรงไปตรงมา โดยไม่มีการเปรียบเทียบ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

"ต้นกัลปพฤกษ์ชูดันและกิ่งก้านเป็นทองระยิบระยับ มีแก้วประพาฬเกาะอยู่ตามกิ่งแพรวพราว ต้นไม้นั้นมีดอกและผลเป็นเพชรพลอยหลากสีสวยงามยิ่งนัก บนกิ่งของต้นไม้นี้มีร่างของนางงามอันหาที่ เปรียบมิได้เอนร่างนอนอยู่บนรัตนบรรยงก์อันงามวิจิตร"

(เรื่องที่ 12 ที่รมทรรดิน มีการกล่าวถึงต้นกัลปพฤกษ์ที่ที่รมทรรดินเห็นในทะเล หน้า 109)

ตัวอย่างนี้เป็นการกล่าวถึงต้นกัลปพฤกษ์ที่มีกิ่งก้าน ดอก ผล เป็นทองและอัญมณี และแสงสะท้อน จากอัญมณี และ ณ ต้นกัลปพฤกษ์กิ่งหนึ่งมีภาพที่เด่นของนางงาม

ตัวอย่างที่ 2

"ฝ่ายพระราชชายศกเขต เมื่อโจนลงทะเลไปนั้น ชั่วอืดใจหนึ่งก็ลงมาถึงกันสมุทร ทันใดก็ประสบ ภาพนครอันงามวิจิตรตั้งอยู่เบื้องหน้าเป็นที่มหัศจรรย์ยิ่งนัก นครนั้นสว่างรุ่งเรืองด้วยปราสาทราชวัง อันมี

เสาทำด้วยรัตนมณีสีต่าง ๆ เป็นประกายระยิบระยับ มีหลังคาอันดาษด้วยทองศฤงคารทอแสงวูบวาบ มลิ่งเมลิอง หน้าต่างทุกบานก็ประดับด้วยไข่มุกขาวปลั่งเป็นสายสร้อยห้อยระย้า ไกล่ ๆ กับปราสาทมีสวนขวัญอันสะพรั่งด้วยดอกไม้ นานาพรรณ และสระน้ำอันมีน้ำใสปานแก้ว บันไดทำน้ำประดับด้วยมณีหลากสี บนฝั่งเล่าก็เรียงรายไปด้วยต้นกล้วยพฤกษอันมีกิ่งก้านเป็นอำพันสีน้ำผึ้ง”

(เรื่องที่ 12 ทิรฆทรศิน ตอนที่พระราชายศเกตุดตามนางวิยาธรลงไปในทะเล หน้า 114)

ตัวอย่างนี้กล่าวถึงเมือง แล้วจึงให้รายละเอียดส่วนประกอบต่าง ๆ ของปราสาทราชวังในเมือง ได้แก่ เสา หลังคา หน้าต่าง นอกจากนี้ยังให้รายละเอียดส่วนประกอบของส่วนที่อยู่ใกล้ปราสาท ได้แก่ ดอกไม้ สระน้ำ บันไดทำน้ำ ต้นไม้บนฝั่ง

ตัวอย่างที่ 3

“พระราชาก็ประทับอยู่กับนางในอุทยานเป็นเวลาหกวัน ทรงเล่นน้ำในสระแก้วอันมีดอกบัวบานสะพรั่งกับนาง น้ำในสระอุบลนั้นแผ่ไพศาลสุดสายตา มีคลื่นม้วนตัวเป็นเกลียววิ่งเข้าสู่ฝั่งไม้ชาดระยะยังเสียงให้บังเกิดดังซำผสานเสียงหงส์และนกกาเรียนที่บิน และเล่นอยู่เหนือผิวน้ำ เป็นเสียงเศร้าสร้อยเหมือนกับจะกล่าวว่า อยู่ที่นี่เกิดนะ อย่าได้จากไปเลย”

(เรื่องที่ 12 ทิรฆทรศิน ตอนที่พระราชายศเกตุดประทับอยู่กับนางวิยาธร หน้า 118 – 119)

ตัวอย่างดังกล่าวพรรณนาให้เห็นภาพสระแก้ว แล้วใช้ธรรมชาติโยงเข้าหาความรู้สึกเศร้าโศกเนื่องจากตัวละครต้องจากไป

ตัวอย่างที่ 4

“เจ้าทั้งสองเข้ามาสู่ป่าลึกที่ไร้ผู้คนอย่างที่นี้ได้อย่างไร ทั้งนี้เพราะรูปลักษณะของเจ้าน่าจะอยู่แต่ในรัตนนิเวศน์เท่านั้น หัวใจของเราต้องทนทุกข์ทรมานด้วยความคิดอันเจ็บปวดที่ว่า ฝ่าเท้าอันแบบบางอ่อนละมุนของเจ้า ควรจะอยู่บนพรมอันอ่อนนุ่ม กลับมาต้องบุกดงพงหนามอันทำให้เจ็บปวดมิใช่น้อย ยังฝุ่นละอองที่ฟุ้งขึ้นมาจากการก้าวย่างนั้นเล่า ก็มาเกาะติดตามหน้าตาและผิวพรรณ ทำให้หม่นหมองเสียเปล่า ๆ ทั้งแสงอาทิตย์อันแผดจ้า ก็ทำให้ร่างอันงามสลดแบบบางปานกลีบดอกไม้ของเจ้า ต้องระทระทวยอ่อนแรงลง เพียงแต่คิดแค่นี้หัวใจข้าก็พลอยเจ็บปวดไปหมด พุดมาเถิด เจ้าเข้ามาอยู่ในป่านี้ อันมีแต่สัตว์ร้ายได้อย่างไร”

(เรื่องที่ 24 จันทสิงห์ ตอนที่จันทสิงห์กล่าวกับพระราชินีจันทรวดี และพระราชธิดาลาวณยวดี หน้า 236 – 237)

ตัวอย่างนี้พรรณนาลักษณะเด่นของความรู้สึกสะเทือนใจด้วยความสงสารที่ได้เห็นภาพนางตระกำลำบาก

ตัวอย่างที่ 5

“วันหนึ่งอากาศร้อนจัด ดวงอาทิตย์แผดแสงแรงกล้าจนแทบจะทอนไม้ไผ่ และแล้วมรสุมใหญ่ก็เคลื่อนเข้ามาพร้อมด้วยเสียงคำรามกึกก้องในท้องฟ้า สายฝนกระหน่ำลงมาอย่างรุนแรงไม่ขาดสาย ทั้งกลางวันกลางคืน”

(เรื่องที่ 4 วีรพร พรรณนาถึงอากาศร้อนวันที่วีรพรยืนเฝ้ายาม หน้า 47)

ตัวอย่างนี้ให้ภาพปรากฏการณ์ธรรมชาติตามลำดับที่ทำให้ฝนตกอย่างหนัก

ตัวอย่างที่ 6

“ในขณะนั้นดวงจันทร์อันมีรัศมีเย็นก็โผล่พ้นแนวไศลขึ้นมา แสงจันทร์จับพุ่มไม้ใบหญ้า แลเห็น ตะคุ่ม ๆ ดอกบัวกุ่มทุกก็แย้มกลีบสลับส้างแลสะพรั่งในบึง”

(เรื่องที่ 10 มัทนเสนา ตอนที่นางมัทนเสนาเดินทางไปหาธรรมทัตต์ หลังจากได้ขออนุญาตจากสามีแล้ว ซึ่งบรรยายการเดินทางตอนนั้นมีการพรรณนาไว้ด้วย หน้า 96)

ตัวอย่างนี้พรรณนาภาพตอนที่ดวงจันทร์ขึ้น

2.2 การพรรณนาโดยใช้ภาพพจน์ คือ การให้รายละเอียดด้วยวิธีเปรียบเทียบ เช่น อุปมา อุปลักษณ์ บุคคลวัต ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“ความงามของนางล้ำเลิศหาที่เปรียบมิได้ราวกับเป็นผลงานที่พระพรหมทรงสรรค์สร้างขึ้น และเมื่อนางได้กำเนิดมาแล้วก็ดูเหมือนว่าท้าวธาดาเธอทรงสิ้นเยื่อใยในเทพอัปสรทั้งปวงโดยสิ้นเชิง”

(เรื่องที่ 2 มันทารวดี กล่าวถึงนางมันทารวดี หน้า 30)

ตัวอย่างนี้ใช้การเปรียบเทียบโดยใช้อุปมา คือ เปรียบพระพรหมมาสร้างนางขึ้น และใช้อธิพจน์เปรียบว่านางเกิดมา พระพรหมยังไม่สนใจเหล่านางฟ้า ให้เห็นว่านางสวยยิ่งกว่านางฟ้า

ตัวอย่างที่ 2

“ในแคว้นอังคะมีพระราชานุมองค์หนึ่งทรงนามว่า ยศเกตุ พระองค์มีความงามล้ำเลิศราวกับพระกามเทพที่ปราศจากร่างแล้วกลับมาปรากฏในเรือนร่างของพระราชานั้นเทียว พระราชาทรงเป็นผู้กล้าหาญเด็ดเดี่ยวสามารถสยบศัตรูได้ทุกแคว้นราวกับท้าววัชรินทร์ผู้ประหารศัตรูทั่วหน้าโดยมีพระพฤษดิ์เป็นที่ปรึกษาจะนั้น”

(เรื่องที่ 12 ทิรมหรรณ มีการกล่าวถึงพระราชายศเกตุ หน้า 104)

ตัวอย่างนี้ใช้การอุปมาเป็นระยะ ๆ โดยเทียบคุณลักษณะของพระราชา กับเทพเจ้าองค์ต่าง ๆ คือ เปรียบความงามกับกามเทพ เปรียบความกล้าหาญกับพระอินทร์ เปรียบสติปัญญา กับพระพฤษดิ์

ตัวอย่างที่ 3

“นี่คือนางรติ (ชายาของกามเทพ) หรือโฉน นางปรากฏร่างเพื่อกับรวบรวมบุปผามาลีที่เกลื่อนกล่นในฤดูวสันต์เพื่อเอาไปทำบุษปศรวายพระมันมตะ (กามเทพ) แน่เทียว และหรือว่านี่คืออรุณยานี (นางไม้) ที่ปรากฏร่างขึ้นเพื่อกระทำสักการะต่อพระวสันตเทพบุตรในฤดูกาลเช่นนี้กระมัง”

(เรื่องที่ 15 มนสวามิน ตอนที่มนสวามินรำพึง เมื่อเห็นเจ้าหญิงศศิประภา หน้า 137 – 138)

ตัวอย่างนี้พรรณนาความงามของนาง โดยใช้อุปลักษณ์เปรียบเทียบกับนางรติเทพเจ้าฝ่ายหญิง ซึ่งถือว่างามมาก หรือเปรียบกับนางไม้ให้เห็นภาพของหญิงที่สวยงามเหลือเกิน

ตัวอย่างที่ 4

“ว่าที่จริงข้าก็ไม่เคยเห็นผู้หญิงสวยอย่างนี้มาก่อน ดูหน้าเจ้าสิ่งงามเปล่งปลั่งเป็นนวลโยราว แก้วมุกดา ผมดำเหมือนนิลมณี เอวเหมือนเพชรรัตน์ แขนขาถึงมดงทองศฤงคาร และเท้าแดงงามราว แก้วทับทิม อย่างนี้ข้าไม่ปล่อยให้หลุดมือไปหรอก”

(เรื่องที่ 10 มัทนเสนา ตอนที่นางมัทนเสนาพบโจรแล้ว โจรก็กล่าวกับนาง หน้า 96)

ตัวอย่างนี้ใช้การพรรณนาความงามของตัวละคร โดยใช้การอุปมา ให้เห็นภาพความงามตาม แนวนิยมแบบอินเดีย

ตัวอย่างที่ 5

“การสัมผัสกับร่างกายของชายหนุ่มเป็นความรู้สึกแปลกใหม่ที่ข้าไม่เคยประสบมาก่อน การกอด อย่างนิ่มนวลละมุนละไมของเขาทำให้ข้ารู้สึกเหมือนถูกชะโลมลูบด้วยผงจันทร์อันหอมกรุ่น และรู้สึกเต็มตื่น ด้วยความอัมเิบใจ ราวกับได้ลิ้มรสทิพย์อาหารในดวงเดือน ข้ารู้สึกเป็นสุขเหลือที่จะบรรยายออกมาได้”

(เรื่องที่ 15 มนสวามิน ตอนที่เจ้าหญิงศศิประภาเล่าเรื่องที่พบกับมนสวามินให้นางแปลงฟัง หน้า 141)

ตัวอย่างนี้เป็นการพรรณนาความรู้สึกของหญิงสาว เมื่อถูกกอดจากชายหนุ่ม โดยใช้อุปมาเทียบ การกอดกับการถูกลูบด้วยผงจันทร์ และเทียบความรู้สึกดีใจ ปลาบปลื้มใจกับการได้อาหารในดวงจันทร์

2.3 การพรรณนาแบบผสมผสานโดยเน้นภาพที่ปรากฏและแทรกภาพพจน์ คือ การให้ รายละเอียดตามภาพที่เห็นอย่างตรงไปตรงมาแต่บางอย่างก็ใช้การเปรียบเทียบกับภาพพจน์ด้วย ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

“ในที่สุดเสด็จมาถึงป่าใหญ่แห่งหนึ่งที่นี่มีความงดงามรื่นรมย์ราวกับอุทยานของกามเทพ มีเสียง นกดูเหว่วีแวกแววอ่อนหวาน ผสมผสานเข้ากับสายลมที่แผ่วร่าเริงมาจากแนวพุ่มอันมีดอกบานสะพรั่ง ทุกกิ่งก้านกวัดไกวไปมา ระหว่างทิวไม้อันคดโค้งในเบื้องหน้าเป็นทะเลสาบ ซึ่งมีน้ำอันใสเขียวดั่งมรกตและมี ระลอกน้อย ๆ วังไ่กันเข้าสู่ฝั่งมิได้ขาด กลางบึงใหญ่มีกอบัวอันสลั่สล้างด้วยสีสนั่วรรณะต่าง ๆ อย่าง งดงาม”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ ตอนที่พระวัชรมกุฎและพุทธิศรีระไปเที่ยวป่า หน้า 17 – 18)

ตัวอย่างดังกล่าวกล่าวสรุปภาพของป่าใหญ่ที่สวยงามด้วยการเปรียบเทียบกับอุทยานของกามเทพ แล้วจึงกล่าวส่วนประกอบของป่าที่เต็มไปด้วยเสียงนก ดอกไม้ ต้นไม้ ทะเลสาบ โดยใช้อุปมาเปรียบเทียบกับ น้ำใสในทะเลสาบกับมรกต การพรรณนาดังกล่าวพรรณนาให้เห็นถึงความงดงามอ่อนหวาน ร่มรื่น มีชีวิตชีวา เหมาะจะเป็นสถานที่ที่ให้ชายและหญิงพบกัน เพราะมีความรัก

ตัวอย่างที่ 2

“เมฆดำในท้องฟ้าก็ยังหลั่งฝนลงมาอย่างรุนแรงตามเดิม ความมืดแผ่ซ่านไปทั่วเหมือนจะบดบังไม่ให้เห็นสวรรค์อีกต่อไป”

(เรื่องที่ 4 วีรกร ตอนที่วีรกรมาเยี่ยมยายอีกในวันรุ่งขึ้น ซึ่งวันนั้นมีการกล่าวถึงบรรยากาศไว้ด้วย หน้า 47)

ตัวอย่างนี้พรรณนาให้เห็นภาพฝนที่ตกหนัก แล้วใช้การเปรียบเทียบเมฆฝนครึ้มไปทั่ว ทำให้มืดเหมือนบดบังไม่ให้เห็นท้องฟ้า

ตัวอย่างที่ 3

“เมื่อได้ยินโจรกล่าวดังนั้น พระราชาก็ตอบตกลง และติดตามโจรไปยังที่อยู่ของมัน ซึ่งเป็นห้องใต้ดินอยู่ลึกเข้าไปในป่าแห่งหนึ่ง ห้องนั้นตกแต่งงดงามตระการตาด้วยของมีค่าราคาแพงทั้งสิ้น เมื่อกระทบแสงตะเกียงก็สะท้อนเป็นประกายระยิบระยับ ดูราวกับเป็นสวรรค์ใต้บาดาลอีกแห่งหนึ่งซึ่งพลี¹มิได้เป็นเจ้าของฉะนั้น”

(เรื่องที่ 14 พระเจ้าวีรเกตุ ตอนที่โจรชวนพระเจ้าวีรเกตุซึ่งปลอมตัวไปยังที่อยู่ของโจร และพระราชาก็ตรัสตอบตกลง หน้า 130)

จากตัวอย่างพรรณนาให้เห็นภาพสถานที่ คือ ห้องใต้ดินที่มีความหรูหราและมีความสวยงาม และใช้การเทียบให้เห็นความสวยงามของห้องใต้ดินกับบาดาล อันเสมือนสวรรค์ใต้ดินที่พลี¹มิได้เป็นเจ้าของ

ตัวอย่างที่ 4

“ขณะนั้นดวงอาทิตย์ก็ค่อยคล้อยต่ำลงทางทิศตะวันตกเหมือนกับว่ายังอาลัยที่จะมิได้พบเห็นเธออีก ส่วนดวงศศิเมื่อถึงเวลาดอกบัวกุ่มุทเริ่มขยายกลีบแบ่งบานในราตรี แล้วก็ค่อยเคลื่อนขึ้นสู่ขอบฟ้าเปล่งรัศมี สนิวลใยแผ่ซ่านไปทั่วผดล เหมือนจะช่วยปลอบใจที่รุ่มร้อนของชายหนุ่มให้บรรเทาลง”

(เรื่องที่ 10 มัทนเสนา พรรณนาบรรยากาศตอนที่นางมัทนเสนาจากไป หน้า 93)

ตัวอย่างนี้พรรณนาภาพของธรรมชาติด้วยการใช้บุคคลวัต (สมมติสิ่งที่ไม่มีชีวิตให้มีชีวิตเป็นบุคคล)

ตัวอย่างที่ 5

“เมื่อวีรวรได้ฟังรับสั่ง... แล้วออกเดินหา มือถือดาบกระชับแน่น มีกริชห้อยเอว ค่อยด้อมมองเหมือนราक्षสที่ด้อมหาเหยื่อ มีแสงฟ้าแลบแวววาบจากท้องฟ้าดูประหนึ่งแสงจากดวงตาของอสูรร้าย และเม็ดฝนซึ่งตกกราดไปทั่วนั้นเล่าก็ดูประหนึ่งก้อนหินที่มันขว้างปามาฉะนั้น”

(เรื่องที่ 4 วีรวร ตอนที่วีรวรรับคำสั่งพระราชาศูทรกะไปตามเสียงผู้หญิง หน้า 48)

ตัวอย่างนี้ใช้การพรรณนาด้วยการอุปมา ทำให้เห็นภาพวีรVERNกรบที่จะฆ่าศัตรู ไม่ได้พริ้งต่อบรรยากาศและสภาพธรรมชาติที่มีฝนตกหนัก

¹พลี เป็นพญาอสูรตนหนึ่งที่ตั้งตัวเป็นใหญ่ครอบครองทั้ง 3 โลก ในที่สุดถูกพระนารายณ์อวตารเป็นพราหมณ์เตี้ย (วามนาวตาร) มาปราบ พลีถูกให้ไปครองบาดาลแดนต่ำสุด ภายหลังได้รับอภัยโทษย้ายไปครองบาดาลชั้นสูง

3. การอธิบาย หมายถึง การทำให้ความคิดเรื่องใดเรื่องหนึ่งแจ่มแจ้ง (ปรีชา ช่างขวัญยืน. 2525 : 53)

นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดาใช้วิธีการอธิบายเป็น 4 วิธี ดังนี้

- 3.1 การอธิบายตามลำดับขั้น
- 3.2 การอธิบายโดยการจำแนก
- 3.3 การอธิบายด้วยการใช้ตัวอย่าง
- 3.4 การอธิบายด้วยการชี้สาเหตุและผลลัพธ์ที่สัมพันธ์กัน

3.1 การอธิบายตามลำดับขั้น เป็นการชี้แจงกิจกรรม การปฏิบัติ การกระทำที่เป็นกระบวนการหรือเป็นกรรมวิธี ซึ่งต้องชี้แจงไปตามขั้นตอนเป็นระยะ ๆ ไป (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. 2542 : 94) เช่น

“ข้ากำลังจะออกจากร่างของมันเป็นเรียบร้อยแล้ว จงฟังคำแนะนำของข้าให้ดี มันจะเป็นประโยชน์แก่พระองค์ไม่น้อย จงทำตัวเป็นปกติอย่ามีพิรุณ เจ้าโยคีชาติชั่วนั้นจะเรียกข้าเข้าไปในศพนั่น และจะยกย่องให้เกียรติข้าในฐานะเครื่องบูชาอันเป็นที่ปรารถนาอย่างสูงสุด และเพื่อจะเอาพระองค์เป็นเครื่องสังเวยในฐานะมนุษย์เมธ (การบูชาด้วยมนุษย์) มันจะกล่าวแก่พระองค์ว่า โอ ราชน จงทอดพระองค์ลงนอนบนพื้นดินแบบอัมภางคประดิษฐ์ คือ มีส่วนต่าง ๆ แปลกอย่างแต่พื้นปกติวิ พอมันพูดอย่างนี้ พระองค์จะต้องกล่าวแก่มันว่า ท่านลองแสดงให้ข้าดูก่อนว่าเขาทำทำนั้นอย่างไร แล้วข้าจะทำตามแบบนั้นทุกประการ จากนั้นอ้ายโยคีทุศีลจะนอนคว่ำหน้าลงกับดิน และแสดงให้เห็นว่าทำอัมภางคประดิษฐ์เขาก่อนอย่างไร ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ พระองค์จะต้องรีบพินมันให้ทอดกระเด็นไปด้วยพระแสงดาบ แล้วพระองค์ก็จะได้รับรางวัลยอดปรารถนาที่มันอยากได้เป็นนักหนา นั่นคือ ตำแหน่งราชาแห่งวิทยธร ขอพระองค์จงพอพระทัยในการที่เอามันเป็นเครื่องสังเวยสมปรารถนา ถ้าไม่ทำอย่างที่ข้าแนะ อ้ายโยคีศานติศีลจะเอาท่านเป็นเครื่องสังเวยของมัน และเพื่อป้องกันชีวิตของพระองค์ดังที่กล่าวมานี้ ข้าจึงจำเป็นต้องถ่วงเวลาพระองค์โดยให้เสด็จกลับไปกลับมาตามทางก่อนที่พระองค์จะผลิผลามไปเป็นเหยื่อมัน โดยไม่ได้คิดและป้องกันตัวเสียก่อน บัดนี้ได้เวลาแล้ว เสด็จไปเถิด ขอจงทรงพระเจริญ”

(เรื่องที่ 24 จันทสิงห์ ตอนที่เวตาลเล่าแผนการณ์ของโยคีศานติศีลให้พระราชชาติวิกรมเสนฟัง หน้า 238 – 239)

ตัวอย่างดังกล่าวชี้แจงการกระทำของโยคีศานติศีลซึ่งมีลำดับขั้นที่จะฆ่าพระราชชาติวิกรมเสน เพื่อให้พระองค์ระมัดระวังตัว

3.2 การอธิบายโดยการจำแนกด้วยการวิเคราะห์ เป็นการอธิบายโดยแบ่งสิ่งที่ต้องการออกเป็นองค์ประกอบย่อย ๆ และชี้ให้เห็นความสัมพันธ์กันทางด้านเหตุผลขององค์ประกอบเหล่านั้น อาจเป็นการเรียงลำดับในแง่เหตุผลหรือโดยการจำแนกประเภท (ปรีชา ช่างขวัญยืน. 2525 : 60 – 61)

นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดาใช้การอธิบายแบบนี้โดยผ่านบทสนทนา เพื่อชี้แจงบางสิ่งบางอย่าง เช่น

“เจ้าอย่าพูดอย่างนั้นเลย กวีรพรรนั้นเป็นคนตระกูลสูง จะอยู่ในครอบครัวใดก็ตาม ว่าตามจริงเขาต้องเป็นหัวหน้าที่มีความรับผิดชอบ รวมทั้งลูกและเมียของเขาก็เช่นเดียวกัน ทุกคนถือเป็นหน้าที่อยู่แล้วที่จะต้องสละชีวิตเพื่อคุ้มครองพระราชชาติของตน ในกรณีที่เกิดขึ้นนี้ นอกจากกวีรพรรจะทำตามหน้าที่ที่ผูกพันกับ

พระราชแล้ว นางผู้เป็นภรรยานั้นเล่าก็เป็นหญิงประเสริฐที่เคารพรักสามียิ่งชีวิต หล่อนทำไปเพราะถือเป็นหน้าที่ว่าภรรยาจะต้องดำเนินรอยตามสามีด้วยใจภักดี ส่วนสัตตวร ผู้เป็นลูกนั้นเล่าก็เป็นเช่นเดียวกับพ่อและแม่ของตน ย่อมทำตามพ่อแม่ด้วยความรักและความผูกพันโดยแนบแน่นเหมือนเส้นด้ายที่ดีขึ้นมาจากฝ้ายฉะนั้น แต่พระราชศุทรก็เป็นเยี่ยมเหนือกว่าคนเหล่านั้นทุกคน เพราะพระองค์เป็นผู้พร้อมที่จะพลีชีวิตเพื่อคนรับใช้ของพระองค์ เป็นการเสียสละอย่างกล้าหาญที่พระเจ้าแผ่นดินไม่มีความจำเป็นจะต้องทำเช่นนั้นเลย”

(เรื่องที่ 4 วีรพร ตอนที่เวตาลได้คำตอบของพระราชศุทรวิกรมเสน พระราชจึงอธิบาย หน้า 56)

ตัวอย่างดังกล่าวอธิบายเหตุผลที่พระราชศุทรจะเป็นผู้ที่กล้าหาญที่สุด โดยวิเคราะห์ถึงการกระทำของตัวละครอื่นที่ละตัวว่าปฏิบัติตามหน้าที่ มิได้แสดงความกล้าหาญ

นอกจากนี้ยังมีการอธิบายโดยจำแนกไว้ในเชิงอรรถท้ายหน้าเป็นข้อ ๆ และมีเลขกำกับหน้าข้อ การอธิบายโดยจำแนกดังกล่าวเป็นการขยายความในนิยามที่อยู่ตอนต้นของเชิงอรรถ ดังข้อความว่า

“คานธรรพวิวาท์ แปลว่า แต่งงาน (หรือได้เสีย) กันเองด้วยความสมัครใจของชาย และหญิงถือว่าเป็นการวิวาห์อย่างหนึ่งในแปดอย่างที่ใช้ได้แม้จะไม่เปิดเผยแก่สาธารณชนก็ตาม

วิวาห์ 8 แบบ ได้แก่

1. พรหมณวิวาหะ หมายถึง การแต่งงานที่ได้หมั้นกันเรียบร้อยแล้วด้วยทรัพย์ และมีการทำพิธีถูกต้องทางศาสนา
2. ไทววิวาหะ คือ การวิวาห์ที่ฝ่ายพ่อแม่ยกลูกสาวให้แก่พระผู้ทำพิธีในฐานะที่ใช้เป็นของแทนค่าจ้าง
3. อารชวิวาหะ คือ การวิวาห์ที่มีสินสอดเป็นแม่โคหรือพ่อโค
4. ปราชาปัตตยวิวาหะ คือ การวิวาห์ซึ่งฝ่ายพ่อแม่ยกลูกสาวให้เจ้าบ่าวโดยไม่เรียกร้องค่าสินสอดใด ๆ
5. คานธรรพวิวาหะ (คานธรวิวาหะ) คือ การวิวาห์โดยความพึงพอใจของทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงที่จะได้เสียกันเอง โดยไม่ต้องขอความยินยอมของฝ่ายหญิง
6. อาสุรวิวาหะ คือ การวิวาห์โดยการซื้อขายเหมือนสินค้า
7. รากษสวิวาหะ คือ การวิวาห์ที่ใช้วิธีชิงหรือปล้นเอาโดยพลละกำลัง
8. ไปศัจฉวิวาหะ คือ การวิวาห์โดยการลักหลับผู้หญิงวางยานอนหลับหรือมอมเมาสุรา

(เรื่องที่ 15 มนสวามิน ตอนที่มนสวามินได้เจ้าหญิงศศิประภาเป็นภรรยา หน้า 142)

3.3 การอธิบายด้วยการใช้ตัวอย่าง เป็นการอธิบายหลักการหรือวิธีการหรือข้อความรู้ที่เข้าใจยาก โดยใช้ตัวอย่างประกอบ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. 2542 : 98)

นิทานเวตาลของศกดิ์ศรี แย้มนิตดาใช้การยกตัวอย่างด้วยการนำเรื่องวรรณคดีมาเป็นอุทาหรณ์เปรียบเทียบ เช่น

“ถ้ากล่าวอันไร้สัจจะนี้ได้ทิ่มแทงหัวใจของข้าให้เจ็บแปลบ เช่นเดียวกับมหาบุรุษและรัฐบุรุษทั้งหลายต้องถูกทิ่มตำให้ทันทูขมาแล้ว ก็เรื่องนินทาฉาวโฉ่อย่างนี้ไซ้ใหม่เล่าที่ทำให้พระรามต้องเนรเทศพระแม่เจ้าสีดาไปโดยนางหาความผิดมิได้ ก็ในกรณีของข้านี้จะให้ข้าทำอย่างไรเล่า”

(เรื่องที่ 12 ทิรชทรสิน ตอนที่ทิรชทรสินสนทนากับนางเมธาวดีผู้เป็นภรรยา หน้า 105)

จะเห็นว่าตัวอย่างนี้ยกเรื่องรามเกียรติ์มาอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรม คือ การถูกนินทาว่าร้าย ซึ่งเป็นเรื่องที่เข้าใจยาก บุคคลที่ไม่ประสบจะไม่เข้าใจในความรู้สึกที่เกิดจากการถูกนินทาว่าร้ายนั้น การใช้กรณีตัวอย่างมาเปรียบเทียบ ทำให้คู่สนทนาเข้าใจเรื่องง่ายขึ้น

3.4 การอธิบายด้วยการชี้สาเหตุและผลลัพธ์ที่สัมพันธ์กัน เป็นการอธิบายความสัมพันธ์กันระหว่างสาเหตุกับผลลัพธ์ ผู้อธิบายต้องชี้ให้เห็นว่าอะไรเป็นสาเหตุ อะไรเป็นผลลัพธ์ สาเหตุและผลลัพธ์นั้นสัมพันธ์กันอยู่ในลักษณะใด ทั้งนี้จะอธิบายจากผลลัพธ์ไปสู่สาเหตุหรือจากสาเหตุไปสู่ผลลัพธ์ก็ได้ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. 2542 : 99) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“บุตรมนตร์จึงอธิบายว่า ความจริง ก็คือ นางผู้เป็นที่รักของพระองค์รู้ว่า ข้าเป็นคนมีปัญญา เพราะสามารถตีปัญหาของนางออกทุกอย่าง นางจึงส่งอาหารใส่ยาพิษมาให้ข้ากิน ที่นางทำเช่นนั้นก็เพราะนางรักพระองค์มากเหลือเกิน นางต้องการให้พระองค์รักนางอย่างสุดจิตสุดใจ และนางเห็นว่า トラบใดที่ข้ายังมีชีวิตอยู่ ข้าอาจเป็นก้างขวางคอนาง และอาจจะยุยงพระองค์ให้เห็นห่างจากนางเมื่อไรก็ได้ นางจึงคิดจะฆ่าเสียมิให้ข้านำพาพระองค์เสด็จกลับพระนคร”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมงกุฏ ตอนที่พุทธิศรีระนำอาหารของนางปัทมาวดีให้สุนัขกิน ปรากฏว่าสุนัขตาย พระวัชรมงกุฏทอดพระเนตรอยู่ก็สงสัย พุทธิศรีระจึงชี้แจงให้พระองค์ฟัง หน้า 43)

ตัวอย่างดังกล่าวอธิบายอย่างเป็นเหตุผล โดยกล่าวสาเหตุแล้วตามด้วยผลครั้งหนึ่งก่อน คือ นางปัทมาวดีทราบเรื่องจึงฆ่าพุทธิศรีระ แล้วจึงขยายความด้วยสาเหตุอื่นที่ชัดเจนขึ้น ก่อนกล่าวผลซ้ำอีกครั้ง คือ นางรักพระวัชรมงกุฏ ทำให้ระแวงกลัวพุทธิศรีระมาแย่งความรักของนาง จึงคิดฆ่าพุทธิศรีระเสีย

ตัวอย่างที่ 2

“ชายคนที่ร้ายมนตร์ทำให้นางคืนชีวิตขึ้นมา นั้น ถึงแม้เขาจะต้องใช้ความสามารถและลำบากลำบากปานใด ก็ควรจะเป็นพ่อของนางเท่านั้น และพราหมณ์คนที่เอาอัฐิของนางไปสู่แม่น้ำคงคา ก็ควรจะเป็นลูกของนางอย่างเดียวน ส่วนพราหมณ์ที่เก็บเก้าถ่านของนาง และคงอยู่ที่ป่าช้าถึงกับสร้างที่อยู่ตรงที่เผาศพนางและบำเพ็ญตบะเพื่อนางนั้นต่างหาก ควรจะได้เป็นสามีของนางโดยแท้ เพราะเขาอยู่กับนางตลอดเวลา มิได้ทอดทิ้งนางไปไหน แสดงความรักอันเต็มคำต่อนางแม้เพียงนอนบนเก้าถูลิของนางโดยมิได้รังเกียจ”

(เรื่องที่ 2 มันทรวดี ตอนที่พระราชดาตรีกรมแสนตรัสตอบปัญหาของเวตาล หน้า 33-34)

ตัวอย่างดังกล่าวการอธิบายเหตุผลทีละประเด็น โดยที่สองประเด็นแรกกล่าวผลเพียงอย่างเดียว คือ ชายคนที่ร้ายมนตร์ควรจะเป็นพ่อ และคนที่เก็บเก้าถ่านควรเป็นลูก ส่วนประเด็นที่ 3 กล่าวผลก่อนเหตุ คือ คนที่เก็บเก้าถ่านและอยู่ที่เผาศพนางควรเป็นสามี เนื่องจากเขาอยู่กับนาง โดยเหตุผลที่ให้อาจเป็นเหตุผลเฉพาะตัวของผู้อธิบาย

น้ำเสียง

การศึกษาการใช้ น้ำเสียงของผู้ประพันธ์สังเกตได้จากบริบทในข้อความ อาจเป็นการใช้ถ้อยคำ สำนวน หรือโวหารของผู้เขียน

นิทานเวตาลฉบับแปลของศักดิ์ศรี แย้มนัตตาปรากฏน้ำเสียงของผู้เขียนอยู่ 2 แห่ง ผู้วิจัย สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นน้ำเสียงของผู้เขียนต้นฉบับภาษาสันสกฤต เนื่องจากศักดิ์ศรี แย้มนัตตาแปลเรื่องนี้ ได้สอบทานกับต้นฉบับเดิมซึ่งพิมพ์ด้วยอักษรเทวนาครี น้ำเสียงในเวตาลฉบับนี้มีดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

“คือนั้นเจ้าชายเสด็จไปยังคฤหาสน์ของนางปัทมาวดี เพราะขึ้นชื่อว่าเจ้าชายย่อมจะต้องทำตาม คำแนะนำของมนตรีที่ฉลาดเสมอ ณ ที่นั้นพระองค์ได้ภิรมย์อยู่ด้วยนางจนเวลาค่อนคืน”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ ตอนที่พระวัชรมกุฎเสด็จกลับไปหานางปัทมาวดีตามอุบายของพุทธิศรระ หน้า 25)

ตัวอย่างดังกล่าวยั่วล้อลักษณะของนิทานที่ตัวละครเอกมักจะมีที่ปรึกษา

ตัวอย่างที่ 2

“เมื่อได้รัตนภรณ์อันมีค่ามาแล้ว ชายชั้วก็เก็บเข้ารวมกับห่อสมบัติของตน อนิจจาเอ๋ย ขอให้ ครอบงำเกิดว่า เจ้าผัวจ๋าแลงนี้มันชั่วชาติเพียงไร มันทิดการพนันจนโง่หัวไม่ขึ้น คนอย่างนี้ใจแข็งและคมกริบ เหมือนดาบ”

(เรื่องที่ 2 พระวิกรมเกศริน ตอนที่ชนทัตต์หลอกเอาเครื่องประดับของภรรยา หน้า 37)

ตัวอย่างนี้ผู้แต่งมีน้ำเสียงเห็นใจตัวละครเหมือนกับผู้เขียนเข้าไปในเรื่อง

บทที่ 4

การเปรียบเทียบท่วงทำนองการแต่งนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. กับ ฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา

นิทานเวตาลทั้งสองฉบับ แม้จะเป็นนิทานเรื่องเดียวกัน แต่แตกต่างกัน เนื่องจาก

1. ที่มาของต้นฉบับเดิมต่างกัน คือ นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. จำนวน 10 เรื่อง แปลมาจากฉบับภาษาอังกฤษที่ Sir Richard F. Burton แปลมาจากฉบับภาษาสันสกฤตอีกทอดหนึ่ง ส่วนฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา จำนวน 25 เรื่อง แปลมาจากฉบับภาษาสันสกฤตมีชื่อว่า “เวตาลปัญจวิงสตี” ซึ่งอยู่ในกถาสริตสาครของโสมเทวะ การแปลครั้งนี้ได้สอบทานกับต้นฉบับเดิม ซึ่งพิมพ์ด้วยอักษรเทวนาครี

2. วิธีการแปล คือ นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. ใช้วิธีแปลและเรียบเรียง ส่วนฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตาใช้วิธีแปลโดยตรง

3. สำนวนโวหารของผู้แปลแต่ละฉบับเป็นสำนวนเฉพาะตน คือ น.ม.ส.แปลและเรียบเรียง จึงแทรกอารมณ์ขัน สำนวนโวหารเชิงยั่วล้อ ซึ่งผู้อ่านต้องขบคิดก่อน จึงจะได้อารมณ์ขัน ส่วนศักดิ์ศรี แย้มนัตตาแปลโดยตรง สำนวนโวหารจึงตรงตามต้นฉบับเดิม

ทั้ง 3 ประเด็นเป็นมูลเหตุที่ทำให้มีข้อแตกต่างกันในการนำเสนอเรื่องเวตาล ผู้วิจัยพบว่า มีข้อแตกต่างกัน 2 ประเด็นใหญ่ คือ

1. เนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่อง
2. การใช้ภาษา

เนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่อง

การเปรียบเทียบนิทานเวตาลทั้งสองฉบับ อาศัยฉบับของ น.ม.ส. เป็นหลักในการเปรียบเทียบ เนื่องจากมีจำนวนเรื่องเพียง 10 เรื่อง จึงจะเปรียบเทียบเฉพาะเรื่องที่ตรงกัน จากการศึกษาเปรียบเทียบนิทานเวตาลฉบับภาษาไทยทั้งสองฉบับ พบความแตกต่างกันในด้านเนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่องดังนี้

1. เนื้อเรื่อง
2. การดำเนินเรื่อง

1. เนื้อเรื่อง กล่าวโดยรวมมีลักษณะที่คล้ายกัน ส่วนใหญ่มีข้อแตกต่างในประเด็นย่อย ๆ ได้แก่

1.1 ชื่อตัวละคร ส่วนใหญ่ตัวละครมีชื่อเหมือนกัน บางเรื่องชื่อตัวละครต่างกัน ชื่อที่ต่างกันนี้มีที่ต่างกันเพียงเล็กน้อย เช่น พระวัชรมกุฎในเรื่องที่ 1 กับ พระวัชรมกุฎในเรื่องที่ 1, ทิระมทรรคินในเรื่องที่ 8 กับ ทิระมทรรคินในเรื่องที่ 12 บางเรื่องต่างกันบางส่วน เช่น โสมทัตตีในเรื่องที่ 4 กับ ธรรมทัตตีในเรื่องที่ 10, พระราชธิดาจันทร์ประภาในเรื่องที่ 7 กับ พระราชธิดาศติประภาในเรื่องที่ 15 บางเรื่องต่างกันโดยเรื่องหนึ่งมีชื่อ อีกเรื่องไม่ปรากฏชื่อ เช่น ลูกชาย(ของวีรพล)ในเรื่องที่ 3 กับ สัตตวรวรรในเรื่องที่ 4, พระราชธิดาในเรื่องที่ 10 กับ เจ้าหญิงลาวัญยวดีในเรื่องที่ 24 บางเรื่องชื่อตัวละครต่างกันโดยสิ้นเชิง เช่น นกจุมภันในเรื่องที่ 2 กับ นกวิศรุตจุมภณในเรื่องที่ 3, พราหมณ์เกศวะในเรื่องที่ 6 กับ อัคนิสวามินในเรื่องที่ 2

1.2 สถานภาพของตัวละคร อาจต่างอาชีพ เช่น จันทรเสนเป็นพระราชา, จันทสิงห์ เป็นนายพราน

1.3 เหตุการณ์ เหตุการณ์ต่างกัน กล่าวคือ ปรากฏเหตุการณ์ในฉบับหนึ่ง แต่อีกฉบับหนึ่ง ไม่มีเหตุการณ์นั้นปรากฏ ความต่างกันนี้ประเด็นต่อมา ก็คือ เหตุการณ์เหมือนกันแต่ต่างกันที่รายละเอียด ดังตารางแสดงความต่างกันของเนื้อเรื่องต่อไปนี้

ตาราง 1 การเปรียบเทียบความแตกต่างกันด้านเนื้อเรื่องของนิทานเวตาลฉบับน.ม.ส. และฉบับศักดิ์ศรี แย้มนัตดา

ประเด็นที่ต่างกัน	นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา	หมายเหตุ
ตัวละคร และสถาน ภาพ	เรื่องที่ 1 1. พระวัชรมกุฏ 2. พุทธิศรีระ 3. ทันทวัตเป็นพระราช 4. ปัทมาวดีเป็นพระราชธิดา	เรื่องที่ 1 1. พระวัชรมกุฏ 2. พุทธิศรีระ 3. สงครามวรรณเป็นทนต์แพทย์ 4. ปัทมาวดีเป็นบุตรของทนต์แพทย์ 5. แม่นมของนางปัทมาวดีเคยเป็นแม่นมของบิดานาง 6. พนักงานชราเป็นผู้พิสูจน์บาดแผลนางปัทมาวดี	
เหตุการณ์	1. พระวัชรมกุฏและพุทธิศรีระเข้าไปในศาลข้างสระ โดยพระวัชรมกุฏเสด็จออกมา ก่อน จึงได้พบกับพระราชธิดาปัทมาวดีที่เดินมากับนางคนหนึ่งได้ร่วมไม้ 2. พระราชธิดาปัทมาวดีสร้างต่อว่าเพื่อนหญิง และเพื่อนหญิงก็สร้างขับไล่พระวัชรมกุฏ แล้วนางก็เดินจากไป 3. พระราชธิดาปัทมาวดียกดอกบัวขึ้นทัดหู	1. พระวัชรมกุฏและพุทธิศรีระเห็นนางปัทมาวดีเล่นน้ำอยู่กับพวกบริวารและนางปัทมาวดีเล่นน้ำเพลินจนผ้าหลุด 2. นางปัทมาวดีพร้อมด้วยบริวารขึ้นมาจากน้ำ แล้วเดินจากไป 3. นางปัทมาวดีเด็ดดอกบัวจากพวงมาลัยที่สวมศีรษะ	พระวัชรมกุฏและพระวัชรมกุฏคือตัวละครเดียวกัน พุทธิศรีระและพุทธิศรีระคือตัวละครเดียวกัน

ตาราง 1 (ต่อ)

ประเด็นที่ ต่างกัน	นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา	หมายเหตุ
	4. พระราชธิดาปัทมาวดีกัดดอกบัวด้วยฟัน 5. พระราชธิดาปัทมาวดีเหยียบดอกบัว 6. พระราชธิดาปัทมาวดีเอาดอกบัวปิดที่อก 7. หลังจากพระวัชรมกุฎพบพระราชธิดาปัทมาวดี พระวัชรมกุฎมีการวาดภาพนาง 8. นางนมส่งจดหมายไปให้นางปัทมาวดี พระราชธิดาปัทมาวดีตรัสถามนางนมว่าผู้เขียนจดหมายเรียนหนังสือมาจากที่ไหน 9. พระวัชรมกุฎและพุทธิศรียะพบแม่มนมบ้านฝ่ายอยู่หน้าบ้าน 10. พระราชธิดาปัทมาวดีเอาแป้งกระแจะตบหน้าแม่มนม 11. พระราชธิดาปัทมาวดีเอาหญ้าฝรั่งท้านิ้วปะแก้มแม่มนม 12. พระราชธิดาปัทมาวดีผลักแม่มนมออกประตูด้านตะวันตก 13. พระราชธิดาปัทมาวดีให้พระวัชรมกุฎนำอาหารมีพิษมาให้พุทธิศรียะ 14. พระวัชรมกุฎให้พระราชธิดาปัทมาวดีตมผงนอนหลับ 15. พระวัชรมกุฎเอาตรีศูลแทงที่ขาของพระราชธิดาปัทมาวดี 16. ไม่มีการมอบพระวัชรมกุฎซึ่งปลอมเป็นโยคีให้ตุลาการ	4. นางปัทมาวดีบิดดอกบัวเป็นรูปแผ่นฟัน 5. นางปัทมาวดีเหยียบดอกบัวขึ้นวางบนศีรษะ 6. นางปัทมาวดีเอามือปิดที่อกตรงหัวใจ 7. พระวัชรมกุฎไม่ได้มีการวาดภาพนางปัทมาวดี 8. ไม่มีเหตุการณ์นี้ปรากฏเนื่องจากไม่ได้บรรยายให้เห็นตอนนางไปพบ เพียงแต่บรรยายตอนนางกลับมาเล่าให้พระวัชรมกุฎและพุทธิศรียะ 9. พระวัชรมกุฎและพุทธิศรียะแวะเข้าไปบ้านของแม่มนม เพื่อถามหานางปัทมาวดี 10. นางปัทมาวดีตบหน้าแม่มนมด้วยการบुर 11. นางปัทมาวดีเอามือทาชาดแปะหน้าอกแม่มนม 12. นางปัทมาวดีให้แม่มนมนั่งกระเช้าแล้วข้ามกำแพงไป 13. นางปัทมาวดีให้สาวใช้นำอาหารใส่ยาพิษมาให้พุทธิศรียะ 14. พระวัชรมกุฎให้นางปัทมาวดีตมสุรา จนหลับ 15. พระวัชรมกุฎใช้ตรีศูลแทงที่ตะโพกของนางปัทมาวดี 16. ตำรวจนำพระวัชรมกุฎซึ่งปลอมเป็นโยคีไปมอบให้ตุลาการ	

ตาราง 1 (ต่อ)

ประเด็นที่ ต่างกัน	นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา	หมายเหตุ
	17. ราชบุรุษพาโยคีปลอมทั้งสอง คนเข้าเฝ้าพระราชา 18. พุทธิศรระใส่ร้ายพระราชธิดา ปัทมาวดีให้ท้าวทันตวัด ซึ่ง เป็นพระราชบิดาของนางฟัง 19. ไม่ปรากฏเหตุการณ์นี้ 20. ท้าวทันตวัดไม่ต้องเดินทาง ไปหาพุทธิศรระเพื่อสอบถาม เรื่องนางปัทมาวดีเพราะเขา มาเข้าเฝ้าแล้ว 21. หลังจากพระราชบิดาของพระ ราชธิดापัทมาวดีลงโทษไล่ ออกจากเมือง ก็ไม่ได้กล่าว ถึงพระราชบิดาอีก	17. ตูลาการไปหาพุทธิศรระผู้เป็น โยคีปลอม 18. พุทธิศรระใส่ร้ายนางปัทมาวดี ให้ตูลาการฟัง 19. ตูลาการทูลเรื่องราวของนาง ปัทมาวดีให้พระราชา กรรโณตบลกษัตริย์เมืองที่นาง อาศัยอยู่ทรงทราบ 20. พระราชากรรโณตบเดินทาง ไปหาพุทธิศรระ เพื่อสอบถาม เรื่องราวของนางปัทมาวดี 21. หลังจากนางปัทมาวดีถูกขับไล่ ออกจากเมือง บิดาและมารดา ของนางปัทมาวดีก็ตรอมใจตาย เพราะคิดว่านางปัทมาวดีถูก สัตว์ป่ากิน	
ตัวละคร และสถาน ภาพ	เรื่องที่ 2 1. ไม่ปรากฏชื่อ ใช้สถานภาพ เรียกแทนว่า พ่อค้า 2. สาครทัตต์ 3. พระราชธิดาจันทร์ราวดี 4. รัตนาวดี 5. ศรีทัต 6. นกจุมมัน 7. ชัยศิริ 8. รามเสนเป็นพระราชบุตร 9. ไม่ปรากฏชื่อ ใช้ลักษณะเรียก แทนว่าชายหลังอุฐ ชายหลัง อุฐมีเค้าหน้าเหมือนลิง ขา เหมือนนกกระเรียน หลังโกง เหมือนหลังอุฐ	เรื่องที่ 3 1. อรรถทัตต์ 2. ธรรมทัตต์ 3. พระราชธิดาจันทร์ประภา 4. รัตนาวลี 5. สมุทรรทัต 6. นกวิทักษ์จุฑามณี 7. วสุทัตดา 8. วิกรมเกศรินเป็นพระราชา 9. ธนทัตต์เป็นชายรูปงามท่าทาง เป็นผู้ดีมีสกุล	

ตาราง 1 (ต่อ)

ประเด็นที่ ต่างกัน	นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา	หมายเหตุ
เหตุการณ์	1. ไม่ปรากฏว่านกทั้งสองถูก สาป 2. พระรามเสนอให้พระราชครู ทำนาย เมื่อแนพระทัยว่าพระ ราชธิดาจันทร์ทราบดี คือคู่ครอง ก็จัดพราหมณ์ไปสูxonนาง 3. นางนกขุนทองทำกิริยาดูหมิ่น นกแก้ว 4. พระรามเสนอและพระมเหสี จันทร์ทราบดีให้นกแก้วและนาง นกขุนทองนำหลักฐานมา แสดง 5. ชายหลังอุรุขโมยของเนื่อง จากกลัวอาญา จึงหนีไปจาก เมือง 6. ชายหลังอุรุโกหกเศรษฐี เพราะจำได้ว่าเขาเคยติดต่อกับ ค้าขายกับบิดา พ่อค้าสงสาร จึงให้อยู่ด้วย 7. ชายคนหนึ่งช่วยนางรัตนาวดี ขึ้นจากเหว และพานางกลับ บ้าน 8. ชายหลังอุรุสมคบกับโจรฆ่า ภรรยา ฆ่าบิดาและมารดา ของภรรยา แล้วฆนทรัพย์สิน หนีไป 9. ชายหลังอุรุจะฆ่านางนก ขุนทอง 10. นางชัยศิริให้เพื่อนผู้หญิงเชิญ ชายอื่นเข้าบ้าน แต่เพื่อนไม่ ทำ และชายคนนั้นก็ไม่สนใจ นางด้วย	1. นกแก้ว คือ คนธรรพ์ที่ถูกสาป นางนกขุนทองคือ นางฟ้าที่ถูก สาป 2. ไม่กล่าวถึงการทำนายและการ สูxon 3. นกแก้วชวนนางนกขุนทองแต่ง งานแต่นางนกไม่ยอม 4. พระเจ้าวิกรมเกศรินให้นก ทั้งสองนำหลักฐานมาแสดง 5. ธนทัตต์รู้สึกละอายที่รักษา สมบัติไม่ได้ จึงไปจากเมือง 6. ธนทัตต์ไปขออาหาร บังเอิญ พ่อค้าไม่มีบุตร จึงให้เขาอยู่ ด้วย 7. นางรัตนาวลีช่วยตนเอง โดย พยายามขึ้นมาจากเหวแล้ว กลับบ้าน จนสำเร็จ 8. ธนทัตต์ฆ่าภรรยา แล้วเอา ทรัพย์สินไปหมด 9. ไม่ปรากฏว่าธนทัตต์จะฆ่านก 10. นางวสุทัตตาเชิญชายคนหนึ่ง เข้าบ้าน	พระรามเสนอและ พระเจ้าวิกรม เกศริน คือ ตัวละครเดียวกัน ชายหลังอุรุ และธนทัตต์คือ ตัวละครเดียวกัน รัตนาวดีและ รัตนาวลี คือ ตัวละคร เดียวกัน ชัยศิริและ วสุทัตตา คือ ตัวละครเดียวกัน

ตาราง 1 (ต่อ)

ประเด็นที่ ต่างกัน	นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา	หมายเหตุ
	11. นางชัยศิริไปหาชายชู้ที่บ้าน 12. ชายชู้ถูกโจรแทงตาย 13. โจรไปฟังคำตัดสินจึงทราบเรื่องการประหารสามีของนางชัยศิริ 14. พระราชาสั่งให้เอาดินหม้อทาหน้านางชัยศิริ โกงผม โกงคิ้วและประจานนางด้วย 15. พระราชาประทานหมาก พลุ และพระบรมราโชวาทแก่ศรีทวดและโจร 16. ตอนท้ายเรื่องพระรามเสนและพระนางจันทราวดี นกแก้วและนางนกขุนทอง ต่างก็เถียงกันว่าหญิงชู้กว่าชายหรือชายชู้กว่าหญิง	11. นางวสุทตดาไปหาชายชู้ตามสถานที่นัดหมาย 12. ชายชู้ถูกตำรวจแขวนคอเพราะคิดว่าเป็นขโมยและนางวสุทตดาปีนต้นไม้ไปปลดศพชายชู้ลงมา 13. โจรขอเข้าเฝ้าพระราชาเมื่อฟังคำตัดสินประหารสามีของนางวสุทตดา 14. พระราชาสั่งให้ตัดโบหูของนางวสุทตดาทั้งสองข้างและริบทรัพย์สินบิดาของนาง 15. พระราชาแต่งตั้งโจรเป็นหัวหน้าตุลาการ 16. ตอนท้ายเรื่องนกแก้วกลายร่างเป็นคนธรรมดา ส่วนนางนกขุนทองกลายร่างเป็นนางฟ้า นกทั้งสองตัวพ้นคำสาป	
ตัวละคร และสถาน ภาพ	เรื่องที่ 3 1. สุรเสน 2. วีรพล 3. ไม่ปรากฏชื่อ ใช้สถานภาพเรียกแทนว่า ภรรยา(ของวีรพล) 4. ไม่ปรากฏชื่อ ใช้สถานภาพเรียกแทนว่า ลูกหญิง(ของวีรพล) 5. ไม่ปรากฏชื่อ ใช้สถานภาพเรียกแทนว่า ลูกชาย(ของวีรพล) 6. ทำรูปเสน	เรื่องที่ 4 1. ไม่ปรากฏว่ามีตัวละครนี้ 2. วีรวิ 3. นางธรรมวดี 4. วีรวดี 5. สัตตวาว 6. พระราชาศุทรกะ	

ตาราง 1 (ต่อ)

ประเด็นที่ ต่างกัน	นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนั้ดดา	หมายเหตุ
เหตุการณ์	7. ราชลักษมีเป็นนางฟ้าผู้เกิดจากเกษียรสมุทร 1. วีรพลแสดงฝีมือให้แม่ทัพสุรเสนดู และแม่ทัพพาเข้าเฝ้าท้าวรูปเสน 2. วีรพลยืนยามเฝ้าท้าวรูปเสนตรงแท่นบรรทม 3. พระราชลักษมีบอกว่าท้าวรูปเสนจะสิ้นพระชนม์ภายใน 1 เดือน 4. วีรพลกลับถึงบ้านเล่าเรื่องที่พบพระราชลักษมีให้ภรรยาฟัง 5. บุตรสาวของวีรพลไม่ยอมให้พี่ชายเป็นเครื่องสังเวยแก่เจ้าแม่กาลิ 6. วีรพล ภรรยาและบุตรหญิงใช้ดาบเขียดคอยตาย 7. ท้าวรูปเสนจะฆ่าตัวตายตามวีรพลและครอบครัว แต่เทวรูปเจ้าแม่กาลิยึดพระหัตถ์ไว้ แล้วให้พรพระองค์ 8. เจ้าแม่กาลิทรงพรมน้ำอมฤตจากบาดาลช่วยให้ครอบครัวของวีรพลฟื้น 9. หลังจากวีรพลและครอบครัวฟื้น ท้าวรูปเสนไม่ได้หลบซ่อนตัว และพระองค์ยังตรัสให้วีรพลและครอบครัวตามกลับพระราชวัง	7. พระแม่ธรณี 1. วีรพลเดินทางมาเฝ้าพระราชาศูทรกะ 2. วีรพลยืนยามเฝ้าพระราชาศูทรกะที่ประตูพระราชวัง 3. พระแม่ธรณีบอกว่าพระราชาศูทรกะจะสิ้นพระชนม์ภายใน 3 วัน 4. วีรพลกลับถึงบ้านเล่าเรื่องที่พบพระแม่ธรณีให้ภรรยาและบุตรฟัง 5. ไม่มีความคิดเห็นจากบุตรสาวของวีรพล 6. บุตรสาวของวีรพลตรอมใจตาย ภรรยาของวีรพลเข้ากองไฟตาย ส่วนตัวเขาเขียดคอยตาย 7. พระราชาศูทรกะจะฆ่าตัวตายตามครอบครัวนี้ แต่มีเสียงกล่าวยับยั้ง 8. เสียงของเจ้าแม่กาลิกล่าวประกาศิตทำให้ครอบครัวของวีรพลฟื้น 9. หลังจากวีรพลและครอบครัวฟื้น พระราชาศูทรกะแอบซ่อนตัวและวีรพลพาครอบครัวกลับบ้าน	ทั้ง วีรพล และ วีรพลคือตัวละครเดียวกัน ทั้ง ท้าวรูปเสน และ พระราชาศูทรกะ คือ ตัวละครเดียวกัน

ตาราง 1 (ต่อ)

ประเด็นที่ ต่างกัน	นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา	หมายเหตุ
	ถึงความหลงใหลในตัวนางกับเพื่อนของเขา 6. โสมทัตต์เข้าไปใกล้นางมัทนเสนา เขาไม่อาจทนต่อความรักที่มีต่อนางได้ จึงแสดงความรักต่อนางทันที 7. หลังจากไปหาโจร นางมัทนเสนากลับมาบ้านตามลำพัง 8. นางมัทนเสนาพบโจร แล้วก็กลับไปหาสามี แต่สามีหมดรักนางแล้ว	6. ธรรมทัตต์กลับมาดักดูนางมัทนเสนานีก เมื่อเห็นนางก็เข้าไปแสดงความรักต่อนาง 7. โจรมาส่งนางมัทนเสนากลับบ้าน 8. นางมัทนเสนาเข้าไปหาสามี สามียอมรับนาง และทั้งสองครองคู่กันต่อไป	
ตัวละคร และสถาน ภาพ	เรื่องที่ 5 1. คุณสังกร 2. พระเจ้ารันธิระ 3. นางโศภนี 4. พราหมณ์เกศวะ	เรื่องที่ 14 1. ไม่ปรากฏตัวละครนี้ 2. พระเจ้าวีรเกตุ 3. นางรัตนวดี 4. พราหมณ์อัคนีสวามิน	
เหตุการณ์	1. อำมาตย์คุณสังกรพาพวกพ่อค้าเข้าเฝ้าพระเจ้ารันธิระ 2. อำมาตย์คุณสังกรให้มีการจัดซื้อคนเข้าออกในเมืองและจัดคนสะกดรอยพวกโจร 3. พ่อค้าเข้าเฝ้าพระเจ้ารันธิระอีกครั้ง 4. หญิงรับใช้ของโจรเตือนพระเจ้ารันธิระ และพาพระองค์หนีจากโจร 5. พระเจ้ารันธิระตัดสินประหารโจร โดยตีตะปูมือเท้าและเททองคำลงไปในคอ	1. ราษฎรผู้เดือดร้อนไม่ได้ระบุว่า เป็นพวกไหนมาชุมนุมและร้องทุกข์เรื่องโจรกับพระเจ้าวีรเกตุ 2. พระเจ้าวีรเกตุให้ยามปลอมเป็นชาวบ้านเพื่อสืบเรื่องราวเรื่องโจร 3. ราษฎรไม่ได้กลับมาเฝ้าพระเจ้าวีรเกตุอีก 4. นางทาสเตือนให้พระเจ้าวีรเกตุหนีจากโจร 5. พระเจ้าวีรเกตุตัดสินประหารโจร โดยนำตัวเสียประจาน	พระเจ้ารันธิระ และ พระเจ้า วี ร เก ตู คือ ตัวละครเดียวกัน

ตาราง 1 (ต่อ)

ประเด็นที่ ต่างกัน	นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนั้ดดา	หมายเหตุ
	6. นายโจรได้อาบน้ำแต่งกาย อย่างดีก่อนนำตัวไปแด่น ประหาร 7. นางโศภณีไม่ได้ใกล้ชิดกับ ชายใด เนื่องจากบิดาของนาง กลัวจะเป็นไปตามคำทำนาย ของแม่หมี่ว่า นางจะเป็น หม้าย และฆ่าตัวตายตาม สามี 8. บ้านของนางโศภณีไฟไหม้ นางต้องออกมาหน้าบ้าน ได้ พบโจรที่ผ่านมา 9. ไม่ปรากฏว่านางและบิดา มารดาไปลานประหาร 10. นางโศภณีผู้หลงรักโจรตาย ตามโจร และบิดาของนางก็ ฆ่าตัวตายตามนางไปด้วย	6. นายโจรไปลานประหารด้วย สภาพอันเปราะเปื้อนด้วยเลือด และฝุ่น 7. นางรัตนวดีไม่ยอมแต่งงานกับ ใคร แม้จะมีชายจำนวนมากมา ขอนาง นางก็ไม่สนใจ ทำให้ บิดาเศร้าใจ 8. โจรถูกพาไปที่ประหาร โดยมี ทหารร่วกลองเป็นจังหวะติด ตามไป นางรัตนวดีเปิดหน้า ต่างบ้าน จึงเห็นโจร 9. นางรัตนวดีและบิดามารดาไป ลานประหาร 10. นางรัตนวดีจะเฆฆ่าตัวตาย แต่ พระศิวะแปลงเสียงให้พรนาง นางขอให้บิดาของนางมี บุตรชาย 100 คน และให้โจร พิน ซึ่งก็เป็นตามคำขอ ต่อมา พระเจ้าวิรุณเกิดเห็นว่าโจรกลับใจ จึงแต่งตั้งนายโจรเป็นขุนพล และจัดงานแต่งงานให้นาง รัตนวดีกับขุนพล	โศภณีและรัตนวดี คือ ตัวละคร เดียวกัน
ตัวละครและ สถานภาพ	เรื่องที่ 6 นางมธุมาลดี	เรื่องที่ 2 นางมัทนารวดี	
เหตุการณ์	1. พราหมณ์เกศวะเคยประพฤติด นไม่ดี แล้วกลับตัวได้ 2. บิดา มารดา และพี่ชายของ นางมธุมาลดี ต่างยกนางให้ กับคนที่ตนชอบ	1. ไม่ได้กล่าวถึงประวัติของบิดา นางมัทนารวดี 2. ไม่มีเหตุการณ์นี้	มธุมาลดี และ มัทนารวดี คือ ตัวละครเดียวกัน

ตาราง 1 (ต่อ)

ประเด็นที่ ต่างกัน	นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนั้ดดา	หมายเหตุ
	3. บิดาของนางมธุมาลดีคัดเลือกชายที่ควรคู่กับนางด้วยการให้ชายทั้งสามคนแต่งโคลงกลอนประกวดกันปรากฏว่าถูกใจหมดทุกคน 4. นางมธุมาลดีตายเพราะถูกงูกัด 5. ชายคนที่หนึ่งเก็บเอากระดูกของนางมธุมาลดี แล้วประพาดดินเป็นไวยศุภิก 6. ชายอีกคนหนึ่งเก็บเอาถ้ำถ่านของนางมธุมาลดีไป แล้วประพาดดินเป็นวานปรสัถ์ 7. โยคีเอากระดูกและถ้ำถ่านจากชายทั้งสองมาวาง แล้วทำพิธีชุบชีวิตนางมธุมาลดี 8. ชายทั้งสามไปหาบัณฑิตให้ตัดสินว่าใครควรได้นางมธุมาลดีเป็นคู่ แต่ไม่มีใครตัดสินได้	3. บิดาของนางมัทธารวดีไม่ได้คัดเลือกใครให้นาง เพราะเกรงว่าพราหมณ์ทั้งสามคนจะฆ่าตัวตาย พราหมณ์ทั้งสามก็ยังคงพักที่บ้านของนางเรื่อยมา 4. นางมัทธารวดีป่วยเป็นไข้ อาการหนักจนตาย 5. พราหมณ์คนหนึ่งสร้างกระท่อมใกล้ที่เผาศพและเอาถ้ำถ่านของนางมัทธารวดีมาไปรยลงบนเตียง 6. ชายคนหนึ่งเอากระดูกที่เผาแล้วของนางมัทธารวดีไปลอยแม่น้ำ 7. โยคีให้พราหมณ์คนที่สร้างกระท่อมหรือกระท่อมแล้วร่ายมนต์พร้อมกับไปรยฝุ่นลงไปบนพื้นดินผสมกับถ้ำถ่านที่ตกอยู่บนพื้นตอนหรือกระท่อม แล้วร่ายมนต์ชุบชีวิตนางมัทธารวดี 8. ไม่ได้กล่าวถึงการตัดสิน	
ตัวละคร และสถาน ภาพ	เรื่องที่ 7 1. พระราชธิดาจันทร์ประภา 2. มนัสวี 3. ศศิ 4. ท้าวสุพิจาร 5. นางเป็นภรรยาของบิดาซึ่งเป็นอำมาตย์	เรื่องที่ 15 1. พระราชธิดาศศิประภา 2. มนสวามิน 3. ศศิน 4. พระเจ้ายศเกตุ 5. นางมฤคางกวดีเป็นภรรยาของบุตรชายอำมาตย์	หญิงที่มนัสวีไปอยู่ด้วย

ตาราง 1 (ต่อ)

ประเด็นที่ ต่างกัน	นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา	หมายเหตุ
เหตุการณ์	1. มนัสวีกับพระราชธิดา จันทรประภา ต่างนี้รักกัน และสลับไปเพราะไม่อาจทน พิษความรักได้ 2. ไม่ปรากฏเหตุการณ์นี้ 3. พราหมณ์มูลทေးและ พราหมณ์ศศิมาพบมนัสวี จึง ช่วยให้เขาฟื้น พอพราหมณ์ มูลทေးทราบเรื่องของมนัสวี ก็ช่วยให้เขาได้อยู่กับนาง 4. พระราชธิดาจันทรประภาทรง ครรภ์กับมนัสวี 5. พระราชธิดาจันทรประภาและ มนัสวีในรูปร่างแปลงตาม เสด็จท้าวสุพิจารไปงานบ้าน อำมาตย์ใหญ่ ไม่ได้ระบุว่า งานอะไร 6. บุตรชายอำมาตย์หลงรัก นางแปลง อำมาตย์ทราบเรื่อง ของบุตรชาย จึงไปทูลขอ นางแปลงให้บุตรชาย แต่ท้าว สุพิจารไม่ทรงยอม 7. อำมาตย์รู้จักท้าวสุพิจารดีว่า จะทรงเปลี่ยนพระทัย จึงใช้ วิธีอดข้าว อำมาตย์อื่น ๆ เกรงว่าอำมาตย์ผู้นี้ตาย จึง ช่วยทูลขอท้าวสุพิจาร	1. มนสวามินกับพระราชธิดา ศศิประภาจ้องมองกันด้วย ความรัก 2. มนสวามินเข้าไปอุ้มพระราช ธิดาศศิประภาหนีช้างพลาย 3. มนสวามินต้องการอยู่กับพระ ราชธิดาศศิประภา จึงเดินทาง ไปขอให้มูลทေးช่วยเหลือตน และเห็นมูลทေးกับศศินผู้เป็น สหายกำลังทดลองมนต์ไสย 4. ไม่ปรากฏเหตุการณ์นี้ 5. พระราชธิดาศศิประภาได้รับ เชิญให้ไปร่วมงานสมรส ระหว่างพระญาติกับบุตรชาย อำมาตย์ที่วังของพระญาติ โดย มีมนสวามินในรูปร่างแปลง ตามไปด้วย 6. พระเจ้ายศเกตุทราบเรื่อง ก็ เสด็จมาเยี่ยมบุตรชายอำมาตย์ เป็นการส่วนพระองค์ 7. พระเจ้ายศเกตุทรงทราบสาเหตุ การป่วยของบุตรชายอำมาตย์ จึงไปปรึกษาเหล่าอำมาตย์	ม นั ส วิ แ ล ะ มนสวามิน คือ ตัวละครเดียวกัน พระ ร า ช ธ ิด า จันทรประภาและ พระ ร า ช ธ ิด า ศศิประภา คือ ตัวละครเดียวกัน ศ ศิ และ ศ ศิน คือ ตัวละครเดียวกัน ท้าวสุพิจารและ พระเจ้ายศเกตุคือ ตัวละครเดียวกัน

ตาราง 1 (ต่อ)

ประเด็นที่ ต่างกัน	นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา	หมายเหตุ
	8. บุตรชายอำมาตย์ให้นางแปลงไปอยู่ห้องเดียวกับภรรยาสาวของบิดา 9. มนัสวีคืนร่างเดิมได้เสียกับภรรยาของอำมาตย์ 10. ลูกอมเลื่อนลงคอมันสวี เขากลายร่างเป็นหญิงไม่ได้ จึงกระโดดหนีออกทางหน้าต่าง 11. หลังจากมูลเทวะช่วยมนัสวีเข้าวังได้สำเร็จ มูลเทวะก็กลับไปหาพราหมณ์ศศิซึ่งเป็นเพื่อน แล้วเล่าเรื่องมนัสวีให้ฟัง พราหมณ์ศสิจึงทำพนันว่า มนัสวีจะต้องก่อเรื่องหากเป็นจริงจะให้คัมภีร์ทั้งหมด แต่ถ้าไม่เป็นจริง จะต้องช่วยให้ได้พระราชธิดาจันทร์ประภามาเป็นภรรยา	8. บุตรชายอำมาตย์ให้นางแปลงไปอยู่กับภรรยาของตน 9. มนสวามินคืนร่างได้เสียกับภรรยาของบุตรชายอำมาตย์ 10. มนสวามินในรูปชายพาภรรยาของบุตรชายอำมาตย์หนีออกจากบ้าน เพราะได้ข่าวว่าบุตรชายอำมาตย์จะกลับมา 11. หลังจากมูลเทวะพามนสวามินเข้าวังได้สำเร็จ เขาก็ท่องเที่ยวไป และไม่มีการพนันระหว่างศศินกับมูลเทวะ แต่มูลเทวะช่วยให้ศศินได้พระราชธิดาเป็นภรรยา	
ตัวละคร และสถาน ภาพ	เรื่องที่ 8 1. ทิรมะทรรคิน 2. โยคิกุศนาภะ 3. ไม่ปรากฏชื่อ ใช้สถานภาพเรียกแทนว่า นางวิทยากร	เรื่องที่ 12 1. ทิรมะทรรคิน 2. โยคิกุศนาภ 3. นางมฤคางกวดี	
ตัวละคร และสถาน ภาพ	เรื่องที่ 9 1. ไม่ปรากฏตัวละครนี้ 2. นางมุกดาวลี 3. หริทาส 4. รัตนทัตต์ 5. คุณากรเป็นผู้มาขอนางมุกดาวลี	เรื่องที่ 6 1. วิมล 2. นางมัทนสุนทรี 3. ศุภธบฏ 4. ธนวละ 5. น้องชายของนางมัทนสุนทรี	

ตาราง 1 (ต่อ)

ประเด็นที่ ต่างกัน	นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนั้ดดา	หมายเหตุ
เหตุการณ์	1. นางมุกดาวลีสวยงามจนมีกวีเขียนเยินยอความงาม 2. ชายสี่คนทราบชื่อ 3 คน คือ มหาเสนี รัตนทัตต์ คุณากร มาสู่ขอนางมุกดาวลีที่บ้าน บิดาของนางคัดเลือกโดยให้แสดงความรู้ประชันกัน จนได้รัตนทัตต์เป็นคู่ นางมุกดาวลี มหาเสนีทราบผลเสียใจ ก็ฆ่าตัวตาย แล้วกลายเป็นรากษสมาลักพานางไป รัตนทัตต์ไปขอให้คุณากรช่วยนางกลับมาได้ 3. บิดาจัดการแต่งงานให้มุกดาวลีกับรัตนทัตต์ ตอนเดินทางไปบ้านรัตนทัตต์ คุณากรตามไปส่งด้วย เพราะทางทุรกันดาร 4. นางมุกดาวลีฝันร้ายเล่าให้สามีฟัง สามีทำนายว่า จะเกิดเหตุร้าย เขาเสกเชือกสำหรับป้องกันตัว และบอกมนต์ให้นางมุกดาวลีและคุณากร 5. นางมุกดาวลี รัตนทัตต์และคุณากรเดินทางพบพวกโจรเกิดต่อสู้กัน ชายสองคนถูกตัดศีรษะขาด	1. ไม่มีใครเยินยอนางมัทนสุนทรี 2. ธนวละพบกับนางมัทนสุนทรี ก็เกิดหลงรัก บิดาทราบเรื่องของธนวละ ก็พาบุตรชายไปสู่ขอนางมัทนสุนทรี และฝ่ายหญิงก็ยอมยกนางให้ 3. ธนวละ และนางมัทนสุนทรี แต่งงานกัน แล้วทั้งสองก็เดินทางกลับบ้านรัตนทัตต์ 4. น้องชายของนางมัทนสุนทรี เดินทางมาชวนให้นางมัทนสุนทรีไปงานประจำปีที่บ้าน เช้าวันรุ่งขึ้นนางมัทนสุนทรี พร้อมด้วยสามีและน้องชายเดินทางกลับบ้าน 5. นางมัทนสุนทรีพร้อมกับสามีและน้องชายมาถึงวิหาร สามีของนางฆ่าตัวตายเพื่อสังเวยเจ้าแม่กาลี น้องชายของนางตามเข้าไป ก็ฆ่าตัวตาย นางมัทนสุนทรีตามเข้าไปเห็นสามีและน้องชายตาย จะผูกคอตายตาม แต่มีเสียงจากอากาศห้ามนางไว้และแนะนำให้ใช้บัวง	นางมุกดาวลีและนางมัทนสุนทรี คือ ตัวละครเดียวกัน

ตาราง 1 (ต่อ)

ประเด็นที่ ต่างกัน	นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา	หมายเหตุ
	6. นางมุกดาวลีรู้สึกว่ ตนต่อ ศิระษะผิต ก็นั่งร้องไห้ คร่ำครวญ ส่วนรัตนทัตต์และ คุณากรที่มีร่างสลับกันต่าง ได้เถียงแย้งนางมุกดาวลี	ช่วยชีวิตสามีและน้อง แล้วให้ พรนาง 6. เมื่อธนวละกับน้องของนาง มัทนสุนทรีพิน ต่างก็เล่าเรื่องที่ เกิดขึ้นแก่ตน และต่างดีใจที่ได้ คืนชีวิต จากนั้นบุชาเจ้าแม่กาลิ แล้วทั้งสามคนเดินทางต่อไป เพียงแต่นางมัทนสุนทรีรู้สึกว่ นางทำผิดคิดไม่ออกว่จะทำ อย่างไรเรื่องชายทั้งสองคน	
ตัวละคร และสถาน ภาพ	เรื่องที่ 10 1. ท้าวมหาพล 2. ไม่ปรากฏชื่อ ใช้สถานภาพ เรียกแทนว่ มเหสี 3. ไม่ปรากฏชื่อ ใช้สถานภาพ เรียกแทนว่ พระราชธิดา 4. ไม่ปรากฏชื่อ ใช้สถานภาพ เรียกแทนว่ พระราชบุตร (ของท้าวจันทรเสน) 5. ภิลล 6. จันทรเสนเป็นพระราชา	เรื่องที่ 24 1. พระเจ้าธรรมะ 2. มเหสีจันทรวดี 3. เจ้าหญิงลาวัญยวดี 4. สิงหปรกรรม 5. ภิลละ 6. จันทสิงห์เป็นนายพราน	
เหตุการณ์	1. ข้าศึกโจมตีเมือง ทำให้พระ ราชา มเหสี และพระราชธิดา ต้องหนีไป 2. ท้าวจันทรเสนให้พระโอรส เลือกสตรีจากรอยเท้า พระ โอรสเลือกนางผู้มีรอยเท้าเล็ก ผู้มีรอยเท้าใหญ่ จึงเป็นของ พระบิดา	1. พระญาติก่อกบฏยึดเมือง ทำให้ พระราชา มเหสี และพระราช ธิดาต้องหนีไป 2. นายพรานจันทสิงห์เลือกสตรี โดยพิจารณาจากรอยเท้า เขา เลือกนาง ผู้มีรอยเท้าใหญ่ ผู้มี รอยเท้าเล็ก จึงเป็นของ บุตรชาย	จันทรเสนและ จันทสิงห์ คือ ตัวละครเดียวกัน

2. การดำเนินเรื่อง

โครงเรื่องใหญ่ ส่วนใหญ่เหมือนกัน คือ พระวิกรมาทิตย์ไปจับเวตาลที่ต้นอโศก แล้วเวตาลก็จะเล่าเรื่องใหม่ แล้วเกิดการโต้ตอบระหว่างเวตาลกับพระวิกรมาทิตย์ ลงท้ายเวตาลชนะ เพราะพระวิกรมาทิตย์ตรัสตอบ แล้วเวตาลก็กลับไปต้นอโศกตามเดิมซ้ำ ๆ กันเกือบทุกเรื่อง จนกระทั่งถึงเรื่องสุดท้ายที่พระวิกรมาทิตย์ไม่ตรัสตอบ ทำให้พระองค์นำเวตาลไปได้

นิทานเวตาลทั้งสองฉบับต่างกันที่กลวิธีการดำเนินเรื่อง ในที่นี้ผู้วิจัยจะเปรียบเทียบกลวิธีการดำเนินเรื่องในเรื่องซ้อนหรือนิทานย่อยทั้ง 10 เรื่องเฉพาะส่วนที่ต่างกัน 3 ประเด็น คือ

- 2.1 การเปิดเรื่อง
- 2.2 การลำดับความ
- 2.3 การปิดเรื่อง

2.1 การเปิดเรื่อง

นิทานเวตาลฉบับ น.ม.ส. และนิทานเวตาลฉบับของศกดิ์ศรี แยมน์ัดดา มีการเปิดเรื่องทั้งในทำนองเดียวกันและต่างกัน การเปิดเรื่องทำนองเดียวกัน คือ ทั้งสองฉบับเปิดเรื่องโดยกล่าวถึงตัวละครเอกก่อนรวม 3 เรื่อง ได้แก่ เรื่องที่ 3, 7, 8 ส่วนการเปิดเรื่องแบบที่ต่างกันรวม 7 เรื่อง คือ ฉบับของ น.ม.ส. กล่าวถึงตัวละครเอก ฉบับของศกดิ์ศรี แยมน์ัดดากล่าวถึงสิ่งอื่นนำมาก่อน เป็นต้นว่า จาก ตัวละครอื่น หรือเหตุการณ์ มีทั้งหมด 5 เรื่อง ได้แก่ เรื่องที่ 1, 4, 5, 9, 10 และในทางตรงกันข้ามฉบับของ น.ม.ส. กล่าวถึงสิ่งอื่นนำมาก่อน ฉบับของศกดิ์ศรี แยมน์ัดดากล่าวถึงตัวละครเอกมีทั้งหมด 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่องที่ 2, 6

การเปรียบเทียบข้างต้นสามารถแสดงเป็นตารางได้ดังนี้

ตาราง 2 การเปรียบเทียบการเปิดเรื่องนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศกดิ์ศรี แยมน์ัดดา

เรื่องที่	นิทานเวตาลฉบับของน.ม.ส.	เรื่องที่	นิทานเวตาลฉบับของศกดิ์ศรี แยมน์ัดดา	หมายเหตุ
1	กล่าวถึงพระวัชรมุกุฎกับพุทธิศรีระเดินทางไปเที่ยวป่า พระวัชรมุกุฎได้พบนางปัทมาวดี	1	กล่าวถึงเมืองพาราณสี และตัวละครเอก คือ พระวัชรมุกุฎ และพุทธิศรีระซึ่งเป็นบุตรชายอำมาตย์	(พระวัชรมุกุฎและพระวัชรมุกุฎ คือ ตัวละครเดียวกัน) ทั้งสองฉบับเปิดเรื่องต่างกัน คือ ฉบับของน.ม.ส.กล่าวถึงเหตุการณ์ของตัวละครเอก แต่ฉบับของศกดิ์ศรีกล่าวถึงฉากก่อนตัวละครเอก
2	กล่าวถึงพระราชา कुमारรามเสนแห่งกรุงโกคควดีและพระบิดา เวตาลกระเทยเปรียบเทียบพฤติกรรมของท้าววิกรมาทิตย์ในฐานะพระบิดาเปรียบเทียบกับพระบิดาของพระรามเสน	3	กล่าวถึงพระเจ้าวิกรมเกศรินกษัตริย์เมืองปาตลีบุตรได้รับการแนะนำจากนกแก้ววิศัลจักษุหามณีให้อภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงจันทรประภาแห่งแคว้นมคธ	(พระรามเสนและพระเจ้าวิกรมเกศริน คือ ตัวละครเดียวกัน) การเปิดเรื่องของทั้งสองฉบับต่างกัน คือ ฉบับของน.ม.ส.กล่าวถึงตัวละครอื่น ฉบับของศกดิ์ศรีกล่าวถึงตัวละครเอก

ตาราง 2 (ต่อ)

เรื่องที่	นิทานเวตาลฉบับของน.ม.ส.	เรื่องที่	นิทานเวตาลฉบับของ ศักดิ์ศรี แยมันดดา	หมายเหตุ
3	กล่าวถึงพระราชารูปเสน กษัตริย์เมืองโศภาวดีมี สุรเสนเป็นแม่ทัพที่ทำ ราชการอย่างเต็มกำลังความ สามารถ	4	กล่าวถึงความสามารถใน การรบของพระศุทรกะ พระราชามือโศภาวดี แล้ว ก็ได้รับวีรกรรมมาทำราชการ และบรรยายถึงพฤติกรรม ของวีรกรรม	(วีรพลและวีรกรรม คือ ตัวละคร เดียวกัน ทำารุรูปเสนและพระราช ศุทรกะ คือ ตัวละครเดียวกัน) ทั้งสองฉบับเปิดเรื่องเหมือน กันตรงที่กล่าวถึงตัวละครเอก เพียงแต่ฉบับของน.ม.ส.มีการ เปิดเรื่องถึงตัวละครอื่นด้วย
4	กล่าวถึงความงามของนาง มัทนเสนา บิดามารดา ต้องการหาคู่ครองให้นาง มัทนเสนา เนื่องจากมีชายมา ให้นางเลือกมากมายแต่นาง ไม่สนใจใคร และนางยัง ต้องการชายที่มีคุณสมบัติ เพียบพร้อมด้วย	10	กล่าวถึงพระราชาวีรพาหุ กษัตริย์เมืองอนงคปุระ มี เศรษฐีชื่ออรรณพหัตต์ มี บุตรชาย และบุตรหญิงที่ชื่อ มัทนเสนา และบรรยายถึง การพบกันระหว่างนางมัทน เสนากับธรรมหัตต์	ทั้งสองฉบับเปิดเรื่องต่างกัน คือ ฉบับของน.ม.ส.กล่าวถึง ตัวละครเอกก่อน แต่ฉบับ ศักดิ์ศรีกล่าวถึงตัวละครอื่น ก่อนตัวละครเอก
5	กล่าวถึงพระเจ้ารันธิระ กษัตริย์เมืองจันทรอุทัย ผู้ฝึกฝนในกามคุณและกลับ กลายเป็นพระราชที่ดีเมื่อ พระชนม์สามสิบพรรษา มี อำมาตย์ชื่อคุณสังกร เมืองนี้ มีโจรมาก จึงโปรดให้ ปราบโจร	14	กล่าวถึงเศรษฐีพ่อค้าชื่อ รัตนหัตต์อยู่ในเมืองของ อโยธยา ซึ่งพระเจ้าวีรเกตุ เป็นพระราช พ่อก้า รัตนหัตต์มีบุตรสาวชื่อนาง รัตนวดีผู้มีความงามเป็นเลิศ	(พระเจ้ารันธิระและพระเจ้า วีรเกตุ คือ ตัวละครเดียวกัน) ทั้งสองฉบับเปิดเรื่องต่างกัน คือ ฉบับของน.ม.ส.กล่าวถึง ตัวละครเอก แต่ฉบับของ ศักดิ์ศรีกล่าวถึงตัวละครอื่น ก่อนตัวละครเอก
6	บรรยายถึงพราหมณ์เกศวะ ผู้ทรงความรู้ สมัยเป็นเด็ก สร้างแต่เรื่องเดือดร้อน ต่อมากลับใจได้ มีบุตรสาว สวยชื่อนางมธุมาลดี	2	กล่าวถึงพราหมณ์อัคนิสวา - มิน มีธิดาชื่อนางมันทาวดี ผู้งดงาม และบรรยายถึง พราหมณ์สามคนที่มาสู่ขอ นางมันทาวดี แต่บิดาของ นางไม่ได้ยกให้ใคร เนื่องจากเกรงว่าถ้าเลือกใคร คนที่เหลือจะฆ่าตัวตาย พวก พราหมณ์ก็ยังคงพักที่บ้าน	(พราหมณ์เกศวะและ พราหมณ์อัคนิสวามิน คือ ตัวละครเดียวกัน มธุมาลดีและมันทาวดี คือ ตัวละครเดียวกัน) ทั้งสองฉบับเปิดเรื่องต่างกัน คือ ฉบับของน.ม.ส.กล่าวถึง เหตุการณ์ของตัวละครอื่นก่อน ส่วนฉบับของศักดิ์ศรีกล่าวถึง

ตาราง 2 (ต่อ)

เรื่องที่	นิทานเวตาลฉบับของน.ม.ส.	เรื่องที่	นิทานเวตาลฉบับของ ศักดิ์ศรี แยมันดดา	หมายเหตุ
			ของนางอยู่	ตัวละครเอกและบรรยาย เหตุการณ์ด้วย
7	บรรยายถึงพระราชธิดา จันทร์ประภา และพวก บริวารเที่ยวเล่นในพระราช อุทยาน และได้พบมนัสวี	15	กล่าวถึงพระราชาเมือง สิวปุระ มีพระราชธิดาชื่อ ศศิประภาเสด็จประพาส อุทยาน ได้พบกับมนสวามิน	(พระราชธิดาจันทร์ประภา และพระราชธิดาศศิประภา คือ ตัวละครเดียวกัน) ทั้งสองฉบับเปิดเรื่องเหมือน กัน คือ ให้ตัวละครเอกพบกัน
8	บรรยายถึงพระยศเกตุผู้มี พระรูปโฉมดงาม ทรงฝึกไฟ ในกามารมณ์ มอบอำนาจให้ อำมาตย์ที่ระฆะทรรคินดูแล	12	บรรยายถึงพระยศเกตุผู้ ดงามและเก่งกล้าในการรบ ต่อมาทรงแสวงหาแต่ความ บันเทิง และมอบให้อำมาตย์ ที่ระฆะทรรคินดูแลราชการ แผ่นดิน	(ที่ระฆะทรรคินและที่ระฆะทรรคิน คือ ตัวละครเดียวกัน) ทั้งสองฉบับเปิดเรื่องเหมือน กัน คือ กล่าวถึงตัวละครเอก
9	กล่าวถึงความงามอันเป็นที่ เลื่องลือของนางมุกดาวลี	6	กล่าวถึงเมืองโคกาวดีและ การพบกันระหว่างชนวละกับ นางมัทนสุนทรี	(มุกดาวลีและมัทนสุนทรี คือ ตัวละครเดียวกัน) ทั้งสองฉบับเปิดเรื่องต่างกัน คือ ฉบับของน.ม.ส.กล่าวถึง ตัวละครเอก แต่ฉบับของ ศักดิ์ศรีกล่าวถึงฉากและการ พบกันของตัวละครเอก
10	กล่าวถึงมเหสีของท้าว มหาพลดงาม และดูอ่อนวัย แล้วก็เกิดเหตุการณ์ที่ข้าศึก โจมตีเมืองทำให้ท้าวมหาพล มเหสีและพระราชธิดาต้อง เสด็จหนีจากวัง	24	บรรยายถึงพระราชาธรรมะ ซึ่งถูกพระญาติก่อกบฏ ทำ ให้พระราชาธรรมะ พระ มเหสีและพระราชธิดาต้อง เสด็จหนีจากวัง	(ท้าวมหาพล และพระราชา ศุทระ คือ ตัวละครเดียวกัน) ทั้งสองฉบับใช้วิธีเปิดเรื่อง ต่างกัน คือ ฉบับของน.ม.ส. กล่าวถึงลักษณะของตัวละคร เอก แต่ฉบับของศักดิ์ศรี กล่าวถึงเหตุการณ์

2.2 การลำดับความ การลำดับความทั้งสองฉบับตรงกันเป็นส่วนใหญ่ ต่างกันใน
รายละเอียดเพียงเล็กน้อยที่เปลี่ยนเหตุการณ์ให้สลับกัน

การลำดับความดังกล่าวสามารถแสดงเป็นตารางดังนี้

ตาราง 3 การเปรียบเทียบการลำดับความนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา

เรื่องที่	นิทานเวตาลฉบับของน.ม.ส.	เรื่องที่	นิทานเวตาลฉบับของ ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา	หมายเหตุ
1	พระวัชรมฤๅณถอดเครื่อง ประดับของนางปัทมาวดี แล้ว จึงทำร้ายนางด้วยตรีศูล	1	เหตุการณ์สลับกัน คือ พระ วัชร ม ฤ ๅ ๓ ทำร้าย นาง ปัทมาวดีก่อนถอดเครื่อง ประดับ	พระวัชรมฤๅณและพระวัชรมฤๅณ คือ ตัวละครเดียวกัน
3	ทำรูปเสนจะฆ่าตัวตายตาม ครอบครัวของวีรพล แต่ เทวรูปเจ้าแม่กาลียึด พระหัตถ์ แล้วให้พรพระองค์ ทำรูปเสนจึงทูลขอเจ้าแม่ กาลีช่วยครอบครัวของวีรพล ให้ฟื้น	4	เหตุการณ์สลับกัน คือ พระ ราชาศุทรกะขอให้เจ้าแม่กาลี ช่วยครอบครัวของวีรพล จากนั้นพระราชาศุทรกะจะ ฆ่าตัวตายตามครอบครัวนี้ แต่มีเสียงกล่าวยับยั้ง	วีรพลและวีรพล คือ ตัวละคร เดียวกัน
7	1. มุลเทวะช่วยมนัสวี โดย ให้มนัสวีอมลูกอมวิเศษ กลายร่างเป็นหญิงส่วน ตัวเขอมลูกอมกลาย ร่างเป็นพราหมณ์แก่ 2. มุลเทวะให้ศศิอมลูกอม เป็นพราหมณ์หนุ่ม ส่วน ตนเองก็อมกลายร่าง เป็นพราหมณ์แก่	15	1. เหตุการณ์สลับกัน คือ มุลเทวะกลายร่างเป็น พราหมณ์ชรา ก่อน มนสวามินกลายร่าง เป็นหญิง 2. เหตุการณ์สลับกัน คือ มุลเทวะ กลาย เป็น พราหมณ์ชรา ก่อนให้ ศ ศิ น ก ล า ย เ ป็ น พราหมณ์หนุ่ม	มนัสวีและมนสวามิน คือ ตัวละครเดียวกัน ศศีและศศิน คือ ตัวละคร เดียวกัน
9	1. นางมุกดาวลีทราบวิธี ช่วยชีวิตจากสามี ก่อน ที่เขาจะตายไป 2. สามีของนางมุกดาวลี ถูกฆ่าตายหลังจากที่ เพื่อนถูกฆ่า	6	1. สามีของนางมัทนสุนทรี ตายแล้ว นางจึงทราบ วิธีช่วยสามีจากเสียงที่ ห้ามนางไม่ให้ฆ่าตัว ตายตามสามี 2. สามีของนางมัทน สุนทรีฆ่าตัวตายเพื่อ สังเวทแก่เจ้าแม่กาลี ก่อนน้องชายของนาง ฆ่าตัวตาย	นางมุกดาวลีและนาง มัทนสุนทรี คือ ตัวละคร เดียวกัน

ตาราง 3 (ต่อ)

เรื่องที่	นิทานเวตาลฉบับของน.ม.ส.	เรื่องที่	นิทานเวตาลฉบับของ ศักดิ์ศรี แยมันดดา	หมายเหตุ
10	ท้าวจันทร์เสนให้พระโอรส เลือกสตรี พระโอรสเลือก นางผู้มีรอยเท้าเล็ก ผู้ที่มี รอยเท้าใหญ่จึงเป็นของ พระบิดา	24	เหตุการณ์สลับกัน คือ บิดา เลือกสตรีก่อนบุตรชาย	

2.3 การปิดเรื่อง

นิทานเวตาลทั้งสองฉบับมีการปิดเรื่องทั้งวิธีเดียวกันและวิธีต่างกัน การปิดเรื่องด้วยวิธีเดียวกัน
รวม 9 เรื่อง คือ จบแบบคลี่คลายโดยสมบูรณ์ 5 เรื่อง ได้แก่ เรื่องที่ 1, 3, 4, 5, 8 และจบแบบให้แง่คิด
4 เรื่อง ได้แก่ เรื่องที่ 6, 7, 9, 10 ส่วนการปิดเรื่องต่างกันมีเรื่องที่ 2 เพียงเรื่องเดียว

การเปรียบเทียบข้างต้นสามารถแสดงเป็นตารางได้ดังนี้

ตาราง 4 การเปรียบเทียบการปิดเรื่องนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แยมันดดา

เรื่องที่	นิทานเวตาลฉบับของน.ม.ส.	เรื่องที่	นิทานเวตาลฉบับของ ศักดิ์ศรี แยมันดดา	หมายเหตุ
1	พระราชธิดาปัทมาวดีตาม พระวัชรมุกฏและพุทธิศร ไปกรุงพาราณสี ทั้งพระ วัชรมุกฏและพระราชธิดาอยู่ ด้วยกันอย่างมีความสุข	1	พระวัชรมุกฏและพุทธิศร รับนางปัทมาวดีกลับกรุง พาราณสี แล้วพระวัชรมุกฏ และนางปัทมาวดีก็อยู่ ด้วยกันอย่างมีความสุข ส่วน บิดาและมารดาของนาง ปัทมาวดีตรอมใจตาย เพราะ คิดว่านางเสียชีวิตแล้ว	(พระวัชรมุกฏและพระวัชร มุกฏ คือตัวละครเดียวกัน พุทธิศรและพุทธิศรคือ ตัวละครเดียวกัน) ทั้งสองฉบับปิดเรื่องเหมือน กัน คือ ให้ตัวละครเอกได้ ครองคู่อยู่ด้วยกัน เพียงแต่ ฉบับของศักดิ์ศรีต่อด้วย เหตุการณ์บิดาของนาง ปัทมาวดีตรอมใจตาย เพราะ คิดว่าบุตรเสียชีวิต
2	นกทั้งสองทะเลาะกันและ เจ้าของนกก็ทะเลาะกันด้วย	3	นกทั้งสองตัวพันคำสาป กลายร่างกลับเป็นคนธรรพ์ และนางฟ้า	ทั้งสองฉบับปิดเรื่องต่างกัน คือ ฉบับของน.ม.ส.จบแบบให้ แง่คิด แต่ฉบับของศักดิ์ศรีจบ แบบคลี่คลายโดยสมบูรณ์

ตาราง 4 (ต่อ)

เรื่องที่	นิทานเวตาลฉบับของน.ม.ส.	เรื่องที่	นิทานเวตาลฉบับของ ศักดิ์ศรี แย้มนัตดา	หมายเหตุ
3	เมื่อวีรพล และครอบครัวพิน คินชีวิต ทำรูปเสนกัแบ่ง ราชสมบัติให้วีรพล ครอบครอง	4	เมื่อวีรพลและครอบครัวพิน คินชีวิต แล้วพระราช ศุภระกษัตริสเล่าเรื่องของวีรพล กับครอบครัวให้ที่ประชุม อำมาตย์ฟัง และ พระราชทานรางวัลโดยยก ดินแดนให้วีรพล แล้วทั้งสอง พระองค์ก็ปกครองดินแดน อย่างสงบสุข	(วีรพลและวีรพล คือ ตัวละคร เดียวกัน ทำรูปเสนและพระราช ศุภระกษัตริส คือ ตัวละครเดียวกัน) ทั้งสองฉบับปิดเรื่องเหมือน กัน คือ แบบคลี่คลายโดย สมบูรณ์ เพียงแต่ฉบับของ ศักดิ์ศรีมีเหตุการณ์ที่พระราช ไปเล่าเรื่องของวีรพลให้บรรดา อำมาตย์ฟังด้วย
4	เมื่อพบโจรแล้ว นาง มัทนเสนากลับบ้าน แต่สามี ไม่ยอมรับนางเพราะเขา หมดรักนางแล้ว	10	โจรตามไปส่งนางมัทนเสน จนถึงบ้าน นางเข้าไปหาสามี สามียอมรับนางครองคู่อยู่ ด้วยกัน	ทั้งสองฉบับปิดเรื่องเหมือน กัน คือ แบบคลี่คลายโดย สมบูรณ์ แต่เหตุการณ์ในตอน จบต่างกันที่ฉบับของน.ม.ส.จบ ด้วยความเศร้า ฉบับของ ศักดิ์ศรีจบอย่างมีความสุข
5	โจรถูกประหารแล้ว นาง โศภนีเฝ้าตัวตามโจรที่นาง หลงรัก บิดานางจึงฆ่า ตัวตายตาม	14	ขณะที่นางรัตนวดีจะฆ่าตัว ตายตามโจร พระศิวะห้าม แล้วนางขอพรให้บิดามี บุตรชายร้อยคนและขอให้ ชุบชีวิตนายโจร และได้รับ พรตามคำขอ พระราชา วีระเกตุทรงแต่งตั้งให้โจรเป็น ยอดขุนพลประจำกองทัพ และให้ทำพิธีแต่งงาน ระหว่างยอดขุนพลกับนาง รัตนวดี	(นางโศภนีและนางรัตนวดี คือ ตัวละครเดียวกัน) ทั้งสองฉบับปิดเรื่องเหมือน เรื่องที่ 4 กับเรื่องที่ 10
6	ชายทั้งสามทะเลาะแย่งนาง มธุมาลดี เมื่อตกลงกันไม่ได้ ก็ไปหาบัณฑิตให้ช่วยตัดสิน แต่ไม่มีใครตัดสินได้	2	ชายทั้งสามต่างทะเลาะแย่ง นางมัทนารวดี เพราะตกลง กันไม่ได้	(มธุมาลดีและมัทนารวดี คือ ตัวละครเดียวกัน) ทั้งสองฉบับปิดเรื่องเหมือน กัน คือ แบบให้แง่คิดว่า ใคร ควรได้นางเป็นคู่ แต่ฉบับ ของน.ม.ส.มีเหตุการณ์ให้

ตาราง 4 (ต่อ)

เรื่องที่	นิทานเวตาลฉบับของน.ม.ส.	เรื่องที่	นิทานเวตาลฉบับของ ศักดิ์ศรี แย้มนัตดา	หมายเหตุ
				ทั้งสามคนไปหาบัณฑิตให้ช่วย ตัดสินด้วย แต่บัณฑิตตัดสิน ไม่ได้
7	พราหมณ์ศศีได้แต่งงานกับ พระราชธิดาจันทร์ประภา มนัสวีตามไปทวงพระราช ธิดาคืน แต่นางปฏิเสธว่าไม่ เคยรู้จักมนัสวี	15	ศศินแต่งงานกับพระราชธิดา ศศิประภา มนสวามินตาม ไปทวงสิทธิ์ในพระราชธิดา จึงเกิดการโต้เถียงกันกับ ศศิน ต่างฝ่ายต่างยืนยันถึง สิทธิ์ในตัวเอง	(พระราชธิดาจันทร์ประภาและ พระราชธิดาศศิประภา คือ ตัวละครเดียวกัน มนัสวีและมนสวามิน คือ ตัวละครเดียวกัน ศศีและศศิน คือ ตัวละคร เดียวกัน) ทั้งสองฉบับปิดเรื่องเหมือน กัน คือ แบบให้แง่คิดว่า ใครที่ มีสิทธิ์ในตัวเอง แต่ฉบับ ของน.ม.ส.มีเหตุการณ์ที่นาง ปฏิเสธไม่เคยรู้จักมนัสวี
8	นางวิทยากรครองคู่อยู่กับ พระยศเกตุ พระยศเกตุต้อง บริหารบ้านเมืองเอง เพราะ ทิวะทรรคินตรอมใจตาย	12	เหตุการณ์เหมือนกันกับ เรื่องที่ 8	(ทิวะทรรคินและทิวะทรรคิน คือ ตัวละครเดียวกัน) ทั้งสองฉบับปิดเรื่องเหมือน กัน คือ แบบคลี่คลายโดย สมบูรณ์
9	รัตนทัตต์และคุณากรถูกโจร ฆ่าตาย นางมุกดาวลีต่อหัว และตัว ของทั้งสองคน สลับกัน เมื่อชายทั้งสองฟื้น ขึ้นก็ได้เถียงแย่งนาง มุกดาวลี	6	สามีและน้องของนางมัทน สุนทรฆ่าตัวตายบูชาเจ้าแม่ กาลิ นางช่วยคนทั้งสองจน ฟื้นคืนชีวิต ชายทั้งสอง เล่าเรื่องที่เกิดขึ้นแก่ตนให้ฟัง ซึ่งกันและกัน และต่างก็ดีใจ ที่ได้ฟื้นขึ้นมา หลังจากบูชา เจ้าแม่กาลิ แล้วทั้งสามก็เดิน ทางต่อไป แต่นางมัทนสุนทร รู้สึกว่าการสลับ หัวกับตัวของสามีและน้อง	(มุกดาวลีและมัทนสุนทร คือ ตัวละครเดียวกัน) ทั้งสองฉบับปิดเรื่องเหมือน กัน คือ แบบให้แง่คิด เพียงแต่ เหตุการณ์จบต่างกันที่ฉบับ ของน.ม.ส.รัตนทัตต์ผู้เป็นสามี ของนางมุกดาวลีและคุณากร ผู้มาขอนางมุกดาวลีได้เถียง แย่งนาง ส่วนฉบับของศักดิ์ศรี ให้นางมัทนสุนทรรู้สึกผิดใน การต่อหัวและตัวของสามีและ น้องสลับกัน

ตาราง 4 (ต่อ)

เรื่องที่	นิทานเวตาลฉบับของน.ม.ส.	เรื่องที่	นิทานเวตาลฉบับของ ศักดิ์ศรี แยมันดดา	หมายเหตุ
10	ท้าวจันทเรสนอภิเชกสมรส กับหญิงผู้เป็นบุตรสาว และ พระราชบุตรอภิเชกสมรส กับผู้เป็นมารดา ทั้งสองคู่มี ลูกหลานเป็นจำนวนมาก	24	เหตุการณ์เหมือนกันกับ เรื่องที่ 10	(ท้าวจันทเรสนและจันทสิงห์ คือ ตัวละครเดียวกัน) ทั้งสองฉบับปิดเรื่องเหมือน กัน คือ แบบให้แง่คิดถึงปัญหา ในการนับญาติ

การใช้ภาษา

การเปรียบเทียบการใช้ภาษาของนิทานเวตาลทั้งสองฉบับ จำแนกตามหัวข้อต่อไปนี้

- 1. การสรรคำใช้
- 2. การใช้ประโยค
- 3. การใช้โวหาร
- 4. การแสดงน้ำเสียง

1. การสรรคำใช้

เมื่อเปรียบเทียบการใช้คำในนิทานเวตาลทั้งสองฉบับ ปรากฏว่าทั้งสองฉบับมีลักษณะการใช้คำ
อย่างเดียวกัน 5 ลักษณะ คือ คำเฉพาะ คำเหมาะสมกับเหตุการณ์ คำเรียก คำศัพท์ และการหลากคำ แต่มี
ส่วนเหมือนและต่างกันหลายประการดังนี้

1.1 คำเฉพาะ หมายถึง การใช้คำในความหมายที่ต่างจากการใช้ทั่วไป นิทานเวตาล
ทั้งสองฉบับมีการใช้คำเฉพาะแสดงในตารางดังนี้

ตาราง 5 การเปรียบเทียบการใช้คำเฉพาะในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แยมันดดา

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แยมันดดา
1. การใช้คำในความหมายที่ต่างจากการใช้ทั่วไป ตัวอย่างที่ 1 คำว่า เรี่ยวแรง หมายถึง มีแรงมาก ในที่นี้ ใช้ในความหมายว่า รุนแรง ดังข้อความว่า “พุทธิศรีระกียัมแย้แลกล่าวลบหลู่หญิงอย่าง <u>เรี่ยวแรง</u> แลยังกล่าวติเตียนชายที่หลงรักหญิง <u>เรี่ยวแรง</u> ยิ่งไปกว่าติเตียนหญิงเสียอีก” (เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ หน้า 43)	1. การใช้คำในความหมายที่ต่างจากการใช้ทั่วไป เหมือนกับฉบับน.ม.ส เช่น คำว่า มาร มีความหมายหลายอย่าง เช่น เทวดา จำพวกหนึ่งมีใจบาปหยาบช้าคอยกีดกันไม่ให้ ทำบุญ , ยักษ์ , ผู้ที่เป็นอุปสรรคขัดขวาง ในที่นี้ ปรากฏความหมายในเชิงอรรถหมายถึง ผู้ฆ่า เป็นฉายานามของกามเทพ ดังข้อความว่า “นางแลเห็นชายหนุ่มผู้หนึ่งเดินทางมาแต่

ตาราง 5 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของ ศักดิ์ศรี แยมันดดา
ตัวอย่างที่ 2 คำว่า <u>เหยา</u> มีความหมายถึงบ้าน ซึ่งแปลได้อีก หนึ่งว่า ที่อยู่อาศัย ในที่นี้ใช้คำเหยาหมาย ถึง ซากศพที่เวตาลสิงอยู่ ซึ่งก็ยังใช้ความหมาย ว่าที่อยู่อาศัย ไม่ใช่บ้านในความหมายปกติ ดังข้อความว่า “เมื่อได้เข้าถึงซากศพไม่ว่าจะเป็นศพชาย ศพหญิง หรือศพเด็ก ข้าพเจ้าคงจะรู้สึก ข้าพเจ้าควรกอดตัวเป็นอันยิ่ง เพราะรู้ว่า<u>เหยา</u> ที่อาศัยของข้าพเจ้านั้นเป็นที่สำนักของสัตว์ชาติ ที่จองหองที่สุด แลเจ้าของเดิมเพิ่งทิ้ง<u>เหยา</u>ไป ยังไม่ทันชั่วเลย” (เรื่องที่ 3 วีรพล หน้า 101)	ระยะไกล ชายผู้นั้นมีความมั่งคั่งมาก บังเกิด ความพิศواسหลงใหลด้วยอำนาจของ<u>มาร</u> จึง แอบเชื่อเชิญเขาอย่างลับ ๆ และทำให้เป็น<u>ชู</u> <u>ของนาง</u>” (เรื่องที่ 3 พระวิกรมเกศริน หน้า 40)
ตัวอย่างที่ 3 คำว่า <u>สาด</u> ปกติเป็นคำกริยาหมายถึง ชัด ชัดน้ำไป วิกน้ำไปโดยแรง ในที่นี้หมายถึง ภาคราวละมาก ๆ ดังข้อความว่า “กว้างแลไกลไปในประเทศอันงามซึ่งชน อารยะผู้มีถิ่นเดิมในแผ่นดินสูงทางตะวันตก<u>สาด</u> กันมาตั้งภูมิลำเนาเป็นปีกแผ่นอยู่นั้น เกียรติ แห่งนางมุกดาวลีบุตรพราหมณ์หรืทาสเลื่องลือ ทุกทิศ” (เรื่องที่ 9 มุกดาวลี หน้า 207)	
ตัวอย่างที่ 4 คำว่า <u>สำหรับ</u> ปกติ หมายถึง ชุติ ในที่นี้หมายถึง หัวและตัว รวมกันเป็นร่างกายของบุคคล ดังข้อความว่า “เมื่อหัวแลตัวสอง<u>สำหรับ</u>นั้นตายไปเฝ้า ธรรมราชา (คือพระยม) ปัญหาอันเดียวกันก็ เกิดขึ้นในยมโลก เพราะหัวทั้งสองต่างปฏิเสธ บาปกรรมต่าง ๆ ซึ่งตัวได้ทำไว้ในเมืองมนุษย์ แม้ธรรมราชาก็พิศวงไม่รู้จะแจกคะแนนโทษ อย่างไม่ได้” (เรื่องที่ 9 มุกดาวลี หน้า 220)	

ตาราง 5 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา
2. การสร้างคำขึ้นมาใหม่ โดยอาศัยแนวเทียบกับคำเดิม ดังตัวอย่าง ตัวอย่างที่ 1 ความเที่ยงในใจ ใช้ในความหมายเดียวกับความเที่ยงแท้ หมายถึง ความแน่นอน ความตั้งใจ ดังตัวอย่าง “กูจะจำคำของมันเป็นคติ ลองดูว่าจะเป็นผลอย่างไรบ้าง คิดดังนั้นแล้วก็กลับไปบ้านปฏิบัติการเอาใจลูกเป็นขนานใหญ่ แต่ไม่ซำก็กลับเป็นไปอย่างเก่าเพราะ<u>ความเที่ยงในใจไม่มี</u>” (เรื่องที่ 2 พระรามเสน หน้า 67) ตัวอย่างที่ 2 คำว่า “แจกคะแนน” ใช้ความหมายเดียวกับใส่คะแนน หมายถึงการระบุโทษเป็นเรื่อง ๆ ไป ดังข้อความว่า “เมื่อหัวแลตั่วสองสำหรับนั้นตายไปเฝ้าธรรมราชา (คือพระยม) ปัญหาอันเดียวกันก็เกิดขึ้นในยมโลก เพราะหัวทั้งสองต่างปฏิเสธบาปกรรมต่าง ๆ ซึ่งตัวได้ทำไว้ในเมืองมนุษย์ แม้ธรรมราชาก็พิศวงไม่รู้จะ<u>แจกคะแนนโทษ</u>อย่างไรได้” (เรื่องที่ 9 มุกดาวลี หน้า 220) ตัวอย่างที่ 3 คำว่า “อันปัญญา” ปกติใช้คำว่า อัดอันตันใจ ในนิทานเวตาลใช้ “อันปัญญา” หมายถึง จินตคติไม่ออก ดังข้อความ “พระราชธิดาทรงพยากรณ์ตามซึ่งหญิงผู้อยู่ใน<u>ความอันปัญญา</u>ในเรื่องรักมักจะพยากรณ์ว่าคงจะสิ้นพระชนม์ด้วยอาการจับปล้นในตอนต้นเดือนหน้านั้นเอง” (เรื่องที่ 7 มนัสวี หน้า 170-171)	2. การสร้างคำขึ้นมาใหม่ โดยอาศัยแนวเทียบกับคำเดิมไม่ปรากฏในฉบับนี้

1.2 คำเหมาะสมกับเหตุการณ์ หมายถึง การเลือกใช้คำให้สอดคล้องกับเหตุการณ์ในเรื่อง
นิทานเวตาลทั้งสองฉบับใช้คำเหมาะสมกับเหตุการณ์แสดงเป็นตารางดังนี้

ตาราง 6 การเปรียบเทียบการใช้คำเหมาะสมกับเหตุการณ์ในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของ
ศักดิ์ศรี แย้มนัตดา

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา
1. ใช้คำที่มีความหมายใกล้เคียงกันมาซ้อนกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้ ตัวอย่างที่ 1 “ครั้นแม่มาแล้วก็ทำกิริยากำเริบออกอาจ” (เรื่องที่ 1 พระวัชรมฤฎ หน้า 40) ตัวอย่างที่ 2 “มนสิวีเพื่อความอยู่ด้วยกันสองต่อสอง จึง ตรัสประชิดว่าคนที่มิคู่แล้ว ถ้ามันหมักหมม คลุกคลีกันอยู่สองต่อสอง แลทะเลาะกันวันยัง ค่ำ ก็เป็นคู่ที่โง่ที่สุด” (เรื่องที่ 7 มนสิวี หน้า 173) ตัวอย่างที่ 3 “ท่านอย่าคิดเลยที่จะห้ามข้าหรือคิดที่จะตาม ข้าไปด้วย ข้าจะปลอมตัวไปโดยลำพัง แลท่าน ต้องอยู่รักษาราชการบ้านเมืองไว้ ความ ประสงค์ของข้าดังกล่าวนี้ ท่านจะขัดขึ้นทัดทาน นั้นไม่ได้เป็นอันขาด” (เรื่องที่ 8 ทิระมทรศิน หน้า 195) ตัวอย่างที่ 4 “พราหมณ์ศศิได้ยืนดั่งนั้นก็ทำหน้าขุ่นใช้ คำแข็งกล่าวกว่าพราหมณ์มุลทေးว่าความมีใจดี และใจอ่อนพาให้มุลทေးประกอบการณ์เป็นบาป อย่างยิ่ง” (เรื่องที่ 7 มนสิวี หน้า 182) ตัวอย่างที่ 5 “ครั้งนี้ข้าพเจ้าให้เกิดเขม่นตาซ้าย หัวใจ เต้นแรง แลตาก็มีดมัว เป็นลางไม่ดีเสียแล้ว” (เรื่องที่ 10 จันทรเสน หน้า 223)	1. ใช้คำที่มีความหมายใกล้เคียงกันมาซ้อนกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้ ตัวอย่างที่ 1 “เมื่อพราหมณ์ทั้งสามแลเห็นนางมันทาวดี ผู้งามเจิดฉายราวเทพอัปสรปรากฏเฉพาะหน้า ต่างคนต่างก็แทบจะคลั่งตายเพราะความรัก และต่างก็ทุ่มเถียงแก่งแย่งกรรมสิทธิ์ในตัวนาง ด้วยกัน ไม่มีใครยอมเสียสละแก่กัน” (เรื่องที่ 2 มันทาวดี หน้า 33) ตัวอย่างที่ 2 “ทันทีที่พระราชพาฟงจบ ก็บังเกิดความ หลงใหลใฝ่ฝัน อยากจะได้เห็นนางเป็นกำลัง ทรงร่มร้อนพระทัยด้วยความรัก จนคิดว่าราช อาณาจักรและชีวิตของพระองค์หมด ความหมายลงทันที ถ้ามิได้นางเซยชมสม พระทัย” (เรื่องที่ 12 ทิระมทรศิน หน้า 111) ตัวอย่างที่ 3 “ถึงแม้บิดาจะคัดค้านและเตือนสติมากมาย แต่นางก็ยืนกรานความปรารถนาของนางอย่าง ดื้อดึง และไม่ยอมเปลี่ยนใจ” (เรื่องที่ 14 พระเจ้าวีรเกตุ หน้า 132)

ตาราง 6 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แยมันดดา
2. ฉบับนี้ไม่ปรากฏการใช้คำขยายมาประกอบให้เหมาะสมกับเหตุการณ์	2. ใช้คำขยายมาประกอบให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ดังตัวอย่างต่อไปนี้ ตัวอย่างที่ 1 “โยคีผู้นั่งกินอาหารอยู่เงียบ ๆ แลเห็นเหตุการณ์โดยตลอด ก็ตกใจ รู้สึกสยดสยองจนขนหัวลุกชัน” (เรื่องที่ 2 มันทารวดี หน้า 32) ตัวอย่างที่ 2 “ฝ่ายน้องภรรยาของธนวลละค้อยอยู่ข้างนอกเป็นเวลานาน ไม่เห็นพี่เขยกลับออกมาจึงเข้าไปตาม แลเห็นนอนกลิ้งศีรษะขาดก็ตกใจบังเกิดความประหลาดใจเป็นล้นพ้น” (เรื่องที่ 6 มัทนสุนทร หน้า 27)

1.3 คำเรียก ในที่นี้หมายถึง คำนำหน้าชื่อตามด้วยคำที่ใช้แทนตัวละครและชื่อเฉพาะ

นิทานเวตาลทั้งสองฉบับมีวิธีใช้คำนำหน้าชื่อเหมือนกัน ดังได้กล่าวถึงลักษณะคำนำหน้าชื่อของคำเรียกไว้ในบทที่ 2 และบทที่ 3 เพื่อให้เห็นการใช้คำเรียกที่ชัดเจน จึงจะเปรียบเทียบการใช้คำเรียกที่เป็นคำนำหน้าชื่อตามด้วยคำที่ใช้แทนตัวละครหรือตามด้วยชื่อเฉพาะดังที่แสดงในตารางดังนี้

ตาราง 7 การเปรียบเทียบการใช้คำเรียกในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แยมันดดา

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แยมันดดา
1. คำเรียกที่เป็นคำนำหน้าชื่อตามด้วยคำที่ใช้แทนตัวละคร อาจบอกสถานภาพ บอกลักษณะ หรือบางคำเป็นคำทักทาย คำเหล่านี้มีใช้กันทั่วไป และใช้ตามสถานการณ์ในเรื่อง เช่น เรียกเทพผู้รักษาทะเลว่า “ข้าแต่พระสมุทรผู้เป็นคลังแห่งมณีทั้งหลาย” เรียกเจ้าแม่กาลิว่า “ข้าแต่พระแม่ผู้เป็นเจ้าแห่งสากลโลก” “ข้าแต่พระเทวี” “ข้าแต่พระเทวีเป็นเจ้า” “โอ้พระมารดา” เรียกกษัตริย์ว่า “ข้าแต่/ดูกรพระราช” “ข้าแต่พระมหाराชา” “ข้าแต่พระมหากษัตริย์” “ข้าแต่พระราชผู้ทรงคุณอันประเสริฐ” “ข้าแต่	1. คำเรียกที่เป็นคำนำหน้าชื่อตามด้วยคำที่ใช้แทนตัวละคร อาจบอกสถานภาพ บอกลักษณะ หรือบางคำเป็นคำทักทาย คำเหล่านี้มีใช้กันทั่วไป และใช้ตามสถานการณ์ในเรื่อง เช่น เรียกเทพผู้รักษาทะเลว่า “ข้าแต่พระสมุทรองค์อันเป็นรัตนากษของโลก” เรียกเจ้าแม่กาลิว่า “โอ พระเทวีผู้ทรงตรีศูลเป็นเทพอาวุธ” “ข้าแต่/โอ้พระเทวี” “ข้าแต่/โอ พระเทวีเจ้า” “ข้าแต่พระแม่เจ้า” เรียกกษัตริย์ว่า “โอ ราชะ” “โอ ราชัน” “โอ บดินทร์” “โอ พระนฤเบศร” “โอ ท่านผู้วิระ” “โอ วีระ” “โอ เทวะ” “โอ้/โอ อารยบุตร”

ตาราง 7 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แยมันดดา
พระราชผู้ประเสริฐ "ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นมุกดาแห่งยุคธรรม" "โหเหา ท่านผู้มีชาติเป็นนักรบ" เรียกนักบวชหรือพราหมณ์ว่า "ข้าแต่ท่านผู้เป็นบัณฑิต" "ข้าแต่ท่านผู้เกิดจากเศียรแห่งพระพรหม" เรียกอำมาตย์ว่า "ข้าแต่ท่านผู้เป็นเสาแห่งกฎหมาย" "ข้าแต่ท่านผู้เป็นอวตารแห่งยุคธรรม" เรียกสามีว่า "ข้าแต่พระสวามี" "ข้าแต่ท่านผู้มีใจสุจริต" เรียกภรรยาว่า "ดูกรนางผู้เป็นเมียรักของข้า" 2. คำเรียกที่เป็นคำนำหน้าชื่อตามด้วยชื่อเฉพาะไม่ปรากฏในฉบับนี้	"โอ นฤบดี" "ข้าแต่วิศามบดี" เรียกพระโอรสว่า "ข้าแต่ราชบุตร" เรียกนักบวชว่า "ข้าแต่ท่านสาธุ" "ข้าแต่ท่านผู้เจริญ" เรียกหัวหน้าพ่อค้าว่า "ดูก่อนไวศยบดี" เรียกสามีว่า "ข้าแต่สวามี" "ข้าแต่สวามิน" "โอท่านผู้เป็นบดีของข้า" เรียกภรรยาว่า "ดูก่อนเจ้าผู้เป็นที่รัก" 2. คำเรียกที่เป็นคำนำหน้าชื่อตามด้วยชื่อเฉพาะ บางคำเป็นชื่อเทพเจ้า บางคำเป็นชื่อตัวละครที่เรียกในเรื่อง เช่น เรียกพระศิวะว่า "ข้าแต่พระมหেশ্বর" เรียกพระแม่ธรณีว่า "โอ พระปฤถิวีเทวี" เรียกเวตาลว่า "โอ เวตาล"

1.4 คำศัพท์ หมายถึง คำที่ผู้เขียนต้องการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้อ่าน คำเหล่านี้ผู้เขียนทำเชิงอรรถท้ายหน้าหรือวงเล็บท้ายคำ นิทานเวตาลทั้งสองฉบับใช้การอธิบายศัพท์ดังที่แสดงในตารางดังนี้

ตาราง 8 การเปรียบเทียบการอธิบายศัพท์ในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แยมันดดา

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แยมันดดา
1. การอธิบายศัพท์ โดยทำเชิงอรรถให้ความหมายท้ายหน้า เช่น ศฤงคาร แปลว่า กาม (เรื่องที่ 8 ทิระฆะทรรดิน หน้า 189)	1. การอธิบายศัพท์ โดยทำเชิงอรรถท้ายหน้า มีการแสดงรูปและให้ความหมาย เช่น เศวโตตบล (เศวต+อุตบล) หมายถึง บัวสายสีขาว (เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฏ หน้า 18) และเชิงอรรถประเภทอธิบายท้ายหน้า เช่น มฤตสัจญชีวินี หมายถึง มนตร์ชุบคนตายให้ฟื้นคืนชีวิต พระศุกร์ได้มาจากพระศิวะและสืบทอดกันมาถึงคนรุ่นหลัง (เรื่องที่ 2 มันทารวดี หน้า 33)

ตาราง 8 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา
2. การอธิบายศัพท์ โดยวงเล็บให้ความหมายประกอบท้ายคำอธิบายให้คนอ่านเข้าใจ เช่น แม่หม้ายสดี (คือแม่หม้ายซึ่งฆ่าตัวตายในกองเพลิงเผาศพสามี) (เรื่องที่ 5 พระเจ้ารันธิระ หน้า 138)	ยัชโญปวีต หมายถึง เส้นด้ายศักดิ์สิทธิ์ที่พราหมณ์สวมเจียบบ่า แสดงว่าเกิดครั้งที่ 2 คือ เกิดในศาสนา (เรื่องที่ 12 ที่รชมพรรคิน หน้า 107-108) 2. การอธิบายศัพท์ โดยวงเล็บให้ความหมายประกอบท้ายคำ เช่น ราชบุรุษ (ตำรวจ) (เรื่องที่ 3 พระวิกรมเกศริน หน้า 41) พระมันมกะ (กามเทพ) (เรื่องที่ 15 มนสวามิน หน้า 138)

1.5 การหลากคำ หมายถึง การใช้คำที่มีความหมายเหมือนกัน หรือความหมายใกล้เคียงกัน หรือความหมายเดียวกันในรูปคำที่ต่างกันไป นิทานเวตาลทั้งสองฉบับมีข้อแตกต่างกันในหัวข้อต่อไปนี้

1.5.1 การหลากคำทั่วไป

1.5.2 การหลากคำชื่อของเทพเจ้า

1.5.3 การหลากคำตามเนื้อเรื่อง

1.5.1 การหลากคำทั่วไป เป็นการหลากคำที่ใช้กันอยู่ทั่วไป นิทานเวตาลทั้งสองฉบับใช้การหลากคำทั่วไปแสดงเป็นตารางดังนี้

ตาราง 9 การเปรียบเทียบการหลากคำทั่วไปในนิทานเวตาลฉบับของน.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา
1. การหลากคำตรงตามศัพท์ โดยใช้คำศัพท์และคำแปลหลากคำในบางแห่ง เช่น “ป่า” หลากคำว่า ดงชัฏ “ดา” หลากคำว่า พระเนตร	1. การหลากคำตรงตามศัพท์ โดยใช้ศัพท์และคำที่แปลจากศัพท์หลากคำใกล้เคียง ๆ กันหลายแห่ง เช่น “นิวาสนสถาน” หลากคำว่า บ้าน “หทัย” หลากคำว่า หัวใจ “ปริศนา” หลากคำว่า ปัญหา “อังคาร” หลากคำว่า ถ้ำถ่าน “ป่า” หลากคำว่า พระอังกษา
2. การหลากคำความหมายใกล้เคียงกัน ใช้คำที่มีความหมายต่างกันเพียงเล็กน้อย เช่น	2. การหลากคำความหมายใกล้เคียงกัน ใช้คำที่มีความหมายต่างกันเพียงเล็กน้อย เช่น

ตาราง 9 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แยมันดดา
“เครื่องประดับ” หลากคำว่า เครื่องเพชรพลอย ซึ่งเป็นเพียงชนิดของเครื่องประดับ	“ทะเลสาบ” และ “บึงใหญ่” ล้วนเป็นแหล่งน้ำจืด เพียงแต่ทะเลสาบนั้นยังมีแหล่งน้ำเค็มด้วย “คฤหาสน์” และ “ปราสาท” ล้วนเป็นที่อยู่ของบุคคล เพียงแต่คฤหาสน์ใช้กับคนที่มีฐานะร่ำรวย ส่วนปราสาท ปรากฏใช้สำหรับพระเจ้าแผ่นดิน และเป็นที่ประดิษฐานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ “อาสนะ” และ “แท่น” ล้วนเป็นที่นั่ง เพียงแต่อาสนะเป็นเครื่องปูรองนั่งก็ได้ ส่วนแท่นเป็นที่นอนก็ได้ “รากษส” และ “ปีศาจ” ล้วนเป็นฝ่ายร้าย เพียงแต่รากษส เป็นยักษ์ ฝีมือเลื่องลือ ส่วนปีศาจเป็นผี “ทิมแทง” และ “ทิมดำ” แทนการทำให้เจ็บใจ เพียงแต่ ทิมแทง เป็นอาการพูดเสียดสี ส่วนทิมดำเป็นอาการพูดทักถม ประทับใจ “นางบาทบริจาริกา” และ “นางกำนัล” ล้วนเป็นผู้รับใช้พระราชินี เพียงแต่นางกำนัล รับใช้พระราชินีด้วย
3. การหลีกคำความหมายเดียวกัน เป็นการใช้คำที่มีความหมายอย่างเดียวกันมาใช้ในที่ใกล้เคียงกัน โดยหลีกคำประเภทต่าง ๆ ทั้งคำนาม คำกริยา คำขยาย คำเชื่อม เช่น “พระราชกุมาร” หลากคำว่า พระราชบุตร “พิโรธ” หลากคำว่า กริ้ว โกรธ “ห่าง” หลากคำว่า ไกล “เหมือนหนึ่ง” หลากคำว่า ประหนึ่ง	3. การหลีกคำความหมายเดียวกัน เป็นการใช้คำที่มีความหมายอย่างเดียวกันมาใช้ในที่ใกล้เคียงกัน โดยใช้คำนามมาหลีกคำ เช่น “สมบูรณจันทร์” หลากคำว่า จันทรเพ็ญ “สร้อยมณี” หลากคำว่า มุกดาวลี สร้อยมุกดา รัตนาวลี “ดาบส” หลากคำว่า โยคี

1.5.2 การหลีกคำชื่อของเทพเจ้า นิทานเวตาลทั้งสองฉบับ จะเรียกเทพองค์เดียวกัน ด้วยพระนามที่ต่างกัน เช่น พระนามของพระอินทร์ นิทานเวตาลฉบับของน.ม.ส. เรียกว่า พระสวรรคบดี ส่วนนิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แยมันดดาเรียกว่า ท้าววัชรินทร์

1.5.3 การหลีกคำตามเนื้อเรื่อง เป็นการหลีกคำเฉพาะเรื่องนั้น ๆ นิทานเวตาลทั้งสองฉบับใช้การหลีกคำตามเนื้อเรื่อง โดยแสดงเป็นตารางดังนี้

ตาราง 10 การเปรียบเทียบการหลากคำตามเนื้อเรื่องในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา
1. การหลากคำตามสถานภาพ เรียกตามสถานภาพที่เป็นจริงในเรื่อง เช่น “โกษาธิบดี” เรียกตามตำแหน่งผู้เป็นอำมาตย์ใหญ่ว่า มหาอำมาตย์ “พระประตูปมกุฏ” ใช้การแปลศัพท์ และคำศัพท์ เรียกว่า พระราชาทรงศักดิ์ใหญ่ พระราชาธิบดี “พุทธิศรระ” เป็นพระสหายของพระวัชรมกุฏ จึงเรียกตามความสัมพันธ์ว่า สหาย ขณะเดียวกันเขาก็เป็นชายหนุ่ม จึงเรียกตามลักษณะว่า ชายหนุ่ม “นางจันทราวดี” อภิเษกสมรสกับพระรามเสน จึงเรียก พระราชชายา พระราชินีและบอกให้ทราบลักษณะ จึงหลากคำว่า พระนารีสาว “หญิงชราคนหนึ่ง” เป็นนางนมของพระราชธิดาปัทมาวดี และเป็นหมอดูด้วย จึงเรียก นางนม หญิงหมอดู หญิงชรา หญิงแก่ 2. การหลากคำตามลักษณะภายนอกของตัวละคร เช่น เรียกบุตรชายพ่อค้าเมืองอิลาบรีว่า ชายหลังอุฐ ชายหนุ่มหลังอุฐ 3. การหลากคำตามเหตุการณ์ เป็นการใช้คำที่เรียกแตกต่างกันตามสถานการณ์ในเรื่อง 3.1 ตัวละครในเรื่องเดียวกัน ใช้ต่างกัน เช่น “ชายเสเพล” ผู้ที่นางชยศิริลักลอบไปหาถึงที่บ้านเขา จึงหลากคำว่า ชายเจ้าของเรือน “ศรีทนต์” ผู้ถูกกล่าวหาว่าทำร้ายภรรยา หลากคำว่า จำเลย คนใจเหี้ยมโหด “มนัสวีในร่างหญิงสาว” ผู้ที่มูลทเวะกล่าวว่าหมั้นหมายให้บุตรชาย หลากคำว่า นางรุ่นสาว ด้วยคำ สะใภ้พราหมณ์ “เทวรูปของพระปัญจานน” จึงเรียกตามชื่อเฉพาะว่า พระปัญจานน และแสดง	1. การหลากคำตามสถานภาพ เรียกตามสถานภาพที่เป็นจริงในเรื่อง เช่น “ทิมมทรรคิน” เรียกโดยใช้ตำแหน่งแทนชื่อ เป็นอำมาตย์ใหญ่ ก็ใช้อัครมนตรีบ้าง เสวกามาตย์บ้าง “พระวัชรมกุฏ” บางครั้งใช้ เจ้าชาย เจ้าชายหนุ่ม ราชบุตร เจ้าราชบุตร เนื่องจากยังทรงเป็นชายหนุ่ม และเป็นพระโอรส “นางปัทมาวดี” เป็นลูกสาวเศรษฐีใหญ่จึงเรียกว่า ธิดาเศรษฐีใหญ่ และบอกให้ทราบว่า บิดาเป็นทันตแพทย์ จึงเรียก ธิดาทันตแพทย์หลวง 2. การหลากคำตามลักษณะภายนอกของตัวละคร เช่น เรียกมนสวามินว่า หนุ่มน้อย ชายหนุ่ม 3. การหลากคำตามเหตุการณ์ เป็นการใช้คำที่เรียกแตกต่างกันตามสถานการณ์ในเรื่อง 3.1 ตัวละครในเรื่องเดียวกัน ใช้ต่างกัน เช่น “นางปัทมาวดี” ผู้ถูกใส่ร้ายว่า เป็นแม่เมด จึงถูกเรียกด้วยความรู้สึกที่ไม่ดี หรือไม่ชอบว่า นางแม่เมด นางตัวดี “บุตรชายของอำมาตย์ใหญ่” เรียกตามสถานภาพว่า บุตรชายมหามนตรี ในเรื่องเป็นคนไม่ฉลาดที่ไม่ทราบว่ามนสวามินเป็นชาย แล้วนำมาอยู่กับภรรยาของตน จึงถูกเรียกว่า ชายโง่ เรียก “มนสวามิน”ตามพฤติกรรมของเขาว่า หนุ่มเจ้าเล่ห์ และเขาเป็นศิษย์ของมูลทเวะ

ตาราง 10 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา
ยกย่อง จึงเรียก พระผู้เป็นเจ้า “กิราตะ” หมายถึง พวกชาวป่ากลุ่มหนึ่ง หลากคำว่า ศัตรู เพราะในที่นั้นเป็นศัตรู กับพระราชา เรียกพวกโจรชาวป่า พวก โจร เพราะพวกนี้มาปล้นพระราชา	จึงถูกเรียกว่า ศิษย์ของจอมขมังเวท นางวิทยาธร ตามสายตาของพระยศเกตุที่ เห็นนางกลางทะเล จึงเรียกว่า นางอัปสร สมุทร และนางโฉมงาม และเนื่องจาก นางมิใช่คนธรรมดา เรียกว่า นางทิพย์ และ เป็นที่รักของพระยศเกตุ จึงเรียก นางยอด ดวงใจ ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นการหลากคำเรียกชื่อนาง วิทยาธรทั้งสิ้น “พระนางจันทรวดีและเจ้าหญิงลาวัญฉวดี” ต้องหนีผู้ก่อกบฏและยังต้องหนีโจร จึง เรียกว่า ผู้เคราะห์ร้าย และหลากคำเรียก แทนสตรีทั้งสองว่า พระนาง พระเทวี “พวกภิลละ” มีอีกชื่อว่า พวกศวระ จึงเรียก พวกภิลละบ้าง พวกศวระบ้าง และเป็น พวกที่เข้ามาปล้นพระราชา จึงเรียกพวก เหล่าร้าย พวกเจ้าป่าเถื่อน พวกโจร “โยคี” เป็นแขกผู้มาเยือนจึงเรียก พรหมณ์ อาคันตุกะ และเรียกตามลักษณะที่เห็นว่า โยคีหนุ่ม “พวกอสูรพวกหนึ่ง” เรียก มหิษาสูร และ หลากคำโดยใช้ชื่อว่า ทานพ การเรียกชื่อตัวละครยังใช้วิธีการหลากคำ ที่เรียกตามอารมณ์ หรือทัศนะของผู้พูด ตามเหตุการณ์ในเรื่อง เช่น “ชนทัตต์”ผู้ที่ฆ่าภรรยาและเอาสมบัติหนีไป จึงถูกเรียกว่า ชายชั่ว เจ้าผู้เจ้าแสง เจ้าโจร ใจฉกาจ “โยคีศานติศีล”ผู้ที่ฆ่าพระราชา ตริวิกรมเสน จึงถูกเวตาลเรียกด้วยความ รู้สึกที่ไม่ชอบว่า อ้ายโยคีทุศีล และอ้ายโยคี ศานติศีล

ตาราง 10 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา
3.2 ใช้กลุ่มคำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน เช่น "ความกำเริบในใจ" หลากคำด้วย ความคิด อีกเหิม "สิ้นปัญญา" หลากคำเป็น ความอึดอันตัน ปัญญา	3.2 ใช้คำที่มีความหมายในทำนองเดียวกัน เช่น บุญยาตรา บุญกิริยา บุญจาริก คำเหล่านี้ล้วนหมายถึงการแสวงบุญ 3.3 สิ่งของที่มีชื่อเฉพาะ เช่น ดรีสุล มีลักษณะ เป็นเหล็กแหลม บางทีจึงหลากคำใช้ว่า เหล็กแหลม หรือเรียกตามลักษณะที่มี ขนาดเล็กกว่า อาวุธน้อย 3.4 การบอกสภาพ มีการหลากคำด้วยวิธีแปล ตรง ๆ เช่น "เถาถ่าน" หลากคำว่า เถาธูลี "อศจรรย" หลากคำว่า เหลือเชื้อ

2. การใช้ประโยค

นิทานเวตาลทั้งสองฉบับใช้ประโยคต่าง ๆ ดังนี้

- 2.1 ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความ
- 2.2 ประโยคสรุปความ
- 2.3 ประโยคขนานความ
- 2.4 ประโยคเน้นความ
- 2.5 ประโยคขัดความ
- 2.6 ประโยครวมเนื้อความ
- 2.7 ประโยคละความ
- 2.8 ประโยคคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ

2.1 ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความ หมายถึง ประโยคที่นำคำหรือข้อความที่เคยกล่าวถึงมา
กล่าวซ้ำอีก เป็นการซ้ำคำหรือซ้ำความอย่างมีความหมาย

นิทานเวตาลทั้งสองฉบับมีการใช้ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความ 2 ลักษณะดังนี้

- 2.1.1 ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความลักษณะกล่าวซ้ำให้ต่างจากเดิม
- 2.1.2 ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความลักษณะเน้นย้ำ

2.1.1 ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความลักษณะกล่าวซ้ำให้ต่างจากเดิม คือ ประโยคที่
มีการเปลี่ยนแปลงถ้อยคำหรือความจากที่กล่าวมาแล้วแต่ยังคงความหมายเดิม

นิทานเวตาลทั้งสองฉบับใช้ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความลักษณะกล่าวซ้ำให้ต่างจากเดิมแสดงเป็นตารางดังนี้

ตาราง 11 การเปรียบเทียบการใช้ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความลักษณะกล่าวซ้ำให้ต่างจากเดิมในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แยมน์ดดา

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แยมน์ดดา
1. ประโยคซ้ำด้วยถ้อยคำอย่างอื่น ดังตัวอย่าง ตัวอย่างที่ 1 “วิธีที่จะปฏิบัติการทั้งสามสิ่งนี้ดีที่สุดที่สุด ก็คือ ไม่ปฏิบัติเสียเลย / กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เว้นให้ขาด” (เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ หน้า 43) ตัวอย่างที่ 2 “ปล่อยให้คบกับคนซึ่งมีความคิดบาป คือ ให้โอกาสให้ปฏิบัติเป็นโทษ” (เรื่องที่ 2 พระรามเสน หน้า 84) 2. ประโยคซ้ำโดยชี้ความต่าง เช่น “ถ้าชายคนหนึ่งขายชายอีกคนหนึ่ง / ชายคนที่สองเป็นผู้ถูกขาย / แต่ถ้าซ้ำเข้าไปรับใช้นาย ก็คือ ซ้ำขายตัวเอง” (เรื่องที่ 3 วีรพล หน้า 103) 3. ประโยคซ้ำโดยใช้ถ้อยคำปฏิเสธ เช่น “ใจความที่พูดนั้นอย่างเดียวกันหมด / จะพูดเรื่องอื่นเป็นไม่มี” (เรื่องที่ 2 พระรามเสน หน้า 70)	1. ประโยคซ้ำด้วยถ้อยคำอย่างอื่น เช่น “ข้าขอทอดตัวเองให้อยู่ในความพิทักษ์ของท่าน / ไฉสมุรเทพ ผู้เป็นที่พึ่งของราชะเยี่ยงข้านี้” (เรื่องที่ 12 ทิรฆทรรดิน หน้า 113) 2. กล่าวสรุปโดยใช้การซ้ำกับความข้างต้น เช่น “ลูกของพ่อ ไฉนจึงเป็นทุกข์เป็นร้อนเช่นนี้ / <u>เรื่องนี้ไม่เห็นจะยากเย็นอะไรเลย</u> / ศุภรบทจะ ต้องให้ลูกสาวเขาแต่งงานกับลูกแน่ ๆ ถ้าพ่อไปเจรจาต่อเขาด้วยตนเอง ทั้งนี้ก็เพราะพ่อกับเขาด่างก็มีฐานะเท่าเทียมกัน ทั้งทรัพย์สินและกิจการงาน พ่อรู้จักเขาและเขาก็รู้จักพ่อดี / <u>เพราะฉะนั้นเรื่องนี้ไม่ยากเลยในการที่จะไปพูดกับเขา</u>” (เรื่องที่ 6 มัทนสุนทรี หน้า 65) 3. กล่าวซ้ำด้วยความเปรียบที่ให้ความหมายอย่างเดียวกัน เช่น “ข้าไม่อยากจะทอดผู้หญิงที่ถูกชายอื่นทอดเสียแล้วดอก / ก็ภมรไหนเล่าจะปรารถนา ดอกบัวที่ฝั่งตัวอื่นย่ำยีเสียแล้วเล่า” (เรื่องที่ 10 มัทนเสนา หน้า 94) 4. กล่าวซ้ำด้วยข้อความอย่างอื่น เพื่อขยายความให้ชัดเจนขึ้น ดังตัวอย่าง ตัวอย่างที่ 1 “ครั้นแล้วพระราชได้ประทานของขวัญอัน

ตาราง 11 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศกดิ์ศรี แยมันดดา
	ล้ำค่าแก่วีรพรเพื่อเป็นเครื่องตอบแทนน้ำใจอันยิ่งใหญ่ / คือทรงยกดินแดนแคว้นแลงและกรรมาญะให้วีรพรปกครอง” (เรื่องที่ 4 วีรพร หน้า 56) ตัวอย่างที่ 2 “จากนั้นมนสวามินก็มีชีวิตอย่างผาสุกในวังของนาง โดยดำรงร่างเป็นสองแบบ กล่าวคือ / เมื่อถึงเวลากลางวันก็เอาเม็ดยาวิเศษอมไว้ในปาก มีรูปร่างเป็นหญิง ตกถึงเวลากลางคืนก็คายเม็ดยาออก กลายร่างเป็นชาย” (เรื่องที่ 15 มนสวามิน หน้า 143)

2.1.2 ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความลักษณะเน้นย้ำ เป็นประโยคที่มีการซ้ำคำหรือความให้ได้ดู เพื่อเน้นย้ำคำหรือความให้มีน้ำหนักขึ้น หรือเน้นให้เห็นว่าสำคัญ

นิทานเวตาลทั้งสองฉบับใช้ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความลักษณะเน้นย้ำดังนี้

ตาราง 12 การเปรียบเทียบการใช้ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความลักษณะเน้นย้ำในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศกดิ์ศรี แยมันดดา

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศกดิ์ศรี แยมันดดา
1. ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความลักษณะเน้นย้ำ โดยซ้ำคำหรือซ้ำความอย่างเดียวกันในตำแหน่งเดิม ๆ อย่างสม่ำเสมอ เช่น การซ้ำคำในตอนต้นของประโยค ตัวอย่างที่ 1 “<u>อนึ่งความงาม</u>ของนกปรอดอยู่ในสำเนียง <u>ความงาม</u>ของชายชั้วอยู่ในวิชา <u>ความงาม</u>ของโยคีอยู่ในความไม่โกรธ <u>ความงาม</u>ของหญิงอยู่ในสตัย์ แต่หญิงมี<u>ความงาม</u>จะหาที่ไหน จึงจะพบได้เล่า” (เรื่องที่ 2 พระรามเสน หน้า 94) ตัวอย่างที่ 2 “<u>คนที่ถูกงูกัด</u> 5 คำ 6 คำ 8 คำ 9 คำ และ 14 คำ นั้นไม่มีรอด อีกคนหนึ่งกล่าวว่า <u>คนที่ถูก</u>	1. ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความลักษณะเน้นย้ำ โดยใช้การเน้นย้ำซ้ำคำหรือความในที่ใกล้เคียง ๆ กัน เช่น ตัวอย่างที่ 1 “จงเสด็จไปเกิด / ไปเสียวันนี้เลย เวลาย่ำค่ำ / <u>ไปตามหนทางที่นางชี้แนะไว้แล้วนั้นแหละ</u>” (เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ หน้า 22) ตัวอย่างที่ 2 “<u>ข้าอยู่โดยปราศจากนางไม่ได้</u> / เป็นอย่างไร / <u>ข้าก็จะอยู่โดยปราศจากนางไม่ได้</u>” (เรื่องที่ 15 มนสวามิน หน้า 139)

ตาราง 12 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา
งูกัดวันเสาร์แล้ววันอังคารต้องตายเสมอ คนที่ 3 กล่าวว่า<u>คนที่ถูกงูกัดจะตายหรือไม่ก็แล้วแต่ว่า</u> พระจันทร์สถิตราศีไหนในเวลาที่ถูกกัด คนที่ 4 กล่าวว่า<u>ผู้ใดถูกงูกัดที่ตา หู ลิ้น จมูก ริมฝีปาก</u> ล่าง แก้ม คอ แลท้อง คนนั้นต้องตาย" (เรื่องที่ 6 มธุมาลดี หน้า 153)	

ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความลักษณะที่ปรากฏเฉพาะใน น.ม.ส. มีดังนี้

1. ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความลักษณะขยายความ เป็นประโยคที่กล่าวซ้ำคำหรือความที่กล่าวแล้ว
ให้มีความหมายเพิ่มเติมออกไปอีก โดยนำคำเดิมมากล่าวซ้ำตอนท้ายข้อความของทุกประโยค ใช้คำซ้ำหลาย
แห่งซ้ำที่ใกล้เคียงกัน และใช้คำปฏิเสธหรือรูปการปฏิเสธ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

"วิถีแห่งความรักนั้นไม่มีต้นแลไม่มีปลาย บุรุษพึงตรึกตรองให้ถ่องแท้แล้วจึงวางเท้าลงในวิถีนั้น"
(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ หน้า 43)

ตัวอย่างที่ 2

"ถ้าไม่ได้ก็ต้องใช้ปัญญาด้วยมีความรู้ว่าไม่ได้นั้นเป็นบรรทัด"
(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ หน้า 58)

ตัวอย่างที่ 3

"เราจะทำชั่วโดยเร็วให้สมกับโทษที่เราได้รับอยู่แล้ว ในเวลานี้เรายังไม่ได้ทำชั่วอะไรเลย แต่ก็ได้
รับโทษเสมอกับว่าได้ทำชั่วมาช้านาน ความสำราญแห่งการทำชั่วนั้นเรายังไม่ได้รับ ได้รับแต่ทุกข์แห่ง
ความทำชั่ว ไหน ๆ ก็ได้รับทุกข์แล้ว เราจะทิ้งความสำราญเสียทำไมเล่า เราต้องรีบทำชั่วทันที เพราะเรา
ได้ทุกข์มานานแล้ว"

(เรื่องที่ 2 พระรามเสน หน้า 84)

ตัวอย่างที่ 4

"ชายผู้ไม่ใช่คนโง่ไม่ยอมคืนสู่เรือนซึ่งไม่มีนางที่รักผู้มีรูปงามคอยรับรองในขณะที่กลับถึงเรือนนั้น /
แม้เรียกว่าเรือนก็ไม่ใช่อื่น คือคุกซึ่งไม่มีโซ่เท้านั่นเอง / พระองค์ยอมทรงทราบได้ด้วยพระองค์เองว่า ความ
สุขแห่งพ่อบ้าน ซึ่งอยู่เดี่ยวโดดนั้นมีไม่ได้ในบ้าน และมีไม่ได้นอกบ้าน เพราะไม่มีหวังว่าจะได้ความสุข เมื่อ
กลับมาสู่เรือนแห่งตน"

(เรื่องที่ 10 จันทรเสน หน้า 226)

2. ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความลักษณะใช้เหตุผล เป็นประโยคที่กล่าวซ้ำเพื่อให้เหตุผลอีกชั้นหนึ่ง หรือกล่าวเน้นเหตุผลอย่างเดียวกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“พระเนตรคอยจะเพลिनอยู่ง่าย ๆ แลเพราะพระเนตรเพลिनง่าย จำนวนนางใน จึงไม่น้อย แลเพิ่ม
รำไป”

(เรื่องที่ 8 ทิระพระตรศิน หน้า 187)

ตัวอย่างที่ 2

“การทั้งหลายแม้จะแปลกเกินที่ปัญญามนุษย์จะเข้าใจได้ ก็อาจเกิดแลอาจเป็นไปตามที่เทพยดา
บัญญัติไว้ / เหตุฉะนั้นแม้มนุษย์จะได้นางวิยาธมาเป็นภริยา ก็ไม่ควรผู้อื่นกระวนกระวายใจ แต่ความ
กระวนกระวายใจนั้นแล ก็เกิดตามบัญญัติแห่งเทพยดานั้นเดียวกัน / จะแก้ไขด้วยอุบายประการใด เราก็ค
ล้นปัญญาที่จะทราบได้เสียแล้ว ความอัดอั้นตันปัญหานี้เล่า ก็เป็นเพราะเทพยดาบัญญัติเหมือนกัน”

(เรื่องที่ 8 ทิระพระตรศิน หน้า 203)

2.2 ประโยคสรุปความ หมายถึง ประโยคที่มีการสรุปข้อความที่กล่าวมาทั้งหมด โดยมีคำ
สรุปหรือไม่มีคำแสดงการสรุปก็ได้ นิทานเวตาลทั้งสองฉบับใช้ประโยคสรุปความ 2 แบบดังนี้

2.2.1 ประโยคสรุปความแบบมีคำสรุป

2.2.2 ประโยคสรุปความแบบไม่มีคำสรุป

2.2.1 ประโยคสรุปความแบบมีคำสรุป เป็นประโยคที่มีคำแสดงการสรุป อาจจะ
ใช้คำรวม หรือคำแทนก็ได้ นิทานทั้งสองฉบับมีการใช้ประโยคสรุปความแสดงเป็นตารางดังนี้

ตาราง 13 การเปรียบเทียบการใช้ประโยคสรุปความแบบมีคำสรุปในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับ
ของศักดิ์ศรี แยมันดดา

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แยมันดดา
1. ประโยคสรุปความแบบมีคำสรุปโดยตรง ใช้คำ รวมสรุปและคำแสดงจำนวนสรุป ปรากฏอยู่ใน ข้อความที่มีการสรุปความดังนี้ 1) การสรุปเฉพาะส่วน มีการสรุปเฉพาะส่วน ท้ายของข้อความเพียงอย่างเดียว ดังตัวอย่าง ตัวอย่างที่ 1 “ตะเกียงเงินซึ่งจุดด้วยน้ำมันหอมก็ส่งกลิ่น อันพึงสุดดม ช่างหนึ่งมีดอกไม้กองรอบเตียง ลาดผ้าขาวปักด้วยเส้นทอง ไรยด้วยดอก พุทธรักษาซึ่งเก็บใหม่ๆ อีกช่างหนึ่งมีภาชนะรอง หีบหมากแลขวดน้ำดอกไม้เทศ มีถาดรอง	1. ประโยคสรุปความแบบมีคำสรุปโดยตรง ใช้คำ รวมสรุปและคำแสดงจำนวนสรุป ปรากฏอยู่ใน ข้อความที่มีการสรุปเฉพาะส่วน คือ ใช้การสรุป ส่วนใดส่วนหนึ่ง อาจจะเป็นส่วนต้นหรือส่วนท้าย ก็ได้ ดังตัวอย่าง ตัวอย่างที่ 1 “ความจริงปรากฏว่า ทุก ๆ วัน วีรบรรพตต้อง เข้าเฝ้าพระราชอาสน์เช้า ตอนกลางวันยืนยาม อยู่หน้าประตูวัง มือถือดาบมั่งคง หลังจากนั้นก็ กลับไปบ้านจ่ายเงินหนึ่งร้อยทีนาร์แก่ภรรยา เป็นค่าอาหาร และจ่ายเงินหนึ่งร้อยเหรียญเพื่อ

ตาราง 13 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของ ศักดิ์ศรี แยมันดดา
เครื่องหอมต่าง ๆ แลภาชนะรองเครื่องหวานหลายอย่าง มีนางกำนัลคอยรับใช้ประจำที่ บ้างก็มีหน้าที่อ่านกาพย์กลอน บ้างก็มีหน้าที่พ้อนรำแลบรรเลงดนตรี <u>รวมความว่าเครื่องสำราญตาสำราญใจมากอย่างอยู่ในห้องนั้น</u> (เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ หน้า 52) ตัวอย่างที่ 2 “นางนั้นงามสมควรเป็นที่รักของคนธรรพ์ นางมีเกศยาวอันเป็นสีม่วงอ่อน...ขนงบริสุทธิ์แลใสเหมือนโมรา แก้วประพาพ... เมื่อเทียบกับริมฝีปากแห่งนางแก้วประพาพก็มีสีเผือดไป ทนต์ของนางเสมอกับไข่มุก <u>ภาคต่าง ๆ ในกายนางล้วนประกอบขึ้นสำหรับเป็นที่รักทั้งนั้น</u>” (เรื่องที่ 2 พระรามเสน หน้า 77) ตัวอย่างที่ 3 “ปัญหาของข้าพเจ้านั้นคือ ชายหนุ่มหนึ่ง สหายของชายหนุ่มหนึ่ง หญิงสาวหนึ่ง บิดาของหญิงสาวหนึ่ง <u>ทั้งสี่นี้ควรจะตีโทษใครมากที่สุด</u>” (เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ หน้า 63) ตัวอย่างที่ 4 “ความเกิด 1 การวิวาห์ 1 ความตาย 1 <u>ทั้ง 3 อย่างนี้ย่อมเป็นไปแล้วแต่เทวดาจะบัญญัติ</u>” (เรื่องที่ 2 พระรามเสน หน้า 77) 2) การสรุปทั้งส่วนเริ่มต้นและลงท้าย ใช้คำรวมสรุปไว้ตอนต้นหรือใช้คำบอกจำนวนไว้ตอนต้นและตอนท้ายของข้อความ ดังตัวอย่าง ตัวอย่างที่ 1 ใช้คำรวมสรุปไว้ตอนต้นของข้อความ “ครั้นตรีกตรองอยู่ช้านานว่าจะทำอย่างไร <u>จึงจะดีที่สุด ก็เห็นว่าจะทำสิ่งใด ๆ เหล่านั้นล้วนแต่ไม่ดีทั้งนั้น</u> เพราะการกระโดดน้ำตายก็ดี การกระโดดยอดเขาก็ดี การออกป่าเป็นฤาษีก็ดี <u>ไม่เป็นวิธีที่จะได้นางชัษติริมาเป็น</u>	เสื้อผ้าวิเลปะนะเครื่องลูบไล้ร่างกาย และซื้อหมากพลูเมื่ออาบน้ำแล้วเอาเงินหนึ่งร้อยเหรียญไปบูชาพระวิษณุ และพระศิวะ อีกสองร้อยเหรียญสุดท้ายใช้ทำบุญแก่พราหมณ์ที่ยากจน / <u>ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ คือ การใช้จ่ายประจำวันจากเงินค่ารับจ้างห้าร้อยเหรียญต่อวัน</u>” (เรื่องที่ 4 วีรพร หน้า 46) ตัวอย่างที่ 2 “ภรรยาของพราหมณ์ชื่อนางธรรมวดี และทั้งสองสามีภริยามีบุตรชายด้วยกันชื่อสัตตวร และบุตรสาวชื่อวีรวดี / <u>คนทั้งสามนี้เป็นครอบครัวของเขา</u>” (เรื่องที่ 4 วีรพร หน้า 46) ตัวอย่างที่ 3 <u>“ในจำนวนบุรุษทั้งสามคนนั้น ข้าเห็นว่าโจร</u> นั้นแล เป็นคนที่ใจกว้างอย่างแท้จริง / ที่เหลืออีกสองคน คนหนึ่งเป็นสามีของนาง เขาปล่อยนางไปด้วยความจำใจ เพื่อให้นางรักษาวาจาสำเร็จ โดยที่เขายังมีจิตประหวั่นว่า นางจะต้องเสียตัวแก่ชายอื่น / ส่วนไวศยบุตร ชื่อ ธรรมทัตต์ นั้นเล่า เขาปล่อยให้นางเป็นอิสระ เพราะเขารักนางด้วยตัณหาแต่แรก เมื่อตัณหาเบาบางลงแล้ว เขามีได้จริงจึงอะไรต่อนางอีก / โจรนั้นสิ เป็นคนร้าย ทำมาหากินด้วยความทุจริต ทำกินอยู่ในความมืด คอยแสวงหาเหยื่อ เขาปล่อยนางไปและไม่เอาเครื่องประดับของนางเลย เพราะเห็นใจว่า นางเป็นคนดี” (เรื่องที่ 10 มัทนเสนา หน้า 98)

ตาราง 13 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของ ศักดิ์ศรี แยมันดดา
<u>ภริยาทั้งนั้น</u> (เรื่องที่ 2 พระรามเสน หน้า 89) ตัวอย่างที่ 2 ใช้คำบอกจำนวนสรุปไว้ตอนต้น และท้ายของข้อความ <u>“ฝ่ายชายทั้งสาม เมื่อนางคืนชีวิตมาแล้ว ก็ วิวาทแย่งชิงนาง ต่างคนกล่าวว่าตนควรจะได้ นางเป็นภริยาโดยความชอบธรรม ชายคนที่ 1 กล่าวว่านางคืนชีวิตมาได้ก็เพราะกระดูกที่เขา ได้รักษาไว้ ชายคนที่ 2 กล่าวว่าเพราะเถาถ่าน ต่างหาก ชายคนที่ 3 หัวเราะเยาะคนทั้ง 2 ว่า กระดูกแลเถาถ่าน ถ้าไม่ได้ตั้งพิธีแลร่ายมนตร์ ตามตำราจะมีชีวิตมาอย่างไรได้ <u>ชายทั้งสาม ทุ่มเถียงกันไม่มีใครยอมใคร</u>”</u> (เรื่องที่ 6 มธุมาลดี หน้า 159) 2. ประโยคสรุปความแบบใช้คำแทนคำสรุป ปรากฏในข้อความที่มีการสรุปความดังนี้ 1) การสรุปเฉพาะส่วน ใช้การสรุปเฉพาะส่วน ท้ายเพียงอย่างเดียว มีวิธีการใช้ดังนี้ - ใช้การเปรียบเทียบหรือความเปรียบ ตัวอย่างที่ 1 “ทำารูปเสน่สนั้นบรรทมขึ้นแลตรัสถามครั้งใด ก็ได้ทรงยินวีรพลทูลตอบเช่นนั้นเสมอจนแทบ จะเบื่อ บางคราวถึงทรงอยากให้มีเหตุอันใดที่ จะได้ทรงใช้วีรพลให้เห็นความสามารถ บางคืน ทำารูปเสน่สนั้นมีรับสั่งให้ทำอะไรที่แปลกที่สุดเพื่อ ทดลองใจ เพราะคำโบราณย่อมกล่าวว่า จะ ลองใจข้าให้ใช้ทั้งในทางที่ควรแก่เวลา แลไม่ ควรแก่เวลา ถ้าทำตามโดยเต็มใจ จงทราบว่าเป็น ข้าที่ดี ถ้าได้ตอบ จงไล่เสียโดยเร็ว <u>การ ทดลองใจข้าด้วยประการที่กล่าวนี้ คงจะได้รู้จริง เสมอกับการทดลองใจเมียด้วยความยากจน ของผัว หรือทดลองญาติแลเพื่อนด้วยขอให้ช่วย ธุระ</u>” (เรื่องที่ 3 วีรพล หน้า 103)	2. ประโยคสรุปความแบบใช้คำแทนคำสรุป ปรากฏในข้อความที่มีการสรุปความดังนี้ 1) การสรุปเฉพาะส่วน ใช้การสรุปตอนท้าย เพียงอย่างเดียว มีวิธีการใช้ดังนี้ - ใช้การสรุปด้วยเหตุและผล เช่น “อะไรนะ พระองค์ไม่ทราบได้อย่างไรใน เมื่อนางให้สัญญาณออกโจ่งแจ้งอย่างนั้น ก็เมื่อ นางเอาดอกบัวทัดที่หู นางหมายจะบอก พระองค์ว่า ฉันอยู่ในแวนแคว้นของพระราชา นามกรรโณตบล เมื่อนางบิดกลับบัวเป็น อารมณ์ทันตบัตร นางหมายความว่า จงรู้เถิดว่า ฉันเป็นลูกของทันตแพทย์ที่เมืองนั้น การที่นาง หยิบดอกบัวขึ้นชูบนศีรษะว่า นางชื่อปัทมาวดี และการที่นางเอามือทาบหทัยประเทศก็ หมายความว่า พระองค์สถิตอยู่ในหัวใจของนาง แล้วนั่นเอง พระองค์ไม่รู้หรือว่า พระราชา กรรโณตบลนั้นเป็นกษัตริย์แห่งแคว้นกลิงคะ และมีพระสหายที่โปรดปรานคนหนึ่งเป็น หมอฟันชื่อสงครามวรรณ ก็ชายผู้นี้แหละ มี

ตาราง 13 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา
ตัวอย่างที่ 2 “เทวดานั้นมีความรู้มากก็จริงอยู่ แต่ไม่รู้ลักษณะชั่วแห่งมา ไม่รู้ลักษณะแห่งอัสนีในหมูเมม ไม่รู้ความประพฤติกแห่งหญิง ไม่รู้โชคของชายในภายหน้า <u>ก็เมื่อเทวดายังไม่รู้เช่นนี้ เราผู้เป็นคนจะรู้ได้อย่างไรเล่า</u>” (เรื่องที่ 2 พระรามเสน หน้า 92) - ใช้การขัดความ เช่น “นายโจรกลับคิดเห็นแปลกที่สุดที่นางมาเริ่มรักในเวลาชีวิตของนายโจรจนจะสิ้นอยู่แล้ว อนึ่งเทพยดาอำนาจการบางอย่างในการที่แปลกเหลือนมนุษย์จะเข้าใจได้ เป็นต้นอำนาจทรัพย์มากมายแก่คนตระหนี่ซึ่งไม่รู้จักใช้ทรัพย์ให้เป็นประโยชน์ได้ หรืออำนาจปัญญาแก่คนมีสันดานชั่ว ซึ่งเมื่อมีปัญญาแล้วก็ใช้ในทางที่ผิด หรืออำนาจเมียงามให้แก่คนโง่ซึ่งไม่รู้จักปกป้องรักษาได้ หรืออำนาจฝนในที่ซึ่งดาดด้วยหินคือเขา เป็นต้น อันไม่เป็นทำเลซึ่งพืชพันธุ์จะงอกได้เลย <u>นายโจรคิดถึงความแปลก ๆ เช่นนี้ จึงหัวเราะในเวลาที่ไม่น่าจะหัวเราะ</u>” (เรื่องที่ 5 พระเจ้าธรรมาธิราช หน้า 144) - ใช้การกล่าวเชื่อมโยงสรุปเหตุและผล เช่น “สิ่งทั้งหลายคนอาจรู้ได้ด้วยคำพูด คำพูดนั้นเป็นฐานที่ตั้งแห่งสิ่งทั้งหลาย แลสิ่งทั้งหลายย่อมออกจากคำพูด <u>เหตุดังนั้นผู้ทำคำพูดให้เป็นเท็จ ก็ทำให้สิ่งทั้งหลายเป็นเท็จไปหมด</u>” (เรื่องที่ 4 มัทนเสนา หน้า 119) - ใช้คำถามที่ไม่ต้องการคำตอบสรุป โดยมีประเด็นย่อยเป็นเงื่อนไข เช่น “ถ้ามารดาว่างยาพิษให้ลูกหญิงกลืน ถ้าบิดาขายลูกชายของตน ถ้าพระราชายึดถือเอาหลักทรัพย์สมบัติทั้งปวงของพระราชารัฐไปเป็นประโยชน์แก่พระองค์เอง <u>ดังนี้ใครจะได้อะไรเป็นที่พึงพำนักเล่า</u>”	ลูกสาวชื่อ ปัทมาวดี ผู้เป็นมุกตาแห่งโลกทั้งสาม และบิดาของนางดีราคานางเท่ากับชีวิตของเขานั้นเทียว / <u>เรื่องราวเหล่านี้ข้าพเจ้าทราบจากคำคนเขาพูดกันมานานแล้ว เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงตีความหมายของนางได้ถูกต้องไม่ว่านางจะแสดงท่าทีอย่างไร</u>” (เรื่องที่ 1 พระวัชรมงกุฎ หน้า 19) - ใช้การสรุปสาเหตุรวมทั้งหมด เช่น “พระราชากรรโณตบลงนั้นแหละ ขาดความรู้ความเข้าใจในนิติศาสตร์อันเป็นหลักที่พระเจ้าแผ่นดินควรจะรู้ ไม่สืบสวนข้อเท็จจริงให้ประจักษ์ในงานอันเกี่ยวกับแค้นแค้นที่ตนปกครอง ไม่รู้จักการใช้จรรจนให้เป็นประโยชน์ แม้ในเรื่องของราษฎรภายใต้อำนาจของตัวเองก็ไม่รู้ ไม่มีความเฉลียวในเล่ห์ของทรชน ขาดความชำนาญชาญในการตีความ สิ่งที่ปรากฏแม้ง่าย ๆ / <u>ที่กล่าวมานี้แล คือ ความบกพร่องอันควรนับว่าเป็นความผิดของพระราชากรรโณตบโดยแท้</u>” (เรื่องที่ 1 พระวัชรมงกุฎ หน้า 29) - ใช้การสรุปเชื่อมโยงเหตุผล เช่น “คนที่กระทำความผิดอันใดไว้ในชาติก่อนย่อมไม่มีข้อสงสัยเลยว่า เขาจะต้องเสวยผลแห่งกรรมในชาตินี้ ชะตากรรมของเขาย่อมเที่ยงแท้แน่นอนไม่มีวันผันเป็นอื่น / <u>ฉะนั้นบุคคลใดที่เกิดมาไม่ว่าที่ใดสถานใด จะหลีกเลี่ยงหนีพรหมลิขิตของตนหาได้ไม่</u>” (เรื่องที่ 12 ทิรมหรรณิน หน้า 113) - ใช้สรุปในตอนท้ายข้อความด้วยคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ โดยมีประเด็นย่อยเป็นคำถาม เช่น “คนที่กล้าหาญที่สุดมิใช่วีรบรรพหรือ เพราะเขาได้ทำวีรกรรมที่ยากจะหาใครเสมอเหมือนในโลกนี้ และมีใช้ภรรยาของเขาดอก

ตาราง 13 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แยมันดดา
(เรื่องที่ 3 วีรพล หน้า 108) - ใช้การปฏิเสธ เช่น “ครั้นหญิงสหายไม่ทำตามด้วยความกลัวภัยจากศรีทนต์ผู้มี นางก็โกรธ และมีอาการกระสับกระส่าย บอกตัวเองว่าไม่รู้ว่าพูดว่าอะไร ไม่รู้จะทำอะไร ไม่รู้จะไปไหนจึงจะถูกใจตัว จะกินก็ไม่ได้ จะนอนก็ไม่หลับ จะร้อนก็ไม่สบาย จะหนาวก็ไม่สบาย <u>อะไร ๆ ก็ไม่ถูกใจทั้งนั้น</u>” (เรื่องที่ 2 พระรามเสน หน้า 90) 2) การสรุปทั้งตอนต้นและตอนท้าย โดยใช้คำแทนสรุปในตอนท้ายข้อความ เช่น “ส่วนนางชยศิรินั้น <u>ศรีทนต์ไม่เห็นว่าได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก</u> และมีได้เปลี่ยนใน <u>ทางที่ดีเลย</u> / จมูกนางโตออกไปก็ <u>ไม่เห็น</u> หลังตากว้างออกไป แลหน้าขึ้นก็ <u>ไม่เห็น</u> เสียงแข็งขึ้นกว่าแต่ก่อนก็ <u>ไม่ได้ยิน...</u> ไม่สังเกตว่านางชอบคนชานาญเพลงดาบและชอบคนรบเก่งบนหลังม้าแลหลังช้าง <u>ข้อความเหล่านี้ศรีทนต์ไม่เห็น</u>” (เรื่องที่ 2 พระรามเสน หน้า 88)	หรือที่กล่าวหาญกว่า เพราะเป็นแม่ที่ต้องทนเห็นลูกชายต้องถูกสังเวยไปต่อหน้าต่อตา และมีใช้ลูกชาย คือ สัตตวร หรือหรือ แม้จะเป็นเพียงเด็กแต่ก็กลัวพิษของตน เพื่อพระราชบิดาของตน / <u>นี้ไม่เรียกว่า วีรกรรมอันยอดเยี่ยมดอกหรือไร</u>” (เรื่องที่ 4 วีรพร หน้า 56) 2) การสรุปทั้งตอนต้นและตอนท้ายของข้อความ โดยใช้คำแทนสรุปไว้ในตอนท้าย เช่น “มหามนตรีต้องเข้าใจตายหาได้เกี่ยวกับ <u>นางงามที่พระราชามาด้วยไม</u> / แท้ที่จริงเป็นเพราะชายที่ทรงคุณธรรมอันเลิศผู้นี้ได้ตระหนักแก่ใจว่า พระราชานั้นหาได้กระทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองและราษฎรของพระองค์ไม พระองค์ทรงทอดทิ้งราชกิจไปอย่างคนไร้ <u>น้ำใจ</u> เพียงเพราะต้องการผู้หญิงคนหนึ่งเท่านั้น ตัวมหามนตรีเองต้องสู้ทนความเหนื่อยยากตรากตรำรับภาระอันยิ่งใหญ่แต่ผู้เดียว ในขณะที่พระราชามีได้มีความรู้สึก แม้แต่สักนิดว่า เขามีค่าในสายพระเนตรของพระองค์บ้างหรือไม่ / <u>ด้วยประการฉะนี้แล คนดี ๆ อย่างเขาจึงไม่อาจจะทนทานอยู่ต่อไปเพื่อคนที่เห็นแก่ตัวเช่นนั้นได้</u> เมื่อทนไม่ได้หัวใจของเขาจึงต้องแตกสลาย <u>ดังนี้</u>” (เรื่องที่ 12 ทิรมทรรดิน หน้า 121)

2.2.2 ประโยคสรุปความแบบไม่มีคำสรุป เป็นประโยคที่มีการสรุปความทั้งหมด โดยไม่แสดงคำสรุปไว้

นิทานเวตาลทั้งสองฉบับใช้ประโยคสรุปความแบบไม่มีคำสรุปโดยแสดงเป็นตาราง ดังนี้

ตาราง 14 การเปรียบเทียบการใช้ประโยคสรุปความแบบไม่มีคำสรุปในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และ ฉบับของศักดิ์ศรี แยมน์ดดา

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แยมน์ดดา
1. สรุปด้วยการกล่าวข้อความ เช่น “ความรักนี้เป็นของน่าพิศวงมาก เป็นแสงจากฟ้าฉายความสุขลงมายังแผ่นดินอันมืดแลเต็มไปด้วยความซึมเซา เป็นมนตร์ซึ่งทำให้เรารำลึกถึงความรักที่สูงกว่านี้ เป็นความสุขในขณะนี้ แลเป็นทางพาให้คิดถึงสุขในเบื้องหน้า ทำให้ความชั่วกลับเป็นความงาม ทำให้ความโง่กลายเป็นความฉลาด ทำให้ความแก่เป็นความหนุ่ม ทำให้บาปเป็นบุญ ทำให้ความซึมเซาเป็นความแจ่มชื่น ทำให้ใจแคบเป็นใจกว้าง <u>ความรักนี้เป็นโอสดย่างเอก ชักให้ความตรงกันข้ามมาเดินลงรอยเดียวกัน</u>” (เรื่องที่ 2 พระรามเสน หน้า 78) 2. สรุปด้วยคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ เช่น “อนึ่งความงามของนกปรอดอยู่ในสำเนียง ความงามของชายชู้ร่วอยู่ในวิชา ความงามของโยคีอยู่ในความไม่โกรธ <u>ความงามของหญิงอยู่ในสัตย์ แต่หญิงมีความงามจะหาที่ไหน จึงจะพบได้เล่า</u>” (เรื่องที่ 2 พระรามเสน หน้า 94) 3. สรุปเป็นสาเหตุรวมทั้งหมด เช่น “ใครบ้างไม่เคยได้ทุกข์เพราะหญิง / เหตุว่าหญิงนั้น ผู้ใดจะบังคับให้อยู่ในถ้อยคำก็บังคับไม่ได้ แม้จะบังคับด้วยใจที่ชอบใจ หรือบังคับด้วยความกรุณา หรือบังคับด้วยนิติธรรม หรือบังคับด้วยการลงโทษ ก็บังคับไม่ได้ทั้งนั้น / <u>เพราะหญิงไม่รู้จักผิดแลชอบ</u>” (เรื่องที่ 6 มธุมาลดี หน้า 150)	1. ใช้การแจกแจงรายละเอียดต่าง ๆ แล้วสรุป โดยไม่มีคำสรุป ดังตัวอย่าง ตัวอย่างที่ 1 “นางตะลึงต่อภาพที่เห็นเบื้องหน้า ลืมเก็บดอกไม้ ลืมเคลื่อนไหว / <u>ลืมหมดทุกอย่าง</u>” (เรื่องที่ 15 มนสวามิน หน้า 138) ตัวอย่างที่ 2 “การสัมผัสกับร่างกายของชายหนุ่มเป็นความรู้สึกแปลกใหม่ที่ข้าไม่เคยประสบมาก่อน การกอดอย่างนิ่มนวลละมุนละไมของเขา ทำให้ข้ารู้สึกเหมือนถูกชะโลมลูบด้วยผงจันทร์อันหอมกรุ่น และรู้สึกเต็มตื่นด้วยความอึดอึดใจราวกับได้ลิ้มรสทิพย์อาหารในดวงเดือน / <u>ข้ารู้สึกเป็นสุขเหลือที่จะบรรยายออกมาได้</u>” (เรื่องที่ 15 มนสวามิน หน้า 141)

ตาราง 14 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา
4. ใช้คำเชื่อมแยกความต่างตอนนำมาก่อนสรุป เช่น “พระราชาก็ดี ผู้เป็นนายก็ดี ผู้เป็นภริยาก็ดี ผมของคนก็ดี เล็บก็ดี <u>เมื่ออยู่ผิดที่ไปแล้วก็ไม่</u> <u>น่าดูเลย</u>” (เรื่องที่ 4 มัทนเสนา หน้า 122)	

2.3 ประโยคขนานความ หมายถึง ประโยคที่มีเนื้อความเกี่ยวพันต่อเนื่องกันและรับกันดี
นิทานเวตาลทั้งสองฉบับมีการใช้ประโยคขนานความ 2 ลักษณะดังนี้

2.3.1 ประโยคขนานความลักษณะเป็นคู่ขนาน

2.3.2 ประโยคขนานความลักษณะเป็นเหตุผล

2.3.1 ประโยคขนานความลักษณะเป็นคู่ขนาน เป็นประโยคที่มีการใช้สันธาน
คู่เชื่อมว่า “ใด...นั้น”

นิทานเวตาลทั้งสองฉบับใช้ประโยคขนานความลักษณะเป็นคู่ขนานแสดงเป็นตารางดังนี้

ตาราง 15 การเปรียบเทียบการใช้ประโยคขนานความลักษณะเป็นคู่ขนานในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.
และฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา
1. กล่าวเป็นความเปรียบ เพื่อบรรยายเรื่องราว เล่าย้อนความเดิม ชี้ให้เห็นข้อเท็จจริง บอก กล่าว หรืออ้างเพิ่มความน่าเชื่อถือ 2. การใช้คำเชื่อมคู่ มีการเติมคำหรือความหน้า สันธานคู่ส่วนหลัง เช่น “ผู้ใดได้กระทำการเป็นคุณประโยชน์แก่นาย ของตน <u>ชีวิตของผู้คนนั้น</u> <u>นับว่าไม่เปลืองไปเปล่า</u>” (เรื่องที่ 3 วีรพล หน้า 108)	1. ยืนยันเหตุผล เพื่อย้อนความเดิม หรือชี้เฉพาะ สิ่งใดสิ่งหนึ่ง 2. การใช้คำเชื่อมคู่ มีการเติมหน้าคำหน้าสันธาน คู่เชื่อมส่วนแรก เช่น “<u>ในสองคน</u> <u>นี้คนใดก็ตาม</u> มีศีรษะของชาย ผู้เป็นสามีติดอยู่ ก็คนนั้นแหละควรเป็นสามี แท้ๆ ของนาง (เรื่องที่ 6 มัทนสุนทรี หน้า 69)

2.3.2 ประโยชน์ของความลักษณะเหตุผล เป็นประโยคที่มีการลำดับเหตุและผลสัมพันธ์กัน นิทานเวตาลทั้งสองฉบับใช้ประโยชน์จากความลักษณะเหตุผลแสดงเป็นตารางดังนี้

ตาราง 16 การเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์จากความลักษณะเหตุผลในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา
1. ใช้สาเหตุเดียวเกิดผลประการเดียว โดยใช้แสดงเหตุก่อนผลและอาศัยวิธีต่าง ๆ ในการให้เหตุผล มีการเปรียบเทียบบ้าง บรรยายนำก่อนบ้าง ดังตัวอย่าง ตัวอย่างที่ 1 “พระวัชรมุกุญนั้นอยู่ในเวลาที่ลุ่มหลงหญิง / เหตุฉะนั้นเสมอกับคนบ้าจะให้มีผิดชอบความประพฤติของตนเองนั้นไม่ได้” (เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกุญ หน้า 63) ตัวอย่างที่ 2 “พระราชานุ่มและพระนารีสาวต่างก็ปฏิบัติกันอยู่ไกล ๆ แต่เพราะเหตุที่พระนางอยู่ในตำแหน่งสูงสมควรกัน ความรักอยู่ห่าง ๆ จึงสำเร็จได้ดังประสงค์” (เรื่องที่ 2 พระรามเสน หน้า 71) 2. สาเหตุประการเดียวส่งผลหลายประการ โดยกล่าวถึงสาเหตุเพียงครั้งเดียว ครั้งต่อไปละสาเหตุเพื่อให้ความกระชับ เช่น “เพราะการเลี้ยงแขกให้อิ่มหน้าสำราญนั้น ย่อมนำทรัพย์ / นำเกียรติ / นำความมีอายุยืน มาสู่เจ้าของบ้าน / แลทั้งเตรียมที่ในสวรรค์ไว้ให้ด้วย” (เรื่องที่ 6 มธุมาลดี หน้า 157) 3. ใช้เหตุผลสลับกันไปหลายประการ เพื่อกล่าวถึงสิ่งอื่นก่อนจะกล่าวถึงสิ่งที่ต้องการ เช่น “ผ้าเปียกย่อมจะดับไฟ / อาหารช่วยย่อมจะทำลายกำลัง / ลูกชายช่วยย่อมจะทำลายสกุล / แลเพื่อนที่โกรธย่อมจะทำลายชีวิต / แต่หญิงนั้นย่อมจะทำทุกขให้แก่อื่นทั้งในคราวรักแลคราวเกลียด” (เรื่องที่ 2 พระรามเสน หน้า 94)	1. ใช้สาเหตุเดียวเกิดผลประการเดียว โดยกล่าวผลก่อนเหตุ และใช้ความเปรียบเทียบในการให้เหตุผล เช่น “เรารู้สึกเหมือนเจ้าทั้งสองเหมือนดังเทวีรติกับปรีดิหนีมาสู่ปานี้ เพราะความเศร้าโศกที่พระกามเทพถูกเผาผลาญด้วยไฟกรดจากพระเนตรของพระศิวะหรือ” (เรื่องที่ 24 จันทสิงห์ หน้า 236) 2. สาเหตุประการเดียวส่งผลหลายประการ โดยมีผล 2 ประการ ซึ่งใช้คำเชื่อมเชื่อมผลนั้น เช่น “เพราะการที่เจ้าทำการสังเวทต่อข้าด้วยชีวิตของลูกชายผู้ประเสริฐดังนี้ / พระราชาศุทรกะจะมีพระชนม์ชีพยาวนาน และอาณาจักรของพระองค์จะรุ่งโรจน์สืบไปชั่วกาลนาน” (เรื่องที่ 4 วีรพร หน้า 51) 3. ใช้เหตุหลาย ๆ อย่างเกิดผลประการเดียว เช่น “เพราะหัวเป็นส่วนสำคัญที่สุดของร่างกาย และเป็นสิ่งที่ทำให้คนเราจำได้ว่า ใครเป็นใคร / การที่จะชี้ว่าใครเป็นใครก็ต้องดูที่หัวของคนคนนั้นแหละ” (เรื่องที่ 6 มัทนสุนทรี หน้า 69)

นอกจากนี้นิทานเวตาลฉบับของน.ม.ส.ใช้ประโยคขนานความลักษณะสมดุลในเนื้อความ เป็นการใช้ประโยคที่มีเนื้อความรับกันและถ่วงความกันเป็นอย่างดี หรือเป็นประโยคที่มีรูปเหมือนกัน ทำให้ความที่กล่าวมีน้ำหนักใกล้เคียงและเท่าเทียมกัน เช่น

“พระกายต้องการเปลี่ยนน้ำ พระหฤทัยต้องการเปลี่ยนที่อยู่”

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ หน้า 45)

“นางนมเอื้อเพื่อรักใคร่ด้วยความไม่ตระหนี่ ด้วยวาจาอ่อนหวาน และด้วยรูปสมบัติของพระองค์

(เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ หน้า 46)

ส่วนนิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แยมัณฑ์ดาใช้ประโยคขนานความลักษณะเป็นเงื่อนไข เป็นประโยคที่นำมากล่าวโดยใช้คำเชื่อมแสดงเงื่อนไขระหว่างข้อความแรกและข้อความหลัง เช่น

“ถ้านกแก้วชนะ จะได้นกขุนทองเป็นเมีย และถ้านางนกขุนทองชนะ นกแก้วจะต้องกลายเป็น ทาสของนางตลอดไป”

(เรื่องที่ 3 พระวิกรมเกศริน หน้า 36)

“ชีวิตของลูกทั้งสองของข้าก็สิ้นสูญไปแล้ว ชีวิตของข้าจะมีประโยชน์อันใดเล่า”

(เรื่องที่ 4 วีรพร หน้า 51)

2.4 ประโยคเน้นความ หมายถึง ประโยคที่กล่าวเน้นความที่ต้องการกล่าวถึงเพื่อให้เห็น ความสำคัญหรือระดับน้ำหนักของความที่กล่าวนั้น

นิทานเวตาลทั้งสองฉบับใช้ประโยคเน้นความ 2 วิธี คือ

2.4.1 ประโยคเน้นความด้วยวิธีเปรียบเทียบให้เห็นความสำคัญ

2.4.2 ประโยคเน้นความด้วยวิธีชี้เหตุและผล

2.4.1 ประโยคเน้นความด้วยวิธีเปรียบเทียบให้เห็นความสำคัญ เป็นประโยคที่ บอกความสำคัญเพิ่มขึ้นไปเรื่อย ๆ ตามลำดับ และจบลงด้วยสิ่งที่สำคัญในตอนท้าย นิทานเวตาลทั้งสอง ฉบับใช้ประโยคเน้นความด้วยวิธีเปรียบเทียบให้เห็นความสำคัญแสดงเป็นตารางดังนี้

ตาราง 17 การเปรียบเทียบการใช้ประโยคเน้นความด้วยวิธีเปรียบเทียบให้เห็นความสำคัญในนิทานเวตาล ฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แยมัณฑ์ดา

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แยมัณฑ์ดา
การเปรียบเทียบลักษณะให้เห็นความต่างระดับ เช่น วิธีเปรียบเทียบชั้นธรรมดากับชั้นกว่า ดังตัวอย่าง “พุทธรังษีก็เยี่ยมเยียน แลกกล่าวลบลูกหึง อย่างเรียวแรงแลยังกล่าวติเตียนชายที่หลงรัก หึงเรียวแรงยิ่งไปกว่าติเตียนหญิงเสียอีก” (เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ หน้า 43) วิธีเปรียบเทียบชั้นกว่า แล้วทวีความขึ้น เช่น “ข้าซึ่งไม่เสียดายชีวิตตนเองในการรักษา	การเปรียบเทียบด้วยการเปรียบเทียบในระดับ เท่าเทียมกัน เช่น “เจ้าชายมีสหายผู้หนึ่งชื่อ พุทธรังษี ซึ่ง ทรงรักและดีราคาคุณค่าของเขาเท่ากับชีวิตของ พระองค์นั้นเทียว” (เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ หน้า 17) “บิดาของนางดีราคานางเท่ากับชีวิตของเขา นั้นเทียว” (เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ หน้า 19).

ตาราง 17 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แยมันดดา
ชีวิตเจ้านั้นเป็นข้าที่มีความสุข แลเจ้าซึ่งอาจตัดรกรากแห่งความใคร่เป็นใครอยู่ แลความจำเริญในราชสมบัติได้นั้นเป็นเจ้าซึ่งมีความสุข 3 เท่า (เรื่องที่ 3 วีรพล หน้า 110) วิธีเปรียบเทียบธรรมดา ชั้นกว่า และถึงที่สุดดังตัวอย่าง “นางชัยศรินนั้นก็ใช้ความงามซึ่งมีส่วนน้อยนั้นเป็นเครื่องล่อให้ชายตามตอมได้มาก แต่ใช้ความไม่สงบเสงี่ยมเป็นเครื่องล่อได้มากกว่า แลใช้ความมีทรัพย์ของบิดาเป็นเครื่องล่อได้มากที่สุด” (เรื่องที่ 2 พระรามเสน หน้า 87)	

2.4.2 ประโยคเน้นความด้วยวิธีชี้เหตุและผล เป็นประโยคที่มีการกล่าวเน้นโดยแสดงให้เห็นเหตุและผลที่เกี่ยวข้องกัน

นิทานเวตาลทั้งสองฉบับใช้ประโยคเน้นความด้วยวิธีชี้เหตุและผล แสดงเป็นตารางดังนี้

ตาราง 18 การเปรียบเทียบการใช้ประโยคเน้นความด้วยวิธีชี้เหตุและผลในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แยมันดดา

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แยมันดดา
1. ใช้การเชื่อมโยงเหตุและผล เช่น “หญิงเอาใจใส่ต่อกิจการในอนาคตนั้น ย่อมจะเอื้อเพื่อต่อกิจการปัจจุบัน” (เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ หน้า 45) “ทรัพย์นั้นเป็นผลของความอยู่ในธรรม ความสุขเป็นผลของความมีทรัพย์แลภริยาเป็นผลของความมีสุข ชายไม่มีเมียจะมีความสุขอย่างไรได้” (เรื่องที่ 7 มนัสวี หน้า 166)	1. ใช้การเชื่อมโยงเหตุและผล เช่น “ใครก็ตามที่สร้างสมบุญไว้ในชาติปางก่อน มาถึงชาตินี้ก็ย่อมได้เสวยผลบุญของตนอย่างไม่มีที่สงสัย / เพราะชะตากรรมใดเล่าจะมาเปลี่ยนแปลงให้เป็นอื่นได้” (เรื่องที่ 12 ทิรฆทรศิน หน้า 109) “บารมีของพระเจ้าแผ่นดินย่อมคุ้มครองทวยราษฎร์ทั้งปวง / และในหมู่ราษฎร มนตรีเป็นบุคคลที่สำคัญกว่า / ถ้ามนตรีพินาศ การคุ้มครองของพระราชาก็ไม่มีผล” (เรื่องที่ 15 มนสวามิน หน้า 144)

ตาราง 18 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา
2. กล่าวย้าเพื่อให้ความสำคัญมากขึ้น เช่น “พระวิกรมมัททยโปรดให้ยอพระองค์เอง ไม่ ต้องให้ยอผ่านคนอื่น พระฤทัยในข้อนี้เนาว- รัตนกวียอมทราบ แลใช้เป็นหลักในการยอ พระเกียรติ แลใช้การยอพระเกียรติเป็นหลัก แห่งความมั่งคั่งของเจ้าบทเจ้ากลอนทั้งเก้านั้น” (เรื่องที่ 2 พระรามเสน หน้า 66) “พระองค์จะสอนอะไรตนเองก็สอนไม่ได้ ก่อนที่หนดแห่งพระองค์ออกมาเป็นข้อ ครั้นเมื่อออกมาแล้วใครจะสอนอะไร พระองค์ก็ ไม่ได้เหมือนกัน” (เรื่องที่ 2 พระรามเสน หน้า 67)	

นอกจากนี้นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส มีการใช้ประโยคเน้นความไปตามลำดับความสำคัญ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย หรือจากน้อยไปหามาก เช่น

“บัดนี้เทพยดาให้รางวัลแก่ข้าด้วยประทานความงาม ความไม่มีโรค แลความดีแก่นาง”
(เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ หน้า 47)

“ถ้าพบคนขาเขยกให้เชื่อใจว่าได้พบความคด 32 ข้อ ถ้าพบคนตาบอดข้างหนึ่งพบความคด 80 ข้อ ถ้าพบคนหลังกึ่งให้สวดมนต์อันนอบน้อมพระมเหศวรให้คุ้มครองตน”
(เรื่องที่ 2 พระรามเสน หน้า 74)

ส่วนฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตาใช้ประโยคเน้นความด้วยวิธีกล่าวต่างจากเดิม เป็นการใช้ถ้อยคำที่แตกต่างกันหลายลักษณะ อาจเป็นวิธีหลากคำรวมแล้วเน้นย้ำถึงสิ่งเดียวกัน เช่น

“ขอเกียรติคุณจงมีแด่พระเทวีผู้ประหารมहिษาสูรในบรรพกาล พระผู้ทำลายชีพของทานพรุ / โอพระเทวีผู้ทรงตรีศูลเป็นเทพอาวุธ ขอความรุ่งโรจน์ จงมีแด่พระโลกมาตาผู้เป็นยอดแห่งผู้เป็นมารดาทั้งหลาย พระองค์เป็นผู้นำความบันเทิงสุขมาสู่ทวยเทพและเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งโลกทั้งสาม / ขอสิทธิศักดิ์จงมีแด่พระองค์ผู้มีพระบาทอันขาวโลกทั้งมวลพึงกราบไหว้ พระเป็นที่พึ่งของสัตตวันิกรทั้งหลายผู้มาพึ่งพำนักจิตเพื่อความหลุดพ้น / ขอชัยจงมีแด่พระองค์ ผู้ทรงพิสดราภรณ์ คือ รัศมีแห่งสุริยะผู้ขับไล่ความมืดความวุ่นวายให้สิ้นไป / โอ พระแม่เจ้ากาลิ พระเทวีผู้ทรงสายประคำ คือ กะโหลกมนุษย์ และทรงประทับพระเศียรด้วยกระดุกแห่งสรีระ ขอนันทชัย จงมีแด่พระองค์พระคิวา / ขอทรงมีพระเกียรติยิ่งยืนนาน / ขอพระองค์ทรงพอพระทัยในการสังเวศิระชะของข้า และทรงอวยพระพรให้พระราชานุศูทรกะมีชนมาอยู่ยืนนานเกิด”
(เรื่องที่ 4 วีราร หน้า 53)

2.5 ประโยคขัดความ หมายถึง ประโยคที่มีเนื้อความขัดกันอย่างมีความหมาย
นิทานเวตาลทั้งสองฉบับใช้ประโยคขัดความแสดงเป็นตารางดังนี้

ตาราง 19 การเปรียบเทียบการใช้ประโยคขัดความในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี
แย้มนัสดา

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัสดา
1. ใช้คำหรือกลุ่มคำตรงข้ามกัน โดยใช้คำตรงข้ามที่เป็นปฏิเสธหรือคำตรงข้ามที่มีความหมายต่างกัน เช่น “เหตุตั้งนั้นวิธีที่จะปฏิบัติทั้งสามสิ่งดีที่สุดในที่สุด ก็คือ ไม่ปฏิบัติเสียเลย” (เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกุฏ หน้า 43) “เมื่อหญิงกล่าวว่าไม่ได้ไยดี แปลว่าไยดี” (เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกุฏ หน้า 49) 2. ใช้คำหรือกลุ่มคำที่มีความหมายขัดแย้งกัน เช่น “เมื่อได้สามีที่ปัญญาอ่อน ก็ยิ่งผูกรักแน่นขึ้น” (เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกุฏ หน้า 52) 3. ใช้การกล่าวให้เห็นเป็นตรงข้ามในการขัดความเนื่องจากข้อความที่กล่าวตรงข้ามกับความเป็นจริง เรื่องที่เกิดจึงเป็นไปได้ไม่ได้ เช่น “นางนกด่วนนี้ก็ได้พูดมาจนน่าจะเบื่อเต็มที่อยู่แล้วแต่อย่างนั้นยังนับว่าเพิ่งจะขึ้นต้นเท่านั้น” (เรื่องที่ 2 พระรามเสน หน้า 83)	1. ใช้การกล่าวเป็นเหตุผลที่ขัดแย้งกัน เช่น “ข้ารู้ว่าข้าไม่อาจจะยับยั้งเจ้าได้ เพราะเจ้ามีความตั้งใจแน่วแน่ที่จะทำเช่นนั้น / ข้ารู้ว่าเจ้าจะทนทานต่อไปอีกไม่ไหว เพราะเมื่อสิ้นลูก ชีวิตเจ้าก็พลอยสิ้นสูญไปด้วย / แต่อย่าโทษว่าเป็นความผิดของตัวเองเลยเพราะเจ้าเองมิได้ถูกกำหนดให้ต้องสังเวยชีวิต” (เรื่องที่ 4 วีรพร หน้า 52)

2.6 ประโยครวมเนื้อความ เป็นประโยคที่มีเนื้อความย่อย ๆ หลายประโยครวมกัน และแต่ละเนื้อความมีความสัมพันธ์ต่อกัน เมื่ออ่านจบประโยคจะได้เนื้อความที่สมบูรณ์
 นิทานเวตาลทั้งสองฉบับมีการใช้ประโยครวมเนื้อความแสดงเป็นตารางดังนี้

ตาราง 20 การเปรียบเทียบการใช้ประโยครวมเนื้อความในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา
1. ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางเวลา เป็นประโยคที่มีเนื้อความย่อยในประโยคสัมพันธ์กัน เนื่องจากเวลาที่เหตุการณ์นั้น ๆ เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกัน 2 ลักษณะ ดังนี้ 1.1 เหตุการณ์เกิดขึ้นพร้อมกัน เช่น “ในขณะที่นายโจรแสดงเค้าหน้าโกรธนั้น นางรู้สึกสะดุ้งเหมือนหนึ่งรู้สึกถูกสายฟ้าในทันใดนั้นนางโศภนีกวิ่งไปหาบิดาบอกว่าบิดาจงรีบไปโดยเร็ว แลขอโทษให้พระราชาลอญโจรนั้นเถิด” (เรื่องที่ 5 พระเจ้าธนบุรี หน้า 139-140) 1.2 เหตุการณ์เกิดขึ้นต่อเนื่องกัน เช่น “ครั้นพ้นกำหนด 10 วันไปแล้ว ชายหนุ่มทั้งสองก็ให้นางนมเข้าไปเฝ้าพระราชธิดา คราวนี้นางเอาหญ้าฝรั่นทานิ้วพระหัตถ์ 3 นิ้วเพราะยังประชวรพระโรคลำดับเดือน วันที่สี่เป็นวันนัดให้เสด็จ ครั้นวันที่สี่นางนมเข้าไปเฝ้าอีกครั้งหนึ่ง คราวนี้พระราชธิดากริ้วมาก เสด็จทรงนุดตัวนางนมไปที่ประตูด้านตะวันตก ทรงผลักให้ออกประตูนั้น แลตรัสว่าถ้ากลับเข้าไปอีกจะดีด้วยแล...” (เรื่องที่ 1 พระวิฆณมุกฏ หน้า 50-51)	1. ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางเวลาเป็นประโยคที่มีเนื้อความย่อยในประโยคสัมพันธ์กัน เนื่องจากเวลาที่เหตุการณ์นั้น ๆ เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกัน 3 ลักษณะ ดังนี้ 1.1 เหตุการณ์สองเหตุการณ์เกิดขึ้นพร้อมกัน เช่น “เขาก็ตั้งใจบริหารราชการแผ่นดินด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างดีเรื่อยมา ในขณะที่พระราชาทรงปล่อยพระองค์ให้เพลิดเพลินอยู่แต่ในฮาเร็ม หมกมุ่นอยู่กับนางบำเรอ และเสียงเพลงอันไพเราะ ไม่สนใจใยดีกับเสียงทักท้วงของผู้ปรารณาดีทั้งหลาย” (เรื่องที่ 12 ทิรมทรรคิน หน้า 104-105) 1.2 เหตุการณ์สองเหตุการณ์ต่อเนื่องกัน เช่น “พระราชาร่วมด้วยครอบครัวเดินทางไปตลอดคืนก็บรรลุถึงป่าเชิงเขาวันรียพอดดีเป็นเวลารุ่งสาง พระสุรยาทิพย์ก็ขึ้นสู่ขอบฟ้าทางทิศตะวันออก ฉายรัศมีเป็นแสงประหนึ่งหัตถ์ทิพย์กำลังห้ามไว้” (เรื่องที่ 24 จันทสิงห์ หน้า 234) 1.3 เปรียบเทียบเหตุการณ์ในอดีตกับเหตุการณ์ปัจจุบัน เช่น “ลูกเอ๋ย เจ้าเอาอะไรมาพูด <u>แต่ก่อนนี้</u> ผู้ชายทั้งรูปงาม มีทรัพย์ และมีคุณธรรม

ตาราง 20 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แยมันดดา
2. ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันด้วยเหตุและผล เป็นประโยคที่กล่าวถึงเหตุการณ์หลาย ๆ เหตุการณ์ที่มีสาเหตุและผลสัมพันธ์กัน โดยมีเหตุหลายประการ ผลประการเดียว เช่น “นิธิตัดฟ่อน้ำเป็นคนใจอารี ครั้นเห็นคนเดินทางมีอาการดั่งนั้น ทั้งเห็นสวมสังวาลพราหมณ์ แลเป็นผู้มีลักษณะดี เห็นได้ว่าเป็นพราหมณ์มีเกียรติ นิธิตัดจึงเชิญให้ไปบ้านของตน” (เรื่องที่ 8 ทิระมะทรศิน หน้า 191) 3. ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันโดยมีเงื่อนไข เป็นประโยคที่มีเนื้อความย่อยแสดงเงื่อนไขที่แตกต่างกันไปในเรื่องเดียวกัน ทำให้เกิดความสัมพันธ์กันระหว่างเนื้อความ ดังตัวอย่าง ตัวอย่างที่ 1 “คติแห่งความรักเป็นเช่นนี้ แม้พระยศเกตุเป็นพระราชาทรงศักดิ์ใหญ่ เป็นที่นิยมของนางทั้งหลาย เพราะชาติ เพราะทรัพย์ แลเพราะอำนาจ ก็ยังตกเป็นทาสแห่งความรัก ไม่อาจหักห้ามความรู้อยู่ในพระหฤทัยได้” (เรื่องที่ 8 ทิระมะทรศิน หน้า 195) ตัวอย่างที่ 2 “ข้าแต่พระมหाराชา ถ้าพระองค์ทรงกำหนดในพระหฤทัยแน่นอนแล้วว่า จะให้ข้าพเจ้าเป็นภริยาแห่งบุตรโกษาธิบดี พระองค์จงโปรดให้ชายหนุ่มนั้นสัญญาว่า จะทำการสิ่งหนึ่งตามความประสงค์ของข้าพเจ้า ถ้าเขาไม่ยอมทำ ข้าพเจ้าก็ไม่ยอมไปอยู่กับเขาเป็นอันขาด”	มากมายหลายคนมางอนง้อต่อเจ้าให้เลือกเขาเป็นสามี เจ้าก็ไม่ไยดีปฏิเสธไปหมดทุกราย มาบัดนี้เจ้ากลับมาเลือกโจรต่ำช้าเป็นสามี เจ้าคิดอย่างไรเล่าลูกเอ๋ย” (เรื่องที่ 14 พระเจ้าวีรเกตุ 132) 2. ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางเหตุและผล เป็นประโยคที่กล่าวถึงเหตุการณ์หลาย ๆ เหตุการณ์ที่มีสาเหตุและผลสัมพันธ์กัน โดยมีเหตุประการเดียว ผลหลายประการ เช่น “เมื่อพราหมณ์ทั้งสามแลเห็นนางมันทรวดีผู้งามเจิดฉายราวเทพอัปสรปรากฏเฉพาะหน้าต่างคนต่างก็แทบจะคลั่งตายเพราะความรัก และต่างก็ทุ่มเถียงแก่งแย่งกรรมสิทธิ์ในตัวนางด้วยกัน ไม่มีใครยอมเสียสละแก่กัน” (เรื่องที่ 2 มันทรวดี หน้า 33) 3. ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันโดยมีเงื่อนไข เป็นประโยคที่มีเนื้อความย่อยแสดงเงื่อนไขที่แตกต่างกันไปในเรื่องเดียวกัน ทำให้เกิดความสัมพันธ์กันระหว่างเนื้อความ เช่น “ราชะ ถ้าพระองค์ตั้งพระทัยจริงจางว่า จะส่งตัวหม่อมฉันไปเป็นเมียลูกมุขมนตรีคนนั้น หม่อมฉันก็ยอม แต่โปรดทรงระลึกว่า หม่อมฉันเป็นคนที่พราหมณ์ชราผู้หนึ่งนำมาฝากพระองค์ไว้และตัวเขาก็หายสาบสูญไป ถ้าหม่อมฉันจะต้องแต่งงานในครั้งนี้ หม่อมฉันจะต้องขอให้สามีของหม่อมฉันกระทำบุญเสียก่อน คือ ให้เขาออกเดินทางจาริกแสวงบุญไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามตึระ (ท่าน้ำ) ต่าง ๆ อันเป็นที่ตั้งเทวาลัยของทวยเทพ เมื่อครบ 6 เดือนที่เขาไปประพฤติบุญยาดราเสร็จเรียบร้อยแล้วกลับมาบ้าน เมื่อนั้นแหละจึงค่อยส่งหม่อมฉันไปเป็นเมียเขา เงื่อนไขที่หม่อมฉันกราบทูลนี้จะรับได้หรือไม่ ถ้าไม่รับ แต่จะบังคับหม่อมฉันให้เป็นเมียเขา หม่อมฉันก็จะกัดลิ้นให้ขาด ฆ่าตัวตาย

ตาราง 20 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แยมันดดา
(เรื่องที่ 7 มนัสวี หน้า 180)	ให้รู้แล้วรู้รอดไป"
	(เรื่องที่ 15 มนสวามิน หน้า 145)
4. ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางขัดแย้ง เป็นประโยคที่มีใจความย่อย ๆ ทำให้ข้อความขัดแย้งกัน เช่น “ฝ่ายท้าวสุพิศารนั้น ประเดี้ยวก็ตรัสกริ้ว ประเดี้ยวก็ตรัสพลอบ ตีโทษบ้าง ยกยอบ้าง เพื่อให้โกษาธิบดีเปิดปากทูลข้อคำใดที่จะ ทำให้ทรงเห็นความเป็นไปในใจของเขาได้ แต่ เขาก็นิ่งอึ้งไม่พูดจาอะไรเลย” (เรื่องที่ 7 มนัสวี หน้า 175)	4. ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางขัดแย้ง เป็นประโยคที่มีใจความย่อย ๆ ทำให้ข้อความขัดแย้งกัน เช่น “ความงามของนางเป็นที่จับใจของบุรุษทั้งหลาย ฉะนั้นจึงมีผู้ชายมารักใคร่นางและ สู้ชนางเป็นภรรยา ไม่แต่เพียงบรรดาไวยะ ตระกูลใหญ่ ๆ เท่านั้น แม้ราชาทั้งหลายก็ หลงใหลใฝ่ฝันในตัวนาง อยากจะได้เป็นชายา ด้วยกันทั้งสิ้น แต่นางมิได้ปลงใจรักใคร่บุรุษใด เลย ไม่ว่าจะเป็นใครต่อเป็นองค์อมรินทร์ นาง ก็ไม่ปรารถนา” (เรื่องที่ 14 หน้า 129)
5. ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางขยาย ความ เป็นประโยคที่มีใจความย่อยขยาย ใจความหลักของประโยค ทำให้ใจความสัมพันธ์ กัน 2 ลักษณะ ดังนี้ 5.1 ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทาง ขยายความ ใช้ใจความย่อย ๆ ขยาย ใจความหลักด้วยการให้รายละเอียด เช่น “วันหนึ่งที่พระมเหศวรเห็นคลื่นลูกหนึ่ง เกิดขึ้นในทะเล แล้วมีต้นกัลปพฤกษ์ผุด ขึ้นมาจากน้ำ กิ่งก้านเป็นทองทั้งต้น มี แก้วประพาพประดับเป็นช่อ ๆ ลูกกลดอก ล้วนแล้วด้วยมณีมีค่า ความงามที่เหลือ จะพรรณนาได้ บนกิ่ง ๆ หนึ่งมีอาสนะ ประดับด้วยแก้ว” (เรื่องที่ 8 ที่ระมหารัตนิน หน้า 192) 5.2 ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทาง ขยายความใช้ใจความย่อย ๆ ขยายใจความ หลักด้วยเงื่อนไข เช่น	5. ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางขยาย ความ เป็นประโยคที่มีใจความย่อยขยาย ใจความหลักของประโยค ทำให้ใจความสัมพันธ์ กัน 3 ลักษณะ ดังนี้ 5.1 ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทาง ขยายความใช้ใจความย่อย ๆ ขยาย ใจความหลักด้วยการให้รายละเอียด เช่น “วันหนึ่งที่พระมเหศวรแลไปในทะเล เห็นลูกคลื่นใหญ่พุ่งขึ้นไปในอากาศ มี ต้นกัลปพฤกษ์ชูต้นและกิ่งก้านเป็นทอง ระยิบระยับ มีแก้วประพาพเกาะอยู่ตามกิ่ง แพรพรพรพร ต้นไม้นั้นมีดอกและผลเป็น เพชรพลอยหลากสีสวยงามยิ่งนัก บนกิ่ง ของต้นไม้มี่มีร่างของนางงามอันหาที่เปรียบ มิได้เอนร่างนอนอยู่บนรัตนบรรยงก์อัน งามวิจิตร” (เรื่องที่ 12 ที่ระมหารัตนิน หน้า 109) 5.2 ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทาง ขยายความใช้ใจความย่อย ๆ ขยายใจความ หลักด้วยการเปรียบเทียบ เช่น

ตาราง 20 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา
“ข้าพเจ้าขอพนันกับท่านว่า ภายในหกเดือนนี้ ถ้าชายหนุ่มนั้นไม่ไปทำเลอะเทอะให้เกิดเหตุขึ้นแล้ว ข้าพเจ้าจะยอมยกคัมภีร์ทั้งหลายของข้าพเจ้าให้เป็นทรัพย์สินของท่าน แต่ถ้าชายหนุ่มนั้นไปทำให้เกิดความเป็นเหตุเสื่อมเสีย ท่านต้องใช้วิชาของท่านให้ข้าพเจ้าได้พระราชธิดาของท่านสาวสุพิศารมาเป็นภรรยา” (เรื่องที่ 7 มนัสวี หน้า 182)	“ต่อมาเศรษฐีจัดการแต่งงานกับพ่อค้าหนุ่มผู้มั่งคั่งชื่อ สมุทรทัตต์ ซึ่งมีฐานะเท่าเทียมกันทั้งทรัพย์สินสมบัติและรูปสมบัติอันงามพร้อม <u>เป็นที่ต้องตาของสตรีทั้งหลายซึ่งทอดสายตาด้วยความหลงใหลร่าวกกับนกจโกระที่คลั่งไคล้ต่อแสงจันทร์ฉะนั้น</u>” (เรื่องที่ 3 พระวิกรมเกศริน หน้า 40) 5.2 ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางขยายความโดยใช้ใจความย่อย ๆ เป็นเหตุและผลกัน เช่น “นายวาณิชแลเห็นที่รชมทรรศินนั่งอยู่ที่ลานหินแต่ลำพัง มีท่าทางอดโรย เพราะแสงอาทิตย์ที่ร้อนแรงและเหน็ดเหนื่อยจากการเดินทางไกล ก็มีใจเมตตา เพราะผู้ที่แลเห็นนั้นเป็นพราหมณ์ เพราะสวมสายยัชโญปวีตและมีเครื่องหมายบางประการแสดงให้รู้ว่าเป็นพราหมณ์ผู้สูงส่ง” (เรื่องที่ 12 ที่รชมทรรศิน หน้า 107-108)
6. ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันโดยมีความหมายทำนองเดียวกัน ไม่ปรากฏในฉบับนี้	6. ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันโดยมีความหมายทำนองเดียวกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้ ตัวอย่างที่ 1 “เจ้าชายวัชรมงกุฏ เมื่อมิได้เห็นนางอีกแล้ว ก็เปรียบเหมือนวิทยากรที่สิ้นไร้ซึ่งมนตร์วิเศษ <u>เมื่อเสด็จกลับถึงพระนครก็มีแต่จิตประหวัดคิดถึงนางอยู่มิรู้วาย ทรงตกอยู่ในอารมณ์รันทด มีแต่ความเศร้าสร้อยอาวรณ์หาแต่นางผู้เดียว</u>” (เรื่องที่ 1 พระวัชรมงกุฏ หน้า 18-19) ตัวอย่างที่ 2 “เมื่อราชบุตรได้ฟังคำเฉลยอันแจ่มแจ้งของบุตรมนตร์ดังนี้ ก็มีใจปลอดโปร่ง <u>สิ้นความกังวลวิตก มีใบหน้าอันแจ่มชื่นขึ้นทันที</u>” (เรื่องที่ 1 พระวัชรมงกุฏ หน้า 19)

2.7 ประโยคละความ คือ ประโยคที่มีการละข้อความบางตอนไว้ โดยข้อความที่ละมีการกล่าวไว้ตั้งแต่ต้นแล้ว จึงละความได้ เพื่อความราบรื่นของข้อความ นิทานเวตาลทั้งสองฉบับมีการใช้ประโยคละความแสดงเป็นตารางดังนี้

ตาราง 21 การเปรียบเทียบการใช้ประโยคละความในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา
ประโยคละความแบบให้ความสมดุล ดังตัวอย่างตัวอย่างที่ 1 “อนึ่งพระนารทเป็นผู้ฉลาดโดยมายาในหมู่ฤาษี หมาจึงจอกในหมู่สัตว์ กาในหมู่นก ช่างตัดผมในหมู่มนุษย์ หึงในโลก” (เรื่องที่ 2 พระรามเสน หน้า 94) ตัวอย่างนี้ละ “เป็นผู้ฉลาดโดยมายา” ตัวอย่างที่ 2 “ชายจะเลือกภริยาควรเลือกนางซึ่งมีกายไม่มีตำหนิ ซึ่งมีนามไพเราะ ซึ่งเดินงามเหมือนช้างอ่อนอายุ ซึ่งมีฟันและผมพอดีทั้งขนาดแลปริมาณ ซึ่งมีกายอันอ่อนนุ่ม” (เรื่องที่ 2 พระรามเสน หน้า 68) ตัวอย่างที่ 3 “พระวิกรมทิตยได้ทรงฟังก็แสดงอาการพิโรธ เพราะความถูกพระหฤทัยในเรื่องความซื่อต่อหน้าที่ ในเรื่องความรักกันในเหล่าบุตรแลสามีภรรยา ในเรื่องผู้น้อยฟังคำผู้ใหญ่ ในเรื่องคนมีใจใหญ่ แลใจมั่นคงเหล่านั้น กลับกระจัดกระจายไปหมด เพราะเวตาลกลับกล่าวเป็นความโง่เสียแล้ว” (เรื่องที่ 3 วีรพล หน้า 110)	ประโยคละความแบบให้เนื้อความเป็นเงื่อนไข เช่น “ในกรณีที่บิดามารดาของนางปัทมาวดีต้องสิ้นชีวิตลงไปนี้ ทรงเห็นว่าเป็นความผิดของใคร บุตรมนตรี หรือว่าเจ้าชาย หรือนางปัทมาวดี กันแน่ โปรดทรงวินิจฉัยให้ข้าพ้องน้อยเถอะ” (เรื่องที่ 1 พระวัชรมงกุฎ หน้า 28) ตัวอย่างนี้ละ “ทรงเห็นว่าเป็นความผิดของ”

2.8 ประโยคคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ เป็นการใช้ประโยคคำถาม ซึ่งโดยแท้จริงแล้ว มิได้ต้องการคำตอบ

นิทานเวตาลทั้งสองฉบับมีการใช้ประโยคคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบแสดงเป็นตารางดังนี้

ตาราง 22 การเปรียบเทียบการใช้ประโยคคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และ ฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา
ตั้งคำถามให้แง่คิดไม่ได้ต้องการคำตอบ เช่น ตัวอย่างที่ 1 “กามเทพเอ๋ย เหตุไรท่านจึงมารบกวนเรา เช่นนี้” (เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ หน้า 40) ตัวอย่างที่ 2 “นางเป็นคนร่างใหญ่รูปอวบ ดูเหมือน หญิงอายุ 30 ปีที่มีผิวแล้ว แต่บิดาก็ยังหา จัดการให้มีผิวไม่ บิดาจะกินแลนอนเป็นสุข อย่างไร” (เรื่องที่ 2 พระรามเสน หน้า 76) ตัวอย่างที่ 3 “ก็เมื่อเทวดายังไม่รู้เช่นนี้ เราผู้เป็นคน จะรู้ได้อย่างไรเล่า” (เรื่องที่ 2 พระรามเสน หน้า 92) ตัวอย่างที่ 4 “ความงามของหญิงอยู่ในสัจย์ แต่หญิงมี ความงามจะหาที่ไหน จึงจะพบได้เล่า” (เรื่องที่ 2 พระรามเสน หน้า 94)	ตั้งคำถามให้แง่คิดไม่ได้ต้องการคำตอบ เช่น ตัวอย่างที่ 1 “แต่เมื่อกลับไปถึงบ้านและพักผ่อนแล้ว ทิวชมธรรมก็ยังสามารถมีความสุขสบายใจได้ มนตร์ที่ไหนเล่าจะมีความสุขอยู่ได้ในเมื่อเจ้า นายของตนต้องเดือดร้อนใจ เพราะไฟพิศواس เผาผลาญเช่นนั้น?” (เรื่องที่ 12 ทิวชมธรรม หน้า 111) ตัวอย่างที่ 2 “เจ้าพูดว่าอะไรนะ แม่ของเจ้าเพิ่งตายไป เมื่อเร็ว ๆ นี้ และข้าต้องเสียนางไปด้วยความรัก และเสียดาย ข้าจะมีกะใจต่อหญิงอื่นได้หรือ” (เรื่องที่ 24 จันทสิงห์ หน้า 235) ตัวอย่างที่ 3 “เออละ ราชะ พระองค์อย่าเพิ่งงเสียก่อน ข้าอยากรู้ว่า บรรดาลูก ๆ ที่เกิดจากหญิง ทั้งสองลงมาจนแยกเป็นสองสายนั้น นับเนื่อง เป็นอะไรกัน จะเรียกขานกันว่าอะไร โปรด บอกมาสิว่าปัญหานี้มีคำตอบอย่างไร แต่โปรด อย่าทรงลืมนะ ถ้าพระองค์รู้แล้วแต่ไม่ตอบ คำสาปที่จะตกลงบนพระองค์นั้นคืออะไร” (เรื่องที่ 24 จันทสิงห์ หน้า 237)

3. การใช้โวหาร

การใช้โวหารของนิทานเวตาลทั้งสองฉบับเปรียบเทียบโวหารต่าง ๆ ดังนี้

3.1 โวหารบรรยาย

3.2 โวหารพรรณนา

3.3 โวหารอธิบาย

3.1 โวหารบรรยาย คือ การเล่าเรื่อง

การศึกษาเปรียบเทียบการใช้โวหารบรรยายของนิทานเวตาลทั้งสองฉบับ เพื่อให้เห็นลักษณะโวหารบรรยายที่ชัดเจน จึงจะเลือกตอนที่มีเนื้อเรื่องหรือเหตุการณ์ในตอนเดียวกันมาเปรียบเทียบ ดังที่แสดงในตารางต่อไปนี้

ตาราง 23 การเปรียบเทียบโวหารบรรยายของนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา
1. การบรรยายตามลำดับก่อนหลัง ดังตัวอย่าง ตัวอย่างที่ 1 บรรยายอาการของตัวละคร โดยใช้การบรรยายสิ่งแวดล้อมมาประกอบ ดังข้อความว่า “นางจันทร์ประภาพระราชมารดาได้ฟังรับสั่ง ดังนั้น ก็พานางซึ่งเป็นสะใภ้พราหมณ์ไปยัง ตำหนักแห่งนาง ตำหนักนั้นเดิมเป็นที่สำราญ แลที่สนุก แต่บัดนี้เป็นที่ซึ่งมีอาการเหี้ยมแข็ง ทำให้เกิดหงอยเหงาในใจหน้าตาก็ชักม่านให้ มืด แลสาวใช้ที่เดินไปมาก็ระวังฝีเท้ามิให้ดัง ประหนึ่งว่า ความเดินดังจะทำให้เกิดความปวด ศีรษะแก่ใคร่ผู้อยู่ในตำหนักนั้น” (เรื่องที่ 7 มนัสวี หน้า 169-170) ตัวอย่างที่ 2 การบรรยายรวมความโดยไม่ให้ รายละเอียดปลีกย่อย ดังข้อความว่า “ครั้นบิดาสิ้นชีวิตแล้ว บุตรชายได้รับมรดก ก็จ่ายทรัพย์เปลืองไปในการพนันแลบำรุงความ ชั่ว ไม่ชำระทรัพย์มรดก ซึ่งได้รับเป็นอันมากนั้น ก็สิ้นไปจนไม่มีอะไรเหลือ” (เรื่องที่ 2 พระรามเสน หน้า 75)	1. การบรรยายตามลำดับก่อนหลัง ดังตัวอย่าง ตัวอย่างที่ 1 การบรรยายอาการของตัวละคร โดยใช้คำขยายแสดงอาการอย่างชัดเจน และ เล่นเสียงของคำให้เห็นไปในทางเดียวกัน ดังข้อความว่า “ในเวลาไม่นานนักนางก็มีความสนิทสนม และให้ความรักความเอ็นดูแก่สหายคนใหม่ของ นาง และแล้ววันหนึ่งเจ้าหญิงก็เริ่มมีอาการ <u>เศร้าสร้อย</u> และแสดงอาการ<u>เหงเหงา</u>ต่อ <u>สิ่งทั้งหลาย</u>ที่นางเคยรักเคยใคร่ <u>พลิกซ้าย</u> <u>ป่ายขวาก</u>กลับไปกลับมาอยู่บนบรรจถรณ์ไม่ หยุดหย่อน” (เรื่องที่ 15 มนสวามิน หน้า 140) ตัวอย่างที่ 2 การบรรยายรวมความ “เมื่อไฉยยะผู้เศรษฐีถึงแก่กรรมลง ลูกชายก็ ใช้จ่ายอย่างสุรุ่ยสุร่าย ผลาญทรัพย์ที่มีอยู่แม้ มากมายมหาศาลให้หมดเหี้ยนไป ธนัตถ์คับ เพื่อนที่ล้วนแต่ชั่วช้าเลวทราม ซึ่งคนชั่วเหล่านี้ ได้ชักจูงให้เขาประพฤติชั่วต่าง ๆ มีการเล่น การพนันและอื่น ๆ ต่อมามิชำระทรัพย์สมบัติก็ มลายไปหมด” (เรื่องที่ 3 พระเจ้าวิกรมเกศริน หน้า 36)

ตาราง 23 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา
ตัวอย่างที่ 3 การบรรยายเหตุการณ์อย่างละเอียดโดยบรรยายให้เห็นภาพการเคลื่อนไหวของตัวละครที่ต่อสู้กันอย่างต่อเนื่อง ดังข้อความว่า “พระราชาเป็นผู้ชำนาญเพลงดาบยิ่งนัก แต่นายโจรก็ชำนาญเสมอด้วยพระองค์ ต่างคนเริ่มการต่อสู้ด้วยวิธีที่คนชำนาญเพลงดาบย่อมกระทำ คือ ก้มตัวลงจนเกือบจะเป็นก้อนกลม ๆ โจนไปเป็นวงรอบ ๆ ต่างคนก็จ้องดูตากัน คิ้วขมวดแลริมฝีปากทำอาการแสดงความดูหมิ่นปฏิบัติกัน แลทั้งโจนไปโจนมาโดยระยะที่คำนวณว่าจะได้เปรียบเข้าศึก กระโดดเข้าไปราวกับกบกระโดด กระโดดกลับออกราวกับลิง แลเกาะโล่ด้วยดาบเป็นจังหวะเร็ว แลดังประหนึ่งเสียงกลอง พระราชาเห็นได้ที่ทรงโจนเข้าไปเอาดาบฟาดขานายโจรพร้อมกับที่ทรงตวาดด้วยสำเนียงอันดัง นายโจรโดดขึ้นสูงจากดิน พระแสงดาบก็หวดไปได้ขาโจรเปล่า ๆ ไม่เป็นอันตรายแก่โจรเลย ในทันใดนั้นนายโจรแกว่งดาบเหนือศีรษะสามารถแล้วฟาดลงมารวดเร็วตั้งหนึ่งสายฟ้าหมายเจวียงบำพระราชา พระราชาทรงรับด้วยโล่ อาวุธโจรไม่ถูกต้องพระองค์ แต่ถึงกระนั้นก็ชวนเซไปด้วยกำลังโจร พระราชาแลโจรต่อสู้ซึ่งกันและกัน ต่างก็รุกแลรับ ต่างก็โจมตีฟันแลป้องปิดจนเหนื่อยอ่อนแลแขนขาไปทั้งสองฝ่าย ฝีมืออาวุธแลกำลังกายแลความกล้าก็เสมอกัน ไม่มีได้เปรียบเสียเปรียบกันอยู่ช้านาน จนนายโจรเหยียบหินซึ่งกลิ้งได้พลาดล้มลง พระราชาก็ทรงโจนเข้าหานายโจร มัดมือไขว้หลัง ทรงผลักไล่ให้โจรเดินเข้าสู่พระนคร โดยที่ใช้ปลายพระแสงดาบเป็นเครื่องบังคับ ส่วนพลโจรนั้นครั้นนายล้มลง	ตัวอย่างที่ 3 การบรรยายเหตุการณ์อย่างรวบรัด โดยบรรยายให้เห็นผลของการต่อสู้ที่สิ้นสุดลงอย่างรวดเร็ว ดังข้อความว่า “เมื่อนายโจรออกมาเผชิญหน้ากับกองทหารก็ร้ายมนตร์อันศักดิ์สิทธิ์ป้องกันตนเอง’ และกวัดแกว่งดาบฟันฉับลงทิ้งวงข้างจนขาดกระเด็นแล้วฟันขาม้าจนขาดสะบั้น จากนั้นก็เด็ดศีรษะทหารที่รุมล้อมด้วยอาวุธอันคมกริบ พระราชาแลเห็นความอู้อาจกล้าหาญของโจรใจกล้าเช่นนั้น ก็กวัดแกว่งขรรควุธคู่พระหัตถ์ปราดเข้ารับมือโจรทันที ทรงใช้ฝีมืออันชำนาญคล่องแคล่วจนโจรเสียท่าหงายหลังลงกับพื้นแล้วทรงเหยียบร่างมันไว้ จับมัดมือไขว้หลังลากถูกลงสู่ก้นวัง” (เรื่องที่ 14 พระเจ้าวิริเกตุ หน้า 131)

ตาราง 23 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา
ก็พากันวิ่งหนีไปสิ้น” (เรื่องที่ 5 พระเจ้าธนธีระ หน้า 136-137) ตัวอย่างที่ 4 การบรรยายอย่างละเอียดถึงพฤติกรรมของตัวละคร โดยมีน้ำเสียงยั่วล้อ ทำให้เห็นภาพของผู้ที่ตกอยู่ในอารมณ์รัก ดังข้อความว่า “ครั้นกลับถึงวังในตอนค่ำ พระราชบุตรก็บรรทมกระสับกระส่ายอยู่ตลอดคืน แลเป็นเช่นนั้นตลอดวันรุ่ง ครั้นวันที่สองถึงแก่ประจวบมีอาการเป็นไข้ การเขียนการอ่านการกินการนอนทั้งหมด ราชการซึ่งพระราชบิดามอบเฉพาะพระองค์ก็งด การอื่น ๆ ก็งด เพราะรับสั่งว่าจะสิ้นพระชนม์อยู่แล้ว ครั้นพระชนม์ยังไม่สิ้นก็ทรงเขียนรูปนางงามผู้เก็บดอกบัวมาทำแปลก ๆ จนฝังอยู่ในพระหฤทัย กล่าวกันว่าเขียนเหมือนอย่างที่สุด ครั้นเขียนแล้วก็บรรทมพิศดูรูปพระเนตรอันฉ่ำด้วยน้ำ อีกครู่หนึ่งลุกทะเล่ขึ้นฉีกรูปนั้นเสีย แล้วชกพระเศียรประหนึ่งว่า พระเศียรได้กระทำความผิดเป็นข้อใหญ่ แล้วก็เขียนรูปนางอีกรูปหนึ่งงามยิ่งกว่ารูปก่อน” (เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ หน้า 42) ตัวอย่างที่ 5 การบรรยายเหตุการณ์อย่างต่อเนื่องตามลำดับก่อนหลัง ตั้งแต่นายโจรเรียกพวกลูกน้อง พวกโจรสู้กับพระราช พวkJโจรฆ่าพระราช และเอาของมีค่าของพระองค์ไป ดังข้อความว่า “ฝ่ายนายโจรได้ทราบว่ามีทรัพย์มาฆ่าฟันพวกตนลงไปเป็นอันมาก ดังนั้นก็กระทำสัญญาณเรียกพลโจรออกมาทั้งหมดแล้วเข้าล้อมรบพระราช ท้าวมหาพลองค์เดียวเหลือกำลังจะต่อสู้ป้องกันอาวุธพวกโจรได้ ก็สิ้นพระชนม์ลงในที่นั้น พวกภิลลก็ช่วยกันเข้าปลดเปลื้องของมีค่าออกจากพระองค์ แล้วพา	ตัวอย่างที่ 4 การบรรยายรวบรัดถึงความรู้สึก ไม่มีพฤติกรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยใช้คำที่มีความหมายไปในทางเดียวกัน ดังข้อความว่า “เมื่อเสด็จกลับถึงพระนครก็มีแต่จิตประหวัดคิดถึงนางอยู่มิรู้วาย ทรงตกอยู่ในอารมณ์รันทด มีแต่ความเศร้าสร้อยอาวรณหาแด่นางผู้เดียว” (เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ หน้า 18-19) ตัวอย่างที่ 5 การบรรยายตามลำดับเหตุการณ์ ก่อนหลังให้เห็นภาพการลอบทำร้ายอย่างชัดเจน โดยใช้คำทำให้เกิดจินตภาพ เช่น ด่าหน้าเข้ามา ทำให้เห็นภาพของคนเข้ามามาก ธนูเข้าม้าง้าง่าฟัน แสดงว่าธนูเข้ามามากมาย ฟันไล่หักกระจาย โล่เป็นเครื่องป้องกัน เมื่อไล่หักกระจาย แสดงว่าไม่สามารถป้องกันตัวได้ ดังข้อความว่า “พวกโจรก็ด่าหน้าเข้ามาอีกและยิงธนูเข้ามาด้าง่าฟัน หัวหน้าพวกศวระเห็นพระราชต่อสู้อย่างสุดฤทธิ์ ดังนั้นก็ตะโกนเร่งพรรคพวกในหมู่บ้านให้มาช่วยสมทบอีก พวกโจรช่วยกัน

ตาราง 23 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แยมน์ดดา
กันคืนเข้าบ้านแห่งตน” (เรื่องที่ 10 ท้าวจันทร์เสน หน้า 224-225) 2. การบรรยายโดยแทรกการพรรณนา ดังตัวอย่าง ตัวอย่างที่ 1 การบรรยายโดยแทรกการ พรรณนาด้วยภาพพจน์เปรียบเทียบประเภท อุปมาซ้อนอุปลักษณ์ และใช้อุปมาอีกครั้ง ดังข้อความว่า “ครั้นออกนอกนครไปหน่อยหนึ่ง พระราชา ทอดพระเนตรเห็นรากษสตนหนึ่ง <u>กายใหญ่ รูปร่างน่ากลัวเหมือนนรกซึ่งสำแดงรูปเป็นสัตว์ มีชีวิต</u> <u>อ้าปากใหญ่ดำเหมือนกลางคืน</u> ครั้น เห็นนางก็ร้องด้วยเสียงอันดังแล้วตรงเข้าจับ นางใส่ปากกลืนเข้าไป” (เรื่องที่ 8 ทิระมหารคิน หน้า 200) ตัวอย่างที่ 2 การบรรยายโดยแทรกพรรณนา ด้วยภาพพจน์เปรียบเทียบประเภทอุปลักษณ์ ดังข้อความว่า “ชายหนุ่มทั้ง 3 คนนั้น เมื่อบิดานางยังไม่ ตัดสินใจว่าใครก็พากันนั่งนิ่งดูเดือนเพ็ญ คือ หน้าแห่งนางจนไม่กะพริบตาดูประหนึ่งจะ ประพติดัวเป็นจโกระ คือ นกซึ่งกล่าวกันว่า กินแสงจันทร์เป็นอาหาร” (เรื่องที่ 6 มธุมาลตี หน้า 151) ตัวอย่างที่ 3 การบรรยายแทรกการพรรณนา ด้วยภาพพจน์เปรียบเทียบหลายประเภท ทั้งอุปมา บุคคลวัตและอุปลักษณ์ดังข้อความว่า “ครั้นทรงเดินเที่ยวคั่นต่อไปอีกครู่หนึ่งพบ วังสูงใหญ่ประดับด้วยมณีอันงาม พระยศเกตุจึง เสด็จเปิดประตูเข้าไปเที่ยวทอดพระเนตรข้างใน	กลุ่มรวมเข้ารายล้อม ฟันโล่ของพระราชาทัก กระจายเป็นชั้นเล็กชั้นน้อย และประหารพระ ราชาเสีย พวกโจรกรูกรียวกันเข้าแย่งชิง เครื่องเพชรนิลจินดาเอาไปหมด แล้วพากัน กลับคืนสู่หมู่บ้าน” (เรื่องที่ 24 จันทรสิงห์ หน้า 234) 2. การบรรยายโดยแทรกการพรรณนา ดังตัวอย่าง ตัวอย่างที่ 1 การบรรยายโดยแทรกการ พรรณนาด้วยการให้รายละเอียดอย่างตรงไป ตรงมา โดยมีการใช้คำขยายที่ทำให้เกิดภาพ เช่น “ดูร้าย” “แสบะ” “แหลมคม” “สะพริงกล้ว” ดังข้อความว่า “เมื่อตามนางไปมิช้าก็แลเห็นรากษสตนหนึ่ง เดินตรงเข้ามาหานางด้วยท่วงทำอันดูร้าย มี ปากอ้าแสบะ แลเห็นฟันอันแหลมคมน่าสะพริง กล้ว เรียงรายเป็นแถว มันร้องคำรามกึกก้อง และคว่ำร่างนางยัดใส่ปากกลืนหายลงไปในคอ ทันที” (เรื่องที่ 8 ทิระมหารคิน หน้า 116) ตัวอย่างที่ 2 การบรรยายโดยแทรกพรรณนา ด้วยภาพพจน์เปรียบเทียบประเภทอุปมา ดังข้อความว่า “พราหมณ์ทั้งสามก็ยังคงพักอยู่ที่นั่นเรื่อยมา ทั้งกลางวันและกลางคืนก็เฝ้าแต่มองดูพักตร์ ของนางอันงามเปล่งปลั่งราวกับสมบุรณ์จันทร์ ต่างก็ไม่ได้กินไม่ได้นอน ทำตนราวกับนก จโกระ ซึ่งอาศัยแสงจันทร์เป็นอาหารฉะนั้น” (เรื่องที่ 2 มันทรวดี หน้า 31) ตัวอย่างที่ 3 การบรรยายโดยแทรกพรรณนา ด้วยภาพพจน์เปรียบเทียบประเภทอุปมาเพียง ประเภทเดียว ดังข้อความว่า “เมื่อพระราชาทรงเปิดประตูแก้วเข้าไปใน ปราสาท ทอดพระเนตรเห็นตั้งทองอันแกะสลัก อย่างประณีตบรรจง บนตั่งนั้นมีร่างมนุษย์

ตาราง 23 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา
พบคน ๆ หนึ่งนอนอยู่บนเตียงมีผ้าคลุมอยู่ตลอดตัว พระองค์ทรงเปิดผ้าขึ้นดูก็เห็นนางผู้เป็นที่รัก พักตร์แห่งนางซึ่งเหมือนเพ็ญจันทร์นั้นมีเค้าเหมือนยิ้มในขณะที่ผ้าคลุมหลุดพ้นไปเหมือนความมืดหลบแสงพระจันทร์ พระราชาได้ทอดพระเนตรดังนั้นก็มีพระหฤทัยเหมือนหนึ่งคนที่ได้เดินผ่านทะเลทรายในฤดูร้อนไปพบแม่น้ำซึ่งเป็นที่ยุ่มชื่น ฝ่ายนางนั้นเมื่อลืมเนตรขึ้นเห็นบุรุษงามประกอบด้วยลักษณะดีเข้าไปยืนอยู่ข้างที่บรรทมดังนั้น ก็ลุกขึ้นด้วยอาการจับใจ แลแสดงเคารพเชื่อเชิญเป็นอันดี พระพักตร์นางก็มดุดมเหมือนหนึ่งให้เกียรติแก่พระบาทพระราชาด้วยเอาบัวคือ พระเนตรลงปกคลุม” (เรื่องที่ 8 ทิระมะทรศิน หน้า 198)	ผู้หนึ่งนอนเหยียดยาว มีผ้าแพรปิดหน้าอยู่ พระราชาทรงประหลาดพระทัยไม่ทราบว่าเป็นร่างใคร ด้วยความใคร่รู้จึงเปิดผ้าที่คลุมออก ก็จำได้ทันทีว่านางคือสตรีที่พระองค์ทรงใฝ่ฝันนั่นเอง นางมีวงพักตร์อันงามปลั่งดังสมบุรณ์จันทร์หาที่ตำหนิมิได้ ทันทีที่ผ้าคลุมร่างสีดาดกลง ภาพของนางก็เจิดฉายปรากฏขึ้นประหนึ่งดวงศศิที่งามปลั่งในราตรี ทันทีที่พระราชาทอดพระเนตรเห็นนาง พระองค์ก็มีพระทัยชุ่มชื่นขึ้นทันที ประหนึ่งว่าบุรุษที่เดินกระเซอะกระเซิงมาในทะเลทรายในเวลากลางวันที่ร้อนระอุด้วยแดดที่แผดเผาอย่างแรงกล้า และได้พบแม่น้ำโดยบังเอิญ ทันใดนั้นนางก็เปิดเปลือกตาขึ้น แลไปเห็นพระราชาผู้ประกอบด้วยบุรุษลักษณะอันงามสง่า ก็รีบลุกขึ้นจากแท่นด้วยความดีใจ กระทำการต้อนรับด้วยท่าทางอันละมุนละม่อม” (เรื่องที่ 12 ทิระมะทรศิน หน้า 114-115)
3. การบรรยายแทรกอธิบายขยายความด้วยการกล่าวถึงเหตุและผลตามลำดับ ดังข้อความว่า “กล่าวสั้น ๆ ท้าวจันทร์เสนและพระราชบุตรก็ทำการวิวาห์ทั้งสองพระองค์แต่กลับคู่กันไป / คือ พระราชบิดาทรงวิวาห์กับพระราชบุตรพระราชบุตรทรงวิวาห์กับมเหสี แลเพราะเหตุที่คาดขนาดเท่าผิด ลูกกลับเป็นเมียพ่อ แม่กลับเป็นเมียลูก ลูกกลับเป็นแม่เลี้ยงของผัวแม่ตัวเอง แลแม่กลับเป็นลูกสะใภ้ของผัวแห่งลูกตน / แลต่อมาบุตรแลธิดาก็เกิดจากนางทั้งสองแลบุตรแลธิดาแห่งนางทั้งสองก็มีบุตรแลธิดาต่อ ๆ กันไป” (เรื่องที่ 10 จันทรเสน หน้า 227)	3. การบรรยายโดยแทรกการอธิบายขยายความด้วยการกล่าวเหตุและผลสลับกันและกล่าวต่างไปจากเดิม ดังข้อความว่า “สิ่งปรากฏมบุตรชายของจันทรสิงห์ ก็ตั้งนางจันทร์วดีเทวีเป็นภรรยาของตนเพราะนางมีเท้าเล็ก ส่วนจันทรสิงห์ก็แต่งงานกับนางลาวณยวดี ผู้เป็นธิดาของพระเทวีเพราะนางมีเท้าใหญ่ / ตามสัญญาที่ตกลงกันไว้แต่แรกว่าผู้เป็นพ่อจะแต่งงานกับหญิงเจ้าของรอยเท้าใหญ่ ส่วนผู้เป็นลูกจะแต่งงานกับนางผู้เป็นเจ้าของรอยเท้าเล็ก คือ พระราชินี / ตกลงชายทั้งสองคาดการณ์ผิด เพราะรอยเท้าเล็กกลับเป็นแม่ ส่วนรอยเท้าใหญ่กลับเป็นลูก / เรื่องนี้ได้เปลี่ยนฐานะของหญิงทั้งสองไปโดยปริยาย กล่าวคือ ลูกสาวกลับกลายเป็นแม่ยายของแม่ ส่วนหญิงมารดา คือ พระเทวีก็กลับกลายเป็น

ตาราง 23 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา
4. การบรรยายตามลำดับ ดังตัวอย่าง ตัวอย่างที่ 1 การบรรยายตามลำดับความสำคัญจากความสำคัญน้อยไปสู่สำคัญที่สุด ดังข้อความว่า “สักครู่นี้มีหญิงสาวเป็นอันมากห้อมล้อมด้วยทาสีพากันมาที่ริมสระฝากโน้น ครั้นมาถึงก็ยืนสนทนาแลสำรวจกันอยู่ที่ขอบสระ บ้างนางก็ลงอาบน้ำ แต่นางผู้เป็นหัวหน้า คือ พระราชบุตรนั้นมิได้ลงสระน้ำ เสด็จเดินเที่ยวเล่นได้ร่มไม้กับนางอีกคนหนึ่งห่างฝู่งนางออกไป” (เรื่องที่ 1 พระวัชรมงกุฏ หน้า 40) ตัวอย่างที่ 2 การบรรยายเหตุการณ์ตามลำดับก่อนหลัง ดังข้อความว่า “หญิงคนนี้ประดับกายด้วยเครื่องทองคำแลเพชรพลอย จะเดินไปไหนในเวลาเที่ยงคืน จำเราจะสะกดรอยไป เมื่อได้ทีจะได้แย่งเอาของเหล่านั้น” (เรื่องที่ 2 พระรามแสน หน้า 90) ตัวอย่างที่ 3 การบรรยายเหตุการณ์อย่าง	สะใภ้ของลูกสาวตัวเอง / ในกาลต่อมาหญิงทั้งสองนั้นมีลูกกับผัวหลายคนเป็นชายบ้างเป็นหญิงบ้าง แล้วในเวลาว่างไปลูกของคนเหล่านั้นก็แต่งงานไป มีลูกเต้าของตนเองอีกเป็นอันมาก” (เรื่องที่ 24 จันทสิงห์ หน้า 237) 4. การบรรยายโดยแทรกการพรรณนา ดังตัวอย่าง ตัวอย่างที่ 1 การบรรยายโดยแทรกการพรรณนาด้วยภาพพจน์เปรียบเทียบประเภทอุปมา บุคคลวัต และอภิปจน์ ดังข้อความว่า “เจ้าชายทอดพระเนตรเห็นนางหนึ่งมีรูปโฉมงดงามดังเทพอัปสรลงเล่นน้ำอยู่พร้อมด้วยคนนางผู้เป็นบริวาร นางมีพักตร์อันงามดังสมบุรณ์จันทร์ อันทำให้เสวโตตบลงทั้งหลายต้องได้อาย เพียงได้แลเห็นนางครั้งแรก เจ้าชายหนุ่มก็รู้สึกเหมือนว่านางได้คร่าเอาดวงหทัยของ พระองค์ไปเสียแล้วด้วยเสน่ห์อันลึกซึ้งของนาง แลนางนั้นกำลังเปลือยเปลือยอยู่ด้วยการเล่นน้ำจนมีทวัชระวังอาภรณ์ที่หลุดร่วงจากอุระ ขณะที่เจ้าชายและสหายกำลังจ้องดูนางอยู่ด้วยความสงสัยว่านางเป็นใครนั้น ก็พอดีนางเหลือบมาเห็นเขา นางเมินหน้าหนีด้วยความอาย” (เรื่องที่ 1 พระวัชรมงกุฏ หน้า 18) ตัวอย่างที่ 2 การบรรยายโดยแทรกการพรรณนาด้วยภาพพจน์เปรียบเทียบประเภทอุปมา ดังข้อความว่า “นางหญิงชั่วมาทำอะไรที่นี่ อนิจจา ! จิตใจของผู้หญิงนี้ช่างน่ากลัว และดำราวกับความมืดของบ่อน้ำลึกสุดหยั่งที่ใครตกลงไปแล้วไม่มีวันจะได้กลับขึ้นมาได้อีก เราสงสัยกันว่านางจะทำอย่างไรนับแต่นี้” (เรื่องที่ 3 พระเจ้าวิกรมเกศริน หน้า 42) ตัวอย่างที่ 3 การบรรยายโดยแทรกการ

ตาราง 23 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แยมันดดา
ต่อเนื่องตามลำดับก่อนหลัง ดังข้อความว่า “วันหนึ่งในฤดูวสันต์ ข้ากับบริวารพากันไปเดินเล่นในอุทยาน ข้าได้พบพราหมณ์หนุ่มคนหนึ่งรูปร่างงดงามยิ่งนัก ครั้นตาเราทั้งสองสบกันข้าก็ลุ่มแน่งไปเหมือนกัน ฝ่ายนางทั้งหลายซึ่งเป็นบริวารของข้า เมื่อเห็นข้าเป็นดังนั้นก็พากันเข้าเฝ้าพระราชวัง ทั้งที่ข้ายังไม่รู้สึกตัว เหตุฉะนั้นข้าไม่รู้ว่าพราหมณ์หนุ่มคนนั้นชื่อไร บ้านอยู่ที่ไหน แต่ความงามของเขาพิมพ์ไว้ในความทรงจำของข้า และข้าไม่มีปรารถนาจะลืมแลकिनเลย เหตุฉะนั้นข้าจึงเฝ้าติดตามและกายชูบดมไป”	พรรณนาด้วยภาพพจน์ประเภทอุปมา ดังข้อความว่า “ครั้งหนึ่งเมื่อวสันตฤดูมาเยือน ข้าไปเที่ยวที่สวนดอกไม้เพื่อความเพลิดเพลินและที่นั่นเอง ข้าได้เจอพราหมณ์หนุ่มรูปงามคนหนึ่ง <u>ผู้งามสดใสปานฤดูใบไม้ผลิ และผุดผ่องดังรัศมีพระจันทร์</u> เขาทำให้ข้าตกหลุมรักตั้งแต่แรกเห็น และทำให้ข้าชื่นใจราวกับได้ทิพย์รสในดวงจันทร์นั้น กำลังมองดูเขาด้วยใจอันเปลือยใส นั้นเอง ก็พอดีช้างใหญ่เชือกหนึ่งหลุดจากปลอกพันธนาการวิ่งเตลิดผ่านเข้ามาในอุทยาน <u>รูปร่างของมันกำยำมิดเหมือนเมฆ</u>
(เรื่องที่ 7 มนัสวี หน้า 170) ตัวอย่างที่ 4 การบรรยายตามลำดับก่อนหลัง โดยมีน้ำเสียงของผู้เขียน ดังข้อความว่า “ฝ่ายชายหนุ่มผู้เป็นบุตรโกษาธิบดี เมื่อได้เห็นหญิงสะใภ้พราหมณ์มีรูปร่าง แลหน้าตางดงาม ก็หลงรักในทันใดเป็นครั้งที่สองในเรื่องนี้ ที่ชายรักหญิงในนาที่แรกที่เห็นหน้า ชายหนุ่มจึงกล่าวแก่เพื่อนสนิทของตนตามเคยว่า ถ้าข้าได้นางนั้น ข้าจะมีสำราญในโลก ถ้าไม่ได้ข้าจะต้องสละชีวิตเสีย	(เรื่องที่ 15 มนสวามิน หน้า 140 – 141) ตัวอย่างที่ 4 การบรรยายโดยแทรกการพรรณนาด้วยภาพพจน์หลายประเภท ทั้งอุปมา อธิพจน์ และอุปลักษณ์ ดังข้อความว่า “ฝ่ายลูกชายของมหาอำมาตย์ปรัชญาสาคร ได้เห็นนางแปลงคือมนสวามินในร่างหญิงสาวสวย ก็เกิดความหลงใหลเหมือนถูกเสียบด้วยศรกามเทพ เมื่อเสร็จการแต่งงานแล้วเจ้าบ่าวก็พาเจ้าสาวกลับไปสู่เรือนของตน <u>ชายหนุ่มรู้สึกใจหายที่ต้องพรากจากนางงาม มีความรู้สึกเหมือนหัวใจของตนถูกปล้นเอาไปจากรางฉะนั้น</u> ชายหนุ่มเฝ้าแต่ครุ่นคิดถึงนางอยู่มิวายหลับตาลงคราใดก็แลเห็นแต่ใบหน้าของนาง ทุกครั้งหัวใจก็เจ็บปวดไปหมดด้วยพิษพญางูแห่งความรักอันแรงร้าย นอนกระสับกระส่ายเดี่ยวลูกเดียวนั่งหาความสงบมิได้”
ฝ่ายพระราชนั้นเมื่อได้ทรงสำราญในการเลี้ยงแล้ว ก็เสด็จขึ้นเข้าพระราชวังพร้อมด้วยพระราชธิดาแลผู้อื่น ๆ ซึ่งตามเสด็จ ส่วนบุตรโกษาธิบดีนั้น ครั้นนางสะใภ้พราหมณ์ตามเสด็จกลับเข้าพระราชวังแล้ว ก็เดือดร้อนกระวนกระวายเป็นกำลัง ตั้งแต่นั้นมาก็มีอาการชูบชิต เพราะทั้งข้าวทั้งน้ำและหลับนอนไม่เป็นปกติ” (เรื่องที่ 7 มนัสวี หน้า 174)	(เรื่องที่ 15 มนสวามิน หน้า 143)
5. การบรรยายโดยแทรกการอธิบายขยายความให้เห็นภาพชัดเจนด้วยคำแสดงจินตภาพทางการได้ยินและการเห็น ดังข้อความว่า “ชายผู้เป็นโยคีก็จัดการตั้งพิธีชูปนาง เริ่ม	5. การบรรยายตามลำดับเหตุการณ์ก่อนหลัง ดังข้อความว่า “โยคีหนุ่มเมื่อเห็นทุกสิ่งพร้อมแล้ว ก็เปิดคัมภีร์รามนตร์อันศักดิ์สิทธิ์พร้อมกับโปรยฝุ่น

ตาราง 23 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แยมันดดา
การรำยมนตร์ ซึ่งทำให้ฟ้าแลอากาศเต็มไปด้วยสิ่งซึ่งนำหาวาดเสียว คือ ภูตผีมีร่างกายเป็นที่พึงแสง ลำแดงอาการให้เห็นปรากฏต่าง ๆ ทั้งดลไปด้วยเสียงไม่พึงฟัง คือ เสียงหมาหอน เสียงนกฮูกแลสัตว์อื่น ๆ ชายทั้งสามก็แกงตัวเองให้เลือดตกเป็นเครื่องบูชานางจันตี แล้วกล่าวสรรเสริญว่า ข้าแต่พระแม่ผู้เป็นเจ้าแห่งสากลโลก พระองค์เป็นผู้กระทำความสำเร็จให้ เกิดตามความประสงค์ของชนทั้งหลาย ข้าพเจ้าขอถวายเลือดจากกายของข้าพเจ้าเป็นเครื่องบูชาพระองค์ ขอพระองค์จงโปรดอนุกุลข้าพเจ้า” (เรื่องที่ 6 มธุมาลตี หน้า 158–159)	ลงไปบนพื้นดินผสมผสานกับเถาถ่าน มินานพอบมนตร์ดังกล่าวก็ปรากฏร่างนางมันทรวดีขึ้นในกองไฟ นางก้าวออกมาจากกองไฟพิชิด้วยรูปโฉมอันเปล่งปลั่งงดงามยิ่งกว่าเดิมราวกับทองคำที่ถูกไฟชำระแล้วมีความสุขปลั่งผุดผ่องฉะนั้น” (เรื่องที่ 2 มันทรวดี หน้า 33)

3.2 ไวหารพรรณนา เป็นการให้รายละเอียดเกี่ยวกับบุคคล สิ่งของ ธรรมชาติ สภาพแวดล้อม ตลอดจนความรู้สึกต่าง ๆ ของผู้เขียน

การศึกษาเปรียบเทียบการใช้ไวหารพรรณนาของนิทานเวตาลทั้งสองฉบับ เพื่อให้เห็นลักษณะไวหารพรรณนาที่ชัดเจน จึงจะเลือกตอนที่มีเนื้อเรื่องหรือเหตุการณ์ในตอนเดียวกันมาเปรียบเทียบ ดังที่แสดงในตารางต่อไปนี้

ตาราง 24 การเปรียบเทียบไวหารพรรณนาในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แยมันดดา

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แยมันดดา
1. การพรรณนาโดยเน้นภาพที่ปรากฏตัวอย่างที่ 1 การพรรณนาโดยเน้นภาพที่ปรากฏ โดยให้รายละเอียดโดยตรงไปตรงตามลำดับ<u>ด้วยถ้อยคำสั้น ๆ</u> ให้เห็นภาพพระราชวังที่สวยงาม ดังข้อความว่า “ในทันใดนั้นได้ทอดพระเนตรเห็น แลเสด็จไปถึงเมือง ๆ หนึ่งงามนัก มีแสงระยับจากเรือนซึ่งมีมณีนีเป็นเสา ทองเป็นผนัง หน้าต่างแลม่านล้วนแต่มุกดา มีสวนซึ่งมีสระอันงาม มีชั้นบันไดทำด้วยมณีสีต่าง ๆ สำหรับเดินลงสระ แลมีต้นกล้วยพฤษภหลายต้น”	1. การพรรณนาโดยเน้นภาพที่ปรากฏตัวอย่างที่ 1 การพรรณนาโดยเน้นภาพที่ปรากฏ โดยให้รายละเอียดโดยตรงไปตรงตามลำดับ<u>ด้วยการขยายความ</u> ให้เห็นภาพพระราชวังที่สวยงาม ดังข้อความว่า “ฝ่ายพระราชายศเกตุ เมื่อโจนลงทะเลไปนั้นชั่วอึดใจหนึ่งก็ลงมาถึงกันสมุทร ทันใดก็ประสพภาพนครอันงามวิจิตรตั้งอยู่เบื้องหน้าเป็นที่มหัศจรรย์ยิ่งนัก นครนั้นสว่างรุ่งเรืองด้วยปราสาทราชวังอันมีเสาทำด้วยรัตนมณีสีต่าง ๆ เป็นประกายระยิบระยับ มีหลังคาอันดาดด้วย

ตาราง 24 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา
(เรื่องที่ 8 ทิระมหารัตน หน้า 198) ตัวอย่างที่ 2 การพรรณนาโดยเน้นภาพที่ปรากฏด้วยการให้รายละเอียดส่วนต่าง ๆ ที่เป็นอัญมณีของต้นไม้ด้วยคำสั้น ๆ ดังข้อความว่า “วันหนึ่งทิระมหารัตนเห็นคลื่นลูกหนึ่งเกิดขึ้นในทะเล แล้วมีต้นกัลปพฤกษ์ผุดขึ้นมาจากน้ำ กิ่งก้านเป็นทองทั้งต้น มีแก้วประพาฬประดับเป็นช่อๆ ลูกแสดดอกล้วนแล้วด้วยมณีมีค่า ความงามที่เหลือจะพรรณนาได้ บนกิ่ง ๆ หนึ่งมีอาสนะประดับด้วยแก้ว บนอาสนะมีนางนั่งเอนพิงอยู่ นางนั้นงามเป็นที่น่าพิศวง” (เรื่องที่ 8 ทิระมหารัตน หน้า 192) 2. การพรรณนาโดยใช้ภาพพจน์ ดังตัวอย่างตัวอย่างที่ 1 การพรรณนาโดยใช้ภาพพจน์ประเภทอุปมาเพียงอย่างเดียวด้วยการเปรียบเทียบความงามกับสัตว์ ผลไม้ ดอกไม้ วัตถุให้เห็นภาพความงามของตัวละคร ดังข้อความว่า “นางมัทนเสนามีหน้าเหมือนพระจันทร์เพ็ญ ผมเหมือนเมฆ ดาเหมือนดาชะมด คิ้วเหมือนธนูที่ขึ้นสายแล้ว จมูกเหมือนปากนกแก้ว คอเหมือนคอนกเขา ฟันเหมือนเมล็ดแห่งผลทับทิม ริมฝีปากสีแดงเหมือนผลน้ำเต้า เหวอ่อนเหมือนเหวเสื่อ มือแลเท้าเหมือนดอกไม้อ่อน ผิวเหมือนมะลิ” (เรื่องที่ 4 มัทนเสนา หน้า 113)	ทองศฤงคารทองแวววาวบวมลึงเมลิอง หน้าต่างทุกบานก็ประดับด้วยไข่มุกขาวปลั่งเป็นสายสร้อยห้อยระย้า ไกล ๆ กับปราสาทมีสวนขวัญอันสะพรั่งด้วยดอกไม้บานาพรรณ แลสระน้ำอันมีน้ำใสปานแก้ว บันไดทำน้ำประดับด้วยมณีหลากสี บนฝั่งเล่าก็เรียงรายไปด้วยต้นกัลปพฤกษ์อันมีกิ่งก้านเป็นอำพันสีน้ำผึ้ง” (เรื่องที่ 12 ทิระมหารัตน หน้า 114) ตัวอย่างที่ 2 การพรรณนาโดยเน้นภาพที่ปรากฏด้วยการให้รายละเอียดส่วนต่าง ๆ ที่เป็นอัญมณีของต้นไม้ด้วยการขยายความ ให้เห็นภาพต้นไม้ที่สวยงาม ดังข้อความว่า “ต้นกัลปพฤกษ์ชูต้นและกิ่งก้านเป็นทองระยิบระยับ มีแก้วประพาฬเกาะอยู่ตามกิ่งแพรวพราว ต้นไม้นั้นมีดอกและผลเป็นเพชรพลอยหลากสีสวยงามยิ่งนัก บนกิ่งของต้นไม้มีร่างของนางงามอันหาที่เปรียบมิได้เอนร่างนอนอยู่บนรัตนบรรยงก์อันงามวิจิตร” (เรื่องที่ 12 ทิระมหารัตน หน้า 109) 2. การพรรณนาโดยใช้ภาพพจน์ ดังตัวอย่างตัวอย่างที่ 1 การพรรณนาโดยใช้ภาพพจน์ประเภทอุปมาเพียงอย่างเดียวด้วยการเปรียบเทียบความงามกับประเภทของอัญมณี ดังข้อความว่า “ว่าที่จริงข้าก็ไม่เคยเห็นผู้หญิงสวยงามอย่างนี้มาก่อน ดูหน้าเจ้าสิงามเปล่งปลั่งเป็นนวลไวยราวแก้วมุกดา ผมดำเหมือนนิลมณี เหวเหมือนเพชรรัตน์ แขนขาทั้งงามดังทองศฤงคารและเท้าแดงงามราวแก้วทับทิม อย่างนี้ข้าไม่ปล่อยให้หลุดมือไปหรอก” (เรื่องที่ 10 มัทนเสนา หน้า 96)

ตาราง 24 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา
ตัวอย่างที่ 2 การพรรณนาโดยใช้ภาพพจน์เปรียบเทียบประเภทอุปลักษณ์ และอุปมา ดังข้อความว่า “มธุมาลดีเป็นหญิงงามนัก // มีคำถามว่า เทวดาได้สิ่งใดมาจากไหน จึงปั้นหน้าคนได้งามถึงเท่านั้น / ได้แบ่งเอาภาคอันงามที่สุดในพระจันทร์มาหรือ จึงทำให้มีรอยแหว่ง ซึ่งคนอาจเห็นได้ในดวงเดือน / นางมธุมาลดีมีตาเหมือนนิโลตปบลซึ่งบานเต็มที่มีแขนเหมือนกัน บัว มีผมยาวห้อยเหมือนความมืดแห่งกลางคืน” (เรื่องที่ 6 มธุมาลดี หน้า 149)	ตัวอย่างที่ 2 การพรรณนาโดยใช้ภาพพจน์เปรียบเทียบประเภทอุปลักษณ์ และอริพจน์ ดังข้อความว่า “ความงามของนางลำเลิศหาที่เปรียบมิได้ ราวกับเป็นผลงานที่พระพรหมทรงสรรค์สร้างขึ้น และเมื่อนางได้กำเนิดมาแล้วก็ดูเหมือนว่า ท้าวธาดาเธอทรงสิ้นเยื่อใยในเทพอัปสรทั้งปวง โดยสิ้นเชิง” (เรื่องที่ 2 มันทารวดี หน้า 30)
3. การพรรณนาโดยเน้นภาพที่ปรากฏ ดังตัวอย่าง ตัวอย่างที่ 1 การพรรณนาโดยเน้นภาพที่ปรากฏด้วยคำแสดงจินตภาพทางการเห็น และการได้กลิ่น ทำให้เห็นสถานที่ที่มีบรรยากาศร่มรื่น ทิวทัศน์สวยงาม ดังข้อความว่า “ชายหนุ่มทั้งสองขี่ม้าไปในป่า พบสระใหญ่ สระหนึ่งมีกำแพงล้อมรอบริมสระเป็นที่ร่มรื่น ตลบด้วยกลั่นดอกไม้ ฝูงนกคือหงส์แลนกจากพรากร เป็นต้น ลงลอยอยู่ในสระ ในหมู่ดอกบัวอันชูก้านขึ้นมาพ่นน้ำเป็นที่ชวนชม แผลงกุ่มทั้งหลายพากันมาร่อนอยู่เหนือน้ำ แลกินรสดอกบัวในสระนั้น” (เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ หน้า 39) ตัวอย่างที่ 2 การพรรณนาโดยเน้นภาพที่ปรากฏ โดยตรงด้วยภาษาที่ตรงไปตรงมาให้เห็นภาพสิ่งต่าง ๆ ภายในถ้ำ ดังข้อความว่า “เมื่อลงไปในที่สว่างได้ดินเช่นนี้ ภายหลังที่	3. การพรรณนาแบบผสมผสานทั้งภาพที่ปรากฏ และ แทรกภาพพจน์ ดังตัวอย่าง ตัวอย่างที่ 1 การพรรณนาแบบผสมผสานทั้งภาพที่ปรากฏและแทรกภาพพจน์ โดยให้เห็นภาพสถานที่ด้วยการใช้คำแสดงจินตภาพทางการเห็น ทางการได้ยิน ทางความรู้สึกและมีการใช้เสียงสัมผัสในวรรคเดียวกันและแทรกการเปรียบเทียบอุปมา ดังข้อความว่า “ในที่สุดเสด็จมาถึงป่าใหญ่แห่งหนึ่งที่นี่มีความงดงามรื่นรมย์ราวกับอุทยานของกามเทพ มีเสียงนกดูเหว่วีแวกแว่วอ่อนหวานผสมผสานมากับสายลมที่แผ่วรำเพยมาจากแนวพฤษอันมีดอกบานสะพรั่งทุกกิ่งก้าน กวัดไกวไปมา ระหว่างทิวไม้อันคดโค้งในการเบี่ยงหน้าเป็นทะเลสาบ ซึ่งมีน้ำอันใสเขียวดั่งมรกตและมีระลอกน้อย ๆ วิ่งไล่กันเข้าสู่ฝั่งมิได้ขาด กลางบึงใหญ่มีกอบัวอันสลัปล้างด้วยสีสนั วรรณะต่าง ๆ อย่างงดงาม” (เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ หน้า 17-18) ตัวอย่างที่ 2 การพรรณนาแบบผสมผสานโดยเน้นภาพที่ปรากฏและแทรกภาพพจน์ โดยให้รายละเอียดสภาพการตกแต่งภายใน ทำให้เห็นภาพความหรูหราและสวยงามของสถานที่ และ

ตาราง 24 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา
เดินไปในป่ามืด ก็ทำให้พระราชาทรงนึกถึงกรุงบาดาล ซึ่งทรงได้ยินพระราชมารดา กล่าวถึงแต่พระองค์ยังเยาว์พระชนม์ ส่วนบนพื้นถ้ำนั้นปูด้วยพรม ตั้งแต่อย่างดีที่สุดจนอย่างเลวที่สุดปะปนกัน มีถุงย้อม อาวุธ แลทรัพย์สินที่กระทำโจรกรรมมาได้ แลเครื่องดื่มเครื่องกินต่าง ๆ วางเรียงรายไป” (เรื่องที่ 5 พระเจ้าธนธีระ หน้า 131-132)	ใช้การเปรียบประเภทอุปมาเชื่อมโยงความนึกคิดให้เห็นภาพที่ชัดเจนขึ้น ดังข้อความว่า “เมื่อได้ยินโจรกล่าวดังนั้น พระราชาก็ตอบตกลง และติดตามโจรไปยังที่อยู่ของมัน ซึ่งเป็นห้องใต้ดินอยู่ลึกเข้าไปในป่าแห่งหนึ่งห้องนั้นตกแต่งงดงามตระการตาด้วยของมีค่าราคาแพงทั้งสิ้น เมื่อกระทบแสงตะเกียงก็สะท้อนเป็นประกายระยิบระยับ ดูราวกับเป็นสวรรค์ใต้บาดาลอีกแห่งหนึ่งซึ่งพลีมิได้เป็นเจ้าของฉะนั้น” (เรื่องที่ 14 พระเจ้าธนธีระ หน้า 130)

3.3 โวหารอธิบาย คือ การชี้แจงให้ผู้อ่านทราบหรือการทำให้ความคิดเรื่องใดเรื่องหนึ่งแจ่มแจ้ง

การเปรียบเทียบโวหารอธิบายจะไม่เปรียบเทียบเฉพาะตอนที่มีเนื้อความเหมือนกันเท่านั้น แต่จะนำเนื้อความที่ต่างกันมาเปรียบเทียบด้วยเพื่อให้เห็นลักษณะการอธิบายที่ชัดเจน เนื่องจากเนื้อความที่ต่างกันผู้เขียนใช้วิธีการอธิบายในทำนองเดียวกัน นิทานเวตาลทั้งสองฉบับใช้โวหารอธิบายดังนี้

- 3.3.1 การอธิบายตามลำดับขั้น
- 3.3.2 การอธิบายโดยการจำแนก
- 3.3.3 การอธิบายใช้ตัวอย่าง
- 3.3.4 การอธิบายโดยชี้เหตุและผลที่สัมพันธ์กัน

3.3.1 การอธิบายตามลำดับขั้น นิทานเวตาลทั้งสองฉบับมีการอธิบายตามลำดับขั้น แต่มีกลวิธีการอธิบายต่างกัันดังที่แสดงในตารางดังนี้

ตาราง 25 การเปรียบเทียบโวหารอธิบายตามลำดับขั้นในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา
การอธิบายตามลำดับขั้นโดยภาพรวม ดังเช่นการอธิบายวิธีการฝึกฝนสติปัญญาว่า “ชายหนุ่มคนนี้มีวิธีฝึกฝนปัญญาให้คมกล้า คือ เมื่อตื่นขึ้นเช้าก็คิดตั้งปัญหาถามตัวเองข้อหนึ่ง ซึ่งมีใจความลึกลับ แลตรีกตรองตอบ	การชี้แจงขั้นตอนทั้งหมดอย่างละเอียด ทำให้เห็นภาพ ดังที่อธิบายวิธีที่โยคีจะฆ่าพระราชาดริวิกรมเสนาว่า “ข้ากำลังจะออกจากร่างของมันเดี๋ยวนี้แล้วจงฟังคำแนะนำของข้าให้ดี มันจะเป็นประโยชน์

ตาราง 25 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แยมน์ดดา
ปัญหานั้นทุกขณะที่มีเวลาว่าง ข้อความที่ลึกลับและเอื่อยด ถ้าเกี่ยวกับปัญหานั้นก็นำเอามาตรีกตรองจนสิ้นเชิง และเมื่อได้ทำเช่นนั้นมาสองสามปีก็ควรเป็นที่เชื่อได้ว่า ชายหนุ่มคนนี้มีปัญญารุ่งโรจน์มาก" (เรื่องที่ 1 พระวัชรมุกฏ หน้า 42)	แก่พระองค์ไม่น้อย จงทำตัวเป็นปกติอย่ามีพิรุณเจ้าโยคีชาติชั่วนั้นจะเรียกข้าเข้าไปในศพนั่น และจะยกย่องให้เกียรติข้าในฐานะเครื่องบูชาญ อันเป็นที่ปรารถนาอย่างสูงสุด และเพื่อจะเอาพระองค์เป็นเครื่องสังเวยในฐานะมนุษย์เมธ (การบูชาญด้วยมนุษย์) มันจะกล่าวแก่พระองค์ว่า โอ ราชน จงทอดพระองค์ลงนอนบนพื้นดินแบบอัมภางคประดิษฐ์ คือ มีส่วนต่าง ๆ แปรอย่างแต่ละพื้นปฤถวี พอมันพูดอย่างนี้ พระองค์จะต้องกล่าวแก่มันว่า ท่านลองแสดงให้ข้าดูก่อนว่าเขาทำท่านั้นอย่างไร แล้วข้าจะทำตามแบบนั้นทุกประการ จากนั้นอ้ายโยคีทุศีลจะนอนคว่ำหน้าลงกับดิน และแสดงให้เห็นว่าทำอัมภางคประดิษฐ์เขากันอย่างไร ในช่วงเวลาดังกล่าวนี พระองค์จะต้องรีบพรมันให้คอขาดกระเด็นไปด้วยพระแสงดาบ แล้วพระองค์ก็จะได้รับรางวัลยอดปรารถนาที่มันอยากได้เป็นนักหนา นั่นคือ ตำแหน่งราชาแห่งวิทยาธร ขอพระองค์จงพอพระทัยในการที่เอามันเป็นเครื่องสังเวยสมปรารถนา ถ้าไม่ทำอย่างที่ข้าแนะ อ้ายโยคีตานติศีลจะเอาท่านเป็นเครื่องสังเวยของมัน และเพื่อป้องกันชีวิตของพระองค์ดังที่กล่าวมานี้ ข้าจึงจำเป็นต้องถ่วงเวลาพระองค์โดยให้เสด็จกลับไปกลับมาตามทางก่อนที่พระองค์จะผลิผลามไปเป็นเหยื่อมัน โดยไม่ได้คิดและป้องกันตัวเสียก่อน บัดนี้ได้เวลาแล้ว เสด็จไปเถิด ขอจงทรงพระเจริญ" (เรื่องที่ 24 จันทสิงห์ หน้า 238 – 239)

3.3.2 การอธิบายโดยการจำแนก นิทานเวตาลทั้งสองฉบับมีการอธิบายโดยการจำแนก แต่มีกลวิธีการอธิบายต่างกันดังที่แสดงในตารางดังนี้

ตาราง 26 การเปรียบเทียบโวหารอธิบายโดยการจำแนกในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของ ศักดิ์ศรี แยมน์ดดา

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของ ศักดิ์ศรี แยมน์ดดา
1. วิเคราะห์ทีละประเด็น โดยชี้เหตุผลอย่างสัมพันธ์ เช่น “เอ็งเป็นผีปัญญาตันไม่อาจเข้าใจได้ วีรพล นั้นมีหน้าที่จะสละชีวิตของตนให้แก่เจ้า ซึ่งมีกรุณาให้ลาภถึงเพียงนั้น บุตรชายของวีรพลจะขึ้นคำบิดานั้นไม่ได้เป็นอันขาด แลส่วนหญิงเมื่อใครฆ่ากันที่ไหนให้เห็นเป็นตัวอย่าง ก็ต้องฆ่าตัวเองเป็นธรรมดาตามนิสัยผู้หญิง แต่ทว่ารูปเสน่สนั้นทรงสละราชย์ของพระองค์ เพื่อประโยชน์แก่วีรพลผู้เป็นข้า แลไม่ติราดาชีวิตของพระองค์ แลราชสมบัติซึ่งเป็นของชนให้อยากมีชีวิต ยิ่งกว่าราคาทองฟางทองหนึ่งเลย เหตุตั้งนั้นกูจึงเห็นว่า การที่พระราชาทรงกระทำนั้นเป็นบุญ แลควรสรรเสริญยิ่งกว่าผู้อื่น” (เรื่องที่ 3 วีรพล หน้า 110-111)	1. วิเคราะห์ทีละประเด็น โดยชี้เหตุผลอย่างสัมพันธ์ เช่น “เจ้าอย่าพูดอย่างนั้นเลย ก็วีรพลนั้นเป็นคนตระกูลสูง จะอยู่ในครอบครัวใดก็ตาม ว่าตามจริงเขาต้องเป็นหัวหน้าที่มีความรับผิดชอบรวมทั้งลูกและเมียของเขาก็เช่นเดียวกัน ทุกคนถือเป็นหน้าที่อยู่แล้วที่จะต้องสละชีวิตเพื่อคุ้มครองพระราชาของตน ในกรณีที่เกิดขึ้นนี้ นอกจากวีรพลจะทำตามหน้าที่ที่ผูกพันกับพระราชแล้ว นางผู้เป็นภรรยานั้นเล่าก็เป็นหญิงประเสริฐที่เคารพรักสามียิ่งชีวิต หล่อนทำไปเพราะถือเป็นหน้าที่ว่าภรรยาจะต้องดำเนินรอยตามสามีด้วยใจภักดี ส่วนสัตตวร ผู้เป็นลูกนั้นเล่าก็เป็นเช่นเดียวกับพ่อและแม่ของตน ย่อมทำตามพ่อแม่ด้วยความรักและความผูกพัน โดยแนบแน่นเหมือนเส้นด้ายที่ตีขึ้นมาจากฝ้าย ฉะนั้น แต่พระราชาศุทรกะ เป็นเยี่ยมเหนือกว่าคนเหล่านั้นทุกคน เพราะพระองค์เป็นผู้พร้อมที่จะพลีชีวิตเพื่อคนรับใช้ของพระองค์ เป็นการเสียสละอย่างกล้าหาญที่พระเจ้าแผ่นดินไม่มีความจำเป็นจะต้องทำเช่นนั้นเลย” (เรื่องที่ 4 วีรพล หน้า 56)
2. การอธิบายโดยจำแนกด้วยการใช้เลขกำกับหน้าหัวข้อ หรือหลังข้อความ ดังตัวอย่าง ตัวอย่างที่ 1 การอธิบายโดยจำแนกเป็นข้อ ๆ ลงไปในเรื่อง โดยใช้เลขกำกับไว้หน้าข้อ “ฝ่ายมนัสวีพราหมณ์หนุ่ม เมื่อได้เข้าถึงพระองค์พระราชธิดาสมปรารถนา ดังนั้นก็คำนึงถึงลักษณะแห่งวิวาห์ทั้งแปดอย่าง คือ (๑) วิวาห์ลักษณะพราหมณ์ คือบิดายกลูกสาว	2. การอธิบายโดยใช้เลขกำกับหน้าหัวข้อ ตัวอย่างที่ 1 การอธิบายโดยจำแนกไว้ในเชิงอรรถท้ายหน้าเป็นข้อ ๆ และมีเลขกำกับหน้าข้อ การอธิบายโดยจำแนกดังกล่าวเป็นการขยายความในนิยามที่อยู่ตอนต้นของเชิงอรรถดังข้อความว่า “คานธรรพวิวาห์ แปลว่า แต่งงาน (หรือได้เสีย) กันเองด้วยความสมัครใจของชายและหญิง

ตาราง 26 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แยมั่นดดา
ให้แก่พราหมณ์ผู้รู้เวทโดยมิได้เรียกทรัพย์เป็นค่าตัวนาง (๒) วิวาหะโดยลักษณะเทวดา คือ บิดายกลูกสาวให้แก่พราหมณ์ผู้กระทำพิธีบูชายัญ เป็นค่าจ้างในการกระทำพิธีนั้น (๓) วิวาหะโดยลักษณะฤาษี คือ บิดายกลูกสาวให้แก่ชายซึ่งให้โค กระบือแก่บิดาคู่หนึ่งหรือสองคู่ (๔) วิวาหะโดยลักษณะประชาบดี คือ เมื่อบิดาแห่งหญิงยกบุตรให้แก่ชายแลกล่าวแก่คนทั้งสองว่า “เจ้าจงร่วมกันประพฤตินิธรรม” (๕) วิวาหะโดยลักษณะอสูร คือ เมื่อชายได้ให้ทรัพย์แก่ญาติแห่งหญิงจนเต็มທີ່ซึ่งจะให้ได้แล้ว บิดาหญิงยกบุตรให้เป็นภริยา (๖) วิวาหะโดยลักษณะรากษส คือ ชายแย่งหญิงได้ในการรบสู้กับผู้ปกครองของหญิง (๗) วิวาหะโดยลักษณะคนธรรพ์ คือ เมื่อหญิงกับชายได้กันเองโดยความเต็มใจทั้งสองฝ่าย (๘) วิวาหะโดยลักษณะปิศาจ คือ ชายลอบรักหญิงเมื่อเวลาหลับหรือเมา หรือสลบไม่มีสติ (มนุธรรมศาสตร์ ๓ : ๒๐ และต่อไป)” (เรื่องที่ 7 มนัสวี หน้า 172) ตัวอย่างที่ 2 จำแนกเป็นข้อ ๆ ด้วยการแสดงจำนวนเป็นตัวเลข “ชายคนที่ ๑ ก็เก็บกระดุกแห่งนางรวมเข้าเป็นหอขึ้นห้อยป่า แล้วประพฤติดัวเป็นไวเศษิก... ฝ่ายชายหนุ่มคนที่ 2 นั้นกวาดเอาเถาเถาที่เผาศพนางรวมกันเป็นหอแล้วก็ออกไปเข้าป่า ทำตัวเป็นวารีปรัสถ์...ฝ่ายชายหนุ่มคนที่ 3 นั้นบวชเป็นโยคีเที่ยวเร่ร่อนไปในที่ต่าง ๆ แลปฏิบัติตนตามควรแก่โยคีทุกประการ” (เรื่องที่ 6 มธุมาลดี หน้า 154 – 156)	ถือว่าเป็นการวิวาหะอย่างหนึ่งในแปดอย่างที่ใช้ได้แม้จะไม่เปิดเผยแก่สาธารณชนก็ตาม วิวาหะ 8 แบบ ได้แก่ 1. พราหมณ์วิวาหะ หมายถึงการแต่งงานที่ได้หมั้นกันเรียบร้อยด้วยทรัพย์ และมีการทำพิธีถูกต้องทางศาสนา 2. ไทววิวาหะ คือ การวิวาหะที่ฝ่ายพ่อแม่ยกลูกสาวให้แก่พระผู้ทำพิธีในฐานะที่ใช้เป็นของแทนค่าจ้าง 3. อารชวิวาหะ คือ การวิวาหะที่มีสินสอดเป็นแม่โคหรือพ่อโค 4. ปราชาปัตยวิวาหะ คือ การวิวาหะซึ่งฝ่ายพ่อแม่ยกลูกสาวให้เจ้าบ่าวโดยไม่เรียกครองค่าสินสอดใด ๆ 5. คานธรรพวิวาหะ (คานธรววิวาห) คือการวิวาหะด้วยความพึงพอใจของทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ที่จะได้เสียกันเองโดยไม่ต้องขอความยินยอมของฝ่ายหญิง 6. อาสุรวิวาหะ คือการวิวาหะโดยการซื้อขายเหมือนสินค้า 7. รากษสวิวาหะ คือการวิวาหะที่ใช้วิธีตีชิงหรือปล้นเอาโดยพลละกำลัง 8. ไปศาจวิวาหะ คือการวิวาหะโดยการลักหลับผู้หญิง วางยานอนหลับหรือมอมเมาสุรา” (เรื่องที่ 7 มนสวามิน หน้า 142) ตัวอย่างที่ 2 อธิบายโดยจำแนกเป็นข้อ ๆ ด้วยการแสดงจำนวนเป็นตัวหนังสือ “พราหมณ์หนุ่มคนหนึ่งสร้างกระท่อมน้อยขึ้นตรงที่ใกล้ เอาเถาเถาอันการของนางมาไปรยลงบนเตียง และนอนทับบนพื้น เขายังชีพไปวันหนึ่ง ๆ ด้วยการถือกะลาขออาหารกินตามมีตามเกิด พราหมณ์คนที่สองรวบรวมกระดุกของนางเอาไปทิ้งในแม่น้ำคงคาอันศักดิ์สิทธิ์ ส่วนพราหมณ์คนที่สามถือเพศเป็นโยคีท่องเที่ยวพเนจรไปยังดินแดนต่าง ๆ” (เรื่องที่ 2 มันทารวดี หน้า 31)

ตาราง 26 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา
ตัวอย่างที่ 3 อธิบายโดยใช้เลขหนึ่งกำกับไว้ หลังข้อความ “ไวเศษิกถือศีลเว้นบาปใหญ่ทั้ง ๘ อย่างคือ กินกลางคืน ๑ ขำชีวิต ๑ กินผลไม้เกิดบนต้น มียาง หรือกินฟักทอง หรือหน่อไม้ไผ่ ๑ กิน น้ำผึ้งหรือเนื้อสัตว์ ๑ ลักทรัพย์ของผู้อื่น ๑ ข่มขืนหญิงมีสามี ๑ กินดอกไม้ หรือเนยเหลว หรือเนยแข็ง ๑ บุกาเทวดาในศาสนาอื่น ๑” (เรื่องที่ 6 มรุมลดี หน้า 154 – 155) ตัวอย่างที่ 4 จำแนกประเภทเป็นข้อ ๆ โดยการ แสดงจำนวนข้อเป็นตัวหนังสือ และใช้ความ เปรียบและใช้การขยายความในแต่ละประเภท เช่น จำแนกประเภทบิดา ดังตัวอย่าง “พ่อทั้งหลายแบ่งเป็นสามประเภท แต่ถ้าจะ กล่าวการจำแนกประเภทแห่งแม่ก็ฉันเดียวกัน / พ่อประเภทที่หนึ่ง เป็นคนชนิดที่กล่าวได้โดย อุปมาว่า มือกว้างสามศอก มีใจกว้างตาม ขนาดแห่งอก พ่อชนิดนี้เป็นคนใจดี ชอบสนุก เอาใจลูก มักจะจน แต่ลูกรักเหมือนเทวดา / พ่อประเภทที่สองอกกว้างเพียงศอกคืบ มี ใจแคบเข้ามาตามส่วนแห่งอก พ่อชนิดนี้ถ้า ได้ยินข้าพเจ้าพูดดังที่พระองค์ได้ยินอยู่เดี๋ยวนี้ ก็คงจะคิดในใจว่าอายตัวนี้มันพูดถูก กูจะจำคำ ของมันเป็นคติ ลองดูว่าจะเป็นผลอย่างไรบ้าง คิดดังนั้นแล้วก็กลับไปบ้านปฏิบัติการเอาใจลูก เป็นขนานใหญ่ แต่ไม่ซ้าก็กลับเป็นไปอย่างเก่า เพราะความเที่ยงใจไม่มี / พ่อประเภทที่สาม เป็นคนอกกว้างศอกเดียวไม่มีเศษ สมมุติเป็น ที่สุดแห่งความแคบ แลใจก็ได้ขนาดกันกับอก พระองค์ผู้เป็นพระราชาธิบดีอันสูงสุด เป็น ตัวอย่างพ่ออกศอกเดียว คือ ประเภทที่สามนี้” (เรื่องที่ 2 พระรามเสน หน้า 66)	

ตาราง 26 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา
3. การอธิบายโดยการจำแนกด้วยการซ้ำปฏิเสธ แยกการละเว้นในแต่ละข้อ และขยายข้อแม้ในแต่ละอย่างโดยกล่าวเงื่อนไขเพียงครั้งเดียว นอกนั้นมีการละความแล้ว แจกแจงคำสอนต่อไป โดยไม่มีคำแสดงข้อ เช่น “อนึ่งศีลทั้ง ๔ คือ ไม่กล่าวเท็จ ไม่กินเนื้อสัตว์ ไม่ขโมย ไม่ดื่มน้ำเมา ไม่มีภริยานั้น ต้องถือมั่นเป็นนิตย์ / ทรัพย์ทั้งหลายจะมีไม่ได้ เว้นแต่ผ้าพันกาย ผ้าเช็ดปาก ภาชนะสำหรับรับทานคืออาหาร แลเสื่อสำหรับกวาดดิน ด้วยเกรงจะเหยียบสัตว์มีชีวิตเท่านั้น / อนึ่งอาจารย์ไวเศษิกสอนให้ศิษย์ไม่ใส่ใจในทางที่นอกหลักของตน ให้กลัวความทุกข์ในภพหน้า ให้รับทานจากผู้อื่นไม่เกินที่จะพอเป็นอาหารชั่ววันเดียว ไม่ให้กินอาหารที่เกี่ยวกับชีวิตสัตว์ แลให้ทำคุณต่อคนทั้งหลาย” (เรื่องที่ 6 มธุมาลตี หน้า 154 – 155)	3. ฉบับนี้ไม่ปรากฏการอธิบายโดยการจำแนกด้วยการซ้ำปฏิเสธในแต่ละข้อ และขยายข้อแม้ในแต่ละอย่างโดยกล่าวเงื่อนไขเพียงครั้งเดียว แล้วแจกแจงรายละเอียด โดยไม่มีคำแสดงข้อ

3.3.3 การอธิบายโดยใช้ตัวอย่าง นิทานเวตาลทั้งสองฉบับมีการอธิบายโดยใช้ตัวอย่าง แต่มีกลวิธีการอธิบายต่างกันดังที่แสดงในตารางดังนี้

ตาราง 27 การเปรียบเทียบโวหารอธิบายโดยใช้ตัวอย่างในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา
1. การอธิบายโดยนำเรื่องวรรณคดีมาเป็นอุทาหรณ์เปรียบเทียบให้เข้าใจถึงสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น “การลือว่าชั่วนั้นถึงจะเป็นการใส่ไคล้ ก็ยังให้โทษแก่ผู้ถูกลือได้ แม้นคนมีเกียรติโด่งดังยังไม่พ้นโทษแห่งความลือเท็จ พระรามต้องสละนางสีดา เพราะความเลื่องลือว่าชั่วหรือมิใช่ เมื่อการเป็นเช่นนี้ ข้าจะควรทำประการใด” (เรื่องที่ 8 ทิรมะทรรคิน หน้า 190)	1. การอธิบายโดยนำเรื่องวรรณคดีมาเป็นอุทาหรณ์เปรียบเทียบให้เข้าใจถึงสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น “คำกล่าวอันไร้สัจจะนี้ได้ทิ่มแทงหัวใจของข้าให้เจ็บแปลบ เช่นเดียวกับมหาบุรุษและรัฐบุรุษทั้งหลายต้องถูกทิ่มตำให้ทนทุกข์มาแล้ว ก็เรื่องนินทาฉาวโฉ่อย่างนี้ไซ้โหมเล้าที่ ทำให้พระรามต้องเนรเทศพระแม่เจ้าสีดาไปโดยนางหาความผิดมิได้ ก็ในกรณีของข้านี้จะให้ข้าทำอย่างไรเล่า” (เรื่องที่ 12 ทิรมะทรรคิน หน้า 105)

ตาราง 27 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของ ศักดิ์ศรี แยมันดดา
2. การอธิบายที่ชี้แจงให้เข้าใจข้อเท็จจริง โดยไม่ได้ยกตัวอย่างโดยตรงแต่เป็นการยกสถานการณ์ทั่วไปมาสนับสนุนความคิดซึ่งมีลักษณะชี้ให้เห็นเหตุผล ดังข้อความว่า “ความรักเป็นของมีอำนาจยิ่งยวด แม้บุรุษผู้ทรงไว้ซึ่งอำนาจก็ไม่พ้นความขมขื่นแห่งความรักไปได้ / ชายบางคนมียศมีเกียรติ มีทรัพย์และมีคุณความดีทุกประการ เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งความเป็นไทยแก่ตน จะประพฤติอย่างไร ประพฤติได้ที่ไม่ผิดคลองธรรม จะทำอะไรทำได้ที่ไม่ผิดกฎหมาย / ชายเช่นนี้จะเลือกมิตรเลือกสหายก็เลือกได้ตามใจชอบ หรือเมื่อเลือกไม่ได้ดังนึก ก็คงจะเป็นด้วย ฝ่ายโน้นปราศจากลักษณะที่จะเป็นเพื่อนสนิทกันได้ ไม่มีอันใดเป็นเครื่องเสื่อมเสียความเป็นไทยแก่ตน / ชายที่มีอิสระเช่นนี้เมื่อความรักเข้ามาครอบงำก็กลับกลายหมด ความเป็นไทยแก่ตนก็เสื่อมถอย เพราะหัวใจไปถูกมัดตรึงตราเสียแล้ว แม้คนที่ไม่กลัวเทวดา และไม่เกรงเดชพระอินทร์ เพราะไม่ได้ทำอะไรที่พระสวรรคบดีจะตำหนิโทษได้ก็กลับกลัวสตรีตัวนิดเดียว ซึ่งเป็นที่รักของตน ไม่ใช่เพราะหญิงมีอำนาจวาสนายิ่งกว่าเทวดาแลพระอินทร์ เป็นเพราะตกเป็นทาสแห่งความรัก หัวใจถูกโซ่ล่ามไว้แน่นหนา ตัวเป็นไทยใจเป็นทาสเสียแล้ว” (เรื่องที่ 8 ทิระมะทรนาค หน้า 195)	2. ฉบับนี้ไม่ปรากฏการอธิบายที่ชี้แจงให้เข้าใจข้อเท็จจริง

3.3.4 การอธิบายโดยชี้เหตุและผลที่สัมพันธ์กัน นิทานเวตาลทั้งสองฉบับใช้การอธิบายโดยชี้เหตุและผลที่สัมพันธ์กัน ดังที่แสดงในตารางต่อไปนี้

ตาราง 28 การเปรียบเทียบโวหารอธิบายโดยชี้เหตุและผลที่สัมพันธ์กันในนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา
1. อธิบายเหตุผล โดยกล่าว<u>ผลก่อนเหตุ</u>และมีการวิพากษ์วิจารณ์ผู้หญิง ดังข้อความว่า “สิ่งใดเกิดแล้ว สิ่งนั้นย่อมเกิดแล้ว จะแก้ให้กลับไม่เกิดนั้นไม่ได้ ข้าพเจ้าคิดเกรงมาแต่แรกแล้วว่า พระราชกุมารีทรงปัญญาหลักแหลมนัก คงจะทำอะไรชนิดนี้เป็นแน่ เพราะคนเราไม่มีใครจะทำอะไรผิด จะทำอะไรโง่ ๆ จะทำอะไรนอกคอกเหมือนหญิงสาวมีปัญญา แม้จะทำการที่มีโทษ ก็ทำให้สนิทสนมไม่ได้ ข้าพเจ้าขออยู่ห่างไกลปัญญาหญิง ขออยู่กับความโง่เขลาจึงจะเป็นสุข” (เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ หน้า 57)	1. อธิบายเหตุผล โดยกล่าว<u>เหตุก่อนผล</u> แล้วขยายความด้วยสาเหตุที่ชัดเจนขึ้นก่อนกล่าวผลซ้ำอีกครั้ง เช่น “บุตรมนตรีจึงอธิบายว่า ความจริง ก็คือ นางผู้เป็นที่รักของพระองค์รู้ว่า ข้าเป็นคนมีปัญญา เพราะสามารถตีปัญหาของนางออกทุกอย่าง นางจึงส่งอาหารใส่ยาพิษมาให้ข้ากิน ที่นางทำเช่นนี้ก็เพราะนางรักพระองค์มากเหลือเกิน นางต้องการให้พระองค์รักนางอย่างสุดจิตสุดใจ และนางเห็นว่า トラบใดที่ข้ายังมีชีวิตอยู่ข้าอาจเป็นก้างขวางคอนาง และอาจจะยุยงพระองค์ให้เห็นห่างจากนางเมื่อไรก็ได้ นางจึงคิดจะฆ่าเสีย มิให้ข้านำพาพระองค์เสด็จกลับพระนคร” (เรื่องที่ 1 พระวัชรมกุฎ หน้า 43)
2. การอธิบายโดยชี้เหตุและผลที่ละประเด็น ตัวอย่างที่ 1 การอธิบายเหตุผลที่ละประเด็น โดยที่มีสาเหตุและผลหลายประการสลับกันไปจะกล่าวเหตุก่อนผล ซึ่งเหตุผลที่ให้ทีละประเด็นอาจเป็นเหตุผลเฉพาะตัวของผู้อธิบายไม่ใช่เหตุผลทั่วไป เช่น “เอ็งโง่แล้วยังดื้อด้วย ชายคนที่ 1 นั้นเก็บกระดูกของนางรักษาไว้ จึงอยู่ในตำแหน่งเสมอ ลูก ไม่ควรได้นางเป็นภรรยา ชายคนที่ 3 ได้ชุบนางให้คืนชีวิต คือให้ชีวิตแก่นางจึงอยู่ในตำแหน่งบิดาไม่ควรได้นางเป็นภรรยา ส่วนชายคนที่ 2 นั้นเป็นแต่เพียงเก็บเก้าถ่านไว้ จึงควรได้เป็นผัวนาง คำอธิบายเช่นนี้จะทะลุความโง่ของเอ็งเข้าไป ทำให้เอ็งเข้าใจได้หรือยัง” (เรื่องที่ 6 มธุมาลตี หน้า 160)	2. การอธิบายโดยชี้เหตุและผลที่ละประเด็นดังตัวอย่าง ตัวอย่างที่ 1 การอธิบายเหตุผลที่ละประเด็น โดยทีละประเด็นแรกกล่าวผลเพียงอย่างเดียว ส่วนประเด็นที่ 3 กล่าวผลก่อนเหตุ ซึ่งเหตุผลที่ให้ทีละประเด็นอาจเป็นเหตุผลเฉพาะตัวของผู้อธิบาย เช่น “ชายคนที่ร้ายมนตร์ทำให้นางคืนชีวิตขึ้นมา นั้น ถึงแม้เขาจะต้องใช้ความสามารถและลำบากลำบากปานใด ก็ควรจะเป็นพ่อของนางเท่านั้น และพราหมณ์คนที่เอาอัฐิของนางไปสู่แม่น้ำคงคา ก็ควรจะเป็นลูกของนางอย่างเดียว ส่วนพราหมณ์ที่เก็บเก้าถ่านของนางและคงอยู่ที่ป่าช้าถึงกับสร้างที่อยู่ตรงที่เผาศพนางและบำเพ็ญตบะเพื่อนางนั้นต่างหาก ควรจะ

ตาราง 28 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดา
ตัวอย่างที่ 2 การอธิบายให้เหตุผลที่ละประเด็น จะชี้แจงให้เห็นถึงเหตุและผล โดยกรณีที่มี ผลเพียงประการเดียว จะกล่าวผลก่อนเหตุ แล้วจะขยายความถึงสาเหตุให้เข้าใจที่ละ ประเด็น เช่น “ชายทั้งปวงที่มีลูกสาว อาจกระทำผิดเป็น ข้อใหญ่ได้สองทาง คือ ระมัดระวังน้อยไปทาง หนึ่ง ระมัดระวังมากไปทางหนึ่ง พ่อแม่ บางจำพวกคอยจ้องดูลูกสาวมิให้คลาดตา ไปเลย คอยสงสัยว่าลูกสาวมีความคิดชั่วร้าย ในใจอยู่เป็นนิตย์ พ่อแม่ชนิดนี้มักจะเขลา แล เพราะเขลาจึงแสดงความสงสัยให้ลูกเห็น เมื่อ ลูกเห็นว่าสงสัยว่าคิดชั่วก็เสมอกับยุ เพราะ หญิงสาวย่อมมีมานะโดยความคิดดี ๆ ว่า เรา จะทำชั่วโดยเร็วให้สมกับโทษที่เราได้รับอยู่แล้ว ในเวลานี้เรายังไม่ได้ทำชั่วอะไรเลย แต่ก็ได้รับ โทษเสมอกับว่าได้ทำชั่วมาช้านาน ความ สำราญแห่งการทำชั่วนั้นเรายังไม่ได้รับ ได้รับ แต่ทุกข์แห่งความทำชั่ว ไหน ๆ ก็ได้รับทุกข์ แล้ว เราจะทิ้งความสำราญเสียทำไมเล่า เรา ต้องรีบทำชั่วทันที เพราะเราได้ทุกข์มานานแล้ว เมื่อคิดดังนี้แล้วก็ประพฤติกการเป็นโทษต่าง ๆ ที่พ่อแม่ไม่อาจรู้เห็น เพราะพ่อแม่จนถึงจะ ระมัดระวังอย่างไรลูกสาวก็คงหลบหลีกได้เสมอ พ่อแม่จะนั่งจ้องอยู่วันยังค่ำคืนยังรุ่งไม่ได้ ต้องมี เวลาหลับตาลงบ้าง พ่อแม่อีกประเภทหนึ่งทำผิดในทางที่ ระมัดระวังลูกสาวน้อยไป คือ ไม่ระมัดระวังเสีย	ได้เป็นสามีของนางโดยแท้ เพราะเขาอยู่กับนาง ตลอดเวลา มิได้ทอดทิ้งนางไปไหน แสดง ความรักอันเต็มด้าต่อนางแม้เพียงนอนบนเก้าอี้ ของนางโดยมิได้รังเกียจ” (เรื่องที่ 2 มันทารวดี หน้า 33-34)

ตาราง 28 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แยมันดดา
เลย ปล่อยให้ลูกนั่งเล่นอยู่เปล่า ๆ ไม่มีอะไร ทำเสมอกับฝึกหัดให้ชี้เกียจ แลเพาะพืชความ ชั่ว ปล่อยให้คบกับคนซึ่งมีความคิดบาป คือ ให้โอกาสให้ปฏิบัติเป็นโทษ หญิงสาวซึ่งบิดา มารดาปล่อยตามอำเภอใจเช่นนี้ มักจะเดินเข้า สู่บ่วงซึ่งผู้มีเจตนาชั่ววางดักไว้ แลประพฤติดัว เป็นโทษด้วยประการต่าง ๆ เพราะความไม่ ระมัดระวังตัว แลเพราะความล่อลวงของผู้มี เจตนาชั่ว อันเป็นชนจำพวกซึ่งมีความเพียร ยิ่งกว่าผู้มีเจตนาดี” (เรื่องที่ 2 พระรามเสน หน้า 84) ตัวอย่างที่ 3 การให้เหตุผลที่ละประเด็น ยังมี การแสดงทัศนะภายหลังด้วย เช่น “มนัสวีคำนึงถึงลักษณะวิวาห์ทั้งแปดนี้ เห็นว่าลักษณะคนธรรพ์เป็นลักษณะที่เหมาะสม กว่าอย่างอื่น / เพราะพระราชธิดาเป็นนาง สูงศักดิ์มีพระชนมายุสมควรแก่การวิวาห์แล้ว / แลมีอำนาจโดยธรรมเนียมที่จะร้องขอให้ พระราชบิดาอำนาจการสุมพร เมื่อพระราช ธิดาได้เลือกพระสามีตามแบบอย่างซึ่งพระราม พระอรชุน พระนล เป็นต้น ได้พระราชธิดาแห่ง กษัตริย์ทรงนามเลื่องลือมาเป็นชายา / การที่ มนัสวีพราหมณ์หนุ่มนี้เอาพระนามกษัตริย์ ทรงเกียรติในโบราณกาลมาเข้าแฉกกับตนเอง เช่นนี้ ก็แสดงความกำเริบในใจมิใช่น้อย แต่ ความคิดอีกเหิมเช่นนั้น เป็นอาการของผู้ที่ กำลังจะได้ลูกสาวพระราชธิดาเป็นภรรยา” (เรื่องที่ 7 มนัสวี หน้า 172) 3. การอธิบายโดยการเชื่อมโยงเหตุผล กล่าวถึง เหตุและผลที่เกิดต่อเนื่องมาจากการเชื่อมโยง สิ่งตรงข้ามให้สัมพันธ์กัน เช่น “ความรู้สึกซึ่งหญิงมีต่อชายนั้นมีสามอย่าง อย่างที ๑ คือ ความรัก อย่างที ๒ คือ ความ เกลียด อย่างที ๓ คือ ความเฉย ๆ ไม่รักไม่	3. ฉบับนี้ไม่ปรากฏการอธิบายโดยการเชื่อมโยง เหตุผล

ตาราง 28 (ต่อ)

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส.	นิทานเวตาลฉบับของศกดิ์ศรี แยมันดดา
เกลียด / ความรู้สึกประเภทที่ ๑ คือความรักนั้น อ่อนที่สุดและเคลื่อนย้ายที่สุด หญิงอาจจะตกสู่ ความรักง่ายเท่าตกจากความรัก อธิบายว่า ประเดี๋ยวอย่างนั้นประเดี๋ยวอย่างนี้ จะเอาแน่ ไม่ได้ / ส่วนความเกลียดนั้นเป็นของคู่กันกับ ความรัก ชายมีปัญญอาจเปลี่ยนความเกลียด ให้เป็นความรักได้เสมอ แลความรักซึ่งเกิดแต่ ความเกลียดนั้นมักจะอยู่ทนกว่าความรักล้วนๆ/ ส่วนความเฉย ๆ คือความไม่เกลียดไม่รักนั้น ชายผู้ชำนาญในลีลาศาสตร์ย่อมเปลี่ยนความ เฉย ๆ ให้เป็นความเกลียดได้เสมอ แลเมื่อ เปลี่ยนเป็นความเกลียดแล้ว ก็อาจเปลี่ยนเป็น ความรักได้อีกชั้นหนึ่ง / ดังนี้ประเภทความรู้สึก ทั้ง 3 ก็ลงรอยเดียวกัน” (เรื่องที่ 2 พระรามเสน หน้า 88)	

นอกจากนี้ยังมีอีกลักษณะที่แตกต่างกันระหว่างทั้งสองฉบับ คือ ฉบับหนึ่งไม่มีปรากฏ อีกฉบับมี
ปรากฏ ได้แก่ การอธิบายโดยการอ้างอิง เป็นการชี้แจงรายละเอียดบางประการให้เข้าใจง่าย โดยการยก
คัมภีร์ หลักธรรมมาอธิบาย ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้มีใช้ในฉบับของ น.ม.ส. เพียงฉบับเดียว

4. การแสดงน้ำเสียง

เมื่อเปรียบเทียบการใช้เสียง ปรากฏว่านิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. ได้เพิ่มน้ำเสียงของท่าน
2 ลักษณะ คือ น้ำเสียงยั่วล้อ และน้ำเสียงเสียดสีประชดประชัน ส่วนนิทานเวตาลฉบับของศกดิ์ศรี แยมันดดา
มีน้ำเสียงยั่วล้อและน้ำเสียงเห็นใจตัวละคร แต่อาจไม่ใช้น้ำเสียงของศกดิ์ศรี แยมันดดา เนื่องจากท่านแปลโดย
ตรงจากต้นฉบับเดิม จึงเป็นน้ำเสียงของผู้เขียนที่แปลมา

บทที่ 5

บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การเปรียบเทียบท่วงทำนองการแต่งนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. กับฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา ศึกษาตามจุดมุ่งหมาย ขอบเขตและมีวิธีการศึกษาดังนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

เพื่อศึกษาเปรียบเทียบท่วงทำนองการแต่งของนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และนิทานเวตาล ปัญจวิงสติดีฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา

วิธีการดำเนินการวิจัย

ศึกษาเปรียบเทียบท่วงทำนองการแต่งนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. และท่วงทำนองการแต่งนิทานเวตาลปัญจวิงสติดีฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา ในด้านวิธีการดำเนินเรื่องและการใช้ภาษา ซึ่งแยกย่อยเป็นการสรรคำใช้ การใช้ประโยค การใช้โวหาร และการแสดงน้ำเสียง โดยวิเคราะห์ประเด็นย่อย ๆ ในแต่ละฉบับ แล้วนำสิ่งที่วิเคราะห์มาเปรียบเทียบ

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. มีจำนวน 10 เรื่อง พระราชนิพนธ์โดยกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ทรงแปลและเรียบเรียงมาจากต้นฉบับภาษาอังกฤษ Vikram and the Vampire or Tales of Hindu Devilry ของ Sir Richard F. Burton 9 เรื่อง เรื่องที่ 8 แปลจากกถาสัตตสารฉบับอังกฤษของ C.H. Tawney มีการแทรกความคิดเห็น แสดงน้ำเสียงยั่วล้อในบางประเด็น

นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตตามี 25 เรื่อง แปลมาจากต้นฉบับวรรณคดีสันสกฤตเรื่องเวตาลปัญจวิงสติของโสมทเวะ ซึ่งเป็นเรื่องแทรกอยู่ในกถาสัตตสาร ศักดิ์ศรี แย้มนัตตาแปลตามต้นฉบับโดยตรงทั้ง 25 เรื่อง

วิธีการแปลที่ต่างกันดังกล่าว มีส่วนทำให้ท่วงทำนองการแต่งต่างกันด้วย

ผลการศึกษาเปรียบเทียบท่วงทำนองการแต่งนิทานเวตาลทั้งสองฉบับ กล่าวสรุปเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. วิธีการดำเนินเรื่อง พบว่ามีลักษณะร่วมกันทางโครงเรื่องหลัก กล่าวคือ นิทานเวตาลทั้งสองฉบับ เริ่มต้นโครงเรื่องหลักด้วยการให้พระวิกรมมัททยไปจับเวตาลที่ต้นโอศอก แล้วเวตาลก็เล่าเรื่องย้อนตอนจบมีการโต้ตอบระหว่างเวตาลกับพระวิกรมมัททย โดยเวตาลตั้งปัญหาถามพระวิกรมมัททย เมื่อพระวิกรมมัททยตรัสตอบ เวตาลก็จะกลับไปต้นโอศอก ทำให้พระวิกรมมัททยต้องเสด็จตามไปจับเวตาล จนกระทั่งถึงเรื่องสุดท้ายพระวิกรมมัททยไม่ตรัสตอบ จึงจับเวตาลได้

การเปิดเรื่อง

การเปิดเรื่องเหมือนกัน นิทานเวตาลทั้งสองฉบับเปิดเรื่องโดยกล่าวถึงตัวละครเอกเหมือนกัน 3 เรื่อง ได้แก่ เรื่องที่ 3, 7, 8

การเปิดเรื่องต่างกัน นิทานเวตาลทั้งสองฉบับเปิดเรื่องต่างกันในลักษณะตรงข้ามกันทั้งหมด 7 เรื่อง ดังนี้

เรื่องที่ 1, 4, 5, 9, 10	{	ฉบับของ น.ม.ส. เปิดเรื่องโดยเริ่มกล่าวถึงตัวละครเอกก่อน
		ฉบับของ ศักดิ์ศรี แยมน์ดดา เปิดเรื่องโดยเริ่มกล่าวถึงสิ่งอื่นหรือตัวละครอื่นก่อน
เรื่องที่ 2, 6	{	ฉบับของ น.ม.ส. เปิดเรื่องโดยกล่าวถึงสิ่งอื่นหรือตัวละครอื่นก่อน
		ฉบับของ ศักดิ์ศรี แยมน์ดดา เปิดเรื่องโดยกล่าวถึงตัวละครเอกก่อน

การลำดับความ นิทานเวตาลทั้งสองฉบับลำดับความส่วนใหญ่ตรงกัน มีที่ต่างกันในระยะเยียดเพียงเล็กน้อยจำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ เรื่องที่ 1, 3, 7, 9, 10 โดยฉบับของ น.ม.ส. มีเหตุการณ์ย่อย ๆ ปรากฏสลับที่กับฉบับของ ศักดิ์ศรี แยมน์ดดา

การปิดเรื่อง นิทานเวตาลทั้งสองฉบับมีวิธีการปิดเรื่องเหมือนกัน 2 แบบ คือ จบแบบคลี่คลายโดยสมบูรณ์ และจบแบบให้แง่คิด

ทั้งสองฉบับปิดเรื่องแบบคลี่คลายโดยสมบูรณ์ 5 เรื่อง ได้แก่ เรื่องที่ 1, 3, 4, 5, 8

ทั้งสองฉบับปิดเรื่องแบบให้แง่คิด 4 เรื่อง ได้แก่ เรื่องที่ 6, 7, 9, 10

ส่วนเรื่องที่ 2 มีวิธีการปิดเรื่องต่างกัน กล่าวคือ ฉบับของ น.ม.ส. จบแบบให้แง่คิด ส่วนฉบับของ ศักดิ์ศรี แยมน์ดดา จบแบบคลี่คลายโดยสมบูรณ์

2. การใช้ภาษา พิจารณาจากการเลือกสรรคำมาใช้ การใช้ประโยค การใช้โวหาร และการแสดงน้ำเสียง

2.1 การสรรคำใช้ มีทั้งส่วนที่เหมือนกัน และต่างกันดังนี้

2.1.1 ส่วนที่เหมือนกัน สรุปได้ 5 ลักษณะ ได้แก่ การใช้คำเฉพาะ การใช้คำที่เหมาะสมกับเหตุการณ์ การใช้คำเรียก การอธิบายศัพท์ การหลากคำ การสรรคำใช้ทั้ง 5 ลักษณะนี้เหมือนกันในลักษณะรวม แต่มีความต่างกันเล็กน้อยในจุดย่อยของแต่ละลักษณะ

2.1.1.1 การใช้คำเฉพาะ นิทานเวตาลทั้งสองฉบับใช้คำที่มีความหมายต่างไปจากทั่วไป

2.1.1.2 การใช้คำที่เหมาะสมกับเหตุการณ์ นิทานเวตาลทั้งสองฉบับใช้คำที่มีความหมายใกล้เคียงกันมาซ้อนกันเพื่อเพิ่มความหมาย นอกจากนี้ นิทานเวตาลฉบับของ ศักดิ์ศรี แยมน์ดดา ยังใช้คำขยายมาประกอบให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ยิ่งขึ้น

2.1.1.3 การใช้คำเรียก นิทานเวตาลทั้งสองฉบับใช้คำเรียกเหมือนกัน ต่างกันในการเลือกคำเรียกที่ใช้หน้าหน้าชื่อตัวละคร และคำที่ใช้แทนตัวละคร

2.1.1.4 การอธิบายศัพท์ นิทานเวตาลทั้งสองฉบับอธิบายศัพท์ โดยให้คำแปลศัพท์ บางแห่งใช้การทำเชิงอรรถท้ายหน้า และ/หรืออธิบายไว้ในวงเล็บท้ายศัพท์

2.1.1.5 การหลากคำ นิทานเวตาลทั้งสองฉบับมีวิธีการหลากคำในทำนองเดียวกัน 4 วิธี คือ การหลากคำด้วยคำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน การหลากคำด้วยคำที่มีความหมาย

ตรงกัน การหลากคำด้วยคำที่เปลี่ยนไปตามสถานการณ์ในเรื่อง และการหลากคำโดยใช้นามต่าง ๆ ของเทพเจ้า

2.1.2 ส่วนที่ต่างกัน นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. ใช้คำหรือสำนวนเก่าซึ่งบางคำไม่ใช้แล้วในปัจจุบัน บางคำมีที่ใช้อยู่บ้างในงานประพันธ์ และมีการสร้างคำใหม่ โดยอาศัยแนวเทียบจากคำเดิม ส่วนนิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แยมน์ดดาไม่ปรากฏลักษณะดังกล่าว

2.2 การใช้ประโยค เมื่อเปรียบเทียบนิทานเวตาลทั้งสองฉบับ พบว่ามีการใช้ประโยคหลายประเภท มีทั้งส่วนที่เหมือนกันและต่างกันดังนี้

2.2.1 ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความ นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. ใช้ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความ 4 แบบ ได้แก่ ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความโดยการกล่าวต่างจากเดิม ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความลักษณะเน้นย้ำ ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความในลักษณะขยายความ และประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความในลักษณะเหตุผล

นิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แยมน์ดดาปรากฏลักษณะประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความ 2 แบบ คือ ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความโดยการกล่าวต่างจากเดิม และประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความลักษณะเน้นย้ำ

แม้ว่านิทานเวตาลทั้งสองฉบับจะใช้ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความร่วมกัน 2 แบบ แต่มีข้อแตกต่างในรายละเอียด ดังนี้

2.2.1.1 ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความโดยการกล่าวต่างจากเดิม ฉบับของ น.ม.ส. ใช้ถ้อยคำที่เป็นปฏิเสธหรือกล่าวกลับกัน ส่วนฉบับของศักดิ์ศรี แยมน์ดดาใช้ถ้อยคำที่มีส่วนขยาย และใช้ถ้อยคำที่เป็นความเปรียบ

2.2.1.2 ประโยคซ้ำคำหรือซ้ำความลักษณะเน้นย้ำ ฉบับของ น.ม.ส. กล่าวเน้นย้ำคำหรือความไว้ในตอนต้นของประโยค ฉบับของศักดิ์ศรี แยมน์ดดาเน้นย้ำคำในที่อื่น

2.2.2 ประโยคสรุปความ นิทานเวตาลทั้งสองฉบับใช้ประโยคสรุปความ 2 แบบ คือ แบบมีคำสรุป และแบบไม่มีคำสรุป มีที่ต่างกันรายละเอียด ดังนี้

2.2.2.1 ประโยคสรุปความแบบมีคำสรุป นิทานเวตาลของ น.ม.ส. สรุปโดยใช้คำรวมซึ่งปรากฏตอนต้น หรือตอนท้ายของข้อความ และการสรุปโดยใช้คำบอกจำนวนทั้งตอนต้นและตอนท้ายของข้อความ หรือเฉพาะตอนท้าย ส่วนฉบับของศักดิ์ศรี แยมน์ดดาสรุปโดยใช้คำรวมเฉพาะตอนท้ายของข้อความเท่านั้น และสรุปโดยใช้คำบอกจำนวนไว้ตอนต้นหรือตอนท้ายของข้อความ

2.2.2.2 ประโยคสรุปความแบบไม่มีคำสรุป ฉบับของ น.ม.ส. ใช้ประโยคสรุปความแบบไม่มีคำสรุปด้วยการกล่าวขัดความ ใช้คำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ กล่าวสรุปเหตุผลทั้งหมด และใช้คำเชื่อมแยกความต่างตอนก่อนสรุปรวมความ ฉบับของศักดิ์ศรี แยมน์ดดาใช้ประโยคสรุปความแบบไม่มีคำสรุปด้วยการสรุปรวม

2.2.3 ประโยคขนานความ พบว่ามีการใช้ประโยคขนานความ 4 ลักษณะ ได้แก่ ประโยคขนานความที่มีลักษณะคู่ขนาน ลักษณะเป็นเหตุผล ลักษณะสมมูลในเนื้อความ และลักษณะเป็นเงื่อนไข

นิทานเวตาลทั้งสองฉบับใช้ประโยคขนานความ 2 ลักษณะแรกเหมือนกันโดยรวม ต่างกันในรายละเอียด ดังนี้

2.2.3.1 ประโยชน์ขนานความแบบเป็นคู่ขนาน ทั้งสองฉบับใช้ประโยชน์ขนานความที่มีสัณฐานคู่เชื่อมเพียงคำเดียว โดยละสัณฐานในส่วนหลัง ฉบับของน.ม.ส. ใช้ประโยชน์ขนานความที่มีลักษณะเป็นคู่ขนานโดยมีการเติมคำหรือข้อความหน้าสัณฐานคู่ส่วนหลังให้ความสมบูรณ์ขึ้น ส่วนฉบับของศักดิ์ศรี แยมันดดาใช้ประโยชน์ขนานความที่มีลักษณะเป็นคู่ขนาน โดยมีการเติมคำหรือกลุ่มคำหน้าสัณฐานคู่ส่วนแรกให้ความสมบูรณ์ขึ้น

2.2.3.2 ประโยชน์ขนานความแบบเป็นเหตุผล ฉบับของ น.ม.ส. ใช้ประโยชน์ขนานความที่เป็นเหตุผล 3 ลักษณะ คือ (1) ประโยชน์ขนานความที่มีสาเหตุเดียวส่งผลประการเดียวโดยการเปรียบเทียบก่อนแสดงผล บรรยายนำก่อนแสดงเหตุผล ใช้นิยามแล้วเทียบนิยามแสดงความสัมพันธ์เป็นเหตุผล และแสดงเหตุผลด้วยเงื่อนไข (2) ประโยชน์ขนานความที่มีสาเหตุประการเดียวส่งผลหลายประการ โดยกล่าวถึงสาเหตุก่อน ข้อความต่อไปละสาเหตุไว้เพื่อให้ความกระชับ (3) ประโยชน์ขนานความที่มีเหตุผลสลับกัน โดยกล่าวเหตุผลทั่วไป ก่อนกล่าวถึงเหตุผลของประโยคสำคัญในตอนท้าย

ฉบับของศักดิ์ศรี แยมันดดาใช้ประโยชน์ขนานความที่เป็นเหตุผล 3 ลักษณะ คือ (1) ประโยชน์ขนานความที่มีสาเหตุเดียวส่งผลประการเดียว โดยกล่าวผลก่อนเหตุ (2) ประโยชน์ขนานความที่มีสาเหตุประการเดียวส่งผลหลายประการ โดยยกเหตุก่อนผล (3) ประโยชน์ขนานความที่มีสาเหตุหลายประการ เกิดผลประการเดียว โดยกล่าวเหตุก่อนผล

ส่วนการใช้ประโยชน์ขนานความที่ต่างกัน คือ ฉบับของ น.ม.ส. ใช้ประโยชน์ขนานความที่มีลักษณะสมมูลในเนื้อความ ส่วนฉบับของศักดิ์ศรี แยมันดดาใช้ประโยชน์ขนานความที่มีลักษณะเป็นเงื่อนไข โดยใช้คำเชื่อมแสดงเงื่อนไขระหว่างข้อความแรกและข้อความหลัง คำเชื่อมที่ใช้เป็นคำเชื่อมคู่ มีทั้ง “ถ้า...ก็” “แม้...ก็” “ก็...จะ” ในบางแห่งมีการละคำใดคำหนึ่ง

2.2.4 ประโยคเน้นความ พบว่ามีการใช้ประโยคเน้นความ 4 ประเภท ได้แก่ 1) ประโยคเน้นความด้วยการเปรียบเทียบให้เห็นความสำคัญ 2) ประโยคเน้นความด้วยการชี้เหตุและผล 3) ประโยคเน้นความไปตามลำดับ 4) ประโยคเน้นความด้วยการกล่าวซ้ำด้วยถ้อยคำที่ต่างจากเดิม

นิทานเวตาลทั้งสองฉบับใช้ประโยคเน้นความ 2 ประเภทแรกเหมือนกันโดยรวม แตกต่างกันในรายละเอียด ดังนี้

2.2.4.1 ประโยคเน้นความด้วยการเปรียบเทียบให้เห็นความสำคัญ ฉบับของ น.ม.ส. ใช้ประโยคเน้นความด้วยการเปรียบเทียบให้เห็นความสำคัญเพิ่มขึ้นไปเรื่อย ๆ และจบลงด้วยสิ่งที่สำคัญที่สุดในท้ายประโยค ส่วนฉบับของศักดิ์ศรี แยมันดดาใช้ประโยคเน้นความด้วยการเปรียบเทียบให้เห็นความสำคัญในระดับเท่าเทียมกัน

2.2.4.2 ประโยคเน้นความด้วยการชี้เหตุและผล ฉบับของ น.ม.ส. ใช้ประโยคเน้นความด้วยการชี้เหตุและผล โดยการย้ำข้อความและการเชื่อมโยงเหตุและผล ส่วนฉบับของศักดิ์ศรี แยมันดดาใช้ประโยคเน้นความด้วยการชี้เหตุและผล โดยการเชื่อมโยงเหตุและผล

ส่วนการใช้ประโยคเน้นความที่ต่างกัน คือ ฉบับของ น.ม.ส. ใช้ประโยคเน้นความไปตามลำดับความสำคัญมากไปหาน้อยหรือกลับกัน ส่วนฉบับของศักดิ์ศรี แยมันดดาใช้ประโยคเน้นความด้วยการกล่าวต่างจากเดิม โดยใช้ถ้อยคำแตกต่างกันหลายลักษณะ รวมแล้วเน้นย้ำถึงสิ่งเดียวกัน เพื่อให้เห็นความสำคัญ

2.2.5 ประโยคขัดความ พบว่ามีการใช้ประโยคขัดความ 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) ประโยคขัดความโดยใช้คำตรงข้ามกัน 2) ประโยคขัดความโดยใช้คำที่มีความหมายขัดแย้งกัน 3) ประโยค

ชัดความที่กล่าวให้เห็นเป็นตรงข้าม 4) ประโยคชัดความที่เป็นเหตุผล ฉบับของ น.ม.ส.ใช้ 3 ลักษณะแรก ส่วนฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดาใช้เฉพาะลักษณะที่ 4 เท่านั้น

2.2.6 ประโยครวมเนื้อความ การใช้ประโยครวมเนื้อความมี 6 ประเภท ได้แก่ 1) ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางเวลา 2) ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางเหตุผล 3) ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันโดยมีเงื่อนไข 4) ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางขัดแย้ง 5) ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันทางขยายความ 6) ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันโดยมีความหมายทำนองเดียวกัน

พบว่านิทานเวตาลทั้งสองฉบับใช้ประโยครวมเนื้อความที่เหมือนกัน 3 ประเภท ได้แก่ ประเภทที่ 2, 3, 4

ประโยครวมเนื้อความที่ทั้งสองฉบับใช้เหมือนกันเป็นส่วนใหญ่มี 2 ประเภท ได้แก่ ประเภทที่ 1 ฉบับของ น.ม.ส. ใช้เหตุการณ์เกิดขึ้นพร้อมกันลักษณะหนึ่ง และเหตุการณ์เกิดขึ้นต่อเนื่องกันอีกลักษณะหนึ่ง ฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดาใช้ประโยครวมเนื้อความสัมพันธ์ทางเวลา 3 ลักษณะ คือ เหตุการณ์เกิดขึ้นพร้อมกัน เหตุการณ์เกิดขึ้นต่อเนื่องกัน และการเปรียบเทียบเหตุการณ์ในอดีตกับเหตุการณ์ปัจจุบัน ประเภทที่ 2 ฉบับของ น.ม.ส. ใช้การให้รายละเอียดและใช้เงื่อนไข ฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดาใช้การให้รายละเอียด ให้การเปรียบเทียบ และขยายความเหตุผล

ส่วนประโยครวมเนื้อความที่ต่างกัน ได้แก่ ประโยครวมเนื้อความที่สัมพันธ์กันโดยมีความหมายทำนองเดียวกัน ประเภทนี้ปรากฏในฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดาเท่านั้น

2.2.7 ประโยคละความ นิทานเวตาลทั้งสองฉบับใช้ต่างกัน คือ ฉบับของ น.ม.ส. ใช้ประโยคละความแบบให้ความสมดุล ส่วนฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดาใช้ประโยคละความแบบให้เนื้อความเป็นเงื่อนไข

2.2.8 ประโยคคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ นิทานเวตาลทั้งสองฉบับใช้ประโยคประเภทนี้เหมือนกัน

2.3 การใช้โวหาร นิทานเวตาลทั้งสองฉบับมีการใช้โวหารประเภทต่าง ๆ ดังนี้

2.3.1 โวหารบรรยาย พบวิธีการบรรยาย 2 วิธี คือ การบรรยายตามลำดับ และการบรรยายโดยใช้โวหารอย่างอื่นแทรก

เมื่อเปรียบเทียบนิทานเวตาลทั้งสองฉบับในตอนเดียวกัน มีวิธีบรรยายทั้งส่วนที่เหมือนกันและส่วนที่ต่างกัน ดังนี้

ส่วนที่เหมือนกัน ทั้งสองฉบับใช้วิธีบรรยายทั้งสองแบบเหมือนกันเป็นส่วนใหญ่ดังนี้

การบรรยายตามลำดับ ฉบับของ น.ม.ส. บรรยายเหตุการณ์ตามลำดับก่อนหลังอย่างละเอียด ฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดาบรรยายเหตุการณ์ตามลำดับก่อนหลังอย่างรวบรัด

การบรรยายโดยใช้โวหารอย่างอื่นแทรก ได้แก่

การบรรยายโดยแทรกการพรรณนา ฉบับของ น.ม.ส. ใช้การบรรยายโดยแทรกการพรรณนาด้วยภาพพจน์ ส่วนฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดาใช้การบรรยายโดยแทรกการพรรณนาด้วยการให้รายละเอียดโดยตรง และทั้งสองฉบับใช้การบรรยายโดยแทรกการพรรณนาด้วยการใช้ภาพพจน์ต่างชนิดกัน

การบรรยายโดยแทรกการอธิบายขยายความ ฉบับของ น.ม.ส. ใช้การบรรยาย โดยแทรกการอธิบายขยายความด้วยการกล่าวเหตุและผลตามลำดับ ส่วนฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดาใช้การ บรรยายโดยแทรกการอธิบายขยายความด้วยการกล่าวเหตุผลสลับกันหรือกล่าวให้ต่างไปจากเดิม

ส่วนที่ต่างกัน การบรรยายบางตอน พบว่าทั้งสองฉบับใช้วิธีการต่างกัน กล่าวคือ ฉบับ ของ น.ม.ส. ใช้การบรรยายตามลำดับ ส่วนฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดาใช้การบรรยายโดยแทรกการ พรรณนา และในบางตอน ฉบับของ น.ม.ส. ใช้การบรรยายโดยแทรกการอธิบาย ส่วนฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดาใช้การบรรยายตามลำดับ

2.3.2 โวหารพรรณนา พบว่ามีวิธีการพรรณนา 3 วิธี คือ การพรรณนาโดยเน้นภาพ ที่ปรากฏ การพรรณนาโดยใช้ภาพพจน์เปรียบเทียบ และการพรรณนาแบบผสมผสานทั้งภาพที่ปรากฏ และ แทรกภาพพจน์เปรียบเทียบ

นิทานเวตาลทั้งสองฉบับพรรณนาในตอนเดียวกัน มีทั้งส่วนที่เหมือนกันและส่วนที่ ต่างกัน ดังนี้

ส่วนที่เหมือนกัน นิทานเวตาลทั้งสองฉบับใช้โวหารพรรณนาโดยรวมเหมือนกัน ต่างกันที่รายละเอียด คือ

การพรรณนาโดยเน้นภาพที่ปรากฏ ฉบับของ น.ม.ส. ใช้การพรรณนาโดยเน้นภาพที่ ปรากฏด้วยถ้อยคำสั้น ๆ อย่างตรงไปตรงมา ฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดาใช้การพรรณนาโดยเน้นภาพที่ ปรากฏด้วยการขยายความสิ่งที่พรรณนา ทั้งสองฉบับพรรณนาโดยใช้ภาพพจน์ประเภทอุปลักษณ์ อุปมา สิ่งที่ใช้เปรียบเทียบต่างกัน คือ ฉบับของ น.ม.ส. เปรียบความงามกับสัตว์ ผลไม้ ดอกไม้ วัตถุ ส่วนฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดาเปรียบความงามกับประเภทของอัญมณี นอกจากนี้ฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดาใช้อธิพจน์ด้วย และทั้งสองฉบับยังมีการพรรณนาแบบผสมผสานโดยเน้นภาพที่ปรากฏและแทรกภาพพจน์ในทำนองเดียวกัน

ส่วนที่ต่างกัน การพรรณนาในบางตอน ฉบับของ น.ม.ส. ใช้การพรรณนาโดย เน้นภาพที่ปรากฏโดยตรง ส่วนฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดาใช้การพรรณนาแบบผสมผสานทั้งภาพที่ปรากฏ และแทรกภาพพจน์

2.3.3 โวหารอธิบาย พบวิธีการอธิบายรวม 5 วิธี คือ การอธิบายตามลำดับชั้น การ อธิบายโดยการจำแนก การอธิบายโดยใช้ตัวอย่าง การอธิบายโดยการชี้เหตุผลที่สัมพันธ์กัน และการ อธิบายโดยการอ้างอิง

ส่วนที่เหมือนกัน นิทานเวตาลทั้งสองฉบับใช้โวหารอธิบายเหมือนกันใน ลักษณะรวม ต่างกันในรายละเอียดปลีกย่อย ดังนี้

2.3.3.1 การอธิบายตามลำดับชั้น ฉบับของ น.ม.ส. ใช้การอธิบายตามลำดับชั้น โดยชี้แจงการกระทำตามขั้นตอน ฉบับของศักดิ์ศรี แย้มนัตดาใช้การอธิบายตามลำดับชั้น โดยชี้แจงทีละขั้น อย่างละเอียด

2.3.3.2 การอธิบายโดยการจำแนก ทั้งสองฉบับใช้การอธิบายโดยการจำแนก ประเภทเป็นข้อ ๆ มีเลขกำกับหัวข้อไว้ชัดเจน และจำแนกด้วยการวิเคราะห์เหตุผลทีละประเด็นเหมือนกัน ฉบับของ น.ม.ส. ยังใช้การจำแนกประเภทเป็นข้อ ๆ ด้วยการซ้ำคำให้หนักแน่น หรือแสดงเงื่อนไขในการ จำแนกแต่ละข้อด้วย

2.3.3.3 การอธิบายด้วยการใช้ตัวอย่าง ทั้งสองฉบับอธิบายด้วยการใช้ตัวอย่าง โดยนำเรื่องวรรณคดีมาเป็นอุทาหรณ์เปรียบเทียบ ฉบับของ น.ม.ส. ยังมีการยกสถานการณ์ทั่วไปมาสนับสนุนความคิดอย่างเป็นเหตุผล ส่วนฉบับของศักดิ์ศรี แยมน์ดดาไม่ปรากฏการอธิบายลักษณะนี้

2.3.3.4 การอธิบายด้วยการชี้เหตุผลที่สัมพันธ์กัน ทั้งสองฉบับใช้วิธีอธิบาย ทำนองเดียวกัน คือ กล่าวเหตุก่อนผลบ้าง หรือกล่าวผลก่อนเหตุบ้าง

2.4 การแสดงน้ำเสียง นิทานเวตาลทั้งสองฉบับแสดงน้ำเสียงต่างกัน นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. ใช้น้ำเสียง 2 ประเภท ได้แก่ น้ำเสียงยั่วล้อ และน้ำเสียงเสียดสีประชดประชัน น้ำเสียงยั่วล้อมี 2 ลักษณะ คือ น้ำเสียงยั่วล้อใช้ล้อพฤติกรรมของตัวละคร และล้อขนบในการประพันธ์ที่แต่งตาม ๆ กันมา และการให้รายละเอียดเกินจำเป็น ส่วนน้ำเสียงเสียดสีประชดประชัน ผู้แต่งเสียดสีตัวละครหรือบุคคลทางด้านความคิด ด้านนิสัย และด้านค่านิยม ส่วนนิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แยมน์ดดาปรากฏน้ำเสียงยั่วล้อเพียงเล็กน้อย คือ ยั่วล้อลักษณะของนิทานที่ตัวละครเอกมักจะมีที่ปรึกษาและน้ำเสียงเห็นใจตัวละคร เหมือนกับผู้ประพันธ์เข้าไปในเรื่อง

อภิปรายผล

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. เป็นงานที่ผู้ประพันธ์มิได้แปลจากเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยตรง เนื่องจากเนื้อหาบางตอนปรากฏร่องรอยว่า ผู้ประพันธ์มีการสอบทานจากต้นฉบับภาษาอื่น ๆ ด้วย ดังนั้นนิทานเวตาลของ น.ม.ส. จึงเป็นวรรณกรรมเรียบเรียงใหม่ ผู้ประพันธ์จึงมีอิสระในการสอดแทรกน้ำเสียงและทัศนะเพิ่มเติม ประกอบกับ น.ม.ส. เป็นผู้ประพันธ์ที่มีสำนวนโวหารคมคายทำให้ตัวละครโดยเฉพาะตัวเวตาลมีชีวิตชีวาชวนอ่าน

ส่วนฉบับของศักดิ์ศรี แยมน์ดดาเป็นการแปลโดยตรงตามต้นฉบับ ดังนั้นน้ำเสียงของผู้ประพันธ์จึงเป็นน้ำเสียงเดิม

การใช้ชื่อของตัวละคร นิทานเวตาลทั้งสองฉบับมีชื่อที่ต่างกันเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากแปลจากต้นฉบับต่างกัน แต่ผู้อ่านทั้งสองฉบับ ก็สามารถรู้ได้ว่าเป็นตัวละครตัวเดียวกัน เนื่องจากเนื้อหาตรงกัน

การสรรคำใช้ ทั้งสองฉบับเด่นที่สุดในการหลากคำ ฉบับของ น.ม.ส. หลากคำทั่วไป โดยเฉพาะการหลากคำที่มีความหมายอย่างเดียวกันเป็นพิเศษ ส่วนฉบับของศักดิ์ศรี แยมน์ดดามีการหลากคำที่มีความหมายตรงตามศัพท์ และการหลากคำตามเนื้อเรื่องมากเป็นพิเศษ การหลากคำที่มีจำนวนมากดังกล่าวเป็นลักษณะเฉพาะของผู้ประพันธ์

การใช้ประโยค ฉบับของ น.ม.ส. มีการใช้ประโยคขนานความมากเป็นพิเศษ เนื่องจากลักษณะของประโยคแบบนี้สนับสนุนสิ่งที่กล่าวให้หนักแน่นขึ้น สื่อความคิด ความรู้สึกได้ชัดเจน เกิดความสมดุลทางโครงสร้างภาษา เกิดจังหวะ และความสละสลวยของข้อความ และฉบับของ น.ม.ส. ยังใช้ประโยคขัดความ เป็นจำนวนมากเนื่องจากท่านต้องการยั่วล้อ และให้คิดสอใจ ฉบับของศักดิ์ศรี แยมน์ดดามักใช้ประโยครวมเนื้อความ เนื่องจากลักษณะของประโยคดังกล่าวให้รายละเอียดได้มาก และถ้อยคำที่สรรมาผูกประโยคมีเสียงสัมผัส และทำให้ข้อความมีความหมายชัดเจน

นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. ใช้ประโยคละความเป็นจำนวนมาก เพื่อให้ข้อความได้ดุลกัน ส่วนนิทานเวตาลฉบับของศักดิ์ศรี แยมน์ดดาใช้ประโยคละคำหรือกลุ่มคำเป็นจำนวนมาก เนื่องจากข้อความยาวมีประโยคย่อย ๆ จึงละประธานไว้

การใช้โวหาร ฉบับของ น.ม.ส. บรรยายเป็นพิเศษโดยนำเรื่องบางตอนมาขยายความหรือนำเรื่องบางตอนที่น่าสนใจมาแต่งใหม่ให้ได้วรรณสทภาษา รวมทั้งให้ความสำคัญกับการให้คติ โดยแสดงทัศนะไปพร้อมกับการเล่านิทาน และใช้วิธีการเล่าที่หลากหลายทั้งการบรรยายตามลำดับเวลา ตามลำดับก่อนหลัง ตามลำดับความสำคัญ เพื่อให้เหมาะกับเนื้อเรื่อง และให้เรื่องสมจริง ส่วนฉบับของศักดิ์ศรี แยมันดดา บรรยายเรื่องตามลำดับก่อนหลังโดยตรงไปตรงมา และใช้ภาษารวบรัด ทำให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวได้อย่างรวดเร็ว

โวหารอธิบาย น.ม.ส. มีอิสระในการสร้างความคุ้นเคยให้ผู้อ่านเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ทั้งเรื่องที่ซับซ้อน เป็นนามธรรม หรือเรื่องที่มีผู้ใช้เกณฑ์ไม่เหมือนกัน และให้เหตุผลในมุมมองของท่าน การอธิบายจึงมีอยู่ตลอด ส่วนศักดิ์ศรี แยมันดดาอธิบายเหตุผลตามเนื้อหาที่ถูกกำหนดไว้ในเนื้อเรื่องแล้ว

ฉบับของ น.ม.ส. มีข้อความที่ต้องตีความในการอ่านเป็นจำนวนมาก บางตอนผู้ประพันธ์จึงทรงใช้การอธิบายไว้ในวงเล็บ หรืออธิบายแทรกลงไปในเรื่องให้เข้าใจง่าย ส่วนศักดิ์ศรี แยมันดดาแปลตรงจากต้นฉบับภาษาสันสกฤต จึงมีการใช้ศัพท์เป็นจำนวนมาก ประกอบด้วยเชิงอรรถอธิบายความหมายท้ายหน้าอย่างชัดเจน วิธีการดังกล่าวผู้ประพันธ์ใช้วิธีการอธิบายตามแบบเอกสารวิชาการ

นิทานเวตาลทั้งสองฉบับ ถึงแม้จะเป็นเรื่องเดียวกัน แต่ให้รสการอ่านต่างกัน เนื่องจากผู้ประพันธ์แต่ละเรื่องมีท่วงทำนองการแต่งเฉพาะตัว จากการเปรียบเทียบนิทานเวตาลทั้งสองฉบับเห็นว่า ฉบับของ น.ม.ส. พิถีพิถันในการใช้ประโยค ส่วนฉบับของศักดิ์ศรี แยมันดดาพิถีพิถันในการสรรคำใช้ ทั้งสองฉบับมีลีลาภาษาที่น่าสนใจ และต่างก็มีลักษณะอันแสดงถึงความดีเด่นในการใช้ภาษาของผู้ประพันธ์

ข้อเสนอแนะ

1. วิธีการแปลนิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. ใช้ทั้งการแปลและเรียบเรียง จึงควรเปรียบเทียบนิทานเวตาลของ น.ม.ส. กับนิทานเวตาลฉบับของภาษาอังกฤษว่า ท่านได้เพิ่มเติมสิ่งใดเข้ามา ทำให้นิทานเวตาลฉบับของ น.ม.ส. กับฉบับของภาษาอังกฤษมีข้อแตกต่างกันอย่างไร

2. ศึกษางานวรรณกรรมการใช้สำนวนภาษาของศักดิ์ศรี แยมันดดาในงานประพันธ์อื่น ๆ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ. (2542). หนังสือเรียนภาษาไทย ท 605 วรรณลักษณะวิจารณ์ เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระแสร มาลาภรณ์. (2522). วรรณคดีเปรียบเทียบเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ.
- กอบกาญจน์ วงศ์วิสิทธิ์. (2541). การใช้ภาษาในเรื่องราชาธิราชฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน). ปรินิพนธ์ ศศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- กุสุมา รัชมณี. (2521). วรรณคดีสันสกฤตฉบับพากย์ไทย. นครปฐม : ภาควิชาภาษาไทย อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กุหลาบ มลลิกะมาส. (2518). วรรณกรรมไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- . (2520). วรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- กุหลาบ มลลิกะมาส และวิพุธ โสภวงศ์. (2526). หนังสือเรียนภาษาไทย ท 041 การเขียน 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- เจือ สตะเวทิน. (2517). ตำรับร้อยแก้ว. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สุทธินิสารการพิมพ์.
- . (2518). การใช้ภาษาระดับปริญญา ภาษาไทยอุดมศึกษา เล่ม 6. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สุทธินิสาร.
- ฉันทัส ทองช่วย. (2520). การวิเคราะห์และเปรียบเทียบนิทานชาดกเรื่องสมุทรโฆษ. สงขลา : ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.
- ชลธิรา กลัดอยู่ และคณะ. (2517). การใช้ภาษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์.
- ชลธิรา สัตยาวัฒนา. (2542). "นิทานเวตาลเพชรน้ำเอกในวรรณกรรมไทย," ใน ชุดความรู้ภาษาไทย อันดับที่ 20 น.ม.ส. อัจฉริยภักดิ์รัตนโกสินทร์. บรรณาธิการโดย ปราณี ปราบริปู และลัดติยา อมรสมานกุล. หน้า 20-28. กรุงเทพฯ : องค์การคำของคุรุสภา
- ฐะปะนีย์ นาครทรรพ. (2529). "การหลากคำ," ใน เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 6 (การเขียนสำหรับครู) หน่วยที่ 1-8. หน้า 57. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ธนรัชฏ์ ศิริสวัสดิ์. (2529). "การใช้ประโยค," ใน เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 6 (การเขียนสำหรับครู) หน่วยที่ 1-8. หน้า 179-187. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- นภลัย สุวรรณธาดา. (2528). "สำนวนโวหารในการสื่อสาร," ใน เอกสารการสอนชุดวิชา ภาษาเพื่อการสื่อสาร หน่วยที่ 1-7. หน้า 299. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- . (2529). "สุนทรียภาพในถ้อยคำ," ใน เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 6 (การเขียนสำหรับครู) หน่วยที่ 1-8. หน้า 325-337. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- น.ม.ส. (นามแฝง). (2543). นิทานเวตาล. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไพลินบุ๊คเน็ต.
- นิยะดา เหล่าสุนทร. (2545). พินิจวรรณลักษณะ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธรรมสาร.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2520). หลักวิเคราะห์วรรณคดี. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล. (2517). วิเคราะห์วรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ปรมินทร์ จารุวร. (2543, ธันวาคม). "องค์ประกอบของนิทานซ้อนนิทานในนิทานเวตาล," ใน ภาษาและวรรณคดีไทย. 17 : 38-62.

- ปรีดเล, แดน บีช. (2514). *อักขรภิธานศัพท์ของหมอปรีดเล พ.ศ. 2416*. พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา.
- ประสิทธิ์ กาพย์กลอน. (2518). *แนวทางการศึกษาวรรณคดี : ภาษา กวี การวิจักษ์ และวิจารณ์*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ปัญญา บริสุทธิ์. (2534). *วิเคราะห์วรรณคดีไทยโดยประเภท*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ปรีชา ช่างขวัญยืน. (2525). *ศิลปะการเขียน*. กรุงเทพฯ : วิชาการ.
- เปลื้อง ณ นคร. (2512). *ตำราเรียงความชั้นสูง*. พิมพ์ครั้งที่ 8. พระนคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- . (2514). *วิชาการประพันธ์และหนังสือพิมพ์*. พิมพ์ครั้งที่ 4. พระนคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- . (2542). *ภาษาวรรณ : วิวัฒนาการและวิบัติของภาษาไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เยลโล่-การพิมพ์.
- พรพรรณ ธารานุมาศ. (2518). *สำนวนการเขียน*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์.
- พิทยา ลัมมณี. (2537). *การอ่านตีความ*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- พิสิทธิ์ กอบบุญ. (2542). *ลีลาภาษาและวรรณศิลป์ในพระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- มัทนา นาคะบุตร. (2523). *ศิลปะการแต่งผู้ชนะสิบทิศของยาขอบในด้านท่วงทำนองแต่งและกลวิธีเสนอเรื่อง*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ยุพร แสงทักษิณ. (2519). "อลังการในพระนิพนธ์ของพระราชวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์," ใน *ชุดชีวิตและงาน น.ม.ส. บรรณาธิการโดย สุวรรณ เกรียงไกรเพ็ชร*. หน้า 145-225. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนต.
- รัชฎา พุฒิประภาส. (2543). *การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมเรื่องกฤษณาสมันต์*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ภาษาไทย). มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- รินฤทัย สัจจพันธุ์. (2526). "วรรณคดีเปรียบเทียบ," ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 4 วรรณคดีไทย* หน่วยที่ 15. หน้า 479-541. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ล้อม เพ็งแก้ว. (2540). *วैयाววรรณคดี*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ต้นอ้อแกรมมี.
- วิภา กงกะนันท์. (2533). *วรรณคดีศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา. (2519). "น.ส.ม. กับวรรณคดีสันสกฤต," ใน *ชุดชีวิตและงาน น.ม.ส. บรรณาธิการโดย สุวรรณ เกรียงไกรเพ็ชร*. หน้า 136-142. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนต.
- . (2543). *เวตาลปัญจวิงสดี*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : แม่คำผาง.
- สมเกียรติ รัชมณี. (2542). "สุนทรียรสในพระนิพนธ์ เรื่องนิทานเวตาล," ใน *ชุดความรู้ภาษาไทย อันดับที่ 20* น.ม.ส. อัจฉริยเกียรติรัตนโกสินทร์. บรรณาธิการโดย ปราณี ปราบริปู และลัดติยา อมรสมานกุล. หน้า 29-64. กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา.
- สำร่าย บุญรักษา. (2542). *การศึกษาเปรียบเทียบโศลกกับนิทานนางตันได*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ภาษาไทย). มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- สิทธา พินิจภูวดล และคณะ. (2515). *ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น.
- . (2516). *การเขียน*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- สุชาดา ลาวัลย์กุล. (2532). ลีลาแห่งกระบวนความร้อยแก้วในหนังสือกามนิด. ปริญญาโท กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.
- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2531). การเขียน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- เสฐียรโกเศศ (พระยาอนุมานราชธน). (2515). การศึกษาวรรณคดีแห่งวรรณศิลป์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2536). ภาษาศาสตร์สังคม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวรักชนก อยู่ใจเย็น
วันเดือนปีเกิด	14 กุมภาพันธ์ 2516
สถานที่เกิด	อำเภอ เมือง จังหวัด เพชรบุรี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	30 หมู่ 4 ตำบล หาดเจ้าสำราญ อำเภอ เมือง จังหวัด เพชรบุรี 76000
ตำแหน่งหน้าที่การงานในปัจจุบัน	อาจารย์ 1 ระดับ 5
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียน ศึกษาสงเคราะห์เพชรบุรี อำเภอ ชะอำ จังหวัด เพชรบุรี
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2547	ศศ.ม. (ภาษาไทย) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร .
พ.ศ. 2537	ค.บ. (ภาษาไทย) จาก สถาบันราชภัฏเพชรบุรี จังหวัด เพชรบุรี
พ.ศ. 2533	มัธยมศึกษาปีที่ 6 จาก โรงเรียนเบญจมเทพอุทิศ จังหวัด เพชรบุรี